

KILÉNYI MÁRIA

ILONKA A FERGETEGBEN

REGÉNY

MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1960

TARTALOM

1

FÖRGETEG KEREKEDIK...

2

TESTVÉREK ÉS ELVTÁRSOK

3

VALLATÁS

4

TÉL

5

KASZÁRNYÁBAN

6

KÖZJÁTÉK

7

HAZA...

8

A BUJDOSÓ

9

HARC AZ ÉLETÉRT

10

IRÁNY: BÉCS

I

FÖRGETEG KEREKEDIK...

- Szekeres!

A tanár felelni hívta. És ő nem tanulhatta meg mára sem a leckéjét. Fel sem állt tehát, törzsét kilencven fokban balra fordítva elbújt a szomszédja, Szabó Baba háta mögé. A tanár így nem láthatja, s azt hiszi, hogy hiányzik.

- Szekeres! - hallatszott másodszor, most már dühösen.

Erre felállt.

- Tanár úr kérem, én mára nem készülhettem. A példákat sem csináltam meg.

- Mely okból? - kérdezte az algebratanár.

- Fontos családi ügyek miatt.

- Férjhez ment a nővére? - érdeklődött NáBELSnitt.

- Nem ment férjhez, mert a vőlegénye tegnap a szolnoki frontra indult.

Nem tudta, miért hazudik, hiszen Margitnak majd csak később lesz vőlegénye, a front pedig Volhíniában van.

- Mi volt tehát az a fontos családi ügy? - szegezte neki a kérdést NáBELSnitt.

- Nagymosást csináltam, a lepedőket be kellett vinnem a zálogba. Nem volt már otthon se krumpli, se gersli.

Ő csodálkozott legjobban a válaszában, pedig most nem hazudott. De miért mondta meg a zálogházat? Az iskolának semmi köze az ő meg a nővére családi ügyeihez. Legkevesbé NáBELSnittnek, aki kivételezik Karlovszky Alice-szal, az ezer holdjuk miatt.

- Következő órára hozzon erről igazolást édesanyjától.

- Nem hozhatok, mert édesanyám három éve meghalt - felelte.

- Akkor édesatyjától hozzon - mondta a tanár.

- Atyám már hat év előtt meghalt tüdővészben.

Ezen a válaszában még jobban elcsodálkozott, mert amióta csak az eszt tudja, sohasem beszélt szegény apukáról másként, mint így: apuka.

- Ne komédiázz! Ki innen!

De ő csak állt a padban, s egyre jobban csodálkozott a válaszában. NáBELSnitt felhúzta fekete szemöldökét, s erre a jelre felbukkant a tanár széke mögött az iskolaszolga, és ráirányította a kerti locsolóból a vízsugarat.

Ezen is csodálkozott, de azután rájött, hogy a szolga bácsi bizonyára azért haragszik rá, mert ő sohasem vesz tőle zsemlyét tízóráira. Csusromvizes volt már, s úgy fázott, hogy összekoccantak a fogai.

- Ne tessék engem locsolni, én nem vagyok muskátli.

Ezt már nyitott szemmel mondta, bár még nem ébredt föl egészen. Hálóinge a hátán facsaró vizes volt az éjszakai izzadástól. Az ápolónő hajolt föléje, s két marékkal fröccsentette arcába a hideg vizet. Ágya lábánál a főorvos állt. Valaki már előbb lerántotta róla a takarót.

- Ez most adja a buta kislányt, főorvos úr - mondta a nővér. - De bolsi agitációt csinálni attól kezdve, hogy ide befeküdt, négy hónapon át izgatni a betegeket, ahhoz volt esze. Kitanult, rafinált színésznő! Romlott teremtés! - Megmarkolta a kislány karját, s felültette az ágyban. - Hallottad? Öltözz fel - és mars! Ki innen!

A szomszédos ágyból Rajágné, a vöröskatona felesége rémulten, értetlenül nézte őket. A főorvos háta mögött kinyílt az ajtó. A gondnok felesége jött be, hóna alatt képekkel, összemarkolva szürke selyemköpenyét. Letette a képeket a legközelebbi ágy lábához, a takaróra, széket húzott az ajtó elé, felmászott rá, az összefogott köpenybe nyúlt, s az ajtó fölé, az üres szögre felakasztott egy fekete feszületet. Azután leszállt, válogatott egy darabig az ágyon, majd a falhoz gurított orvosságos asztalka fölé, a másik üres szögére egy élénk színű Szűz-mária-képet függesztett, a gyermek Jézussal. A Szűz szelíden mosolygott az áldást osztó, gömbölyű kisdre.

- Ugye megmondtam még márciusban, főorvos úr, nem érdemes kihúzni a szögeket - szólt hátra édeskés mosollyal a gondnokné.

- Nem, valóban nem volt érdemes - bólintott az orvos. - De százharminchárom napig kellett várnom erre a percre... Hosszú idő volt, nagyságos asszony! Nagyon hosszú! Ezt a százharminchárom napot nem lehet soha elfelejteni.

Rajágné elsápadt. Mindent értett már. Szíve vadul kalapálni kezdett. Elfulladt, s megint rájött a köhögési roham, visszázott a párnájára. A kislány, mintha csak erre a négy hónapja oly jól ismert köhögésre ébredt volna fel egészen; fekete szeme összeszűkül, pillantása éles lett.

- Na, mi lesz? - szólt rá nyersen a főorvos. - Maga tíz perc alatt kint legyen a szanatóriumból, mert ha nem, akkor...

- Hogyhogy, kérem? - nézett föl Ilonka csodálkozó arccal. Nem akarta „főorvos úrnak” szólítani, „főorvos elvtársnak” még kevésbé. - Tegnapelőtt még pozitív volt a leletem. Azóta negatív lett? - Tudta már, hogy hiába minden, de időt akart nyerni - csak annyi időt, hogy rendbe szedhesse a gondolatait.

- Nincs lelet - felelte gyorsan főnöke helyett a nővér, mert valami zavarfélélt látott az orvos arcán. - Hallottad, mit mondott a főorvos úr? Mától fogva itt bolsikat nem tartunk! Vége a vörös komédiának - elvtársnő! Menjen Moszkvába!

- Ilonka... - hajolt át hozzá Rajágné, levegőt kapkodva - ... ne vitatkozz, semmi értelme. Öltözz fel, és menj haza. Igyekezz.

- Jól van - fordult a kislány az orvoshoz. - Ha maguk politikai okokból kiteszik innen a betegeket, akkor én úgyis megyek, magamtól. Itt engem úgyse gyógyítanak meg.

- Az ilyenek, mint maga, örüljenek, ha élnek - morogta az orvos, mert magán érezte a gondnok feleségének tekintetét. A nővér is várakozva nézett rá. - Ha nem nézném, hogy tizenöt éves, másképp beszélnék magával. Csak az emberség és a szánalom késztet arra, hogy...

- Sose sajnáljon engem, főorvos úr - vágta fel a fejét Ilonka - Nyugodt lehet, meggyógyulok! Meg én! Csakazértis! De hát ebben a pillanatban még nem tudok innen elmenni. Tudniillik nincs ruhám. A nővérem vasárnap hazavitte kimosni. Azt előbb be kell hozatni.

- Micsoda? Végy fel egy másikat! Télit, akármit! Mozgás, Szekeres! - taszította meg az ágyban az ápolónő.

- Csak az az egy ruhám van, amit a nővérem elvitt. Ha ingben kiengednek, máris megyek.

- Hazudik, főorvos úr! - ordította a nővér.

- Megnézheti a kofferemet - mondta Ilonka kegyesen. Egyszerre nagyon nyugodt lett.

A nővér erre a fölényes hangra - valami vérévé vált szolgálai készséggel - rögtön lehajolt és az ágy alól előhúzza a kislány ütött-kopott kis vulkántáskáját. A zár lógott rajta. Felnyitotta. A főorvos undorral elfordult.

A táskában összevissza hányva, egy piszkos fodros nadrág és egy pár fekete harisnya volt, sarok helyett két tátongó lyukkal, egy színehagyott fiúhálóing, irkák, broszúrák, két-három könyv, tintásüveg, ceruzák, festékek, ecset, rajzok a betegekről, torzképek a főorvosról, papír és egy kicsi, kopott, megborotvált, szem nélküli barna mackó, nyakán rózsaszínű szalaggal. A nővér, mintha gennyes vattát távolítana el csipesszel, két ujjá hegyével kiemelte az egyik broszúrát, s a főorvoshoz vitte. Az háttal a szobának, kinézett az ablakon, ujjával az üvegen dobolva.

- A „Kommunista Kiáltvány”! - mondta az ápolónő, s az orvos szeme elé tartotta a füzetet, mint valami nedves röntgenfelvételt. - És még egy rakás ilyen szemét meg irkafirka. De ruhát nem hozott magával.

- Csomagolja össze a nyomtatványokat meg az írásokat, és vigye a szobámba. A lánynak szerezzen ruhát, aztán kísérje le a portára. Tíz percen belül jelenti nekem, hogy a beteg eltávozott.

Ezzel a főorvos kiment a szobából. A gondnokné sietve hóna alá kapkodta a képeket, s indult ő is, hogy folytassa körútját a kórtermekben. Nem, ebben a ruha-történetében ő semmiképp sem vállal részt. Még csak az kellene! Neki nincs eldobnivaló ruhája! Pláne egy ilyen kis szemétnék!

Három ágyból három megrettent szempár nézett utánuk. Csak az ősz hajú vasutasné függesztette révült tekintetét az édes Jézusra. Ujjai a rózsafüzér szemeit morzsolgatták.

- A kislány fölveszi az én ruhámat - mondta Rajágné a nővérnek, aki a padlón térdelve a könyveket és a füzeteket kötözte össze egy pólyával. - Ilonka vedd ki a táskámból.

S amikor Ilonka az ágya előtt lehajolt a táskáért, a rozsdabarna rövid fürtökre tette remegő kezét:

- Lakáskulcs?

- Van - súgta vissza a kislány.

- Aligha találász már otthon valakit. Pénzed van?

- Van valamicske - hazudta a gyermek. Érezte, hogy az ágyszomszédja utolsó fillérét is odaadná neki - de Rajágnétól most nem fogadhat el pénzt.

- Szerencse, hogy van egy kis pénzed - sóhajtott a fiatalasszony, szinte megkönnyebbülve. - Mert én most bajosan adhatnék. Vigyázz magadra, Ilonka.

- Vigyázz magadra te is, Rózsi. Talán küldhetek hozzád valakit egy kis pénzzel.

- Nem fontos. Te többet ide ne gyere.

Ez volt minden, amit beszélhettek.

Öt perc múlva Ilonka mögött bezárult a rácsos kapu. Kora reggeli, könnyű pára lebegett még a lejtősödő út mentén a bokrok felett, de az égről melegen, ragyogón ontotta sugarait az augusztusi nap. A kislány tömzsi testét vékony lábszárain himbálva, a napnak szegzett fejével bandukolt lefelé a néptelen úton.

- Szép kis főorvos! - füstölgött magában. - Tegnap még kis elvtársnő így, kis elvtársnő úgy! És ma kidob! A disznó!

Meglóbálta mérgében a táskáját, s egyszerre elszorult a szíve: milyen könnyű! - Ellopta a könyveimet! Ellopta a Kommunista Kiáltványt! Apuka könyvét is ellopta!

Ez fájt legjobban. A Kommunista Kiáltvány, amelyre az őszirozsás forradalom napjaiban bukkant rá véletlenül, régóta halott apja könyvei között. A brosrát valaki egy vastag matematikai mű lapjai közé csúsztatta. A füzet címlapján apuka szép, lendületes betűi: *Szekeres Ábris, gimn. tanár, 1905.* S a füzetben sok aláhúzás - a keskeny margón a ceruzajegyzetek oly aprók s elmosódottak voltak, hogy Ilonka nem tudta kibetűzni. Nővéreinek sem mutatta meg. Ida, aki otthon krónikus étvágytalanságot színlel, hogy a fiatalabb testvéreknek több jusson az ebédből, könyvek dolgában korántsem ilyen önzetlen: az elsőszülött jogán bizony nyílt magának követelte volna, márpedig a kislány ettől a könyvtől nem akart megválni. És tessék! A főorvos ellopta!

Már a zugligeti villamos végállomáshoz ért, s még mindig nem fogta föl ésszel, hogy mi történt. Ezerkilencszáztizenkilenc augusztus másodika volt.

*

A könnyű táska úgy megizzasztotta, mint az a negyven kiló fa, amit a télen egyszer ruháskosárban hozott fel a sarki szenestől.

„Úgy látszik, megint hőemelkedésem van” - húzta össze kócos, vastag szemöldökét. Lecsapta a táskát, és szokásból két ujjal megfogta a jobb csuklóját, hogy számolja az érverést. Közérzete szerint a mérések között is ellenőrizte hőmérsékletét, mert nemrég elhatározta, hogy ha két hétig nem megy föl harminchét fok fölé, ő bizony hazamegy, mégha a főorvos a feje tetejére áll is. Nem bízott sem a doktorban, sem a leletekben.

„No de hol itt egy óra?” - eszmélt rá hirtelen, hogy nem a betegszoba ablakában áll, szemközt a főépület tornyával, hanem az úton, egy üres villamos előtt. Az utasokat rendbe szorító vaskorlát tekervényében teremtett lélek sem várt. A remiz ajtajában ablaktalan kocsik ásítottak, sehol egy ember. A gyümölcsös bódé deszkaborítása le volt lakatolva.

Leejtette a kezét.

„Most sétáljak haza, Budára. Hőemelkedéssel.” - Rándított egyet a vállán, s körülnézett. - Téved, drága főorvos úr, segíték én magamon - dünnyögte, s cipője hegyével összekotort a földön egy csomó villamosjegyet, fölmarkolta. Nézte a jegyeket, aztán összeráncolta az orrát, s valamennyit eleresztette.

- Hol az eszem? - mondta megint. - Nincs az a szakember, aki ezekkel vissza tud utazni a városba.

Vastag bajuszú, csillagos gallérú ellenőr bukkant ki a remiz sötétjéből egy fehér panamakalapos emberrel. Zsíros hangon magyarázta a kalaposnak:

- ... én azt mondom, nem jól csinálták. Csöbörből vödörbe kerültünk. Szocialista vagy bolsi - egykutyta az kéremszépen.

- Édes egy öcsém, hát aztán hány napig tarthatja magát ez a tegnap hivatalba ült szakszervezeti kormány? Nem adok neki három napot. A szocialistákra átmenetileg szükség van, hogy az angolok ne járathassák a szájukat: polgárháború így, polgárháború úgy, nem akarunk Európa kellős közepén egy második Oroszországot. Erre kell nekünk a szocialista kormány. Átmeneti sakkhúzás. Mondom, legfeljebb három napra. Horthy Miklós ebben az órában talán már meg is indult Budapest felé. Két hét múlva, öcsém, nem lesz ebben a mi édes hazánkban egy szál bolsi, szociáldemokrata meg zsidó sem. Akkor aztán megyünk Horthy Miklós fővezérrel mindenki ellen. Akkor én is fegyvert ragadok.

- Jó, jó, de én már inkább az asszony szoknyájánál melegednék. Nekem elegendő van! Negyvennyolc hónap frontszolgálat, hogy a...

A zsiroshangú meg a panamakalapos befordult a remizépület sarkán. Döngő lépteik hallatszottak csak az aszfalton.

Ilonka vette a táskáját, s elindult lassan az aluljáró felé, de az első lépcsőfokon megállt, s felnézett a lomb fölött aranyló égre, mintha csak a melegét pazarló barátságos égitesttől várna útmutatást: Most hová? Aztán megint rándított egyet a vállán, megfordult s ellenkező irányba tartott a város felé vezető fason. Gyorsan vitte a lába; mintha nem az akarata, hanem a mellében zakatoló kis motor hajtaná előre.

„Mindennek vége. Most aztán mindennek vége.” - Csak most értette meg, hogy mi történt.

S ment tovább, a sínek mentén, egyre szaporább léptekkel.

„Ezért, ezért volt hát Rajágné napok óta oly szörnyen nyugtalan. Nem is a férje miatt” - töprengett Ilonka. Vörös Újságot ők vagy két hete láttak utoljára; Margit hozta ki utolsó látogatásakor. S testvérnénje akkor azt újságolta, hogy a Vörös Hadsereg átkelt a Tiszán: megindult az offenzíva a románok ellen. Feriről ismét semmi hír - Margit persze megint rémeket látott, mint mindig, ha öt-hat napig nem kapott tőle üzenetet. Érthető, hiszen úgy ereszti el mindannyiszor maga mellől Ferit, hogy talán utoljára látja. Négy hónapja lett a felesége, ő akart mindenáron hozzámenni, pedig Feri nyíltan megmondta neki: másnak kötelezte el magát. Ő elsősorban a forradalomé. Margit csak azt kaphatja tőle időben, gondolatban, törődésben, ami megmarad. Márpedig a forradalom igényes szerető - mondta Feri a kórházi ágyon, amikor a dolgukat tisztázták. (Feri februárban megszökött a gyűjtőből, egy orvos barátja bujtatta akkor a Szent István kórház sebészetén.) - Nincs az az asszony - így mondta -, aki egy férfinak minden pórúsaiba úgy befészkelné magát, mint a forradalom.

Feri már április elejétől kijárt vidékre. Amikor megjelent a tanácskormány rendelete a föld kisajátításáról, a kulákok rögtön szervezkedni kezdtek. Hol innen, hol onnan érkezett jelentés fegyveres ellenszegülésről, gyilkosságról; a földfoglaló zselléreket lemészárolták. A kormányzótanács Ferit küldte ki, hogy törje le az ellenforradalmi megmozdulásokat. (Volt tapasztalata: közel egy évig harcolt kint, Oroszországban a fehérek ellen.) S már az első héten, egy dunántúli faluban, kis híján agyonverték, amikor éjszaka egyedül igyekezett a szállására. Margitnak azóta szüntelen rettegés az élete.

Ilonka valahogy másként volt ezzel a dologgal, mint a nénje. Imádta Ferit, a mestere volt, aki Lenin szavát elsőnek vitte hozzá - de nem bírt folyvást rágondolni, őt az egész, a nagy ügy, az új izgatta mondhatatlanul, s szanatóriumi ágyán egyre az újságot, a híreket, a rendeleteket leste. Két hete, amikor Margit hírt hozott a tiszántúli támadásról, valami boldogan szorongó érzés fojtogatta Ilonkát, s Rajágnéval egy régi újságból kivágott kis térkép fölé hajolt:

- Rózsai! - mondta a fiatalasszonynak. - Nézd csak! Végre levegőhöz jutunk! Az orosz elvtársak, reméljük, hamarosan leverik Gyenyikint. Akkor megindulhatnak Odesszából, és Besszarábiában a románok hátába kerülnek! És itt valahol, nézd, találkozhatnak a mi csapataink a szovjet csapatokkal!

Ilonkából már két év előtt, hogy Ernő bátyóval titokban a Galilei-körbe kezdett járni, nagy stratégá lett... De nemcsak az ő tizenöt éves türelmetlen szíve fordult minden reménységével a szovjetország felé: az elnyomottak, a szabad életre áhítozók és az a kilencvenezer munkás meg paraszt, aki a magyar proletárhatalom hívására fegyverbe állt, és három hónap óta verekszik északon, keleten a burzsoá hadseregek ellen - mind a szovjetek győzelmében látta a jövőnek, de a maga pusztá létének is a zálogát.

Persze voltak, akik másként vélekedtek. Amikor Margit a tiszai offenzíva hírért hozta, másnap a főorvos a viziten megint egészen az arcára hajolt, s ő hiába kapkodta fejét a párnán, az undok szakáll a nyakát csiklandozta. Az orvos meg leeresztett szemhéjjal súgta, mint valami külön értesülést, melyből a szobában levő többi beteget ki kell zárni:

- Hallotta, kis elvtársnő? Tegnap Clemenceau harmadszor intézett jegyzéket a tanácskormányhoz. Követeli tőlünk, vonjuk vissza csapatainkat a fegyverszünetben megállapított demarkációs vonal mögé. Nehéz helyzet, kis elvtársnő, nehéz helyzet! No de csak nyugalom, nyugalom!

Ilonka, aki tudott a két Clemenceau-sürgönyről, érezte, hogy a főorvos hazudik: legszívesebben belemarkolt volna mind a tíz körmével abba a sunyi képébe. De csak vállat vont.

Két hete sincs még ennek, és most mindennek vége!

*

Nem látta az utat, merre viszik a lábai. A Széna téren járt, s arra a májusi reggelre gondolt, amikor egy nap szabadságot kapott a szanatóriumból, halaszthatatlan családi ügyeinek elintézésére. (Ilonkának folyton voltak „halasztást nem tűrő családi ügyei”. Ez év márciusa előtt főként anyagi és háztartási természetűek: lejárt zálogcédulák, Irén hegedűjének visszaszerzése a házgondnoktól, amit az elmaradt lakbérek fejében letétbe helyeztek nála, de az a gazember nem volt hajlandó visszaadni; nagymosás, hónapok óta felgyülemlett ruha... meg hasonlók.) Akkor alighogy hazaért, Feri felszaladt hozzájuk a lakásba, búcsúzni. Egy óra múlva indult a szolnoki frontra. Ernő nem volt otthon, május elsején ő is vöröskatonának jelentkezett, Feri Idával meg Irénnel tréfálkozott. Margit fogta a férje kezét, és hallgatott. Feri aztán lefejtette az asszony ujjait, és kiment a konyhába.

- Hol a cipőkefe, kisbéka? - kiáltott be kisvártatva a lányokhoz.

Ez Ilonkának szólt, kiszaladt hozzá. A konyhában szörnyű rendetlenség volt. Ida kitűnő matematikus, Irén gyönyörűen hegedül és zongorázik (ösztöndíjas Barré-növendék), de egyik sem ékeskedik házi erényekkel. A kefét a kislány végül egy kupac krumplihéj alatt találta meg. De Feri csak mosolygott, letette az asztal sarkára, és átkarolta a sógornője vállát:

- Csak azt akarom mondani neked, kisbéka, vigyázz majd egy kicsit Margitra. Az utóbbi időben nem valami jók az idegei. Ti Szekeresek mind az öten derék emberek vagytok, de ha baj van, akkor én elsősorban rád számítok. Te nagyon egészséges vagy.

- És a tüdőcsúcs? - kérdezte Ilonka büszkén, s mégis sértődött.

Feri hátba vágta.

- Meg fogsz gyógyulni, mert nagyon akarod. Azért lehetőleg vigyázz magadra. Én most alighanem hosszabb ideig nem jöhetek Pestre, hozzátok. Na, ne ráncold az orrod, és ne csücsöríts, töröld meg a szemed, kisbéka. Nem arra gondolok, amire te, hogy eleshetek a fronton, kár erre egy gondolatot is vesztegetni. Mi - te, Margit, Ida meg én az életünket tettük fel a bolsevizmus győzelmére, s az olyan embereknek, akik nagyon fiatalok, és nem akarnak akárhogyan élni, meghalni az ügyért nem is olyan nagyon nehéz. Másról van most szó, kisbékám. A helyzet igen súlyos, s ezzel nemcsak a katonai helyzetre célzok. Verekedni mi egészen jól tudunk.

Kisimította homlokába hulló haját.

- Árulókkal vagyunk körülvéve, s ami ennél is nehezebb: árulókkal kell most együtt dolgoznunk. Értesz, ugye? Hiszen erről eleget beszéltem neked - hallottál egyet s más barátainkról, a szociáldemokrata boncokról. A baj már március huszonegyedikén kezdődött, amikor megegyeztünk: mert hibás volt a megegyezés módja.. Nekik megvoltak a kiépített, régi

szervezeteik, szervezett tömegekkel - mi alig négy hónapja kezdhettünk hozzá a kommunista pártszervezetek kiépítéséhez. A mi tömegeink forradalmi lendülete erősebb volt szervezetségünkénél. Átvettük a hatalmat - a proletariátusnak akkor át *kellett* vennie a hatalmat, noha pártunk még gyerekcipőben járt. A megegyezés a *mi* elvi alapunkon történt. Kommunista alapon. De ugyanakkor lényegében beleolvadtunk a szociáldemokrácia kiépített szervezeteibe. Úgy osztozkodunk velük a hatalomban, hogy az élharcos párt szervezeti különállását feladtuk. S ez most megköti a kezünket, olyankor, amikor pedig élesen szembe kellene szállnunk velük, mint a többi ellenségünkkel. Félre ne érts, Ilonka, nem a szociáldemokrata munkásságról beszélek, hanem a jobboldali vezetőikről, akik ma a proletárdiktatúra vezető szerveiben ülnek és bomlasztanak. De hát a baj megtörtént, viselnünk kell egyelőre a következményeket. A mi hibánkból, érted?... a mi hibánkból most mindenütt ott ülnek mellettünk az árulók, a népbiztosságokon, a hadvezetésben, a legkisebb falu direktóriumában is; hátulról lefogják a kezünket, a közösen elfogadott intézkedések helyett, nem tudni, hogyan, kinek az utasítására ellenintézkedéseket tesznek, szabotálnak, eladnák az egész országot.

Feri mutatóujjával megpörgette a cipőkefét az asztalon.

- Nem akarok sötét képet festeni a helyzetről. Azt akarom, hogy józanul lásd az eshetőségeket; ez most szükséges. Órákig beszélgethetnénk erről, de mennem kell. Hát csak röviden: így is meg fogsz érteni. Sok minden függ az időtől, talán heteken múlik, hogy a proletárdiktatúra megizmosodjék, azon, hogy orosz barátaink mikor verik szét az intervenciókat... De ha külső és belső ellenségeink mégis levernek minket, és egy hónapig, egy évig, vagy akár tíz esztendeig megint a burzsoázia lesz itt az úr, ha vérbe fojtják is a proletárforradalmat, el ne felejtse, testvérke: a győzelem végül mégis a miénk! És mentsd az életed, ha az áldozat értelmetlenné válik, mert az új harcban minden emberre szükségünk lesz.

Órájára nézett.

- Öt perc múlva mennem kell.

Megsimogatta Ilonka fejét, aztán csak állt mellette, majd roppant tenyerével a kislány hátát ütögette.

- Na jó - mondta Ilonka, s kihúzta magát. Összeszűkülő szemmel nézett föl Ferire; eszébe jutott, hogy szegény apuka ugyanígy veregette a hátát, ha palástolni akarta meghatottságát. Pedig Feri csak huszonöt éves. S már nem ismerte apukát.

- Na jó - mondta még egyszer, s bementek a szobába a lányokhoz.

*

„Nem megyek haza! - állt meg hirtelen a járdán. - Nem megyek haza, az otthoniak úgyis szétfutottak már. A házban tudják, hogy Hajdu Feri a sógorunk. Rózsának igaza van.”

Nekidőlt egy kapunak, és körülnézett. A Nemzeti Színházzal szemben állt, a Rákóczi úton. Elcsodálkozott. Hogyan merülhetett el ennyire a gondolataiban? Azt sem tudta, mikor ment át a hídon és melyiken, az Erzsébeten-e vagy a Ferenc Józsefen? A nap delelőn állt, az utcán tömérdek ember - de mintha egészen másféle arcok hullámoznának előtte, mint az ismeretlenül is ismerősek, az a tömeg, amely védőn és barátian vette körül mindannyiszor, mikor a galileisták között vonult a tüntetőkkel. Kaján arcok, sunyi arcok, öreg arcok - úristen, és mennyi jó ruha! De mit néznek rajta?

Fogta táskáját, egy bőröndös üzlete elé állt, megnézte magát a kirakatüvegben, és elmosolyodott. Rajágné nála is alacsonyabb és sovány; a kifakult rózsaszín ruha alig fedte a térdét, mellén, hasán úgy megfeszült, hogy a gombolás között kilátszott a hálóinge. Oldalt fordította fejét, előbb a jobb, aztán a bal lábát emelte meg bokában a kezével, és megnézte a sarkát. Hát

igen, fekete harisnyáján két lyuk: jó magasan kilátszik a cipőjéből. Egy nyersselyem kosztümös, kövér asszony undorral végigmérte elmenőben. Nyelvet öltött rá, de a nő már nem látta, addigra háttal volt. Bement a kapu alá, kibújt a cipőjéből, s előrehúzta a harisnyáját, úgy, hogy a sarok a talp közepére került. Elöl a hegyét visszahajtotta a lábfeje alá. A lyuk most valóban eltűnt, de így szörnyen nyomta a cipő. Addig fészkelődött benne, míg a harisnya sarka megint a helyére került.

Kint az utcán látta csak, hogy a házak fel vannak lobogózva. És sehol egy vörös zászló! Sehol! A körút transzparenszei leszaggatva. Ilonka átcsetlett-botlott a kocsúton; nemzetiszín kokárdás kocsisok ocsmányságokat ordítottak utána a bakról; majdnem egy fiáker kerekei alá került. A kocsi ablakán egy úriember hajolt ki, ököllel fenyegette; kocsisa megcsípte ruháját az ostorheggyel. Ott állt végre a sarkon, a hirdetőoszlop előtt: a plakátok, az izgalmas, gyönyörű, hatalmas plakátok, melyeket csupán Margit beszámolóiból ismert, egytől egyig leszaggatva: a papírcafatokat hosszú fehér kettőskeresztek körül libbentette a könnyű szél. Ilonka letette táskáját az aszfaltra, felágaskodott, hogy kisimítsa a vöröskatona megtépett arcát. Valaki hátulról megfogta a könyökét:

- Mit csinálsz, te kis vörös ringyó? Kotródj innen, vagy...

Ilonka egy ősz pofaszakállt látott, egy fehér zsirardi kalapot, s a fehér kettőskereszt mellett nemzetiszín kokárdát a férfi gomblyukában.

Megint átvergődött a túlsó oldalra; most csak a nemzetiszín kokárdákat látta, rengeteg piros-fehér-zöld kokárdát, és apró fehér keresztet a nők, a férfiak mellén. Vörös gomb senkinek sem virított a gomblyukában. Figyelni kezdte, számolta, hányan mennek el előtte a járdán. S elhatározta, ha három vörös gombot lát, továbbmegy innen, a bőrdöcs elől. Egy perc alatt már száznál tartott: vörös gomb nem volt egy se.

„Ezerig számolok, aztán úgyis mindegy.”

Nyolcszázöt, nyolcszázhat, nyolcszázhet... Az úttesten a Nemzeti előtt egy autó szirénája bömbölt fel. Munkásforma, magas férfi futott át a kocsi előtt - majdhogy el nem gázolták. A túlsó oldalról és az Emke előtti járdáról is a kocsútra tódultak az emberek.

- Hová lett?

- Nem látta? A kerekek alá került.

- Úrjézus!

- Fenét, meglógott.

Valaki felordított a kocsúton:

- Fogják meg! Kommunista!

A tömeg kocsikat, autókat semmibe véve két oldalról az úttestre lódult. De a munkás elérte az Emke előtti járdát s már eltűnt az emberek sűrűjében. Egy pillanat: a házak tövében futott az Akácfa utca felé, a falak és az úttestre nyomakodó sokaság között támadt üres folyosón. Nyomában vagy húsz férfi. A tömeg összearul mögöttük. A kopott embert alig néhány kirakatablak választotta el üldözőitől.

- Melyik az? - kérdezte futtában a legelől rohanó férfi.

- Az a magas! Ott - ott!

- Nem, egy alacsony volt!

- Kommunista! Megfogni!

Ilonka remegett... De összehúzott szemmel fölmérte a távolságot. Az első üldöző vagy tizenöt méterrel előzte meg a többit. Amikor a bőrdös elé ért, a kislány keresztben átsietett a járdán támadt folyosón, s kiejtette kezéből a táskát. A rossz koffer felpattant, kétfelé nyílt az aszfalton, a rohanó férfi keresztülbukott rajta. Az üldözők értetlenül megtorpantak mögötte.

- *Pardon mösziő* - mondta Ilonka s körülnézett. A munkás már eltűnt az Akácfa utcában. - Alkalmasint meglöktek. Pardon.

Két fiatal lány vihogni kezdett.

A férfi irtózatossá káromkodott. Zsebkendőjével az arcát, nadrágját porolta. Mielőtt továbbment, belerúgott a kis kofferbe:

- Honnan szabadultál, te kis vörös? A Frimm-intézetből?

És odábbállt.

Ilonka a járdán térdelt, holmiját rakosgatta vissza a kofferba. „Másodszor mondták ma, hogy vörös vagyok - háborgott magában. A ringyóval nem törődött, az nem számít. - Nahát: ez nem igaz. Az én hajam nem vörös, hanem rozsdabarna.”

De már ezt sem bánta. Csak a mackóját sajnálta. A világtalan kis mackó nyomtalanul eltűnt a siető, rugdosó, tipró lábak tömkelegében.

*

Ilonka becsöngetett Köves Sárihoz, a Népszínház utcában.

Egy sor ajtó előtt kellett elmennie az udvari folyosón. A lépcsőház melletti konyhából két nagy lány bámult az arcába; végigmérték. A kisebbik mondott valamit, erre mindketten nevettek és befutottak a lakásba. A következő konyhaajtót bezárták, le is függönyözték, de a függöny mögül kilesett valaki. A többi lakásból csúnya tekintetű arcok meredtek rá; nézték, hol csönget be.

Sári nem nyitott ajtót. Ilonka várt egy darabig, aztán újból csöngetett. Odabent, mintha valaki harisnyában kisonna az előszobába, s óvatosan kinyitna-betenne egy másik ajtót. Erre Ilonka kétszer egymás után röviden, halkan megnyomta a gombot.

Kis idő múlva résnyire nyílt az előszobaablak. Ilonka egy sáv őszülő haját és egy vékony orrot látott.

- Mi tetszik?

- Sárit keresem.

Csönd.

- Nagyon fontos - mondta Ilonka. - Ön a mamája?

- Sári nincs itthon. Osztálytársa a lányomnak?

- Nem. A körből ismerem. Szekeres Ilona vagyok.

- Értem. Jöjjön be egy pillanatra.

Az előszobában álltak. Kövesné harisnyásan. Riadtan nézett a kislányra. Ilonka nem is mondta el sem a kórházat, sem a többit, csak megkérdezte, nem aludhatna-e Sárinál, mert haza nem mehet.

Kövesné ijedten rázta a fejét.

- Sárika az éjjel nem jött haza. Két szállóvendégünk van máris, illetve csak vendégünk, egy-két óránál tovább ők sem maradhatnak... Talán már figyelik is a lakásunkat. Nem tehetem, nagyon sajnálom. Hiszen látta, fiam, ezt a folyosót...

*

Orbán Hedvig a Nyúl utcában lakott. Ilonka véletlenül tudta a címét; egyszer könyvekért ment hozzá, Ida megbízásából, aki a hetedikes Hedviget algebrából korrepetálta. Különben is ismerte és kedvelte Hedviget, ott volt minden tüntetésen. A rendőrök együtt dobták ki őket az Ébredő Magyarok viharos decemberi gyűléséről, melyet a galileisták több-kevesebb sikerrel megzavartak. Hedvig végigszántotta mind a tíz körmével a zsaru arcát, aki kivitte őt a Gólya-várból. Csak másnapra idézték be, amikor is előadta, hogy önvédelemből karmolt, mert a rendőr a mellét fogdosta. A gyerekeknek aztán elmondta, hogy mese az egész, a zsaru effélével nem is próbálkozhatott volna, mert ő teljes erejéből rúgott és kapálódzott. (Hedvig egyébként ifjúsági atlétikai helyezett volt.) Újabban növeszteni kezdi a körmét, s a legközelebbi tüntetésre bekeni nyílméreggel: egy észrevétlen kis karcolás, s a rendőr menten szívbénulást kap.

Ilonka megint visszabaktatott Budára. A Nyúl utcai lakás ajtaja előtt egy öregedő férfi állt, ingujjban. Aranybetűs fekete névtáblát csavarozott az előszobaablak alá:

ORBÁN GYULA
TEXTILNAGYKERESKEDŐ
KÉPVISELETEK

Az eltávolított bádog névtábla az ajtó mellett, egy széken hevert. Csak ennyi állt rajta: *Orbán*.

„No mindegy - gondolta Ilonka. - Itt én ugyan nem fogok megaludni, de Hedvig talán adhat egy címet.” - Szólt a férfinak, hogy a leányt keresi.

Az rá se nézett, csak bekiáltott a lakásba:

- Hajnalka!

Orbánné ráismert. Meghökkenetette a különösen öltözött látogató, de bevezette. Akkor ősszel mindenfeléről kikérdezte a Hedvigre várakozó gyermeket; s csakugyan ki is szedett belőle egyet-mást Szekeresék családi körülményeiről. De Ilonka egy árva szót sem szólt a galileistákról. Sőt, hogy az asszony szóhoz ne jusson - miután gyorsan fölmérte a környezetet -, egy mesét is rögtönzött az anya számára. Boldogult szülei, mondotta, igen szigorú, erkölcsös szellemben nevelték idősebb testvéreit, akik fogadalmukhoz híven, őt is ilyen szellemben vezetik. „S tetszik tudni, néni, hogy ez a nevelés micsoda erős támasz nekünk, árváknak ezekben a mai zavaros időkben, mikor egyedül kell a megélhetési gondokkal küzdenünk.”

Ilonka már a nagy plüsskarosszékbén ült. Orbánné félénken ugyan, de alaposan végignézte a kislányt, cipője orrától föl a rövidre vágott fürtökben göndörödő fejbúbjáig. A szobán egy kis cseléd ment át; ezüst tálcán kávé, gyümölcsöt, vaját vitt be valakinek a másik szobába. Ilonka szeme kidülledt, a friss kávé szagára görcsösen összehúzódott a gyomra. Maró éhség fogta el. Most jutott csak eszébe, hogy este óta nem evett egy falatot sem.

Orbánné megvárta, míg a cseléd visszajön, s egy másik ajtón át kisiet a szobából. Akkor előrehajolt, s megragadta a látogató mindkét kezét.

- Hédikének valaki telefonált tegnap délután. Erre elment, s azóta nem jött haza. Teli vagyunk aggodalommal. Mondja, drágám, Ida kisasszonnyal mi van? Nem vele találkozott ma a lányom valahol?

Ilonka vállat vont.

- A nővérem nem szokott nekem az útjairól beszámolni, néni. - És felállt. - Hát akkor én megyek.

Orbánné visszanyomta a karosszékbe.

- Várjon egy percre, drágám. Szegény urammal olyanok vagyunk, mint az örültek. Ha hall valamit Hédikéről, telefonáljon. Nem merjük a rendőrséggel kerestetni ebben az új helyzetben - maga biztosan tudja, hogy decemberben egyszer beidézték. Drágám, én úgyis akartam Ida kisasszonnyal vagy magával beszélni. Maguk okos, józan, művelt leányok. Hédike nagyon tiszteli a maga nővérét. Beszéljenek annak a lánynak a fejével. Miránk nem hallgat, képzelje csak el ezt az életet; ezek az állandó viták. Hédi megvet minket, lenézi a szüleit, szemébe mondta egyszer a szegény drága uramnak, hogy kispolgár meg kizsákmányoló, meg mit tudom én, micsoda.

Orbánné egy nevetséges csipkezebkendővel tapogatta a sértődöttség feltörő könnyeit.

- Maradjon még egy percre - szorongatta a fészkelődő kislány jobbját. Felsóhajtott. - Pedig higgye el.. hogy is hívják, drágám?.. ja igen, higgye el Ilonka, mi az urammal mindig radikális gondolkozású emberek voltunk. Az uram ugyanis régi szabadkőműves. Mi semmit sem várhatunk az ébredőktől, Horthytól, ettől a bandától, ez csak világos, nemde? Hédi erre azt mondja... na, ezt hagyjuk inkább. Az uram decemberben beszélt azzal a rendőrkapitánnyal - a lányom nem tudja, nehogy visszamondja neki -, hajszálon múlt akkor, hogy Hédikét rendőri felügyelet alá nem helyezték. Ezt képzelje el. Egy kis úrilány jelentkezék hetenként a rendőrségen. Az uram sok mindent megért, mondja is, hogy a fiatalság ma másként gondolkodik, mint a mi időnkben, de amit Hédi művel, drágám, ezeknek az ultra túlzásoknak nincs semmi értelmük. Óhajt egy feketét? Vagy inkább egy kis gyümölcsöt?

Ilonka még a Széna téren is orrában érezte a visszautasított kávé és őszibarack gyötrelmes illatát.

*

Besötétedett már, mikor a Kruspér utcai lakás ajtajába beillesztette a kulcsot.

A forró konyhában felkattintotta a villanyt, és kinyitotta az ablakot. Először a vízcsaphoz ment, s hogy nem látott poharat, alátartotta a száját. Aztán étel után kutatott a szanaszét heverő edényekben. Az egyik lábos alján volt valami maradék főzelék, de a tetején már kiütközött a bolyhos szürke penész. Kőkemény gyürkét talált a pincekulcs mellett; előkotorta a kredenc alól a baltát s egy Vörös Újságon darabokra törte a kőpadlón. Így is alig bírta megvárni, s utána még éhesebb lett. Kölest keresett, akármit, de pár szem rothadt nyers krumplin s egy körülragcsált almán kívül nem volt semmi élelmiszer a konyhában - sem ehető, sem ehetetlen állapotban.

A lépcsőn már elújságolta a viciné, hogy Idát meg Irént hajnalban elvitték a detektívek, s Margitot is keresték náluk. Nem volt hát kedve bemenni a két üres szobába. Kihuzigálta a fásládából a Vörös Újság összegyűrt régi számait, azokban böngészett egy darabig, de amikor a május elsejei felvonulásról szóló riportot olvasta s a beszámolót Angyalföld, Csepel, Újpest és Csikágó gyerekeinek megvendégléséről a Margitszigeten, úgy elszorult a szíve, hogy összerakta a kisimított lapokat, eltüntette a kredenc alatt, s mégiscsak bement.

A nyitott ablak mögött puhán és feketén tárult szét a csillagtalán nyári éjszaka a Lágymányos fölött. Lent, négy emeletnyi mélységben, valahonnan gyenge fény hullott a fuvaros telkére; a fehérlő alacsony házon és az istállón túl a pesti part sötétlett; a hosszú raktárépületek közé tűzve gyér lámpások villogtak. A bérházakban sehol egy világos ablak. Ember nem járt az utcán. A Lágymányosi-tóban ma hallgattak a békák; a Feneketlen-tó felől sem zengett az

ellenkórus. A nagy csöndben hallatszott a gát fűzfái között a víz lassú csobbanása. Valahol Kelenföldön egy rövid mozdonyfütyty.

A szobában nagy rendetlenség, mint mindig, valahányszor a kislány huzamosabb ideig távol volt. Irén levetett nadrágja apuka íróasztalán hevert. Lesöpörte a földre, aztán mégis felvette. Szegény Irén, gondolta. Az ebédlőben az asztalon piszkos tányérok, rozsdás evőeszközök, újság, könyv, fésű, cigarettacsutka és puder. Ruhák, kabátok szanaszét, a szoba közepén egy fél papucs - arrébb két nyitott fiók. Mindenről tudta: ez Irén, ez meg Ida nyoma.

Visszament apuka szobájába. A könyvek, mint máskor: tökéletes sorban. Anyuka zongorája portalan, belsejével lefelé fordított detektívregény hevert a tetején. „Ez Ida - gondolta a kislány. - Csak egy matematikus olvashat ilyen hülyeséget.” Irén kottái összevissza dobálva a diványon; a hegedű tokját azonban rendesen becsukta. Ha semmi másra, de a zongorára meg a hegedűjére nagyon vigyázott. Ernő szerszámosládája az ablakmélyedésben állt, rajta az ő muskátlicserepei; tán egy napja öntözhatték meg a virágokat. Itt nem kutatott senki. „Az otthont megkímélték, de a családot szétverték” - gondolta keserűen. Aztán még Ida fiókját ellenőrizte; nővére itt tartotta a jegyzeteit meg az udvarlója leveleit. Kulcsra volt zárva, mint máskor, s a kulcsot lehúzták. Utoljára a saját félszekrényét nézte meg. A kimosott nyári ruha meg a kabát alatt rajzholmi, iskoláskönyvek, füzetek, fényképek, levelek, az emlékkönyv meg a festett dobozok, amelyeket nem tudott már eladni: minden úgy, ahogyan márciusban hagyta, amikor szanatóriumba küldték. Benézett még abba a kis fiókba is, ahol a pénzt tartják: mint várta, üres volt.

Megállt a szoba közepén, huzogatta az orrát, aztán mégis elszánta magát és nagyjából rendbe tette a két szobát.

A mozgástól megint nagyon éhes lett. Erről jutott eszébe, hogy haditervet kell készítenie másnapra: hogyan teremtsen elő valami pénzt? Hiszen enni kell!

*

Az édesanya halála óta a testvérek Ida szűkös keresetéből éltek. A nővér utasítására a tizenegy és fél éves Ilonka talpalt a minisztériumban, hogy a két fiatalelkű Szekeres-árva - Ernő és Ilona - számára nevelési segélyt folyósítsanak. Pecsétgyűrűs irodaigazgatókkal, cvikkeres osztálytanácsosokkal érvelt, hadakozott - hasztalanul. Az évek óta sírjában porladó Szekeres Ábris emléke elevenen élt e hivatalnoki fejekben, noha a szerény tanárt nem ismerték. De hébe-hóba megjelenő cikkei a szocializmus kultúrpolitikájáról maradandónak bizonyultak. Nyilván ez az oka, hogy Ida, aki tizenhétben szerzett oklevelet és doktorátust s akit a világ-szerte ismert Fényes Lajos legjobb tanítványának tartottak, tizenkilenc márciusáig a professzor ajánlásai ellenére sem kapott tanári kinevezést, sőt még egy kicsinyke üzemi állást sem.

Ida tehát tovább korrepetált. Egy meg két koronáért talpalt, villamosozott Zugligetből Kőbányára, s Kőbányáról fel a Svábhegyre. De a többiek is megtették a magukét a családi kassza kiegészítésére. Ilonka tizenkét éves korában már egy osztálytársát tanította, és fadobozokat festett. Ernőt néha hívták a házban, hogy javítson meg valami villanykapcsolót vagy vasalót. Irén kottát másolt. Margitot, aki iparrajziskolába járt, s textiltervezőnek készült, míg velük lakott, nagyobb élelmezési válságok idején kirendelték a Döbrentei téri piacra: noha viszolygott a figurális rajztól, hol itt, hol amott állt fel a mappájával, s portrékat rajzolt - mindig csak a kofákról. Eladni ezeket a rajzokat nem lehetett, de csereüzletek azért akadtak. A tabáni kofák szerették a mulatságos Szekeres-lányokat. Margit sokszor hozott haza egy-egy bögre tejfelt, öt kiló krumplit vagy hat tojást: ezek voltak a nevezetesebb eredmények.

A teljes nincstelenség napjaiban Margitot a Lehel piacra vagy a Haller utcába irányították, ahol nagyobb a terep, s nem ismerik őket. Ilyenkor Ilonka is vele ment: ő volt a felhajtó.

Margit rajzolt; Ilonka a standok előtt mászkált Irén koncertruhájában, egy túl hosszú fekete szoknyában s túl szűk fehér blúzban. Üres erszénnyel meg egy újságpapírral és összecsavart zsákkal degeszre tömött üres szatyorral baromfira, szőlőre, libamájra alkudozott. De a tyúk sosem volt elég kövér, a szőlő elég édes, a libamáj elég nagy - végigjárta a standokat, míg a művésznő mellé került. Egy ideig nézte a rajzot, nézte a modellt, majd szerényen megjegyezte: - Nahát, ez a megszólalásig hasonlít a hölgyhöz. Jobb, mint egy fénykép! - Igen finom eszmecsere alakult ki köztük, s amikor már ötven-hatan körülállták őket, és a standok mögött a kofák is felfigyeltek, Ilonka megkérdezte a művésznőt, hogy csinál-e olajképet is, életnagyságban, s ha igen, mennyibe kerül, mert a mama szeretné lefestetni magát a huszonöt éves házassági évfordulójára. Alkudoztak egy darabig, végül Ilonka mondott egy közeli címet. Megállapodtak, hogy a művésznő ebéd után felmegy a mamához megbeszélni, de hozza akár mindjárt a vásznat meg a festéket is, mert a mama biztosan benne lesz a dologban; nem is drágább, mint egy színes nagyítás. Margit eleinte szabódott, ő hiába nem cipeli a festékdobozt meg az állványt, hátha mégsem lesz rendelés - aztán megkérdezte: elég világos-e a szoba, mert udvariban nem lehet festeni. Ilonka azt felelte, hogy lakásuk utcai s máris ment: - De biztosan eljőjön, művésznő kérem, nehogy felültsessen minket! - Két-három kofa erre vérszemet kapott, s megkérdezte, hogy nem csinálna-e a művésznő róluk is ott helyben ceruzarajzot?

Margit később már csak a baromfi- és hentesstandok előtt dolgozott. Egyik délelőtt hat kofát kellett kielégítenie: ötven dekás libamáj, két kiló őszibarack, egy kiló zsír, egy kiló borjúhús, másfél kilós ponty és tizenöt kiló krumpli: ennyi lett a honorárium. Gyalog cipelték haza a két végén összekötött zsákban, a Hungária körútról a Lágymányosra, mert nem volt villamospénzüik. De ezt a csúcseredményt többé már meg sem tudták közelíteni, pedig Budapest közeli és távoli piacait mind végigjárták. Ugyanarra a helyre röstelltek visszamenni: a második kísérlet különben is kockázatos lett volna.

*

Öt éhes gyereknek minden kevés.

Fűti és emésztíti őket a roppant életerő. Nincs az a nagy mennyiségű étel, amit meg ne ennének, az a könyv, amit el ne akarnának olvasni, nincs az a szép és jó ember, akit a szívükre ne ölelnének, minden jó harcba bevetnék magukat az első hívásra. S mindegyiknek megvan a maga szenvedélye. Idának a matematika, Margitnak a szakmája meg a rajz, s amióta Ferit ismeri, a szerelem. Irén csak a muzsikának él, Ernő a gépekben látja a legszebbet a földön - és Ilonka? Ha Ilonkát megkérdeznék, talán így szólna: az élet meg a könyv. Vagy azt mondaná: nem tudom. Az ő tüze (s Ernőről is ezt mondhatjuk) csak lassú izzás volt a nővérek szabad lánghangolásában.

Idát, a legidősebbet annyira elfoglalják a saját ügyei, meg a pénzkereset, hogy távol tart magától mindent, amit a családban más is elvégezhet. A muzsikáló és álmodozó Irén idegenkedik minden gyakorlati lépéstől: nem lehet rávenni, hogy begyűjtsa a kályhát, kimossa egy blúzt, vagy hogy a hegedűjét visszakövetelje az illetéktelen birtoklótól. Margit egész nap rajzol és rajzol és évek óta Ferihez tartozik. Valakinek mégiscsak rendben kellett tartania ezt a társaságot: át kellett evezni valahogyan a családi bárkát a szegénység, a háború, a forradalom hullámain. Ida az anya halála után rögtön a kormányhoz állt, s a tizenegy és fél éves Ilona kezébe nyomta a súlyos evezőt. Ettől fogva Szekereséknél a kislány végzett minden háztartási munkát, sőt teljhatalmú ügyintéző és kifutó is volt. Sokszor még anya is. Ha az ügyefogyott Ernőnek cipőt kellett venni, ő ment ki három évvel idősebb bátyjával a Telekire, ő ápolta gyakori betegségeiben. S amikor a lágymányosi gyerekek el akarták páholni a cingár, apró növésű, félénk fiút, szárnya alá vette, mint kotlós a csibéjét: széttárt karral elébe állt, testével

védte. A tömzsi kislány összehúzott szeme ilyenkor oly elszántan villogott, oly irtóztos hangon rikácsolta bele cifra átkait a támadók arcába, hogy a fiúk nyelvet öltve elvonultak.

*

Az élet Ilonka számára feladatok és szerepek sokasága. A feladatok nem hősiek, nem lelkesítők, még csak nem is érdekesek. Ugyan ki örül például annak, hogy a legizgalmasabb fejezet közepén kénytelen letenni „*A nő és a szocializmus*”-t, talán napokra, mert sorba kell állni szappanért, s nagymosást csinálni? De oly sok a kislány korát és erejét meghaladó feladat, hogy sokszor megbizsergeti az öröm, mint a kamasz vitorlázót, aki pajtásai biztatására a versenyzőkkel egy időben fut ki jollején a viharos Balatonra, s oly keményen, oly derekasan dolgozik kötéllel és vászonnal, oly merészen fogja be a szelet, hogy ugyanakkor érkezik célba, mint a vitorlásverseny negyvenéves győztese.

A „szerepek” annál szórakoztatóbbak. Ilonka szeret játszani, és jól rögtönöz. Volt ő már rövidke életében ravasz ügyvéd, fúria felhajtó, valláserkölcösen nevelt úrilány, butuska kislány, szemtelen proligyerek és egyéb is. Hogy külseje nem felelt meg egy-egy vállalt vagy ráosztott szerepnek? Ez a legkevésbé sem feszélyezte. Ő nem Honthy Hannáért rajongott, hanem Elisabeth Bergnerért. A satnya, csúnya, érdes hangú Bergnert csodálta - nem mintha játszani látta volna, de a Svájcban járt Duczynska Ilonától tudta, hogy ez a csöppet sem vonzó megjelenésű fiatal színésznő színpadon a legszebb nőnél is szebb és érdekesebb, s aki hallgatja, két perc múlva elfelejti, hogy beszédhibája van.

*

Ilonka habzsolja a könyveket, mert szinte korlátlanra tágítják az élet szűk határait. Ezerkilencszáztizenötben a „*Quo vadis*”-t olvassa s az antik Rómában él; a Kolosszeum arénáján ízekre tépeti magát a hitéért. Később a „*Karenina Anná*”-t bújja a pad alatt; az unalmas földrajzórán az orosz arisztokrata nő végzetes szerelme viharzik át a lelkén. S egy-két év múlva, útban a Fehérvári úti suszter felé, minduntalan beleütközve a járókelőkbe, meggyilkol Szentpéterváron Raszkolnyikovval egy uzsorakölcsönökből élő öregasszonyt. A könyvekben találja meg az igazán izgalmas szerepeket is. Így lesz egyik este Coriolanus, egy hétig Gavroche, és Nóra egy vasárnap délután. Tizennyolc őszén azután rátalál legnagyobb hősére. Alakja még befejezetlen, s mégis vonzóbb a többinél. Bebel könyvéből kapja meg e hős körvonalait. Egyre gazdagodó vonásait azonban a valóságos élet írja. A szocialista embert Ilonka napjaiban formálja a forradalom.

*

Muzsika, matematika, szerelem, gép és könyv. Öt testvér, öt magának való szenvedély. De a Szekeres-gyerekeknek van egy közös szenvedélyük is: a politika. Ez fűszerezi a konyhasztalnál elköltött sovány ebédet, és dúsítja a vacsorához föl sem melegített levest. Amióta Ernő és Ilona csak az esztét tudja, az étkezésnél mindig ekörül forgott a beszéd. A kicsik még apjuk életében megismerték ezt a szót: szocializmus. Nem tudtak vele sokat kezdeni, bár ők ketten egymás közt sokszor megtanakodtak. Végül is följegyezték egy titkos füzetben, s elraktározták későbbi időkre, a „szindikalizmussal”, az „Eroicával”, a „szolidaritással”, a „demagógiával”, a „diktatúrával”, meg a többi érthetetlen szóval együtt, melyek sűrűn hangzottak el az ebédnél.

E szavak közül először az „osztályharc” világosodott meg előttük, élesen, hirtelen. Ezerkilencszáztizenhét őszén történt. Anyjuk akkor már nem élt, s a vacsora ideje mind későbbre tolódott. Ida, Margit és Irén újabban együtt jött haza, vitatkozva, veszekedve, kabátban, kalapban ültek asztalhoz, ettek, azután bevonultak apuka szobájába. Sokszor hajnalig beszélgettek odabent. Ida vacsora után rögtön ágyba parancsolta a két gyereket: „Holnap aztán majd nem bírlak kirázni benneteket a paplanból, megint elkéstek az iskolából!”

A sötét ebédlőben, padlóra dobott matracán, párnájára könyökölve fülelt a két gyermek. A lányok szabadon járták a maguk útját, jövősről-menésükről sosem számoltak be a fiatalabbaknak. De az utóbbi hetekben nyomasztó titokzatosság vette körül őket. Az asztalnál kipirulva, szinte gyűlölködve folytatták a jóval előbb megkezdett vitát, háborúról, sztrájkról, valami Zimmerwaldról, meg a proletariátus árulóirol. Sokszor majdnem egymásnak mentek, de amikor legérdekesebbé vált a dolog, Ida intett a szemével, és mindhárman elhallgattak. A fiú meg a kislány nem tudta, három nővérük hová jár, honnan jön haza mostanában, egyre későbbben s mindig izgatottan.

*

Budapest a negyedik háborús esztendő szorításában fuldoklón. Két kislány mély gyászt viselt Ilonka osztályában. Ernő fiatal történelemtanára, akiért rajongtak a fiúk, mert a szünetben labdát rúgott velük az udvaron, aligha ül már a dobogóra: többől amputálták mindkét lábát. Bourbon Sixtus békeközvetítő kísérlete az izgatott reménykedés kábulatába taszította egy időre azokat is, akik látták, hogy az elvetélt hercegi igyekezet legföljebb egyik vágóhídról a másikra terelné a százezreket. Ida és Margit egyik délután fülíg sárosan, tépett kabáttal, sántikálva és csillogó szemmel lépett a lakásba. - „Nem baj, gyerekek! Belekeveredtünk egy tüntetésbe. Megkergettek egy kicsit a rendőrök” - magyarázta Ida a fiatalabbaknak. Többet nem bírtak kiszedni belőle, de éjjel kilesték, hogy Irén a lányok zúzóadásait borogatja. Suttogó beszélgetésükből csak szavakat kaptak el: „...munkásság... béke... osztályharc... a proletariátus forradalmára átváltoztatni...”

Ernőt a barátja, egy csúnya fiú - komikusnak készült s már ötödször határozta el, hogy kimarad a reálból - megtanította Ernőd Tamás egyik versére. Ez a sanzon egy pesti kabaréból indult el bomlasztó útjára. A műsoron hadseregszállító úrgazdagok szórakoztak. A két óra röhögést jólesően szakították meg az egy-két perces ellágyulás könnyei. A könnyek nem kerülnek semmibe; a háború azért folyik tovább (Isten adja, hogy még sokáig tartson!), s amíg van háború, van szállítás!... Ilonka is dúdolgatta csuszkáló hangján ezt a strófát, otthon, az utcán:

*Szentpétervár és Moszkva közt van egy táj.
A tájon öröl egy vén gőzmalom.
Az udvarán van egy nagy égi raktár,
És liszt jön abból éjjel-nappalon.

A gőzmalom csak jár, nem hajtja semmi,
Süvít a síp, és lenn a gőz kering -
És meg nem áll és nincs mit véle tenni:
Ottan darálják szét a csontjaink...*

- s egyszer hajnalban, amikor kukoricakenyérért állt sorban a zúgolódó asszonyok között az esőben, egy papos külsejű, nyakig zárt kabátot viselő férfi megkérdezte tőle, hová jár iskolába, és kitől hallotta ezt a hazafiatlan ocsmányságot? Ilonka szájára csapta a kezét: - Úrjézus segíts! Ezt nem tudtam. - S ártatlan szemekkel nézett föl az úriemberre: - Muszáj vagyok valamit csinálni, bácsi, olyan lassan múlik itt az idő. - Aztán tovább csacsogott: - A „Hazádnak rendületlenül”-t, ugye, szabad?... de az olyan nehéz, már elfelejtettem. Tetszik tudni, én csak a négy elemi jártam ki, a papám színházi fodrász, múltkor szabadjegyet kaptunk az Andrássy úti kabaréba, ott szavalta egy művész úr, a Bodrogi Oszkár. - A papos kabátú férfi csak a fejét csóválta. Ha a cenzúra ilyen bűnösen engedékeny, egy tizenkét éves gyermeket vonjon ő felelősségre?... Ida azután meghagyta a kislánynak, hogy a lakáson kívül ne merészeljen ilyesmit dúdolni, mert kicsapják az iskolából.

És a háború tovább folyt. Novemberben Oroszországban újabb forradalom. A gyerekek olvasták is a híreket a lapokban, az újságárus standja előtt. De főként a budai utcán hallották, mikor a Szent Imre-kollégium melletti könyvkereskedés kirakatánál álldogáltak, vagy messzebb, a külső Fehérvári úton, mikor a gyárakból hazaigyekvő munkások sodrába kerültek. A hírek zavarosak, ellentmondóak voltak:

- Hallotta? - újságolta egy aktatáskás úriember a másiknak. - Letartóztatták Lenint, aki Szentpéterváron a felkelést irányította. Haditörvényszék elé állítják.

Majd egy másik:

- Oroszországban kiosztják a birtokokat a parasztok meg a béresek között. A gyárakat megszállták a naplopó munkások. A rend teljesen felbomlott.

Egy kereskedő mondja megnyúlt ábrázattal a vevőnek:

- Minden elképzelhető felülmúl a felfordulás! A cárt is meggyilkolták! Hogy itt még mi lesz, kérem!

- No de Kerenszki... Utóvégre ő a miniszterelnök...

De november kilencedikén a lapok:

A népbiztosok tanácsának megbízásából Lenin november hetedikén békeajánlattal fordult valamennyi hadviselő félhez... Azonnali fegyverszünetet kér...

Alatta másik hír: A bolsevik kalandorok legfeljebb még hetekig tarthatják magukat...

S egy másik hang:

- Minden hatalom a tanácsoké... A szovjetkongresszus örök időre megszüntette a magántulajdont, köztulajdonba vették a gyárakat, a földet, a bankokat, a bányákat...

- Le a kapitalizmussal!

- Békét!

- Le a háborúval!

*

Egyik éjszaka aztán sok mindent megtudtak a gyerekek.

Dúdolt a szél a kályhacsőben, végigfutott a leeresztett redőny lécein, mint egy xilofonon. A kislány vitázó hangokra ébredt. Vállára terítette a kiégett vasalópokrócot s párnástól átköltözött a bátyóhoz. Ernő matracát mindenestől odahúzták az ajtó elé.

- Nem és nem! - hallatszott Irén panaszos hangja. - Ezt nekem ne mondd, Ida, erről az egész Galilei-kör sem fog soha meggyőzni. Folytatni a vérontást idehaza, Pesten, talán itt a mi utcánkban is...? Gépfegyverkattogást hallgassak majd az üstdobok meg a Sors-szimfónia helyett? Nem és nem. Mikor lesz már ennek vége? Mikor?

Irén furcsán, szaggatottan felsóhajtott. A gyerekek a kulcslyuk elé térdeltek.

Most Ida hangja:

- Rettentő ideges vagy ma, Irén. Láttam rajtad egész este. Magánügy?

- Igen, az - mondta Irén. - Nem akartam mutatni, de ma este nem bírtam volna ki egyedül. Emberek közé kellett mennem.

- Jó, jó, nem kérdeztem semmit.

S Margit:

- Te, Irén. Idehallgass. Nem gondolod, hogy egészségesebb magunkban tisztázni ezeket az elevenbe vágó dolgokat, mint beleernyedni egy zavaros érzelmi kásába?

Ernő oldalba lökte Ilonkát: - Micsoda kifejezéseket használ újabban ez a Margit... - De húga lepisszegte.

- Én már tisztáztam a dolgot. Nem akarok, nem akarok forradalmat... - Irén hangja sírásba csuklott.

Ismét Ida:

- De édes fiam...

- Jó, jó, nem sírok. Hát megmondom, mi bajom volt az este. Bodnár Jancsinak tegnap könyökben amputálni kellett a karját. Jancsi nem fog többé hegedülni. Érted, Ida? A legtehetségesebb fiatal művész nem vesz többé hegedűt a kezébe, mert nincs keze!

- Úristen!

- Ősszel az ezredüket Bécsbe vezényelték. Hubermann akkor meghallgatta. Kezet rázott Jancsival, és azt mondta: „Muzsikáljon, muzsikáljon! De tőlem, Herr Bodnár, magának már nincs mit tanulnia!” Ezt mondta Hubermann szeptemberben. Aztán Jancsi három hétig a fronton volt, és nem fog többé muzsikálni.

- Borzasztó.

Ez Margit hangja volt vagy Idáé?

- Tudom, ez így nem mehet tovább. Valaminek történnie kell. Ez nem élet. Halott és irgalmatlan itt minden. Mihez fog Jancsi kezdeni? Valamiből élnie kell. Hát majd kottát másol ő is, mint mi a kis középszerű akadémisták. Ahhoz elég a bal könyök meg a jobb kéz. Még örülhet, ha megrendeléseket kap.

Ida élesen közbevágott:

- Tehát?

- Miért csapsz le rám mindig, mint egy taknyosra? - nyöszörgött Irén. - Én nem tanultam magasabb matematikát, én nem tudok csupa ismeretlenből álló egyenleteket megoldani.

Ida:

- Ehhez nem kell matematika. Ide csak logika kell - na, és még valami. Egy négyelemis munkásember könnyebben levonja az egyetlen helyes következtetést, mint a te mélyen tisztelt professzoraid! De te lusta vagy gondolkodni, Irén, vagy gyáva, mit tudom én! Miért jársz voltaképpen közénk, mit keresel a Galilei-körben, mit akarsz? Vég nélküli vitákat hallgatni? S félreállni, mihelyt cselekedni kell? Miért nem vonod le a végső következtetést?

- Micsoda következtetést vonjak le? Szekeres Ábris lánya vagyok én is. S nem felejtettem el semmit. Úgy tűnik néha, mintha apuka csak tegnap halt volna meg. Tizenhárom éves voltam. Azon a májusvégi csütörtökön én segítettem föltámogatni őt az ágyban. Pár korty tejet próbáltunk vele megitatni. De ő csak a fejét ingatta, nem kell. És akkor bejött a házból egy öreg munkás, nem is tudtuk, hogy apuka azelőtt gyakran átjárt hozzá beszélgetni. Kuzmik bácsi kipirulva újságolta, hogy a Váci úton feldöntötték a villamosokat, a munkások barikádokat emelnek, a csendőrség tüzel, a tüntetők felszedik az útburkolatot, közáporral fogadják a kakastollasokat... Apuka szeme fölcsillant. „Ezt a forradalmat nem fogják leverni, mint a kilencszázötöt” - suttozta. Alig volt már hangja. „Világháború küszöbén állunk, gyerekek, a munkásság nem viszi vásárra a bőrét!” Apuka maga nyúlt a tejért, megitta, azután

kérte, öltöztessük föl; lemegy az utcára. Az ablakig sem bírt elvánszorogni. Emlékszel? Anyu kint a folyosón szemrehányást tett Kuzmik bácsinak, miért izgatta föl a beteget. De az öreg a mama vállára tette a kezét s azt mondta: „Ne sajnálja a tanár úrtól ezt az utolsó örömet, nagyságos asszony.” Mama sírva jött be a lakásba. Így tudtuk meg, hogy apukának csak napjai vannak hátra. És mi történt? Azt a véres csütörtököt ezerkilencszáztizenkettőben leverték. Negyedik éve folyik a háború. És ti most itthon megint forradalomra készültök. Polgárháborút, testvérharcot akartok. Hát nem, Ida. Ebből elég volt.

Ida ráordított:

- Nem érted, Irén? Még mindig nem érted? Az isten szerelmére kérlek, gondolkozz, gondolkozz! Értsd meg végre, hogy az osztályharcot következetesen végig kell vívni a győzelemig! Forradalom és proletárdiktatúra - vagy piszkos megalkuvás a burzsoáziával! Apuka kizsákmányolóival, a te kizsákmányolóiddal, az én kizsákmányolóimmal, milliók kizsákmányolóival! Harmadik út nincs.

Margit:

- Nézd az oroszokat, Irén!

- Igen, a Körben is ezt magyarázzuk nektek, elefántcsonttoronyból nézelődő széplelkeknek, hetek, hónapok óta! De ti süketek vagytok, vakok vagytok, belebújtok a muzsikátokba vagy a tudományotokba, és nem látjátok az életet. Mondd csak, Irén, mit gondolsz például te? Hogy Weiss Manfréd a háború után magától átadja a gyárát a csepeli munkásoknak, és megelégszik, teszem, egy százezer koronás évjáradékkal? Jó, ezt nem hiszed. Hanem úgy gondolsz, kisasszony, hogy addig sztrájkolnak majd a munkások, addig beszélnek a Weiss báró lelkére a parlamentben Peidlék meg Peyerék, míg a báró úr duplájára emeli az akkordbéreket? Ezt gondolsz, ugyebár?

- Mit gúnyolódsz mindig?

Ida még jobban nekihevíült:

- No és a kultuszminisztérium. A kultuszminisztérium persze sürgősen gondoskodni fog arról a zseniális kis Bodnárról, aki megrokkant az olasz fronton. Igaz, én olyasmit hallottam, hogy öncsonkítás történt, de rosszul sikerült, mert valaki ki akarta ütni Jancsi kezéből a fegyvert: a golyó a combja helyett a karjába fúródott. Jancsi csak egy zenebarát katonaorvos kioktatásának köszönheti, hogy nem került hadbírótság elé... De hát ez nem számít. A kultuszminisztérium a kilencvenhat koronás hadirokkantsági segély mellé bizonyára egy szerény, de tisztességes évjáradékot is fog a művésznek folyósítani - élete végéig! Amiből Jancsi jóllakhat, házbért fizethet, sőt ruházkozhat is, s nem kell a Zeneakadémia lépcsőjén kéregetnie. Ezt gondolsz?

Irén minden összefüggés nélkül feljajdult:

- Jancsikám! Jancsikám! - És hangosan zokogni kezdett.

Ida tudta, hogy a családban senki sem veszi szívére gúnyolódásait. Rémulten rákiáltott:

- Az isten áldjon meg, Irén, mi lelt? Fölébresztetted a gyerekeket.

S Margit ijedten, biztatón:

- No fiam, sírással nem jutsz semmire. Beszélj, mi történt.

De csak a szél próbálgatta elcsukló futamait a léceken.

- Idd ki ezt a pohár vizet, Irén.

- No?

- Jó, hát megmondom. Tavasz óta együtt élek vele. Úgy terveztük, hogy amint vége a háborúnak, összeházasodunk. Ma délben kimentem a kórházba: még nem tudtam a második operációról. De nem engedtek be hozzám. Nem akart többé látni. Az orvosossal azt üzentem, hogy két hegedűs össze akarta kötni az életét meg a művészetét, de ebből most már semmi sem lehet. Ő nem fogja a feleségével eltartatni magát.

Most sokáig hallgattak. Azután Ida fatalpú papucsba klaffogott a padlón. Fáradt hangon mondta a sarokból, Irén díványáról:

- Adj egy kis helyet... Én igazán nem tudtam, hogy így álltok Jancsival. Nagyon sajnálom. Na, vetközz le. Jaj, hogy vacogsz, fiam. Húzd magadra az én takarómat is. Oltsuk el a villanyt... Irén, várj még. Jancsi ma halálosan kétségbe van esve. Nem akar szálnalmat tőled. De két-három hét múlva... majd meglátod. Én talán beszélhetek vele. Ha akarod, Irén. Ha biztos vagy benne, hogy nagyon szereted.

- Nagyon szeretem.

Margit:

- Bújjak oda hozzád?

Riram, rirüram, riram. Riram, riram - muzsikált a szél a léceken.

*

Ó! Tehát a Galilei-körbe járnak!

Apuka szobájában nagy csönd. Ilonka mégsem költözik vissza a helyére: Ernővel sustorog. Jancsiról nem beszélnek, ez Irén dolga.

- Te - mondja a kislány -, el kellene mennünk minekünk is. Az előadásokra. Ott többet megtudunk, mint az újságokból. Ott készül, úgy látszik, a magyar forradalom.

Ernő bátortalanul:

- Szóljunk Idának?

Ilonka leinti:

- Minek? Úgysem enged el. Már hallom a hangját: „Még csak az kéne! Meg vagytok örülve, gyerekek! Hogy kicsapjanak benneteket az iskolából? Mit kezdek akkor veletek?”

Aztán az Anker köz füstös helyiségében, a zajosan vitázó egyetemisták között, néhány munkásfiú háta mögött kerestek fedezéket Ida elől. Ezek a fiatal munkások súgtak nekik egy-egy magyarázó szót előadás közben; ők vitték el Ernőt meg a kislányt a tüntetésekre is. A kört januárban bezárta a rendőrség. A forradalmár galileistákat letartóztatták, de a gyerekeknek megvoltak már kapcsolataik: mindig kivonultak az utcára. Valahol bent, a középen meneteltek a tömeggel. A munkásgyerekek rendezték így: minden oldalról körülvették a két fiatal újoncot.

Az egyik tüntetésnél azután lovasrendőrök ugrattak az éneklő, kiáltozó emberek sűrűjébe. Aki bírta, futott a paták és a kardok elől. Ilonkát megkardlapozták. Dagadt fejjel, szédülve támolgott be a sántikáló Ernő karján a Kruspér utcai lakásba.

A lányok már otthon voltak; minden kiderült. Ida, aki sohasem mutatja érzéseit, akkor este gyanúsán csillogó szemmel félretolta Margitot és maga rakta Ilonka fejére a borogatást. Hogy furcsa ellágyulását ellensúlyozza, később fölényesen kijelentette: „Jól van, Ernő, jól van, Ilona, ez forradalmi magatartás volt! Látom, felnőtt számba kell vegyelek titeket!”

*

Ilonka elmosolyodik, mintha most is hallaná Ida hangját, a nagyképű, tanaras dicséretet. Felnőtt ő már réges-rég, felnőtt gondjaival. Tessék, most is! Azt sem tudja, hányadán áll a világ, mégis pénzt kell előteremtenie, de sürgősen - semmiből. Ernő éhesen hazajön, talán hazaengedik a lányokat is...

Csak áll apuka szobája közepén s végigjártja szemét a falon, a bútorokon. Ugyan melyik tárgy volna a legalkalmasabb, hogy másnap ennivalóvá változzék? Az otthonból lassanként elvándorolt minden mozgatható, csinos holmi. Apuka betegsége alatt a kis szőnyegek, a mama halála előtt a függönyök. Aztán ment a többi; három-négy kép, váza, a selyem zongoratakaró, a Beethoven-maszk, a nagymamától örökölt ezüst evőeszköz... nem is emlékszik már mindenre. Megnézi a fehérneműt. Egy szál lepedő sincs a polcon. Megnézi a szennyest: semmi. Azóta vihették el a lányok, hogy őt szanatóriumba küldték. Turkál a rekeszben, ahol a zálogcédulákat meg a házbérnyugtákat tartják: nem, hálaisten, itt a mosócédula... De kihez vihette Ida kimosatni a lepedőket?

Nincs más hátra, valamelyik ruhát kell eladni. Kinyitja a szekrényt. Ernőét? A tizenhét és fél éves vöröskatonának ez az egy rövidnadrágos fiúruhája, meg ez a vásott felöltője van. A sajátját? A Margittól örökölt szövetruhát, amit tavaly óta folyton visel? Kabátja Ida-hagyaték, Irén is hordta egy ideig, mindkét zsebe rongyos. Idának is gyenge a holmija. Márciusban lett tanársegéd; most biztos kirúgják a tanszékről - a kislány apránként már rájött, mi vár rájuk - s akkor járhat megint korrepetálni. Tehát félig-meddig tisztességesen kell öltöznie; ez családi befektetés. Ilonkában föl villan egy ötlet: a hegedű... de elúzi a kísértést. Végül is Irén hároméves fekete berakott szoknyája és fehér blúza mellett dönt. Szegény Irén. Aligha fog egyhamar növendékhangversenyen fellépni.

Ilonka sóhajt. Vörösújságokat tereget szét az ebédlőasztalon és becsomagolja az öltözéket.

Szédül az éhségtől, álmos. Ruhástól ledől a díványra. Összekuszálódnak a gondolatai. Az a papos külsejű úriember áll előtte, s ráförmed: „Honnan vette ezeket a hazafiatlan ocsmányságokat?” Ilonka kinyitja szemét, megint teljesen éber. Tudja, hogy még egy fontos feladatot kell elvégeznie, addig nincs alvás. A kommunista könyveket, brosrákat el kell tüntetni a lakásból!

Belebújik a kabátjába, didereg. Hűvös levegő csap be az ablakon. Leereszti a redőnyt. Véletlenül se lássák meg, hogy mit művel. Újságpapírral meg valami forgáccsal begyűjt a kályhába. Azután mégis hagyja, hogy a tűz kialudjon: nincs szíve semmit sem elégetni. Először Lenin írásait huzigálja ki a brosrák egyenes sorából: Idának is megvannak, külön. Még szerencse, hiszen az ő példányai a szanatóriumban maradtak. Feritől kapták, mind a ketten, az első magyar nyelven megjelent Lenin művet, amikor sógoruk mély illegalitásban hazajött Oroszországból. A Kommunista Kiáltvány is megvan a könyvtárban Marx és Engels műveinek négyszáz oldalas kötetében; apuka ezt a kötetet is ezerkilencszázötben, az első orosz forradalom évében vette. Az oldalak tiszták, itt nincsenek bejegyzések. Ilonka lapokra szedi szét a brosrákat, a lapokat egyenként bedugdossa apuka vastag matematikai könyveibe, a lexikon-kötetekbe, a Brehmbe; az „Előadás a burzsoá és a proletár demokráciáról” nyolc lapját a Doré-illusztrációs nagy bibliába csúsztatja. A negyvenöt oldalas „Levél a taktikáról” egy hatalmas német világatlaszba kerül... Irén kottái is jók volnának - de nem, gondolja rögtön, szegény Irént vonnák felelősségre. Csak a szemetszűrő fedőlapokat meg a címlapokat tépi össze apró szeletekre és leengedi őket a vécén. De a Bebelrel és a Marx-Engels-kötettel nem tudja, mit kezdjen. Nincs szíve szétszaggatni a könyveket. Papírba csomagolja és tegye a kéménylyukba? Nem, ott könnyen megleglik. De hát akkor hová? „Kár, hogy nem olvastam detektívregényeket” - gondolja. Végigjártja szemét a szobán. Aztán átmegy az ebédlőbe.

Megvan!

Az ebédlőasztalt nagy keservesen az ablak elé húzza. Ráállítja a hokedlit, arra meg Ernő szerszámosládáját. De így sem éri el a redőnyházat. Az ebédlőasztalra rákerül hát a táncoló konyhaasztal is. De hiába ágaskodik, ez sem elég, a szoba nagyon magas. Négy lexikon-kötettel tetézi meg az ingatag alkotmányt. S már a redőnyház fedőlapjából is csavargatja a srófokat.

Vakolatdarabok, por, törmelék hull az arcába. Ez jó. A Bebel és a Marx-Engels-kötetet becsúsztatja egy üregbe, ahonnan két téglát kiesett. A téglákat kiemeli a redőnyházból. Becsavarja a fölmosórongyba, s baltával széttöri. A nagyobb darabokat a könyvek elé illeszti, a törmeléket, a vakolatot a sarokban halmozza föl. Bebel, Marx és Engels tökéletes biztonságba került.

Vissza a fedőlapot, a srófokat, az asztalokat. Gondosan összesöpör, s felhúzza a redőnyt. Hajnal dereng odakint. Ilonka csak egy párnát dob a díványra, belefúrja a fejét, s perc múlva már alszik is, vékony kabátjába burkolózva.

TESTVÉREK ÉS ELVTÁRSOK

Délelőtt hangos, hosszú csöngetés veri föl álmából.

- Értem jönnek - gondolja kábultan, s nem tudja, mit tegyen, nyisson-e ajtót, vagy hagyja, hogy rátörjék? Ekkor elhallgat a berregés. Pitty, pitty, pitty, hármat, aprót, halkat szól a csengő. Rohan az előszobába.

- Az isten szerelmére, miért nem jössz, fél órája csöngetek, az egész ház engem bámul - mondja Ernő, amint belül kerül az ajtón.

Ilonka meg sem csókolja, csak tolja a szobába. Lenyomja a díványra.

- Fiúka - mondja anyásan, de van valami új is a hangjában, ami zavarba ejti Ernőt -, fiúka, egy falat ennivaló sincs itthon, se pénz. Tegnap este jöttem haza, kidobtak a szanatóriumból. Idát, Irént még hajnalban elvitték. Margitot is keresték nálunk. Veled most mi legyen? Itthon maradsz?

- Nincs hová mennem.

- Nekem sincs. Akkor hát itthon maradunk.

Nézi Ernőt. Sovány s olyan fáradt, hogy beszéd közben le-lecsukódik a szeme. Nem az a jobbik rövidnadrágos fiúruhája van rajta, melyben a Vörös Hadseregbe jelentkezett; elnyűtt orosz zubbonyt és rongyos magyar katonanadrágot visel. Sáros, poros, mindene szürke. Napokig hálhatott a szabadban.

- Hogy kerültél haza?

- Leszereltek. Még július harmincadikán. De a revolveremet nem adtam le.

- Úristen, Ernő, nem tudod, mi van itt? Mindenkit szétverték, mindenki szétfutott. Ha fegyvert találunk nálad, agyonlőnek.

- Tudom. Ma reggel bevonultak Budapestre a románok.

- A románok?

- Nem tudtad?

- Aludtam. Úristen, Ernő, a revolver!

- Azt megtartom. Megértetted?

Ilonka bólint, de végigtapogatja a fiú zsebeit.

- Jól van. De a lakásban most nem tarthatsz fegyvert. Ennek már semmi értelme. Add ide, elásom a pincében. Igenis én. Te most itt maradsz a lakásban. Na, gyérünk a töltényekkel! Ebben a zsebedben mi van?

- Kézigránát. Ezt magamnál tartom.

- Ne bolondozz, Ernő. Add csak ide. Egy darab kézigránáttal akarsz harcolni? Ennél okosabbat kell kitalálnod, fiam, ha ettél és kialudtad magad. Most fekjüdj le és aludj. Aztán majd beszélünk.

Lenyomta két vállát a díványra, s éppen az elcsigázott gyerek cipőfűzőjét akarta kioldani, amikor három apró, halk csöngetés megriasztotta. A revolvert mindenestől becsúsztatta az íróasztal fiókjába.

- Te ne gyere ki - mondta, s ment ajtót nyitni.

Kovácsné, a vici csöngetett be.

Az előszobában egy láboska bablevest tett a kislány kezébe.

- Láttam, megjött a bátyja, és hát úgy gondoltam, aligha volt ma kedve főzni, elvtársnő.

Ilonka csak nézi: Kovácsné azelőtt mindig kisasszonyozta őt. Jött a szeméért, máskor nemigen látták, hallották. Afféle csendes asszony volt.

- S mondani is szeretnék valamit az elvtársnőnek - folytatta zavartan. - Túl kell esnünk rajta, hiába. Sógorát tegnapelőtt éjjel elfogták az osztrák határon. Ó...

- Mondja csak, elvtársnő.

- Hajdu elvtárs védekezett. Két lövést adott le. Hát agyonverték.

Ilonka megszedült. Ha Kovácsné nem kap a lábos után, az egész leves kiömlik a padlóra. Az asszony nehéz kezét rátette a kislány vállára.

- Mondtam, túl kell esnünk rajta. Maguknak ezt tudni kell. Maguknak rögtön el kell tűnni a házból.

Ilonka megfogódzkodott az asztal sarkában. Feri... Ferink... Kovácsné keze még a vállára nehezedik s egyszerre úgy érzi, mintha Feri roppant tenyere volna; most mindjárt a hátát fogja veregetni, biztatóan, ahogy apuka szokta... mintha Ferivel apukát is elvesztette volna... másodszor...

- Nem igaz, Kovácsné... honnan tudja?... - motyogta zavarodottan.

Az asszony fél kezével magához szorította a kis levest; másik keze lecsúszott a gyermek válláról, s a dereka köré fonódott. Magához ölelte a reszkető, tömzsi kis testet.

- Bátyám a maga sógora mellett harcolt Kornijlov ellen; Hajdu Feri volt a komiszárjuk. Márciusban az én bátyám a soproni direktórium elnöke lett. Egy szemtanú hozta neki a hírt, elsején éjjel... egy földink, aki velük együtt harcolt Oroszországban... Értesítette a bátyámat, hogy meneküljön, és üzenje meg maguknak... Hajdu elvtárs családjának... meneküljenek maguk is... Az emberek nagyon szerették Hajdu Ferit. Bátyám egy... egy asszonyt küldött hozzám az üzenettel. Háromszor is becsöngettem délelőtt, de nem nyitott ajtót. Ne töltsék az éjszakát a lakásban. Most pedig vigye be ezt a levest a bátyjának, és egyék meg, míg meleg.

*

Ez a kis leves volt egész napi eledelük. A ruha eladására aznap már nem került sor. Ilonka a revolvert és a többi veszélyes holmit elásta a pincében, s egy halom forgácsot hányt rá. Nem mentek el a lakásból. Hová is mentek volna? Barátaikhoz? Őket is veszély fenyegeti. Ismerősökhöz? Hogy bajt hozzanak mások fejére?

Még naplemente előtt lefeküdtek. Az egyik Irén, a másik Ida fekvőhelyén helyezkedett el. Ritkán történt meg velük, hogy nem a földön aludtak, hanem díványon. Ez a szokatlan luxus máskor fölviillanyozta volna őket, de most komorak és szótlanok voltak. Rögtön elnyomta őket az álom.

Ernőt éjfél után két férfi elvitte a lakásról. Az előszobában pillanatok alatt zajlott le minden. A kislány csak a hangjukat hallotta. Mire kifutott a belső szobából, már becsapódott mögöttük az ajtó. Hálóingben rohant le a lépcsőn; az utolsó fordulónál dörrenve bevágódott a kapu is. A házmesterné, kapukulccsal a kezében, úgy meredt rá, mintha kísértetet látna.

*

Másnap délben a Hadik-kávéház előtt egy vadászkalapos férfi újságlapot nyom a járókelők kezébe: *Rendkívüli Hírek!* Itt a *Rendkívüli Hírek!*

Ilonka átfurakodott a csödületen: szerzett egyet. Elment vele a moziig, nekidőlt a ház falának, úgy olvasta:

„Az osztrák határnál feltartóztatták Hajdu Ferencet, a szökésben levő leninista bérencet. Szörnyű bűnlajstroma még nem ismeretes teljes egészében az ország előtt: nem tudjuk még, hány ártatlan, jó keresztény magyar ember vére szárad a lelkén. Az elvetemült banditánál letartóztatásakor nagyösszegű külföldi valutát, dollárt és fontot találtak. A bankók a kabátbélésébe voltak bevarrva. A számonkérő osztag a helyszínen végrehajtotta az ítéletet a véreskezű gyilkoson.”

Ilonka állt a zajos utcán és olvasta a hírt, de arcizma sem rándult. Nem érzett már fájdalmat: csak az undor szorította össze a torkát. Meggyalázták Feri fiatal testét s most még az emlékét is meggyalázzák. Jól tudta, hogy Ferinek se fehér, se kék pénze, se dollárja, se fontja nem volt. Margittal együtt olyan silányan étkeztek ők is a kommün idején, mint száz- meg százezer ember Budapesten; Feri orosz katonacsizmában járt, mert nem volt más lábbelije; Margitnak májusban kilyukadt az egyetlen pár cipője s nem tudta megtaláltatni. Az újság tele volt dagályos, zavaros mondatokkal:

„Leszámolunk a nemzetközi banditizmus vörös bérenceivel. A megtiport, átoksújtott, blokádgyűrűbe zárt, fuldokló Haza éheznek, de a külföldre szökött népbiztosok, amikor átlépték az országhatárt, milliárdokat vittek magukkal... Magyar emberek verejtékes munkájának gyümölcsét. Az apostoli kettős kereszt jegyében, a magasztos keresztényi eszme jegyében virradhat csak Hazánkra a föltámadás napja! Csak az ősi keresztény erkölcs visszaállításával, a három halom s négy folyó között...”

A kislány körülnézett: ha senki sem látná, kiköpne. De a mozi előtt is csoportosulás támadt; röpcédulákat osztogattak. Az egyik Kun Bélát gyalázta. Az emberek szétkapkodták, vitték szerteszét a városba a sületlen hazugságokat, a galád rágalmakat. Az újságárus standja üres. Vörös Újság nincs már. Ilonka elfogta a másik röpcédulát is. Az is erkölcsről szónokolt. Hja persze. *Ők* ezt most ilyen cifrán mondják: vissza kell állítani az ősi keresztény erkölcsöt. Magyarán: a Szent Kizsákmányolást! Mennyi jutott a verejtékezők zsebébe a sok-sok milliárdból? Csak annyi, hogy tovább verejtékezhessenek. Hát kinek a zsebébe vándorolt március előtt a sok milliárd? Világos: az Esterházyak meg Weiss Manfréd meg Chorin Ferenc zsebébe. De miért izgulnak ezek a határokért? A kizsákmányoló előtt nincs lezárva a határ: a rablás nemzetközi. Vajon a burzsoák el fogják-e venni Erdélyben a Bethlenek meg a Telekiek ezerholdjait? Aligha. Majd találnak valami külön suskust a magyar grófok számára.

Ilonka csak a maga eszével gondolta így s nagyon szerette volna tüzetesen megbeszélni valakivel ezeket a kérdéseket... (Ó, Ferink!...) De nem mert a barátoknál, a régi galileistáknál mutatkozni: ő Hajdu Feri sógornője, Hajdu Ferencné meg egy elhurcolt vöröskatona húga, akinek két testvérnéjét is elvitték... Hátha rosszkor jönne; talán éppen akkor járnak ott is a detektívek, csak bajba keverne másokat...

Csörömpölt a villamos, zajlott az utca, emberek siettek el mellette, sokan sétáltak, vitatkoztak a járdán, rikancsok kiáltoztak, vödrök koppantak, plakátokat ragasztottak megint a falakra - de a kislány nem látott, nem hallott semmit. Lehorgasztott fejjel baktatott a napsütésben, mintha nem is a Fehérvári út honi tájain járna, hanem egy néptelen, végeláthatatlan pusztaságon. Hazafelé tartott, de a lakás nem volt otthona többé: börtön, ahonnan most semerre sem nyílik kilátás. Zsebében jó csomó pénz, melyből Ernőnek sokáig főzhetne. (Irén ruháját reggel azért mégis eladta.) Ujjai szórakozottan ropogtatták a bankókat: csupa vadonatúj kékpénzt. Áru nem volt, a ruházati cikkek értéke hirtelen felszökött; mindenki gyorsan szabadulni akart

a pénzétől. A bankópapír zizzenése furcsa bizsergést keltett benne. Hátravetette fejét, összehúzott szemmel belenézett a napba: milyen jó forró! A tüzes sugár végigfolyt a nyakán, besettenkedett a két keble közé, s egyszerre nem is volt már olyan egyedül. - „Ezer meg ezer leányt simogat e percben a nap, aki éppoly magányos lett, mint én - gondolta. - Csak össze kell majd találkoznunk.”

Fent a lakásban azon tűnődött, csináljon-e nagytakarítást, hogy jobban múljék az idő. Azután mégis mást gondolt. Irén ingei alól kihúzott egy könyvet, amelyet nővére esztendő óta dugdos előle. Végigheveredett a díványon s olvasott. *Dal a tűzpiros virágról* - furcsa cím. Tavaly ott látta minden könyvesbolt kirakatában. A finn író nő regényében sok a szerelem, a tűzpirosság, a fiúnak rengeteg nője van, a nők stafétában váltják egymást - s az egész história élményítően érzelmes - ami Ilonkát meglehetősen untatta. Még be sem sötétedett s a *Tűzpiros virág* már a padlóra csúszott elernyedtt kezéből.

Így aludta át a kislány az elnéptelenedett családi bárkán a harmadik éjszakát.

*

Másnap jöttek a detektívek.

Ilonka a *Tűzpiros virágot* éppen Ida detektívregényei közé csúszhatta. Ott a méltó helye - minek heverjen Irén ingei alatt, mikor már úgyis elolvasta.

Ekkor gorombán felrikoltott a csengő.

A csengő százféle nyelven beszél: ugyanúgy szól, mint az, aki a gombot megnyomja. A kislány finom hallásával már bent a szobában tudta, ki áll az ajtó előtt. Most nem tétozott. Minek? Úgyis rátörök az ajtót. De azért kényelmesen sétált ki az előszobába. A folyosón már nehéz öklök dörömböltek.

Keménykalapos, pocakos férfi lépett be, óriási nyakkendőjében villogó strassztűvel: szakasztott olyan, ahogy Ilonka a filmekből ismerte a detektívet. Csak a hegyesre pödört bajusz hiányzott. Kissé züllött öltözkű egyén követte. Angol bajsza volt és vizenyős, tétova szeme: valami kocsmatölteléknek látszott. Szó nélkül, egyenesen az ebédlőbe mentek. A keménykalapos kinyitotta a kredenajtót.

- Bocsánat - húzta meg Ilonka a ferencjózsefkaabát ujját -, a bácsi mit keres?

Hangját egészen gyermekivé igazította. Bergner jutott eszébe hirtelen, s szinte érezte, hogy a termete is összezsugorodik.

A detektívnek majd leesett az álla. Megfordult, s úgy tett, mintha csak most venné észre, hogy társán kívül még valaki van a lakásban.

- Házkutatás - mondta kurtán.

- Tessék fölmutatni a házkutatási parancsot - mondta a gyermek koravén szabatossággal. (A rendőri ügyekben már tájékozott volt, még abból az időből, amikor a Galilei Kört betiltották.)

A detektív összenézett a vizenyős szemével, s leült az asztal mellé. Ilonka is leült, s felkönyökölt.

- Maga kicsoda? - kérdezte a detektív.

- Itt lakom - mondta a kislány. - Szóval enyém a lakás. Szekeres Ilona vagyok. A bácsit, hogy hívják?

- Hallja, ne vacakoljon, ki lakik még ebben a lakásban?

- Most csak én. Két nővéremet a napokban elvitték. A bátyámat meg tegnap. Nem tudom, bácsi kérem, hogy mit csináltak.

A detektív felállt, benyitott a belső szobába. Majd onnan a konyhába, fürdőbe, kamrába. A ruhaszekrényekbe is benézett. Ilonka nem ment utána: a zörejekből hallotta, hogy csak ellenőrzi, nincs-e még valaki a lakásban? Vissza is jött mindjárt; megint leült az asztalhoz, és tekintetét állhatatosan a gyermek szemébe fúrta. Majd szeme lassan végigsiklott a nyakán, mellén, s megállapodott előtte az asztallapon.

Ilonkának valami nem tetszett, de csak nézte a keménykalapost, várakozva és ártatlanul.

- Na, fogja - szólalt meg végre az ember s odanyújtott egy írást.

Ilonka rögtön látta: a házkutatási parancs. De azért lassan, fontoskodó képpel az első betűtől az utolsóig elolvasta. Aztán összehajtotta az iratot, letette az asztalra, fölállt, s olyan mozdulattal, mintha vendéget tessékelné beljebb, apja szobájára mutatott:

- Tessék, bácsi.

Azok az ebédlőben a kredencen kezdték. Mindent kirámoltak az asztalra; a kis fiókokat is kiürítették. Egymásra hányták a házbérnyugtákat, a mosócédulát, a varróholmit. Ida lezárt fiókját feltörték. Mint a héják csaptak le a nagy köteg levélre.

Ilonkát a levelek nem nyugtalanították. Tudta, Ida sohasem tart otthon egy sor írást sem, melynek politikai vonatkozása van. Másféle írások ezek. A keménykalapos mindent végigolvasott, a vizenyős szemű azonban nem győzte az iramot; csak szimatolt a lapokban. Beletúrtak Ida egész leányéletébe, mely még a testvérek előtt is titok volt. A levélsomó alól egy lepréselt rózsabimbó került elő. És fényképek. Egy fiatalember képei, amatőr felvételek.

Ilonka a nyakát nyújtogatta. Ismeretlen arc. - „Jóképű” - állapította meg magában. S amint a keménykalapos a fényképeket forgatta, elkapta a fehér hátlapok felírásait is: „Idámnak, 1915” ... „Egyetlenemnek, magam helyet, 1916” ... „Idámnak, Mindenemnek, drága kis Társamnak, egyelőre magam helyett, 1919” ... Ejha! Tehát már négy éve tart a dolog. S a fiú, úgy látszik, nincs Pesten.

- Ki ez? - ordított Ilonkára a detektív.

A kislány behúzta a nyakát.

- Nem tudom, bácsi, kérem.

- Hazudsz! Ki ez a férfi?

- Hiába kérdi, nem tudom. Talán a nővérem udvarlója, hiszen tetszett olvasni a leveleket.

- Na, majd utánanéznünk ennek a jómadárnak. Lefoglalom - mondta a detektív, s a nagy paksaméta levelet meg a fényképeket átnyújtotta a vizenyős szeműnek. A rózsabimbó a földre hullott; a vizenyős szemű szétaposta, amikor egy lépést tett a társa felé.

A szekrényekből mindent kidobáltak, minden alsóneműt szétráztak, beletúrtak a párnák tolla közé, a szennyesbe, végigkopogtatták a falakat, a bútorok hátlapját, a muskátlicserepeket kiforgatták, aztán belenyúltak a kéménylyukba, s kormos kezükkel kifejtették a kabátok bélését. A konyhában felfordították a szemetesvödröt, a fásládát. A régi Vörös Újságokat összekötözték és átvitték az ebédlőbe. Még a zongorába is belekotortak. Irén hegedűjét addig ütögették az asztalhoz, míg a nyereg levált róla.

Apuka íróasztala volt még hátra és a könyvespolc.

Az íróasztal tartalmát gondosan átkutatták. Irén rendbeszedett kottáit széthányták a padlón. A vizenyős szemű egy csomó jegyzetet át akart vinni az ebédlőbe, de a keménykalapos leintette:

- Egyetemi irkafírka. Számtanszakos az egyik lány, nem érdekes.

S ment a könyvespolchoz, mely az egyik falat teljes szélességében elfoglalta.

Főnt kezdte. Egy székre állt, mutatóujját végighúzta a legfelső soron. A lexikon-kötetek! Találomra kihúzta a HEHEZET-KACOR-t, belelapozott, kirázta, s ráment a második sorra. Ilonka szíve nagyot dobbant. A nyolclapos Lenin-mű, „A polgári demokráciáról és a proletárdiktatúráról” a következő kötetben lesz...

A vizenyős szeműt a matematikai művek érdekelték. Ilonka remegett. Az ember egy szétnyitott kötetet tolt a másik orra alá: lapjain gyök-, végtelen- és indexjeles egyenletek hosszú sorban.

- Felügyelő úr, ez nem valami rejtjeles morse-írás?

A detektív megint leintette.

- Ne töltse ezzel az időt. Tudományos könyv.

- Szegény apuka számtantanár volt - magyarázta Ilonka, hogy elterelje figyelmüket a matematikai művekről. - Ezek az ő könyvei. Számtankönyvek. Apuka hat év előtt meghalt.

- Számtankönyvek! Számtankönyvek! - morgott a vizenyős szemű. - Számtant én is tanultam, de az én könyvemben nem volt semmiféle rejtjel.

Az öreggel azonban nem ellenkezett tovább. Irén kottáira vetette magát. Laponként átvizsgálta az egész hangjeggyűjteményt.

A pocakos már a legalsó polc jobbszélső rekeszéhez ért. Nehézkesen lehajolt, s a tömött sorból kiemelt egy iskolai atlaszt, egy Victor Hugo-kötetet, néhány olcsó Tolnai-kiadást. Aztán hirtelen meglátta, hogy hátul még egy sor könyv lapul.

- Mit dugdosnak maguk ott? - rivallt a kislányra. - Mi?

- Ne tessék haragudni, bácsi, de az csupa detektívregény. Ida nővérem mást nem olvas. Nem lehet rávenni, hogy egy rendes könyvet a kezébe vegyen. Én mindig mondom neki...

- Fogd be a szád! - kiabált rá a detektív. Már hívni akarta a vizenyős szeműt, hogy szedje ki lentről a könyveket, de mást gondolt; az inkább a kottákkal végezzen. Alig várta, hogy a sok port egy korsó hideg sörrel leöblítse torkáról. Szuszogva letérdelt hát a polc elé, s egyenként kiemelte az elülső köteteket. Valamennyit kirázta. Semmi. Homlokáról már csöpögött az izzadság. Rátért a hátulsó sorra. Nem bírta jobban hajolni, hát féloldalt feküdt a padlóra. Mutatóujjával végigtapogatta az egészet. *Sherlock Holmes, a mesterdetektív... Ki gyilkolta meg Susant?... A páncélszekrény titka...* Közismert dolgok, betéve tudta valamennyit. S a mutatóujj egyszerre csak megállt.

- Idenézzen, micsoda rafinált kis nőszemély! - mondta a társának. - Hát nem ide, legalulra dugta a bolsevik irodalmat!

S diadalmasan felmutatta a *Tűzpiros virágot!*

A kislány erre ezüstösen felkacagott. Hangja máskor majdnem olyan vaskos, mint a termete. Különbösen is utálja az ilyen „giccses” nevetést, de most úgy csilingelt, csilingelt a kacagása, hogy Bergner is megirigyelhetné tőle ezt a színészi teljesítményt.

- Bácsi kérem! Tévedni tetszik! Ez a könyv csupa szerelem. A szerelem a tűzpiros virág! Irén nővérem nem is engedi énnekem olvasni, aszongya, hogy...

- Kuss! - lihegte a detektív, feltérdelve. Két kézzel a polc szélébe fogózkodott, úgy állt talpra. Arca majdnem olyan vörös volt, mint a *Tűzpiros virág* fedőlapja.

- Lefoglalom! - dörögte, mikor már lélegzethez jutott. - Fektesse föl a jegyzőkönyvet - mordult társára. Aztán kigombolta a gallérját, és zsebkendőjével belenyúlt a nyakába; egész testén folyt az izzadság.

- Irénke nagyon mérges lesz, hogy ezt a könyvet elviszik. Higgyék el, nincs benne semmi - kötekedett most már Ilonka.

- Fogja be végre a száját és adjon egy tiszta törülközőt - mondta a pocakos. - Lemosakszom.

- Tessék abból a kupacból kihúzni... tán ott lesz...

A másik rábámult, de aztán mégis maga ráncigálta ki a törülközőt az összevissza hányt holmik közül, s ment a fürdőszobába. Be se tette maga mögött az ajtót; áthallatszott a nagy pocogás és fújtatás.

A vizenyős szemű Ilonka elé tolta a három tételből álló rövid jegyzőkönyvet. A kislány megadóan alákanyarította a nevét. Az ember pedig felállt, tenyerét rátette Ilonka kezére, és egyszerre nagyon nyájas lett.

- Idehallgass, kicsikém - suttogta. - Én alapjában jószívű ember vagyok. Velem lehet beszélni. Két veszedelmes kommunistát keresek, ezeket én szeretném elfogni. Ha nyomra vezetsz, igen nagy szívességet tennék neked. Nővéreid ügyében is... Manapság nem árt egy jó protekció a rendőrségen. Mondd meg, kicsikém, hol bujkál az a Galilei meg az a Lenin?

Ilonka is hangot váltott. Nem gügyögött már, komolyan, előzékenyen válaszolt:

- Hogy Lenin hol van most, azt pontosan meg tudom mondani magának. Moszkvában van, a Kremlben. Az egy óriási nagy épület, könnyen odatalál. De hogy Galileit hol temették el, nem tudom, ő ugyanis már több mint kétszázötven éve meghalt.

- Ugratsz, te szemtelen? Vigyázz...

Kezét zsebre vágta, s elhallgatott, mert a pocakos fújtatva tolatott be az előszobából.

- A jegyzőkönyv aláírva?

- Igenis, felügyelő úr.

A hekusok mögött becsapódott az előszobaajtó. Ilonka tánclépésben ment vissza a szobába.

„Megúsztam! - mondta hangosan s levetette magát a díványra. - Jaj, de fárasztó játék volt...”

De kedve hirtelen elborult.

„Mi lehet velük? - Testvéreire gondolt. - Margit hol bujkál? Talán már őt is elfogták... Hát Idát meg Irént hová vitték? És Ernőt? Hová?”

Olyan nehéz volt ez a két nap, amióta tudja, hogy Feri meghalt. Alig gondolt másra, mint Ferire - ha ugyan gondolkodott. Tompa fáradságot érzett, s nem küzdött ellene. De ez nem mehet így tovább. Fel kell kutatni őket valahogyan...

Hogy és mint...? Nem bírta végiggondolni. Majd holnap... alkudozott magával. Végignézett a szobákon. Minden fölkaparva, minden szétrepítve, mintha tornádó száguldott volna végig a lakáson. Hozzálátott hát, hogy rendet teremtsen. Örült ennek a munkának, mert közben nem kellett gondolkodnia.

*

Másnap reggel még durvábban tört rá a csengőszó.

Előbb be kellett bújjék a ruhájába, hogy ajtót nyithasson. Az ismert dörömbölés következett. Ezúttal egy magányos férfi jött, úríformájú fiatalember. Szó nélkül megmutatta hajtókája alatt a detektívjelvényt. Ilonka bevezette az ebédlőbe.

Leültek az asztalhoz.

A fiatalember egy fényképet tett elé.

- Ismeri ezt a nőt?

- Ismerem - mondta Ilonka kurtán. - A nővérem.

- Melyik?

- Hajduné.

- No, ez értelmes beszéd. Most mondja meg nekem szépen, kislány, hol van a nővére?

- Nem tudom.

- Hogyhogy nem tudja? Maguk nem érintkeznek? Rosszban van vele?

- Nem vagyok vele rosszban. Ön éppen olyan jól tudja, mint én, hogy a nővérem miért nem jár föl most hozzám a lakásba. Gondolom, ön is olvas újságot.

- Szóval az újságból tudja, hogy Hajdu Ferencet kivégezték?

- Igen, az újságból tudom, hogy a sógorom meghalt - felelte Ilonka sötéten.

- Magának nincsenek szülei?

- Nincsenek.

- Egyedül él most a lakásban?

- Egyedül.

A férfi felkelt a székről, és a háta mögé állt.

- Tudja, hogy én most azt tehetek itt magával, ami nekem tetszik?

- Tudom. Én már semmin sem lepődöm meg. - S ülve maradt.

- Maguk kommunisták nagyon vakmerőek. Hány éves?

- Tizennégy.

A férfi sétált egy ideig az ebédlőben, aztán újra leült az asztalhoz.

- Azt látom, hogy értelmes lány. Ide figyeljen: értesüléseink vannak, hogy maga Hajdunét itt a lakásban rejtegeti.

- Tegnap házkutatás volt. Könyveket kerestek nálam és két veszedelmes kommunistát: Galileit meg Lenint. De csak tessék, keressen maga is, keresse csak a nővéremet: a szobákban, a mellékhelyiségben, a ruhaszekrényben, a szenesládában, a zongorában...

Nehezen elfojtott ujjongás bujkált a hangjában: Margit nincs a rendőrség kezében! Talán megmenekül!

- Maga sokkal ravaszabb, mint amilyennek látszik - mondta a nyomozó. - Én nem akarom megijeszteni. Elvégre hamis feljelentések is érkeznek a rendőrségre. Nézze, mennyire hiszek magának: meg sem nézem a szobákat, semmit sem nézek meg. Hanem most mondja meg szépen, hol van Hajduné?

- Mondtam már: nem tudom.

- Ígérem, hogy a nővérenek nem lesz semmi bántódása. Kihallgatjuk a rendőrségen, azután hazaengedjük.

Ilonka összehúzott szemmel nézett az arcába:

- Hogy hol a nővérem, nem tudom. De akármeddig figyelik is ezt a lakást, a közelébe sem fog jönni. És ha tudnám is, hol a nővérem, s egy tüzes vaskályha lapjára ültetnének, úgy faggatnának, akkor sem árulnám el a testvéremet.

A férfi is összeszűkülő szemmel nézte a gyermeket. Csak aztán szólalt meg:

- Érdekes lány maga. De azt hiszem, téved. A mi módszereinkkel a néma nőtényoroszlánokat is emberi beszédre bírjuk. Majd elválik...

Azzal udvariasan meghajtotta magát és elment.

Alighogy kívül került az ajtón, Ilonkának az az érzése támadt, hogy ez nem is a rendőrségtől jött. A jelvény hamis vagy kölcsönkapta. Valami úrifüú lesz, talán ludovikás vagy fehértiszt civilben, aki kézre akarja keríteni Margitot...

*

Ilonka e nyugtalanító látogatás után elhatározta, hogy fölkeresi Feri barátját, Stettner Ákos doktort a Szent István kórházban, s megkéri, segítsen fölkeresni elhurcolt testvéreit. Stettner nem ismerte személyesen, de otthon gyakran hallott róla. Margit a februári izgalmas napokban elmondta Feri és a doktor barátságának történetét.

Feri ezerkilencszáztizennégy novemberében, a nagy galíciai visszavonulásnál, már három napja futott az oroszok elől, feltört, gennyesedő lábbal, pokoli kínok között. Nem akart fogságba esni: akkor már a monarchia egyik közös ezredében, a jászkunsági fiúk között végezte csendes felvilágosító munkáját. A futás harmadik napján az egyik fölperzselt rutén faluba ért. Betámolygott egy féloldalt bedőlt pajtába. A földön katonák aludtak, halálos kimerültségben. Egyikük elhúzódva a többitől, valami üszkös gerendán gubbasztott. Kezébe temette arcát. Nyilván ez is aludt. Föl sem nézett, amikor a másik melléje telepedett. Feri levetette a bakancsát. Kinyújtotta végre lüktető lábait. A katonának bizonyára felkavarodott a gyomra a gennyes kapcák bűzétől; keze lehanyatlott, arcát a mellette ülő ember felé fordította.

- Mutassa csak a lábát - mondta fáradt, szürke hangon s a rongyok fölé hajolt.

Feri a sűrűsödő homályban csak ekkor vette észre a másik feketebársony paroliját. Félmozdulatfelét tett, hogy szalutáljon, de az ezredorvos keserű mosollyal leintette. Feri nem tudta, mi történt később, mert azon ültében elaludt. Csak az orvos kezének könnyű, gyöngéd mozdulataira emlékezett, s arra a futó gondolatára, hogy ez a doktor úgy veszi gondozásba az ő mosatlan, bütykös, bűdös végtagját, mintha egy ifjú grófkisasszony rózsás talpából távolítaná el a tüskét, mely a parkban, fürdőzés után fúródott bele.

Éjjel az oroszok bekerítették a falut. Fogságba estek. Az ezredorvosnak akkor már magas láza lehetett, testét rázta a hideg, fogai hangosan összekoccantak. Nem bírt talpraállni. Feri még álmosságon a hóna alá nyúlt, hogy fölsegítse.

- Menjen, ne nyúljon hozzám - mondta az orvos kínlódva. - Flekktífuszom van.

És elvesztette az eszméletét.

Együtt kerültek kórházba, mert a gyűjtőhelyen Feri is jelentkeztek a kiütéses tífusz tünetei. Egymás mellett feküdtek öt hónapig egy nyomorúságos barakkban, két csupasz szalmazsákon, messze Szibériában. Ott szövődött a barátságuk.

*

A kislány jól megfontolta ezt a lépést. Stettner nem kommunista. Bizonyára a helyén maradt. Régi, ismert pesti orvoscsaládból származik. Apja, nagyapja orvosprofesszor. Hogy a forradalmár munkásfiú és a nála hét-nyolc évvel idősebb, politikától idegenkedő elegáns orvos mély barátságának mi volt a gyökere, arról Feri soha nem beszélt. Csupán arról az epizódról, a beomlott pajtában. Azt azonban Ilonka is tudta, hogy nagyon ragaszkodott Stettnerhez. Márpedig, akit Feri szeretett és becsült, nem lehet akármilyen ember. Különben nem bízta volna rá a maga és bajtársai életét.

Feri a kommunista vezetők letartóztatásakor került a gyűjtőfogházba. Onnan három nap múlva megszökött. S másnap már Stettner doktor osztályán feküdt, makkegészségesen. Kórházi ágyán is végezte munkáját március tizenkilencedikéig; e kritikus hetekben zavartalanul találkozhatott összekötőjével, abban a megnyugtató tudatban, hogy Stettner vakbélműtétet hajt végre rajta, ha a kórházbantartózkodás biztonsága így kívánná.

Igaz, ez még februárban történt - vetett számot Ilonka a helyzettel. Akkor minden elfogulatlan ember tudta, hogy a soron következő politikai változás a kommunisták hatalomra jutása lesz. „De most hullámvölgybe értünk. S Feri nem él. Hajlandó lesz-e Stettner bármit is tenni elhunyt barátja sógorságáért? Mindegy, nem kockáztatok sokat - gondolta a kislány. - Feri megbízott Stettnerben, Stettnerből ma sem lett besúgó.”

De ha Stettner semmit sem vállal, ezzel az egy látogatással akkor sem hozhatja bajba. A kórház semleges hely. Idegen néven, mint beteg jelentkezik nála. S majd beszélgetés közben meglátja, hogy a kérésével előhozakodhat-e? A lexikonban mindenesetre megnézte a kezdődő vakbélgyulladás tüneteit.

*

Szobájának ajtaja előtt várakozott rá. Amikor a folyosón végre szemtől szemben állt a vörös hajú, szürke szemű, fáradt arcú férfival, másként történt, mint ahogy tervezte. Az orvos kérdő pillantására így mutatkozott be:

- Özvegy Hajdu Ferencné húga vagyok, Ilona. Nem tudok semmit Margitról.

Az orvos hirtelen elvörösödött. Keze remegni kezdett. De fegyelmezte magát, s barátságosan szólt a kislánynak:

- Jöjjön be a szobámba, kisasszony, ott fesztelenebbül beszélgethetünk.

Stettner a kislánytól tudta meg Feri halálát s a tragédia részleteit. Íróasztalára könyökölt, maga elé meredt. Nagy sokára szólalt csak meg, csöndesen:

- Hetek óta nem vettem kezembe újságot. Hajnaltól éjfélig operálok. Sebészeink egy részét eltávolították a kórházból... - Elhallgatott, majd hozzátette: - Engem ez úgy érint, mintha a testvéremet pusztították volna el, Ilona. Ferinek köszönhetem, hogy élek.

- Maga beszél így, doktor úr? Maga?

- Nem tudja? Tizennégyben, a Kárpátok alatt, ahol mindketten fogságba estünk, az orosz tiszt ott akart hagyni a fölperzselt, kiürült faluban; látta, flekktífuszos vagyok. Már talpra sem tudtam állni. Feri nem tartozott az én kötelékemhez, ott láttam először. Figyelmeztettem, hogy ne érjen hozzám. Nem törődött vele. Másfél napig cipelt a vállán a gyűjtőhelyig, feltört, elgennyesedett lábbal. Ő is lázas volt már. Együtt kerültünk kórházba. Feri sokkal hamarabb fölépült, mint én. S abban a leírhatatlanul mocskos barakkban hónapokon át ápolt, etetett - valóban hősies leleménnyel teremtett tisztaságot, szerzett táplálékot, hogy életben tartson.

- Feri erről sohasem beszélt. Mi csak arról tudtunk, hogy maga...

Ilonka szeme könnyes lett. Nem folytatta.

De amikor visszafelé pergetve az eseményeket, a szanatóriumban történetekhez érkezett, az orvos félbeszakította.

- A többiről majd később beszélgetünk. Engedje meg, hogy előbb megvizsgáljam.

A vizsgálat jó negyedóráig tartott.

- Röntgent csináltatunk még. Jöjjön, Ilona. Ne féljen - biztatta mert ellenkezést látott az arcán.

Kint a folyosón a röntgenszoba előtt beleütköztek egy orvosba. Köpenyének hajtókáján apró kettőskereszt fehérlett. Stettner megfogta a kislány könyökét.

- Ez egyszer soron kívül hozok beteget, Pistám. A kis unokahúgomat - mutatta be. - Stettner Klárika - doktor Imrey. - S mert észrevette, hogy a kolléga pillantása megakad a lány ruházatán, így folytatta: - Szabadkáról menekült szegényke, képzelheted. Professzor Stettner nagyapám és Klárika nagyapja elsőfokú unokatestvérek. Bevallom neked, eddig csak a Stettner-patriarchák aranylakodalmain és a temetéseken találkoztunk - de ha valami baj van, tartjuk a rokonságot. Igen, Pistám, átvilágítást és fényképet kérek. Negyedóra alatt, kivételesen.

- A tüdő egészséges, de a hilusok kissé fátyolozottak - mondta később Stettner. - Ha vigyáz magára, két-három hét alatt szanatóriumi kezelés nélkül is rendbe jöhet. Táplálkozzék rendszeren: magának most sok friss levegő, alvás és pihenés kell. Ezt igyekezzék betartani, Ilona, a leghetetlenebb helyzetekben is. - S a lány arcát figyelve, jó ösztönrel, egészen más stílusban hozzátette: - Egészségét tekintse kérem tőkének, hogy mások érdekében kamatoztathassa. Adja a kezét, kis barátnőm.

Megfogta a feléje nyújtott kurta, izmos kéz csuklóját, s kifordította. Összegöngyölt bankjegyeket tett Ilonka tenyerébe, majd egyenként ráhajlította az ujjakat. A kislány elvörösödött. Hiába húzta vissza a kezét, a szorítás nem engedett.

- Magának most pénzre lesz szüksége. Mondtam, táplálkoznia kell. FERIHEZ ÉN ÚGY TARTOZOM, mint a testvéremhez. Ő a maga helyzetében nem szégyenített volna meg azzal, hogy idegennek tekint, Ilona. Nézze... - folytatta eltűnődve - lehet, hogy előbb-utóbb én is azon az oldalon leszek, ahol maguk. Azt hiszem, rövidesen, a tisztességes ember nem lehet semleges, sőt tétlen sem, de valahol a középben sem állhat: vagy a gyilkosokkal tart, vagy szembeszáll velük. Csakhogy ez mégsem olyan egyszerű, mint gondolja. Az ember nehezen szakad el a családjától és mindattól, ösztönöktől, szokásoktól, amit tőlük hozott - ha történetesen nem vadállatok voltak a nemzői. Az én apám orvos, abban a magas etikai értelemben, ahogyan én ezt a fogalmat meghatározom. No és van még valami. A kényelem. Az értelmes kényelem: szép lakás, higiénia, jó ruha, autó, telefon, s mit tagadjam, a személyem bizonyos mértékű kiszolgálása is. Egyszóval az a komfort, amely kulturáltabb életemet és hivatásomat szolgálja. Nagyon nehéz erről lemondani annak, aki gyerekkorától megszokta. Azt hiszem, még sokat fogunk erről beszélgetni. Ismerem a Szekeres-lányokat. Margitot személyesen, Irént meg Idát Feri elbeszéléséből. Hívjon fel vagy jöjjön ki hozzám nyolc-tíz nap múlva, akkor talán már mondhatok valamit. Persze semmit sem ígérek. Ne várja, hogy én jelentkezem. Célszerűbb, ha most nem mutakozom maguknál.

*

Két nap múlva mégis az orvos jelentkezett.

Üzenetet hagyott Kovácsnénál Ilonka számára: „Micikének sikerült lakást szereznünk.” Az üzenetet egy vörösés hajú fiatal lány hozta.

A gyermek esztelen reményekkel ment ki másodszor a kórházba. Csodát várt... Stettner persze nem művelt csodát.

Alig fél órával a kislány első látogatása után egy nő hívta telefonhoz. Ismeretlen név... De Stettner rögtön megismerte a színtelenné fakult hangot. Hajduné kérte, próbáljon szállást megiratokat szerezni - mert mostani lakásán nem maradhat tovább. Stettner már másnap szerzett Budán egy veszélytelennek ígérkező hónapos szobát és egy születési bizonyítványt. Margit kolozsvári egyetemi hallgatónak jelentette be magát. Lakásadójának azt mondta: egy román ezredes jóvoltából sikerült autón átjutnia a demarkációs vonalon. A kalandos menekülés nagyon megviselte. Visszavonult életmódját pedig azzal magyarázta, hogy beteg; naphosszat az ágyán kell pihennie, látogatókat nem fogadhat, mert egyelőre senkit sem akar látni. Szegénynek nem is kellett sokat alakoskodnia, hogy szerepét megjátszhassa.

Stettner nem közölte Ilonkával Margit címét. A lakásról csak ő tudott, és aki a szobát szerezte.

Az eltűnt testvérek sorsáról tehát semmit sem sikerült kiderítenie.

- Mondanom sem kell, Ilona, minden posszibilis összeköttetésemet megmozgattam. De úgy látom, ezekkel ma nem sokra megyek. Gyilkosokkal kellene cimborálnom. Dugja be a blúzába ezt a hőmérőt.

A kislány hazament. Az íróasztalhoz ült. Még az éjszakát is ott töltötte a széken, álmatlanul. Az ablakon benézett hozzá a hold. Aztán felhők takarták el tündöklő arcát. A közeli utcákból egy-egy lövés dörrent a lágymányosi éjszaka csöndjében. Ólomlábon jött a virradat. S reggel Ilonka testvérei keresésére indult a román királyi hadakkal megszállt, milliós ellenforradalmi városban.

Peidlék szakszervezeti kormánya mindössze hat napig élt.

Mire futotta Peidlék idejéből hatszor huszonnégy óra alatt? Mindenre. A szakszervezeti kormány intervenciók csapatokat kért az antanttól az ország teljes megszállására, és a román hadak védelme alatt visszaadta a tőkéseknek a gyáripárt, a nagykereskedelmet, a bérházakat, kilakoltatta a burzsoázia palotáiba, villáiba helyezett proletárcsaládokat, a háziuraknak megengedte a házbéremelést, s leszállította a közalkalmazottak fizetését. Elkészült az a rendelet is, mely visszaadja a nagybirtokot a régi földesuraknak - csak a szöveg megjelentetése maradt a következő kormánynak. A Peidl-kormány megszüntette a Forradalmi Törvényszéket és a Vörös Őrséget, s léte utolsó napján felhívást szerkesztett a csendőrség visszaállítására is. Az ellenforradalmárokat még az első napon szabadon bocsátotta, de elrendelte az országból menekülő kommunista vezetők letartóztatását.

Nagybányai Horthy Miklós ellentengernagy úr, a szegedi ellenforradalmi kormány katonai diktatúrára törő hadügyminisztere augusztus elsején tiszti bandáival Dunántúlra vonult, és amikor Peidlékat kiebrudalta a Friedrich-kormány, Siófokon felállította fővezérséget. Az ellentengernagy függetlenítette magát mind a szegedi, mind a budapesti ellenforradalmi kormánytól, hadsereget toborzott, s kezébe ragadta az ellenőrzést az újjászerveződő rendőrség, csendőrség, bíróság és közigazgatás fölött. Horthy tiszti különítményei akasztottak, gyilkoltak, fosztogattak Dunántúlon. A kormány statáriumot hirdetett a kommunisták gyors, intézményes kiirtására, de a román városparancsnok rögtön érvénytelenítette ezt az intézkedést. Így hát Budapesten minden eljárás nélkül hurcolták el a férfiak és nők tízezreit. Százezer be nem szolgáltatott fegyver és egyéb hadianyag volt a munkásság kezében - de szervezetlen volt a fehérterrorral szemben. Halálra keresett kommunisták tízezrei menekültek külföldre, bujkáltak hamis név alatt. Elvtársak, barátok, családtagok közt megszakadt a kapcsolat. A megszállt városban idegen őrzáratok és gyilkos úri bandák garázdálkodtak: sötétedés után nem volt tanácsos kilépni az utcára.

A kislány első útja a gyűjtőfogházba vezetett. Kovácsné tanácsolta, kezdje ott a keresést.

A Kruspér utcai lakás ablakán szürkés nyári felhők mögül szüremlett be a reggeli világosság. Ilonka a tükör előtt állt. Rozsdabarna, makrancos fürtjeit vizes kefével akarta lelapítani. Aggodalmasan vizsgálta a haját: a George Sand- és a Szendrey Júlia-rajongás rövid korszakában vágta le, s mert kényelmes volt hát megmaradt a rövid hajnál akkor is, mikor már mosolygott Armandine Dupin bőbeszédűségén és a feleségek felesége naiv stílusgyakorlatain. Bosszúsan állapította meg, hogy ez a szabadgondolkodó-frizura sehogyan sem illik mai szerepéhez. Irén holmijában kezdett turkálni: egy szalaggal talán gyermekessé varázsolhatja merész és feltűnő koponyáját. Rózsaszínű másnit talált, de az oly nevetségesen ült a fején, hogy fintorgó tükörképe inkább az elvesztett mackóhoz hasonlított, mint önmagához. Dühösen rántotta ki hajából a szalagot.

Gondosan felöltözött Irén sötétkék ruhájába. Igaz, a ruha túl hosszú és szűk volt az ő természetére, mint a nővérek minden holmija, de még így is elegánsabb volt benne, mint a sajátjában... Eh! Keservesen fölsóhajtott. Ezen a ponton hiába vigasztalta magát Bergnerrel. Bergner kitűnően öltözködik a színpadon.

Addig ácsorgott a felhők közt bujkáló napba pislogva, a fekete rabszállító kocsik, a rendőrök, foglyok, aktatáskás férfiak zavaros jövésében-menésében, míg az egyik fegyveres őr rászólt:

- Mit keres itt?

Két vastag könnycsepp úszott a szemében, amint ráemelte az emberre:

- Az igazgató urat, kérem.

Az őr rábámult. Tetszett neki ez a szerény, csöndes beszéd meg a két néma könnycsepp.

- Mi dolga magának az igazgató úrral?

- Azt csak neki mondhatom meg. - S a könnycseppek lassan legördültek az arcán.

- Ne bőgjön, kislány, erre nem érünk rá. Engedélye van?

- Nem tudtam, hogy az is kell. Én nem akarok senkit sem meglátogatni. Kérem szépen... engedjen be az igazgató úrhoz...

Nem sírta el magát, de oly szívós szenvedést sűrített a hangjába, hogy az őr ideges lett. Ez a kölyök még térdre veti magát előtte.

- Igazolványa sincs?

- Az van. - Ilonka kihúzta iskolai igazolványát.

Az őr intett a másiknak.

- Adja át valakinek ezt a lányt. Vezessék az igazgató úrhoz.

*

Ilonka belépett a kapun, és fojtogatni kezdte a szag. Folyosókon ment át az őr oldalán: a csupasz falakból, a meszelés híg tejéből, a láthatatlan téglákból, cementpadlóból és mennyezetből, mindenünnen az a szag tódult felé. Egyforma, egyhangú mozdulatlanságban ülte meg az egész épületet, mint az iszap; mintha az idő is megállt volna sűrű közegeiben. A rabság szaga ez, mocsárban fuldokló testek, reménytelen lelkek lehelete.

Egy szobába vezették. Nem is hallotta az őr jelentését; csak állt az íróasztal előtt, összeszorított szájjal, hogy a szagot ne kelljen beszívnia.

- Mit óhajt? - kérdezte egy férfi az íróasztal mögül.

A barátságtalan hang, mint villanyütés, fölrázta. Gondolkodás nélkül gyors hadarásba fogott:

- Kérem, tessék engem meghallgatni. Szekeres Ilona vagyok. - Talán okos dolog lenne kezét nyújtani az íróasztal fölött, gondolta. De mégsem tette: akkor két lépéssel közelebb kellene lépnie a bútorhoz. - Hatodik gimnazista leszek az ősszel, árva vagyok. Testvéreimen kívül nincs senkim. Három hete elvitték a nővéreimet, Szekeres Idát és Szekeres Irént, meg a bátyámat, Szekeres Ernőt. Azóta nincs róluk semmi hír. Kérem tisztelettel, szíveskedjék megmondani nekem, hogy testvéreim itt vannak-e a gyűjtőfogházban?

Az igazgató rámeredt, majd gyors, éles pillantásával végigmérte. Ilonka ezt már megszokta: tudta, hogy az idegenek első, értetlen tekintetét fiús, csúszkáló hangjának köszönheti, a másodikat, a fürkészőt meg feltűnő feje, érdekes arca, erős melle váltja ki. És tömzsi, kurta alakja, mely igen formás, karcsú lábszárakban végződik. Csak a rossz cipőjétől felfelé sikló pillantások hozták ki a sodrából.

Ez a férfi most, a villámgyors szemle után, hivatalos pózba dermedt. Egyenesre nyírt tüskés hajával, szögletes arcával, erős bajuszával, széles vállával szinte a saját szobrának tűnt, amint az aktacsomók, a srápnelhüvelyből készült óriási tintatartó és a barna feszület fedezékében kifürkészhetetlenül hallgatott.

- Nem foglalkozom magánügyekkel - szólalt meg végre, mozdulatlan arccal.

Az őr a kislány mellé lépett.

- Ez nem egészen magánügy, kérem - hadarta Ilonka sebesen. - Ismeretlen férfiak elhurcoltak két fiatal leányt meg egy gimnazista fiút...

- Rendőrségi ügy - szakította félbe az igazgató. - Tegyen följelentést.

- Három hét óta a rendőrségről már úgymint idekerültek, a gyűjtőbe...

- Ki világosította fel magát? - vágott szavába a férfi.

- Senki. Manapság mindenki erről beszél. Hallottam.

- Maguk kommunisták?

- Nem értek a politikához - mondta Ilonka. S még hozzáfűzte: - Márciustól augusztusig kórházban feküdtem, magánvizsgát tettem az iskolában. A kommunéből semmit sem láttam. Mi otthon nem politizálunk. Muzsikálunk meg regényeket olvasunk...

- Nem kérdeztem a magánügyeit. Miért nem az ügyvédjét küldte?

- Mert nincs pénzem ügyvédre. Testvéreim tartanak el, és maholnap nem lesz mit ennem. Azt hiszem, semmi rossz nincs abban, hogy eljöttem. Az igazgató úr is ezt tenné a helyemben.

A szobor szemöldöke és bajsza kissé megrándult. „Mulatságos ez a dundi lány” - gondolta.

- Maga mindig ilyen erőszakos? - kérdezte, merőn a szemébe nézve.

De Ilonka észrevette a bajusz rándulását.

- Én nem vagyok erőszakos. Csak megérezem, ha jó emberrel beszélek. Már kislány korom óta. Azt is megéreztem, hogy az igazgató úr jó ember. És tudom, hogy nem fog elküldeni. Talán önnek is van egy kislánya...

A hivatalnoknak tetszett is ez a fordulat, meg nem is. Felállt, s egy hosszú, ferde síkú pulthoz lépett, melyen csikos vászonba kötött, méteres könyvek feküdtek.

- Szekeres Ida, született... - hadarta Ilonka, a pult mellett.

Az igazgató ránézett. Szólni akart, de csak egy blokkot meg egy ceruzát tolt eléje.

- Írja fel az adatokat. Az eltűnés időpontjával. Lépjen hátrább innen.

Sokáig keresgélt az egyik könyvben, majd a másikban, a cédulákra írt adatokkal a kezében. Ilonka minden mozdulatát figyelte.

- Szekeres nem szerepel - mondta az igazgató kurtán. S intett az őrnék.

- Igazgató úr! Igazgató úr!

Ilonkában kemény elszántság feszült. Pontosan kiszámította a hanglejtését. S egy lépést tett a férfi felé, akinek most olyasféle érzése támadt, mint a fegyveres őrnék előbb. Ez a hisztérikus kölyök mindjárt térdre esik előtte, és átöleli a lábszárát. Fiús hangja most csupa lágyság, csupa esdeklés és bánat. A hivatalnok nem is bánta volna...

- Igazgató úr!

Talán legokosabb lenne térdre borulni a sündisznófejű előtt - gondolta Ilonka. De mégsem mert megpróbálkozni ezzel a durva komédiával; csak összekulcsolt kezét emelte a férfi felé.

- Mít akar még? - mordult rá a hivatalnok, s közben falt a szemével.

A kislány más hangon folytatta:

- Igazgató úr, Pesten mindenki tudja, hogy rengetegen fordultak meg itt az utolsó hetekben. Sokan jöttek, sokan mentek. Talán valami könyvelési hiba történt... ebben a nagy rumliban. Könyörgöm, igazgató úr... - lágyult el megint a hangja. - Engedje, hogy megkeressem őket... Bent, a foglyok közt... A megfeszített Jézus szenvedésére kérem... Árva vagyok... megszakad a szívem a bánattól... meghalok...

Csakugyan térdre esett. De nem a férfi, hanem az íróasztal előtt. Átkulcsolta a feszület talpazatát, s a barna fát csókolgatta.

A hivatalnok meghökkent. Annyi szent, hogy augusztus óta, mióta visszahelyezték, elég könnyedén kezelik a nyilvántartást. A mai helyzetben, persze, van ennek előnye is. A kis boszorka! Egy pillantást vetett a tátott szájjal bámuló őrré. S mondhatatlan magasságból így szólt:

- Isten nevében. Vezesse végig, Tomasek, a felet a folyosókon.

*

Ment az őr előtt. S a szag a fegyveresnél is állhatatosabban kísérte. Nem mert föltekinteni: leszegte állát s összeszorított foggal gyűrte vissza a torkába türemlő rosszulletet. Kerek térségre ért; keskeny nyílásokból hullott a villanyfény a cementpadlóra: mint egy óriási csillag sugárkévei, melyek e fordított világrendben a középponti mag felé ontják ragyogásukat. Két pár nehéz bakancs őrizte a nyílások torkolatát.

Az őr mondott valamit a bakancsok folytatásának, aztán könnyökön fogta a gyermeket, és az egyik nyílás felé tolta.

Síró, elkínzott jajveszékelés kavarta meg a szagot. Majd sokféle hang hallatszott messziről: puha, vigasztaló, csillapító meg dühös, méltatlankodó. A kislány fölemelte fejét. Megvilágított folyosón járt. A morajlás egyre közeledett. Valaki felcsattant:

- Vadállatok!

Jobb felől rozsdás rácsok meredtek föl a mennyezetig, egy óriási ketrec rácsai; a rácsokhoz tapadva emberi alakok álltak, csupa nő, mintha egy orkán ostromozta volna be őket a ketrecbe. Rémműlt, éhes szemek nézték őt, a rácsok közül karok nyúltak felé, és kezek, mutatoujjak hívogatták...

- Kislány... álljon meg... Üzennék a férjemnek... Fiacskám, vidd el ezt a cédulát, anyám nem tudja, hol vagyok... Könyörgöm, menj el a gyerekeimhez, Szabóék, Határdűlő 82... A szemüvegem is eltörték, vak vagyok... Nagysádkám, nagysádkám, a vőlegényem...

A szag, a rosszullét hirtelen elmúlt.

Ilonka az őrt kereste. De csak a hátát látta. Tíz lépés távolságban egy nagy penészfoltot vizsgált a szemközti falon.

- Ne félj, rendes fickó, nem fog idenézni - mondta egy sovány nő, kék véraláfutással a szeme alján. Ilonkának úgy rémlett, ez a rekedt hang csattant fel dühösen az imént: „Vadállatok!” S a nő még halkán hozzátette: - Vállalod? Veszélyes.

- Vállalom - mondta Ilonka.

A kéktarjagos szemű nő nagy nehezen megfordult a rácsnál szorongók gyűrűjében:

- Csöndet! - szólt hátra. A foglyok elnémultak, csak a jajveszékelés hallatszott. - A cédulákat középre gyűjteni, továbbítás előre! Gyorsan!

Ilonka megkapaszkodott a rácsban, lábujjhegyre állt, s benézett a ketrecbe. Nőket látott a légyköpéses villanykörte fényében, egymás hegyén-hátán, csupa nőt. Ki állt, ki ült, állához húzott térdel; kinyújtózni nem lehetett. Kétszázan, háromszázan voltak összezsúfolva. Csak a jajveszékelő asszonynak szorítottak helyet a fal mellett; testét eltakarták a föléje hajló foglyok. Ilonka csak a kinyújtott lábát látta, a megpörkölt, meztelen talpakkal. Tovább fürkészett; elgyűrt nyári ruhák fogták meg tekintetét, városiak és tarka parasztviganók, véres blúzok, cafatban lógó ujjakkal, tépett szoknyák és fekete kendők, mélyen a szembe húzva. Itt ott egy dagadt fej, dinnyényi puffadt arccal: csak a boglyas haj mutatta, hogy nő.

- Nagysádkám, a vőlegényem, Sírkert utca 13, itt van mindjárt a közelben...

Egy kar nyúlt ki piros selyem fodraiból a tarjagos szemű nő mellett; a fehér kéz összesodort bankjegyet próbált a gyanútlan kislány markába csúsztatni.

- Pénzért itt nincs közvetítés. Szóbeli üzeneteket nem vehet át. Hogyan tartsa a fejében? - mondta a tarjagos szemű, s lehúzta a másik karját. - De Szabóné gyerekeihez menj el - súgta Ilonkának. - Jegyezd meg: Határdűlő, helyrajzi szám 82, Rákospalota.

- Nagysád nem rendelkezik itt - mondta a pirosruhás.

- Igenis, rendelkezik - tiltakoztak többen is, egyszerre.

- Politikaiak - kacsintott a pirosruhás Ilonkára, de nem ellenkezett tovább. Fiatal kis nő volt, nagyon erősen kifestve; mosdottnak, pihentnek látszott.

Közben megérkeztek a cédulák.

Piciny, összesodort, piszkos papírtekercsek: egy pokoli lottójáték bajtvivő szerencseszámai. Napok óta szorongatták az izzadt kezek. A tarjagos szemű nő félmaroknyit nyújtott ki a rácson:

- Köszönjük. Kösd a zsebkendődbe, dugd el. Vigyázz. - S a kislány füléhez hajolva súgta: - Kint mi újság?

- Statárium. De a románok leállították.

- Kit keresel?

- Szekeres Idát és Irént.

A kéktarjagos szemű asszony merően nézett rá.

- Ilonka vagy? - kérdezte.

- Az.

- Itt nincsenek. Nem tudok róluk. Keresd a többi közösben. Irénnek majd mondd meg: Jancsim él. Légy óvatos.

A kislány szíve megugrott. Kije-mije Jancsi ennek az asszonynak? A fia? Nem, az asszony nem olyan idős. Az ő nevét meg honnan ismeri? Megszorította a kezét, s az őrhöz lépett:

- Menjünk tovább.

A fegyveres abbahagyta a penészes folt vizsgálatát, megfordult.

- De most aztán szaporábban, kisasszony, mert nekem gyúlik meg a bajom az öreggel.

*

Ismét kibukkantak a kerek térségen, s egy másik folyosóra fordultak. Itt is kezek nyúltak Ilonka felé, könnyörgés ostromolta.

- Hedvig! - fogta meg Ilonka a rács mögött álló lány vállát. Orbán Hedvig hirtelen elfordult, amikor megpillantotta őt a folyosón.

- Átkozott számár! - sziszegte, szinte hang nélkül. Aztán nehezen tagolva mondta: - Téved, kisasszony. Összetéveszt a kolléganőmmel. Én az Aranka vagyok a „Lilly kozmetiká”-ból. Üzemen kívül helyeztek. Pillanatnyilag a saját körmeimet sem tudom rendben tartani. - S mutatta dagadt kezét, a meggyült, sárga ujjakkal.

Hedvig szörnyű állapotban volt. Szép szőke haja szürke, mintha hamut hintettek volna rá; szája mindkét szélén beszakadt. A seb bohócvigyorra torzította kötekedő, fölényes mosolyát. Mert Hedvig megnyomorítva is mosolygott: szeme a régi volt.

- Sokat pofáztam és karmoltam, azért vagyok most ilyen szép. Szájon vágta, a körmöm alá meg fogpiszkálókat szurkáltak - nem kérem, dehogy, szögeket nem vertek a körmöm alá, isten ments!

- Üzen valamit a családjának, Aranka? Szívesen...

- Köszönöm, drága kisasszony. Nincs családom, idegeneknél nőttem fel. De van itt egy-két rendes lány, kolléganők...

- Idát és Irént keresem - súgta Ilonka.

- Ebben a ketrecben nincsenek. Nem tudok róluk. Hozz be nekem valami ételt a forma kedvéért, akármilyen lötytyöt, ha tudsz. A kapcsolat miatt. Majd meglátjuk. Keresd őket a rendőrségen is. Engem is ott készítettek ki.

Ilonka átvette a rácsnál állók céduláit, s tovább ment.

Az utolsó folyosón megtalálta Ernőt. Őt is megverték a rendőrségen, de nem nagyon. Sírva fakadt, amikor hűgát megpillantotta. Ilonka is megilletődött; ha nem sajnálja olyan nagyon a fiút, jól lehordta volna férfiatlan viselkedéséért.

Amikor visszament az irodába, köszönetet mondott a szobornak atyai jóságáért, s engedélyt kért, hogy ételt hozhasson be bátyjának és egy ismerős manikűrös kisasszonynak, akinek szintén nincs senkije. De engedélyre most nem volt szükség. A gyűjtőfogház alig tudta élelmezni a lakóit. A létszám a befogadóképesség tízszeresére duzzadt. Voltak napok, hogy az életbenmaradáshoz szükséges táplálékmennyiséget sem tudták biztosítani.

*

A tekercseket kiborította a díványra. Kerületenként csoportosította az egészet: volt itt soroksári, ürömi, albertfalvai cím is. Talán száz kilométeres út. A nevek közül egyeseket hallomásból már ismert. De akadtak személyes ismerősök is: elvtársak, galileisták. Az ismerősöknek küldött üzeneteket félrerakta; hozzájuk megy először. De mit tegyen a többivel? Végül is lefutott Kovácsnéhoz.

Kovácsné vállalta, hogy a címek egy részét elosztja három asszony között: felel érettük. Négy-öt nap alatt megjárhatják. A válaszokat, ha ugyan lesznek válaszok, átadja Ilonkának. A három asszonnyal hat-nyolc elvtársnak is becsempészhetnek cédulát az étellel. S a visszaküldött üres edény alján talán újabb üzenet jut ki. Az örök, egy-két kivétellel, emberségesek: különben sincs már módszeres ellenőrzés, mióta a kaput nap nap után kétségbeesett, izgatott tömeg ostromolja.

*

Csak ne volnának örökösen pénzgondjai!

Abból az összegből, amit Irén ruhájáért kapott, alig maradt valami. Hamarabb elfogyott, mint gondolta: a városban még szűkösebb volt az élelem, mint a kommün alatt. Az árak napról napra emelkedtek. Stettner rátukmált pénze egy hete még vagyonnak tűnt, s most látta, hogy sokra nem futja belőle, ha több fogolynak visz be rendszeresen ételt. Egy részéhez amúgy sem nyúlhat: félreteszi arra az időre, amikor a testvérek majd hazakerülnek. S most meg ez a váratlan költség, a villamosozás! Rákospalota, Üröm, Soroksár! Ki győzi idővel és cipővel? Mégis úgy határozott, hogy csak Pest környéki útjain száll villamosra.

A gyűjtő megismerésekor újféle élet kezdődött Ilonka számára. Háztartás, könyv, család - mintha eltűnt volna egy süllyesztőben. Nem érezte már olyan nyomasztónak a magányt az elárvult otthonban. Aludni járt csak haza, de az éjszakái sem voltak üresek. Már két-háromnaponként jöttek a látogatók: detektívek. Beletúrtak mindenbe. S lassanként előkerültek a könyvekből a szétszedett kommunista nyomtatványok töredékei is. A lapokat elvitték, majd néhány nap múlva ismét jöttek, s átvizsgálták ugyanazokat a könyveket. Tornádószerű dűlást csak kezdetben rendeztek: a későbbi látogatók nem voltak olyan barbárok, mint az elsők. Ilonka rendbe se szedte utánuk a lakást. S rájött, hogy ez így helyes. Rendetlenségben nem szívesen kutatnak a detektívek, hamarabb végeznek. Dühös pillantásukra a kislány mindannyiszor megjegyezte: „Nem tehetek róla! Tegnap is jártak itt! Nem tudtam, hogy megint házkutatás lesz, különben szépen rendbe szedtem volna a lakást!” - S kabátját összehúzza a hálóinge fölött, nyugodtan leült egy sarokba olvasni.

*

Nappal az utcákat róttá. Az augusztusvégi város csupa verőfény volt és csupa bánat. Órák meg órák hosszat gyalogolt a napsugárban remegő aszfalton. Sokszor úgy, mint a menetelő katona: gondolat nélkül vonszolta roppant fáradtságát a vég nélküli kilométereken. Máskor a város ismeretlen ízeit kóstolgatta. A körutakon a kora ősz könnyű kékes párája szelíd csillogásba öltöztette a házsorokat; világos ruhákban tömérdek nép nyüzsgött a járdán, kirakatok kínálták a hónapok óta eltűnt árukat. Folyt az élet, mintha misem történt volna.

Ilonka sok mindent látott ezekben a napokban.

Román század menetel a Kossuth Lajos utcán; élén a kivont kardot villogtató fiatal tiszttel. A Múzeum körúton három tépett gallérú fiatalember tűzpiros arccal rohan az útkereszteződés felé. Nyomukban vagy száz emerikánás-sapkás, üvöltöző diák. A megtépázott fiúk már átvágnának az úttesten. Ekkor ér a Rákóczi úthoz a század. Rendőrsip - a forgalom leáll. Az egyik fiatalember inge alá nyúl, s fölemeli, meglobogtatja széttépett indexét.

- *Domnul... Monsieur...* segítség! - ordítja a tiszt felé. - Bölcsészek vagyunk!

A tiszt arra fordítja fejét. De a fiatalembert már rendőrmancsok lökik hátra üldözői közé. Húszt kéz ragadja meg. A szent-imrések társaival együtt az első kapu alá hurcolják. Agyba-főbe verik mind a hármat. A diáksapat aztán a Magyar utcán át a közeli városi könyvtárhoz vonul, hogy onnan is kiemelje a zsidókat.

- Bence-Bóher Bélát leütöttek, magyarok! - adja ki vezérük a jelszót.

Ilonka ismeri Bence Bélát. Satnya, szemüveges, szerény ember: felesége tanárnő. Szépdzsentrilány volt, s nagy családi harcok után ment hozzá a zsidó vallású, rosszul fizetett könyvtárhoz, akit hálátlan hazája határán kívül jelentékeny tudósként tartanak számon a szakemberek. A házaspár nem volt kommunista; Szabó Ervin köréhez tartoztak. De Bence mindjárt a kommun első hetében könyvtárosi tanfolyamot indított...

Ilonkának hirtelen eszébe villan, hogy a városi könyvtár épülete átjáróház. A Reáltanoda utcába rohan, föl az emeletre, beront Bencéhez, s amikor az értetlenül szabódik, s nem akarja elhagyni a helyét, karon fogja, és levonszolja a Reáltanoda utcai kapuhoz. Kilépnek a járdára. Ott megüti fülüket a Károlyi utcai kapun benyomuló tömeg ordítása.

Ilonka körülnéz. A rövid utcában se bolt, se kávéház, ahová behúzódhatnának. Kitört ablak cserepei hullnak lábuk elé. A kislány a szomszéd ház szuterénjébe húzza be a tudóst, egy kis asztalosműhelybe. A lépcsőn rászól:

- Doktor úr, maga hallgasson, majd én beszélek.

Ilonka, Bence karjába csimpaszkodva, meg akarja rendelni a mesternél „apuci” születésnap ajándékát, egy mennyezetig érő könyvespolcot. Fehérre lakkozva szeretné: a leányszobája is fehér. Sarokkiképzést is kér. Körülményesen magyaráz, s kívánságai olyan bonyolultak, hogy az asztalos megpróbálja lerajzolni az állványt. Ilonka még bele is javít a rajzba. Végül, mikor az utca már elcsendesedett, gyorsan kialkudja az árát, s irgalomból egy közeli címet ad meg. Az iparos azonban előleget kér. Bence gépiesen nyúl a tárcájáért. De Ilonka lefogja a kezét:

- Majd otthon, apucikám. A mester úrnak előbb mégiscsak le kellene mérnie a falmagasságot. És pontos rajzot szeretnék. Mikorra tudná elkészíteni?

Megállapodnak. Aztán Ilonka apucival kilép a műhelyből a csendes belvárosi utcára.

- Kísérjen el egy darabig - kéri Bence. Szótlanul baktatnak a Rákóczi úton. S amikor Ilonka az Emke előtt búcsúzni akar, azt mondja:

- Ülünk be ide egy fél órára. Nem tudok most Piroskához hazamenni...

„Érdekes - gondolja Ilonka - sosem voltam még kávéházban.”

Mégsem megy be.

- Jobb lesz most egy kis cukrászda... tudja.

Bence elfelejtett rendelni, és Ilonka nem tudja, mit tesz ilyenkor a hölgy. Nincs pénze, hát ő sem rendel. Ülnek némán az üres asztalnál, két pohár víz mellett: a férfi szórakozottan cigarettával kínálja Ilonkát. A kislány rágyújt. A szemközt könyöklő könyvtáros feldúlt, fehér arcába köhögi a füstöt, könnyezik.

- Szégyellem magam - mondja Bence egy idő múlva.

Órákig ülnek még az asztalnál. De többet nem szólnak az üres vizespoharak fölött.

*

A bánat a lelkekben húzódott meg, a legmélyebb régiókba rejtezkedve. Szemed, szád hallgat: fájdmaddal nem botorkálhatsz el rokonhoz, barátához, hogy könnyíts terhedre, mert őt is bajba ránthatod. Nem ölthetsz gyászt, titkolod veszteségeidet, hiszen a hozzátartozókat is megzsarolják: terhelő tanúvallomást csikarnak ki tőled halottad el nem követett bűneiről. Valaki értesít, hogy a Zrínyi utcában agyonverték a férjedet: éjszaka sem sírod a párnába gyötrelmedet, mert vékony a fal, s a falon túl talán egy besúgó figyelő lélegzetedet. Ismeretlen parasztember állít be konyhádba Ádándból, s hírt hoz tizennyolc éves lányodról: Siófokon véresre korbácsolták a Prónay-tisztek, aztán a legénységgel megerőszakoltatták. Nem üvöltöhetsz, nem verheted homlokodat a falba, mert az egész folyosó figyel; csak mosogatsz tovább a zsírtalan edényt. Az öreg azt hiszi, talán eltévesztette az ajtószámot.

Anyák, feleségek, fiúk merev, figyelő arccal állnak a gépnél. Nem reszketnek a kezek: kell a harapás kenyér, jobban, mint valaha. Szaktársad elkapja egyik véletlen sóhajodat, szánakozva kérdez, mi van a bátyáddal, s te csak vállat vonsz; nem tudhatod, hátha spicli. Otthon sem szabadulsz béklyóidtól: kímélni kell megviselt feleségedet, összeroppant anyádat, rettegő gyermekeidet.

Ilonka a bánat sokféle jelzőtábláján tanulta meg a munkáslakta kerületek és peremvárosok földrajzát. Régi életében csak Óbudát ismerte, ódon földszintes házacskaival, ahol a hosszú udvarokba hűvösség csapódik a Hármashatárhegy fenyveséből, s életben tart egy-egy abrosznyi gyepkockát, néhány orgonabokrot vagy gömbformára nyesett akácot. Az ő szemében eddig Újpest, Kőbánya, Angyalföld unalmasan egyforma volt. Nagy gyárak, csúf ócskavas-telepek, megviselt homlokú bérkaszárnnyak a villamos mentén, mögöttük apró házak szigetei, üres telkek és mezők tengerében. Most gazdálkodnia kellett az idejével; pontos terv szerint járta be a város peremét. S a házak, ahol rövid időre megállapodott, a tragédiák más- és másféle változatát tárták elé.

Rákospalota, Határdülő, helyrajzi szám 82. Szabóék. Földbe süppedt kis ház udvarába lépett. A csenevész leanderfácska mellett két ágba folydogált, s alább tóban egyesült a szennyvíz. Csupasz ülepű kisgyerekek pacsmagoltak a lében. Az egyik lurkó apró fiúcskát húzott a bilije fülénél fogva az úszatóhoz, hogy meghajókáztassa. A fiúcska üvöltött, lefordult az edényről, arccal a fekete vízbe. Ilonka kihalásztatta a fuldokló gyereket, s a lakásba vitte megmosdatni, mert hívására senki sem jött elő. A szobában egy szalmazsák volt, egy pléhkályha meg egy lavór. Más semmi. A gyerekek csak a vállukat vonogatták, mikor a szüleik felől kérdezősködött.

Ilonka sötétedés után nem mert az utcán járni, de erőt vett félelmén, és estefelé újból kiment Szabóék címére. Az öt kisgyerek a szalmazsákon feküdt; egymásba gabalyodva aludtak, fülig maszatosan. Az ajtót tárva-nyitva hagyták.

Pár száz méterre volt a legközelebbi ház. Az alacsony szobában egy asszony vacsorát készített férjének. A vaskályhán valami leves főtt; az asztalon két kanál, két ötdekas kenyérdarab és egy üres láboska. A nő sírva mentegetőzött: nem volt még ideje benézni a gyerekekhez, most jöttek haza a munkából.

- Egy kis levest viszek át nekik - mutatott a láboskára. - Egyebünk nekünk sincs. - Megemelte a szeletke kenyeret. - Három hete vitték el a csendőrök az apjukat. Az asszonyhoz akkor odaköltözött a húga. Egyik éjjel két úrifforma ember elhurcolta a lányt... revolvert fogtak az apróságokra... Szabóné mindenét eladta már, hogy enni adjon a gyerekeknek. Látta a kis-asszony, mi maradt náluk. Négy napja ő is eltűnt. Nem tudjuk, hová lett. Nem hinném, hogy az asszony elemésztette magát, nagyon szereti a gyerekeit. Rábeszéltem, adja be őket a lelenckebe, de nem akarta. Rendes népek, kommunisták voltak mind a hárman, szegények.

*

Négymeletes, erkélyes bérház a Ráday utcában. Ilonka egy udvari lakást keres a másodikon. De hiába húzza össze a szemét, nem tudja kibetűzni az ajtószámokat. Kint nyári ragyogással tündököl a nap, itt délben is sötét van. Az udvar olyan keskeny, hogy a kislány a rácson áthajolva majdnem megérintheti a szomszéd ház tűzfalát.

Ez lesz az. Bot koppanása hallatszik a kőpadlón. Nagyon öreg, kétrét görnyedt, sovány asszony nyit ajtót. Ilonka egy nevet mond: Kozma. Az öregasszony a fejét rázza:

- Nem lakik itt. Milyen ügyben keresi, lányom?

Bentről kiszól egy hang:

- Eressze be, mama.

Ilonka a sötét szobácskában senkit sem lát s nem tudja, hová lépjen a sok bútor között.

- Erre, Ilonka. Lökd félre azt a széket.

A kislány az ágyhoz botorkál. Idegen a fátyolos hang, s az ágyban fekvő szakállas férfi arca is.

- Ugye, nem ismered meg? Hát bizony, tönkrementem azóta. Egyébként nem a saját nevemen lakom a nagymamánál.

Ilonka nem kérdez, átadja a cédulát. Az éjjeliszekrényen kigyullad az olvasólámpa. Míg a férfi szétgöngyöli a papírtekercset, a kislány nézi, nézi a szürke, fonnyadt arcot, a bágyadt, nagy szemet a merész szemöldök árnyékában. Kozma Mihály! Az a nevető fogsoros, szép fekete fiú, aki helyet szorított neki, amikor Ernővel először járt az Anker közben... Mihály csinos barna lánnyal volt, egy művészettörténésszel. Úgy néztek egymásra, mint a jegyesek. Margit később gyakran emlegette őket: a kommun alatt Kozma szervezte meg a magántulajdonban levő műkincsek összegyűjtését. A gyönyörű bemutató kiállítást pedig Annus, a művészettörténész rendezte meg a Múcsarnokban.

- Űristen, Mihály... mi történt veled?

- Hát semmi különös. Csak tönkreverték a két vesémet. Felakasztani már nem tudtak, mert akár hiszed, akár nem, megszöktem a Zrínyi utcából. Most a nyolcvanéves nagyanyácskám kukoricakenyerét pusztítom itt a Ráday utcában. De hát mozdulni sem tudok. Jó, hogy jöttél. Beszéltél Annussal? Bántották?

A kislány a fejét rázza.

- Nem láttam a feleségedet, Mihály. Rácsos ketrecekben voltak összezsúfolva, kint a gyűjtőben. Úgy adták előre a cédulákat..

Kozma Mihály eloltotta a lámpát. Nehéz csönd támadt közöttük. Aztán Mihály Ilonka térdére tette a tenyerét. S folyt belőle a szó, mintha nem is ennek a gyereklánynak beszélne, hanem magával vitatna meg valamit, egy megoldást sürgető kérdést, amit tisztázni kell, mielőtt jön a halál.

- Annus nem a feleségem, Ilona. Tizenhatban, amikor megszerettük egymást, már nős voltam. Nyolc elemim van, Annus tanított tovább, de a pártba én vittem be őt tizennyolcban. Lépést tartottunk... addig, amíg együtt voltunk, míg szét nem vertek minket. Engem már másodikán elfogtak. Ez az első hírem Annusról.

A csőrös csésze után nyúlt, az éjjeliszekrényre. Nem érte el, a kislány adta a kezébe. Ivott egy kortyot, azután vacogni kezdett. Kezét megint csak Ilonka térdére tette, mintha a női test melege megszüntethetné a didergését.

- Hány éves vagy? Tizenöt... Nem is értheted te ezt az egész dolgot... - Felsóhajtott. - Az asszonyt faluról hoztam, eleinte nagyon szerettük egymást. Van egy kisfiunk. De azután nem tudott megérteni. Erőnek erejével vissza akart húzni. Féltett. Hiába magyaráztam, hiába tanítgattam. Éjjeleken át vitatkoztunk. Tizenhét novemberében megalakítottuk a pártot, s akkor azzal állt elém: vagy otthagynom a Visegrádi utcát, vagy hazamegy a szüleihez. Haza is ment a gyerekekkel együtt, Dunántúlra. Azokban a parázs hetekben nem volt más gondolatom, csak amit napról napra meg kellett tennünk: felkészülés a mi forradalmunkra. Annussal ebben a dologban is együtt voltunk. Április elején, amikor a helyzet már kialakult, leutaztam a feleségemhez, hogy a kettőnk dolgát is tisztázzuk. Kint várt a kocsis, csak egy órára volt, hívtam Boriskát Pestre, hogy nyugodtan megbeszéljünk mindent. Kértem, induljunk máris a gyerekekkel. De ő nekem támadt: - Igaz-e, hogy te elkommunizáltad Pesten a grófok meg a bankigazgatók drága képeit? - Igaz, mondom, de nem a mi lakásunkban lógnak, hanem a képcsarnokban, népi tulajdonban. - Te tolvaj! Hát még lopsz is? - sziszegte. Pofon vágtam, forrt bennem a düh, hogy lehet ilyen értetlen, mikor három évig élt egy munkásember mellett. Kiutasított a házból...

A didergés nem szűnt. Ilonka fölkattintotta a lámpát, s vállig betakarta a beteget.

- Hadd, Ilona... ez csak az izgalom... Nagyon leromlottam... Add ide a kezedet...

Hallgatott egy ideig, majd szinte suttogva folytatta:

- Akkor azt hittem, vége köztünk mindennek. Aztán a Zrínyi utcában megtudtam egy elvtársról: elfogatásom után néhány nappal különítményes tisztek aranyszelencék meg képek után kutattak az apósom házában, és elhurcolták a feleségemet is: majd ő előadja a rabolt holmit. Azóta nem tudnak róla a falujában. Nézd, Ilona, hogy Annus életben marad-e, nem biztos. De egyet tudok. Ha állatian megkínózzák, ha elpusztítják is, utolsó gondolata az lesz: „Nem volt hiába! Tízén állnak a helyemre!” De hogyan törődjek bele abba, hogy Boriskának... aki egy gondolatával sem osztozott az én hitemben... most mégis lakolnia kell az én tetteimért...

A fátyolos hang elcsuklott. A fáradt szemek lassan lezárultak.

Ilonka rémülten szólította a nagyanyát. Együtt élesztgették Mihályt. Fél óra múlva aztán megkockáztatta a kérdést:

- Menjek orvosért, Kozma néni? Tudok valakit... egy jó elvtársat... ne féljen tőle...

Stettnerre gondolt.

De az öregasszony a fejét ingatta:

- Mihály megmondta, amikor idejött, hogy nem lesz sokáig a terhemre. Hetekig élhet csak a szétroncsolt veséjével, vagy addig sem. Hagyd őt nyugalomban meghalni.

Még aznap este elkezdődött Mihály haláltusa. Az elhasználatlan fiatal test megfeszült s hánykolódott az utolsó, roppant küzdelemben. A kislány átölelte a nagyanyát, s vezette, vitte, át a konyhába. Lefektette a vaságyra, betakarta, megcsókolta, mint egy kicsi gyermeket. Aztán visszament a haldoklóhoz a lefüggönyözött, fullasztó, meleg szobába. Ilona szívében csak bánat volt; a félelem és az iszonyat már elült. S amikor Mihály kezeivel tapogatózni, keresni kezdett a semmiben, a vánkoshoz ült, s mellére vonta a lihegő fejet, szorosan átölelte vállait. Így múltak az órák. S hajnalban Mihály meghalt Ilona karjaiban.

*

Négy hete nem jelentek meg az újságok. Az utca is hallgatott.

Ha kíváncsi vagy, miféle újabb rendeletekkel szívják ki belőled az életkedv utolsó maradványát a bársonyszékben ülő gyilkos kis kalandorok, ha mérgelődni akarsz Mardarescu tábornok goromba napiparancsain, s a gyomrod nem bírja a penészgomba módjára elszaporodott időszaki sajtótermékek hangját, mely pogromra uszít mindenki ellen, aki ebben az országban csupán szavát hallatta egy emberibb életforma mellett - ha áztatni akarod magad, hogy legalább városod fontosabb eseményeiről tájékozódhatsz... akkor megveszed az egyetlen engedélyezett lapot, a Budapesti Közlönyt. Ilonka percig sem hitte, hogy életünk alakulása a Sándor-palotában, a román városparancsnokságon, vagy akár Vyx alezredes úr főhadiszállásán s az antant missziók párnázott ajtajai mögött dől el. Igen, az utca hallgatott; és mégis, láthatatlan csatornákon, a fizikai világ ismeretlen közegén át, hírek jöttek Keletről, a szovjet offenzíva várható megindulásáról, éppen a mi határaink mögött, a lengyel ellenforradalom hátában. Ilonka a foglyoktól már megtanulta az új dalt:

*Margit körúti fogházban
Élesen süvít a szél.
Megrázza az ablakokat,
S véres dolgokról beszél...*
*...Nézd csak, nézd csak Kelet felől
Jön feléd a fergeteg:
Vörös színe, vére színe
Felrázza a lelkeket!*

A kislány Kovácsné hokedlijén kuporogva mégis átböngészte a Hivatalos Közlöny számait. A lapot egy fiatalember kölcsönözte a vicinének. Dehogyan adnának érte pénzt, mikor egy szám árából kitelik néhány szem krumpli, vagy egy villamosjegy! Ilonka a fontosabb híreket aztán megsúgta a tarjagos szemű asszonynak, amikor Szabóné ebédjét benyújtotta. Naponként vitt valamicske ételt a gyűjtőbe. A Sírkert utcáig kígyózó tömeget csoportonként beengedték az épületbe. Fegyveres kísérettel mentek a rácsokhoz. A tarjagosszemű asszony is közölt egy-egy szüksézt a kislánnyal. Ilonka sokszor elámult: azok ott bent többnyire jobban értesültek a kinti világ dolgairól, mint ő, aki naphosszat a várost járja.

Ilonka a Közlönyben olvasta, hogy az iskolákban megkezdődnek a beíratások.

Mint fősvény, markából a pénzt, oly nehezen szánta el magát, hogy kiadja a beíratási díjat. De Idára gondolt: nővére nem bocsátaná meg, ha kimaradna az iskolából. Nem nézett se jobbra, se balra, a lépcsőn fel-lerohanó lányokat kerülgetve, egyenesen az igazgatói irodába tartott.

A hetedikes Pintér Kati zokogva jött ki az ajtón.

- Kikergetett, mint egy utcalányt - mondta a folyosón várakozó szemüveges fiatalasszonynak, aki úgy hasonlított hozzá, mint egyik tojás a másikhöz. Kati nyilván a testvérével jött, félt egyedül beiratkozni. Édesanyja gépirónő volt a közoktatásügyi népbiztosságon.

Ilonka gyorsan megszorította a lány karját.

- Ne menj be - mondta Kati könnyek között. - Az iskola már nem a miénk.

- Nem hagyom magam! Kidobhatnak, de nem hagyom magam!

- Az édesanyámat becsmérelték... - mondta Kati.

Ilonka egy suta mozdulattal megsimogatta az arcát. S bement az igazgatóhoz.

A tágas szobában egész hosszában asztalokat állítottak fel. Itt volt az egész tanári kar. A nyolc osztályfőnök előtt folyt a beíratás. A lányok idén egy kérdőívet kaptak, kitöltötték, s az ívvel

az igazgató íróasztalához léptek. Az megnézte a gyerek nevét, aztán gépelt listákban keresgált. Ha aláírta a kérdőívet, a gyerek mehetett beíratkozni.

Ilonka szemével egy barátságos arcú fiatal nőt keresett, Verona nénit, a magyar tanárt. Verona néni tél vége felé észrevette, hogy a máskor feszülten figyelő Ilona - (hogyne figyelt volna, mikor otthon nemigen volt ideje készülni!) - óra alatt sokszor el-elbóbiskol. Valamelyik szünetben félrehívta a folyosón, és erről-arról kérdezgette. Akkor nem szólt semmit, de egy hónap múlva, március utolsó napjaiban elvitte az iskolaorvoshoz; az utalta be a szanatóriumba. De a kedves tanárnő nem volt az irodában. „Elüldözték...” - gondolta Ilonka, s szorongva lépett az asztalhoz.

Nem kapott kérdőívet; az igazgatóhoz küldték.

- A maga nővére, Szekeres Margit, Hajdu Ferenc felesége, ugyebár? És maga még itt rontja a levegőt? - förmedt rá az igazgató. Csontkeretes szemüvege lecsúszott az orrára, s táncolni kezdett az arcizmok indulatos rángásában. - Ismerem a szanatóriumban viselt dolgait. Hálás lehet, hogy nem teszék följelentést. Takarodjon.

Ilonka tekintete eddig a szemüveg ugrándozását követte. Most az igazgató szemébe nézett és azt mondta:

- Köszönöm a jóságát.

Meg sem biccentette a fejét. Nyugodtan, egyenes tartással kísértelt az irodából. S az illendőnél jóval hangosabban csukta be maga mögött az ajtót.

Elégedett volt. Nem került sor kellemetlen kérdésekre, nem kellett kidobnia a pénzt. Úgysem lenne most ideje iskolába járni... Fontosabb dolgai vannak... Ó, de mennyivel fontosabbak az ő dolgai!

*

Járt a Markó utcában is. Erélyes követelésére a főügyész helyettese elé került. Húsz perces vita után ő adta meg a fölvilágosítást: az ügyészségen Szekeres-lányok ellen nincs eljárás, ilyen személyeket itt nem vettek át.

Ilonkának nem sikerült a cellák közelébe férkőznie. Az ügyésszel folytatott szócsata annyira kimerítette, hogy le kellett ülnie a Duna-part lépcsőin, míg térdeiben elmúlt a remegés.

Járt a rendőrségen is. Itt egy rendőrszázados előtt nagyjából ugyanazt a komédiát játszotta el, amely a gyűjtőben oly eredményes volt. Valami rendőrségi hivatalnok vezette a zezugos épület folyosóin. Átmentek egy udvaron s föl a második emeletre. A függőfolyosón kinyitottak előttük egy lezárt rácsos ajtót s bebocsátották őket: a belső folyosóra jutottak. Itt a hivatalnok megálljt parancsolt, átadta egy rendőrnek s előrement. Ilonka hallotta, amint testvérei nevét sorra bekíáltja az ajtókon.

- Nálunk nincsenek, hölgyem. Mehetünk - tért vissza a kislányhoz.

Ilonka tudta, hogy a főkapitányság négy udvarára néző épületrészek közül legalább kettőben foglyok vannak. Rimázkodott hát:

- És a többi cella? Nézze meg...

De a tisztviselő hajthatatlan volt.

Visszafelé a nagy sürgés-forgás egyszerre megtorpant a lépcsőkön. Mindenki az emeletek függőfolyosóira nyomult.

- Mi ez? - kérdezte a tisztviselő két lefelé vágató rendőrtől.

- Megint öngyilkos lett egy nő - mondta az idősebbik, cinkos pillantással Ilonkára kacsintva. - Leugrott a gangról. Egy óvatlan pillanatban, fogalmazó úr.

- Na, és?

- Meg sem nyikkant. Nem volt ideje. Pillanat alatt átbukott a korláton.

- Maguk voltak vele?

- Mink, fogalmazó úr - düllesztette ki mellét a rendőr.

- Valami hisztériás nőszemély volt, ugye?

- Csakis, fogalmazó úr.

Vigyorogtak.

- Magácskának remélhetőleg nincsenek ilyen hajlamai? - mondta Ilonkának a rendőrfogalmazó s belékarolva magához szorította.

- Hagyjon békén! - A kislány egy rándítással kiszabadította magát. Lerohant a lépcsőn, hátra sem tekintve, hogy követik-e? Befordult az egyik zezugos, szűk folyosóra, és elvegyült az izgatott, kérdezősködő, vitázó emberek sodrában. Valahogyan kijutott az utcára.

A Duna-part felé tartott. Lement a vízhez. A hajóállomás bezárt deszkaépülete előtt két munkás vasakat igazított egy kézikocsin. Furcsa arccal néztek utána. Ilonka nem látta ezt a tekintetet; azt sem látta, hogy rajta kívül is van még élőlény a parton, a verdeső esőben. Az egyik ember odaszólt a másiknak: „Ez valami bolondságra készül.” Utána lopakodtak, és megálltak mögötte a legfelső lépcsőn. A kislány leült az utolsó fokon, térdére támasztotta könyökét, s arcát tenyerébe hajtva, a rohanó, piszkos vizet bámulta. Sokáig ült az esőben, majd amikor átázott kabátjában már borzongani kezdett, fölállt és folytatta útját az alsó rakparton, az Erzsébet-híd felé.

Az egyik ember kérdően társára nézett.

- Na?

Az a hüvelykjével hátrabökdösött a főkapitányság épülete felé.

- Közel a Zrínyi utca, haver. Olyikat nem is kell a korláton átlökni.

- És a kocsi?

- Én maradok. Te menj utána.

Az ember az Erzsébet-hídig követte a kislányt a cuppogó tócsákban. Fölment mögötte a lépcsőn. A hídfőnél átvágtak az Eskü téren; a kislány befordult a Molnár utcába. A munkás megállt a sarkon. Egy ideig követte szemével az esőben imbolgó kis alakot, majd megfordult, s visszatért a kézikocsin ázó gömbvasakhoz.

*

Reggel egynegyed hét. A házmesterné már kaput nyitott, vissza is bújt az ágyába. Ilyenkor senki sem jár a lépcsőn; két üzemi tisztviselő lakik a házban, azok kapunyitáskor indulnak munkába.

Ilonka lábujjhegyen osont le. Átment az udvaron - ezt a kis utat szorongó érzéssel tette meg minden reggel. Nem szerette volna, ha most valaki meglátja a házból.

Az udvar sarkában volt a közös vécé, a csurgó vascsészékkel. Előtte keskeny, sötét benyíló; csak a mennyezeten derengő pókhálós villanykörte világította meg. Ez az égő adott némi

fényt az embernyi magas deszkafallal elválasztott három fülkének is. Mellettük a negyedik ajtó Kovácsné lakásába vezet. Ilonka halkán bekopogott.

A petróleumlámpa halovány kékéket vetett az ablaktalan kis szoba gőzébe. Kovácsné már főzte a krumplit. Vizesfazék fortyogott a lábas mellett a tűzön. Ilonka mosogatáshoz látott, míg az asszony a kukoricalisztet szitálta a prószához.

Hat-hét fogoly számára készült az étel. A hozzávalót ők ketten fedezték. Ilonka most már mindennap négy ebédet visz be a gyűjtőbe. Ernőnek, Hedvignek, Szabónénak, egyet meg annak a karjatört, idős elvtársnak, akinek a nevét sem tudja, de sejti, hogy a foglyok egy csoportját irányítja.

Ilonka délig az útjait járja. Tizenkettő tájt, a Rákóczi úton a Thököly út előtti villamosmegállónál találkozik Kovácsnéval, aki átrakja a kislány kosarába a négy ebédet. A többi Kovácsné asszonyai viszik be a foglyokhoz.

Ilonka nem találkozott még ezekkel az asszonyokkal. Ő nem kérdez s Kovácsné nem beszél róluk. Csöndben, pontosan végzi dolgát. A kislánynak az az érzése, hogy többek munkája fut össze a kezében.

A prósza tömött tésztája a tepsibe kerül. Mielőtt az asszony kicsit megszírozná a tetejét, három-négy apró papírtekercset óvatosan belenyom a masszába s elegyengeti fölötte a tésztát. A papírtekercsek helye fölé különböző nagyságú gyufaszálakat helyez, így ismeri meg, hogy a sütés után földarabolt prósza melyik kockáját kinek az ételéhez adja. Ernő is kap időnként üzenetet, de ezek másnak szólnak.

Ha főzelék van, Kovácsné adagolás előtt apró zsírpapírszeletkébe sodorja a tekercseket, hogy át ne ázzanak. Az üzeneteket többnyire Ilonka hozza. De némelyik tekercs mások közvetítésével kerül Kovácsnéhoz. Az adagokat, melyekbe ezeket az üzeneteket rejti, valaki más viszi a gyűjtőbe.

Kik lehetnek Kovácsné megbízható ismerősei? Ilonka hiába is találgatná, hiszen róla is alig tudott valamit. S azt a keveset is csak az utóbbi hetekben közölte vele. Az asszony jelenleg mosást vállal, darabszám. Férje szakmunkás volt, az orosz fronton esett el. Azelőtt az asszony is gyárban dolgozott; most nincs föl vétel... Majd ha megint szervezkedni kezdenek a kommunisták, szeretne belépni hozzájuk.

*

Ilonka sorban állt a gyűjtő előtt, a hozzátartozók tömegében. Ágaskodott, forgolódott, hogy fölfedezzék az ismerősök. Ő elsőnek nem szólít meg senkit: óvatos. De mindennap beszédbe elegyedett vele valaki: ismerős vagy idegen, akiről kiderült, hogy valamiképpen mégis ismerik egymást. Így aztán sok elvtárs, kommunista, galileista sorsáról értesült. Olyanokról is, akiket csak hallomásból ismert. Tömör a kérdés, tömör a válasz. Egy név, egy szó. Eltűnt... Megkínózták... Meggyilkolták... Letartóztatták... Bujdosik... Értesüléseket cseréltek ki csupán, megjegyzés nélkül. Hallgatták inkább, hogy körülöttük mit beszélnek.

Egyik nap az ősz hajú Kövesné érintette meg a karját. Sári megvan, ez ideig nem bántották. Aznap vitték el, amikor Ilonka náluk járt, mert könnyelműsködött: szerezték neki egy helyet, ahol elbújhatott volna, de előbb hazament elbúcsúzni az édesanyjától. Kövesné kikötötte, hogy ezentúl ő visz ebédet Hedvignek.

Ilonka most egy vöröses hajú, vékonyka lány mellé került. Föltűnt neki, hogy a lány egyre nézi őt és ha találkozik a tekintetük, rámosolyog. A vonások ismerősek voltak - de hol látta? Pedig kitűnő az arcmemóriája. Kérdőn felhúzta a szemöldökét. A fiatal lány erre megszólalt:

- Micikének sikerült lakást szerezniük. Más újság még nincs.

Ilonka elpirult:

- Értem... A doktor bácsi lánya vagy?

A másik elnevette magát.

- Ó, dehogy. Vera vagyok, a húga.

Ételt visz be (meg egy kis pénzt, súgta) bátyja páciensének. Másodszor jön, reméli, ezúttal nem hiába. Múltkor szörnyű tolongás volt a rács előtt. Hátraszorították és nem adhatta be az ételt; mire a rácsához került, mindenkit kitereltek, hogy beengedjék a következő csoportot. Attól félt, ma be sem jut a kapun, vissza kell sietnie a kórházba. Műtősnő a bátyja mellett, nehezen szabadul a szolgálatból.

Ilonka felajánlotta, hogy beviszi a küldeményt. Vera megmondta a nevet, a folyosót, a közös számát. Aztán a kislány csuklójára akasztotta a csinos kis ételhordót, kezébe csúsztatott valamit, rámosolygott és távozott.

Ilonka magában már alakította is a szerepét. Tehát: jó módú úrilány, nem tud mit kezdeni az életével. Apja orvos, felvilágosult ember, nincsenek társadalmi előítéletei. Beleegyeznek, hogy lánya olyan hivatást válasszon, ami az úri középosztályban nem szokásos. Példa is van erre a körökben - fedezte fel örömmel Ilonka. Így a figura sokkal hihetőbb. Gróf Hugonnay Vilmának, az első magyar orvosnőnek nem nosztrifikálták a zürichi diplomáját, s az arisztokrata doktornő évekig mint bába működött egy zsidó orvos mellett... - olvasta egyszer valahol. De a többi orvos még így sem volt hajlandó együtt dolgozni a női mivoltából kivetkezett asszonnyal. No igen, gondolta Ilonka, azóta a polgárok is megtanultak egyet s mást. Mégsem látta tisztán ezt a jellemet. Ahogy ő Stettner ismeri, éppoly teljesítményt követel meg a húgától, mint egy idegentől. Hogy lehet, hogy ez a kemény munkában edzett lány, aki kommunisták bűjtatásában és pénzelésében segédkezik a bátyjának... hogy ez a lány mulyán vissza hagyta magát szorítani a rácsnál?

*

A sorban egy fekete szemű, kissé bandzsító fiatal lányka fogta meg a könyökét:

- Ilonka... Irénről még mindig nincs híred?

Az ismeretlen hangja rokonszenves volt. A kislány mégis vállat vont, elfordult.

- Ilonka... - súgta megint a hang. - Látásból már ismerlek titeket. Tizenhét tavaszán melletted ültem a vizsgahangversenyen. A másik oldaladon Margit ült. Irén egy Corelli-szonátát játszott, Jancsi pedig a Bach *Chaconne*-t. Gondolkozz csak.

- Emlékszem - bólintott Ilonka. - No és?

- A hangverseny után nálunk kamaráztak. A vizsgadarabokat is eljátszották anyámnak. Sosem felejttem el azt az estét.

- Nem vagyok muzsikos - mondta Ilonka tartózkodón. S azt gondolta: „Az alibije jó. Megfelel az új szokásoknak. Ismeretlen elvtársak ma így közelednek egymáshoz. Csakhogy mi annyi embert ismerünk az Akadémiáról, ki tudja, miféle ez a lány? Jancsiról meg éppen nem beszélek senki idegennel.”

- Ilonka... - folytatta a lány. - Jancsi akkor este mondta meg anyámnak, hogy feleségül veszi Irént...

- Örvendek, de talán elég volt a diskurzusból. - A kislány egy elnyűtt detektívregényt húzott ki a zsebéből és olvasni kezdett. Újabban ez volt az egyetlen olvasmánya. Fáradt agya irtózott a komoly könyvektől. Néha azon kapta magát, hogy megérti Ida pocsék ízlését.

A másik lány tűzpiros lett, de nem tágitott mellőle. Ilonka két oldalt sem futott át a szemével, amikor a hang ismét a fülébe suttogott:

- Ne légy bizalmatlan. Életbevágó dolgot kell elmondanom. Te többször beszéltél anyámmal odabent. A szeme alja véraláfutásos volt az ökölcsapásoktól...

Most Ilonka vörösödött el. Képtelen gyanú villant fel benne: rossz regényekben olvasni ilyeneket. *Jancsim*, azt mondta a tarjagos szemű. Így: *Jancsim* él. Kije ennek az asszonynak Jancsi, mi közük ezeknek szegény Irénhez?... Mégiscsak tisztázni kellene ezt az ismeretséget.

- Mit akarsz? - kérdezte óvatosan.

A bandzsa lány válasz helyett kapkodva elmondott egy hosszú történetet:

- Jancsi az anyám féltestvére. Ő nevelte, imádja, mint a gyermekét, a mindene, a büszkesége. Amikor az a szerencsétlenség történt, Jancsi a családjával is szakított. Gyógyulása után külteki kis mozikban meg kocsmákban zongorázott. Hallottuk, iszik. Hiába közeledtünk hozzá: Jancsi pontot tett a régi életére. A kömmün idején aztán fölkereste anyámat. Új ember volt. A félkezű zongorista híresség lett Angyalföldön; munkásfiúk kezdtek barátkozni vele, bevonták a mozgalomba. Eleinte kórusokat vezetett, zenéről beszélt a fiataloknak. Azután... Tizennyolcban már csak a forradalmi munkának élt... Amikor anyámmal újra fölvette a kapcsolatot, tudta, hogy mama is a pártban dolgozik... Tervei voltak... Ősszel megint be akart iratkozni az Akadémiára, addigra, mondta, megszervezik a kórusvezető szakot... „Most éppen az elemi iskolai zeneoktatás reformján dolgozunk - újságolta. - Óriási jelentőségű dolog! A magyar gyerekek végre megtanulják zenei anyanyelvüket!” - Csupa lelkesedés, bizakodás volt; de Irénhez nem akart közeledni. - Majd ősszel, ha megint fölvettek az Akadémiára - mondta anyámnak. Talán feszélyezte, hogy a sógorotokból nevezetes ember lett. Jancsiban van egy jókora adag gőg. Ezt anyám is látja.

- Azután - folytatta a lány - a mamát augusztus tizedikén letartóztatták. Jancsi pár nappal előbb tudatta velünk, hogy biztos helyen van, ne féltsük. Kérette anyámat, mondja meg Irénnek: szereti és számít rá... Azt már tudta, hogy a sógorodat meggyilkolták.

*

A rács mögött egy idős férfi - súlyos ütlegek nyomával a fejen - egy nevet mondott Ilonkának: Barnabás.

- A címet tudod, kislányom.

Ilonka bólintott. A tarjagos szemű asszony megbízásából járt már nála.

Az idős ember rövid üzenet átadására kérte.

- Ne írd föl magadnak. Jegyezd meg szó szerint - tette hozzá.

A szövegnek nem volt értelme.

„Nyilván kulcs kell hozzá, amit csak az ismer, akinek az üzenet szól” - gondolta Ilonka, valami ködös, örömteli érzéssel.

Az ütött-kopott angyalföldi lakásban Barnabás éppen krumplit hámozott, amikor a kislány benyitott a konyhába. „Múltkor a szobát meszelte ki, úgy látszik, hasznosítja magát a háziaknak” - gondolta.

- Vihetsz vissza üzenetet? - kérdezte Barnabás, rövid gondolkodás után.

- Vihetek.

De a rábízott válasznak sem volt nyilvánvaló értelme. Barnabás kétszer is elismételtette vele a szöveget.

„Szervezkedünk” - gondolta magában Ilonka a Váci úton baktatva. S a ködös öröm helyét elfoglalta egy világos gondolat.

*

Sorban állt megint az ebédekkel. Ősz hajú asszony volt a szomszédja. A néni lehajolt s a lábak cövekei közül fölvetett valamit.

- Kiesett a zsebedből, Ilonka. Tessék, tedd el - mondta. S a kislány zsebébe csúsztatott egy kis csomagot.

Ilonka nem ismerte az ősz asszonyt. Tudta, hogy nem veszíthetett el semmit, hiszen a zsebe üres. Ujjai felbontották a selyempapírt. Bankjegyek - érezte a tapintásukon.

- Köszönöm szépen - mondta nyugodtan, s a néni nézett. Szeme alig jelezte a kérdést: mit csináljak vele?

Az asszony egy nevet súgott.

- A harmadik közösben. Ő már tudja, kik között kell szétoztania. Mához egy hétre ugyanitt találkozunk. Légy óvatos.

A néni kivett a zsebéből egy almát és lassan eszegette. Nem néztek többé egymásra.

Ilonka a lábát váltogatta izgalmaiban. Alig tudott egy helyben maradni.

„Vajon ki lehet? Ő tudja, hogy én ki vagyok. Megbíznak bennem - gondolta ujjongva. - Bekapcsolnak... talán szervezik a segítséget...”

A férfi, akinek átadta a pénzt, azt kérdezte tőle, hogy meg tudna-e jegyezni három öttagú számot? Aztán egy kispesti címet mondott.

- Lacit keresd. Vigyázz az úton. Talán figyelnek. Kerülővel menj. - És gyors kézszorítással elvált a kislánytól.

Ettől a naptól kezdve tetemesen megnőttek Ilonka villamosköltségei.

Megállt az utcán, s valakinek a léptei is megálltak mögötte, egy kirakat előtt ácsorgó férfi utána eredt, egy szembenjövő erősen megnézte... s azt hitte, figyelik. Nem magát féltette, hanem a rábízott üzenetet, azt a családot, melynek hírt vitt az apáról, vagy azt az idegeneknél bujkáló férfit, akinek pénzt kellett átadnia a szökéshez: félt, hogy a kopókat nyomra vezeti. Óriási kerülőkkel tette meg útjait. Kőbányán át ment az újpesti címre, útba ejtette Óbudát, ha Albertfalván volt dolga. Egy szűrős tekintet, s leugrott a robogó villamosról, vagy menet közben szállt át egy másikra. Oda-vissza kocsikázott sokszor, míg elszánta magát, hogy becsöngessen a keresett házba. Lépcsőn lógott az utasok fürtjének utolsó szemeként, hogy a zsúfolt kocsiról bármely pillanatban leugorhasson. S ha lehetett, potyázott a szent cél érdekében.

Éppen egy erzsébeti címre igyekezett; ismerős elvtárs családjához. A megállótól még jócskán kellett gyalogolnia a ritkásan beépített telkek, üres parcellák mentén. Messziről megpillantotta a földszintes kis házat a nyitott ablakkal. „Otthon vannak” - gondolta, s megszaporázta lépteit.

A házzal szemben pocakos, nagybajuszú férfi állt. Keménykalapot, fekete kabátot viselt. Körülnézett, majd kényelmesen átsétált az utcán, s megállt a kis ház ablaka előtt. Arcát zsebkendőjébe temetve, körülményesen tisztogatni kezdte az orrát.

„Késő! Ez a pocakos! Aki először végzett házkutatást nálunk!” - ismerte föl Ilonka, mikor közelebb ért.

Beszélgetés hangja szűrődött ki a lakásból. Jóég tudja, miket mondanak odabent! A kislány egy hirtelen ötlettel a férfi mellett termett, és meghúzta a kabátujját.

- Kezitsókolom, detektívfelügyelőbácsi! - kiáltott rá jó hangosan. - Mit tetszik itt csinálni? És miért ragasztott bajuszt az orra alá? Alig ismertem meg! Nahát, milyen vicces! - és hahotázni kezdett.

A kis ház ablaka bezárult. A bentiek meghallották a figyelmeztetést. Szerencsére! Mert Ilonka most már nem mehetett be a házba.

A felügyelő vasvillatekintettel nézett a kislányra - legszívesebben megölte volna. De nem tehetett mást: gyorsan távozott. Az utca pillanat alatt megtelt gyereknépséggel: viháncolva mutogatták egymásnak az erzsébeti sárban szuszogva tolató férfit, meg a furcsa lányt, aki ezt a keménykalapost megfutamította.

*

Szekereséknél hirtelen megszűntek a házkutatások.

Ilonka nem is tudta, mire vélje a váratlan szélcsendet? Örült, hogy végre kialudhatja magát!

Egy hét múlva azután fejbe kólintotta a magyarázat.

Az újságok nagy szalagcímekkel hozták a hírt: Hajdu Ferenc feleségét letartóztatták.

Margit, úgy látszik, nagy fogásnak számított. Az égető papírhiány ellenére több kolumnás cikkekben, szenzációs alcímekkel számoltak be a lapok a bolsevik nő tüzes fekete szeméről, érzéki szájáról, rosszul szabott ruhájáról és feltűnő intelligenciájáról, meg arról a tömérdek pénzről is, amit találtak nála. Ilonka nyomtatásban olvashatta Margit szerelmének történetét. Évszámokkal, érzelmek boncolgatásával. A tudósítások ezerkilencszáztizenkettővel kezdtek, amikor a tizenöt éves gimnazista lány Hajdu nagyapja, egy Kuzmik nevű vasas lakásán megismerkedett a tizennyolc éves munkásfiúval. Ez a Kuzmik Szekeres Marját apjának jó ismerőse volt. Az apa - középiskolai tanár - nyíltan szocialistának vallotta magát. („Ma már bizvást mondhatjuk: leninista volt” - tette hozzá az újságíró.) S az iskoláslány a tanár halála után kegyeletből tovább ápolta a kapcsolatot az öreg vasassal. - Itt a lapok hozzáfűzték, hogy Margit anyai ágon régi magyar nemesi családból származik.

Majd a többi szenzáció következett.

Szekeres Margit már az első találkozáskor lenyűgözve hallgatta a nagyapa és az unoka szenvedélyes hangú politikai vitáját. A fiú lobogása felgyújtotta a lányt; halálosan beleszeretett az atlétatermetű, rendkívül képzett fiúba, akinek olvasottsága bámulatba ejtette. Hajdu Ferenc azonban nem vette komolyan a rajongó kislányt; tartózkodóan viselkedett a polgári családban felnőtt gimnazistával. Tizennégyben a fiatalember bevonult, majd fogságba esett. Szekeres Margit a négy háborús esztendő alatt egy percig sem szűnt meg gondolni rá. Tizennyolc decemberében látta viszont szerelmét egy előadáson, melyet Hajdu az orosz proletárforradalomról és a magyar hadifoglyok harcáról tartott. Saját küzdelmeiről is elmondott egyet-mást a hallgatóságnak. Szekeres Margit előadás után odament hozzá, s közölte, hogy mélységesen hatottak rá a szavai: ő is a bolsevik forradalmár harcos életét szeretné élni. Elveik egyeznek. Úgy érzi, ma már méltó élettársa lehetne a kommunista agitátornak. Hajdu Ferenc azonban most sem vette komolyan. Ő politikai pályára készül, nem köti le magát senkihez. De a lány többször fölkereste a Visegrádi utcában. Karácsonytájt megegyeztek, hogy polgári formalitások nélkül, bolsevik házasságra lépnek.

Ilonka keservesen szégyellte magát, amikor a cikkeket olvasta. Az a szemérmetlen Margit! Még apukát és szegény megboldogult Kuzmik bácsit is előrángatta! De még borzasztóbb, hogy egyes beállításoktól és bizonyos részletektől eltekintve, a cikkek igazat írtak. Hogyan is tehetett ilyet Margit? Kiszolgáltatta nekik a szerelmét...

A kislány este az ebédlőasztalon újból kiteregette a lapokat és gondolkodott. Margit vallo-másában csak három nevet említett: apja, férje és Kuzmik nagypapa nevét. Három halottét. A kihallgatás egy hétig tartott: bizonyára éjjel-nappal faggatták s Margitnak beszélnie kellett, sokat kellett beszélnie. Hát beszélt. Veszélytelen dolgokról. És még csak ellentmondásokba sem keveredhetett, hiszen valóban megtörtént eseményekről számolt be. Nézzük csak.

A kislány, mint egy vizsgálóbíró, sorra elemezte a cikkeket.

Nem igaz, hogy decemberben látták viszont egymást. Feri novemberben érkezett meg, s Margit már akkor mellette dolgozott, amikor az Oroszországból hazatért hadifoglyok bolsevik csoportjában a párt megalakulását előkészítették.

Nem igaz, hogy Margit a viszontlátásnál felkínálkozott Ferinek. Meg, hogy ő mászkált Feri után a Visegrádi utcába. Bár Feri hazatérte után is tartózkodó volt, mert - mint Margitnak később elmondta - a lány érzelmeit nem akarta magához kötni. Már akkor számolt sorsával. Januárban, a letartóztatások előtt mégis szerelmet vallott neki. Az is kétségtelen, hogy Margit feleségül akart menni Ferihez. De a házasságot csak március közepén határozták el, amikor Stettner a kórházban bújtatta sógorát.

Vajon mit jelentenek ezek az eltérések? - tette föl magának Ilonka a kérdést.

Tisztázzuk először a legegyszerűbbet, a pénzt.

Margit azt vallotta, hogy a pénzt férje hagyta nála menekülése előtt, s ezzel az állítással mindenképpen kényes helyzetet teremtett a maga számára. Hiszen a sajtó, sőt talán a rendőrségi, bírósági okiratok is tetszés szerint felduzzaszthatják az összeget. Ki bizonyíthatja ma, hogy a rendőrség, a bíróság rágalmoz, hamisít? Ilonka Verától tudta: Margitnak, amikor Stettnernek telefonált, teljesen elfogyott a pénze. Az orvos juttatott hozzá nagyobb összeget. Miért toltá hát Margit a pénzt Ferire? Mert az élőt vallathatják, a halottat nem. Margit hallgatott Stettnerrel azon az áron is, hogy a tájékozatlanok szemében egy ideig árnyék hull férje emlékére. S ezzel Feri szellemében cselekedett.

Tovább!

Margit azt állította, hogy a decemberi előadás után kínálta fel magát Hajdu Ferencnek, és karácsonykor már a felesége lett. Előbbre tolt a dátumot, mert nem akart a kórházról, Stettnerrel beszélni. A Visegrádi utcába pedig - vallomása szerint - azért járogatott föl, hogy a fiút megfogja. Margit émeletítő frázisokat mondott a forradalmárról, de hallgatott saját politikai munkájáról, hogy ne kelljen azokról az elvtársakról beszélnie, akikkel együtt dolgozott. Mintha az egész bolsevizmusból csak ez az egy kommunista férfi érdekelné... De lássuk csak a másik újságot!

Ilonka az asztalra könyökölve fennhangon olvasta a néma lakásban:

„Hajdu Ferencné változatlanul kitart vallomásának azon állítása mellett, hogy nincs tudomása férjének a kommün alatti cselekedeteiről; Hajdu ténykedéseiről csak azt tudja elmondani, amit annak idején a sajtó is ismertetett. A munka és a harc közepette Hajdu Ferenc az ő számára egy-egy napot szakíthatott csupán... Férjével való rövid együttélé-sét teljesen betöltötte a lángoló szerelem; e hónapok alatt minden gondolata a szerelmi boldogság volt meg a férje, akit ma is szeret, és haláláig szeretni fog. A bujkálás izgalmi szemlátomást megviselték a fiatal asszonyt; arca sápadt, beesett. De amikor

ezeket a szavakat mondja, fanatikus tűz gyullad ki koromfekete szemében, s a kárhozottak szépsége terül el az arcán... Nem kétséges, hogy a keresztény úri családból származó, eltévelyedett fiatal nő erősen egzaltált természet. Valószínűleg súlyos terheltségével magyarázható a tömeggyilkossá lett durva proletár iránt fellobbant végzetes szerelme...”

És így tovább.

„Röhögni kell”, mondja Ilonka hangosan és zokogva ráborul az újságokra.

*

Este a bánat kibontotta sötét szárnyait, s óriási ragadozómadárként lebegett a néma lakásban.

...A kislány rettegett Margitért. Éjjel megindultak körülötte a falak, kezek nyúltak felé... Fölsikoltott, mert már a torkán érezte szorításukat. A villanykapcsoló után nyúlt. Áramütés rázta meg testét, s megszólalt fölötte egy hang: „Ne égesd annyit a villanyt!” - Láthatatlan kráter kétkrajcárosokat dobott fel a mélyből; a visszahulló korongok esője elborította az egész várost, s ő csak állt a bronzszínen villódzó zuhatagban, s kesergett bűnös tékozlásán.

Lassan magához tért. Háta csuromvizes volt a takaró alatt. Valahol nyolcat ütött egy falióra. Felkattintotta a lámpát. A hosszabbodó estét többnyire sötétben töltötte. Kétszeresére emelték a villany fogyasztási díját, takarékoskodnia kellett az árammal. Különben is alig várta, hogy ágyba kerüljön, s elnyomja a mindent feledtető álom. Az íróasztalfiókból előkotorta a rég nem használt hőmérőt. Csakugyan hőemelkedése volt.

A három tized észre téritette. Leült az íróasztalhoz, s egy papírszeletre fölírt egy mondatot:

DR. STETTNER:

*„Egészségét tekintse tőkének,
hogy mások érdekében kamatoztathassa.”*

1919. augusztus 10.

„Nem - rázta meg a fejét -, így nem szabad.”

S leírta még egyszer, név nélkül, az idézetet.

Egy fénykép állt az íróasztalon, apja arcma. Becsúszta a cédulát az üveg és a fekete bőrkeret közé. Apukából csak a szalonkabát hajtókáját takarta el az írás. Nagy ritkán történt meg vele hogy lefekvés előtt és fölkeléskor egy pillantást ne vetett volna a fényképre.

- Kézbe veszed magad, Ilona, és akkor a rettenetes álmok nem jelentkeznek - mondta hangosan. - Továbbá beiktatsz egy harmadik étkezést a napirendedbe.

Visszafeküdt a diványra. Nyugodtan átaludta az éjszakát.

*

Ilonka hiába járta végig a budapesti börtönöket. Hajduné nevének hallatára mindenütt megtagadták a felvilágosítást. Az egyik ügyész letartóztatással fenyegette.

Más utat-módot keresett hát Margit felkutatására. A sorbanállók között, a rácsoknál kérdezősködött. A nőknél Szabóné, a férfiaknál az az összevert idős elvtárs elvállalta, hogy a gyűjtőben kiépített hírszolgálat segítségével kutatni fog, tudja-e valaki, hol tartják fogva Margitot? Sok eredménnyel egyik sem biztatta a kislányt.

Most már Stettnernél sem mert jelentkezni. Egyik nap Vera beállt megint a sorba, s a szerencse úgy hozta, hogy a néhány sorral hátrább forgolódó Ilonka megpillantotta a lányt. Addig ügyeskedett, sorról sorra átadva helyét a mögötte várakozónak - míg Vera mellé került.

Kiderült, hogy Stettnertől nincs mit várnia. Az orvos a riportok megjelenése után ismét megmozgatta összeköttetéseit. De a Hajduné-ügyben még a lekötelezettjei sem vállaltak közbenjárást.

Letörtén ért haza. Kovácsné már a kapualjban figyelmeztette, vigyázzon, mert alighanem figyelik. Az első emeleten a gang előtt sokáig álldogált egy férfi, mintha várakozna valakire. Újságot tartott a szeme előtt, a rövidlátók módjára olvasott, s az újságba vágott lyukon át leste, kik fordulnak meg a házban.

Ilonka egy idő óta Kovácsné kosztosa volt. Stettner nagyobb összeget küldött Verával Kovácsnénak, hogy azt a kettejük étkezéseire fordítsa. Kovácsné nem volt hajlandó elárulni, mennyit küldött az orvos, csak annyit mondott: „Nagyon sokat.”

Ez a megoldás alibinek is jó volt a házban, a gyakori látogatások igazolására. A kislány farkasétvággal evett: lelkifurdalás nélkül bekebelezett mindent, amit hallgatag barátnője eléje tett. Rájött, hogy erős táplálkozással jobban bírja a nappalok emésztő feszültségeit. Stettner szavaira gondolt s vigyázott az egészségére. Villamoson járt, de őszi verőfényes útjain így is sok friss levegőt szívott. Ellenőrizte a hőmérsékletét; azóta a rettenetes éjszaka óta a higanyszál egyszer sem emelkedett a vörös vonal fölé. Álom nélkül aludt mostanában. Margit letartóztatása óta két ízben tartottak a lakáson házkutatást. Beengedte a detektíveket, és visszafeküdt a díványra. Folytatta az alvást, míg a nyomozók le nem tessékelték fekvőhelyéről, hogy beletúrjanak az ágyneműjébe is.

*

Indulás előtt Ilonka még felszaladt a lakásba a kabátjáért. Az őszi reggel csípősen hűvös volt.

Egy leszakadt gombot varrt fel sietve, amikor az előszobában megszólalt a csengő. A három apró, családi jelzés.

Ernő volt.

- Kiengedtek, rendőri felügyelet alatt vagyok - mondta már a küszöbön. - Szervusz.

Ilonka megszorította a két karját, végigtapogatta: nahát csakugyan, ez Ernő! Belecsimpaszkodott a fiúba, s vonszolta befelé. Ernő ismerte a Szekeres-lányok furcsaságait, de most nem tudta, mi ütött a hűgába, hogy hirtelen megáll az ebédlőajtó előtt, s nyersen rászól:

- Várj egy pillanatig!

Ernőnek valóban csak néhány pillanatig kellett odakint várakoznia.

Addig, amíg a kislány befutott a másik szobába, s kikapirgálta a fényképkeretbe csúsztatott cédulát, majd parányi darabokra tépte, s kiszórta az ablakon a hirtelen kerekedett szélbe.

*

Pesten és vidéken őrzöngve tombolt a fehérterror. Darutollas tisztí különítmények rándulnak föl mind sűrűbben a siófoki fővezérségről; családi otthonokból és szállodákból, utcákról és vendéglőkből, börtönökből és fogházakból embereket emelnek ki a fővárosban. Felsőbb parancsra hivatkozva a fővezér siófoki börtönébe szállítják vagy az erdön agyonverik őket.

A harmadik Friedrich-kormány korántsem volt híve a nyílt, alpári terrornak. Ezek a karlista urak távolabbra néztek: tartósított, intézményes terrort akartak kiépíteni, mely a felfelhorkanó külföld előtt látszatkonszolidációt teremt, talajt, amelyen előkészíthetik az elűzött Habsburg visszatérését. Zsidóverés helyett bevezették a numerus clausust, törvényesítették a perorvoslás nélküli gyorsított bűnvádi eljárást, kifogástalanul ácsolt bitóval, orvossal, pappal és állami ítéletvégrehajtóval. Alig egy hónap alatt vagy tízezer büntető eljárás indult meg a kommunistagyanúsok ellen, s már ez is ékesen bizonyítja az elgondolás helyességét. A

csendőrség szervezése azonban vontatottan haladt: kevés megbízható egyén jelentkezett a toborzáson, s a román hatóságok is gátolták a magyar fegyveres erő kiépítését. A kormány a csendőrség, rendőrség átszervezéséig csak saját önkéntes alakulataira, az egyetemi zászlóaljakra és az Ébredő Magyarokra támaszkodhatott.

*

Ilonka erőnek erejével rá akarta bírni megtért fiacskáját, hogy ne mozduljon ki a lakásból. A Lágymányoson különösen nehéz volt mostanában az élet. A fölfegyverzett zászlóalj és az ébredő műegyetemisták bunkósbottokkal felszerelt csoportja megszállta a Műegyetem óriási épülettömbjét, és minden bejáratnál igazolást tartott. A kommünnel rokonszenvező fiúk, volt vöröskatonák, zsidók nem tehették be a lábukat erre a területre. A jövő mérnökök és vegyészek még csak tájékára sem jártak a rajztermeknek, laboratóriumoknak. Annál zajosabb volt az élet az Ébredő Magyarok Egyesületében, a folyosókon, az aulában meg a lépcsőn. Ha egy jelvényes fiatalember elkiáltotta magát: - Fogjátok meg! - a halali hangjára a lépcsők, az előadótermek, hivatalos helyiségek útvesztőjében, emeletre föl, alagsorba le, kerten át folyt a hajtóvadászat a megrettent vadra. A hajsza olykor a Budafoki utat szegélyező vaskerítésnél ért véget; ott átdobták a megtépzott egyént, ki a járdára. Az index cafatokra szaggatva repült utána s valamelyik tócsa ütötte rá az abszolutórium nedves pecsétjét. Máskor azonban a kerítésen túl is folytatódott a vadászat; az utcán is kergették a szerencsétlent. A Budafoki út csöndes mellékutcait naponta fölverte a hajtók lármája. A zajongás a nyitott ablakon át behallatszott a tanári szobákba is. S a rektor egy faburkolatú teremben kenetes mozdulattal széttárta karját: az önkormányzattal felruházott egyetemi terület legfőbb őre a kormánytól várt intézkedést rendbontó diákjai ellen.

Ernő, a cingár, rövidnadrágos fiú valahogyan átcúszott az ellenőrzésen; hazatérése másnapján beiratkozott elsőéves mérnökhallgatónak. Másnap reggel nyolc órakor a könyvtárba ment. A hatalmas, kupolás olvasóterem kényelmes asztalaival már gimnazista korában kedves tartózkodóhelye volt. Rengeteget olvasott, sőt a fűtési hónapokban mindennapi leckéjét is itt készítette el.

A vaskerítésen belül még nem volt mozgás e korai órában. Iratait a bejáratnál megnézték; simán beengedték. Indexét föl tartva közeledett a könyvtáráépület kapujában álldogáló fiatal emberek felé.

Az egyik, egy kövér vadászruhás legény az arcába bámult. Ernőnek május óta, amikor fegyvert fogott, csinos fekete bajsza nőtt, amely egészen megváltoztatta az arcát. A rövidlátó fiú is csak most ismerte meg a másik zsíros ábrázatát, a szembe húzott zöld kalap alatt.

Rögtön sarkon fordult, s futásnak eredt a kert útjain, cikcakkban kerülgetve az épületeket. Még hallotta, hogy a vadászruhás felordít:

- Vöröskatona!

Osztálytársa volt, egy földbirtokos fia. Ernő emlékezett arra a gúnyos vigyorra, amellyel május másodikán az ő lelkesítő beszédét kísérte.

Délnek rohant, az egyetemi telep széle felé, az évek óta épülőfélben levő pavilonok, ottfelejtett téglarakások irányába. Hátrapillantott. A lihegő vadászkalapos és egy kurta lábú, zömök fiú nyargalt a nyomában. Ernő lábait már csak az akarat vitte. Üldözői a téglarakások között kergették. S egyszerre csak észrevette, hogy a rakpart még kiépületlen vége, a Duna felé szorítják.

Kivágta magát. Már a Műegyetem területén kívül folyt az üldözés. Üres telkeken hajszolták, a Budafoki út keresztutcainak vége alatt, a mélyen fekvő, lecsapolásra váró térségen. Sehol egy kapu, ahová bemenekülhetne, megbújhatna a sötét pincelejáróban, vagy magára fordíthatná a

kulcsot az udvari vécében. Gyerekkora rémségei jutottak eszébe. Megismerte a helyet, ahol egyszer télen, amikor Ilonkával a Lágymányosi tó jegén csúszkált, a rendőr üldözőbe vette őket, s Ilonka futás közben elvesztette a fél cipőjét. Akkor már meglehetősen nagy előnyt szereztek; gyorsan lehúzta bakancsát, és odadobta a húgának... Harisnyásan bukdácsolt tovább a grundokon, befagyott mocsarakon, éles törmelékeken át. Körülrohanták az egész tavat, mire a rendőr, kifogyva a szusból, elmaradt mögöttük. A maratoni futás a Kruspér utcában gyászosan ért véget: Ida megvonta tőlük a vacsorát, és a sötét, hideg fülkébe zárta őket... Kint az éjszakában egy kutya vonított félelmetesen...

Most elcsúszott. Megrándult a bokája, de tovább botladozott a hepehupás mocsaras talajon. És elvágódott. Az üldözők teljes hosszában rávetették magukat. Egyik a vállát, másik a bokáját ragadta meg, s vitték a tó felé. De ők már teljesen kifulladásra. Egy darabig cipelték még, azután belökték egy két méter mély gödörbe, amelynek szélén kupacokban állt a mész.

- Holnap elintézzük! - lihegte osztálytársa. - Gebedj meg, Szekeres.

Azután már nem törődtek vele; hallotta távolodó lépteik cuppogását. Megrándult bokájába heves fájdalom nyilallt. A gödörben víz meg sár volt - nem bírt föltápázkodni. Megtapogatta a lábát: percek alatt megduzzadt, ujjait sem tudta mozgatni. „Alighanem eltört a lábam” - gondolta. S kínjában végigfolytak arcán a könnyek.

„Szerencsére a törés nem nyílt” - vigasztalta magát. De nagyon félt. Várt még egy ideig, míg az ébredők messzire kerültek, aztán jajgatni kezdett. S minél hangosabban jajgatott, lábában annál tűrhetetlenebbé vált a fájdalom. Mégsem hagyta abba. És senki nem jött segítségére.

Egy óráig jajveszékelt vagy még tovább? Végre egy arc hajolt a gödör fölé. A fekete kendő alól megrovó tekintettel tapogatták végig a világoskék szemek.

- A kirelejumát! Egy ilyen kis fiatalember, és fényes nappal a sárban hempereg, mint a disznó! Nem gondol az édesanyjára?... Aztán mit ivott az éjszaka, he?

- Ivott a keserves szűzmária - vicsorgott Ernő az asszonyra. - Megtámadtak, bedobtak a gödörbe. Azt hiszem, eltört a lábam. Hívjon segítséget.

A Fehérvári úti villamos irányából hangok közeledtek. A dohánygyárban most lesz a váltás. A fekete kendős asszony széles ívben hadonászott a kezével:

- Segítség! Kórházba kell vinni...! Egy kis fiatalembert!... Siessenek, asszonyok!

Csapat nő állta körül a gödröt. Ernő feje fölött nagy kiabálás, vita keletkezett. Végül abban állapodtak meg, hogy egyikük a hazafelé igyekvő éjszakások elé szalad, gondjukra bízva a sebesültet, mivel ők tovább itt nem időzhetnek. Kiemelni úgysem tudják a mély gödörből.

Fél óra múlva Ernő a mentőkocsiban feküdt. Bedagadt lábáról levágták a bakancsot. Az injekció elkábította. Nem jutott eszébe, hogy üzennie kellene a húgának.

*

Ilonka későn ért haza. Éjfélig nem nyugtalankodott. „Ernő új szokásokat kezd” - gondolta. Nem is bánta, hogy a fiacskája férfiasodik, és leszakad róla. Ezzel a nappal az útjait is befejezte. Most, hogy a rendőri felügyelet alatt levő Ernő hazakerült, üzenetközvetítései túl kockázatosak váltak, nem találkozhatott többé a bujkáló elvtársakkal. Biztosra vette, hogy máris figyelik, s ha nem, hát előbb-utóbb figyelni fogják.

Persze, nehezen mondott le a megbízásokról. A várakozás a gyűjtő előtt, néhány gyors szó a rácsnál, az üzenetek címzettjeivel váltott pár mondat - jelentette most a kapcsolatot a világgal és a reményt is, hogy testvéreiről megtud valamit. Amikor a tarjagos szemű asszony átvette kezéből az utolsó ebédet, azt súgta a rácsnál:

Menj föl a szociáldemokrata pártba. Ott most sok elvtársunkkal találkozatsz. De vigyázz, kivel beszélsz.

...Éjfél ütött a falióra, s Ilonka szívébe megint bekúszott lassan a rettegés. „Tekintse tőkének az egészségét...” ismételte magában minduntalan az idézetet, de olyan nagy volt benne a feszültség, hogy le sem tudott feküdni. Harminc, majd tizenöt percenként nézte meg az órát. Fél hétkor lement az utcára, s a sorbanálló asszonyoknál, ismerős boltosoknál, piacon, újságárusnál, mindenfelé érdeklődött: nem hallottak-e valami újat, nem volt-e a közelben verekedés? A rendőrségen nem mert érdeklődni. Végül a tejesné bement a Mészöly utcai őrszobára, s ott egy ismerős rendőrtörzsőrmestertől megtudta, hogy tegnap a Lágymányosi-tónál egy fiatalembert szedtek föl a mentők, és bevitték a Rókusba.

Ilonka megint egyedül maradt a lakásban.

De egyedülléte nem tartott sokáig. Egy hét múlva a gipszharisnyás Ernő a látogatási időben azzal fogadta, hogy haza kell mennie, kiírták a kórházból.

A kislány egy botot könyörgött ki a portástól, kölcsönbe; Ernőt átölelte a hóna alatt. Félig vitte, félig támogatta, s a fiú fél lábon ugrándozva valahogy lejutott a lépcsőn. Mire a kapuba értek, arca hamuszürke lett a legyűrt fájdalomtól. Konflisok, fiákerek várakoztak a napfényes kis téren, a kórház előtt. - „Kocsin kellene hazavinne” - gondolta Ilonka. De amikor megnézte erszénye tartalmát, sírva fakadt. Ezúttal nem színészkedett. Állt a két kopott, furcsa gyermek a kórház kapujában; egy rövidnadrágos, bajszos fiú, térdig gipszkötésben, meg egy egészséges kislány, zokogva: ez a heves fájdalomkitörés sehogyan sem illett gömbölyűségéhez. Nem is látták, hogy a kapun bemenők-távozók mind megnézik őket.

Az egyik fiákerről leszállt a kocsis, és ostora nyelvél megbökte a kislány karját:

- Mutassa, mennyi van abban a rongyos erszényben?

Hm. Nem sok. Krajcárok, fillérek. Na, ezzel az utcasarokig sem kocsizhatnak.

- Adja ide, ami az erszényben van. Magukat elviszem ennyiért. - A kocsis várta, hogy megadják a címet.

Hatalmas szál, deresedő ember volt. A fiút fölkapta a karjába, s elrendezte az ülésen.

- Na, szálljon már be - noszogatta a szipogó kislányt, mert az még mindig nem hitt a szemének.

Két perc múlva már élvezték a pazar kocsikázást. A nyitott fiákerben kellemes kis szél hűsítette arcukat. Ilonka kihúzta magát az ülésen, és Iréntől „kölcsonvett” puderével kenegette az orrát. A déli korzó népe sütkérezett az aszfalton, amikor a kislány végigrobogott a Kossuth Lajos utcán, búsképű lovagjával. Pár lépésnyire az iskola. Ha az igazgató most látná!

A Kruspér utcában a kocsis vitte föl a fiút a negyedik emeletre. Zsebre vágta a tenyerébe öntött krajcárokat. Aztán keménykalapja karimájához érintette mutatóujját, és otthagyták őket.

*

Amikor a kislány belépett a Conti utcai párthelyiségbe, rögtön egy ismerőst pillantott meg. Lujza nénit, Margit és Feri öreg barátnőjét. Fia, a kommunista újságíró már túl volt a határon.

Lujza néni sem tudta, hol vannak a Szekeres-lányok. De azért tanácsot adott Ilonkának.

- Te most ne sokat mozgolódj. Vállalom, hogy mindent megteszek, ami lehetséges - mondta. - Mindenekelőtt az itteni elvtársainkat fogom megkérni, hogy kutassanak a lányok után. Sok kommunista csoport dolgozik máris a városban, de sajnos, a csoportok még nincsenek összefogva, szinte elszigetelten dolgozunk. Mi pillanatnyilag a Conti utcát tartjuk a legmegfelelőbb

helynek - itt bizonyos mozgási lehetőségünk van. Persze csak addig maradunk itt ezeknél, amíg nincs más megoldás. Egyik feladatunk éppen az, hogy az embereinket felkutassuk... és módot keressünk a letartóztatottak kiszabadítására. Mindent megpróbálunk... Most többet nem mondok. Fel a fejjel, Ilonka.

Egy ablakmélyedésben álltak. Lujza néni biztatóan megpaskolta a kislány kezét.

- Margitot is felkutatjuk - mondta, s meghívta Ilonkát, hogy másnap ebédeljen nála.

A kislány szabódott.

- Én nem járok senkihez... Figyelnek.

- Gyere csak el, sose félts te engem. Hozzám nem mernek nyúlni, félnek a gyilkos nyelvemtől. Mindenki tudja, hogy a tűzokádó sárkány egyenes leszármazottja vagyok.

Az öreg hölgy lukulluszi lakomának beillő ebédet hozott be kettejük számára a tálcán: rántottát, sajtot és gyümölcsöt. Azután egymás mellé tolta a karosszékeket.

- Pesten egy kis bizottság dolgozik, a Nemzetközi Gyermekmentő Alap magyarországi megbízottjai - magyarázta, nagyot szippantva cigarettájából. - Három angol, egy svéd és egy svájci hölgy, öt dúsgazdag, istenfélő, kitűnő gyakorlati érzékű, és igen jól tájékozott idős kisasszony, meg az ide-oda utazgató igazgató, egy amerikai üzletember. Nem nekem való társaság - mondta Lujza néni, akiről mindenki tudta, hogy csak fiatalokkal érintkezik. - De azért elszenvedem őket. Mint a szociáldemokrata párt megbízottja, állandó kapcsolatban vagyok velük. Úgy bizony, gyermekem. Jelenleg kétezer ebédet osztunk ki Angyalföldön, háromezret Újpesten és háromezret Csepelen, elemiiskolás proletárgyerekek között. Az Alap remélhetőleg ki fogja szélesíteni ezt az akciót. A hölgyek jól dolgoznak. Ezt a csoportot kilencszáztizennyolcban Murmanszkba és Odesszába küldték ki; százezer elvtársunk gyerekének étellemezéséről gondoskodtak azon a télen, amikor a Szovjetben nem volt mit enni. Tizennyolc-tizenkilenc telén pedig német, francia, osztrák, belga, román, szerb és lengyel gyermekeket étellemeztek.

- Gyönyörű - mondta Ilonka, és Stettnerre gondolt.

- Nono - szólt csendesen Lujza néni. Szeme kövérkés arcában oly huncutul csillogott, mint egy fiatal lányé. - Tudod, kedvesem, van egy közmondás: minden szentnek maga felé hajlik a keze. Nézd csak a mi szent hölgyeinket. Az ő Londonba küldött helyzetjelentéseikhez Murmanszkból, Odesszából, Bukarestből, Varsóból meg Münchenből voltaképpen nem is kellett sokat hozzáfűzni: önmagukért beszéltek. Természetesen, az ilyen nagyméretű akció jó működéséhez tájékoztatni kell a központot a szállítási viszonyokról, fel kell mérni a rendelkezésre álló készleteket, satöbbi, satöbbi. Ezek a gazdasági természetű információk múlhatatlanul szükségesek a segélyezés megszervezéséhez, s nagyon ravasz dolog volna itt ellentmondást keresni a nemzetközi Komité alapszabályokban rögzített elveivel. A Komité ugyanis tisztán emberbaráti elvek alapján működik; távortartja magát minden nemzeti, politikai és világnézeti állásfoglalástól.

- Értem - mondta Ilonka. - Gyerekekről van szó, hát miért ne? A gyerek: gyerek, akárkié.

- Dehogyan érted, fiacskám - mondta Lujza néni. - No de hagyjuk ezt. Világért sem szeretnék rágalmazni, édes gyermekem, nem állítom, hogy ezek a derék hölgyek gazdasági kémkedéssel foglalkoztak - csak úgy mellékesen. Még kevésbé gyanúsítom őket azzal, hogy a polgárháború alatt Oroszországból, a Spartacus-felkelés idején pedig Münchenből politikai jelentéseket is küldtek a londoni és a New York-i központnak. Ez sötét hálátlanság lenne tőlem!

Az öreg hölgy arcán megint ott bujkált a gonoszkodó kis mosoly. Megveregette a kislány kezét.

- Én csak azt mondom, hogy az a pár száz millió font és dollár, amit a Komité az éhező gyermekek táplálására áldozott - alkalmasint kamatos kamatokat hozott. Világméretben. Se baj. Kibírjuk. Valamit mi is kaptunk. Ha ők nem jönnek akkor a Komitéjükkal, talán tíz- meg tízezer bolsevik gyereke is elpusztult volna azon a nehéz télen...

Nézte, hogyan rongyolódik el egy nagy füstkarika a szobában.

- Ide figyelj, gyermek - szólalt meg, amikor a kék foszlányok is elúsztak. - Én a Komité politikamentes és emberbaráti elveire hivatkozva, éppen e befolyásos hölgyek segítségével szándékozom Hajdu Ferencné felkutatni. És ha lehet, kiszabadítani...

Két nap múlva Ilonka értesítést kapott, hogy nővére a Margit körüti katonai fogházban van. Csomagot, levelet küldhet Hajdunénak. De látogatását nem engedélyezik.

*

Ernő még mindig gipszkötésben volt. Két bottal gyakorolta a járást a szobában. De sehogy sem ment. Ha húga átkarolta, és teljes súlyával rátámaszkodhatott, nagy nehezen elvonszolta magát az előszobaajtóig.

Közben írást is kapott: kizárták az egyetemről. Egy elektrotechnikus tanfolyamra akart beiratkozni, s ehhez felvételi vizsgát kellett tennie. A tanfolyam hallgatói egytől egyig a műegyetemről kizárt kommunisták. De a vizsgán fel kellett mutatnia az érettségi bizonyítványát is. Iratai pedig a műegyetemen maradtak.

A felvételit nem lehetett tovább halogatni.

Ilonka elkísérte hát a fiút az egyetemre. Az utcai kapunál röhögve engedték be a különös párt. De a quaestúra épületénél álló őrség egyik tagja végigmérte a kislányt, majd ráförmedt a fekete bajuszos fiúra:

- Zsidók, mars ki!

Ilonka csak kuncogott.

- Hülyék vagytok - vetette oda könnyedén. Aztán kihúzott blúza alól egy kis szűzmáriás érmet, majd iratokat szedett elő. Iskolai bizonyítványát a legény orra alá dugta... Édesanyja halotti levele is előkerült, a két nemesi előnévvel...

A fiatalember fintorgott, de a társa összecsapta a bokáját:

- Hölgyekkel mi nem kellemetlenkedünk.

S előzékenyen kinyitotta a kaput.

Megvoltak az iratok, mehettek a fölvételre. Ernő a Lágymányosi utca sarkán, a kerti vendéglő előtt megállt. Nem bírta tovább ezt a szökdécselő járást. Rátámaszkodott a húgára. S Ilonka megint sírva fakadt: hogyan fogja fiacskáját a zsúfolt villamos lépcsőjére föltolni?

A vendéglő udvaráról egy üres söröskocsi fordult ki.

- Icuka! - szólt le valaki a bakról. - Hát maguk már nem innen viszik a kosztot?

- Már nem! - kiáltott vissza a kocsisnak, és szemét törölgette. - Most nem megy nekünk olyan jól, Sanyi úr!

Sanyi az utolsó háborús télen barátkozott össze a kislánnyal, aki ételhordójával a konyha bejárata előtt egy csapat didergő gyerek társaságában olcsó „feltétes főzelékre” várakozott. Az adagolás lassan ment, az apróságok sírdogáltak, a nagyobbacska szitkozódtak; a szakács pedig fenyegetőzött, hogy nem adja ki a befizetett ebédet. Ilonka erre bolondozni kezdett. Ernő barátjától ellesett Fedák-imitációval szórakoztatta az éhes népséget. Az előadásnak nagy

sikere volt. A gyerekek kacagtak, a mogorva szakács egy merőkanállal megtoldotta Szekeresék adagját. Sanyi pedig fölültette Ilonkát a söröslóra. Hálából, hogy olyan jól megnevettette. Azóta tart a barátságuk.

Ernő Ilonkával söröskocsin ment a vizsgára. Ez a kocsikázás nem volt olyan előkelő, mint múltkor, a nyitott gumirádleren, mégis nagyon jólesett. A Fehérvári út, a Vámház körül meg a csöndes józsefvárosi utcák gránitkockáin nagyokat ugrottak a kerekek, de dübörgésüket túlharsogta a három utas kirobbanó hahotája.

*

Egy reggel azután Margit váratlanul hazajött. Összetörve, csontig soványan. Alig váltottak néhány szót a viszontlátásnál: a három testvérnek nem volt mondanivalója egymás számára. Egy név tódult minduntalan az ajkukra s ezt a nevet egyikük sem akarta kimondani.

Ernő ebéd után elaludt a díványon. A két nővér lábujjhegyen átment az ebédlőbe, s leült az asztal mellé. Ilonka úgy tett, mintha olvasna. Margit csak nézte a furcsa, kedves fejet, majd fölvette az asztalról a körömmöllöt, és kacsaringós arabeszkeket vagdosva egy összehajtott lapba, csöndesen beszélni kezdett:

- Emlékszel Nánicsira? Hatodikban új tanuló jött az osztályba. Erdélyi román lány. Rövidre volt vágva a haja, ugyanúgy, mint a tiéd, gyászruhát hordott. Az iskolában nemigen beszélt a többiekkel. Nánicsi nagyon izgatta a lányok fantáziáját. Egyszer aztán megtudtuk, hogy ez a Zentia Anna teljesen szabadon él egy hónapos szobában. Én később nagyon összebarátkoztam vele. Tudod, ő is intelligens volt, én is és az osztályban mi ketten voltunk a társadalmon kívüli lények. Tőlem a rossz ruhám miatt mindenki visszahúzódott s valahogyan azt is megérezték, hogy mi másképpen élünk otthon, mint ők. A szabad élet, a szegénység meg a számkivettség - talán ez hozott össze bennünket. Nánicsi is egész évben abban a fekete ruhájában járt, amelyben az anyját gyászolta. Apja hatvanéves volt; az öreg Zentia sosem törődött a gyerekeivel. Három nappal a felesége temetése után megnősült. Egy egészen fiatal nőt vett el, aki csaknem egyidős volt tulajdon lányával. Nánicsi gyűlölte az apját, nem szenvedhette az új feleséget sem, akit szülei nagy pénzért adtak el az idős kérőnek.

- Így hát Pestre jött. A gimnáziumba iratkozott, mert ez a tanintézet esett legközelebb a hónapos szobájához. Apja nem küldött pénzt, Nánicsi pedig nem akarta, hogy a bátyjai támogassák. Francia órákat adott, s folytonosan érzelmi és anyagi válságokban élt. Én voltam az egyetlen barátnője, bizalmasa, majdnem az anyja. Tudod, mi otthon korán megtanultuk az ilyesmit.

- Emlékszel, a nyári vakációban meghívott nagyszebeni házukba. Ott gyökeresen megváltozott a helyzet. Nánicsi apja meghalt; a fiatal özvegy visszaköltözött a szüleihez, s rövidesen újból férjhez ment.

- Négyesben éltünk a szebeni házban, én meg Nánicsi meg a két orvosbátyja. Szevér és Traján. Mindkettő jóval idősebb volt nálunk, az öreg Zentia első házasságában születtek. Remekül éltünk így négyesben két és fél hónapig. Zentiaék szép, régi lábasházban laktak, dédszülőktől örökölt bútorok között; a ház mögött régi kerttel. Ott ismertem meg a jólétet: reggeli az ágyban, ezüstdálcán szervirozva... Mind a két fiú udvarolt nekem. De Szevér egészen komolyan. Tetszett nekem is, okos volt, művelt, jóképű. Nánicsi nagyon pártolta ezt a dolgot, pedig tudta, hogy szerelmes vagyok Feribe. Szevér hazautazásom előtt megkérte a kezemet. Persze nemet mondtam, az ágyban szervirozott reggelik és a rokonszenv ellenére is. Megmondtam, hogy Feri szeretem, pedig hát ő fütyül rám. Az, hogy Szevér kosarat kapott tőlem, nem zavarta meg egyetértésünket; mind a négyen örök barátságot fogadtunk.

- Náncsi nem jött többé Pestre, de leveleztünk. Aztán kitört a háború. Tizenhétben Svájcra át levelet kaptam tőle. Megadott egy zürichi címet, ahová írhatok. Én pedig beszámoltam neki arról, hogy Feri fogságba esett, én meg Angyalföldre járok Hajdu nénit vigasztalni, s itt a házában a nagyapjában tartom a lelket... Náncsi egyszer még írt, aztán nem jött tőle több levél. Lehet, hogy a cenzúra miatt.

- Tegnapelőtt a Margit körútról átkísértek a román vezérkarhoz. Negyvennyolc óráig tartott a kihallgatás, egyhuzamban. Közben feketéket meg süteményt, gyümölcsöt tettek elé. A végén kijelentették, hogy szabadlábra helyeznek, mert Zentia Szevér törzsorvos úr jótállt értem. De figyelmeztettek, hogy tartózkodjam minden politizálástól, különben újra letartóztatnak, és jótállomat hadbírószám elé állítják. Úgy gondolom, Szevér a román megszálló csapatokkal jött Budapestre, és a lapokból értesült sorsomról.

*

Margit sápadtan, felleget arccal, szótlánul ödöngött a lakásban.

Ilonka kérlelte: feküdjön ágyba, pihenjen, aludjon pár napig. Csak intett, hagyják nyugton. Első éjjel megint jöttek a detektívek. De kérdéseikre nem válaszolt. Nem is faggatták soká. Egy karosszékekben bóbiskolva várta meg, hogy távozzanak. Reggel aztán elment és csak sötétedés előtt tért haza. A vacsoránál annyit mondott: nem marad Pesten, átszökik a határon. Majd szól, hogy mikor indul.

A konyhából kis fülke nyílt, keskeny ablakkal a gangra; az alattuk lakók cselédszobának rendezték be. A Szekeres-gyerekek lomtárnak használták; ha már nem kellett fűteni, Ernő ide vonult ki szerszámosládájával, barkácsolni. Margit még az első este megkérte Ilonkát, segítsen kivinni a díványát. Fogast akasztott a falra, az ablak előtt álló gyalulatlan asztal elé széket állított; berendezkedett a külön szobájában. A következő napokban is reggel ment, sötétedés előtt érkezett; némán költötte el vacsoráját, és visszavonult az odújába. A fiú meg a kislány tiszteletben tartotta Margit magányát. Míg távol volt, Ilonka valamennyire otthonossá tette a hazaköltözött testvér „lakását”; fölsikálta a padlót, az asztalt leterítette, ráállított egy muskátlicserepet, s kihozott néhány könyvet. De Margit, úgy tűnt, észre sem vette a változást; ismét hallgatagon ették meg a vacsorát. Később, amikor Ilonka mosogatáshoz fogott, néne benyitott hozzá a konyhába. Állt egy darabig némán, az ajtófélfának támaszkodva, s egyszerre csak megszólalt, szürkén, józanul, ijesztő közömbösség mögé rejtőzve:

- Ha legalább gyerekem lenne tőle... Augusztus végén vesztettem el a gyereket, a második hónapban, abban az idegen lakásban. Stettner ápolta a hűgával.

Stettner... A kislány úgy érezte, mintha tetten érték volna. Hetek óta járt-kelt az utcán, s akárhányszor azon kapta magát, hogy tekintete idegen kapualjakban fürkészköd, vagy dobogó szívvel megáll egy üzlet ajtaja előtt: „Most... most mindjárt kilép innen Stettner, és akkor egy darabon elkísérhetem...” - A minap két férfi haladt előtte az Üllői úton, beszélgettek. S egyszerre csak Stettner neve ütötte meg a fülét. Melléjük került, arcukba nézett. Ügynökformájú, idős emberek voltak. - „Ha én mondom magának, mérget vehet rá, hogy Steiner meg fog lógni a pénzzel” - erősködött az egyik. „Ez a Steiner egy dörzsölt alak, aki...” - Ilonka majdnem sírva fakadt akkor az utcán. S most, hetek múltán, végre, végre csakugyan hallja Stettner nevét. „Elment az eszem” - szégyenkezett. „Miért gondolok megint Stettnerre, mikor Margit így kínlódik mellettem?”

Abbahagyta a mosogatást; elzárta a vízvezeték csapját. Odalépett Margithoz és bevezette a fülkébe. Leültek a díványra.

A kislány sután, erőszakosan ölébe húzta az asszonyt. Izmos kis keze könnyű mozdulattal simogatni kezdte Margit fejét. Jártak az ujjak a fényes hajkoronán, finom választékot szántva

sűrűjében fölfedtek egy-egy ezüstfehér csíkot... Az asszony lehunyt pillái alól lassan előszivárogtak a könnyek. Aztán egy kétségbeesett mozdulattal átkarolta a kislány derekát, arcát a keblébe fúrta, és sírni kezdett. Összeölelkezve kuporogtak a diványon, a hideg, sötét fülkében. Kint a gangon esőcseppek fröccsentek szét a korlát vasán, a dermedt őszi éjszaka másodperceit mérve. Halottukat temették mind a ketten; de a fiatal ajkak nem nyíltak meg, hogy szóvá formálják nevét: *Feri, Ferink...* Így virradt rájuk, ködfátylait eregetve, az esős szürke reggel.

*

Harmadnap estefelé ismét házkutatás volt.

Ezúttal egy magányos nyomozó jött. Ilonka ismerte ezt a fiatal férfit; vagy negyedszer járt náluk. Nemigen buzgólkodott előző látogatásain, nem is gorombáskodott. Ezúttal tessék-lássék benézett a szekrényekbe, kihúzott egy-két fiókot, fölütött néhány könyvet. Tíz percig sem tartott az egész, s ment az előszobába, vette a kabátját.

- A nővére hol van? - kérdezte a kislányt, kalappal a kezében.

- A szobájában - mondta Ilonka, és kellenlően kinyitotta a konyhaajtót. - Margit, téged keresnek.

A fiatalasszony összevont szemöldökkel állt az ajtórésben.

- Menjünk be inkább - mondta a detektív, a fülke nyitott ablakára tekintve.

Felöltöstől leült az ebédlőasztalhoz; szemlátomást zavarta, hogy a két fiatal nő állva marad, s a feje fölött valahová a falra tekint.

- Nem ülnének le, hölgyeim? - mondta erőltetett kedélyességgel. S mert nem mozdultak, igazított egyet a gallérján, és arcát rájuk emelve beszélt tovább: - Mondja, Hajduné, maga miért van még mindig itt? Miért lakik egyáltalán Budapesten? Magát megint le fogják tartóztatni, ha el nem tűnik hamarosan.

A fiatalasszony alig észrevehetően felhúzta vállát. A kislány már nem a falat nézte: figyelmesen kutatta a férfi arcát.

- Maguk okos nők. Most persze azt hiszik, provokátor vagyok. Rendben van. Én figyelmeztettem magát, Hajduné. Hogy miért? Nézze, nekem feleségem, két apró gyermekem van. Valamiből nekem is élnem kell... de gazember azért nem vagyok.

Begombolta a felöltőjét s elment. Kalapját csak akkor tette föl, amikor már becsapódott mögötte az előszobaajtó.

*

Jószándékú volt-e valóban ez a figyelmeztetés? Vagy provokáció? Egyre megy: siettette a dolgokat. Margit két nap múlva közölte Ilonkával, hogy egy elvtárs átvezeti az osztrák határon; pénzt is kap a szökéshez. Eltelt még öt nap s Margit, mielőtt reggeli útjára indult, csókkal köszönt el testvéreitől. Ezúttal is üres kézzel lépett ki a lakásból, de a gyerekek tudták, hogy most búcsúzott.

Kovácsné biztatta Ilonkát: - Ha átjut, meglásd, üzeni fog! Légy türelemmel!

A kislány az elbujdosott testvér díványán kuporgott, és azon töprengett, hogyan leplezze Margit szökését a ház előtt? Hogyan terelhetné el a rendörkopók figyelmét a családról? Mert fiacskája is gondot okozott neki. Megkezdődött a tanfolyam, és Ernő nem tudott elbicegni a Józsefvárosba. Nehezen viselte el a szobafogságot, a kényszerű semmittevés kikezdte idegeit; ingerült volt, néha goromba is. Ilonka pedig szeretne volna megkímélni a mindennapos házkutatások ostoba, megszegyenítő komédiájától; félt, hogy a fiú egyszer nekiugrik valamelyik detektív torkának.

*

A Szekeres-család ajtajára kis cédula került: „Kérem, tessék halkán csöngetni!” A házban tudták, hogy a Margit körútról kiszabadult Hajduné súlyos beteg: hirtelen összeroppantak az idegei. Voltak-e, akik sajnálták? Talán azok a lakók, akik szemlesütve haladtak el Ilonka mellett a lépcsőházban... De többen Isten kezét látták a fiatalasszony betegségében. E vélemény a házmesterné közvetítésével került Ilonka fülébe: a jóasszony maga is ezen a nézetten volt, de azért sűrűn érdeklődött Hajduné állapota felől. Nyilván hamaros halálát várta.

Margit betegsége szinte a ház szeme láttára zajlott le. A fiatalasszony hűgán kívül senkit sem túrt meg a közelében. Beköltöztették hát a szobáktól távol eső, napos udvari kamrába, ahol újabban mindig nyitva az ablak. A lakók a beteg arcát nemigen látták, a dívány végében egy székek állt, lavór vízzel, a székek támláján törülközők száradtak, úgyhogy a gangról csak az egymásra terített két takaróra nyílt kilátás; de észrevették, hogy hűvös napokon még egy párnát is helyeznek a beteg lábaira. A fűszeresné azonban azt állította, hogy egyszer, amint épp elment az ablak előtt, a beteg nő fölült s hátrafordult; majdnem elájult, amikor a csontvázszerű sárga arcot s a beesett, vadul villogó fekete szemet meglátta. Azóta is mindig keresztet vet Szekeresék ablaka előtt, de inkább kerül egyet, és a lépcsőház felől megy a lakásába.

Ha látni nem láttak is sokat Margitból, annál többet hallották a hangját, s emiatt egyesek panaszkodtak is a házmesternének. Éjjel furcsa, üvöltő hang veri föl az udvar csöndjét. Ajtócsapkodás hallatszik, a kislány berohan Hajdunéhoz, csitítja, mint egy gyereket, becsukja az ablakot, behúzza a függönyt... Ssss... a konyhában megereszti a vízcsapot, zubogtatják, kíméletlenül, úgy látszik, a lány hidegvizes lepedőbe csavarja a beteget. Aztán Hajduné lassan megnyugszik, de aki nem tud egyhamar elaludni, még egy óra hosszat hallja a föl-fölcsukló zokogást, s a lány ijedt kérést: „Margit, csöndesebben!”

A beteg kedélye roppant ingadozó: vannak jó napjai is, különösen, ha odakint süt a nap. A lány ilyenkor kitarja a keskeny ablakot, kinyitja a konyhaajtót, és takarít. Megöntözi az asztalon a piros muskátlit - október közepe, és még mindig virít! -, odaviszi a beteghez, és mutatja: „Ugye, szép?” Aztán jókedvűen elbeszélgetnek, a lány bolondozik azon a vaskos hangján, a dívány fölé hajol, mond valamit, mire az asszony hangosan fölkap, azzal a régi csengő nevetésével, amit a házban abból az időből ismernek, amikor Szekeres Margit még nem volt a vörös Hajdu Ferenc felesége. Jó napjain néha a fiú is kibiceg hozzá, morog valamit, de Ilonka már zavarja is befelé, lefeküdni. Szép kis család! Hja, az Isten nem bottal ver!

Aztán nem nyílt ki többé az ablak, sem a konyhaajtó, a lány nem mutatkozott, a kosztot fölvitték hozzájuk. Éjjel csöndes volt a lakás. A lakók találgatták: teljesen megzavarodott-e Hajduné, hogy már nem tarthatják az udvari szobában? - Búskomor lett szegény - mondta a viciné, aki a kosztot hordta hozzájuk. - Depressziós elmebaj - vélte valaki. - Á, ismét letartóztatták. - A házmesterné azt állította, hogy szó sincs róla, ő csak tudná. Nem is járnak már hozzájuk két hete a detektívek. - Nem jelent semmit - mondták a lakók. - Amikor az asszonyt elkapták, utána egy darabig nem macerálták a lakást. Emlékszik?

*

Ilonka a konyhaasztal előtt ült, fekete ruhában. Kézi tükrét egy kávésbögrének támasztotta. Az asztalon néhány fej szép nagy, egészséges vöröshagyma.

Megreszelt egy fejet. A hagyma erős volt, potyogtak a könnyei. Mélyen a tányér fölé hajolva megreszelte a második fejet is. Szeme égett. Megnézte magát a tükörben. Semmi.

Pedig az idő sürgetett. Hát isten neki! Megreszelte a negyedik fej hagymát is, az ötödiket félbevágta. Behunyta szemét, s a fél hagymával jó erősen bedörgölte arcának ezt a tájékát, szemöldökétől a járomcsont dombjáig, mintha halálfejnek maszkirozná magát, s a szemüreg

fekete sminkjéhez készítené alapozást. Veszettül fájt a szeme, annyi szent, orra elfacsarodott. De a tükör még most sem mutatott kellő eredményt. Prüszkölve, szipákolva beszaladt a szobába, két kis vászonrongyot meg egy fejkendőt keresett. A megreszelt hagymát elosztotta a két rongyocskán; fejét hátravetette, lehunyta szemeire rátapasztotta a pokoli borogatást, és szorosan lekötötte a keskenyre hajtogatott kendővel.

Üvölteni szeretett volna, de csak a köpadlón topogott kínjában. Ernő végre kikiáltott: - A húsz perc letelt!

Ilonka levette a borogatást. Mintha sósav marná a szemét. Már alig látta magát a tükörben. De a kitűnő eredményt mégis észrevette. Két szeme körös-körül duzzadt és vörös, szeme fehérje gyulladt rózsaszín, piros kis erek hálózta. Mintha napok óta folyvást bőgött volna.

Forró vízben gondosan megmosta kezét, arcát is jól beszappanozta. Nem baj, hogy a hab a szemébe megy! Megszáritkozott, s kezét, arcát, haját bőségesen bedörgölte szegfűparfümmel. Aztán bement Ernőhöz.

- Bűdös vagyok? - kérdezte.

- Mint egy ligeti hintáslegény, mikor a babájához készül. Talán szíveskednél már ablakot nyitni?

- Nem úgy gondolom. Hanem a hagyma... Érződik?

- Mit tudom én! Az egész lakás bűzlik, mintha birkapörköltet főznének harminc személynek.

Ilonka Kovácsnétól is véleményt kért.

- Finom szagod van - mondta az asszony. - Már messziről.

- Hagyma?

- Dehogyan. Mintha tubarózsát szagolnék. No, menj csak - tuszkolta ki Kovácsné nevetve az ajtón.

Fekete ruha, hagyma, szegfűparfüm - különös, de összetartozó kellékei egy szerepnek, melyet Ilonka játszani fog. A *gyászoló, porbasújtott testvér* szerepének kellékei.

Vera ugyanis Kovácsnének - aki mostanában vasalni járt Stettnerékhez - jókedvűen újságolta a minap: - Sürgőnyt kaptam! Micike szerencsésen megérkezett, a rokonoknál szállt meg. Kitűnően bírta azt a rázós utat!

A porbasújtott testvér drámájának színhelye az az egyszerű rendőrorszoba volt, amely a legközelebb esik Szekeres lakásához. Ilonka sírva ment odáig. A posztoló rendőr csak nehezen értette meg, hogy a törzsőrmester urat keresi.

Leültették. Valaki egy pohár vizet hozott. Szavát hárman is figyelték, hogy kihámozzák a zokogásba fúló beszéd értelmét. Fél óra múlva a törzsőrmester úr némi tollszárrágcsálás után elkészítette a jegyzőkönyvet, mely szerint Szekeres Ilona tanuló, lakik ésatöbbi, bejelenti nővére, özvegy Hajdu Ferencné született Szekeres Margit ésatöbbi eltűnését testvéreinek lakásáról. Nevezett október tizenhatodikán éjjel eltávozott, és azóta nem adott magáról életjelt. Bejelentő sem bűntényre, sem balesetre nem gyanakszik, véleménye szerint az eltűnt, aki nem tudott belenyugodni férje tragikus halálába, öngyilkosságot követett el. Ezt a föltevését igazolni látszik, hogy az eltűntön hetek óta súlyos idegösszeroppanás tünetei mutatkoztak, s többször célzott arra, hogy életunt.

Mikor a jegyzőkönyv elkészült, a törzsőrmester újabb tollszárrágcsálás után jó erősen áthúzta ezt a két szót: „tragikus halálába”, és föléljük a „kivégzésébe” szót iktatta. Ilonka ezzel a

változtatással is aláírta a jegyzőkönyvet, majd újabb sírógörcs fogta el, és a rendőrségi asztalra borult.

A törzsőrmesternek lassan kényelmetlenné vált a zokogó lány. Voltaképpen sajnálta szegényt. Megsimogatta jószagú haját, kétoldalt biztatóan megveregette a sírástól puffadt kis arcot:

- Nem kell kétségbeesni. Talán életben maradt. No várjon csak. A nyomozás nem az én dolgom, azt a kerületi kapitányságon indítják meg. De ha maga annyira aggódik a testvééréért, hát telefonálhatok a kórházakba.

A falhoz lépett, és megkurblizta a készüléket.

A szűk benyílóban ügyes-bajos dolgaikra várakozó emberek topogtak, szitkozódtak, de a derék törzsőrmester vagy egy óra hosszat kurblizott, beszélt, megint kurblizott. Budapest összes kórházait föltelefonálta. Utoljára még a Szvetenay utcától is fölvilágosítást kért. Hiába. Az utolsó héten sem beteg, sem hulla nem került fölvétele a szóban forgó személyleírással. A lány szeme egy-egy kurblizás közben könnyekben úszva s mégis reménykedve tapadt a rendőrré. A jóembert úgy ellágyította a szánalom, hogy interurbán kapcsolást akart kérni a vecsési vagy pentelei csendőrőrssel. Hajduné messzebb aligha úszhatott három nap alatt - de aztán meggondolta magát. Kényes dolog manapság a Dunában úszó tetemek útját firtatni... Hátsó nadrágzséből kivett egy lapos kulacsot, lecsavarta a tetejét, s megtörölte a keze-fejével:

- Húzzon egyet belőle... szíverősítőnek - biztatta. - No most menjen szépen haza, és ne sírjon. Megkerülhet még a testvére. Talán csak elbujdosott bánatában, majd ha kifogy a pénze, egyszer csak beállít... Ilyenek a nőszemélyek, sok ilyen járt nálam itten, kisasszony.

„Elbujdosott és megmenekült! Legalább ő megmenekült!” - gondolta Ilonka a borongós őszi utcán, a házak ködbe merült színfalai között lépegetve. S még mindig patakzottak a könnyei. De ezek a könnyek már nem a szerephez tartoztak.

VALLATÁS

Másnap reggel rendőr csöngetett be a lakásba. Ilonkát kereste, egy aznapra szóló idézéssel. Ernő vitába szállt vele:

- Húgom fiatalkorú - mondta, s föltápáskodott a díványról. - Tudomásom szerint a rendőrségnek nincs joga gyermeklányokat beidézni. Családtag vagy ügyvéd kísérete nélkül semmiképp sem jelenhet meg. Én...

- Elővezetési parancsom van - mondta a rendőr, csöppet sem barátságosan, s egy másik írást mutatott föl.

- Tiltakozom... - dadogta Ernő elsápadva.

- Fiúka... - csúszott ki majdnem a kislány száján, amint bátyját visszanyomta a díványra. - Mi nem vagyunk jogászok. Ha ki akarnak hallgatni, miért ne menjek? Indulhatunk, biztos úr.

Ilonkát nem aggasztotta az idézés. Biztosra vette, Margit eltűnése ügyében akarják kihallgatni, s nővére már jó helyen van. Az egész ház tanúsítani fogja, hogy Hajdunén az utóbbi időben az elmebaj tünetei mutatkoztak: az öngyilkosságról már mindenki tud. De akárhogy fordulna is a dolog, kivágja magát.

A Zrínyi utca kapujában átadták egy másik rendőrnek. Két udvaron ment át, majd egy ismerősnek tűnő, ide-oda szögellő, szűk, ablaktalan folyosóra fordult, s fölkapaszkodott a harmadik emeletre. Rácsos ajtón engedték be. Újabb sötét folyosó, azután egy lakattal őrzött nehéz vasajtó következett, s a rendőr az alig méternyi széles, homályos folyosón kinyitotta előtte az ajtót. Keskeny szobába lépett.

„Micsoda barlangba kerültem” - gondolta Ilonka, s tájékozódni próbált. De az ablak vastag fatáblája be volt csukva. Nem tudta, a dunai fronton, vagy a Nádor utcain van-e?

Az asztalhoz szólították.

- Üljön le, kisasszony.

„Na ez jól kezdődik” - gondolta Ilonka, az asztal mögött ülő férfi láttán.

Civilbe öltözött, széles vállú, elegáns ember volt. De ahogy Ilonka tekintete feljebb siklott, rút arca valami vad, idegenkedő érzést keltett benne. A duzzadt hústömegből mértéktelenül nagy, ferde orr ugrott elő. Mintha csak arra való volna, hogy kampójával eleven lényekbe akaszkodjék, s addig húzza, forgassa zsákmányát, míg bele nem csúszik a szájába, hogy a ritkásan nőtt fogak szétmorzsolják. A tetemes orr fölött távol ülő, okos kis elefántszemek: az alacsony homlokon szinte a vastag, világos szemöldökig burjánzott a sörteszerű, vörössesszőke haj, s a fülek előtt keskeny barkóban folytatódott a beretvált arcon, le az állkapocsig.

A kampós orrú mellett, az asztal sarkánál csinos, cigányos képű férfi ült; nagy, zöldebarna szeme párásan csillogott. Hetyke, fekete bajuszka, hanyag, bő, jó ruha - inkább hétszilvafás úrnak nézne az ember, mint detektívnek.

Ilonka alaposan szemügyre vehette őket; vagy negyedórája ült már a székén, de tudomást sem vettek róla.

A kampós orrú iratokat tolt a cigányképű elé, és halkán magyarázott. Ilonka egy szavát sem értette, mert a rút férfi különösen beszélt, mintha nem az ajkai közül, hanem az orrából préselné ki a hangokat.

„Szándékosan váratnak” - gondolta Ilonka. De nem nyugtalankodott. Biztos volt a dolgában.

Szíve mégis nagyot dobbant, amikor a kampós orrú váratlanul elébe tett egy fényképet:

- Ismeri?

Ilonka kezébe vette az igazolványképet, s a szokásosnál közelebb vitte a szeméhez, hiszen kissé rövidlátó volt. De aztán kinyújtotta karját, és messziről szemlélgette.

„Időt nyerni... most mit mondjak?” - gondolta. Érezte, hogy elvörösödik, s hogy a másik kettő élesen figyel.

- Sajnálom... nem tudom... - mondta, s már túlozta is zavarát, hogy előbbi önkéntelen pirulását igazolja. - Valahogy nagyon ismerős... de nem tudok rájönni...

Aztán letette a fényképet az asztalra.

A kampós orrú kezébe vette a képet, az elefántszemek csodálkozva pislogtak:

- Ön nem ismeri a nővére vőlegényét? Vagy már a sógora?...

- Tessék csak még egyszer megmutatni - mondta a kislány, s már nyugodtabbnak látszott.

„...Úristen... hiszen Jancsi azelőtt szonátázott nálunk... az egész ház ismeri.”

...A csendes Kruspér utcában mindannyiszor sokadalom gyűlt össze a kapu előtt, ha Irén meg János nyári estéken a nyitott ablak mellett szonátázott. Aztán az utolsó tétel után hálás taps hangzott föl a negyedik emeletre. Irén kihajolt az ablakon, és integetett a zsebkendőjével...

Még egyszer jól megnézte az igazolványképet, s megkönnyebbülve fordult a két férfihoz:

- Most, hogy a nővéremet említették, tudom már. Mindjárt mondtam, nagyon ismerős. Ez Bodnár János.

- Szóval ismeri.

- Csak névről - mondta Ilonka. S rögtön hozzátette: - És látásból.

- Ne füllentsen, kislány - szólt barátságosan a cigányképű detektív. - Nem illik. Maga nagyon jól ismeri Bodnárt.

- Nagyon jól nem ismerem. De voltam néhányszor a zeneakadémiai hangversenyeken. Egyik nővérem Barré-növendék, ha tetszik tudni, hogy az kicsoda...

- Folytassa.

- Bodnár János is fellépett az akadémián. Hallottam róla, hogy jó hegedűs, de sosem beszéltem vele. Különb is régen volt. Én akkor még egészen kislány voltam; elvittek néha, amikor a nővérem szerepelt. De már évek óta nem járok oda. A nővérem nem szokott bemutatni az ismerőseinek.

- A vőlegényének sem mutatta be?

- Nem. Nem tudok róla, hogy a nővéremnek vőlegénye van.

- Bodnár kamarazenélni járt magukhoz.

- Lehetséges. Nem tudok róla.

- Hogyhogy? Süket maga?

- Nem vagyok süket. Csak botfülű. Talán nem voltam otthon. Vagy aludtam. Engem nem érdekelt az ő kamarazenéjük.

Az elefántszemek most jókedvűen felcsillantak:

- Mondja, kisasszony, hány szobájuk van maguknak?

- Kettő.

- Egymásba nyílnak?

- Egymásba.

- És maga nem hallotta, hogy nővére a szomszéd szobában veri a zongorát?

- Elképzelhető. Nagyon jól alszom. Estére mindig fáradt vagyok, mert az iskola mellett az egész háztartást én vezetem. Ha egyszer elalszom, trombiták harsoghatnak a fülembe, akkor sem ébredek föl.

- Ne meséljen nekünk, kislány.

- Különbön is, ha nővéreimnél vendégek voltak, én kint aludtam a cselédszobában.

- Hogy ne zavarja a társaságot?

- Igen.

- Miért? A zenélésen kívül mással is foglalkoztak a lakásban?

A kislány a vállát vonogatta. „Ezt nem kellett volna mondanom” - gondolta.

- Nyugodtan felelhet - mondta a rút férfi. - Nem célzok semmi rosszra. Politizáltak?

- Igen.

- Maga is politizál?

Ilonka elmosolyodott.

- Nem sokat értek hozzá.

- Úgy látom, maga szellemileg igen fejlett.

- A sógorom, Hajdu Ferenc foglalkozott velem. Tőle sokat tanultam. Apámtól is. Szocialista volt.

- Maga nyolcéves volt, amikor az apja meghalt. És azt meséli nekünk, hogy Szekeres tanár úr a Kommunista Kiáltványt olvasta fel magának a Mackó úr utazásai helyett. Ez nem valószínű. A testvérei kommunisták?

(Villámgyorsan csapnak le a kérdések. Nincs idő gondolkodni. Beszéljünk hát másról.)

- Apám meséket olvasott föl nekem. De legjobban egy regényt szerettünk: a *Tamás bátya kunyhóját*. Régi könyv, talán hatvan-hetven éves, de nagyon jó.

- A Kommunista Kiáltvány is legalább hatvan-hetven éves, maguk arra is esküsznek. A testvérei kommunisták?

(„Ez kinyújtotta utánam a kampóját... - gondolta Ilonka. - Tagadjak?”)

- Irén nővéremnek és Margitnak egészen más az érdeklődési köre. Margitnak egyes-egyedül a férje volt fontos, halálosan szerette. Irén pedig utálja a politikát. Ezt többször meg is mondta nekem. Ő olyan széplélek. Csak a zenének élt.

- És Bodnár Jánosnak. Sőt, vele élt. A Szekeres-kisasszonyok szerelmes természetűek.

- Ilyet ön ne mondjon - felelte Ilonka élesen, az elefántszemek közé nézve. - Mi tisztességes lányok vagyunk. Tizennégy éves múltam...

(„Nyertem egy pontot...” - gondolta. Hirtelen ráeszmélt, hogy rettenetesen fáj a feje. - „Mit akarnak tőlem? Csak a levegőben vagdalózom...”)

- Magácska kivétel a szabály alól. - A rút férfi gúnyosan meghajolt az asztal fölött. - Magát nem érdeklik a fiúk. Egyelőre. Irén bevallotta, hogy együtt él Bodnárral.

- Ez nem igaz - vágta rá a kislány. - Irén ezt nem mondhatta.

- Honnan tudja?

- Ismerem a nővéremet. Ez az ő személyes ügye. Akkor is tagadná, ha igaz volna.

- No, és ha egy tüzes kályha lapjára ültettük, s úgy faggattuk? - jegyezte meg a csinos detektív, figyelmesen lapozgatva az aktacsomóban.

(„...Ahá! Ti is meg akartok félemlíteni...”)

- Nem hiszem - mondta a kislány tétovázva. - Maguk intelligens emberek... Maguk ilyet nem tesznek...

A cigányos képű megint lapozgatni kezdett az aktákban.

- Nézze, kedves kisasszony - fordult Ilonkához -, ön az imént azt mondta, hogy tizennégy éves. Ne játssza hát a nőstényoroszlánt. Ez a szerep még korai magának. A mi bevált vállatási módszereink...

- Tudom. Önök még a néma nőstényoroszlánokat is beszédre bírják... - Ilonka elmosolyodott.

- Egyszer már megfenyegettek. Pedig engem nem kell fenyegetni. Amiről tudok, el is mondom. De nem látom be, micsoda előnyöm lenne abból, ha valamit állítanék, ami nem igaz...

- A nővére azt mondta, hogy együtt él Bodnárral. Hazudott?

- Nem mondta! Szembesítsen vele!

Rögtön érezte, hogy ezt nem lett volna szabad hozzáfűznie.

- Még rákerülhet a sor - dűnnyögte orrán át az elefánt. - De az kellemetlen lesz.

- Nem vagyok szégyenlős! Leszoktattak róla!

(... Most ő feszítette tovább a húrt. „Irén talán nincs is a kezükben! Azért szorítanak. Jancsi... Jancsiról sem tudnak semmit! Csak azt akarják, hogy köpjek!”)

- Nem is magára gondoltam - mondta a kampós orrú szórakozottan. - A nővérenek lesz kellemetlen. Tehát szembesítjük magukat.

- Tessék!

A rút férfi megint a fiókban kotorászott. Percekig keresgélt valamit. Ez a kis szünet fárasztóbb volt az egész kihallgatásnál.

- Kik ezek?

A detektív három fényképet tett az asztalra.

- Nem tudom. Nem ismerem.

- Egyiket sem?

- A három fénykép ugyanarról az emberről készült. Nem látják?

A detektív fölvette a képeket az asztalról. Társa elé rakta, s mindketten figyelmesen összehasonlították a felvételeket.

- Igaza van - fordult megint a kislányhoz. - Mit tud erről az emberről?

- Nem sokat. Valószínűleg Ida nővérem udvarlója. Én sosem találkoztam vele. Ezeket a képeket, pedig a detektívek kezében láttam, amikor először kutattak nálunk.

- Ida mondta magának, hogy ez a férfi udvarol neki?

- Nem mondta. De a detektívek részleteket olvastak föl a nővérem fiókjában talált levelekből. És egy lepréselt rózsabimbó volt a levelek alatt. Ebből gondolom...

- Most megint hazudik. Maga ismeri ezt a férfit. Ne is próbálja a nővérét fedezni. Fölösleges. Ida már vallott. Egyébként Irén nem volt olyan gavallér a nővérével, mint maga. Mindent elmondott erről az emberről, ami érdekelhet bennünket.

- Akkor miért kérdik éntőlem?

- Édes lelkem, ha maga nem volna ilyen fiatal, fölképném. Itt *én* kérdezek, és *maga* válaszol. Megértette?

- Természetesen.

- Utoljára kérdem: ki ez a férfi?

- Nem tudom.

A csinos detektív megnyomta a csengő gombját.

- Majd a szembesítésnél elválik...

*

Vasajtókon, folyosókon át, melléklépcsőn föl, csigalépcsőn le vezették Ilonkát a pincébe. A főkapitányság épületének sajátos szagát, melyet az évtizedes por, a hulló vakolat, az eldugult árnyékszékek, a savanyú izzadság és a szellőzetlen levegő elemeiből kevert össze az idő, itt a penészes falak és a Dunába ömlő szennyvízcsatorna nehéz kipárolgása váltotta fel.

A boltívek közé falazott terem dongaboltozatán gyöngye villanykörte égett. Ilonka a görcsös fejfájás tompulatában eleinte nem látott semmit. Azután észrevette a szemközti fal salétromos kivirágzására rátapadó rongycsomót, a lelógó, vékony, meztelen karokkal. Meztelen lábszár - alig több két csupasz csontnál - tartotta függőleges helyzetben ezeket a nyomorúságos rongyokat; az előre hulló haj eltakarta a lebukott arcot. Ilonka mégis rögtön tudta: ez Irén.

Leküzdötte félelmét, s körül nézett. Háta mögött, Irénnel szemközt egy másik rongyos alak állt a falnak támaszkodva. Nyomorult, piszkos ez is. De a fej egyenesen ült a vékony nyakon. A keményen megformált kis arc soványságában tisztán mutatta a csontok szerkezetét. A szemek előrenéztek. Ida nem kereste a kislány tekintetét.

A detektívek izgatottan nézegették a három lányt. Ó, nem mindennapi látvány! Egyikről a másikra ugrott a tekintetük; a cigányos képű korbácsával a cementpadlót verdeste.

- Álljon a hölgy elé. - A rút férfi Ilonka vállát Irén felé fordította.

Ilonka kettőt lépett.

- Közelebb!

Kartávolságra voltak egymástól.

- Emelje föl a fejét, Irén! Egészen! Csapja hátra azt a boglyát!

Irén gyöngéd arca semmivé lett. Csak nagy szürke szeme nézett a kislányra néma rettenettel.

- A kislány simán vallott, Irénke. Tudomása van róla, hogy három éve együtt élsz Bodnárral, s hogy Bodnár a vőlegényed. Húgod azt állítja, neked tudnod kell, kinél bujkál...

- Én...

- Hallgass! - ragadta meg a detektív Ilonka csuklóját. - Akkor beszélsz, ha kérdeznék.

A cigányos képű a gyermek mellé állt, s a korbács végével könnyedén belecsípett a szoknyájába. Ilonka hátralépett.

- Ne idegeskedjék, kedves, csak tréfáltam - mosolygott rá a detektív, nedvben úszó szemeivel.

- Irénke, legyen eszed - folytatta a másik dűnnyögő orrhangján. - Mindent tudunk. Húgod elég bőbeszédű volt. Kissé megijedt tőlünk, szegényke, és ijedtében szépen kitálalt mindent. A koncerteket az akadémián, az esti kamarazenélést tinálatok, az egetverő szerelmet, ésatöbbi. Egy kicsit noszogattuk, erre még azt is elmesélte, hogy a kacsakezű mozizongoristád, a Bodnár, tizennyolc tavaszán vörös sejteket szervezett Angyalföldön, hogy decemberben belépett a kommunista pártba, és azután a közoktatásügyi népbiztosságon ügyködött. Sőt, arról a bizalmas listáról is beszélt, amiről te is tudsz, Irénke, mert ugyan ki mástól hallotta volna, ha nem tőled? Igen, arról a listáról is tudunk, Irénkém, melyet Bodnár elvtárs állított össze a népbiztosságon, nyolcvanegynéhány elmozdítandó zeneoktatóról, huszonkét művészről, aki nem léphet többé dobogóra...

- Irénke...

A korbács megint a kislány szoknyája körül játszott.

- Csöndet!

- Ez az utolsó alkalom, Irén - mondta a rút férfi. - Harmadfél hónapja vesződünk veled. Nem panaszkodhatsz, nem bántottunk. De már fogytán a türelmem. Mondd a húgod szemébe: hazudott, nem igaz, hogy Bodnár a szeretőd, még csak nem is ismered azt az embert. Vagy beszélj. De ha tovább hallgatsz, addig korbácsoltatom itt a szemed láttára ezt a kislányt, amíg a nyelved meg nem oldódik. Három perc gondolkodási időt adok. - Lecsatolta a karóráját. - Te pedig - fordult Ilonkához - befogod a szád, amíg nem kérdezlek, vagy ő kapja a verést. - S Irénre mutatott.

A két testvér három hosszú percen át szembenézett egymással. Irén arca: kővé dermedt gyötrelem. „Ezektől tudta meg, hogy Jancsi kommunista lett - gondolta a kislány. - Úristen, ki köphette be őket? Hogyan adjam át neki az üzenetet?”

Nézte Irént, tágra nyílt, nagy szemekkel, s akarata roppant megfeszítésével a tekintetében sűrítette mondanivalóját: „Nem vallottam! Hazudnak! Zsarolnak! Ne félts engem” - mondták a szemek. Szája is formálta hangtalanul a szót: „Nem vallottam!” - A detektívek a másodpercmutató forgását figyelték.

Irén elkínzott arcán megvillant a fölismerés: szája röpke mosolyra enyhült. - „Megértett!” - gondolta Ilonka, s tekintete elernyed. De a testvér vonásait feldúlta, szétzilálta a küszködés: Melyiket mentsem? Melyiket kíméljem? A szerelmesemet? Vagy a kislányt?

- A három perc letelt - mondta a detektív.

- Beszélek - szólt Irén csendesen. Arcvonásai lassan kisimultak. Húga tekintetét kereste.

- Igyon egy pohár vizet - mondta a cigányos képű, s az asztalhoz lépett. Poharak álltak rajta kancsóval. A rút férfi a karóráját csatolta föl. Ilonka ebben az óvatlan pillanatban a szemével, szájával, egész arcával elmosolyodott. A pince egy futó pillanatra megtelt tavaszi napfénnel.

Irén kortyonként itta ki a vizet, azután beszélni kezdett. Visszavonja előző vallomását. Valóban, ismeri Bodnárt. Húga nem hazudott. Kollégák voltak az akadémián. Együtt léptek föl több növendékhangversenyen. Együtt kamaráztak is, valóban, de annak már több éve, nem emlékszik rá, melyik ismerősük lakásán. Szóba került, hogy majd gyakrabban szonátáznak, de

azután mégsem lett belőle semmi. Ő hegedűszakos, csak melléktárgya a zongora; bár azon is elég jól játszik. Színvonalban mégis messze elmarad Bodnár hegedűjátéka mögött. Bodnár ugyanis igen tehetséges hegedűs volt. Nagyon kedvelte őt, mint kollégát, de két év óta nem találkoztak. Bodnárnak amputálni kellett a karját, és kimaradt az akadémiáról. Ilonka azonban téved: Bodnár sohasem volt a szeretője, még csak nem is udvarolt neki. Jó kollégája volt, mint egy tucat más fiú az akadémián. Hogy végzett-e politikai munkát a kommün alatt, nem tudja, mert abban az időben már nem találkoztak. Ő különben sem politizált. Most hallja először, hogy Bodnár moziban zongorázott. Más mondanivalója nincsen.

A két detektív, pulykavörös arccal, föl-alá száguldott a pincében. Ilonka tudta, hogy miért. Éktelen düh forrt most bennük: a zsarolás nem sikerült. Irén beszélt, és nem mondott semmit. - „Ó, hogy mi testvérek mennyire hasonlítunk egymáshoz! Mintha csak Margitot hallanám a katonai ügyész előtt vallani...” - gondolta a kislány. - „Ezek pedig csak annyit tudnak Jancsiról, mint tucatnyi más ember Pesten. Az a lista nem lehet igaz. Nekik most a búvóhely a fontos, kézre akarják keríteni Jánost, mert kommunista... Irénnel csak azért nem végeznek, mert szükségük van rá, míg nyomra vezeti őket...”

A detektívek halkán tárgyaltak egymás közt, majd a rút ember odalépett Ilonkához, és megfogta a karját.

- Álljon kisasszony, a tanársegédnő elé. Veled még nem végeztem - vetette oda Irénnek.

A cigányos képű is Ilonka mellé állt. A leeresztett korbács hosszú bőrszíja a cementpadlón kigyózott.

A kislány szemben állt nővérével. - „Ez könnyebb lesz - gondolta -, hiszen nem tudok semmit arról a fiúról. Ida különben is más. Rögtön meg fog érteni.”

De nem tudta megfogni Ida tekintetét. Nénje egyenesen előre nézett, valahova a homloka közepébe. A kislány szája megint hangtalanul formálta a két szót: *Nem vallottam!* - de Ida meg sem kísérli, hogy az ajkáról olvasson. Arca kifürkészhetetlen, nyugodt volt. Ida elzárkózott. Ilonát már jó ideje az *embert* megillető magasabb poszton látta: döntsön hát szabadon, lelkiismerete és hajlamai szerint...

- Doktor Szekeres Ida - dünnyögte a detektív az izgalomtól szinte érthetetlenné vált hangon. - Ön iskolázott nő, remélem, röviden végzünk. Húga azt állítja, hogy nem ismeri az ön férjét, akinek fényképeit a házkutatásnál megtaláltuk. Még egyszer felmutatom a fényképeket. - Legyezőszerűen elrendezte ujjai között a felvételeket, és Ida, majd Ilonka felé fordította. - Szekeres Ilona, mondja szemébe a nővérenek, hogy nem ismeri a férjét, akit a lezárt fiókban talált fényképek ábrázolnak. Mondja csak bátran a szemébe!

Ilonka fejében egymásba torlódtak a gondolatok. „Mit akarnak ezek most tőlem, mit akarnak Idától? Hogyhogy a férje? Ha most hallgatok, csakis azt jelentheti, hogy ismerem a fiút, de Ida talán tagadott. Valamit felelnem kell...”

- Ezt én nem mondtam - szólalt meg a kislány alig hallhatóan, és a detektívre nézett. - Nem tudom, mikor vették ki a fényképeket a fiókból. A szobában voltam, de azt mondták, ne lábatlankodjam, távolabb kellett állnom, amikor a fiókot feltörték. Én ezeket a fényképeket először a detektívek kezében láttam, amikor a fiók tartalmát már kiszórták az asztalra. Lehet, hogy nem is voltak a fiókban, és... utólag kerültek a lakásba.

- Hallotta, Szekeres Ida? - A detektív arca elsárgult. - Húga a rendőrséget merészeli megrágalmazni! Maguk itt is összejátszanak? Mondja szemébe a húgának, hogy rágalmazott! Mondja csak a szemébe, hogy a fényképeket nem a rendőrség csempészte a lakásba, hanem azok férje, dr. Szennai Gábor, *alias* Vargha József képei, melyeket ön, meggondolatlanul, az aláíratlan levelekkel együtt a fiókban őrzött. Akkor elnézőek leszünk a húgához..

Ida a két név hallatára fölkapta a fejét. De mindjárt el is fordult a detektívtől. Ilonkára nézett. Szemöldökei között egy kis ránc mutatta, hogy erősen gondolkodik.

- Ugye meglepi, hogy a nevét is tudjuk? - A detektív szétvetett lábbal Ida elé állt. - Óhajt további adatokat hallani? Szennai elvtárs adatai felől nem faggatjuk tovább: minden itt van, ni! - A zsebére csapott. - De öntől szerettük volna hallani. Érdekli? - Elővette tárcáját, kihúzott belőle egy összehajtott papírlapot, és olvasta:

- Szennai Gábor katonaszökevény. Foglalkozása okleveles középiskolai tanár. Ezerkilencszáztizenötben kinevezik a szegedi fiúgimnáziumba. Ezenkilencszáztizenhétben bevonul, egy heti frontszolgálat után megszökik alakulatától, átáll az ellenséghez, és mint vöröskatona harcol az orosz polgárháborúban. Ezerkilencszáztizennyolcban hamis okmányokkal illegálisan visszatér Magyarországra, s Vargha József néptanító néven szervezi a tanítókat. A népbiztosok tanácsa kultúrattasénak nevezi ki a bécsi szovjet követségre, de ez a kinevezés csak Szennai valódi megbízatásának fedőokmánya. Gazdasági feladatot kap: a blokád következtében teljes nyersanyaghiányra ítélt rendszer számára kerülő úton fontos nyersanyagokat vásárol, hogy a termelést ne kelljen az egész vonalon leállítani. Fent nevezett feladatához tartozott továbbá a szállítmányok becsempészése Magyarországra. Szennai ezenkívül kémkedett is Oroszország számára. Továbbá megállapítást nyert, hogy fenti egyén ezerkilencszáztizenkilenc július havában házasságot kötött Sopronban dr. Szekeres Ida, volt tudományegyetemi tanársegéd, budapesti lakossal. A népbiztosok tanácsa július végén hazarendelte Szennait, mert felvásárlás céljából rábízott összegekkel nem tudott elszámolni. Ezerkilencszáztizenkilenc augusztus elseje óta ismeretlen helyen tartózkodik.

Ida vállat vont, kissé elmosolyodott.

- Nos? Van valami megjegyzése?

- Voltaképpen nincsen. Legfeljebb megismételhetném, amit az urak tőlem már huszonegynéhányszor hallottak.

- Halljuk! - A detektív eltolta a kislányt, és szorosan Ida elé állt.

- Kérem. A levelek valóban nekem szóltak. Hogy ki az írójuk, arról nem adok felvilágosítást. Ez az én legszemélyesebb ügyem, nem tartozik a rendőrségre. Szennai Gábor és Vargha József nevű személyeket nem ismerek. Azt sem ismerem, akit a fényképek ábrázolnak, nem tudhatom, hol tartózkodik. Azok a fényképek sohasem voltak a birtokomban. Most, hogy a házkutatásról értesülök, nekem is arra kell gondolnom: a képeket valaki a levelek közé csempészhette.

A korbács a levegőbe emelkedett. De a rút arcú detektív lefogta a másik karját.

- Szennait augusztus elsején estefelé a maga lakásából látták eltávozni. Ha nem mondja meg rögtön, hogy hová ment magától, hűgát itt a szeme láttára félholtra korbácsoltatom. Nos? Hajlandó végre beszélni?

Ida lehorgasztotta fejét. Sovány arcán elmélyültek az árnyékok. De a kislány átható tekintete arra kényszerítette, hogy fölnezzen. A néma párbeszéd tehát mégis bekövetkezett. És Ilona szeme azt mondta: „Nem félek!”

- Nos?

Ida kisimította haját a homlokából. Keze erősen remegett. Nekiámaszkodott a falnak, és mondott valamit, de nem lehetett érteni a szavát.

- Hangosabban!

- Rendben van, beszélek. De ne nyúljanak a kislányhoz. Keservesen megfizethetnek még, ha megteszik.

A cigányképű hozzáugrott.

- Szétverem a képedet...

A rút arcú ellódította.

- Hagyd, Zoli, beszéljen csak, ez nagyon érdekes. Folytassa, Szekeres.

- Folytatom: a külföld figyeli önöket. Ami ma itt, ebben a pincében történik, azt Párizs, London és Róma holnap már tudni fogja. Tapasztalhatták. Önök nagyon jól tudják, hogy a helyzet megfordulhat. Talán nem is nagyon sokára. Akkor pedig felelniük kell ezért a gyermekért.

- Úgy! - mondta a rút arcú. - Harmadik hónapja táncoltatsz bennünket te is, Iduska. De mindennek van határa. Most én fütyülök, és te fogsz táncolni! - Intett a másiknak. - Hoplá!

A korbács végigvágott Ida lábszárán. A lány összeszorította száját, de nem mozdult a faltól.

- Gyere csak ide a középre! Te is, Irén! Segítsd csak ide őket, Zoli! Lassúval kezdjük. Rajta, Iduka!

A korbács hegye gyöngéden belekóstolt a lány szoknyájának sallangjaiba. Éppen csak csipegette a gyűrött, könnyű kartont, szinte véletlenül kíváncsiskodott az elszürkült alsószoknya fodraiba. A kampós orrú csípőre tette kezét, és derekát lassú ütemre ringatva, fütyülte:

Elmentem én a vásárra

Snájder Fánival...

Snájder Fánival...

Snájder Fánival...

A csinos detektív korbácsa a lány meztelen bokáját simogatta.

- Iduka, hoplá! Táncolj, Iduka!

A lány nem mozdult.

- Csípd föl a szoknyádat, Idus! Emeld a lábad!

Vettem néki piros szoknyát,

Három fodrosat...

Három fodrosat...

Három fodrosat...

- Mi az, lelkem? Miért nem táncolsz? Nem tudsz táncolni? Csak egy sasszét, Iduka, próbáld meg! Egy lépés jobbra, egy lépés balra!

Ida nem mozdult.

- Mi az, életem? Nem tetszik a muzsika? No, majd elhúzatom a nótádat!

A rút ember megnyomta az asztali csengő gombját. Civilruhás férfi jelent meg az ajtóban.

- Hozzátok be nekem a hegedűt, Laci!

Behozták.

Ütött-kopott nyirettyű volt, a vonón a lószőrből szálak lógtak. A detektív zsebkendőjével gondosan leporolta a fényét vesztett barna fát, és Irén mellé állt.

- Tessék, Irénke. Muzsikáld a kisasszony nénédnek a talpalávalót. Na, fogd a hegedűt.

Irén csak állt, leeresztett karral. Haja eltakarta arcát.

- Nos, Irénke? - A detektív intett a cigányos képűnek. - Fogd a vonót, Zoli. - Fölemelte a lány balját, s mintha egy kezdőt tanítana, Irén karjára fektette a hegedűt. - Zoli, add kezébe a vonót. - A cigányos képű csuklójára akasztotta a korbácsot, és Irén ujjait egyenként ráhajlította a kihullott gyöngyházbetét helyére.

- Csak egy bosztont, művésznő, egy andalító bosztont - nógatta a másik.

Sztambul rózsája, te drága, szép...

- Te vadállat! - ordította Ida. Egy ugrással a kampós orrú mellett termett, s elrántotta a férfi csuklóját. A hegedű leesett a cementre.

A detektív egy pillanatig Ida kemény kis arcára meredt. Karja meglendült, hatalmas öklével rácsapott a lány halántékára. Az ütés pontos és erős volt. Ida elterült a padlón.

A két férfi kíváncsian nézegette. A cigányos képű odasétált mellé, és a vonó hegyével megpiszkálta az orrát. A rongycsomó nem mozdult.

A másik a lány fölé hajolt, és a blúza alá dugta a tenyerét.

- Semmi - mondta. - Elájult. Folytassuk az előadást. Koncert következik. Irén, vedd föl a hegedűt a padlóról, életem. Muzsikálj nekünk egy kicsit, Irénke.

Irén hirtelen fölvetette a fejét.

- Nem.

- Mit mondtál?

A detektív rárontott. Megragadta a csuklóját, és egyet csavarintott a bal kéz középső ujján.

- Nem?

- Nem. - A gyöngéd arcon végigfolytak a könnyek.

- Nem?

A detektív ellökte Irén megnyomorgatott kezét; ujjai rákulcsolódtak a jobb kéz keskeny középujjára. Két csavarás. S két sikoly. A lány lassan ingatta a fejét. Szüntelenül nemet intett.

A férfi egy orvos könnyű mozdulatával tapogatta a duzzadó ujjakat, a mandulaformájú körömig, aztán elengedte. Irén hóna alá rejtette meggyötört kezeit.

- Nincs semmi baj - mondta a detektív, de a homlokán már izzadság gyöngyözött. - Zoli, hozz egy pohár vizet.

A kislány minden ízében reszketve nézte végig a detektívek munkáját. Míg az egyik vízért ment az asztalhoz, társa kivette a szekrényből a pálinkás üveget, és töltött. Ittak. Egyik poharat hajtották föl a másik után. A kislányt ájulás környékezte. „Nem akarok elájulni... orvost kell hívni Idához...” - kínlódott a gondolattól, de ösztöne azt mondta, ha szól, még jobban felingerli kínzóikat. Lassan a falhoz hátrált, és lekuporodott a cementpadlóra. „Csak nem elájulni...”

A kampós orrú Irén szájához emelte a teli poharat. A pohárban szüntelen, szeszszagú folyadék volt.

- Idd ki.

- Nem.

A másik a lány arcába lötytyintette a folyadékot, s elhajította a poharat. Csörömpölve összetört az ajtó előtt.

- Hozasd be a cigányt, Zoli.

Toprongyos embert löktek be az ajtón. Görnyedt válláról csíkokban lógott az ing. Sötétlila sávok tűntek elő a rongyok alól. Göndör fekete szakáll keretezte keskeny arcát.

- Gyere ide, Zsiga.

A cigány, mintha sárban emelgetné meztelen lábát, óvatosan lépegetett a közép felé.

- Gyorsabban! Tövis ment a talpadba, Zsiga?

- Üvegszilánk, nagyságos úr.

- A hegedűd, Zsiga.

A cigány fölemelte a nyirettyűt. Simogatta a fáját, kopogtatta, megrepedt-e? Fejcsóválva tépdeste le a vonóról a lószőr kiszabadult szálait. Megcsavarta az ív végét, a fehér szálak megfeszültek. Zsebébe nyúlt, talán gyantáért, s megint csak a fejét csóválta: nincs gyanta.

- Zsiga, te! Húzd el a kisasszony nótáját, de szépen, a keserves istenedet, vagy a fejedet töröm szét ezt a szerszámot.

A cigány ámulva körülnézett, mintha eddig csak a két detektívet látta volna. Elsőnek a földön elnyúlt leányt pillantotta meg, majd mögötte a falnál kuporgó gyermeket. Tekintete megkezdte a pincét, majd fennakadt a furcsa rongycsomón, mely alig három lépésnyire ködlött a homályos világításban.

- Ennek itt, ni - mutatott Irénre a detektív.

A cigány már sok csodát megélt ebben a nagy épületben egy holdváltozás alatt. Most állt a hegedűvel, törzsét balra ívelve, talpát kapkodó, lassú léptekkel oldalgott a nőhöz.

Kicsi arc fordult felé, de mégsem gyermeki; az az új arc, amelyet órákkal a halála után ölt fel némelyik ember, midőn az érthetetlenül kicsinnyé vált fej arányaiban kitárul a vonások addig rejtve maradt szépsége. A cigány ismerte ezt az arcot. Térdei remegtek. Leeresztette a vonót.

- Húzzad, Zsiga!

Duna vize folyik csendesen...

- Nem lehet, nagyságos úr.

- Mit nem lehet, te mocskos?

- Muzsikálni, nagyságos úr. Halottat akkor lehet csak muzsikával búcsúztatni, ha már a temetőbe viszik. Mikor már be van szentelve.

A két detektív nevetett.

- Káprázik a szemed, te Zsiga. Miféle halottról beszélsz?

- Erről ni - mondta a cigány, és a vonóval Irénre mutatott. A hegedűt is leeresztette.

- Az anyád kínját! Húzzad! - A rút arcú elrántotta Irént a cigány mellől. - Csárdást! Ropogóst! Csuha! Sose halunk meg!

Zoli detektív korbácsa belecsípett a cigány bokájába. Zsiga kapkodta a lábát, de már húzta.

*Fehér szőlőt nem eszi meg a darázs,
Ez a kislány fölfésüli a haját...*

A hegedű nyekergett, sírt, mintha kutyák vonítanának belőle, a cigány szeme kidülledt, de húzta, mert biztatta a korbács.

A rút arcú előrependítette Irént. S kivette a korbácsot a másik kezéből.

- Most egy lassút, Zsiga! Táncolj, Irénke, táncolj, gyönyörűm! Két hónapig táncoltattál, de most te táncolsz, ahogy én fütyülök! Csípőre a kézzel! Hoplá!

A korbács lassan, tempósan dolgozott, csípte a húst. Irén végül fölkapta a lábát. S táncolni kezdett.

Két hüvelykjét a derekának támasztotta. Egyenes vállal, lábát alig mozdítva, lengett rongyai-ban; a térdek láthatatlan rugózása egy királynő tartózkodó illemével vette át a csárdás ritmusát.

A rút arcú leeresztett korbáccsal gyönyörködött benne. Tyű, ez a lány! Hiába: úri vér, úri fajta!

- Egy frisset, Zsiga! Ég a kunyhó, ropog a nád! Gyorsabban, gyorsabban, Irénke!

Csattogott a korbács, a lány szilajul ugrott, elszökkent előle, csalogatta tovább, egyre tovább, körbe táncolta a pincét. A hangok átugorták egymást a húrokon, a cigány nem győzte a fergeteges gyorsaságot, már csak a vonó kopogta a fán a ritmust, mint szikkadt földet a jég-eső. A cikázó, csattanó korbács, egy isten kezében tartott villámnyaláb, tüze mindenütt elérte a lányt.

A detektív verejtékezett. Elhajította a szerszámot.

- Irénke... - lihegte - beszélj!

- Nem.

- Rúgd ki - intett a kimerült férfi Zolinak.

A cigány kirepült az ajtón.

A két férfi fölült az asztalra. Megint ittak, aztán halkán tanakodtak egy darabig, majd a rút arcú megnyomta a csengőgombot, és leugrott a padlóra.

- Sajnálom, hölgyeim, úgy látszik, itt valami végzetes tévedés történt. Mi is csak emberek vagyunk. Önök hazamehetnek. Kocsiról gondoskodunk. Azt hiszem, kellemesebb lesz, ha feltűnés nélkül jutnak a lakásukba.

Egy barna üveget helyezett az asztalra, és mind a ketten elmentek.

*

A belépő rendőrök először Idával foglalatoskodtak. Ilonka könyörgött:

- Orvost...

- Majd otthon. Mindjárt magához tér - nyugtatta meg egy nagybajszú őrmester, és Ida orra alá tartotta a barna üveget. A szalmiák csípős szagára ki is nyitotta szemét.

A rendőrök a két lányt kitámogatták a pincefolyosó végén levő mosdóhoz. Ilonka a vízcsapnál lemosta Irén lábát, azután a vizes zsebkendővel Ida halántékát kötötte át. Két-két rendőr a hónuk alá nyúlt, föl kísérték őket a földszintre. Egy hosszú, néptelen folyosón át jutottak a Vigyázó Ferenc utcai kapuhoz.

Csillagok szikráztak a hideg októberi égen. Későre járt. A néma, sötét utcácskában csak az őrszem léptei kongtak.

A kapu előtt négyüléssel zárt kocsik. Három rendőr szállt be a lányokhoz, a szemközti ülésre préselődtek. A negyedik felült a bakra, a kocsis mellé. Már a Lánchídon robogtak, amikor Ilonkának eszébe jutott: „a Dunához visznek bennünket, ott végeznek velünk.” De nem. A Ferenc József-hídnál a kocsi felkanyarodott a Fehérvári útra.

A Kruspér utcában a kapu nyitva volt. Észrevétlenül jutottak be a lakásba.

- Valaki telefonálhatott a főkapitányságról - mondta Ida, amikor a dühtől vagy a friss levegőtől erőre kapva, bevágta a rendőrök után az ajtót.

*

A testvérek véleménye megegyezett: azért engedték ki őket oly hirtelen, mert a rendőrség arra számított, hogy a két lány előbb-utóbb Bodnár János nyomára vezet. (Szennai-Vargha nevét, különösképpen, senki sem említette.) Eszerint kell tehát berendezniük az életüket. Most már nemcsak a Hajdu Ferenc-rokonság, hanem a rendőrségi megfigyelés is elkülöníti őket az emberektől, vesztegzárnál is szigorúbban. Fokozottan vigyázniuk kell, hogy valakit bajba ne sodorjanak. Ida kívánságára abban állapodtak meg, hogy egyelőre csak a legfontosabb ügyekben járnak ki a lakásból, senkit sem keresnek fel, barátot, ismerőst nem engednek be az ajtón.

Irénhez orvost kellett hívni. De rettegtek attól a gondolattól, hogy kiszolgáltatassák egy ismeretlennek; Irén különben sem akart idegen arcot látni. Úgy döntöttek hát, hogy mégiscsak Stettnerhez fordulnak. Kovácsné több ízben is telefonált. De a kórházban azt mondták: nincs az épületben. A lakásán meg nem vették föl a kagylót.

Irén, minden eshetőséggel számolva, egy Fekete Józsa nevű nő irataival felszerelve - Kovácsné szerezte be, nem tudni, honnan - kerülő úton elment Stettner rendelésére, a kórházba. Barátjuk betegeit azonban más orvos vette át. Irén nem tudta, mitévő legyen; végül a portásnál érdeklődött. Úgy tűnt, mintha kelletlenül adna fölvilágosítást: a főorvos úr nincs Pesten. Hogy mikorra tér vissza? A portás az állónaptár lapjait forgatta: külföldi úton van, bizonytalan. Irén erre Verát kereste. De az osztályon közölték vele, hogy Stettner kisasszony már nem dolgozik a kórházban. Lakáscímét sem adták meg. Különben is, mondták, a villa most le van zárva. Stettner professzort szanatóriumban kezelik, leánya pedig éjjel-nappal a betegágy mellett tartózkodik.

Irén szorongva mutatta meg kezét az idegen orvosnak.

A sebész a vizsgálat után homlokára tolta a szemüvegét.

- Hogyan keletkeztek ezek a sérülések? - kérdezte.

- A férjem... illetve... - Irén elhallgatott.

- Mondja csak, kislány.

- Veszekedtünk. Nagyon indulatos ember. Kicsavarta az ujjaimat.

- A porcleválások ezt mutatják. De a bal kézen ínszakadás is van. Az hogyan történt?

- Szétfeszítette a mutató meg a középső ujjamat.

- Hm. Csak úgy? Kézi erővel?

- Kézi erővel.

- Mi a foglalkozása, fiam? - kérdezte az orvos, a beteglapra tekintve.

- Gép- és gyorsíró. Kétszáznegyven szótagot írok percenként.

- Nagyon szép. Barátkozzon meg a gondolattal, hogy gyógyulása után más szakmára kell átképeznie magát. Ezekkel az ujjakkal nem tud többé az írógépen zongorázni. - Irén elsápadt. - De még megröntgeneztetem. A fiatalembert pedig jelentse föl a rendőrségen.

Irén a fejét ingatta.

- Nem tanácsként mondom - folytatta az orvos, a megviselt, finom kis arcot vizsgálgatva. - Nem rám tartozik. - Visszaejtette orrára a szemüveget, és kiállította a röntgencédulát. - Hja, a nők javíthatatlanok...

*

Ilonka a konyhában leste a hazaérkező Irént. A főkapitányságon töltött nap nagyon megviselte: éjjel, hogy visszatértek a lakásba, nem gondolt Bodnár Jancsi üzenetére; ezután meg egyhuzamban negyvennyolc órát aludt. Egyébként is, berzenkedett ettől a megbízatástól; nem volt ínyére a ráerőszakolt közvetítés. Mégsem hallgathatta el a fontos hírt, s elhatározta, akkor beszél majd Irénnel, ha az már hazajött az orvostól. Ki tudja, talán örökre tönkretették a kezét... De ez az üzenet talán átsegíti a legnehezebb órákon. Ha most megkapaszkodhat Jancsiban...

A lány balja gipszkötésben volt; a nyakába kötött széles gézcsíkban pihent. Jobbját is a pólya hurkába csúsztatta, azon három ujjat tettek gipszbe, csak a hüvelyk- és a kisujj maradt szabadon. Mellén keresztbe tett kézzel állt az ajtókeret fényességében, mint a Máriát üdvözlő angyal. Arcán szilaj öröm sugárzott.

„Nincs nagy baj a kezével” - lélegzett föl Ilonka.

Kinyitotta a fülke ajtaját. Ott minden úgy maradt, ahogyan Margit hagyta. A lányok ma reggel ide telepítették Ernőt. Most, hogy valamennyien egész nap otthon voltak, négyük számára szinte szűk lett a két szoba. A fiú éppen szerszámaikat rendezte az ebédlőben. Ilonka leültette a lányt a díványra. Meg akarta itatni egy csésze teával.

- Nem kell - mondta Irén, arcát elfordítva. Felállt, s járkálni kezdett a szűk fülkében. - Boldog vagyok, istenem, milyen boldog vagyok! Ez az első boldog napom két év óta! Boldog, boldog, boldog!

„Mi az, már tudja? - ámult el a kislány. - Kitől? Stettnerből? Hát Ákos Jancsival is kapcsolatot tart?”

- Egyenrangúak lettünk! - állt meg Irén a kislány előtt. - Érted? Teljesen egyenrangúak. Nyomorék lettem, Ilona! Tönkretették a kezemet! Nem tudok többé hegedülni! Még zongorázni sem, fél kézzel sem, zugmozikban! Most ő van fölül, s én vagyok a szánandóbb! Ha megtalálom, elmehetek hozzá könyörögni, nem fog többé eltaszítani magától, most már nem, meglesz az öröme, eltarthat! A nyomorék lányt elveheti a másik nyomorék, nem esik csorba a becsületén! Tönkretették az életünket, Ilona, de nem baj, nem baj, vele együtt fogok elpusztulni! Ó, hogy gyűlölöm őket! Gyűlölöm, pedig én még nem gyűlöltem senkit! Fölrobbantani ezt az egész bandát, ezt a...

A kislány vállára borult, és zokogott.

- Irén - mondta Ilonka nyugodtan, pedig a térde úgy remegett, hogy alig tudott megülni a pamlagon -, figyelj rám. Te nem látsz tisztán. Hallod? Jancsi bujkál. Már augusztus elején üzent neked a... nővérével. Azt üzent, hogy változatlanul szeret, és számít rád. Érted? Számít rád. Jancsi nővére a gyűjtőben van. Unokahúga adta át nekem az üzenetet... nem is tudom, hogy hívják. Idefigyelj, Irén. Jancsinak esze ágában sincs elpusztulni. Sem veled, sem nélküled. Az a lány azt is elmondta, hogy a kommun alatt az oktatásügyi népbiztosságon dolgozott, fontos szakmai megbízást kapott. Nyilván ezért keresi most a rendőrség. S azt is az

unokahúgától tudom, hogy a szerencsétlenség után majdnem elzüllött, de már több mint egy éve megint komolyan dolgozik. Tanulni akart. A tanulásból azonban egyelőre nem lehet semmi. Jancsi mindennel és mindenkivel szakított, a családjával is, nemcsak veled. Aztán a maga erejéből talpra állt. Nem, nem is így volt, nem egészen így. Elvtársak segítették. Kommunista lett. Figyelsz, Irén? Ennek a szörnyűségnek egyszer vége lesz, nekünk most az életünket kell mentenünk, arra az időre... Szóval értesz. Ha augusztusban nem vernek le minket, Jancsi ma már melletted volna. Ezt is attól a lánytól tudom. Arra várt, hogy kialakuljanak a dolgai. Ő olyan ember, aki nem viseli el a szánalmat... senkitől, még tőled sem. No hát... Irén, mondd, idefigyelsz?... te, én megértem Jancsit: szánalomra méltó embernek lenni a halálnál is keservesebb. Gondold meg, mennyivel könnyebb lesz majd neked Jancsival... így.. hogy te is... ne haragudj rám, Irén, durva vagyok, tudom, de olyan borzasztó minden... olyan örülség... Mégis talpra kell állnod, érted? Jancsi számít rád! Érted, Irén? Ne sírj... Irénke, ne sírj... Irénke...

*

Senki sem nyitott rájuk, sehová sem mentek. A piac, a tejes, a szenes, a fűszeres: más kapcsolatuk nem volt az emberekkel. De hogyan, hogy sem, az egész Lágymányos tudott a Szekeres-lányok megkínóztatásáról. Ismerték őket, hiszen mind az öten a Kruspér utcában születtek, s itt cseperedtek föl a szemük előtt. Sok kíváncsi tekintet fürkészte arcukat a boltok előtt kigyózó embersorban. Senki sem kérdezett tőlük semmit; de Irént akárhányszor előre engedték a sorban, a pék a jegyre járó szűkös kenyéradaghoz rendszerint hozzácsapott még tíz dekát, a csipetnyi lisztet bőven mérték, a pince tulajdonosa a már kifizetett tüzelőre rádobott egy kis gyújtóst is, a káromkodó szeneslegény, aki fölhozta, az asztal sarkán felejtette a borraalót, és kezeit csókolommal köszönve csöndesen betette maga mögött a konyhaajtót.

A házkutatások nyolc-tíznaponként szabályosan megismétlődtek, de a testvérek annyira hozzáedződtek az állandó zaklatáshoz, hogy a jól ismert komédia inkább csak undort keltett bennük, mint félelmet vagy bosszúságot. Csupán Irén vett tudomást a detektívek jelenlétéről: egy sarokban állt, keresztbe tett kézzel és gyűlölködő pillantással kísért minden mozdulatukat.

Rettegés, kín, bizonytalanság közepette hánykolódott megint a családi bárka... s most is Ida vette kezébe a kormányrudat. Megszervezte ezt a rájuk mért börtönéletet is. Ilonkának és Irénnek tizenegy-től háromig feküdnie kellett az ebédlőben, a nyitott ablak elé tolt díványon. Kovácsné főztjét nem fogadták el. Stettner pénze fogytán volt; Ida megkérte hát a barátnőjüket, szerezzen be némi készletet, és tartogassa arra az időre, amikor talán még jobban szorul a kapca. A háztartási munka hirtelen előkelő polcra került a családban: Ida rendelkezésére valamennyien részt vettek benne. Irén is, aki nem tudta mozgatni az ujjait, a bicegő Ernő is, aki már az elektrotechnikus-tanfolyamra járt. Irén sokszor estétől reggelig sorba állt kenyérért; hajnalban váltotta föl valamelyik testvér, ha az ablakból látták, hogy már a bolt elé került. Az elhanyagolt bárkát bőséges vízzel és ugyancsak fölös testi erővel, katonás pedantériával kitisztogatták; az ezermester Ernő anyagkészletéből megreparálta a rongálásokat, s a két szobában majdnem olyan rend fogadta a belépőt, mint abban az időben, amikor még édesanya élt. Ilonka kis kárörömmel sandított Idára a tűzhely mellől, valahányszor a doktor-kisasszony a mosóteknő előtt állt, de el kellett ismernie, hogy egészen jól végezte a munkáját, s közben be-bepillantva a kredenc sarkán fekvő könyvbe, végtelen türelemmel még rendhagyó orosz főneveket is deklinált.

A téli szürkület sietve foglalta el birodalmát a keletre néző szobákban. Akkorra elfogyott a háztartási munka, elfogyott a fekvésre kiszabott idő. A nyirkos köd miatt becsukták az ebédlőben az ablakot; s mielőtt kigyulladt az első utcai lámpás, Ernő is hazajött, és megkezdődött a nap hosszabbik része, mellyel eleinte nem is tudtak mit kezdeni. Ilyenkor az íróasztallámpa

szűk fénykörében üldögélve, mind a négyüket elbágyasztotta a szabadulás vágya, mert a cél eléréséhez szükséges idő szinte felmérhetetlennek tűnt, és semmivé foszlottak a célhoz vezető eszközök.

*

Ida rázta fel őket a beteges tespedésből. A cellafelelős - ahogyan a fiatalabbak csúfolták - szoros programot szervezett a délutánra és az estére is. Lámpagyújtástól lefekvésig beszélgettek, vitatkoztak, tanultak. Elsőnek Ernő számolt be a tanfolyamon hallott hírekről - a kollégákon kívül másokkal ő sem érintkezett. Hír volt mindig bőven - rossz és jó, vegyest. Horthy, újságolta Ernő, tiszti különítményeivel, a jelek szerint mégis bevonul Budapestre, a románok visszahúzódnak a demarkációs vonalig, és a tengerész ezt a területet is megszállja... Horthy csakugyan bevonult... És szaval: „Felkoncolom!” „Felkoncolom!” ... Tömeges lefogások a fővárosban, akasztófák erdeje Tiszántúl... Héjjas állati vérengzése Kecskeméten... A Vörös Hadsereg Voronyezsnél leveri Gyenyikint... a „*Rote Fahne*” becsempészett példánya: villámfény az éjszakában...

A fiú hírei után Ida tartott „szemináriumot”, egy hétre megállapított tanterv szerint. A legifjabbak eleinte kegyetlenül marcangolták a „komiszárt” - ez volt Ida legújabb csúfneve, nagyképűsége miatt. Prónayhoz küldték, tartson a különítménynek szemináriumot, ne önekik. Irén hallgatott, s nem lehetett tudni, mit gondol. De Ida nem tágitott.

- A Zrínyiiben is ezt csináltam, míg sötétzárkába nem dugtak, itt is megcsinálom.

- Jegyzeteket is kívánsz? Próbaelőadást is? - kötekedett vele Ernő.

- Szamár vagy - mondta Ida -, minden percben jöhetnek a detektívek. De a próbaelőadás kitűnő ötlet. Máris kiosztom rád az első témát: A polgári demokráciáról. Az anyagot előbb együtt megbeszéljük.

Még el sem végezték az első hétre kiszabott anyagot, és ezekből az éjszakába nyúló beszélgetésekből oly érdekes, szenvedélyes viták kerekedtek, hogy a testvérek örömmel várták az alkonyatot, mikor az íróasztal körül összegyűlhetnek. Irén nem vett részt a vitában. Ült az apja karosszékeiben, egyenes háttal, két kezét köntöse bő ujjába rejtve, és feszülten figyelt. Az otthoni pihenés hetei letörölték bőréről a Zrínyi utcai fogság sárgaságát, de a járomcsont alatt nem teltek meg a lágyvonalú orcák, a gyöngéd áll most keményen kirajzolódott, s két éles ránc húzódott a száj körül. Irén szürke szeme, mely azelőtt valahová a messzeségbe nézett, akkor is, ha beszéltek hozzá, mintha a környezetnél sokkalta vonzóbb világ képeinek felhős játékába merülne - Irén szeme most mohón tapadt ezekre a fiatal arcokra, hogy az értelmén túl az érzékszerveivel is birtokba vehessen valamit, ami közös kincsük, s aminek létezését a maga zárt világában, eddig alig is sejthette.

Harmadik hete folytak a mindennapos esti beszélgetések, s Irén egyszerre csak kérdezni kezdett. Aztán hamarosan ő kérdezett legtöbbit. A déli fekvőkúra idején az ablakon beszállingózó első hópelyhek gyors olvadását figyelte a parkettán, s megmerevedett ujjával a tűnékeny fehér csillagok után kapva, egyik nap megkérte Ilonkát, mondjon el mindent, amit Leninről tud, és mondja el pontosan, mi van a Kommunista Kiáltványban? Bár Ilonka szinte betéve tudta a Kiáltvány minden mondatát, most nagy vágyat érzett, hogy a redőnyházban ötödik hónapja lappangó Marx-Engels-kötetet néhány órára kiemelje a törmelék mögül, és felolvassa Irénnek. De a komiszár rettenetesen lehordta. A két lány néma fekvőkúrája ettől a naptól fogva csendes beszélgetésben telt el. Szállt a szó, sűrűsödött a pára az egyik paplanbapokrócra csavart göngyöleg és a másik között. Kizsákmányolás, apuka, Lenin, az orosz elvtársak útja, proletárdiktatúra, erőszakszervezet, munkás-paraszt szövetség... mi talán rosszul csináltuk... a fegyveres fölkelés taktikája, Lenin, Lenin...

Ködös napokon Ida berontott az ebédlőbe, és a torokgyulladás veszélyére hivatkozva csöndet parancsolt, de a két lány kijelentette: vagy lesz beszélgetés, vagy nincs fekvőkúra! A cellafelelős taktikusan visszavonult ultimátumuk elől, hangosan bevágva maga mögött az ajtót.

A testvérek közül talán Ilonka látta a legjobban, hogy Irén nagyon megváltozott a Zrínyi utcai kínzások óta. Vajon mi adott erőt ennek a puha, álmodozó, muzsikáló lánynak, hogy a korbácsos detektívnek kimondja az első *nem*-et? Miért nem vette kezébe a hegedűt a korbács ösztökélésére sem? Miért nem húzta végig azt a kócos vonót a rozzant hangszeren? A szeretet vagy a büszkeség keményítette meg? Idát akarta kímélni? Idát és a maga megtiport emberi méltóságát akarta menteni, még az élete árán is? Vagy a muzsika megcsúfolását, a gyilkos gúnyt nem viselte el? Vagy tán a gyűlölet ösztökélte: ellenállni! Vagy tán mindezt egyszerre érezte? Az ember aligha gondolkodik ilyen pillanatokban. De akkor miért táncolt nekik? Félt? Iszonyodott a folytatástól? Vagy a pincében is a gyűlölet hajtotta, kergette körös-körül, kifárasztani vallatóját, míg eldobja a korbácsot? Legyűrni, fölébe kerekedni? Ó, ez a puha Irén nagyszerű volt ott a pincében, épp olyan nagyszerű, mint Ida, vagy talán... talán még nagyszerűbb... S mi ad erőt ennek a megnyomorított, gyöngé testnek, kifosztott léleknek, hogy tovább éljen? A gyűlölet? Jancsi, a szerelem? Az életösztön? Élni akarunk koldusul is, gyalázatban is? Vagy tán Irén már megtanulta a Zrínyi utcában, hogy miért kell élni, és miért meghalni? Amiért Feri élt és meghalt, ő és Mihály, amiért Margit kiszökött az országból, amiért Korvin Ottó meg fog halni, ő és még annyian... Megtanulta volna, hogy ugyanazért kell meghalni, amiért élni kell?

Ilonka nagyon szerette Irént. Izgatta, érdekelte is. „Ha valaha színésznő vagy író lesz belőlem - gondolta -, pontosan kell ismernem az embereket. S Irént még most sem ismerem eléggé...”

*

- Mondd, Ilona - szólalt meg Irén a nyitott ablaknál, az orráig felhúzott takaró alatt -, kik voltak azok az elvtársak, akik segítettek Jancsinak? Hogyan segítettek rajta?

- Nem tudom a nevüket - mondta a kislány. - De nem is fontos. Angyalföldi munkásfiúk voltak, úgy hallottam. Munkát adtak neki... pedig Jancsi abban az időben ivott. Fiatalokat bíztak rá, tanította őket. Ezzel kezdődött a gyógyulás.

- Értem - mondta Irén, és sokáig nem szólt semmit.

- Négyyszer vagy ötször írtam neki - folytatta később. - Leveleimet felbontatlanul visszaküldte. Sajátkezűleg írta rá a borítékra: vissza a feladónak. Két évig nem tudtam róla semmit. Most meg, amikor már lehetne, nem kereshetem, nem hívhatom. Nagyon nehéz csak várni, várni, várni.

- Nagyon nehéz - hagyta rá a kislány. Stettnerre gondolt, de erről nem akart beszélni. Mikor érkezik már vissza Stettner Ákos külföldi útjáról? Jelentkezik-e náluk, üzen-e? És ha nem...? Mi lesz, ha többé hírt sem hall felőle? - Nagyon nehéz... - ismételte, s még hozzátette, öregesen: - De azért csak föl a fejjel, kedvesem.

*

Irén pár nap múlva megint faggatni kezdte:

- Az a lány... az unokahúga mit mondott még Jancsiról?

- Azt hiszem, más semmit. Semmi fontosat. Én nem ismertem, ő szólított meg, amikor sorban álltunk a gyűjtő előtt. Meg sem akartam hallgatni, de nem szabadulhattam tőle.

- Ez az, szinte látom... - mondta Irén. - Ő is meg az anyja is kedvesek voltak hozzám, mondhatnám rámtapadtak, de én tudom, hogy féltékenykedtek. Különösen a lány.

- Hm.

- Ne érts félre, nem rám féltékenykedtek, hanem Jancsira. Sokkal tanultabbak annál, semhogy az indulataikat éreztessék velem. Mégis így volt. Maguknak akarták Jancsit. A muzsikáján kívül mindenre irigykedtek, ami érdekelte őt. Mindenre és mindenkire.

- Furcsa érzés lehet - tűnődött Ilonka. - Persze én is ismerem ezt az érzést, de csak könyvekből. Olyan régimódi dolog! Nem is értem, hogyan élhet manapság valaki ilyen indulatokkal, hiszen az ember úgysem lehet elég okos... Jóég tudja, miért, én az első pillanattól kezdve idegenkedtem tőlük, különösen a lánytól...

- Jancsit legszívesebben magukba szippantották volna - folytatta Irén. - Csakhogy ő nem hagyta magát. Hát inkább elfogadtak engem is, mivel hozzá tartoztam. Érted?

- Persze hogy értem - bólintott Ilonka. S ezzel tisztázódtak a tarjagos szemű asszony különös szavai: az ő Jancsija...

- Voltaképpen félek attól a lánytól - mondta Irén. - Az utolsó két évben nem gondoltam rá. De most, hogy Jancsi... visszajött hozzám, és tudom, bajban van... még jobban félek. Katalin halálosan szerelmes volt akkor belé. Gyerekkori szerelem... De sohasem árulta el, mit jelent neki János. Az anyja éppúgy látta, hogy bujkál, mint én: ők ketten olvastak egymásban. Katalin nagyon ragaszkodott az anyjához, de rá is féltékeny volt. Talán joggal. Az asszony határtalanul imádta zseniális öccsét, aki alig néhány évvel volt idősebb az ő gyermekénél. A lány tizenhét éves lett akkoriban, amikor Jancsival elhatároztuk, hogy összeházasodunk. S úgy éreztem, hogy Joósné még azután is erősebben ragaszkodott Jánoshoz, mint a leányához, pedig tudta, hogy öccse már egy asszonyhoz fűzte az életét. A lány nem tudott megbocsátani az anyjának. Egyébként Joós Katalinnak hívják, hogy a nevét is tudjad.

- Megjegyzem magamnak - mondta Ilonka, haragosan összeráncolva homlokát. - Engem a karaktere miatt érdekel - fűzte hozzá egészen más hangon, mintegy magyarázatként. - Gyűjtöm a különleges figurákat. Ez is egy: Joós Katalin, az emberevő. Érdemes lenne tanulmányozni. De hát... mi ketten aligha fogunk egyhamar találkozni. Tudod, Irén... - folytatta kis idő múlva - mégiscsak roppantul érdekel, hogyan viselkedne ez a Joós Katalin, ha választania kellene az anyja meg János között... Micsoda élére állított helyzet! Micsoda drámai feszültséget tudnék én ebbe belevinni, mondjuk színpadon! Nahát!

Ásított.

- Hallod, szörnyű unalmas már ez a fekvőkúra. Az ember annyi bolondságot eszel ki, mikor semmivel múlik az idő. Le kellene mondatni azt a hülye cellaparancsnokot. Válasszatok meg engem. Akkor nem fogunk tovább ligézni.

*

Karácsony közeleg, fekete karácsony. Véres karácsony.

Készülj fel, ó jámbor lélek! Készítsd az istállót, hol kellene a Gyermeknek születni, ki e világot megváltja bűneitől!

És így lőn. A jámbor lelkek felkészültek Boldogasszony országában. Advent idején kihirdették a tömeges internálási rendeletet.

És megalakult a zsidók szakszervezete: a nemzetvédelmi osztály, hogy legyen, aki a sok ártatlant az internálótábor Golgotájára elvezesse.

De Csepelen és Lőrincen és Erzsébeten és Kispesten a föld alól kilépett az utcára a kommunista agitáció. A tisztek gallérjáról munkáskezek letépik a csillagokat.

És a nép, Erzsébet és Lőrinc és Csepel népe utcán, villamoson, sorbanállásnál hangosan hirdeti: Karácsonyra ismét vörös lesz Budapest!

És a Huszár-kormány internál, internál, internál...

Aki sétabotot visel, felkoncoltatik!

Kispesten, a fűtetlen moziban pereg a film. A fehér lepedőn sok katona és lovaglósizma: a nemzeti hadsereg szagztatott kakasléptekkel bevonul Budapestre. Lélekemelő látvány! Ki az ott legelő? Horthy, a fővezér. A hullahegyek, a bitófák sűrűje, ahonnan a tengerész menete elindult, nem látszik a vásznon, azokat a kockákat kidobták a vágóasztalon. Sebaj, a hatás így sem marad el, a mondabeli fehérítő, hátán az admirálissal, és Prónay és Héjjas és Ostenburg a darutollakkal a lepedőről egyenest belevágtat a pofádba. Isten áldd meg a-ma-gyart... A büdös nézőtérén rongyos könyökű segédhivatali tisztviselők, zsakettes háziurak meg egy-két vén-asszony könnyektől rezgő fejhangon éneklí a Himnusz. Mi ez, mi ez?

Fel, fel, ti rabjai a Földnek,

Fel, fel, te éhes proletár!

Egy érces bariton zengi a követelést:

A múltat végképp eltörölni!

A nézőtér feláll reccsen a széktámla a roppant markok szorításában, kétszáz munkás torkából hömpölyög a dallam, és elsöpri a falsettót:

A Föld fog sarkából kidőlni!

A fejek fölött kigyullad a légyköpéses villanykörte.

*

Délelőtt valami baj volt Ilonkával. Két ismeretlen férfi lépett mellé a Fehérvári úton, és megfenyegette. A kislány szó nélkül tovább ment, az idegenek pedig elmaradtak mellőle. De még aznap újabb zaklatásban lett részük. A detektívek, szokásuk ellenére, éjfél helyett délután háromkor tették tiszteletüket a Kruspér utcában, s csak hatra végeztek. A testvérek kedvetlenek voltak; ez egyszer elmaradt a „szeminárium”.

Ültek a lámpa körül. Ernő vég nélküli sakkjátszmát folytatott önmagával, a kislány egy detektívregénybe bámult, és elfelejtett lapozni. Ida eleve kudarcra ítélt vállalkozásba fogott: nekilátott a család szétmálló harisnyáinak megjavításához. Rossz lelkiállapotban lehetett, mert az orosz könyvet sem rakta maga elé, pedig házimunkáját mindig összekötötte az igeragozási minták hangos tanulásával.

Irén is velük üldögélt, távolba néző pillantással, majd, mintha zavarná a lámpafény, térdeire könyökölve eltakarta arcát. Sokáig maradt így. Egyszerre csak fölugrott, s kérte Ilonkát, rakjon ki néhány kottát az ebédlőasztalra. Ilonka legszívesebben vele maradt volna a jéghideg szobában. Nyugtalanította, miért véteti elő szegény Irén a kottákat, hiszen még a tekintetével is kerüli a zongorát. Megrongált hegedűjét pedig a könyvek mögé, a legfelső polcra kellett rakni, hogy a tokját se lássa. De a kislány érezte, Irént most idegesíti a közelsége. Visszament hát a többiekhez.

A lakásban nehéz csönd terpeszkedett. Az íróasztalon olykor koppantak a sakkfigurák. A két lány zavartan tekintett egymásra: vajon észrevette-e a másik, hogy összerezzen? Lassan kúszott az idő.

*

Irén az első kétségbeesett kitörés után látszólag megnyugodott. Alig hallották a hangját, de elvégezte, amit kértek tőle. Valami szeméremérzés visszatartotta attól, hogy a lassan múltó hetekben bárkivel is beszéljen vívódásairól. Irén meg akart halni.

Amikor megtudta, hogy nem muzsikálhat többé, egy ideig a gyűlölet tartotta benne a lelket. De bosszúvágyból a lélek nem táplálkozhat. Irén előtt nem volt semmi. Ha vége lett egy napnak, nem tudta, hogyan vergődjön át a következőn. János visszajött hozzá, és mégsem volt mellette: holnap talán őt is elveszíti.

Aztán jöttek az esti beszélgetések s a tapogatózó kérdések. Mintha a szenvedés ködén fényesség szüremleene át, mely milliónyi ember hitéből sugárzik, mintha most látná először, milyen nagy a világ és mennyi a szenvedő.

Ő, aki úgy szerette mindenben a szépet, a tiszta arányokat, s különös gonddal ápolta finom kezét: hová jutott? Beteges undor fogta el, valahányszor duzzadt ujjaira pillantott.

S egyik nap, amikor egyedül volt otthon, azt írta a füzetbe, amelybe gondolatait szokta néha feljegyezni: „Élnem kell, így, koldusul, és ezzel az undorral is. Azért kell élnem, hogy egyetlen lánynak se törjék többé össze a kezét. Soha és sehol a világon.”

De kitepte a lapot, és a kályhába dobta.

Teltek a napok... s egyszerre egy melódia kezdte benne bontogatni töredékes vonalát.

Először csak egy motívum jelentkezett, majd ismét eltűnt, elsüllyedt az érzékelések tömkelegében, hogy követelőn, mindig jelenlevőn újból feltámadjon. Ki ne ismerné ezeket a kényszerítően visszatérő hangképzeteket? Dolgozol, beszélgetsz, egészen másra gondolsz, és folyvást füledbe cseng egy motívum valamelyik szonátából vagy szimfóniából, amelyet tán csak egyszer hallottál, vagy valami ostoba sláger két taktusa, s szinte erőt kell venned magadon, hogy alkalmatlan időben ne dúdoljad...

Ez a fel-felbukkanó motívum, sajátos törvényeinek engedelmeskedve, azután zenei mondattá bővült, s naponta százszor is rátört Irénre. Azután már várta a téma jelentkezését - különös, mennyire megfelelt szélsőségek között ingadozó hangulatának. Mintha minden, amit mostanában érzett, összesűrűsödne ebben a pár taktusban. Irén várta a téma visszatérését, de sokszor órákig hasztalan próbálta felidézni; s ilyenkor idegei gyötrelmesen megfeszültek a hiábavaló keresgélésben. Az a néhány hang, egyszeri s egyedülvaló kapcsolatában eltűnt, szétfoszlott, visszahozhatatlanul. Oly kínzó volt ez a meddő keresgélés, hogy később, amikor a téma váratlanul újból jelentkezett, Irén sírva fakadt, miért is nem foghat ceruzát, hogy lerögzítse?

Ült a rosszkedvű testvérek között, nem gondolt semmire, s egyszerre csak megint fölcsendült benne a téma, és szélesen ívelő dallammá teljesedett. Egy *Adagio* muzsikált benne a ráncszabott kínból születő, örökkön való örömről. - „Hol hallottam ezt, istenem, hol is hallottam?” - töprengett Irén. Hegedűkompozíciókra gondolt, mert a témát mindig egyszerűen, harmóniák nélkül hallotta. - „Bár az is lehet, hogy valamelyik zongoraszonátából vagy szimfóniából való - gondolta. - Megragadott egyszer a dallam vonalvezetése, ezért hallom így, kristályosan, a harmóniák nélkül. Beethoven volna? Vagy talán Haydn?”

De nem, egyik sem. Pedig jól ismerte őket.

Utána kell nézni, utána kell nézni...

Ilonka az ebédlőasztalra rakta a Beethoveneket, lapozgatott. Irén a kis partitúra-kiadásokat is átnézte. Schubert talán? A „Befejezetlen?” Az sem.

Elővették anyja kottáit is. Ilonka lapozott, s ő a téka minden darabját átfutotta a szemével.

De még a motívumnak sem bukkant a nyomára.

Kiküldte a kislányt, s az ablakhoz állt. Kint az éjszakában ritkásan szállingózott a hó. A házak sötét ablakszemei alszanak. A hold egy pillanatra kitekintett ezüsttel szegett fekete fátyla mögül. A Duna, az éj, az özvegyi fátylakba burkolózó hold, a néma házak, minden a dallamot énekelte...

Irén egyszerre fölsóhajtott. „Mit keresek még? Hiszen ez a téma az enyém. Én teremtettem.”

*

- Ilonka, gyere be - hívta át megint hűgát a másik szobába. - Keress gyorsan papírt, hozd a vonalzó, és vonalazz nekem. Így, hogy kottát lehessen írni. Diktálok.

Papír, vonalzó már volt, de Ilonka húzódozott.

- Az isten áldjon meg, Irén, hiszen én nem ismerem a kottát!

- Nem baj, Ilona, csak gyorsan. Itt a minta - és elébe tett egy Beethoven-szonátát. - Violin-kulcs, kereszt, negyed szünetjel... kottafejeket csak tudsz írni. Majd nem a hangok nevét mondom, hanem a vonalakat... Fekete fej, fehér, pont, bé, a szárat fölfelé húzni, egy vonallal, két vonallal összekötni, ésatöbbi. Majd csak boldogulunk, ha lassan is megy így... Rövid az egész.

Írtak. Ilonka három lapot rajzolt tele a számára teljesen érthetetlen jelekkel.

- Mi ez, Irén? - kérdezte a kislány.

- Semmi. Valami eszembe jutott, és megcsináltam. Egy dal. Szöveg persze nincs hozzá. De most menj - mondta Irén izgatottan.

*

Ida a szemével kérdezte a kislányt, mit csinál Irén a jéghideg ebédlőben? Ilonka vállat vont. Nagyon izgatott volt ő is, semmi kedvet sem érzett ahhoz, hogy a komiszárral Irénről beszéljen.

Ernő ásított, és lesöpörte a sakkfigurákat.

- Gyerünk aludni - mondta, de nem mozdult.

A nagy csöndben, odaát, a dermesztően hideg szobában Irén énekelni kezdett...

Ernő fölugrott a sakktábla mellől.

- Ida - mondta rémulten. - Valami baj van Irénnel. Menjünk be...

Ida elhalványodott.

- Maradj csak, komiszár - mondta a kislány. - Ernő, ülj le. Irén az előbb hangjegyeket diktált nekem. Azt mondja, komponált valamit. Hallgassátok.

Szavaknál is beszédesebb vallomás!

A testvérek megrendülten hallgatták. S mikor másodszor is felcsendült a fiatal hang, kristálytisztán s felszabadultan követve a dallam hajlatait, Ida ölébe vonta a kislány kócos fejét. Ilonka tudta, hogy nővére most a másik leány szenvedését akarja elsimítani, eltörölni remegő ujjával.

- Irén meg van mentve - suttogta.

Ezt mind a hárman érezték. Sokáig ültek még együtt a hirtelen kihűlt szobában. Északi szél táncolt a redőnyökön. Irén az ebédlőben újra meg újra a dallam egy-egy töredékét próbálgatta. Nem mentek be hozzá. Tudták, hogy nincs szüksége rájuk ebben az órában.

*

A „szeminárium” későbbre tolódott. Mindig nyolc óra után ült össze a család egy-két órás beszélgetésre.

Irén délutánként Ilonkával dolgozott; valamivel vacsora előtt hagyták abba a munkát. Apa szobáját vették birtokba. Az idősebb lány a díványon feküdt, dúdolt, gondolkodott, diktált az íróasztalnál ülő kisebbiknek. A teleírt lapok szanaszét heverték körülötte a takarón, a fekvőhely mellé húzott székeken. Irén olykor a hüvelykje és kisujja közé fogta a ceruzát, és lassú, remegő mozdulatokkal taktusokat törölt, belejavított a kusza jegyekbe. Egy hétig dolgoztak így, lázasan, s egyik nap már Irén ült az íróasztal mellé.

- Megpróbálom magam - mondta. - De te maradj itt, Ilona.

S Ilona a hosszú délutánokat továbbra is a nővére mellett töltötte. A hűséges titkárnő ezentúl már csak vonalzott, másolt, és ceruzát hegyezett Irénnek. Így saját dolgaira is maradt ideje bőven. A könyvespolc elé ült, háttal a testvérnek, s apja régi borotválkozó tükkrét, melyet most Ernő használt, a könyveknek támasztva, egy szerep roppantul bonyolult mimikáját próbálta. A jellem egyelőre még csak lazán összefüggő belső monológokra épült. Ilonka filmszerűen gondolta el az alakítást, hogy a másikat ne zavarja. *Premier plan*-okat játszott, itt-ott jelezve az ajkmozgást. Főként a szemét beszéltette. Számtalanszor elpróbálta a monológokhoz kidolgozott arcjátékot. Nem sikerült. Első ízben támadt benne kétség, hogy lesznek szerepek, melyekhez külseje teljességgel alkalmatlan. Egy szeráfikus (s egyben nagyon is földi ízekben gazdag) figurával küszködött a tenyérnyi tükör előtt: Irént alakította.

*

Ida újabban mosogatás után a még langyos konyhából áttelepedett a jéghideg ebédlőbe. Öccse hazaérkezéséig szöszedetét írta, azután Ernő fejébe próbálta belecsöpögtetni csekély orosz tudományát. Vacsoráig mindig együtt tanultak.

- A ház, amelyben lakom, egy erdő szélén áll - szótagolta a fiú az özőnvízelőtti nyelvkönyvből. - Nagyatyám a patak partján ül a nyírfa alatt, és horgászik. A nap süt. A patak csobog. A virágok illatoznak.

A nyírfácska leveleinek papiros-zizegésén átsurrant egy tiszta hang, napsugárral, felhővel és bánattal teli. A szomszéd szobában Irén énekelt egyik újabban komponált dalát.

A nyelvkönyv becsukódott.

- *Vox angelica* - mondta Ernő csöndesen. - Földöntúlian szép...

- Nem - mondta Ida. - *Vox humana*.¹ Ez az ember hangja. Azért olyan megrázó. Figyelj csak...

*

Karácsony estéjén - ez a nap is úgy telt el, mint a zord téli napok hosszú sora - Kovácsné csöngetett be hozzájuk egy csomaggal. A csomag Bécsből jött. „Florisdorf kommunista munkásai küldik egy drága elvtárs családjának” - mondta barátnőjüknek a közvetítő, s átadott egy apróra összehajtogatott cédulát is. Margit kezeírása! Semmitmondó, óvatos sorok, üdvözet.

¹ *Vox angelica, vox humana* (latinul): angyalhang, emberhang; az orgona egyik regiszterének elnevezése.

Az egyenletes kézvonásokból mégis azt vélték kiolvasni, hogy Margit kiegyensúlyozottabb lett.

A csomagban kakaó volt, tejpör, valódi tea, cukor, vaj, konzerv, mindenféle jó, s az egész halomra frissen tört fenyőgally borult. A vizeskancsóban illatozó zöld ág betöltötte a szobát az üzenettel: Nem vagytok egyedül!

Gyorsan megterítették az ünnepi vacsorához. Kovácsnét apuka karosszékebe, a középre ültették. Szinte hihetetlen: a lámpa köré telepedett társaságban talán barátnőjük volt a legbeszédesebb. A teánál - egy előzetes megállapodás ellenére, hogy kerülni kell az ünnepi színezetet - előkerült a testvérek másnapra szánt ajándéka is. Irén volt az egyetlen megajándékozott. Izgatottan, zavartan bontotta ki a lazán átkötött, jókora csomagot. Egy köteg békebeli kottapapír volt benne, tus és egy doboz különleges toll, mellyel a komponisták kézíratait a metsző számára másolják.

4

TÉL

November... december... január... Három hónap vagy három esztendő? A lakás falai közé szorult élet egyhangúságában elmosódott az idő, összefolytak a napok.

Ilonka csak a szabályosan megismétlődő foglalatosságokra emlékezett, melyeknek rendjét Ida szabta meg. Tudta, mikor álltak sorba szénért, mikor volt nagymosás, mikor váltotta be az élelmiszerjegyeket, mikor csináltak alapos takarítást.

Emlékezett a *szemináriumokra* is. December közepe óta Irén írásban foglalta össze fölmerült problémáit, s e fogalmazványokat esténként fölolvasta a testvéreknek. Problémái többnyire az ember körül forogtak, s a történelem, politika, erkölcs különböző területein csapongtak. Különös, egy-két oldalnyi írások: formájuk hol egyszerű kérdés, hol rövid elmélkedés, de mindig vitára készítették a testvéreket. Ki hitte volna, hogy éppen Irén lesz a komiszár *szemináriumának* legbuzgóbb *hallgatója*? Ő ugyan azt állította, azért fogalmazta meg írásban a mondanivalóját, mert ezek a gyakorlatok kitűnő kéztornának bizonyulnak, s megnyugvással látja, hogy az írása hétről hétre olvashatóbb. Ámde a család marxistái tudták, hogy másról volt szó. Irén egy ideje mohó érdeklődéssel fordul az új világ felé: most tanulja törvényeit.

Ilonka emlékezett még a verseskötetekre is, melyeket naponként forgatott Irénnel, megzenésítésre alkalmas szövegeket keresve: emlékezett a Shakespeare-sonettekre, Shelley és Ady minden sorára. De nem tudta, hogy előző nap mit csinált; és estére elfelejtette, mit csinált délelőtt? Nem tudta azt sem, mikor jött utoljára hír Margittól, hogy tegnapelőtt volt-e náluk házkutatás vagy két hete, meg hogy mikor mázoltak legutóbb halálfejet az ajtajukra? Tegnap vagy egy hónapja? Arra sem emlékezett, mikor szedték ki a kulcslyukból a tizedik cédulát: „Halál Hajdu Ferenc egész pereputtyára!” Karácsonykor volt vagy vízkereszt után? A megismétlődő borzalmak is egyhangúvá válnak idővel.

Csak a Zrínyi utcai vallatás gyötrelmének emlékétől nem volt szabadulás. Ilonka éjjel gyakran felriadt. Ilyenkor Ida magához vette a díványra, és babusgatta, mint egy kicsiny gyermeket.

*

November, december, január. Száz sötétbe borult nap, sarkkörüli tél éjszakája. De három nap élesen kiválik belőle.

November tizenhat. Horthy bevonul Budapestre. Ida tizennegyedikén kiadta a rendelkezést: gondoskodni kell élelemről, mert egy hétig senki sem mozdulhat ki a lakásból.

Szitált az eső. A szobákban semmi nem mozdult - senkinek sem volt sietős dolga, senkinek sem volt kedve megkezdeni ezt az átkozott napot.

Nyolc óra tájban megszólalt a csengő. Halkan, illedelmesen. (A már fölösleges cédulát elfelejtették levenni az ajtóról.) Fülükre húzták a takarót. De a csöngetés tisztességtudó időközökben megismétlődött.

- Nyissak ajtót? - kérdezte Ilonka.

- Majd én - mondta Ida. - Ti maradjatok. - Magára kapta a kabátját, s kicsoszogott az előszobába.

Kint káromkodás, nehéz léptek. Ernő izgatott, tiltakozó kamaszhangja. Ida sikoltozott, bevágódott a konyhaajtó, ezután csak a szoba felé közeledő léptek és a durva hangok hallatszottak.

Öt, bunkókkal fölfegyverzett férfi nyomult a szobába.

Irén fekvőhelyéhez léptek, a lány fejéről lehúzták a takarót

- Ez nem az - mondta az egyik férfi, s mind az öten Ilonka díványához mentek. A kislány iszonyodva bámult rájuk.

- Ez az, ez a cafat, a fekete szemű - mondta a férfi. És a kislányt kirángatta a takaró alól.

Irén felsikoltott. Megragadták Ilonka csuklóját, és a hálóingben didergő gyermeket kivonszolták az előszobába. Egyikük visszalökte Irént az ágyra, és a többi utána ment. Becsapódott mögöttük az ajtó.

Irén kibotorkált az előszobába. A konyhaajtón eszeveszett dörömbölés.

- Nyisd ki - hallotta Ida remegő hangját. - Ránk zárták az ajtót.

Irén addig erőlködött a két hüvelykujjával, míg a zárban megfordult a kulcs.

Le a lépcsőn. Valahol az első emeleten szitkozódás, ordítózás. A lakók közül senki sem mutatkozott. Ernő áthajolt a korláton; rövidlátó szemével csak a fehér hálóinget látta a férfiak sötét kabátjai között.

- Gyere, Hajduné, te vörös bestia, te! - hallották az egyik férfi hangját. - Tyű az istenit, hát nem mozdul? Tíz perc még az életed, Hajduné, az első üres telken agyonverünk. Horthy Miklós urunk bevonulásának napján ne rontsa a levegőt a Hajdu Ferenc cafkája!

Kovácsné kora reggel óta tisztogatta a lépcsőházat. Mikor már fölmosta a lépcsőt, a kapualját, s a korlát vasrúdjain egy porszem sem maradt, nekiállt, hogy letisztítsa az üvegezett kaput is. A munka lassan ment; e nap tiszteletére különös gonddal dörgölte fényesre az üvegtáblákat. Éppen egy nemzetiszínű zászló foszlányát erősítette föl, karmagasságban, a középső üveg keretére, amikor a férfi kiabálását meghallotta. A piros-fehér-zöld vásznat a hóna alá kapva, csöndesen odalépett az ordító bunkósokhoz.

- Kit akarnak maguk agyonverni, magyar testvérek? - érdeklődött. - Hajdunét? Hát az a cafat megérdemelte volna, hogy tíz halált haljon, nem egyet, csak hogy meglógott az igazságszolgáltatás elől! Igenis, meglógott a gyalázatos! Ez, akit itt visznek, nem Hajduné, magyarok! Hajdu Ferencné a múlt hónapban öngyilkos lett. Ahogy mondom! A rendőrségen is bejelentettük, testvéreim, nézzék meg a lakókönyvben a nagyságánál, ezt a leányt, valami rokongyermek, úgy tartják Szekeresék, évek óta, nézzék meg, nem asszony az, hanem gyermek! Egy hónappal korábban kellett volna jönniük, testvérek, egy hónappal korábban, akkor ezzel a két kezemmel segítettém volna kivenni a lelket abból a mindenki rongyából! Mert nagy cafat volt kérem az a nő, nem lett volna kár érte!

A bunkósok tátott szájjal bámultak a bőbeszédű asszonyságra, s amikor végre elhallgatott, megkérdezték:

- Kicsoda maga, jó asszony?

- A viciné - mondta Kovácsné. - A kaput díszítem éppen méltóságos Horthy Miklós fővezér úr tiszteletére. Nincs más lobogónk kérem, a vörösök tavasszal minden nemzetiszín zászlót összeszedtek a házban. Csak ez maradt meg, ezt is én rejtegettem a dűnyhahuzat alatt. Tudtam, hogy hamarosan vége lesz annak a vörös világnak! Szent zászló ez, magyar testvérek, ha rongyos is! - S Kovácsné marokra fogva a poros nemzetiszínű vásznat, megcsókolta.

Az öt férfi összecsapta bokáját, és tisztelgett a bunkókkal. Ilonka, fehér ingében vacogva, megkapaszkodott a huzatos lépcső korlátjában.

A bunkók leereszkedtek.

A férfi, aki az imént oly ocsmányul kiabált, meglökte a didergő gyermeket:

- Mars vissza a lakásba!

*

A félnapos mély alvás valamennyire lecsillapította a testvéreket. Este befűtötték, felöltöztek, és szokás szerint letelepedtek apuka szobájába, a lámpa mellé. A komiszár körbe járatta tekintetét az ütközetből visszatért harci egységen, és kiadta az utasítást:

- Megtanácskozzuk, fiaim, mi a teendő.

A megbeszélés rövid ideig tartott. Mit lehet tenni? Elhagyni a lakást, négyfelé széledni, bujkálni? De hol? Kihez forduljanak? Elvtársakhoz? Régi barátokhoz? Hol vannak az elvtársak? Ki tudja? És hátha másokat is bajba keverhetnek. Egyikük fölvetette Lujza néni nevét, de Ida ellenezte, hogy a Hajdu-sógorságból bárki bekéredzkedjék hozzá. - Lujza néni most nagyon sok elvtárson segít, más módon. Nem hozhatjuk őt kényszerhelyzetbe.

- Úgy hallom, Pesten valami angol bizottság tartózkodik, munkáspárti képviselők, akik az internálótáborokat ellenőrzik - mondta Ernő. - Ők tehetnek valamit.

- Munkáspárti képviselőkhöz forduljunk? - csattant föl Ida. - Nem volna jobb, tán egyenesen Mr. Henderson elvtárs ökegyelmességénél esedezni, aki a háború alatt belépett Mr. Asquith kormányába, hogy az angol munkásságot a hadicélok szolgálatába állítsa? Tudod mit? Én nem fordulok hozzájuk. Úgysem lenne eredménye. Gyűlölnék ezek bennünket, az ördögnél is jobban. A kisujjukat sem mozdítanák az érdekünkben.

Ilonka hevesen bólogatott.

Ida végül az emigráció lehetőségét vetette föl. Kiszökni az országból. Kapcsolatokat keresni, hogy átjussanak a határon. Elsősorban Ilonka és Irén.

- Te hajlandó volnál emigrálni? - kérdezte Idától az öccse.

- Rólatok van szó. Én nem hagylak el benneteket. Erre számíhattok - felelte Ida.

- És ha már mindhárman átjutottunk a határon?

- Hagyjuk ezt - mondta Ida. A testvérek megéreztek, hogy nem fog többet közölni terveiből. Ha ugyan vannak tervei...

- Én sem megyek - sóhajtott Irén. - Addig nem mozdulok, míg Jancsi nem jelentkezik. És ha ő marad, én is maradok.

- Hát te? - fordult Ernő a húgához. - Neked menned kell innen, Ilonka.

- Én maradok - felelte a kislány kurtán.

- Nem értelek, Ilonka. Teljességgel nem értelek - heveskedett a fiú. - Hogy Irén nem akar mozdulni innen, rendben van. De te? Te miért maradsz?

- Csak - válaszolta a kislány rosszkedvűen.

Ida szerencsére nem szólt a vitába. Ezzel a téma le volt zárva.

Hogyan is magyarázhatta volna el Ilonka, hogy amióta Irén októberben kint járt a kórházban, már háromszor elcsent egy-egy húszfillérest a közös kasszából, s titokban a Szent István-kórházba telefonált? Hogyan mondja el: Stettner kért a telefonhoz, és mindháromszor azt a választ kapta, hogy a főorvos úr még nem tért vissza külföldi útjáról?

Nem, ezt nem mondhatja el. Úgysem értenék meg. Hiszen még ő sem értette egészen...

*

December. Irén kenyérért állt a hosszú sor végén. Ida egy radikális gondolkodású ügyvéd lakására ment, Duczynska Ilona védőjéhez, gépelési munkáért. A kislány egyedül maradt otthon, s ujjaival utánarajzolgatta az ablaküvegen a jégvirágok fantasztikusan kibomló szirmait. Az előszobában nagyon halkan megszólalt a csengő.

Joós Katalin állt az ajtó előtt, sápadtan, kancsal szeme alatt fekete árkokkal, Ilonka bevezette.

Kis ideig némán ültek egymással szemközt. Azután Ilonka fölvette a papírvágókést, és nagy figyelemmel tisztogatni kezdte a körmeit. Mikor végzett, halkán megszólalt:

- Az üzenetet átadtam, ha ezért jöttél.

A lány felsóhajtott:

- Azért jöttem, mert mielőtt elutazom, tartozom egy vallomással.

- Nekem? - Ilonka kissé megvonta a vállát. - Nekem te nem tartozol semmivel. Irén sorban áll kenyérért, lemehetsz hozzá, vagy megvárhatod itt a lakásban, ha van hozzá türelmed.

- Nem, nem... - Katalin elhárító mozdulatot tett. - Nem akarok beszélni vele. Nem is tudtam, hogy már hazakerült. Voltaképpen egészen mindegy, kinek mondom el, neked vagy akár kinek. De nem vihetem magammal a mondanivalómat. Nagyon messze utazom. Még ma este.

Szívós követelés volt a hangjában, mint akkor, ott a Gyűjtő előtt, amikor a kislányt megszólította. Ilonka összevonta a szemöldökét. „Eh, ez bolond - gondolta. - Elvégre mindegy, este elutazik a fenébe, úgysem látom többé...”

- Azt hiszem, túlzol - mondta a látogatónak. - De ha annyira fontos, csak beszélj. Tessék. - A kislány előről kezdte a körömtisztítást.

- Október elején megint anyám ebédjét vittem be a gyűjtőbe - szólt Katalin. - A foglyok megmondták, hogy éjjel abból a ketrecből elvittek egy transzportot, nem tudni hová; anyám is köztük volt. Egy hét múlva beidéztek a főkapitányságra. Anyámról faggattak. De hiába. Könnyű volt hallgatnom, hiszen anyám nemigen beszélt velem a hivatalos dolgairól, s én távol álltam a politikától. Azután meg Jancsiról vallattak. Tagadtam, hogy közelebbit tudnék róla, azt mondtam, Jánost két év előtt súlyos szerencsétlenség érte, s akkor egyik kétségbeesési rohamában szakított családjával, egész környezetével; elzüllött, iszákos lett, nem érintkezünk vele. Láttam, a detektívek egy szavamat sem hiszik el, s ki akarják szedni belőlem, hol bujkál János? Vertek. Hallgattam. Könnyű dolgom volt, hiszen ma sem tudom, hogy János hol rejtőzik. Szerencsére.

- Azután levittek a pincébe. Anyám a cementpadlón feküdt, letépett ruhával, irtózatosszerű égési sebekkel, de eszméletnél volt. Letérdepeltettek mellé. Azt mondták anyámnak, halálra korbácsolják, ha nem mondjuk meg, hol bujkál az öccse. Akkor láttam a mama arcán, hogy ő tudja, tisztán láttam szemében a kétségbeesett könyörgést: Hallgass!

- Elájultam. Felocsoltak, pálinkát itattak velem. Két korbácsos detektív anyám mellé állt; unszoltak, mondjak el mindent, amit Bodnárról tudok, akkor kiengednek, anyámat pedig kórházba szállítják. Az egyik, egy állatian rút ember, már a mamára emelte a korbácsot. Én meg a detektív cipőjére borultam, és csókoltam a lábát, és könyörögtem, ne bántsa anyámat, mindenről tudok, és mindent elmondok. Erre megint fölvittek az emeletre.

Ilonka rátette kezét a lány térdére:

- Ne mondd tovább. Ó, te szegény!

Katalin megismételte azt a furcsa, elhárító mozdulatot.

- Elmondtam mindent, amit tudok, János és Irén viszonyát, a tervezett házasságot, az angyal földi munkásfiúkat, a sejteket. A munkaközösségről is beszéltem, a zeneoktatás reformjáról. Nevekket, ha neveket is tudtam. Félttem...

- Ez minden? - szakította félbe Ilonka, mert eszébe jutott az ő Zrínyi utcai szembesítésük. - Miről beszéltél még? - kérdezte lassan.

- Semmi másról - mondta a lány, s lehorgasztotta a fejét.

- A listáról ki beszélt?

Katalin eltakarta az arcát.

- Ki beszélt a listáról?

Semmi válasz.

- Vedd le a kezedet az arcodról, és felelj: ki beszélt a detektíveknek a listáról?

Csönd támadt a szobában. Katalin csak nagy sokára szólalt meg:

- Én.

- Hogyan szereztél tudomást arról a listáról?

Megint az az elhárító mozdulat, mintha a lány visszautasítaná a felelősséget valamiért, ami nem rá tartozik. Nem is kutatta az okát, miért támadt rá Ilonka hirtelen kérdéseivel?

- Nos?

- Az a lista igazán nem volt lényeges - mondta a lány, s arcát pirosság öntötte el. - Véletlenül tudok róla. Egyik este... már nagyon késő volt... valamikor áprilisban történt... a szobámban hallom, hogy anyámhoz jött valaki. Azt hittem, a mama már rég lefeküdt. S egyszerre csak fölismertem János hangját; valamin vitakoztak. János hetek óta nem járt nálunk, anyám nem beszélt róla... ideges voltam... mit tudom én... a hangját akartam hallani... Az ajtóhoz mentem, és hallgatóztam. Egy listáról vitakoztak, amelyet a közoktatási népbiztosságon állítottak össze. Sürgősen dönteni kellett. Beszédjükből úgy vettem ki, hogy János tanácsért jött anyámhoz, aki kulturális ügyekkel foglalkozott a pártban. Arról volt szó, hat vagy nyolc zene-pedagógus állását föl kellene függesztetni, mert március huszonegyediké után is nyíltan izgatnak a kommün ellen a növendékek közt. János végül négy névben állapodott meg anyámmal; a nevek nem emlékszem, hiszen maga az ügy nem érdekelt, csak azt tudom, hogy volt közöttük egy akadémiai tanár is, Witmann, az ismert zongoraművész, jó komponista. Jancsi már menni készült, de egyszerre csak rácsapott az asztalra: ez nem megoldás - mondta -, az ilyen intézkedésekből több kár származik, mint haszon. Elvégre nem szolgabírákról van szó, hanem muzsikuskokról. Megint előről kezdték a vitát. Végül anyám azt mondta, az egész ügyet félre kell tenni. Jövő héten találkozik egy elvtársával és jó barátjával, valami Szennaival vagy Szinnaival, aki most kultúrattasé a bécsi követségen. Remek pedagógus, kitűnő politikai érzéke van, és az adminisztratív kérdésekhez is ért: beszéljék meg hármasban a dolgot. János ezt jónak találta, nemsokára elkészönt és ment. Ennyi volt a listaügy.

- És te akkor mindezt elmondtad a detektíveknek?

- Igen. Beszéltem és beszéltem, olyasmiről is, amit nem kérdeztek. Nem voltam egészen ésszerű. Rettegtem...

- Beszéltél még valamit arról a Szennairól is?

- Igen. Anyám mondott róla egyet s mást, és Jánost, úgy vettem észre, nagyon érdekelte ez az ember.

- Aztán mi történt?

- Az újabb kihallgatás talán egy óráig tartott. Aláírtam a jegyzőkönyvet, s megkértem a detektíveket, engedjenek pár szót beszélni anyámmal. Erre onnan a szobából telefonálni kezdtek, aztán közölték velem, hogy anyám fél órája meghalt; ha akarom, megnézhetem, mielőtt elszállítják. Nem bírtam... Tehát hiába volt minden. Hiába!

Ilonka lassan forgatta ujjai között a papírvágó kést.

- Hová utazol? - kérdezte a lányt.

- Hamburgba... Amerikába... Kivándorolok... - felelte Katalin, s a szeme zavaros lett.

- Sajnálak - mondta Ilonka rekedten. - De talán jobb, hogy elmegy. Én megértelek. De valaki esetleg még számon kérheti tőled, amit a rendőrségen beszéltél.

- Én magamban már elvégeztem a számonkérést. És ez a súlyosabb - mondta Katalin csöndesen.

- Most menj - nézett az órára Ilonka. - Irén minden percben jöhet.

...Másnap Ilonka szeme fönnakadt egy rövid újsághíren: „Joós Katalin, tizenkilenc éves háztartásbeli főbe lőtte magát rokonai Apostol utcai lakásán. A halál pillanatok alatt bekövetkezett. Az öngyilkos leány tettének oka ismeretlen.”

*

Január. Ida egyik nap fölfedezte, hogy a Fehérvári úton ehetőbb kenyeret sütnek, mint a Kruspér utcában. De a gyerekek Irénnel együtt megállapították, hogy amaz még a Kruspér utcainál is ragacsosabb, és sokkal tovább kell sorba állni érte; ezenkívül a Fehérvári úton az a tíz deka többlet is elesik, mellyel a Kruspér utcai boltos meg szokta toldani a hivatalos adagot. Ida azonban makacsul vitatta a Fehérvári úti kenyér felsőbbrendűségét. Minthogy senki sem állt kötélnek, kijelentette, ezentúl ő áll sorba.

Egyik nap Ilonka megcsúszott a lépcső kimarjult fokán, és levált a cipősarka. Rögtön el kellett bicegnie a Fehérvári úti suszterhez, aki olykor hitelbe is elvégezte a családnak a kisebb javításokat. Útközben meglátta Idát, a péküzlet előtt várakozó sor végén. Sápadt arca szokatlanul piros volt, kezítükrébe merült, s roppant figyelemmel igazgatta a kötött sapkája alól kiszabadult tincseket. Közben nem vette észre, hogy a sor előre lépett. Hátulról mások kerültek a helyére, úgyhogy ő megint az utolsó lett. Ilonka sokáig, tán fél óra hosszat ült a suszternél, s hazafelé kit lát megint a pék előtt álldogálók utolsó sorában? Idát. Úgy látszik, azóta folyton a haját igazgatta, mert csak állt, kezében a tükörrel, és most sem látta, hogy a sor előbbre lépett. Mások álltak megint a helyére, s ő szomszédjával együtt hátraszorult. Ilonka erre megnézte Ida szomszédját.

Magas, karcsú termetű pap; kopott felöltője alatt reverenda. Mellén zsinóron lógó nagy ezüst kereszt; imakönyvét bújtja. Nem érdekes, gondolta Ilonka, de minthogy oldalnézetből semmit sem látott a szórakozott sorban álló arcából, csak a melle közepéig érő görögkeleti szakállt, a túloldalra andalgott, kissé előbbre ment, és szembefordult a férfúval.

Majd hogy el nem sikította magát meglepetésében.

A karcsú pap, megviselt, soványabb állapotban, azonos volt a három fényképen látott fiatal-emberrel: egy Szennai *alias* Vargha nevezetű, ismeretlen helyen tartózkodó kommunistával. Az értelmes, merész vonásokat, az összenőtt, erős szemöldököt, a világos, nagy szemeket, a rövid sasorrot a maszkírozás sem tudta eltüntetni.

- Ejha!

Ilonka besurrant a Mészöly utcai kapu alá, ahol a kígyózó sor végződött, és az üveglakokon át figyelte őket. Kellemetlen érzése támadt, valami lelkipurdalásféle, de mindjárt azt gondolta: „Ördög vigye! Nem lehet mindig diszkrét az ember!”

A sor időnként lépett egyet, újabb vásárlók csatlakoztak hozzá, de ők mindig utolsók maradtak.

Ida táskájában kotorászott, majd kiejtett belőle egy átszállót. A pap fölvette a sárból, és olvasójelként az imakönyvbe tette. Később tolongás támadt mögöttük, összepréselődtek. Az egyházi akkor Ida kezébe csúsztatott valamit. Utána hamarosan kiállt a sorból, és fölment a lépcsőkön a Mátyóki útra. Ida pár perc múlva követte.

Ilonka kicsit várt a kapu előtt, azután ő is fölkapaszkodott az utca végén, az üres telkek között vezető lépcsőn. Főnt körülnézett a csupasz kis előkertekkel szegett villasoron. Kissé távolabb, a téli alkony lilás homályában két fekete szoknyás árny imbolygott az út közepén, szinte egymáshoz simulva. Az egyik, a magasabb bele is karolt az alacsonyabba, de az kiszabadította magát, s fél lépésnyi távolságban folytatták egymás mellett az utat. Ilonka messziről követte őket, míg el nem tűntek a Gellért-hegy oldalán, a vízművek kis parkjának kopasz bokrai között.

*

- *Idu* - kezdte egy hét múlva a kislány, ebéd után. Tudta, hogy jó ideig senki sem fogja megzavarni őket: Irén orvoshoz ment. - *Idu*, valamit kérek tőled.

Ida gyanakodva kapta föl a fejét. A testvérek - kivéve a legkisebbet - sohasem becézték egymást.

- Tessék.

- *Idu*, felelj egy kérdésemre.

Ida elvörösödött. Pedig nem kellett attól tartania, hogy kényelmetlen kérdés következik: a Szekeres-testvéreknek vérükben volt a tapintat. Talán a szülők példája hatott évek múltán is: tiszteletben tartották egymás egyéniségét, útjait, dolgait.

- Furcsa szokásokat veszel föl - mondta Ida csípősen. - Mire való ez a hosszú bevezetés?

- Na jó. Mondd, Ida: asszony vagy te tulajdonképpen?

A piros Ida elsápadt. Ilonka is zavarban volt. „Ennél hülyébben fel sem tehettem volna neki a kérdést. Pedig hogy készültem rá!” - Úgy gondolom, férjhez mentél-e te tulajdonképpen?

- Tulajdonképpen? - vágott vissza Ida. - Az ember vagy férjhez megy, vagy nem megy férjhez. „Tulajdonképpen” nem szokás férjhez menni.

- Jól van, ne kertelj, komiszár. Férjhez mentél? - kérdezte Ilonka elszántan.

- Hogyan? Titokban?

„Ohó, a komiszár már védekezik!” - Igenis, titokban - mondta, és egyenesen a nővér szemébe nézett.

- Már megint valami ócska regényben élsz, gyermekem. Neked az élet, úgy ahogy van, nem elég érdekes. Pedig mostanában igazán nem panaszkodhatsz. Látszik, hogy nincs semmi dolgod, és...

- Nem feleltél a kérdésemre, *Idu* - mondta a kislány szelíden.

Ida, mintha nem is hallotta volna, fölélnkülve folytatta:

- Tudom már, honnan veszed ezt a badarságot. Láttam egy könyvet a díványodon. Apuka olvasta föl neked, tíz-tizenkét éves koromban. Vissza is vonom az *ócska* regényt. Mondjuk inkább így: *ósdí*. Elavult. Esther² ezerkilencszázhuszban! Micsoda anakronizmus! A fiatal-asszony az éjszaka magányában előveszi a párnája alatt rejtegetett jegygyűrűt. Felhúzza az

² Dickens, Charles (1812-1870) angol regényíró *Bleak House* (Pusztá ház) c. regényének hősnője.

ujjára, és a gyertya pislogó fényében éjfélig gyönyörködik aranyos csillogásában. Milyen megható! Ha jól emlékszem, az ifjú nő már erősen várandós volt, amikor bevallotta házasságát, hogy leányanyának ne nézzék. Különös, egyes lányok manapság is csak irodalmi minták szerint tudnak gondolkodni...

- Ida, te nagyon jól tudod, hogy azt a három fényképet nem a detektívek csempészték a lakásba. Láttam, amikor kivették a fiókból... és elolvastam, ami a hátlapjukra volt írva. Nahát. Nem tehetek róla, de még a rózsabimbót is láttam...

- Csak nem hiszed el még mindig azt a szemenszedett hazugságot, amit Szennairól mondtak a rendőrségen?

- Á! - legyintett Ilonka. Szeme oly sokat tudón nevetett, hogy Ida megint elpirult. - Nézd, *Idu*, én nevet nem kérdeztem, sőt azt sem, jártál-e Sopronban, amikor a szanatóriumban feküdtem... Ilyet én nem kérdezek tőled. De el tudom képzelni, hogy van valakid, akit szeretsz, és akihez feleségül mégy, és... és mégsem leszel egészen a felesége, mert nem akarsz minket elhagyni. Nekünk még néhány évig szükségünk van rád, s nem akarod, hogy azt gondoljuk: áldozatot hozol értünk. Hát vállalod őt is, vállalsz minket is... Ismerd el, Ida, hogy Esther titkos házassága és a tiéd: nagy különbség?

- Miféle titkos házasságról locsogsz, Ilona? Elég volt ebből a szentimentális ostobaságból! - mondta Ida mérgesen.

- Valami szentimentalizmus csakugyan van a dologban - hagyta rá Ilonka, szelíden tűnődő arckifejezéssel. - Szeretek játszani azzal a gondolattal, hogy férjed van. Most, hogy... nincsen többé Ferink, jó lenne egy férfi a családban. - Maga sem tudta, komolyan beszél-e vagy komédiázik?

Ida megcibálta a kislány fülét. De a szeme furcsán csillogott.

- Ernő ezt meg fogja köszönni neked.

- A fiúka? A fiúka még nem számít férfinak. Hiába növeszti azt a csinos kis bajuszkáját. Tudod - mondta a kislány csúfondáros fintorral -, nálam az a férfi, akinek szép, sűrű, fekete, eddig erő szakálla van, ni. - S melle középehez illesztette a tenyerét...

Ida hahotázni kezdett, de még vörösebb lett. Ilonka már mindent tudott. Meg volt elégedve.

KASZÁRNYÁBAN

Poloskát irtanak fönt a Várban.

A fehér lóra ültetett tengerész rövidesen betelepszik szép hitvesével a királyi palotába. Minden rendben! Alighanem lesz hát királyunk. Három királyok között válogathat a magyar: Alcsuti József, Pranginsi Károly és Véres Miklós az esélyesek. Aki bírja, marja. Francia tábornokok, vatikáni diplomata, angol pénzmágnások doppingolják saját favoritjukat a finisre.

Vérfürdő Orgoványon, mészárlás Kecskeméten. Két csonkított hullát vetett ki valamelyik februári estén a Duna. A Népszava illetudóan felhördült: szerkesztőjét és egyik munkatársát ismerték fel a néma úszókban. Mi ez kérem? Somogyi és Bacsó sohasem szerette a kommunistákat: ezt az ellenségük sem foghatja rájuk. Furcsa világ járja.

Külföldi ajándécsomagokat osztogatnak az ínségesek fölsegítésére. Az első cukkedlis-kekszes csomagocskát Véres Miklós bájos hitvese fogja átnyújtani, cobolyprémbe burkolózva, egy, e célra kimosdatott proletárgyermeknek a Valéria-telepen. De a filmesek bosszúságára az ünnepélyes aktus elmaradt. Az első pici stancit, a nagy nemzetiszínű zászlókkal díszített emelvényen, egy fővárosi tanácsnok neje adta át a kabát nélkül didergő kislánynak, aki a vöröskeresztes hölgyek intésére előbb kezét csókolt a nagyasszonynak. Horthyné kegyelmes asszonyt az utolsó percben eltiltották a szerepléstől: félő volt, hogy a Valéria-telepi asszonyok elverik. Pedig az lett volna csak a szenzáció!

*

Kora délután volt. A nap még az égen járt, de a lomhán gyülekező felhők alkonyi sötétbe mártották a világot.

Ilonka felkattintotta a villanyt.

- Két óra - mondta a kályhának támaszkodó influenzás Ernőnek. - Találj ki valamit, fiam, mert sohasem lesz vége ennek a napnak.

Ernő felelet helyett orrát fújta, és köhögött. Ida, a kályha másik oldalán, immár tizedszer olvasta egy orosz vers négy sorát. Úgy mondta a verset, mintha egy adóhivatalnok, szilvágombóccal a szájában, pénzügyminiszteri rendeletet olvasna föl a Budapesti Közlönyből. Ilonka kukkot sem tudott oroszul; mégis elbűvölte két szó csodálatos lejtése: „*máhájá krüljom...*”³ - Máhája krüljom... - ismételte, s már a puskin melabú hullámain lebegett. Idával előző nap leíratta magának a verset meg a fordítását. Ő is a kályha mellé állt, és az orosz könyv fölé hajolt. Ida mutatóját követve, puhára olvasztott, mély hangon tercelt a nővér éles szopránjának:

...*Jer velem innen szabadba újra,
Felhők fölébe, hólepte csúcsra,
Hol kéklík a tenger az ég peremén,
Hol senki se jár, csak a vihar - meg én.*⁴

Odakint felrikoltott a csengő.

- Házkutatás. - Ilonka füttyentett egyet. - Legalább eltelik a délután. - S indult ajtó nyitni.

³ *Máhájá krüljom* (oroszul, fonetikusán): szárnyait meglebbentve.

⁴ *Puskin: A rab.* Lányi Sarolta ford.

- Maradj - mondta Ida. A könyvet gyorsan a kredenc háta mögé csúsztatta, és kisietett.

Az előszobában vita támadt, de máris nyílt az ajtó, s egy férfi lépett be. Ida széttárt karral védte a szoba bejáratát. De a férfi félretolta.

- Tiltakozom, hogy a tizenkét éves húgomat bármilyen címen elvigyék - mondta Ida, a férfi sarkába nyomulva.

- Tizen... - kezdte Ilonka, de Ernő iszonyú pillantására elhallgatott.

- Maga a Szekeres Ilona? - lépett melléje a férfi, s hajtókéja alatt megmutatta a detektív-jelvényt. - Vegye a kabátját, és kövessen.

- Miről van szó, kérem? - Ernő belekarolt Ilonkába. - Én a gyerek bátyja vagyok...

- Állj három lépéssel hátrább, fiú - húzta el Ernőt a detektív. A család férfitagja, vásott rövid nadrágjában, szipákoló orrával, meg kell vallani, nem volt imponáló jelenség. - Hallotta, Szekeres Ilona? Idézése van. Itt az előállítási parancs.

- Hová kell mennem, bácsi kérem? - kérdezte a kislány ügyefogyottan. - A rendőrségre?

- Vegye a kabátját.

- Megtiltom, hogy kimozdulj a lakásból... - dadogta Ernő.

- Hová akarja vinni a húgomat? - Ida szorosan a detektív elé állt.

- Ügyészi kihallgatásra.

- Ha valami panasz van a kislány ellen, állítsák gyermekbíróság elé! - Ida reszketve karolta át Ilonka vállát.

A detektív revolvert fogott rá.

- Le a kézzel a lányról! Ha még egy szót szólnak, lövök, és hatóság elleni erőszak miatt megindítom az eljárást!

- Ugyan mit izéltek már annyit, nem látjátok, hogy a bácsi csak tréfál - kuncogott Ilonka reszketően. - Veszem a kabátomat, és megyek.

- A Markó utcába viszi vagy a pestvidékire? - hallotta még Ida sírós hangját az előszobában.

A detektív válasz nélkül kituszkolta az ajtón, belékarolt, és levitte az utcára.

Északi szél csapkodta arcukba a havat, nyers, jeges korbácsütéseivel. A Kruspér utcából befordultak a Budafoki útra. Már csaknem besötétedett. Alig volt járókelő az utcán. Lépteik neszét felfogta a gyorsan növekvő hótakaró. A kapuk alatt kigyulladtak a villanykörtek. Ilonka feszülten gondolkodott.

„Fussak el tőle? Ha egy pillanatig elengedne... Becsöngetek valamelyik lakásba vagy fölszadok a padlásra... Örültség! Sehol sem fogadnak be... Lefutok a Dunához... Nem, utánam lő... Nem kell most sokat gondolkodni, fölösleges most gondolkodni. Ilona, fiam, ne hagyd el magad.”

Ösztönére bízta magát, komédiázni kezdett, s mindjárt megkönnyebbült.

- Bácsi kérem... - nyafogott, mint egy elkényeztetett gyerek -, ülünk villamosra, nagyon fádom.

A detektív megszorította lépteit, de nem felelt.

- Bácsi, lassabban, nincs olyan hosszú lábam, mint magának.

A Budafoki útról bekanyarodtak a Bertalan utcába.

- Bácsi - szólalt meg ismét a panaszos gyerekhang -, bácsi, ugye nem a rendőrségre visz? Úgy félek. S Ilonka reszketni kezdett a férfi karján.

Utcai lámpás alatt mentek el. A detektív meghökölt egy pillanatra, s a kislány arcába nézett.

- Mondtam már, hogy ügyészségi kihallgatásra megyünk. - A semmitmondó vonások nyugtalan, tétova kifejezésbe rándultak. - No, jöjjön.

„Hazudik” - gondolta a kislány. - Ugye, estére visszatérhetek a testvéreimhez?

- Gyerünk, gyerünk - vonszolta most már a férfi a botladozó gyermeket. Inkább bizonytalan, mint nyers sürgetéssel.

Kiérték a Fehérvári útra. A férfi a Hadik-laktanya előtt megállt a járdaszélen, a vasoszlopra tűzött táblánál. Nem ment át foglyával a túlsó oldalra, a patika elé, a hídon áthaladó villamosok megállójához.

- Bácsi, hát hová visz engem? Az ügyészség a Markó utcában van, a pestvidéki meg a Fő utcában... Tudom, már jártam ott, mikor szegény megboldogult nővéremet kerestem... Nekünk a túlsó oldalon kell fölszállnunk... Bácsi kérem...

A detektív nyugtalanul körülnézett. Messzebb egy-két fekete alak küszködött a fehér pelyheket kavargató szélben. A kihalt utcán senki sem hallotta ezt az idegeket borzoló, sírós hangot.

A Fehérvári út elején csörömpölve meglódult a tétényi villamos öt ócska, nehéz kocsija.

- Erre szállunk fel - mondta gyorsan a férfi. - Kelenföldre viszem, a laktanyába. Az az ügyész, aki magát kihallgatja, most ott működik. A villamoson egy szót se szóljon hozzám, mert velem gyűlik meg a baja.

A villamos megállt előttük.

- De bácsi kérem, miért kell nekem ahhoz a laktanyai ügyészhez mennem, én nem vagyok katona... - húzta vissza a kislány a férfit.

„...A Héjjas-különítményhez visz... Végem van...”

- Hallgass! Gyerünk! - fogta át derekát a férfi.

S már fönt voltak a villamoson.

Két szemközti ülésen, egy páholyban helyezkedtek el, mert a hosszú padsoron nem volt hely. Bóbiskoló munkások szorongtak összepréselődve a jégvirágos ablakok alatt, egymás testének melegével pótolva a hitvány ruházatot. A kislány didergett átnedvesedett, vékony kabátjában. Egész úton esdeklő tekintettel, állhatatosan nézte a férfit. Vörös kezeit, mint egy öregasszony, összekulcsolta a hasán. Az ember nem bírta ezt az átható, kérő és kérdő tekintetet; elfordította fejét, és kinézett a befagyott ablakon, melynek üvegén a fel-felbukkanó s eltűnő lámpák fénye is csak elmosódott, sárgás holdként derengett. A kislány már nem félt. Teljesen elfoglalta a szerep.

Valami nagy, sötétes téren szálltak le. Kis boltok fukar világosságot vetettek ki a kergetőző hópelyhekbe.

- Nagyon fázom - mondta a kislány. Fák alatt mentek, a szélroham maroknyi havat szórt arcukba.

A férfi nem válaszolt, de meggyorsította lépteit. Rézsút átvágott a járdára, s egy ajtó előtt állapodott meg, amely fényesebb volt a többinél. Gépzongora hangjai szűrődtek ki a süvöltő szélbe.

- Gyerünk, gyerünk és hallgasson - mondta megint, betolva a kislányt a kivilágított helyiségbe.

Újonnan berendezett, csupasz kis lokál vagy cukrászda volt, néhány spanyolfallal elkerített asztallal. A sarokban mennyezetig érő műpálma díszelgett egy vörös csöbörben. A falat csak a Törley-pezsgős plakát dús idomú, vékony derekú nője díszítette, de a vaníliaszagú levegőben kellemes enyhesség áradt. A férfi újból belékarolt a kislányba, s a sarok felé vitte. Leültek a kályha mellé, a terítetlen asztalkához.

Fekete ruhás, csinos asszony vette föl a rendelést.

- Van? - kérdezte a detektív.

- Van - mondta a nő. - Magának mindig van. De drágább lett.

- Kettőt - mondta a férfi. - Jó forrón, és nagyon gyorsan, nagysádkám.

A gépzongora egy tangót nyávogott.

Az asszony perc múlva két csésze gőzölgő, illatos csokoládét tett az asztalra.

Ilonka szájára tapasztotta kezét. Csokoládé! Ezerkilencszázhusz februárjában csokoládét iszik Budapesten! Pedig Kovácsnéól úgy hallotta, hogy azt csak a vöröskeresztes hölgyek kapnak, az éhező gyermekeknek szánt szeretetsomagokból.

Csokoládé!

A férfi fizetett. A visszajáró pénzből félretolta a borraivalót, s még egy koronát is hagyott az asztalon. Ilonka nyelve hegyével kinyalta az üres csészét, orrot fújta, és azt mondta:

- Köszönöm szépen. Finom volt. Bácsi kérem, most tessék kimenni egy percre a ruhatárba, s én azalatt meglépek innen. Nem megyek haza, nem akarok a bácsinak kellemetlenséget okozni. Számíthat rám.

A férfi összehajtogatta a papírpénzt, s halkán megkérdezte a kislányt:

- Van magánál pénz?

Ilonka elvörösödött.

„...Gazember! Egy ezresért bezzeg elengedne!” - gondolta. Pedig de szívesen csúsztatott volna ebben a pillanatban akár százezer koronát is a férfi kezébe...! - Jaj, bácsi kérem - mondta mégis barátságosan -, mi nagyon szegény népek vagyunk, nem kapok soha pénzt hazulról... Ugye, a csokoládét meg kellene adnom a bácsinak? Egy fityingem sincs.

- Fogd be a szád, és gyerünk! Azt a koronát tedd el, hogy villamoson mehess haza, ha netalán még ma kiengednek.

Amikor a fegyveres őrség a laktanya kapujában átvette Ilonkát, hátrafordította a fejét.

- Isten vele, bácsi - szólt remegve a távozó detektív után.

*

Hat fegyveres ember között fordult be a kapun. Átvágtak a nagy kaszárnyaudvaron, beléptek a főépületbe. A folyosó torkolatánál is őrség állt. Négy ember a kislány mellett maradt, a másik kettő egy őrmesterrel tárgyalt: nyilván az őrség parancsnokával. Ilonka csak annyit értett, hogy az ő elhelyezéséről tanakodnak, s hogy egy cellát ki kell üríteni számára. Végül is bevezették az őrség szobájába.

- Egyelőre itt marad - mondta az őrmester, és kiment a folyosóra.

A dohányfüstös szobában fegyverek voltak a falnak támasztva.

Tucatnyi fiatal katona zsibongott a huzatos helyiségben. Az ajtóval szemközt, az ablak alatt rövid lóca állt. Ilonka egyenesen odament, és leült. Dermedt kezeit bedugta a kabátja ujjába, összegörnyedt, hogy testének minél kisebb felületét érje a hideg. Közönyös arccal előre nézett. A folyosónak azt a részét figyelte, mely a nyitott ajtó keretében látszott: a halál vagy a szabadulás felé vezető út rövid szakaszát.

Két katona a lócahoz lépett, és zsebre vágott kézzel fesztelenül mustrálgatta.

- Jó hús - mondta az egyik, oldalba bökte társát.

- Husikám - kezdte a másik, s leült a rövid lóca végére -, ha fázol, én szívesen megmelengetlek. - Fekete legény volt, előreálló sárga fogakkal. Közelebb húzódott a kislányhoz.

Ilonka felállt, lassan a szoba túlsó végébe ment a kis vaskályhához, hogy kezét melengesse. De a kályha nem volt befűtve. Senki sem szólt, hát még néhány lépést tett, s nekitámaszkodott az ajtófélfának. Ekkor a folyosó végéről tompa zaj, s nyomban utána két iszonyatos ordítás hallatszott. Ilonka az ajtófélfába kapaszkodott, s lehunyta a szemét.

- Ma este megint nagy grimbusz lesz - mondta valaki a szobában. - Iván főhadnagy úr megjött Kecskemétről. Egy hasas kis hordót hozott:

- Nemzeti ajándék - röhögött az ember. - Jóféle kisüsti, a...

Állati bömbölés hallatszott most a folyosó végéről.

- Eredj onnan az ajtóból. - Egy katona megfogta a kislány vállát.

A fekete legény ellökte mellőle.

- Hadd. Szokja csak meg. Ez így megy nálunk, husikám - nevetett a lány arcába. - Mi kecskeméti gyerekek vagyunk.

- A Bercit meg a Danit készítik ki - szólalt meg valaki Ilonka mellett. - A mama holnap megkapja a kettős gyászjelentést.

Ilonka feléje fordította a fejét.

- A négy újságíró is programba van véve - racsolta egy szemüveges, vézna fiatalember. - Azokat miért nem hozták le?

„...Berci és Dani... Berci és Dani... - ismételte magában Ilonka gépiesen. - Az nem lehet... Kósa Berci és Kósa Dani... Az nem lehet, hogy Kósa nénitől elvegyék a két nagy fiát... Berci tizenkilenc éves, Dani most múlt tizenhét... Vasasok... Ők keresnek Kósa néniékre... Dani egyszer kihúzott a Lágymányosi-tóból, amikor a gáton a három fűzfa alatt fürödtem Ernővel, s megijedtem a dohánygyári szirénától... Hány éve is ennek...? A mama akkor már nem élt. De miért éppen *Kósa* Berci és *Kósa* Dani...? Miért éppen *Kósa* Dani...? Danika... Harmadikban vizsga után megvártál a hídnál a kis sétatéren, és egy csokor nefelejcset adtál nekem. - El ne felejts, mert én nyáron nagyapámhoz megyek masinálni - azt mondtad. A nefelejcs rózsaszínű selyempapírba volt csomagolva. A papír még mindig megvan, Danika, abban őrzöm a leveleimet. Te egyszer sem írtál nekem, Danika, pedig hogy ígérted...”

Összekuszálódta a gondolatai.

Az ordítás elült, a jajveszékelés is megszűnt. A folyosón kivágódott egy ajtó. Csoszsanó, nehéz léptek közeledtek. Két katona vonszolt el az őrtanya előtt egy félmeztelen, formátlan embert. Az őrség az ajtóhoz nyomult.

„...Kósa Berci... - riadt fel Ilonka hirtelen. - Mindkettőnek ilyen mézszínű a haja, de Danika sokkal alacsonyabb. Ez Berci.” - Előrehulló üstökéről megismerte az alélt fiút.

Megint azok a csoszsanó, súlyos léptek a folyosón.

- Látni akarom - mondta Ilonka, s eltolta az elébe álló katonát.

- Tessék, kisasszony - szólt gúnyosan a szemüveges. A kislány háta mögé lépett, s vállaira támaszkodva fölágaskodott, hogy ő is lásson.

Egy élettelen alakot vonszoltak el megint az ajtó előtt.

„Isten veled, Danika... - búcsúzott tőle hangtalanul a kislány. - Isten veled. Vége.”

Minek van vége? Maga sem tudta. Vége a gyerekkornak. Vége van valaminek, ami lehetett volna, de még el sem kezdődött. Vége van a világnak. Mindennek.

Visszament a lócához, s szorosan összefogva dereka körül a kabátját, leült. Némán kuporgott az ablakon benyomuló éles huzatban. A katonák nem törődtek vele. Nevetve játszottak az egyik sarokban valami aranycsillogású nagy pénzdarabbal.

*

- Indulás! A cellába!

Az őrmester hangja riasztotta fel. Föltápászkodott, és várt, hogy elvezessék.

- Motozás odafönt lesz. - Az őrmester karon fogta a kislányt.

- Őrmester úr, kérem tisztelettel, nem lehetne a motozást az őrtanyán foganatosítani? Arra mi is kíváncsiak vagyunk - racsolta a szemüveges. Erre csúnya nevetés támadt.

- Csöndet, fiúk, aki pimaszkodni merészel a lánnyal, kiköttetem.

Halk vihogás közben léptek ki a folyosóra.

- A tekintetes főjegyző úr fia! Meg a nagyságos előljáró úr fia! A patikus úr fia meg mittudomén micsoda számkukac úr fia! Az önkéntesi karpaszományt sem tudták megszerezni, ahhoz kevés az eszük, mégis ők parancsolnának. Egyszer belétek vágom a bicskámat! - dohogott az őrmester. - Erre, a lépcsőn - indult meg a kislánnyal az emeletre.

Ilonka a katona arcába nézett. Jóképű fiatal legény volt, talán huszonöt éves. Tatáros barna arcában világoskék, értelmes szemek; nagy, puha szája fölött kis nyírott bajusz.

- Maga kinek a fia? - kérdezte Ilonka csöndesen.

- Ahhoz magának semmi köze - mordult rá az őrmester. - Mozgás!

- Én tudniillik egy tanár lánya vagyok - folytatta Ilonka, lassan fölfelé haladva a lépcsőn. Nem járt arra senki. A katona is lassított. - Apám régen meghalt, anyám is. Öten vagyunk testvérek odahaza, nagy szegénységben élünk, gondolhatja.

- Az más. - Az őrmester végignézett a kislányon. - Pedig úgy gondoltam, azok húzták magára útközben ezt a hitvány kabátot, akiknek a kezén már átment, amíg ide jutott. Mert a feje olyan úriformájú. Van nekem szemem, kisasszony.

- Úgy vagyok én kisasszony, ahogyan maga úr - mondta a kislány halkan, s szemét ráragyogtatta a katonára. - Főzök, mosok, vasalok, foltozok az öt testvéremre, ez az én életem. A nővérem azt mondta a detektívnek, hogy tizenkét éves vagyok, de valójában már a tizenötödiket töltöm. Három év óta, hogy anyám meghalt, én szolgálom a családot.

- A mi falunkban az ilyen derék, ügyes leányoknak már van szeretőjük... vagyis udvarlójuk, ahogy itt Pesten mondják - mosolygott az őrmester.

- Nekem nincs. És nem is lesz többé soha.

- Meghalt az illető?

- Nem tudom...

„...Miért sírok most? - kínlódott a kislány, könnyeit nyeldesve. - Most miért siratom Stettner Ákost? Mi köze ennek az őrmesternek ahhoz, hogy rettenetesen félttem Stettner?”

- Őrmester úr, maga falusi ember, ha jól értettem - kezdte Ilonka, csak hogy szabaduljon gondolataitól.

A lépcső fordulójához értek.

„...Két perc, aztán úgyis vége mindennek” - akadt el hirtelen a kislány lélegzete. Már alig figyelt a másik válaszára.

- Paraszt vagyok - mondta az ember. - Apámnak két hold földje volt. Nyolcan osztoztunk rajta, nyolc család. Három fiú meg öt leány. A legkisebbik lány ötéves, apám már elesett, mikor ez a világra jött, a legnagyobb lány meg annyi, mint maga, kisasszony. Két bátyám legénysorban van még. Mit tehettem? Bezupáltam. Olyan az én írásom kérem, mint egy tanítóé. Mert mi fiúk mind kijártuk a hat iskolát. Kell az a kis pénz odahaza. Láss, még csak nem is dohányzom. Hazaküldök mindent a kicsinyeknek.

- Az isten verje meg, aki ezt a keserves világot visszacsinálta...

- Idehallgasson, kisasszony. - A katona megszorította a kislány karját. - Vigyázzon, hogy mit mond. Itt a nőket sem kímélik. Van itt egy asszony, akit ráültettek a kályhára...

- Ez nem igaz!...

- Hallgasson, az isten szerelmére, agyonvernek, ha megtudják, hogy ezt magának elmondtam. A látogatóktól óvakodjék. A szárnysegéd úrtól meg különösen. Ne üljön le, ha bejön magához, ne beszéljen, ne fogjon kezét. De egy szót se minderről... érti? Fegyver, kés, pénz, érték van magánál?

Ilonka a fejét rázta.

- Úgy vittek el hazulról, váratlanul. - S kiforgatta a zsebeit.

- Akkor nem csinállok motozást. Erre mi úgysem vagyunk berendezve, a női foglyokat is a katonák motozzák. Nem való az magának, még túl fiatal. És most hallgasson.

Kis szoba nyitott ajtaja elé értek. Középen, a padlón vödör állt. Egy katona térdelt mellette; friss vértócsát mosott föl valami zsákdarabbal. A szoba parkettáját itt is, ott is nagy vizes foltok éktelenítették.

- Őrmester úrnak jelentem alássan, a cellát és a priccset fölmostam - vágta magát haptákba a katona.

- Tisztogassa le a falat is.

Ilonka elszédült.

- Feküdjön le - hallotta azután az őrmester hangját.

A priccshez vezették.

- Takarót holnap kap.

Ködösen látta még, hogy a katona fölkapja a vödröt, s az őrmester mögött kimegy a szobából. Az ajtó bezárult. Hallotta, amint kinyílik a kémlelőlyuk, s néhány pillanat múlva ismét becsukódik.

„Egy cellát tehát kiürítettek, s most engem költöztettek be” - gondolta. Szemügyre akarta venni börtönét, de bántotta a mennyezetbe süllyesztett villanykörte fénye, s leeresztette a szemhéját. Pillanat múlva elnyomta az álom.

*

Hány órát aludhatott? Egyet, huszonnégyet vagy hatot? Az ablak mögött sűrű éjszakai sötétség. Kabátja átnedvesedett a háta alatt. Izzadott-e vagy a prices volt még nedves, amikor ráfeküdt? Erre nem emlékezett. A szobában nagyon hideg volt.

„Voltaképpen nem is szabályos börtöncella” - állapította meg Ilonka, amikor a keskeny szobában körülnézett. Olvasmányai s a kiszabadult galileisták regényes leírásai egészen más képet adtak a cellákról. Más volt az is, amit a gyűjtőben látott, a folyosókról nyíló sok egyforma ketrec. Később hallotta, hogy eredetileg a fegyencek munkatermei voltak; a kommün bukása után, amikor tízszeresére duzzadt a letartóztatottak száma, ott zsúfolták össze éjjelre-nappalra a foglyokat. Ebben a szobában az ablak nem fönt, jóval a feje fölött kezdődött; a sűrű vasrács előtt akár ki is nyithatta volna a kettős szárnyat, de a kilincset lecsavarták. Az ajtó nem látszott különösen erősnek; a rostéllyal felszerelt kémlelőnyílást, mintha frissen vágták volna bele. A falak lent piszkosak, foltosak voltak, pedig nemrégén meszelhették ki; embermagasságon felül fehéren világítottak a villanykörte fényében. Mintha ezt a helyiséget is az utóbbi hónapokban alakították volna át zárkává; mielőtt a Héjjas-különítmény bevette magát az épületbe, nyilván a kaszárnya szokásos céljait szolgálta. Minden bútorzata egy csupasz prices és a kübli volt, egy horpadt, bádogfedővel letakart fölmosóvödör. Se dézsza, se szék, ami hozzátartozik a zárkák felszereléséhez.

Ilonkát kemény fekvőhelyén úgy fölfrissítette az álom, mintha saját matracán ébredt volna egy hosszú, fárasztó kirándulás másnapján. Nyugodt volt. Tudta, hogy lába alatt vulkánikus a talaj; sötét és pusztító erők dolgoznak itt. Fogságban van, de mikor lesz vége a fogságnak? Ki tudja? Ahogy a tűzhányó meredek oldalán fölkapaszkodó turista is méterről méterre küzdi le a váratlan nehézségeket, számolva a kitörés veszélyével - úgy kell most neki is megjárnia a fogság nehéz útját napról napra, mindig csak a jelen és tán a következő perc nehézségein gondolkodva. Igen, lába alatt morajlik a föld! Ezt a vulkánt pedig csak sportszenvedéllyel és rendületlen hidegvérrel lehet megmászni: minden akadályon át célhoz kell érnie! Kiszabadulni és élni! Közben nézhet, figyelhet: pokoli panoráma!...

Egy tanár, apja barátja jutott eszébe. Kicsi lány korában órákig elhallgatta Fenyő bácsi úti élményeit. Minden kalandja között a Vezuv megmászása volt a legcsodálatosabb. A tűzhányó éppen működésben volt, amikor Fenyő bácsi Nápolyban járt. Ritka szerencse! Nosza föl a Vezuvra! Fenyő bácsi öt méterre közelítette meg a feketén füstölgő, izzó köveket lövellő kúpot. Az utolsó ötven méteren már oly forró volt a talaj, hogy folyton emelgetnie kellett a talpát: semmeddig sem állhatott egy helyben. - Így hát a kitörés helyéről csak pillanatfölvételeket készíthettem - jegyezte meg mindannyiszor szerényen az öregúr. - Véletlenül éppen nálam vannak ezek a fotográfiák. - S már ki is húzta zsebéből a kis albumot, a Vezuvon készült fényképekkel. - De hát a kövek, az izzó kövek! Nem pottyant a fejére valami? - csapta össze kezét a mama. - Semmi sem pottyant a fejemre, kedvesem, különben most nem ülnék maguknál ebben a kellemesen fűtött szobában. - De hát hogyan csinálta? Hogyan csinálta? - ámuldozott mindig a mama, s lopva rákacsintott a férjére. - Nagyon egyszerűen - mondta Fenyő bácsi, túlzott szerénységgel. Mindig fölfelé néztem, a fejem fölé. Ha jobbról láttam potyogni követ, balra léptem, ha balról láttam, jobbra léptem. A talpamat úgyis folyton emelgetnem kellett, drága Sarolta.

„...Nekem most ugyanazt kell csinálnom, amit Fenyő bácsinak - mondta Ilonka. - Résen lenni minden pillanatban, honnan jön a baj, a tüzes istennyila. És kapkodni a fejemet. Meg a lábamat. Egy lépést jobbra, egy lépést balra. Kánkán a tűzhányó tetején! Ujjé! - A mama teát

töltött az öregúrnak, és a forró gőz a fehér porcelánkanna tetejét a mennyezetre vetette. A mennyezet szép világoskék volt, a fehér fedő megállt rajta, mint a delelő nap, azután visszaereszkedett megint a kannára. Fenyő bácsi szeges botjával fölhágot a kredenc tetejére, s kitűzte rá a nemzetiszínű zászlót. Aztán tölcserít formált tenyeréből, s lekiáltott a mélységben fényképező Ilonkának: - Turistaszenvedély! Ez az életben a legfontosabb! A hegymászás tágítja a tüdőt! Edzi a szívet! Halihó!”

A kislány már álmodott.

*

...Ki volt ez? Hiszen ez nem Fenyő bácsi hangja...

Elnyújtott üvöltés hallatszott nagyon messziről. Mintha párnázott ajtó mögött kínoznának valakit.

A kislány fölugrott a priccsről. A szobában égett a villany. Odakint sötétség. Még mindig? Vagy már megint?

„...Hány napig aludtam? - Számolgtatt, de hiába. - Negyvennyolc óránál nem aludhattam többet, különben most sokkal éhesebb volnék. Mi az, itt nem adnak enni? Vagy már ki is vitték az ételt, mert aludtam?”

Már éppen dörömbölni akart az ajtón, de nem tette. „Inkább csöndben éhen halok, mintsem ezeknek a kezébe adjam magam.”

Lekuporodott a priccsre, s megint számolgatta, hány óráig tarthatott az első álma, a második, a harmadik... Végül kiokoskodta, hogy huszonnégy órája lehet a kaszárnyában. Öt óra tájt lépett be a kapun. Nyolc óra körül vezették föl a cellájába. Aludt reggel hatig. Azután megint elaludt. Most délután öt vagy hat óra lehet.

Az ajtóhoz ment, hallgatózott. A folyosón semmi zaj, csak az üvöltözés hangzott messziről.

„Talán mégis éjfélre jár az idő...”

Mocsár... Örök egyhangúság. Mind mélyebbre süllyed az ember, elhal a lélek... Eszébe jutott az első negyedóra a gyűjtőben, a szag...

„...De én nem akarok itt megfulladni...”

Elhatározta, hogy mérni fogja az időt. Minden este lefekvés előtt rovást karcol a falba.

...De mivel? „Még egy hajtűm sincs” - bosszankodott. Kurtára vágott körmei nem hagytak nyomot a meszelésen. Végigtapogatta ruháját, zsebeit, s négy tárgyra bukkant, a kabátbélés alján: az ötödikes iskolai igazolványára, egy csöpp, papírba csomagolt púderre, amit még az ősszel csent el Iréntől, a villamospénzre meg a hegyes kis körömráspolyára.

Pizkos foltot keresett a falon, a szoba sarkának tájékán, ahová a legkevesebb fény hull a lámpa meg az ablak világosságából. Oda fogja bekarcolni a dátumot: 1920. II. 19. És mellé egy vonalat húz. Majd hetet egymás után. Azután új sort kezd. Így áttekinthetőbb lesz. Ha ugyan rákerül a sor...

Lehajolt, s ujjáival egy sima, egyenletes darabka falat tapogatott ki a naptár számára. Ekkor néhány halvány betűt pillantott meg:

... u t o l s ó ó r á j á b a n ...

Letérdelt a padlóra, s kibetűzte a fölötte levő sort is:

Hajnalban kivégeznek. Leninre gondolok életem utolsó órájában. Éljen a világforradalom!

*Barta Károly
19 éves vöröskatona*

Tovább kúszott a térdén, és végig elolvasta a falon körülfutó sorokat, az örökre eltávozottak búcsúszavait:

Édes feleségem, hűséges Rózsikám, utolsó leheletemig szerettelek. Könnyen halok meg, mert tudom, hogy a fiamból forradalmárt nevelsz. Hű férjed

*Rajág Lajos
30 éves vöröskatona*

Rajág Lajos... Rózi is özvegy lett... A kislány szemébe könny szökött. De az eltávozottak hívták, szólították.

Drága Szerelmem, kicsi lányom, Magduskám, el kell válnunk, de légy erős. A régi világ pusztulásra van ítélve. Egy jobb világ van születőben, és a szellem emberének ma az az egyetlen feladata, hogy ennek az új világnak eljövételén munkálkodjék. Ezt értettem meg, sajnos túl későn, a halál előtti órák magányában. Ötvenedik évemet betöltve, harminc év tévelygése után ezzel a világos tudattal indulok a kivégzésre: tíz- és tízezer élet hősi áldozata mellett az én halálom csekély hozzájárulás lesz a jövő alapjainak megvetéséhez. Többre nem tellett sem erkölcsi erőmből, sem értelmemből. De Te, Szerelmem, Magduskám, Te fiatal vagy, Te meg fogod találni helyedet az új világban.

*Forró szerelemmel híved
Dr. N. B.*

A hosszú búcsúlevél csaknem a padlónál végződött. Valaki nyíllal átlőtt szívet karcolt mellé, a szív alá búcsúsorokat:

Kedves édesanyám, ne sirassa meg egyetlen fiát. A proletárforradalomért halok meg, vesszenek a burzsujok, a mi sanyargatóink. Éljen a második magyar tanácsköztársaság. Isten vele, kedves édesanyám, maradok szerető fia

*Somogyi József
kőműves ifjúmunkás
Szeged*

Aki elvtárs olvassa, adja át.

Kusza, táncoló betűk:

Drága anyuskám, két óra múlva visznek kivégzésre. Ha már nagyobbak lesznek a gyerekeink, ne titkolja előttiük, hogy miért kellett meghalnunk. Nem bántam meg semmit, ennek így kellett lennie, ha anyuska ezt nem is érti meg. Utolsó gondolatunk a gyerekek és anyuska. Bocsásson meg nekünk, nem tehettünk másként.

Erzsi és Tibor

Aki olvasta, adja át! Elvtársak, kérem, adják át üzenetünket, ha majd lehet, özv. H. Á.-nének, személyesen. Csókolják meg helyettünk kicsiny gyermekeinket.

A többi üzenetet hegyes szerszámmal összevissza karcolták. Egy mondat maradt csak olvasható: Aki olvassa, adja át...

Vajon hányan tértek vissza ebből a cellából az életbe?

A kislány lekuporodott a priccsre, s átkarolva magasra húzott térdeit, elgondolkodott. „Dr. N. B. Orvos lehet vagy mérnök, vagy inkább tanár. Szegény Erzsi! Vajon hány gyereke lehet? Ha engem kivégeznének, kinek írnék búcsúlevelet? Ákosnak? Mit írhatnék neki, milyen üzenetet, amelyet idegen is elolvashat? »Vigáztam az egészségemre, mások számára jól kamatoztattam!« Ó, dehogyis írom ezt! Ákos meg sem értené, biztosan nem emlékszik első találko-

zásunkra, úgy mint én. Talán ezt írhatnám: »Nagyon szerettem magát, kedves Ákos, kár, hogy az életben többé nem találkozhattunk.« Eh, akkor már úgyis mindegy. Nyugodtan megírhatnám: »Kedves Ákos, én magába nagyon...«»

*

Furcsa, kapingáló kis neszt hallott a szoba túlsó végéről. Rémülten talpra ugrott. - „Úristen, egy egér... Egy egérrel vagyok összezárva!”

Fülett, de már nem hallott semmit. Azután a kis nesz megismétlődött. Mintha a szemközti fal felől, a padlóról jönne. De még csak oda sem mert nézni.

Három apró kapingálás. Azután megint három. Szabályos időközökben. Nem, mégsem egér!

A másik falhoz ment. S a padló fölött, a szellőzőlyuk rostélyán át a szoba levegőjénél is hidegebb levegő áramlott harisnyás lábára. De nem látott semmit.

Azután suttogó hang szólalt meg a padló fölött:

- Ki maga? Mi újság odakint?

A kislány hirtelen úgy elgyöngült, hogy a falnak kellett dőlnie.

- Ki beszél? Honnan beszélnek?

- A kályhaajtóból - suttogta a hang. - Térdeljen a rostély elé. Közös a kályhánk. Az én cellámból fűtik, a rostélyon megy át a meleg. Nekünk persze nem fűtenek. Ki maga? Miért hozták be?

- Nem tudom.

- Én Gesztesi Imréné vagyok. Beteg gyerekeim mellől vittek el, spanyolban feküdtek, magas lázzal. Az uram kommunista, átszökött a határon, de nem hitték el, kínoztak, mondjam meg, hol bujkál...

- Ezt ők így csinálják.

- Honnan tudja? - kérdezte az asszony odaát.

- Már vallattak a rendőrségen.

- Maga kicsoda?

- Hajdu sógornője vagyok.

- Hajdu Ferencé? - jött gyorsan a kérdés.

- Azé.

- Értem... Asszony?

- Tizenhat éves leszek az ősszel. Ha megérem.

- Szegény gyerek.

- Szekeres Ilona vagyok - mondta erre a kislány.

- Bántottak?

- Még nem.

- Engem a kályhára ültettek, és befűtöttek alattam. Másod- és harmadfokú égési sebeket szenvedtem. Az egyik őr állapította meg, szanitéc volt a háborúban. Ennek egy hónapja. Orvos nem látott. Szerencsére a sebek nem gennyesedtek el. Én nem vettem részt semmiben,

nem beszéltem, teljesen elfoglalt a családom, mégis ide jutottam. De én élni akarok, nekem élnem kell, ha elevenen megnyúznak, akkor is. Nincs kire hagyjam a gyerekeimet.

- Hány gyereked van?

- Három. Picinyek. Jaj istenem. - Gesztesiné sírni kezdett.

Ilonka később megkérdezte:

- Milyen nap van ma?

- Péntek.

- Azt hittem, már szombat vagy vasárnap.

- Aludtál?

- Igen. Hiszen akkor engem nem ma hoztak be. Nagyon mélyen aludtam.

- A fiatalok mind átalusszák az első napot. Én nem tudok aludni. Hallottam, öt vagy hat óra tájt vittek a cellába.

- Most hány óra lehet?

- Tíz-tizenegy.

- Honnan tudod?

- A zajokból meg a csendből meg egyebekből. Ilyenkor kezdünk beszélgetni a szomszédokkal.

Elhallgattak.

- Két embert agyonvertek a cellában, mielőtt téged oda bevittek. Helyet kellett csinálni - mondta az asszony egy idő múlva.

- Tudom. Láttam.

- Hol?

- A falon meg a padlón. Akkor mosták föl. Őket is láttam. A földszinten.

- Nem tudod, kik voltak?

A kislány hallgatott.

- Beszélj csak. Nekünk itt tudnunk kell mindenről. Értesíteni kell majd a családokat. Kevesen jutnak ki élve... eltűnnek... De lesz, aki megmarad. S ezek itt egyszer majd felelni fognak. Minden emberért. Nem érted?

- De értem. Igazad van. A Kósa-fiúk voltak. Ismertem őket.

- Kommunisták voltak?

- Igen.

Megint hallgattak.

- Már csak önvédelemből is tudnunk kell, mi folyik itt. Majd megtanulod te is.

- Szökni nem lehet?

- Ó, te gyerek.

- Nem hallgathatják ki a beszélgetést?

- Ilyenkor nem. Ilyenkor már mind részeg, és lent van a pincében. A grimbusz, ahogy ők mondják, a grimbusz éjféli után kezdődik, és az olyan borzasztó, hogy józanul még ők sem bírják idegekkel.

- Tudom.

- Kitől tudod?

- Az őrtanyán vártam, míg kiürült a cella. Egymást közt beszéltek. A sárga fogú mondta.

- Az nagyon komisz. De vannak köztük tisztességesebbek is. Fiatal parasztgyerekek.

- Igen. Az őrmester. A tatárképű.

- Az? Nem mondhatnám.

- De. Hidd el. Csak bánni kell tudni vele.

Újabb hallgatás.

- Úgy látszik, te tudsz bánni az emberekkel. Pedig milyen fiatal vagy!

- Szeretem őket.

- Még most is?

- Igen. És érdekelnek.

- De jó neked. Én csak haza akarok menni. Haza, haza a gyerekekhez.

- Az más. Te asszony vagy. Az asszonyok másképp gondolkodnak. Két asszonynővérem van.

- Van gyerekük?

- Hajdunénak lett volna. De a bujkálás alatt elvesztette. Azt hiszem, a második hónapban volt.

- Szegényke.

- Ő is kint van Bécsben. A másik meg otthon.

- Tudja, hová vittek?

- Nem. A detektív azt mondta, hogy ügyészi kihallgatásra visz. Előállítási paranccsal jött.

- Másokkal nem csinálnak ennyi teketóriát. Az utcáról, a borbélytól, a fogházakból hurcolják ide őket. Irat nélkül. Úgy látszik, nálad vigyáznak a formákra, mert túl fiatal vagy, és a sógorod nevét is jól ismerik. A külföld miatt óvják a látszatot.

- Mit gondolsz, meddig tarthatnak itt?

- Nem tudom, édes fiam, nem tudom. Hazudjak neked? Úgy könnyebb?

- Nem.

Később az asszony megkérdezte:

- Adtak vacsorát?

- Nem.

- Éhes vagy?

- Kicsit. A detektív, aki értem jött, bevitt valami cukrászdába, és fizetett egy forró csokoládét.

- Az nem lehet!

- De. Még villamospénzt is adott, hogy ne kelljen ebben a cudar időben Kelenföldről gyalog hazakutyagolnom, ha még az este kiengednek.

- Komolyan mondod?
 - Komolyan. Miért?
 - Csak. - Az asszony nevetett. - Szeretnék látni.
 - Ó, mit képzelsz! Én nagyon csúnya vagyok.
 - Majd holnap megnézek, és megmondom, milyen vagy.
 - Hogyhogy?
 - A mosakodásnál találkozunk.
 - Lehet itt mosakodni?
 - Azt lehet. A volt K. u. K.⁵ legénység mosdójában. Csapok vannak. De az örök be szoktak nézni.
 - Az kellemetlen.
 - Nagyon. De lehet rajta segíteni. Majd megtanulod. Mosdani muszáj, különben megtette-
sedünk.
- Egy ajtó bevágódott a folyosón.
- Meddig lehet beszélgetni?
 - Akár reggelig. Az őrségváltásig. Mondtam, ilyenkor már az egész társaság lent van a pincében. Te nem tudod, micsoda szemét banda ez. Senki sem parancsol nekik. Még Horthy sem. Azt mondják, Héjjasék őt is a kezükben tartják.
 - Tudsz arról, hogy Somogyi Bélát, a Népszava szerkesztőjét eltették láb alól? És Bacsó Bélát.
 - Tudjuk. Ezt is Héjjasék csinálták. Az a piros autó, amelyen elhurcolták őket, tegnap itt állt az udvaron, behorpadt sárhányóval. Azt mondják, Horthy adta a parancsot, hogy el kell tüntetni őket. Somogyi megpiszkálta valami disznóságát, hát azért. Akkor mulatozást csaptak akkor éjjel, mikor az autó visszajött, hogy ide az emeletre is fölhallatszott. A Népszava járathatja most már a száját. A gyilkosok nem fognak megkerülni.
 - Gondolod?
 - Tudom.
 - Hallom, látogatók is jönnek. Miért kell vigyáznom rájuk? - kérdezte a kislány.
 - Erről is akartam beszélni. Csak gondoltam, nem ezzel kezdem. Délelőtt tíz óra felé rendszerint kijózanodik a társaság. A különítmény tisztjei, ha ráérnek, vagyis ha nem vonulnak ki aznap gyilkolni meg rabolni, meglátogatják a cellákat. Csupa jómodorú úrifiú, leülnek a priccsre a fogoly mellé, és udvariasan beszélgetnek vele. Van-e valami panasza, mekkora a család? ésatöbbi. Aztán egyszerre csak belenyomják az égő cigarettát a fogoly arcába. Ezt csak az újakkal csinálják. Az ember azután nem ül le délelőtt a priccsére, hanem a cellájában járkal.
 - Te is?
 - Én nem. Engem már nyugton hagynak. Az égő cigaretta nálam már nem számít szenzációnak, hiszen lejött az egész bőr a combomról, meg onnan, ahol ülök.
 - A szárnysegéd kicsoda?

⁵ K. u. K. (német, rövidítés): császári és királyi (osztrák-magyar közös hadseregbeli).

- Valami Jankovics vagy Brankovics. Horthy szárnysegédje.
- Hogy kerül az ide?
- Hivatalosan. Szolgálatban. A fővezér úr ide jár ki minden reggel tíztől tizenegyig lovagolni. A kaszárnyaudvarra. Bizony, fiam, itt minden reggel rájcsur van. Tehozzád talán nem nyúlnak: nem szeretik házon kívül a csattanós botrányokat. Márpedig ha kiszivárogná külföldre, hogy egy tizenöt éves kislányt tartanak fogva a különítményes tisztek laktanyájában, még a polgári lapok is szellőztetnék az ügyet.
- Levelet kellene kijuttatnom. Talán az őrmester...
- Ezzel ne próbálkozz. Az őrség elárul. És akkor levisznek a pincébe. Volt már ilyen esetünk. A kislány nem felelt. Irtózatosságot vett hirtelen erőt rajta.
- Aludjunk most már - szólt az asszonynak.
- Jóéjszakát, Ilonka.
- Jóéjszakát... Téged hogy hívnak?
- Klárinak.
- Jóéjszakát, Klári.

*

Reggel a mosdóban találkoztak.

Gyűrött arcú, gyűrött ruhájú férfiak jöttek-mentek a küblikkel a folyosón, az öt méterenként felállított fegyveres őrök felügyelete alatt. Mégis, amint Ilonka elhaladt a cellaszobák előtt, innen is, onnan is hallotta a foglyok suttogását:

- Az éjjel négy újságíró agyonverték. És még három embert. - Neveket mondtak, de Ilonka nem értette. - Adja tovább. Ki maga, kislány?

Klári éppen fél lábon állt a mosdóban; kétoldalt egy-egy fiatal nő támogatta. A harmadik a köpadlón guggolt. Fölhúzta a beteg asszony cipőjét.

- Ők mosdatnak, öltöztetnek. Jók hozzám - mondta Klári. - Ide jutottam - tette hozzá, és sírva fakadt.

- Ne sírj - mondta Ilonka. - Nem szabad sírni. - Hogy miért nem, arról nem beszélt. „Megértene-e - gondolta -, ha elmondanám, hogy ezt az egészet csak sportszerűen lehet végigcsinálni, különben veszve van!”

A két cipőt már befűzték. Klári őszülő haját gereblyézte az ujjaival. De fakó arcában nagyon fiatal volt a szeme. „Huszonöt éves lehet” - gondolta a kislány.

- Gyere ide - mondta Klári. - Kedves pofácskád van. - Mosolygott, pedig még hullottak a könnyei. - Nem vagy szép, de kedves vagy. Ő lesz a mi gyerekünk. Igaz? - fordult társaihoz.

- Az nagyon jó lesz - kuncogott Ilonka. Közben ledörzsölte magát a jéghideg vízzel, s azt gondolta: - „Milyen öreg vagyok én ehhez a szegény Klárhoz képest! Klári mindenért sír, mint egy apró gyerek. Pedig ezzel itt nem megyünk semmire. - Vörös, dermedt kezét az alsószoknyája fodrába törölte. Míg haját igazgatta, azon jártak a gondolatai, hogy szárnyai alá veszi a tehetetlen asszonyt. - Máris megszerettem Klárit. Jó, hogy ő a szomszédom...”

A mosdó ajtaja kivágódott. Lányos arcú, fiatal katona állt a küszöbön.

- Mozgás! - rivallt a nőkre. - Meddig pucolkodtok itt? - A korbács belecsípett az egyik fiatal nő vállába, aki még a csapnál mosdott.

Ilonka hirtelen négykézlábra állt.

- Vau, vau - vakkantotta el magát. - Vau, vau.

A katona elképedve bámult rá. Zsibbadó kezében lassan leereszkedett a korbács. A fiatal nők vihogni kezdtek.

- Bolond maga? - dadogta a katona.

- Nem vagyok bolond - mondta Ilonka. - Csak amikor megláttam a korbácsot, azt hittem, kiskutya vagyok. Bocsánat, tévedtem.

Ezzel talpra állt, és a hüledező katona előtt kisétált a folyosóra.

A kübliket, kannákat cipelő házimunkások közül többen látták a jelenetet. Most mindenki megállt a folyosón. A kislány e furcsa sorfal között vonult a cellájába. Ámuló, meleg pillantások követték.

Amikor az ajtó elé ért, az egyik fogoly, seprűjével tisztelegve, odasúgta neki:

- Brávó, Icuka! Holnap reggel a takarításnál beszélünk.

Ilonka csak most ismerte meg a fogatlan, beesett arcú fiatalembert. A kis Ódor Anti volt. A lánchídi tüntetésnél Ernővel és Antival összekapaszkodva nyomultak előre a hídfőhöz, melyet már megszálltak a rendőrök. Még nagyban folyt a lövöldözés, s ők a rendőrök hátába kerülve, a tömeg egyik csoportjával fölvonultak a Várba... Később is találkozott Antival. A fiút decemberben fölvtették a pártba.

- Megszököm innen - súgta másnap tisztogatás közben. - Ki, Bécsbe. De előbb föl kell javítanom a kondícióm, másképp nem bírnám ki a strapát. Akit nem vernek agyon, az itt éhen döglök. A házimunkások külön kenyéradagot kapnak. Ezért dolgozom nekik.

- Szökjünk együtt - súgta Ilonka.

- Azt már nem - rázta a fejét Anti. - Nem lánynak való dolog ez, kicsim.

Délben az ebédnél megint találkoztak.

A foglyok hosszú, egyes sorban váraoztak a kaszárnyafolyosón. Két házimunkás mosófazékban hozta föl a különös szagú levest. Anti a fazék mellett állt egy merőkanállal. Megkavarta a zsírtalan folyadékot; merített magának, kihörpintette a levest. Aztán tisztára nyalta a csajkát, majd oldalt fölhajlította a vékony alumíniumfület, s üres edényét a kabátja gombjára akasztotta. Végre osztani kezdte az ételt. Két deci barnás, híg folyadék került a remegő csajkákba. Egy őrmester - bizonyára az aznapi őrség parancsnoka - korbáccsal kezében, Anti mellett állt; szétvetett lábbal, fütyörészve, szórakozottan ellenőrizte az adagolást.

Még ketten voltak Ilonka előtt, és hatan váraoztak mögötte, amikor Anti így szólt a foglyokhoz:

- Ez az utolsó adag. Visszamehetnek a cellákba. A vacsoránál majd maguk kapnak először.

Morgolódás támadt. Mindenki a helyén maradt, és sóváran nézte a csajkát, melyet egy ősz hajú, görnyedt vállú férfi nyújtott Anti felé. A fiú megdöntötte a mosófazekat, kimérte az utolsó adagot, majd leakasztotta a kabátjáról a saját csajkáját, s a maradékot beleöntötte.

Szájához emelte az edényt.

Ilonka elsápadt.

- Az első adagot is magának osztotta! - bömbölte az előtte álló köpcös férfi. - Ezek a kommunisták még itt is előnyöket szereznek! - mondta halkabban a mögötte sorakozóknak.

- Te disznó! Te gyalázatos! - ordította az őrmester, s Antira emelte a korbácsot.

De Ilonka odaugrott, s lefogta a kezét.

- Emberre nem szabad korbácsot emelni - mondta. Hangja remegett, de erősen a katona szemébe nézett.

Az megzavarodva tűrte csuklóján a kemény kis kéz szorítását.

- Ez nem ember, ez disznó - morogta az őrmester. Egy pillantást vetett a fiú kezében táncoló edénybe. - Magát is meglopta, két adag van a csajkájában.

- Mindegy - felelte Ilonka. - Lemondok a mai adagomról az utánam következő javára - mondta, és kilépett a sorból.

- Én is átadom az enyémet - hallotta egy nő reszketős hangját.

Ránézett. Csontvázzá soványodott, fejkendős, kötényes, idős asszony állt mögötte.

- Én is átadom.

- Én is.

Két férfi kilépett a sorból.

Mind a négyen megindultak cellájuk felé, betartva a szabályszerű három lépés távolságot.

- Maga kommunista? - kérdezte súgva a sovány asszony, amikor már messze voltak az őrmestertől.

- Igen - felelte Ilonka.

- Ez a két férfi is. Gesztesiné után a második cella az enyém.

A kislány az ajtajához ért.

- Ez az én cellám - súgta hátra.

- Beszéltél Gesztesinével?

- Beszéltem.

- Holnap találkozunk az ebédosztásnál.

- Igen. Kezít csókolom, néni.

Pár pillanatig még az ajtóban állhatott. A két elvtárs barátságosan intett a szemével, amint elhaladt előtte.

„Nem vagyok egyedül” - gondolta.

*

A kislány arra ébredt, hogy valaki erősen nézi.

A cellában égett a villany. Az ajtóban az őrmester állt, akinek a levesosztásnál lefogta a kezét. Mikor is történt? Ma vagy tegnap?

A kislány fölugrott a priccsről.

„Látogató” - jutott eszébe hirtelen.

- Üljön csak le - mondta az őrmester, s beljebb jött. - Nem cigarettázom. Csak megvártam, míg fölébred.

Ilonka rögtön leült. Hosszú kabátja alatt magasra húzta a térdeit, s fölnézett az emberre:

- Mi tetszik?

- Maga kommunista? - kérdezte az őrmester, ügyet sem vetve a kérdésre.

- Az vagyok.

- És ezt ilyen nyíltan beismeri?

Ilonka vállat vont.

- Miért tagadjam? Úgyis tudja, azok után, ami ma történt. Ma vagy tegnap... nem is tudom, azóta aludtam. A levesosztásra gondolok.

Az őrmester a priccshez lépett.

- Nem fél, hogy följelentem?

- Nem.

Az őrmester kihúzta bajonettjét.

- És ha most leszúrnám magát? Tudja... a hajam szála sem görbülne meg.

- Tudom. De maga ezt nem tudná megtenni.

- Gondolja? Miért gondolja? Nos?

Ilonka késett a válasszal.

- Feleljen!

- Nem teszi meg - mondta halkan a kislány. - Maga jó ember.

Hallgattak.

- Hány éves? - kérdezte az őrmester.

- Tizenöt.

- Furcsa emberek maguk, kommunisták.

- Igen, furcsák - mosolygott a kislány.

- Mondja, miért teszik ezt? Mi hasznuk van mindebből? Például most, ebben a kaszárnnyában. Nem tudják, hogy maguk közül senki sem fog élve kikerülni innen?

- De tudjuk. Legalábbis... valószínűnek tartjuk. Csakhogy mi a meggyőződésünk szerint élünk. És ha meg kell halnunk, hát aszerint halunk meg.

- Mondja, maguk mind ilyen bátrak?

Ilonka szomorúan ingatta a fejét.

- Akadnak köztünk gyöngék is.

- Arra gondol, aki ma a levest osztotta?

- Nem. Csak úgy általánosságban mondtam. Nem ismerem azt az embert. Tegnap este vittek be ide. - Ilonka helyre akarta hozni a veszélyes elszólást.

- Maguk árulónak tekintik az ilyent? - kérdezte az őrmester, a kislány arcát fürkészsze.

- Erre nem tudok felelni... - mondta Ilonka óvatosan. - Ahhoz ismernem kellene. Nem tudom, mi indította arra, hogy... Talán hirtelen megzavarodott. Én persze nem tennék ilyent. Csúnya dolog a másik embert megrövidíteni. Akár kommunista teszi, akár más.

- Hát éppen erről van szó. De akkor miért nem hagyta, hogy megkorbácsoljam?

- Megmondtam. Ő is csak ember. A leckét így is megkapta. S ez jobban fájt neki, mint a maga korbácsa. Láttam rajta.

Hallgattak.

- A kommunistákról eddig csak rosszat hallottam - kezdte megint az őrmester. - Gyilkosok, rablók, istentelenek, zsarnokok, fajtalanoknak.

Ilonka fölkel a priccsről.

- Sajnos, elég sokan vagyunk itt a kaszárnyában... úgy gondolom. Ha még sokáig lesz szolgálatban itt, majd megismeri őket. Személyes tapasztalatokból. Nem azért álltam föl, mintha félnék magától, őrmester úr - mondta mosolyogva. - Csak mindig olyan kicsinek érzem magam, ha én ülök, és az, akivel beszélek, áll.

- No - mondta az őrmester. Ő is mosolygott.

Szemben álltak egymással, alig lépésnyi távolságban. Ilonka csak most nézte meg ezt az embert. Magas, csinos férfi volt, tán harmincöt éves. Egyik szeme sárgás, a másik szürke. Valami kishivatalnok vagy iparos lehetett.

- Van valami kívánsága? - kérdezte az őrmester elkomolyodva.

- Nem szoktam meg a tétlenséget - mondta Ilonka. - Szeretnék valamit csinálni. Akármit.

- Itt nem dolgoztatják a foglyokat, kislány.

- Talán ha rajzolnék...

- Maga tud rajzolni?

- Kicsit. Fejeket. Dobozokat is festettem, eladásra. De most csak fejeket szeretnék rajzolni. Annyi érdekes embert láttam... pedig csak egy napja vagyok itt.

- Én verseket írok - mondta az őrmester.

- Én is - füllentett a kislány. - Szerelmes verseket ír?

- Azt is. Másfélét is. Nagyon szeretem a természetet.

- Jé... - szaladt ki a kislány száján, de mindjárt hozzátette: - Ezen a kaszárnyaudvaron még csak fa sincs.

- Hozok magának papírt meg ceruzát - mondta az őrmester. - Engem is lerajzolna?

- Igen. Ha szabad...

- Meg lehet csinálni. - Az ember cinkosan ráhunyorgott.

- Hadd lám. - Ilonka jobbról-balról nézegette a másik arcát. - Profilból rajzolom le, erről az oldalról. Olyan érdekes, az egyik szeme sárgás, a másik meg szürke. Ez nagyon egyéni. Már a levesosztásnál észrevettem.

- No - mondta megint az őrmester. - Maga, úgy látszik, az orromnál fogva vezet engem... Hogy tudta még azt is észrevenni, hogy milyen a szemem?

- Ezeket a szemeket észre kell venni - mondta Ilonka komoly arccal. - Egy festőnek - tette hozzá. Nagyot nyelt, hogy el ne nevesse magát. - Látja, ha azt kérdezné, milyen színű a szeme annak az őrmesternek, aki tegnap föl kísért, azt már nem tudnám megmondani.

- Van valami panasza az őrségre? - kérdezte az őrmester.

- Hát... A katonák nem valami finoman beszéltek velem. De különben nem bántottak. Eddig még nem...

A férfi nézte egy ideig, aztán fölemelte a kezét, mintha a kislány vállára akarná tenni, de abbahagyta a mozdulatot.

- Az őrsegből ezentúl senki sem léphet a maga cellájába - mondta. - Majd beszélek az őrmesterrel, aki tegnap felkísérte. Mi majd átadjuk a következő őrség parancsnokának. A tisztekre vigyázzon. Legyen okos a kihallgatásnál. Éjszaka fogják levinni. Ma aligha, mert az uraknak munkájuk van.

- Köszönöm, őrmester úr - mondta a kislány udvariasan.

És most megint rettegett.

Amikor rázárult a cella ajtaja, sétálni kezdett a szűk helyiségben, hogy el ne aludja az esti beszélgetés idejét. Meg akarta kérdezni Gesztesinét, mi a foglyok véleménye erről az őrmesterről, és mi történt a levest osztó házimunkással?

*

Jánkánéval - így hívták az idős asszonyt - délben már a folyosón összehalálkozott a levesosztásnál.

- Ismered a tegnapit? - súgta Jánkáné, fejét a mosófazék mellett álló házimunkás felé fordítva.

- Ismerem. Nem jól. Párttag volt. Ódor Antal.

- Tudom. Milyen ember?

- Fiatal. Önző. Azért falt, mert szökni akar. Mondta. Mi van vele?

- A cella ebéd óta nem felel. Megbízunk benne. Köpni fog?

- Nem tudom. Talán nem. Az őrmester tegnap bejött hozzám. Rendes volt. Eleinte nem értette ezt a tegnapi dolgot. De aztán ceruzát, papírt ígért, hogy rajzolhassak. Elfogadhatom?

- El. De vigyázz. Úgy tudjuk, még nem köpött be senkit, de durva, és gyűlöl minket.

- Gondoltam. A tatárképű már beszélt Gesztesinéről meg a látogatókról.

- Ővele sok bajunk van. Indulatos, kegyetlen. De nem mindenkivel. Gesztesiné nagyon beteg. Orvos kellene neki. Ha legalább befűtenének nála.

- Értem.

- Egy összevert elvtárs fekszik melletted. Ide nem jut be se orvos, se csomag...

Többet nem beszélhettek.

*

Ilonka belekarcolta a falinaptárba a negyedik, ötödik, hatodik vonást is. De még mindig nem vitték kihallgatásra.

Délelőttönként többször is kinyílt a cella ajtaja. Egy-egy darutollas tiszt jelent meg a küszöbön. Csinos, elegáns, fiatal valamennyi. Szájukban égő cigaretta. Körülnéztek a csupasz szobában, majd furcsa, gúnyos pillantást vetettek a kislányra, s ismét rázárták az ajtót. Ilonka nem tudta mire vélni: egyik sem ment be hozzá, egyik sem kifogásolta, hogy rajzol. Pedig nem az őrmesteren múltott, hogy a tisztek békében hagyták: ezek az úrifüúk szóba sem álltak az őrmesterekkel.

A kínzások tovább folytak. Sikongás, káromkodás, jajveszékelés, korbács csattogása hallatszott be délelőttönként a folyosóról.

- Azt hiszem, az a legrosszabb, ha észreveszik rajtunk, hogy rettegünk tőlük - súgta Ilonka a rostélyon át Klárinak. - És ha irgalmat kérünk. Attól egészen megvadulnak.

- Jánkáné is folyton ezt magyarázta nekünk. De hát mit tegyünk, mit tegyünk?

- Én is félek. Iszonyatosan félek - mondta Ilonka. - Mégsem mutatom. Csakazértsem. Azt akarom, hogy ők féljenek tőlem.

Klári elmosolyodott:

- Hogy ők féljenek tőlünk? Itt, a kaszárnyájukban? Ó, te csacsi gyerek!

- Hidd el, nem is olyan butaság... Volt egy érdekes tapasztalatom. Két gyöngye fiatal lány kínzását láttam a rendőrségen. Az egyiknek kicsavarták az ujjait: nem vallott. Korbáccsal kergették körül a pincében. Hallgatott. A detektívnek már lógott a nyelve a fáradtságtól. Már ő könnyögött, hogy beszéljen. A másiktól pedig úgy próbáltak vallomást kicsikarni, hogy azt mondták, a hozzátartozóját is megkorbácsolják. De ő nem vallott, hanem megfenyegette a detektíveket. Végül is kiengedték őket. Megijedtek attól a két gyöngye lánytól. Az a katona is megijedt tőlem, akire rávakkantottam. Gyáva kutyák ezek itt mind, nem vetted észre? A kegyetlenek a leggyávabbak. Talán nem is tudják, hogy félnek tőlünk, vagy hogy mitől félnek. De félnek. Nem érzed? Azoktól rettegnék, akik mögöttünk állnak, ha most le is van fogva a kezük. Tudják, hogy el fogják őket söpörni a föld színéről. Őket meg a kaszárnyájukat. Erre gondoljunk, Klári.

De Klári, szegény, csak sóhajtott.

Pedig Ilonka is rettegvé ébredt minden reggel. Vajon milyen rémséget hoz az új nap? Délelőttönként nem járkált már a cellájában. Mire jó az? - gondolta. Az ablak elé állt, háttal a rácsnak, és rajzolgatott. Sorra megteltek a lapok, néhány vonással odavetett karikatúrákkal. Legjobban a vén Tigris⁶ meg Hindenburg⁷ feje sikerült. De jó volt Gandhi és a két Vilmos: a Vázsonyi⁸ meg a német császár is. Ám a lófarkos acélsisak pereméig kunkorodó császári bajusz olyan tömény bornírtságot és öntelt brutalitást árasztott, hogy Ilonka inkább megsemmisítette ezt a művét. Széttépte a császárt, de nem tudta eltüntetni, hát megette. Őfelsége három napig nyomta a gyomrát, míglen méltó helyére került...

Bernolák őrmester úr - aki a füzetet hozta - aztán el is tiltotta Ilonkát a közéleti nagyságok kigúnyolásától. Vilmos, a Vázsonyi sem volt kivétel. De harsogva derült, amikor meglátta azt a hordónyi hassal s tátott szájjal üvöltő foglyot, aki Ódort beköpte. (Tudta, hogy a jeles ember szociáldemokrata képviselő volt.) Bernolák őrmester úr kitepte a rajzot, s gondosan összehajtogatva zsebre tette; Ilonka később Asta Nielsenről és a Fedákról rajzolt karikatúrákat. De most már óvatos volt: előbb megérdeklődte Bernolák őrmester úrtól, hogy a két színész nő nem szerepel-e a tilalmazott személyek listáján?

⁶ *Clemen ceau* francia miniszterelnök gúnyneve. Oroszlánrésze volt az 1919-20-as Párizs környéki békeszerződésekben.

⁷ *Hindenburg*, német hadvezér az első világháborúban.

⁸ *Vázsonyi Vilmos*, 1918-ban Igazságügyminiszter, 1919 szeptemberétől a polgári „ellenzék” képviselője, később szélsőséges királypárti. 1919. november 5-én Horthy az antant képviselője előtt nyilatkozatot tett; kötelezte magát az antantnak, hogy kíméletlenül elfojtja a bolsevizmusnak még a csíráját is. Ezzel a biztosítékkal lehetővé vált, hogy a katonai diktátor tisztí bandájával bevonuljon Budapestre. A nyilatkozatot Vázsonyi fogalmazta meg, és saját aláírásával is szentesítette.

A Fedák is jól sikerült: a rövidlátó szemek alulról fölfelé néző, érzéki tekintete és a formás lábikrák sokáig lebilincseltek a műértő katona figyelmét. Ezt a rajzot is elkérte.

Az őrmester csak később állt modellt a kis művésznőnek. Napóleoni pózban helyezkedett el a rácsos ablak előtt. Ez a póz kitűnően érvényesült a rajzon. Ilonka kissé hullámosabbra és tömöttebbre formálta a haját, kétféle színű szemének mélységesen ábrándos kifejezést adott, úgy, hogy a fakó pillákat sötétre rajzolta; a száj vonalán is javított keveset. Aztán egy napot kért a finomabb kidolgozásra.

Bernolák másnap nem is leplezte elégedettségét. Arcképet, mondotta, bekeretezteti, és ágya fölé akasztja.

- Van valami kívánsága? - kérdezte ismét.

- Van - mondta Ilonka szelíden.

- No, hadd halljam.

- Gesztesiné nagyon beteg. Kérem, fűtessen be nála. Meg a másik szomszédomnál. Ő is beteg.

- Azt kérdeztem, hogy *magának* van-e valami kívánsága? Beállíthatok egy kis kályhát ebbe a cellába.

- Nem fogadom el - mondta Ilonka kurtán.

- Hallja, maga nagyon szemtelen.

- Őrmester úr, pár napja azt mondta arra a fogolyra, aki a társai rovására külön adag levest szerzett magának, hogy nem ember, hanem disznó. Nahát, én nem leszek az. Nem értem, mi ebben a szemtelenség?

Az őrmester felelet nélkül kiment a cellából. A rajzot magával vitte.

Egy óra múlva pattogó hangok hallatszottak a rostélyból. Klárinál befűtöttek. A kislány lekuporodott a fal tövében a padlóra, s elgondolkodva melengette vörös kezeit a beáramló jó langyosságban.

*

Gyakran a hírnév is bajjal jár. A Bernolák ágya fölött díszelgő arcképről, de még a többi képmásról is mindenki tudomást szerzett a kaszárnyában. Az őrség tagjaival nem volt különösebb baj, ők továbbra sem léphettek a kislány cellájába; sőt mintha a gyűlölködő vagy trágár pillantásokban lanyhult volna az indulat, s itt-ott érdeklődés csillant föl a közönyös tekintetekben is. Az őrségparancsnokok azonban a cella állandó látogatói lettek. Ilonka személyes ismeretségbe került mindegyikkel. Nem volt hát könnyű kitérni a „megrendelések” elől, s visszautasítani a felkínált kedvezményeket.

De nagyobb baj volt, hogy most már a tisztek is bejártak a cellájába. Ilonka föl sem tekintett a látogatóra, szemrebbenés nélkül folytatta munkáját. Ha a füzetet elkérték tőle, odaadta. S a kellemetlen megjegyzéseket és kérdéseket eleresztette a füle mellett. A tisztek gúnyolódtak vele, de nem nyúltak hozzá.

Meg is kérdezte Jánkánétól a mosdóban:

- Mit gondol, Jánka néni, mire tartogatnak? Miért vagyok éppen én kivétel?

- Nem tudom, lányom - felelte az asszony. - Teljesen kinyitotta a csapot, s a zubogó víz hangjánál suttozta: - Azt beszélnek, a második Internacionálé megint bizottságot küld ki a fogházak és internálótáborok kivizsgálására. Nem tudjuk, igaz-e? Meglehet, hogy a pillanatnyi

helyzetben kellemetlen lenne Horthyéknak, ha az antant országok szocialistái egy tizenöt éves megkínzott kislányt találnának ebben a kaszárnnyában. Választások voltak, most meg kormányzóválasztásról beszélnek. Mi igaz ebből, mi nem? Nem tudjuk. Odakint napról napra változik a helyzet. Légy csak nagyon óvatos.

*

Egyik nap kora délután a tatárosképű Hőbör jött be a cellájába. (Ilonka beszélgetéseik közben az ő nevét is megtudta.)

Megállt a lány előtt, s hosszan nézte, hogyan rajzol a füzetébe.

Egyszerre csak megszólalt:

- Mondja, magának tetszik a barátom?

Ilonka ártatlanul nézett rá:

- Nem tudom, kicsoda a barátja, őrmester úr.

- Ne mondjon ilyet. Maga nem szokott hazudni.

Ilonka tovább rajzolt.

- A Bernolák Karcsiról beszélek - mondta a legény, szemét le sem véve a lányról.

- A Bernolák őrmester úr? Az jó ember. - Ilonka fekete hajjal keretezett be egy fúriaarcot: a szanatóriumi ápolónő torzképét.

- Bernolák Karcsi kijárta a négy polgárit - szólalt meg később Hőbör.

- Nem azon múlik.

- A maga szeretőjének mi volt a foglalkozása?

Ilonka rémülten érezte, hogy elvörösödik. Aztán eszébe jutott, mit mondott neki ez a falusi legény, amikor első ízben beszélgettek. Erre kissé megnyugodott. S a fityula körvonalaiba aprólékos gonddal belerajzolta a ráncokat is.

- Az illető nem volt a szeretőm - mondta a kislány lassan. - Még csak nem is udvarolt nekem. Ritkán láttuk egymást. Azt sem tudta, hogy tetszik nekem.

- Mi volt a foglalkozása? - unszolta tovább a legény.

- Miért érdekli?... Nagyon tanult ember volt és nagyon jó ember.

- Egy tanulatlan ember nem tudna magának tetszeni? - kérdezte a legény hosszú hallgatás után.

Ilonka abbahagyta a rajzolást.

- Én itt mindennap a halálra készülök. Nem foglalkozom ilyen gondolatokkal.

- De hát az ember mégiscsak fiatal... - Az őrmester felsóhajtott. - Bocsánatot kérek. Nem akartam megsérteni.

- Tudom - mondta Ilonka, s ráemelte könnyes szemét.

- Kezit csókolom. - Az őrmester meghajolt, s kiment a cellából.

*

Egy óra múlva visszajött, s egy szép kerek kis cipót tett a priccsre.

- Ez mi? - kérdezte Ilonka a rostély mellől.

- Kenyér.

- Azt látom. Kenyérosztás volt?

- Nem volt. Ez az én adagom. Magának hoztam, kisasszony. Jóízű, elfogyaszthatja.

Hőbör őrmester bicskája hegyével keresztet rajzolt a cipó aljára, és megszegte. Az ízesnek látszó, barna gyürkét odavitte a kislánynak.

- Jó szívvel adom.

Ilonka a fejét rázta.

- Tudja, őrmester úr, hogy nem fogadok el kedvezményt. Ha kenyeret osztat a többieknek, az más. Akkor most az egyszer itt hagyhatja a magáét. Jó szívvel elfogadom.

- Megpróbálhatom. De igen nehéz lesz.

- Nekünk is nehéz ezen a silány kosztos megélnünk.

Hőbör esetlenül álldogált egy darabig, kezében a gyürkével. Azután a megszegett cipóval együtt eltüntette zsebében, s kiment.

*

Este a foglyok az üres feketekávé mellé egy cipó friss rozskenyeret kaptak.

Ilonka nem törte meg a cipót. Várta az őrmestert.

Hőbör be is ment hozzá. Kenyeret hozott, épp olyant, mint amilyent kiosztottak.

A kislány rámosolygott.

- Én már megkaptam a magamét.

- Azt mondta, ha a foglyoknak osztatok, elfogadja az enyémet.

- Igaz, persze.

Két kézzel nyúlt a cipó után. Mélyen beszívta a szagát.

- Köszönöm szépen. Milyen illatos! Megszegi? Kár volna eltörni.

Beleharapott a puha bélű gyürkébe.

- De jó.

Az őrmester nézte a szép, egészséges fogak harapását.

- A többi elteszem holnapra.

- Gondol rám, amikor fogyasztja? - kérdezte az őrmester tétovázva.

- Gondolok - mondta Ilonka. - Köszönöm a jóságát, őrmester úr.

- Nem arról van szó - felelte konokul a legény.

- Kérhetek magától valamit?...

- Mindent. Ne féljen, kisasszony, nem várok viszonzást.

Ilonka lesütötte a szemét.

- Felezze meg a másik cipót, őrmester úr - mondta csöndesen. - Egyik felét vigye be annak az összevert embernek itt mellettem. A másikat meg Gesztesinének. Nagyon le vannak gyöngülve mind a ketten.

- Maga nagyon jó lány - mondta az őrmester. Hangja furcsán elcsuklott. - Ilyen fiatal és éhes, és mégis olyan jó, mint egy falás kenyér.

*

Tíz óra után Gesztesiné szólította először Ilonkát a kályhanyílásból:

- Mi lelte ezeket, hogy kenyeret osztottak? Félek, hogy valami rosszat jelent.

- Ne félj - mondta Ilonka. - Beszéltem az őrmesterrel. A Hőbörrel.

- Igazán?

- Igazán.

- Ó, te kis boszorka!

- Nincs ebben semmi boszorkányság. Mondtam már: szeretem az embereket. És hát ők is szeretnek engem. Ez az egész.

- Lerajzoltad?

- Még nem. De majd lerajzolom. Csak megvárom, hogy kérje. Akkor én is kérhetek valamit. Én már ilyen számító vagyok.

- Boszorka vagy. Már ezt a Hőbört is megbabonáztad.

- Dehogyan babonáztam meg. Mondtam már az első este, hogy nem rossz ember.

- Mondtad, mondtad. Már az első este megbabonáztad.

- Ha nem volnál tíz évvel idősebb nálam, Klári, azt mondanám: te szemtelen! De hát tisztelem a korodat!

*

Lassan múltak a napok. Jöttek órák, amikor kétség és félelem gyötörte Ilonkát; ilyenkor az önfegyelme is meglazult.

Nem volt más menekvés a fojtogató egyhangúságból, mint rajzolni, örökösen csak rajzolni. De a torzképek ilyenkor nem sikerültek. Ilonka másféle fejekkel próbálkozott.

Lehunyta szemét, és maga elé idézett egy-egy kedves ismerőst. Csakhamar észrevette: soha nem látta még oly világosan az arcok megkapó egyéni vonásait, mint most, ha befelé tekintett a cella kopár magányában. Mintha a halál közelségében mindenki megajándékozna őt azzal, ami legbensőbb lényege.

Új arcokat rajzolt és régieket; többször is elkezdett egy-egy képmást. De a fekete vonásokkal meg a szétdörgött lágy foltokkal csak lassan sikerült megjelenítenie, amit pedig olyan világosan látott: tudta, hogy csekély a rajztudása. Anatómiailag bizonyára nevetségesen rossz művecskék voltak ezek. De csakhamar tapasztalhatta, hogy kísérleteiben éppen azt a sajátos valamit ragadta meg egy-egy emberből, ami mindenki mástól megkülönbözteti. Három napig dolgozott egy szenvedéstől elcsigázott női portrén. Jánkánét még nem látták másként, mint bekötött fejjel, de Ilonka ezt a fejet most mégis minden idegen járulék nélkül ábrázolta. A lesóványodott arc meg a magas homlok erős felépítése tisztán mutatkozott meg a csontokra feszülő bőr alatt. Az okos, komoly szemekben emésztő bánat viaskodott az egész világ felé forduló jósággal.

Hőbör őrmester Ilonka új rajzait lapozgatta. Egyszerre csak becsukta a füzetet, és ráhajította a priccsre. Az ablakhoz ment, kibámult az udvar sötétjébe. Ilonka oldalról látta, hogy nagyon fölindult. Vonaglott az arca.

- Mi lelte magát? - kérdezte, mikor a legény már percek óta a fekete ablak előtt állt.
- Éppen így nézett rám akkor este is, amikor megmondtam neki, hogy fiát agyonverték a pincében.

- Miről beszél? - kérdezte Ilonka megzavarodva. - Ki az, az istenért? Kinek a fiát verték agyon?

- Jánkánéét. A fejkendő asszonyét.

Ilonka elfehéredett.

- Maga verte agyon?

- Nem én. De ott voltam. Akkor még nem ismertem magát. Karácsonykor történt.

Ilonka kezét tördelve járkált fel-alá a cellában. Janka néni... te szegény, szegény...

- Maguk itt mindenről tudnak. Ezt nem tudta? - kérdezte az őrmester.

Ilonka a fejét rázta.

- S ugye most félni fog tőlem, ha benyitok a cellájába?

- Nem - mondta a kislány dacosan.

- Meg akartam kérni... hogy rajzoljon le engem is - folytatta a legény akadozva. - De maga egy szóval sem biztatott. Aztán elhatároztam, mégiscsak megkérem. Ma akartam szólni. Haza küldtem volna a képet a húgaimnak. Régen láttak, a kicsi nem is emlékszik rám.

Ilonka szótlanul tovább járkált fel-alá.

- De most már nem kell a kép - rázta meg a fejét Hőbör. - Maga olyat rajzol ki az ember arcára, amit mások nem látnak meg. Ott van, de nem látják. Az ember maga sem látja, ha a tükrébe néz. S nem akarom, hogy a húgaim olyannak lássanak engem, mint maga. Rongy ember vagyok én, ganéj ember...

Ilonka elfordította arcát. Az ablak előtt megállt, s a mindent elborító feketeséget nézte.

- Kezit csókolom, Ilonka kisasszony, Isten áldja - hallotta egy idő múlva az őrmester rekedt hangját.

Nem fordult hátra.

Az ajtóban kattant a kulcs.

Harmadnap Jánkánétól tudta meg, hogy Hőbör megszökött a különítménytől, körözik.

- Ha elfogják, agyonverik - mondta az asszony. - Sokat tud, sokat látott a tisztek dolgaiból. - Szorosabbra kötötte a kendőjét. - Megnyomorította ezt is a háború meg a szegénység. Kár lenne érte. Fiatal. Még tisztességes ember is lehetne belőle.

*

A cella ablakán egy kis dzsungel tenyészte burjánzott. Hófehér dzsungel! Pálmák, páfrányok, liánok, agavék és orchideák borultak egymásra, színük vesztett, halott mozdulatlan-ságban. Ilonka hiába nyújtogatta át ujját a rácson, hogy gyerekkori szokása szerint a levelek és virágok szeszélyes rajzait kövesse: az ablaküveg túl messze volt.

Télvégi hideg gyötörte a foglyokat. Egyik éjjel a kislány cellájában megrepedt a külső ablak. Addig rázta a szél, míg a fél üveg ki nem esett az udvarra. Bernolák őrmester másnap felajánlotta a pokrócát. Ilonka elfogadta, de a haldokló cellaszomszéd és Gesztesiné számára is adatott vele takarót.

Mindennap új foglyok érkeztek. Mindennap új foglyokat indítottak a pincébe: erről az útról nem volt visszatérés. Az a két elvtárs, aki a levesosztásnál kilépett a sorból, már nem élt. Fiatal lány került az idősebbik férfi cellájába, ő adta át a megkínzott ember üzenetét:

*Senkinek ne higgy,
Semmitől ne félj,
Semmit ne kérj,
Fölös szót soha ne beszélj:
Remélj!*

Jánkáné újabban mélyen szemöldökére húzta a kendőjét. Egyik este „beszélgetésre” vezették. Nem a pincébe, csak föl az emeletre. Másnap Bernolák őrmester csempészett be hozzá egy hajvágógépet és egy csomag steril pólyát; le kellett borotválni a haját, hogy fejsebeit bekötözhessék.

Ilonka már a huszadik vonást karcolta a falinaptárba. Még nem volt kihallgatáson.

Remélj! De mit? Hogy könnyű lesz a vég?

„Hiszen én még nem is éltem!” - töprengett.

S megkérdezte Bernolákot:

- Meddig tartanak még itt? Mit akarnak velem?

Az őrmester megsimogatta Ilonka haját:

- Nem tudom. De nem biztathatom semmi jóval, kislány.

Ilonka aznap elhatározta, hogy búcsút vesz szeretteitől.

Leveleket írjon? Minek? Úgysem jut soha a kezükbe. Inkább megrajzolja annak a néhány embernek a képét, aki legközelebb áll a szívéhez. Ez lesz a búcsúja. Egy-egy hosszú, bizalmas, négy szemközti beszélgetés, azokkal, akikkel nem találkozhat többé.

Irénnel akarta kezdeni. Ó, mennyi mondanivalója volna még Irénnek, a legkedvesebbnek!

„Nem, mégsem Irénnel kezdem - gondolta aztán. - Irén gyönyörű fejét úgysem tudnám megrajzolni.”

Egy férfiarc halvány körvonalait vázolta a papírra. Három napi munka után finom vonású, szelíd mosolyú ember nézett rá a füzetből.

„Jó volna most hosszasan elbeszélgetni magával, Ákos. Milyen régen is történt, hogy megígérte: gyakran feljön hozzánk, és beszélget velünk! De kár, hogy semmi sem lett a beszélgetésekből!”

*

Ki akarta tépni a lapot, megsemmisíteni, hiszen úgysem viheti magával. De az ajtóban fordult a kulcs. Egy magas, selymes bajszerű, darutollas tiszt nyitott a cellába.

Ilonka becsukta a füzetet.

- Folytassa csak, bárónő, folytassa, kezit csókolom, nem akarom zavarni - fuvalázta a tiszt.

Az ablakhoz ment, s kivette a füzetet a kislány kezéből.

- Ez jó, ez a Bernolák - hahaha!

Bernolák azonban komolyan vette torzképét, tetszett neki, főként a háttér. A hórihorgas egyenruhás alak szomorúfűz alatt állt a tóparton, s egy pipacsot emelt az orrához, kecses mozdulattal.

Jánkáné. A tisztt tovább lapozott. Egy házimunkás feje. Ez sem érdekes. Asta Nielsen, emlékezetből, de nem karikírozva.

- Jó kis dög - mondta a tisztt. - Rajzolja le nekem meztelenül. Adok érte - na, mit adok érte? Öt deka parizert adok, elvtársnő. Tán csak nem kevesli?

Ilonka hallgatott.

A megnyálazott, pecsétgyűrűs mutatóujj tovább forgatta a füzet lapjait. S egyszerre csak megállt.

- Ki ez? - A tisztt rámeredt a kislányra.

Ilonka remegni kezdett.

- Ez? Senki. Tanulmányfej.

- Hogyhogy tanulmányfej?

- Fejből is szoktam arcokat rajzolni.

- Mikor rajzolta?

- Ma. És tegnap.

A tisztt tovább lapozott a füzetben. Üres oldalak következtek. Megint megnyálazta az ujját, s hátralapozott Jánkánéhoz.

- Hát ezt hol rajzolta?

- Itt. A cellában.

- Szintén fejből?

- Természetesen.

- Mesebeszéd!

Ilonka hallgatott.

A tisztt megint az utolsó rajzot vette elő.

- Honnan ismeri ezt a férfit?

- Mondtam, hogy nem ismerem. Talán valamelyik plakáton vagy képesújságban láttam.

- Különös. - A tisztt az ajtóhoz ment. - Dizsi! - szólt ki a folyosóra.

Darutollas tisztt lépett a cellába.

- Parancsolj, Fricikém.

A Frici nevezetű főhadnagy a másik elé tartotta a széthajtott füzetet.

- Nézd csak.

Dizsi főhadnagy elvörösödött.

- Nem tudom, mit akarsz, kérlek. Mi ez?

- Egy tanulmányfej, Dizsikém. De milyen különös hasonlatosság! Most rajzolta a kis vörös.

Dizsi főhadnagy kelletlenül nézegette a rajzot.

- Valóban. Emlékeztet rá egy keveset.

- Egy keveset? - mondta a másik. - Megszólalásig hasonlít hozzá.

Dizsi legyintett.

- Képzeld! No, és aztán? Az idegeid, Fricikém, az idegeid! - A füzetet a priccsre hajította.
- Megint csak azt kell mondanom: jót tenne neked egy kis kikapcsolódás...

*

Eltüntesse-e? Vagy bent hagyja? Ha kitépi, gyanús lesz. Elővennék, faggatnák...

Ilonka nem tudta, mit csináljon a rajzzal. Végül is a füzetben hagyta, pedig bántotta, hogy a mocskos tekintetek esetleg megint végigtapogatják ezt a tiszta arcot. Vajon kire emlékeztette őket? Stettnerre aligha. Ákosnak nincsenek ilyen sötét ismerősei. Jó, hogy külföldön van, biztosan még külföldön van... Minek is jött volna haza ebbe a darutollas világba?...

Az ajtóban ismét megkattant a kulcs.

Bernolák jött be.

Egyenesen az ablakhoz tartott. A kislány nekitámaszkodott a rácsnak; karja ernyedten lehanyatlott. Rémülten nézett az új látogatóra.

- Rosszul van? - kérdezte az őrmester, a fehér arcocskát figyelve. - Szedje össze magát, kislány. Kihallgatásra megy. No, nem most rögtön, majd úgy éjfél tájt. Gondolkozzék, mit fog mondani. Maga okos lány, reméljük, nem lesz semmi baj. Mondja, gyerek, beteg maga? - faggatta tovább.

Ilonka a fejét rázta.

- A rajzok miatt vesznek elő? - kérdezte halkan.

- Miféle rajzok miatt? - mordult rá az őrmester. - Már megint valami szemtelen torzképet csinált?

- Nem, de az előbb bejött két főhadnagy. Dizsinek meg Fricinek szólították egymást. Nagyon nézegették a füzetemet. Egy szót sem szóltak, de láttam, valami nem tetszik nekik...

Bernolák legyintett.

- Már tegnap éjjel kellett volna levinnem magát, de azután jött egy telefon, és az urak kiszállásra mentek. - Csúnya káromkodást harapott el a bajsza alatt, majd kezét kabátja zsebébe süllyesztette, s egy újságpapírba göngyölt csomagot vett elő. - Ezt egye meg gyorsan! Hallgasson! Nincs alkudozás. Korgó gyomorral akar eléjük állni? - Kibontotta az újságpapírt.
- Anyám küldi ezt a kis kóstolót, hazai. Tőle elfogadhatja.

Nagy karéj fehér búzakenyér volt a papírban, darabka friss kolbász, szép tokaszalonna meg két piros alma.

- Na, fogja! - Bernolák a bicskát is a kislány kezébe nyomta. Megállt előtte, lábait szétterpesztette és várt. Ilonka nem nézett rá, de érezte, hogy addig nem tágit mellőle, míg el nem fogyasztotta az ételt.

- Köszönöm - mondta, s a priccshez indult az enivalóval, hogy az őrmester ne lássa a könnyeit.

Bernolák egy indulót kezdett dobolni az ablaküvegen.

- Most kérem az almát - szólalt meg Ilonka később.

Az őrmester elkapta fejét az ablakról, s felhúzott szemöldökkel nevetett rá.

- Váljék egészségére! - mondta. Elővette a zsebébe gyűrt újságot, és szétterítette a gyermek térdén. - A csumáját ide köpje. Nem kell ezeknek mindent látni. - A kétféle színű szempár

összevillant a ragyogó fekete szemekkel. Mikor az alma is elfogyott, Bernolák a papírt meg a lerágott csutkákat visszagyömöszölte a zsebébe. - Tudja... - kacsintott - ha isten segítségével mégiscsak kiszabadul, akkor én meglepek innen. De addig nem. Addig vigyázok magára. Megígértem a barátomnak.

Ilonka a padlót nézte.

- A Hőbörnek - tette hozzá a másik jelentősen.

Ilonka hallgatott. De az őrmester nem mozdult mellőle.

- Elfogták? - kérdezte végül is kellenül.

- Már túl van a határon. Kezét csókoltatja.

Sokáig hallgattak. Azután Ilonka szólalt meg, lassan akadozva.

- Ha üzenetet küld neki, őrmester úr, hát azt üzenem... nem is én, hanem Jánkáné, hogy... még tisztességes ember válhat belőle.

- Maga nem üzen neki semmit? - kérdezte az őrmester.

- Én nem.

- Hát akkor... - Bernolák az ajtóhoz indult. A cella közepén egyszerre megállt s visszaszólt:

- Derék lány maga. Ilonka, nagyon derék lány. A tulajdon édes lányomat sem kívánnám másformának.

És bezárult mögötte az ajtó.

Ilonka magára maradt. A hosszú, hosszú este és a fél éjszaka volt még hátra a kihallgatásig. Egy este és fél éjszaka... talán már csak ennyi az élet.

*

Nem vitték le a pincébe. Hosszú, néma folyosón vezették végig, majd föl, az emeletre.

Szinte megkönnyebbülve lépett be az ajtón. De a nagy szobában sokan voltak - talán harmincan-negyvenen is. Ez megzavarta.

Az íróasztal előtt fekete bajuszkás, fiatal tiszt járkált, korbáccsal a kezében. Rá sem tekintett a belépőre; komor arccal folytatta rövidtávú sétáját.

Ilonka körüljártatta szemét a szobában. Csupasz falak, kevés bútor. A sarokban hosszú, leterített asztal, poharakkal, címkés palackokkal. Italok. A masszív íróasztal lapján feszület, revolverek meg egy olcsó állónaptár. Mögötte karosszék. A fal mentén közönséges lócák, mint az őrség tanyáján. A mennyezeten sokkarú csillár, ugyanolyan nehéz faragással, mint az íróasztal, de a karokból hiányoztak az égők. Egyetlen erős villanykörte világított.

Az íróasztal körül, széles karéjban, darutollas fiatal tisztek álltak. A kislányhoz nem szólt senki, így hát most őket is szemügyre vette. „Sokan, nagyon sokan vannak... - gondolta -, én meg magam vagyok, mint ez az ujjam! - Kilökte a mutatóujját, de tüstént begörbítette. - Ó, te!... - korholta magát. - Most kinek komédiázol? - Nézte a darutollasokat, sűrűn álltak egymás mellett, mint egy palánksánc lécei. Mi lenne, ha megindulna a sánc, ha mind rárontának?... Megborzadt. - Na, most meg már mindenfélét képzelődöm - gondolta -, ahelyett, hogy figyelnék... Hiszen Gesztesinét is... Mit is csináltak Gesztesinével?... Szedje össze magát, kislány!... Ezt ki is mondta? Igen, az őrmester. Milyen jó, hogy most nem fáj a gyomrom, nem szédülök. Persze, az a kis hazai nagyon jó volt. Már egészen tiszta a fejem. Legközelebb megkérdem tőle, van-e lánya? Miért ne lehetne? Már akkora lánya is lehetne, mint én, az őrmester legalább harmincöt éves. Édes fiam, talán térjünk végre a tárgyra. Ahelyett, hogy

Bernolák korát találgatod, nézd meg inkább, kikkel állsz szemben? Az istennyila üssön beléjük, csak nem hagynak egész éjjel ácsorogni?”

A tiszt némán járkált az íróasztal előtt. Hátrakulcsolt kezéből lelógott a korbács, mint egy tinó hosszúra nőtt farka; az ingajarat fordulójánál a farok szabályos kis félkört írt le a padlón. Ilonka elkapta a szemét a furcsa figuráról, s most már jól megnézte a többieket is.

Csinos, nyúlánk, elegáns, frissen borotvált, üde arcú úrifiú volt valamennyi. Feszes tartás, jól vasalt egyenruhák, hófehér szarvasbőrkesztyűk. A magas tiszti gallérok fölött sok lányosan puha arc; szinte a női blúzok állig érő nyakbokra, a „krézli” közé kíváncsoztak. A szemek előre meredtek, megigézve tapadtak a csodálatos tinóra, mintha az ingajarás s a padlón kúszó bőrszík fordulása egy szertartás liturgikus mozdulata lenne. - „Ez a bandafőnök - állapította meg Ilonka. - A többi nem számít. De hol van Dizsi meg Frici? Vajon hányan lehetnek még ebben a kaszányában?”

A járkáló tiszt egyszerre csak szembefordult a fogollyal. Karját széles mozdulattal keresztbe fonta a mellén; fölszegett állal, hadvezéri pózban állt a darutollas karéj közepén. Hóna alá csúsztatott kezéből ernyedten s mégis támadásra készen lógott a korbács.

- Ide, elém!... Közelebb!

Szembenéztek egymással.

- Nos? Megtört már?

Ilonka vállat vont. Kis mosolyt csillantott meg a szemében, csak annyit, hogy ne nézzék egész ostobának.

- Nem értem a kérdést - mondta nyugodtan.

- Nem érti? - horkant föl a tiszt. - No, majd megmagyarázom, kedves kisasszony! Tudja-e, hogy mi kik vagyunk? Kecskemétiak, kecske-mé-tiek!

„...Kecsgemét... Orgovány... Hiszen ez Héjjas Iván...”

- Á, értem - mondta Ilonka.

A tiszt széles mozdulatát utánozva, ő is keresztbe fonta a karját, s állat hetykén fölvetette. - Jaj, de félek! Ez itt épp olyan, mint egy Nick Carter-regény! Ismeri a Nick Cartereket? Egyik izgalmasabb, mint a másik, az embernek a háta borsószik... - Körülnézett. - Hol a csapóajtó?

- Mi? - hördült föl a tiszt.

- A csapóajtó. A végén maguk el fognak tüntetni engem egy csapóajtó mögött. - Nevetett. - Á, csak tréfáltam, igazán nem félek. Már nem is olyan nagyon bánom, hogy letartóztattak, csak hát a koszt, az bizony elég kevés!... De legalább nem kellett a félévi feleltetésekre készülnöm. Tiszta haszon. Talán ki is maradok az iskolából. Az az undok algebra sehogyan sem megy a fejembe... Tudja, milyen nehéz? Maguk érettségiztek? - fordult hirtelen a tisztekhez. S csillogó szemét úgy járatta körül a társaságon, mint egy nagyon fiatal, öntelt kis hölgy, aki első bálján a köréje sereglett udvarlókat selejtezi.

- Igenis... - hallatszott egy hang és az összezapott boka sarkantyúpengése. Ez a semmi lány váratlan kérdésével egészen megzavarta azt a tisztecskét. A többiek összenéztek... Valaki felröhögött.

- Uraim! - recsegte a kihallgatást vezető tiszt. Csak most ocsúdott föl elképedéséből. - Uraim! - Megsuhintotta a korbácsot, s a lányhoz fordult: - Viselkedjék tisztességesen! Megkezdem a kihallgatást. Tudja-e, ki előtt áll?

- Sejtelmem sincs róla. Ön elfelejtett nekem bemutatkozni. Nem számít. Azért beszélgethetünk. Miért tartanak fogva? Mi a vád ellenem?

- Maga hallgat ki engem, vagy én magát? - rivallt rá a tiszt.

Erre nem volt mit felelnie. Csak a vállát vonogatta.

De már záporoztak a kérdések.

- Hol bujkál a sógora anyja, Hajdu Kálmánné? Hol bujkálnak Hajduné fiai, Hajdu István és Hajdu Péter? Mióta tart kapcsolatot Győri Jolánnal, Hajdu István menyasszonyával? Feleljen!

- Tessék előbb ismertetni a vádat! - mondta Ilonka. - Addig nem tudok felelni a kérdésekre.

- Nem-e? - A korbács kurtán csattant.

- Nem - felelte Ilonka szemrebbenés nélkül. - Nem mindegy, hogy mivel vádolnak. Még azt sem tudom, hogy, mondjuk, egy ezüstkannalat loptam-e vagy... kiraboltam az országúton egy öregembert...

A darutollasok között halk nevetgélés támadt. Ilyet még nem láttak! Újfajta grimbusz érkezett... Kissé petyhüdt idegeiket kellemesen bizsergette a várakozás.

A tiszt füle mellett eresztette el a választ. Összegyűrt iratokat húzott ki zsebéből, meglobogtatta.

- Két följelentés érkezett hozzánk. Az egyiket egy szanatóriumi főorvos írta, a másikat a gimnázium igazgatója. Maga veszedelmes bolsevik agitátor. Tessék! Olvassa!

- Köszönöm - hárította el a kislány a papírokat. - Mindig is tudtam, hogy a főorvos úr meg az igazgató úr nagy jóindulatot érez irántam.

- Tehát beismeri, hogy az iskolában és a szanatóriumban gyalázatos kommunista agitációt folytatott?

- Semmit sem ismerek be. Én még csak tizenöt éves vagyok. Ha panasz van ellenem, állítsanak gyermekbíróság elé. A korom miatt oda tartozom - mondta Ilonka. Hirtelen eszébe jutott, hogy Ida ezzel akarta elutasítani a detektívet.

A tiszt földhöz vágta az iratokat.

- Semmi szükség gyermekbíróságra. Majd mi elintézzük magát. - És vállon ragadta a kislányt.

- Hol a pénz? Hol vannak az ékszerek? Hol vannak a briliánsok, amiket Hajdu meg Hajduné a kommün alatt összelopkodott?

- Megmondom - felelte Ilonka engedelmesen. - De ne ráncigálja, kérem, a kabátomat, félek, hogy elszakad.

- Mi?

- Félek, hogy eltépi a kabátomat. - Ilonka lefejtette a tiszt kezét. Nyugodtan helyére igazította a bokáját verdeső, lötyögő, vásott holmit. - A kabátomat tudniillik a fiatalabbik nővéremtől örököltem, ő meg az idősebbiktől, ugyanis...

- Hol vannak a briliánsok? Hol a pénz? Erre feleljen!

- Itt van, tessék - válaszolta a kislány csendesen. Két kezét lyukas kabátzsebeibe mélyesztve, ujjait kidugta a foszlott szöveten. És mint a tettenért tolvaj, bűnbánóan, lesütött szemmel állt a sok egyenruhás előtt.

A darutollasok összenevettek. Egy nagyon csinos, monoklis főhadnagy odaszólt a fogolynak:

- Mondja, kisasszony, a kommunista agitátornők mind ilyen sikkeseek?

A tiszt csak hebegett. - Uraim!... - fordult a nevetgélő társaság felé. Ennél többet nem tudott mondani. Arca, szeme fehérje elsárgult, mintha az epe öntötte volna el. - „Nem ingerelhetem tovább - gondolta a kislány. - De hát akkor mit mondjak? Jaj istenem, mit mondjak, hogy ne verjen?” - s rémülten várta a következő kérdést.

De a tisztnek még nem jött meg a szava. Megint járkálni kezdett a lány orra előtt, korbácsát suhogtatta. - „Mindjárt kezdődik... verni fog...” - markolt bele Ilonkába a rettegés. Ida ölébe bújt volna, hogy ne lásson, ne halljon semmit. Forgásnak indult körülötte a szoba, kerengett, örvénylett a sok darutoll, s ő csak állt a kavargásban; nem volt senki, akiben megkapaszkodjék...

A korbács... Kicsit kinyújtotta a kezét, s elfogta a levegőben elernyedő szíját. „A mentőkötél... - gondolta homályosan. - Bele kell kapaszkodnom, ezen kell kijutnom a partra...”

A tiszt megállt előtte. S ő, hogy ismerkedjék a bőr tapintásával, összecukott tenyerében végighúzta a szíját. A végét lassan rátekerte az öklére.

- Mars! Vissza a cellába! Holnap folytatom! - hallotta a tiszt üvöltését. - Őrség!

Ketten megragadták a hóna alatt, s kivonszolták a teremből.

*

Nyitott szemmel meredt a mennyezetre. Az ajtóban egész halkan megfordult a kulcs.

- Nem alszik? - szólalt meg Bernolák a priccs mellett.

- Nem tudok elaludni. - Ilonka mozdulatlan maradt.

- Bántották?

- Nem. Azt mondták, holnap újra kezdik.

- Ne féljen. Majd csak megússza a holnapit is. Ezt nyelje le. - Az őrmester fehér pasztillát tett a kislány tenyerére. - Gyöngé altató. Délelőtt kissé kábult lesz még, de nem baj, most az a fontos, hogy átaludja az éjszakát. - Megvárta, míg a lány beveszi az orvosságot, aztán egy kis csomagot vett elő a zsebéből. A selyempapírban meghámozott, gerezdekre szedett mandarin volt. - Ezt most fogyassza el.

- Utasítás? - kérdezte Ilona. Félénken megfogta az őrmester csuklóját.

- Parancs! Megenni!

A kislány kinyitotta a száját. Bernolák szabad kezével egyenként csúsztatta a fogai közé a sárgás gerezdeket.

A mandarin elfogyott, az ujjak egyre erősebben, kétségbeesettebben szorították a kemény férficsuklót. Bernolák várt. Mozdulatlanul állt a priccs mellett. Amikor Ilonka pillái végre lecsukódtak, lábujjhegyen az ajtóhoz indult. Óvatosan kinyitotta. Mintha megalajozta volna a zárat, hangtalanul fordult meg benne kint a folyosón a kulcs.

*

Reggel felé különös álmai voltak. Gyönyörű virágoskertben sétált ikertestvérével, Bernolák Júliával. Júlia a jázminbokor ágáról leakasztott egy emerikánás diáksapkát, s a fejébe csapta. Szépen szóló darumadár szállt fel a bokorból. Júlia ugrott egy nagyot, s röptében elkapta. Kitépte a madár leghosszabb tollát, és sapkája mellé tűzte. - Mire való ez a maskara, szégyelld magad! - korholta ikertestvérét. Júlia megsértődött, és eltűnt egy csapóajtón... Ilonka azután egy csokorra való rózsát szedett Bernolák őrmester születése napjára. A legszebb, fesledező bimbókat vágta le a tövekről, s közben azon gondolkodott, miért hívják őt Szekeres Ilonának, ha tulajdon édestestvérenek neve Bernolák Júlia?...

KÖZJÁTÉK

Azon a februári délutánon Ernő magára kapta kabátját, egy percig még várt, azután a hátsó lépcsőn észrevétlenül kilopakodott a házból. A sötétedő utcán, egymásba kapaszkodva, két alak küszködött a széllal. Ilonka akkor fordult be a detektív karján a Budafoki útra. A fiú óvatosan követte őket.

Felugrott a tétényi villamos utolsó kocsijára. Kelenföldön, amikor a már mozgásban levő szerelvényről lelépett, elvágódott a hóban. De azért látta, hogy a két alak eltűnik a tér ritkás fái között. Föltápáskodott, rohant, utolérte őket, s egy havas bokor alatt meghúzódva várt a cukrászda közelében. Amint a lassan múló percekét számlálva szemmel tartotta a környék szegényes boltjainál jobban kivilágított helyiséget, arra gondolt, hogy Ilona egy leánykereskedő kezébe került: gyanús lokálba vitték, a pályaudvar közelébe; innen fogják továbbhurcolni... Rendőrért akart kiáltani. De a sötét téren nem látott rendőrt, őrhelyét pedig nem hagyhatta el. Negyedóra múlva aztán Ilonka meg a férfi kilépett az utcára. Ernő a nyomukba szegődött, s közben minden irányba figyelt - nem bukkan-e föl rendőr a közelben? De a második utca-kereszteződésnél lemondott a rendőri segítségről. Már sejtette, hová viszik a hűgát. Amikor az őrség a laktanya kapujában átvette a kislányt, és a férfi visszafordult, még követte a taxiállomásig, majd kénytelen-kelletlen hazament.

Ida a testvérek unszolására még délután telefonált Lujza néninek. Csak annyit, hogy baj van a kislánnyal. Lujza néni találkozót ajánlott egy kis angyalföldi moziban. Az első részt a legdrágább helyen ülték végig. Előttük, mögöttük, mellettük üres székek. A zongorista az érzelmes részeknél is teljes erővel verte a zongorát: Kitty a walkürök lovaglásának dübörgése mellett adta első csókját Alfredónak a holdfényes tóparton, s a megcsalt Liliána az *Alla turca* induló vidám és zajos taktusaira írta meg búcsúlevelét a hűtlenhez. Így hát az idős asszony és a fiatal nő feltűnés nélkül mindent megbeszélhetett, s amikor a szünetben kigyulladt a villany, Ida már nem volt a nézőtéren.

Irén és a fiú abban reménykedett: Lujza néni svéd grófnője vagy befolyásos angol-svájci összeköttetései révén talán sikerül presszionálni a kormányt. Vagy ha nem, hát mint kegyet kieszközölni, hogy a különítményes tisztek adják vissza a botrányos módon elhurcolt gyermekeket. Elvégre egy fiatakorú lány testi-lelki épsége forog kockán a bordélyházaknál is fertelmesebb hírű kaszárnyában, egy leányka életéért folyik a harc, akit elraboltak, és fogságban tartanak: a huszadik században, a művelt Európa közepén, s nem valahol Polinéziában, a pogány vadaknál! Ez nyilván elég ok arra, hogy minden humánusan érző ember fölháborodjon és segítsen... Anglia meg a semleges államok emberbaráti társaságai, sőt a demokratikus országok kiváló személyiségei is bizonyára latbavetik nemzetközi tekintélyüket, hogy a gyermekeket megmentse - csak az utat kell megtalálni hozzájuk. S erre a feladatra Lujza néni igen alkalmasnak tűnt.

De ez a remény percek alatt összeomlott az angyalföldi mozi sötét nézőterén. Ida félmondatokból is megértette, hogy Lujza néni semmit sem tehet a mentési akció ügyében. A karakán öreg hölgy szakított a szociáldemokratákkal. (Saját megfogalmazása szerint: nem bírta már a gyomra a pártvezetőség aljas dörgölődését a hatalomra került urakhoz.) S a szakítás után összekötői megbízatását is visszavonták. Sőt, az ájtatos aggszűzek is megszimatolhatták „vörös” érzelmeit, mert személyes kapcsolatuk még a megbízatás visszavonása előtt elhidegült.

Lujza néni azonban nem nyugodott bele a kudarcba. Míg Liliána a vásznon vonaglott, előadta Idának: helyes, a külföldet kell elsősorban megmozgatni, de nem a filantrópokat, hanem a politikusokat. Befűteni egy kicsit Horthyéknak, ha lehet. Vállalta, hogy valamilyen úton-módon levelet juttat ki Bécsbe emigrált, újságíró fiához.

A levél rövidesen elment. Hogy a címzett kézhez kapta-e? A levelek sorsa, akár az embereké, csak a szerencsén múlott ezekben a sötét, zavaros időkben. Eltelt egy hét, tíz nap, és a testvérek semmit sem tudtak Ilonkáról. Bécsből késett a válasz. Margithoz nem fordulhattak; a karácsonyi üzenet óta nem jött tőle hír. Címét sem adta meg; bizonyára kényszerű óvatosságból. Idának volt ugyan egy hűséges híve, tapasztalt, kitűnő elvtárs, akitől segítséget, tanácsot kérhetett volna, de ő nemrég fontos és veszélyes munkája miatt a legmélyebb illegalitásba vonult. A lány azt sem tudta, a fővárosban tartózkodik-e vagy vidéken.

Ida végül azt a lépést is megkockáztatta, amelyet mindenképpen el szeretett volna kerülni: a rendőrséghez fordult.

A rendőrség meg a különítmények céljai nem különböztek: mindkét szerv elsősorban a kommunistákat akarta kiirtani - de a hatalom kérdésében szembeálltak egymással. A fővezér a minap letiltotta a Somogyi-Bacsó gyilkosságban megindított nyomozást; s a rendőrség, már a maga igazolására is, most kapva kapott a különítményeket kompromittáló újabb botrányon. A főkapitány utasítására három detektívből álló csoport szállt ki a kelenföldi laktanyába. De Héjjasék be sem engedték őket a kapun. Hiába volt szemtanú: kereken letagadták, hogy a tizenöt éves kislány náluk van.

Idának a rendőrségi nyomozás kudarcá után még egy ötlete támadt. Hirdetést tett közzé a budapesti napilapokban, húga eltűnéséről. A szöveg burkoltan jelezte, kik hurcolták el a kislányt. Hátha Margit véletlenül elolvassa a hirdetést, hátha megérti?...

De Bécsből se jött hír vagy üzenet.

*

Ida végül is nagy kerülő után értesült a fejleményekről. Március derekán illegális futár érkezett Bécsből a fővárosba. Hogy milyen megbízatással, azt csak egy elvtárs tudta, akivel kapcsolatba kellett lépnie. A futárnak indulás előtt Hajduné adta át a - külön e célra gyártott - útlevelet meg a vasúti jegyet. Margit jól ismerte a futárt; megkérte, ha szerét ejtheti, tájékoztassa családját mindarról, ami testvérhúga ügyében történt.

- Olló vagyok - mutatkozott be a ferde vállú, kék szemű, szőke pillás kis fiatalember, amikor egy csőrepedés ürügyén sikerült bejutnia a Kruspér utcai lakásba. Idának nem tűnt föl semmi. Napok óta farkasordító hideg volt, a negyedik emeleten befagyott a víz.

- A csőrepedés a harmadikon van - mondta a fiatalember -, de az összes lefolyókat meg kell vizsgálnom.

- Csak tessék - mondta Ida. - Félek, hogy itt is baj lesz.

A fürdőszobában álltak. Olló a nehéz szerszámosládát leakasztotta a hátáról, és csöndesen betette az ajtót.

- Elnézést kérek, a vízvezeték nem tudom megcsinálni, elvtársnő - mosolygott Idára. - Ugyanis nyomdász vagyok. Nem is Ollónak hívnak. Fontos üzenetet hozok Hajdunétól.

A fiatalember mondott még valamit a kenyér és a cukor árának várható alakulásáról; azt a bizonyos mondatot, amelyből Ida megtudta, hogy a fiút jó barát küldte hozzá, s nyugodtan meghallgathatja. Leültek a kád szélére. Olló beszélni kezdett.

- Először is közölnöm kell, hogy az üzenetet nem én vettem át Hajdunétól. De az átvevő nem jöhet ide önkökhöz. Megbízott hát valakit, keressen egy elvtársat, aki föltűnés nélkül találkozhat önnel. Lehet, hogy még egy harmadik közvetítőt is bekapcsoltak, sohasem lehetünk elég óvatosak. Én tehát harmad- vagy negyedkézből kaptam az üzenetet: s személy szerint csak azért felelhetek, amit nekem közvetlenül mondtak. Idővel talán kiderül, a részletek nem egészen fedik a tényeket, de nem hinném, hogy a lényeges dolgokban mást mondanék, mint amit Hajduné közölni akar.

- Kissé hosszúra nyúlt a bevezetés, az üzenet is hosszú lesz, legyen türelemmel, elvtársnő; hűségesen továbbítani akarok mindent. Személyes dologgal kezdem: Hajduné jól van, sokat dolgozik. Hogy miféle munkát végez, gondolom, fölösleges megneveznem, hiszen anélkül is tudja. Azt üzeni önnek, hogy nyugodt; életének ismét célja van.

- Most egy lényegtelen részletet kell elmondanom, de semmit sem szeretnék kihagyni. Hajduné éppen hazafelé tartott a munkájából, amikor egyik pesti ismerőseivel találkozott. Ha jól emlékszem, valamikor együtt jártak alakrajzra. „Olvasta a legfrissebb Az Estet? - kérdezte tőle az asszony. - Ha nem olvasta, kezébe ne vegye, a világért sem!” - „Miért?” - kérdezte Hajduné. - „Csak - felelte az a buta nő. - Rettenetes dolog van benne! El fog ájulni!”

- Hajduné persze mindjárt megszerezte a lapot. Így jutott kezébe az ön hirdetése, elvtársnő. Ebből értesült, hogy a kis Ilona Héjjasék karmai közé került. Ruházata leírásánál szerepelt egy *fahéjas* árnyalatú, kötött gyapjúsál, melyet a kislány a nyaka köré tekert. Ez rögtön rávezette a borzalmas valóságra, már csak azért is, mert nővérük tudomása szerint a családban senkinek sem volt sálja. S ahogy boncolgatta a hirdetést, az a fekete *kalap, szárnyakkal* díszítve, melyet a kis Ilona eltűnésének napján viselt, minden kétségét eloszlatta: a Szekeres-elvtársnők világéletükben svájci sapkát hordtak, s nem kalapot! Pláne tolldíszszel! A hirdetésbe, ha felbontva is, két szót bujtattak el: Héjjas-kaszárnya! Egyébként Bécs sokkal többet tud a különítményesekről, mint mi, akik itt nyögjük őket. Erről gondoskodnak az emigráns elvtársak, különösen egy újságíró, akinek a nevét nem kell említenem... Elnézést kérek, ez csak az én közbevetésem volt.

- Hajduné azonnal a... hát igen, a *cukorügynökség* vezetőihez fordult, illetve az egyik elvtárshoz, aki a *cukorügyletek* mellett filozófiai munkát is végez; ön bizonyára tudja, ki az illető. Közismert ember. Ez a cukorügynök többek között kieszközölte, hogy Bauer, a köztársasági elnök személyesen fogadja Hajdunét a kis Ilona ügyében. Mert az ügy, elvtársnő, rettentően fölháborította az osztrák munkásságot. Nem kaptam megbízást, hogy az üggyel kapcsolatos embertelenséget és jogtiprást ecseteljem. De szerintem a bécsi munkásság felzúdulása nagyon is érthető. A kis Ilona esete rávilágít a szomszédságukban tomboló fehérterror egész rendszerére.

- Pillanatnyilag ez a helyzet: Hajduné értesülése szerint az osztrák nemzetgyűlés baloldali képviselői interpellációt akarnak bejegyezni egy fiatalos leány ügyében, akit magyar különítményes tisztek fogva tartanak.

- S itt most megint elnézést kell kérnem, elvtársnő, ha nem voltam pontos, amikor baloldali képviselőkről beszéltem. Én szó szerint így vettem át az üzenetet, de gondolom, mégiscsak arról az egy vagy két kommunista képviselőről van szó, aki tudomásom szerint a tavalyi választásoknál mandátumhoz jutott. Igen... Hiszen tudjuk, kérem, milyen istentelenül... azaz bocsánat, milyen átkozottul kibabráltak odaát Bécsben a munkássággal, pedig nem egy fehérlovas tengerész, hanem csak egypár elvtárs úr ül a nyakukon. Hajaj! Elnézést kérek, messze elkanyarodtam a baloldali képviselőktől. Az is lehet, hogy a kommunisták a szociáldemokratákkal közösen fogják megindítani az akciót, hiszen Bauer elnök személyesen támogatja az ügyet. Baueréknek és Renneréknek, ugyebár, számolniuk kell a szociáldemokrata munkásság erős nyomásával. De erről már beszéltem.

- Ennyit az osztrákokról. A bécsi magyar cukorügynökség a kis Ilona elhurcolásának hírére valakit rögtön Rómába küldött. Nevet nem mondtak. Úgy tudják, az illető irodalommal foglalkozik; a cukorügyletek mellett verseket ír. Fiatal, de szintén ismert ember. A megbízott, nevezzük talán Elemérnek, csak Bolognáig jutott. Ott leszedték a vonatról, és internálták. A kilenc magyar népbiztossal ül együtt. De sikerült kapcsolatot teremtenie a baloldali képviselőkkel - s itt bizonyára a III. Internacionáléhoz csatlakozott szocialista képviselőkről van szó. Az üzenet a továbbiakban sem elég pontos. Én ezt azzal magyarázom, hogy Hajduné is másod- vagy harmadkézből kapta olaszországi értesüléseit. Így azok inkább csak hangulatképek. Egy Aranka nevű magyar elvtársnőtől hallotta, hogy a kis Ilona ügyében interpelláció hangzott el az olasz parlamentben. Óriási vihart keltett. Szenvedélyes közbeszólások, kérdések röptek a külügyminiszter felé; a szélsőbal követelte, hogy az olasz kormány interveniáljon a fehérterror magyar kormányánál: szüntesse meg a börtönökben levő állapotokat, a tömeges mérszárlást és a gyilkosságokat. Fűlsiketítő láрма tört ki; a képviselők felugráltak helyükről, csapkodták a padokat, éltetni kezdték a Szovjetet. Egy jelentős csoport erre orkánszerű éljenzés közepette a Szovjet elismerését követelte: föl kell venni velük azonnal a diplomáciai és a kereskedelmi kapcsolatot. A zsúfolásig megtelt karzaton is tüntetés és ellentüntetés támadt; a munkásképviselek meg a jobboldali képviselők feleségei is összeugrottak: ernyőkkel verték le egymás fejéről a kalapot. Végül ki kellett üríteni a karzatot. Aranka elvtársnő ott volt ennél a csuda jelenetnél, de az üzenet bécsi közvetítője nem említi az interpellációra adott választ. Persze, lehet, hogy a külügyminiszter majd írásban válaszol. Ezért mondtam előbb: az üzenet az olasz fejleményekről voltaképpen csak hangulatképet ad. De ezt a hangulatot kétségtelen ténynek kell vennünk! Ez a hangulat óriási dolog! Óriási dolog ez, elvtársnő! Mert mi van mögötte! Az olasz proletariátus hatalmas megmozdulása! Igenis, elvtársnő, az olasz proletariátus megmozdult a magyar fehérterror ellen, a kis Ilona kiszabadításáért, az első szocialista állammal, a Szovjettel való összefogásért! Ne értsük félre egymást, ez nincsen benne Hajduné üzenetében. De ha már engem ért az a megtiszteltetés, hogy hírt hozhattam önnek, Hajdu Ferenc rokonának, a proletariátus nagy szíve hatalmas megdobbanásáról, illetve...

A kis Olló hirtelen elhallgatott. Égszínké szeme gyanúsan elhomályosult. Ida, aki eddig megrökönyödve hallgatta dagályos szóáradatát, most elmosolyodott, és átkarolta a fiú ferde vállát: attól tartott, hogy Olló zavarában mindjárt sírva fakad. De az anyás mozdulat szemlátomást helyrezökkentette. Már nyugodt hangon folytatta:

- Elnézést kérek, elvtársnő, megint elragadtak az érzelmeim. Az elvtársak gyakran korholnak, hogy ilyenkor olyan förtelmesen beszélek, mint egy... vagyis nem úgy beszélek, mint egy kommunista. Különben önnek megmondhatom: az elvtársak szerint, ha már nagyon túltengenek az érzelmeim, akkor úgy fejezem ki magam, mint egy jobboldali újságíró. De majd igyekszem konkrétabb lenni. Hát ez az. Elnézését kérem. Elvtársnő, én egy kitett gyerek vagyok, rossz környezetben nőttem fel, három éve van csak családom, amióta az elvtársak foglalkoznak velem, addig senki sem nevelt...

Észre sem vették, hogy már jó ideje ülnek a kád szélén, szótlantul. Valahová a messzeségbe néztek, túl a fürdőszoba falán, nagyon messzire...

Ilonkát másnap nem vezették kihallgatásra.

Délben bement hozzá Bernolák őrmester, és figyelmeztette: ha még az éjszaka elengednék, ne lépjen ki az épület kapuján. Ilyenkor lövik le a szabadon engedett foglyot, hátulról, a sötétben. Várja meg mindenképpen a reggelt, akármilyen nehéz lesz is.

- Hát lehet, hogy még ma szabadulok? Mondja, lehet?

- Nem tudom, nem tudok semmit, ne kérdezzen - felelte az őrmester, s a gyermek vállára tette kezét. - Mondtam már, maga okos lány, én magával komolyan beszélek. Miért áltassam? Talán kiengedik, talán nem. Ez itt kiszámíthatatlan. Csak annyit mondhatok: ma jobban áll a dolga, mint két napja. Nem látja, mi folyik itt tegnap óta?

- De, nagy a mozgás - felelte a kislány. Azt nem mondhatta meg az őrmesternek, mit sugott neki Jánkáné a mosdóban. - Mintha most csoportostól szállítanák el innen a foglyokat... De hová? A Dunára viszik őket?

- Nem. Legalábbis úgy gondolom, hogy az utolsó csoportokat már nem a Dunának irányították. Állítólag a polgári hatóságoknak adják át őket. De mondom, mindez csak föltevés. Az urak talán látogatókat várnak, s Gesztesinét meg a többi istentelenül megkínzott embert nem akarják a külföldieknek mutogatni. A főügyész úr nyakába varrják őket, és kész. A főügyész ugyanis kénytelen átvenni a kellemetlen szállítmányt. Érti?

Dehogyan értette. Szorongva várta az éjszakát. Gesztesinével másodnapja nem beszélgetett - bármikor rányithat most az őrség. Bernolák sem mutatkozott. Ilonka tizenöt jegyű számokat osztott el nyolc- meg tízjegyűekkel, s az osztások próbáját is elvégezte - hogy valamivel eltöltse az időt. De az osztás sohasem sikerült. Végül dühösen lecsapta füzetét. Csak ült a priccsen és didergett. Azt hitte, még messze az éjféli, s a jégvirágok szövvénye a rácsozat kockái mögül egyszerre csak szürke hajnali derengést bocsátott be a cellába.

Két nap, két éjszaka telt el így, véget nem érő, tompa várakozásban. Ilonka észre sem vette, hogy Bernolák be sem néz hozzá. Aztán a harmadik éjjel idegen örök jöttek érte, s lekísérték a földszintre.

A négyszögben körülfutó, hosszú, széles folyosón kerülték meg az épület két oldalát. Nagy jövés-menés volt itt a késői órán, de Ilonka csak körvonalakban látta a tiszteket, a katonákat, a puskákat, vödröket, meszelőket; valami céltalan összevisszaságban cikáztak előtte, a kibecsapódó ajtók dörrenésében. Foglyokat nem vittek erre; a kislány hiába leste, mikor találkozik valamelyik társával, hogy kérdőn összevillanjon a szemük.

Előszobafélébe vezették be, s azt mondták, várni kell. A fal mellett székek sorakoztak. Leült. Őrei kint, a nyitott ajtó előtt álltak. Föl-fölerősödő s ismét elapadó hullámokban érkezett hozzá a folyosó zsibongása, mint a parti kövekhez csapódó víz, mikor szeszélyes tavaszi szelek futkosnak. Ez a hang meg a langyos levegő elálmosította.

Ekkor valahol élesen csengett a telefon.

Ilonka fölriadt. A vad, lüktető ijedtség egy csapásra elűzte kábulatát: mint egy figyelmeztető sziréna jelre, hirtelen elrendezte gondolatait. „A telefon a folyosón van, az ajtó mellett” - emlékezett. S már figyelt. Kint valaki beszélni kezdett.

- Igenis, kapitány úr. Parancsodra, kapitány úr. Meglesz, kapitány úr. Máris intézkedem. Igenis... Ismétlem: az autókat reggel öt órára. Hajós, Ruzicska, Szlovák, Kern... Igen, az asszonyt is, tehát Gesztesiné is megy... Értem, kapitány úr, már is értesítem Kecskemétet. Igenis. Igenis. Minden előkészület meglesz, igenis, kivégzés hat órákor, értem, kapitány úr, tehát akasztás...

„...Megszököm... Kitörök! Föllármázom az egész várost!... Klárinak három gyereke van... Ezt nem hagyhatom...”

Megzavarodva nézett körül az előszobában. Az ablakon rács... másik ajtót, rést keresett, hogy kibújhasson...

S akkor beszóltották a szobába:

- Szekeres Ilona! Jöjjön!

Bent tábori ágyak, szorosan egymás mellett, meg egy asztal. Az asztal elé kellett lépnie.

- Írja alá.

Gépírásos lapot és töltőtollat adtak a kezébe.

Feje hirtelen kitisztult. Egy pillantással fölmérte a helyzetet: két fiatal tiszttel lesz dolga. Úgy rémlett, mintha az első kihallgatáson látta volna őket... A monoklisat biztosan...

A kislány a töltőtollat letette az asztalra; egészen közel vitte szeméhez az írást, s hang nélkül, lassan olvasta: „Alulírott, Szekeres Ilona, budapesti lakos ezennel tanúsítom, hogy letartóztatásom ideje alatt... - s itt a dátum következett - ... a kelenföldi laktanyában semmi néven nevezendő bántódásom nem esett, onnan a mai napon egészségesen távoztam. Budapest” - ésatöbbi.

- Nos? - szólt rá az asztal mögött ülő tiszt.

- És ha aláírom?

- Akkor hazamehet - mondta a tiszt.

- Három percnyi gondolkodási időt kérek. - Ilonka hirtelenében nem tudta, mit akarnak tőle a tanúsítvánnyal. Rosszat sejtett.

- Miért gondolkozik? Hát bántották itt? Nyúlt itt valaki magához?

- Nem - válaszolta vontatottan a kislány. - Csakhogy... Megmondtam önöknek, tizenöt éves vagyok. Tizenöt és negyed, pontosabban. Vagyis fiatalkorú. Nincs is ügyvédem. Nem kívánhatják egy gyerektől, hogy gondolkodás nélkül nyilatkozatokat írjon alá, mikor nincs tisztában a következményekkel.

- Már megint pimaszkodik? - mondta a tiszt ingerülten. - Más a plafonig ugrana örömeiben, hogy szabadlára kerül.

- Én nem pimaszkodom - felelte Ilonka. - Ha önök kényszerítenek rá, hát isten neki, aláírom. De akkor sajátkezűleg odabiggyesztem a szöveghez, hogy a nyilatkozatot súlyos lelki kényszer alatt, éjjel tizenkettőkor, éhgyomorral írtam alá. Így jó lesz?

A tiszt válasz helyett lecsatolta karóráját, és kitette az asztalra.

„...Nem írom alá - lobbant föl a kislányban az esztelen dac. - Jaj, talán még is alá kellene írnom... - vergődött. - Úristen! Ilona, Ilona, most szedd össze az eszed, és gondolkozz. Így is, úgy is megölnek. Én meg kezükbe adom az erkölcsi bizonyítványt, hogy a kelenföldi laktanyában ártatlan bárányok tanyáznak. Nem, *ezt* nem kapjátok meg tőlem!... Két percem van még... - rémülten nézett az órára. - De ha kiengednek... ha kiengednek, akkor még éjjel

elmehetnek, mit tudom én, Lujza nénihez vagy a Népszavához, segítsenek, meg kell menteni Klárit, az öt embert... Ha kiengednek, reggel hat óráig lenne idő...”

A tiszt fölvette az órát, és a kislány arca elé tartotta.

- Aláírom - mondta Ilonka.

És szorosan a szöveg utolsó sora alá kanyarította nevét, hogy semmit ne lehessen hozzágépelni.

A tiszt néhányszor megfújta a nedves írást, és átadta társának.

- Rendben van - mondta a monoklis. - Két tanú kell még.

Azután valamit odamázolt Ilonka neve alá.

„Te gyalázatos! - gondolta a kislány. - Hát így csináljátok. Zsaroló és tanú egy személyben.” - De hiába húzta össze a szemét: nem tudta kibetűzni a nagy, gyerekes ákombákomot.

- Parancsolj, Mikikém. - A monoklis a papírlapot az asztalnál ülő tisztnek adta. - Írd alá te is.

„...Az egyik Miki-Miklós. Megjegyzem” - gondolta a kislány. Várt.

Miki-Miklós is ellátta olvashatatlan aláírásával a nyilatkozatot, majd gondosan összehajtogatta, és tárcájába tette. Aztán fölkönyökölt az asztalra:

- Szekeres Ilona, maga most hazamehet. Szabad. De figyelmeztetem: ne járjon a szája. Amit itt négy hét alatt látott vagy hallott: katonai titok. Ha egy szót bárkinek elmond abból, ami a laktanya falai között netán tudomására jutott, ismét letartóztatjuk. Hiába bújik el, mi a föld alól is fölkeressük. És akkor...

Nem fejezte be. Csak a kezével mutatta: akkor akasztás lesz.

Ilonka hallgatott. Várt. „Most, most dől el minden” - gondolta.

- Megértette?

- Legyen nyugodt, főhadnagy úr, hallgatni fogok - felelte Ilonka halkán. - Nem szeretnék még egyszer visszakerülni ide.

- Na, ugye - mondta a tiszt megenyhülve. - Menjen haza.

- Most rögtön? - kérdezte Ilonka. S a halálra ítélt asszonyra gondolt. „Talán megmenthetném... félek... lelőnek... akkor úgyis hiába.” Megrázta fejét, bizonytalanul mondta: - Hogyan menjek haza... most éjfélkor?

- Bánom is én, hová megy. Nyitasson magának szobát a Ritzben vagy a Hungáriában.

- Főhadnagy úr, nyolc óra után még sosem jártam egyedül az utcán! Félek...

- Hát akkor jöjjön a szobámba, angyalka, majd én elszórakoztatom reggelig - nevetett a monoklis.

- Gabi, kérlek... - intette le a Miki nevezetű.

- Tréfáltam, Mikikém, tudok mindent, mondom, hogy csak tréfáltam - felelte a másik, s arcizma egy rándításával leejtette szeméről a monoklit.

Ilonka már biztosra vette: élve nem jut el a legközelebbi utcasarokig. Eltűntetik őt is... mint a többi... a tanúkat...

Még egy utolsó próbálkozás:

- Ha most rögtön el kell mennem, szíveskedjenek mellém adni valakit, aki elkísér egy darabon... Legalább a Fehérvári útig... Nem ismerem ezt a környéket... és olyan sötét van...

- Mit ácsorog itt? - ordított rá a tisztt. - Indulás! Őrség!

- Kérem... - emelte föl kezét a kislány, amikor az örök beléptek. - Engedjék meg, hogy fölmenjek a cellába a kabátomért meg a sapkámért...

- Engedélyezem! - vágott szavába a tisztt. - Kísérjék a cellájába, aztán le a kapuhoz, kiengedni! Adjanak mellé kísért! - szólt az őrségnek.

A folyosón már elült a lárma. Ilonka áldotta jó ösztönét, hogy a kihallgatás előtt ledobta kabátját... „...Legalább szólhatok Klárinak... figyelmeztetem... Talán mégis... talán...”

Az egyik katona a cella előtt megveregette a vállát:

- No, kicsikém, ne sokáig időzzön odabent... Mi egyet fordulunk a folyosón, addig maga belebújik a kabátjába... - És szemével Klári ajtaja felé intett: - Búcsúzzon el tőle.

Aztán rázárta az ajtót.

- Klári... - kopogott Ilonka a rostélyon. - Klári...

- Meghalok, Ilonka. Ötkor visznek akasztani Kecskemétre. Ötödmagammal - jött rögtön a válasz. Az asszony hangja félelmesen nyugodt volt.

- Hogyan? Honnan tudod?

- Fél órája értesültünk. Végigkopogták minden emeleten. Nemzetközi munkásküldöttség jött, úgy tudják, olaszok és angolok. Végigjárják a börtönöket. Minket sürgősen el kell tüntetni innen, hogy ne beszélhessünk a küldöttséggel. Az ügyészség nem vesz át minket, hiszen már nincs is emberi formánk... Meghalunk...

- Ide hallgass, Klári! - Ilonka elmondta a kihallgatott telefonbeszélgetést, meg azt is, hogy elengedik. - Kihez menjek? Tenni kell valamit, reggelig még van idő... Klárika, gyorsan! Jön az őrség!

Csönd. Aztán nagyon halkán jött a válasz:

- Jól van. Bár... úgyis minden hiába. Mondok címeket. Az elvtársak tudni fogják, kihez forduljanak...

- Várj egy pillanatig. - Ilonka már szédült a fáradtságtól; föl akarta írni a neveket, hátha elfelejti.

De a füzet nem volt a priccsen. Körülnézett a csupasz cellában. Sehol. Eltűnt. Ki lopta el? Hogyan?

Beletúrt a szoknyája zsebébe. Aztán az iskolai igazolvánnyal meg a körömráspollyal kezében leguggolt a rostély elé.

- Klári, monddjad.

Három címet karcolt a világoskék kartonlapocskára.

- Viszontlátásra, Klárika! - búcsúzott az asszonytól. - Szeretnék majd találkozni veled, valamikor...

Tudta, hogy egyikük sem éri meg a reggelt. Ő még a pirkadatot sem.

De hol vannak az örök? Miért nem jönnek?

Halkan kopogott a cella ajtaján.

*

Kiléptek a kapun. A katona rögtön belé karolt, s a vállához simult. Ilonka hirtelen mozdulatot tett, hogy lerázza. Aztán hagyta, s ment tovább, az idegen testhez tapadva. „Jobb így - gondolta -, így talán nem lönek utánunk...”

Pár lépést mentek a magas hóban. Szembe támadott a szél. Csillagtalan éjszaka volt. Teremtett lélek sem járt a kaszárnya előtti nagy térségen.

- A hétszentségit ennek a sok gödörnek - káromkodott a katona. - Nem tud vigyázni?

Térdig süppedtek egy befűtt árokban. A kísérő átkarolta a hóna alatt, kikecmeregtek a partra. Ott egyszerre csak megállt, és a zsebébe nyúlt. Ilonka eltakarta a szemét.

- Ne féljen, nem lesz semmi baja - suttogta a katona. - Egy jó barát üzeni. Este kivitt valamit a maga cellájából. Most ezt küldi helyette, és minden jót kíván.

Rücskös tapintású, illatos kis gömböt nyomott Ilonka kezébe.

- No, gyerünk, gyerünk, nézzen a lába elé! Az istenfáját, megint bent vagyunk egy gödörben - tette hozzá, a kaszárnya felé lesve. A kislány mögé lépett, s két könyökénél fogva vezette tovább. - Tőlem ne féljen, hallja, nem eszem meg - motyogta most más hangon. - Vagyunk mi itt egynéhányan, akik nem szeretnék a pokolba jutni.

„...Mandarint küldött... Bernolák... Hát mégis állta a szavát, vigyázott rám...” - gondolta a kislány. Három napja arról is megfeledkezett, hogy az őrmester a világban van.

Az első házsorhoz értek.

- No, akkor én most megyek. - A katona körülnézett a téren. - Forduljon be nyugodtan jobbra, ott már nem látják meg. Isten megáldja.

- Köszönöm szépen - búcsúzott el tőle Ilonka. - Üzenem neki... a jó barátoknak, hogy minden jót kívánok.

Eszeveszett futásnak eredt a házak tövében. A rakoncátlan szél belekapott lötyögős kabátja szárnyaiba, megduzzasztotta, s ő szállt, repült az éjszakában...

*

A szél a Duna felől támadt; fölkapta, továbbröpítette volna, mint egy szalmával kitömött vázút, ha fél kézzel meg nem fogózkodik az üvegezett kapu rácsában. Megnyomta a csengőt.

Kémények sikongtak, tetőcserép zörgött, cégérek recsegték a kihalt, sötét utcán. A sűrű pelyhekben szakadó hó pillanat alatt fehér köpenyeget terített a hátára. Senki sem mozdult odabent. Várt még egy ideig, majd addig nyomta a gombot, míg a kapualjban föl nem hangzottak a csoszsanó léptek.

- Ki az? - szólt ki a házmesterné reszketősen.

- Én.

- Ki az az én, a szakramentumát?

- Eresszen be! Meddig álljak még ebben a szélben? Itt lakom.

A házmesterné az üvegre lapította orrát, aztán fölhattintotta a zseblámpát. Behavazott, gyereknői figura állt egyedül a sötét járdán. Arcából csak zuzmarával vastagon kirajzolt, fehér szemöldökei látszottak. Bent megint rávillantotta a lámpáját.

- Úrjézusom, segíts! - sikoltott az asszony. - Maga...? Maga...?

Ilonka előkotorta a koronát, amit hetekkel ezelőtt villamosra kapott a detektívtől, s kecses mozdulattal az asszony lámpás kezébe csúsztatta.

- Tessék a kapupénz. - Nyugodt léptekkel indult a lépcső felé.

A házmesterné kezéből kihullott a korona. De nem kapott utána. Csak bámult, rémülten, mintha egy hazajáró lelket látna, aki a Duna jégtáblái alól lopakodott be ebbe a tisztességes keresztény házba... Nézte mindaddig, míg fehérlő hólepleben el nem tűnt a fordulóban, s akkor nehezen fölsóhajtott: - Milyen idők, Szűzmáriám, milyen idők! - Csontjáig hatolt már a hideg; megkereste hát a pénzt, és sűrűn hányva magára a keresztet, visszacsoszogott a házmesterlakásba.

*

Ilonka a fordulón túl már párosával vette a lépcsőfokokat. Sokáig babrált, míg dermedt ujjával beillesztette kulcsát a zárba. Az előszobába lépett, s betette az ajtót. Keményre fagyott cipőjét meg vizes, szakadozott harisnyáját levetette a sötétben, s lábujjhegyen az ebédlőbe osont.

Bent szusszanás sem hallatszott. Rémület fogta el: nincsenek itthon! Megrázta fejét, s mint testetlen árnyék, a másik ajtóhoz suhant. Óvatosan, apránként lenyomta a kilincset. Egy lépést tett, s hirtelen fölhattintotta a villanyt.

Halk, ijedt sikoltás; a három testvér fölült fekvőhelyén. Dermedten, szó nélkül nézték az ajtónak támaszkodó, mezítlábas alakot. Aztán Irén kiugrott a takaró alól, odafutott hozzá, ölelte, ölelte, s nem vette észre, hogy inge, arca, nyaka lucskos lett a hótól. De már mellette állt a másik kettő is: mosolyogtak. Az első meglepetés izgalma elült, s most mintha tompítani akarták volna a váratlan viszontlátás érzelmességét.

- No hát megjöttél, fiam - mondta Ida, mintha a kislány Visegrádról érkezett volna haza, kissé hosszúra nyúlt, kellemes nyaralásból.

- Azt hittük, valahol Braila táján úszol a jég alatt - szólalt meg Ernő. Igen férfiasnak érezte ezt a cinikus megjegyzést. - Bújj az ágyamba, csinálok teát - tette hozzá. Ki akart menni a szobából; félt, hogy elsírja magát, mint ősszel a gyűjtőben.

Ida eltolta Irént, s már le is vetköztette volna a kislányt, de Ilonka egy karmester erélyes mozdulatával leintette őket.

- Öltözzetek, nincs veszteni való időnk! Gyorsan adjatok valami száraz holmit, megfagyok. Azonnal indulnunk kell!

A gyors, kapkodó öltözködés közben mindent elmagyarázott.

Az ébresztőóra kismutatója az egyesen állt, mikor elindultak.

- Maguk hová a fenébe mennek ilyenkor? - mordult rájuk a házmesterné. Csak állt a kulccsal, nem nyitott kaput.

- A rendőrségre megyünk - felelte Ida keményen. - A húgomnak azonnal jelentkeznie kell. Odakísérjük. Kérem a kaput.

Az asszony rámeredt a lányra, aztán kiengedte őket.

Összekapaszkodva feszültek neki az északról támadó heves szélnek. A hó, mint megannyi tüzes szilánk, égette, marta ajkukat, arcukat. A kavargó fehérségben eltűntek a házsorok, elsüllyedt az utca, csak a tél tombolt körülöttük, a hó, az orkán, a fagy dermedt csatája, s ők - ez a kérlelhetetlen parancsnak engedelmeskedő, önkéntes kis csapat - gondolkodás nélkül, el-elboruló tudattal tántorogtak előre. Ilonka már nem látott, nem tudott semmit. Két kar fonódott a derekára, Idáé és Ernőé, s ő csak úszott, élettelenül, valami fájó, jeges áradásban.

A Ménesi út sarkán szétváltak. Irén öccsével együtt nekivágott a kihalt, sötét Fehérvári útnak. Pestnek tartottak.

A másik kettő a Gellérthegy déli oldalán kapaszkodott fölfelé. Fehér palástjukban didergő kertek, sötét villák között, térdig érő hóban csúsztak, botladoztak az utat szegélyező fák mellett, a szélrázta ágak mülékony, kristályos lombjának permetében.

*

Azután elmaradoztak a villák, a kertek, a fák, csak az út vitt tovább. A behavazott lankán egy-egy bokor állt szétterülő fehér szoknyában, oly mereven, mintha láthatatlan abroncs tartaná puha, nehéz díszének anyagát. S amott, a harangszoknyás bokrok között, ünnepi fehérben, mint karcsú vőfélypár, két nyárfa magasodott.

Ida megállt. Mélyen beszívta a hóval kevert levegőt.

- Gyerünk, fiam, innen már csak pár lépés. Megismerem a környéket.

Valóban egy földszintes házikó teteje látszott a ritkuló hóesésben. A fehér bóbíta alatt vak ablakszemek. Az apró kertet sáncként vette körül a fehérrel párnázott léckerítés. Kitapogatták az ajtót. Zárva volt.

- Most mit csináljunk? Bekiáltsak? Ha kutyát tartanak, fölveri az egész hegyet - mondta Ida.

- Nem hagyják kint a kutyát ebben a hidegben. Másszunk át a kerítésen, majd meglátjuk.

Cipőjük orrát az ajtó keresztléceinek támasztva, ügyel-bajjal át is másztak. Meg akarták kerülni a házat, de akkor kinyílt az ajtó.

- Ki jár itt? - szólt valaki, nem is barátságosan.

Ida egy nevet mondott a három név közül, melyet Ilonka éjfél tájt az iskolai igazolványára karcolt.

- Jöjjenek be. - Karcsú férfi lépett ki az ajtón, s eléjük jött. - Erre kérem.

Az ajtó bezárult mögöttük. Almaillatot éreztek a sötétben, s egy ideig hallották a férfi motozását. Aztán zseblámpa kattant.

Ilonka elvakult szeme először egy régimódi barna szekrény formáit vette észre, sárga birsekkel a tetején. Üres gyomra hirtelen összeszorult a szagtól. Leült egy székre, forgott vele minden. De fojtogató rosszulléte csak pillanatokig tarthatott; aztán nagyot lélegzett, s tétován körülnézett a sötétes helyen. A zseblámpa az asztalon feküdt, szivárványos udvarral kerített fényét az alacsony mennyezetre vetítette. S a férfi, aki beengedte őket, a homályban Ida elé borult. A havas kabátra fektetve homlokát, átölelte a lány térdeit. Fél karja könyökből üresen lógott az oldalán.

- Idám... hol van Irén? - hallotta még a kislány, s elvesztette az eszméletét.

*

... „Ez nem az én ágyam... Kinek az ágyában fekszem?”

A vastag pokrócra nagy férfikabátot terítettek. Tudta, hogy tisztázniia kellene: hol van? S még valami mást is, ami nagyon fontos. De olyan jólesett kinyújtózni a kellemes melegben, hogy megint lehunyta szemét, és elaludt. Finom csilingelést hallott, valaki nevére szólította, de csak mosolygott, nem akarta látni, ki szól hozzá: a hang is olyan kellemes volt. Könnyű kezet érzett a homlokán, aztán a kellemes hang Ida hangjává változott. Még sohasem szólt hozzá ilyen lágyan:

- Idd ki ezt a teát, fiam.

A finom csilingelés most egészen közélről hallatszott, mintha ezüstkanál koccanna porcelánhoz, gyönyörű muzsika. De Ida ismét szólította. Erre ki kellett nyitnia a szemét, föl kellett ülnie, és kortyonként leeresztenie torkán az édes, meleg folyadékot. A bögrét Ida tartotta.

Már nemcsak tagjaiban érezte a kellemes meleget, hanem a gyomrában is; mellében, a szíve táján terjedt a jó érzés. Megint vissza akart süppedni a boldog álomba, de Ida fölemelte az állát, szemébe nézett, s furcsa, izgatott hangon kérdezte:

- Gondolod, jobban vagy már, édes fiam?

Erre eszébe jutott minden. Rémulten mondta a nővérének:

- Azonnal szólni kell valakinek, hogy utazzon Kecskemétre, és mentse meg Gesztesinét.

Ida az ágyra ült. Gyors, erős mozdulatokkal simogatta testvére kezét:

- Megtörtént, picinyem, már megtörtént. Csak ne izgasd magad.

- Azt hiszem, Bodnár Jancsit láttam kint a konyhában. Vagy csak álmodtam, Ida?

A lány az ágy fölé pillantott. Acélkeretű, vastag zsebóra lógott a falon, egy szögre akasztva.

- Bodnár Jancsi már valószínűleg útban van visszafelé. A Gellért szállóban beszélt a bizottsággal - mondta Ida. Pillanatig sem hagyta abba a simogatást, mintha ezekkel a mozdulatokkal a benne feszülő erőt akarná átvezetni a gyermek testébe. - Most háromnegyed három van, picinyem. A küldöttség talán már kiért Kelenföldre. De van egy másik lehetőség is: ha nem tudnak behatolni Héjjasék budapesti központjába, azonnal indulnak Kecskemétre. Ez autón egy-másfél órás út, ha nincsenek hótörleszok. Különben pedig a Kelenföldről indított kocsik is elakadnak, ugyanott, ahol az olaszok vagy az angolok. A bizottság mindenképpen közbeléphet még... Idejekorán... az országúton vagy a helyszínen... Közben Irén is járt a két címen... Az ő útja rövidebb volt a miénknél... Onnan is kérnek segítséget. Ne nyugtalankodj. Elvégezted a dolgod, picinyem, becsületesen.

- Gondolod, Ida? Gondolod?

- Mi többet nem tehetünk. Most már csak reménykedjünk.

- Jó... - mondta a gyermek. Szeme elhomályosult az álom közelgő részegségétől.

- Picinyem... - mondta Ida, s a keze úgy járt a gyermek bőrén, mint borostyánkővön a szövetdarab, hogy szikrát pattantson ki belőle. - Picinyem, ne aludj el, mindjárt mennünk kell.

- Most, Ida? Hová?

- Haza. Nem maradhatunk Jancsinál. Őmiatta. Érted?

- Érttem, persze hogy értem - sóhajtott a kislány, s lassan kimászott a melegből.

Ida levette az ágyról az idegen férfikabátot, és rásegítette. Körülnézett a szobában, kinyitott egy szekrényt. Övet vagy madzagot keresett, hogy a kabátot derékban leszorítsa, de semmit sem talált.

- Hazaviszlek a hátamon, picinyem, ha nagyon fáradt vagy.

- Köszönöm, komiszár, hazacsászkalok a saját lábamon is.

Ezen mindketten nevettek.

Jancsi közben visszajött. Lesöpörte melléről a havat, s hosszú lépteivel a nagy felöltőben didergő kislányhoz sietett. Ilonka föltúrta a körmökön alul érő vastag kabátujját, úgy üdvözölte.

A férfi a vörös kézre hajolt, s némán megcsókolta.

- Ilona... - kezdte, de aztán kabátjához szorította a kislány kezét, és Idához fordult:

- Csak pár perces megbeszélés volt. Azonnal elindultak. Az egyik autóval hárman föl a Várba, Horthyhoz, ki fogják rángatni az ágyából. A másik kocsi két úrral Kelenföldre ment, a többiek meg Kecskemétre robogtak. Idám, itt a közelben várja magukat az autó, az is az ő kocsijuk. Majd ketten levisszük Ilonkát.

- Ne aludj, Ilona, öt perc az egész. - Ida az ülésen rázogatni kezdte a gyermeket.

- Én? - riadt föl Ilonka. - Már fölébredtem. - Úgy tűnt, mintha órák hosszat aludt volna a puhán futó autóban. A fél percnyi mély öntudatlanságból egy álom surrant át az ébrenlétbe, s világos gondolattá vált. - „Holnap reggel - gondolta a kislány, s össze kellett harapnia a száját, hogy föl ne nevéssen hirtelenül rátört örömeiben. - Holnap reggel fél kilenckor. Hát persze. Addig már nem is akarok aludni... Számolni fogom az órákat.”

Ida egy utcai lámpás elsuhanó fényében látta ezt a szájmozdulatot, s nyugtalanul fészkelődött az ülésen.

- Rosszul vagy, fiam?

- Á, dehogy! - A kislány, hirtelen fölélélnkült, s elterpeszkedett a ruganyos kárpitozáson, - Úgy élvezem ezt a kocsizást! - kuncogott. - Igaz, nem is mondtam neked, komiszár, hogy újabban nagyon szeretek kocsizni. Tudod, míg te a rendőrségen üdültél, rájöttem az ízére. Egyszer számozatlan gumiráddleren kocsikáztam, végig a Kossuth Lajos utcán, egy fiatal-emberrel. Komolyan mondom! S mit gondolsz, ki köszönt rám a Ferenciek temploma előtt? Az igazgató úr. Hogyan? Dehogy a fogházigazgató, az nem érdekes, a leánygimnáziumi igazgató köszönt nekem előre, be a nyitott kocsiba, az az állat, aki aztán följelentett Héjjasnál. Én épp csak biccentettem, semmi közöm hozzá. Pazar volt. Hanem, te, most látna csak engem ezen a külföldi rendszámú autón, tisztességes hölgykísérettel. Hát...

A folytatást elnyelte a fék sikongása a keményre fagyott havon. Hazaérkeztek.

*

Ilonka erős szívdobbanással ébredt. A fejére húzott takaró alatt feküdt, összegömbölyödve, az édes, sötét, fullasztó melegben. Szemhéja nagyon nehéz volt, de nem érzett fáradtságot; a tegnapi éjszaka, mint súlyos kő, leszakadt róla. - „Úristen, elaludtam! Hány óra? - eszmélt föl. - Nem bírok holnapig várni, nem bírok, de ha ők már felébredtek, mit tegyek?”

Mélységes csend volt körülötte.

Kidugta fejét a paplan alól.

A testvérek még aludtak. Apa szobájában világos volt A nap vörös korongja lassan emelkedett a pesti part mögött. A hóvihar elült. Felhőtlen, rózsaszínű égbolt ívelt végtelen magosan a raktárházak fehér tetői fölé.

- Milyen szép! - nyújtotta Ilonka karjait az ablaküveg felé. Magához ölelt volna mindent: ezt a nagy reggeli fényességet, s vele a bérházakat is, a fuvaros hóbasüppedt istállóját, a foghíjas kerítést odalent. - Milyen szép a világ!

A ferde sugarak először Irén párnáját érintették. Szétbomlott haja rézfényben csillogott, aztán szeráf-arca ragyogott föl a reggel pirosuló örömeiben. - „Ő már boldog” - gondolta Ilonka. A tegnapi éjszaka meghozta neki a várva várt bizonyosságot. Jancsi sebtében írt levelét az asztali lámpának támasztotta, hogy ha fölébred, első pillantása az ő soraira essék. Aztán úgyis el kell égesse: ne maradjon nyoma az üldözöttnek. De Irén még aludt.

Az emelkedő nap már az egész szobát beragyogta. Ida komoly arca, lezárt szemével, oly tiszta volt a fehéredő fényben, mintha márványból mintázták volna. S a nap Ernő üstökét is megérintette a padlóra vetett matracon; a sötét bozont szivárványos színeket villantott a fehér

párnán, mint a tó vizére ereszkedő fekete szitakötő. Ilonka mind a hármat átölelte volna. - Szeretlek benneteket! Milyen jó élni!

Aztán megrázta fürtjeit, s kiugrott a paplan alól.

Magára kapta ruháját, kabátját. Kint a konyhában írt egy jókora cédulát, s ráakasztotta a kilincsre: „Rögtön jövök, fagykenőcsért mentem a patikába!”

Lábujjhegyen osont ki a lakásból.

Ki a házból, az utcára. Se jobbra, se balra nem tekintve futásnak eredt a letaposott kemény havon. Föl a Fehérvári útra. A Gellért szálló előtt megállt egy pillanatra. De mást gondolt. A munkába, hivatalba igyekvőket kerülgetve, átment a Ferenc József-hídon. A vásárcsarnok fölött megnézte az órát. Még csak egynegyed kilenc. Befordult a Pipa utcába, s a szűk házfalak közé szorult kofák, hordárok, kocsisok, társzekerek között előrefurakodva, lassan megkerülte a csarnokot. A hegyekbe tornyosuló krumpliszákok, a hóban ágáló kereskedők, a kocsik elé fogott párolgó lovak mögött, a tér szélén volt a telefonfülke.

Három izgatott ember várt, hogy bejuthasson a kalitkába. Percenként kopogtattak az üvegfalon. - Hat vagon... hét vagon... nem négy, *sieben*... - hallatszott ki időnként a telefonáló ordítása. - Igen, veszek... zsír... szappan, *Seife*... gyufám nincs... Csak dollárban...

- Mégiscsak hallatlan! - méltatlankodott egy bundás fiatalember.

- Rúgja be az ajtót - tanácsolta a mellette álló.

- Gyertya, *Kerzen*! - üvöltötte a férfi a kagylóba.

Fél órába telt, míg Ilonka a fülkébe jutott.

Szoknyája zsebéből előkotorta a trafikban vett három érmét. A portás számát hívta.

- Stettner főorvos urat keresem. Sürgős esethez kérik - mondta a készülékbe. A portás fölakasztotta a kagylót. Még egyszer hívta, most másféle, mély hangon beszélt, de ezúttal sem kapott választ. Még egy érmeje maradt. Sokáig keresgélt a névsorban, majd a kórház gazdasági hivatalát hívta. Kint valaki dühösen rugdosta az üvegkalitka fémlemezét.

- Stettner főorvos úr felől érdeklődik egy régi betege - mondta enyhén raccsolva a kislány. - Visszaérkezett már külföldről?

A készülékben hosszú csönd.

- Ki beszél ott? - kérdezte végre egy női hang.

- Bolza bárónő, Kolozsvárról.

Újabb csönd. Majd halk sustorgás, mintha a vonal végén többen tanakodnának a készülék közelében.

- Nem értem - mondta Ilonka.

- A főorvos úr nincs Pesten. - Most egy férfi beszélt. - Nem is várjuk vissza. Az egész család külföldre költözött.

- Hová külföldre? - Ilonka nekitámaszkodott az üvegfalnak.

Egy ideig megint nem hallatszott semmi.

- Svájcba - felelte nagy sokára az előbbi hang.

- Akkor kérném a főorvos úr svájci címét megadni... Egy honoráriumtartozásomat szeretném kiegyenlíteni...

A vonal túlsó végén fölakasztották a kagylót.

*

- Megőrültél? Hol mászkálsz az engedelmem nélkül? - ripakodott rá Ida, amikor délfelé mégiscsak hazament. - Mars vissza az ágyba! Három napig nem fogsz fölkelni!

Ilonka lassan levetette a kabátját.

- Szépen fogadsz, mondhatom. Megírtam, hogy a patikába megyek. De olyan bűdös kenőcsöt adtak, hogy útközben eldobtam - mondta rosszul sikerült nevetéssel. - Remélem, nem szídsz meg, hogy a pénzt kihajigálom az ablakon. Kicsit sok volna, mindjárt az első napon.

- Hol jártál? - kérdezte a nővér megenyhülten.

- Átmentem Pestre, és sétáltam egy kicsit a Duna-parton - mondta a kislány kelletlenül. De mindjárt más hangba csapott át: - Te Ida! Milyen finom a hó! Végigcsúszkáltam a rakparton az Erzsébet-hídtól a Ferenc József-hídig. - Belejött a komédiázásba, ez a mondat már valódinak hangzott. - Hogy milyen gyönyörű ez a város, így szabadlábban, az első reggel!

- Beteg vagy? Bántott valaki? Tegnap éjjel nem voltál ilyen ijesztően sápadt - szólt Ida józanul.

- Ki bántott volna? Semmi bajom sincs, sőt rettentő jókedvem van.

Ida gyanakodva fürkészte a kislány arcát. Az hátat fordított nővérének, kinézett az ablakon, aztán a konyhába ment, és a zsámolyon kuporogva régi újságokban lapozgatott. Ebédjét már szóltanul ette, pedig rég nem látott, ünnepi tálak kerültek az asztalra. Ismerősök és ismeretlenek küldtek sültet, sonkát, uborkát, süteményt, dunsztost. Nem utasíthatták vissza a kis csomagokat, mert cédula volt rájuk tűzve: „Ilonka szerencsés hazatérésének öröme.” A hangulat mégis keserves volt: az idősebbek lopva figyelték a kisebbik testvér fehér, zárkózott arcát. Amikor Ida az ebéd végén néhány mandarint tett az asztalra (a fűszeres „tiszteletteljes üdvözlétével”) - Ilonka váratlanul a viaszosvászonra borult, és sírva fakadt.

- Hagyjatok békén...

Erőszakkal lefektették.

Nem, nem történt vele semmi különösebb baj, nem nyúltak hozzá a kaszárnyában, megmondaná - felelte, amikor Ida az ágya szélén ülve négy szemközt faggatta. Csak szeretné, ha békén hagynák.

- Idegösszeroppanás - mondta Ernő estefelé a konyhában. - Ilyennek még nem láttam. Sose hisztérizált. Holnap hívjatok orvost.

- Elvégre nem csodálkozom - mondta Ida. - Kicsit sok volt ez a hónap. Ha csak arra gondolok, hogy tegnap éjjel is hogyan tartotta magát... Tizenöt éves.

- Orvost kell hívni - ismételte Ernő.

- Az isten áldjon meg, fiam, kicsodát? Milyen orvost? Azt hiszed, azzal beszélni fog? Kit hívjak ebbe az átkozott lakásba? Hallottad, mit mond Kovácsné: megint figyelnek minket. - Ida lemondóan legyintett. - Stettner az egyetlen, akit hívhattam volna, annak megnyílt volna a gyerek. De hát...

Hallgattak.

- Én arra gondolok, talán valami nagy bánata van - mondta később Irén. - Akkor nem orvos kell neki, hanem szeretet. Annyi szeretet, hogy...

Nem folytatta.

*

Késő este becsöngettek a lakásba.

A főkapitányság eltűnési osztályáról jött egy detektív. Ida ismerte. Ő közölte vele a Zrínyi utcában, hogy Héjjasék a nyomozókat nem engedték be a kaszárnyába. Most hosszú listát hozott magával; százötvennél is több név szerepelt rajta, férfiak, nők vegyesen. Az eltűntek kis töredéke, akiket a hozzátartozók - nem törődve a megtorlás veszélyével - bejelentettek a rendőrségen. A szálak az esetek többségében a kelenföldi laktanyához vezettek, de a nyomozás ott mindig holtpontra jutott. A különítmény minden fölvilágosítást megtagadott, s mi több, az ügyeletes tiszt megfenyegette a kapu előtt instanciázó nyomozókat, hogy minden teketória nélkül letartóztatja őket, ha nem pusztulnak a kaszárnya körzetéből. A detektív ezt az eltűnési listát akarta megmutatni a kislánynak.

Kint a konyhában tárgyaltak. Ida goromba volt, de aztán Irén unszolására mégis bement a kislányhoz. Megkérdezte, hajlandó-e egy detektívet fogadni az eltűnt emberek ügyében? Ilonka el sem fordult a faltól, úgy mondta:

- Jöjjön be. De egyedül akarok beszélni vele.

Egy óra alatt végeztek. Ilonka a több mint százötven név nagy részét ismerte. Vagy személyes ismerősök voltak, vagy a foglyok emlegették őket - s a kelenföldi laktanya nyelte el valamennyit. Egyesekről tudta, hogy ott pusztultak el a kaszárnya falai között, mások onnan tűntek el a semmibe. A detektív két lépés távolságból előregörnyedve figyelte, hogy a kislány milyen jegyeket ír a nevek mellé. Kereszt, kérdőjeles kereszt, kérdőjel, nulla és ék: meghalt - sorsa ismeretlen - eltűnt - nem hallottam róla - él. Az élők kevesen voltak.

A detektív a besorolás végén megköszönte a segítséget; elnézést kért az alkalmatlankodásért, s kezet nyújtott. Ilonka merőn az arcába nézett; köszönés helyett, most ő kért szívességet tőle. Nem mondaná-e meg, mi történt a cellaszomszédjával, egy Gesztesiné nevű, háromgyermekes fiatalasszonnyal? A mosdóban majd mindennap beszélgettek. Úgy hírlík, barátnőjét Kecskeméten felakasztották. A detektív szemlátomást megdöbbent. Nem tagadta, hogy tud az esetről. Az asszony családja több ízben fordult a rendőrséghez. De hogy Gesztesinét kivégezték volna, arról, legnagyobb sajnálatára, nincs tudomása.

- Tessék talán a sajtót figyelni - tette hozzá bamba képpel, és kézfogás nélkül távozott.

*

Ám a sajtó hallgatott Gesztesinéről, és arról az öt kommunistáról is, akiket vele együtt indítottak Kecskemétre. (Ha ugyan valóban elindították őket azon a viharos hajnalon.)

A háromgyerekes szelíd asszony meg szerény társai a legszenzációsabb tálalásban sem jelenthettek példányszámot vagy politikai pecsenyét. De két szociáldemokrata újságíró, *a kuttyafáját!* - ez igen, ebből ki lehet hozni valamit, s abból a fővezérségi autóból is, amely a Dunánál beleszaladt a sorompóba... Na, és az autóban ülő tiszt urak, meg a rendőr, aki a sorompónál utánuk lőtt?! Hogy az utóbbi időben túl sokat írtunk ezekről a tisztí kilengésekről? Van benne némi igazság: maradjunk a helyes, bevált, mérsékelt középútnál. Egy lépés balra, kettő jobbra. Így halad előre, lassan, de biztosan a világ. Hát akkor beszéljünk másról, elvtársak.

Hogy miről? A kormányzóválasztásról.

Még hogy a Prónay-különítmény tisztjei a házszabályok mellőzésével behatoltak a szavazás alatt a parlamentbe, és fegyvereikkel biztosították a Fővezér megválasztását?!

Sötét rágalom!

Ne ülünk föl felforgatás szítására alkalmas pletykáknak, elvtársak.

...A holnapi számban maga írja a vezércikket, Vanczák. A hang legyen engedékeny. A végét pedig csinálja valahogy így: „Gerinccességünk fönntartása mellett...” igen, igen, ahogy mondom: „minden gerinccességünk fönntartása mellett készségesen nyújtjuk oda kérges kezünket békülésre azon férfiúnak, kire Magyarország népe maga ruházta az ország legfőbb méltóságát, s akire a nép nyugodtan rábízhatja sorsát!” - Hogy? Mit mond? *Ugyan*, kérem! Munkáslap volnánk, vagy mi?...⁹

*

Éjjel a kislány a kaszárnyával álmodott. Dobálta magát, hánykolódott a díványán.

Ida az első neszre vitte a takaróját, s a gyermek mellé feküdt. Karjában tartotta, ringatta, mint a csecsemőt. Hosszú-hosszú ideig fog még visszatérni az álom; Ilonka évek múlva is látja majd az elkínzott, fehér arcokat... De amikor az iszonyattal teli éjjel elmúlt, a nappal már elviselhető lett. Fényben fürdött a hirtelenül tavaszba fordult világ. Szemközt, a túlsó parton, a raktáépületek rézsútos tetejéről reggelre lecsúszott a hó, a Duna már csak árva jégdarabokat úsztatott; lent, a fuvaros telkén, az ecetfa kormos ágain verebek tanakodtak, világoskék égboltot tükröztek a fekete tócsák. Napsugár melengette az ablaküveget; a kislány csukott pilláin érezte a testetlen simogatást, hallotta a hívást: Kelj föl, lépj az ablakhoz, és tekint szét! Olyan szép a világ!

Egy reggel, a hazatérés negyednapján, arra ébredt, hogy a nagy bánat leolvadt szívéből; csodálkozva kapta rajta magát azon a szinte szégyenletes érzésen, hogy a búcsú nélkül távozott barátot el tudja majd felejteni. Fölkelt, kiment a konyhába, s szólt Idának: lemegy vásárolni, ma ő főz ebédet.

Ilonka hazaérkezésekor búcsújárás indult meg a Kruspér utcába, a vesztegzár alá került lakásba. A Szekeres-gyerekek sohasem tudták meg, hogyan terjedt el fél nap alatt a hír, hogy Ilonka megmenekült. Ida könnyörtelenül elzavarta az első látogatókat, kikapcsolta az előszobacsengőt, s cédulát függesztett az ajtóra: „A lakásban beteg van, ne zörgessenek!” A konyha előtt, a gangon, mégis seregestől várakoztak a rég nem látott barátok, galileisták, iskolatársak és - mint Ernő mondotta - az „ismeretlen tisztelők”, s lesték a betegszobából kiszivárgó híreket. A lyukas ereszcatornából nyakukba csurgott a hólé, a házmesterné időnként gorombaságokat kiabált föl az udvarról, de ők maradtak. Megtelepedtek a folyosó rácsán, mint óriási verebek, csiripeltek, és süttették arcukat a délutáni napban. Ida néhányszor kiüzent Ernővel, menjenek már a pokolba, a házmesterné rendőrséggel fenyegetődött. Rendőrség? Eh, mit! Legtöbbjük *most éppen nem volt letartóztatva*, s fölséges könnyelműséggel élvezte a szabadságot. Itt a tavasz! A nagy fordulatot várta mindegyik... Már nem lehet messze!...

Egy huszonöt év körüli gyászruhás nő is ott várakozott a Szekeres-lakás folyosóján. Amikor a Sashegy mögött lebukott a nap, és a lármás csapat elhagyta posztját, ő akkor sem távozott. Ernő jóval később kikukkantott a konyhaajtón. Az asszony odament a fiúhoz, s azt mondta, beszélni szeretne Ilonkával, mikor jöjjön megint? Bemutatkozott: özvegy Kozma Mihályné, Boriska. Ernő nem emlékezett erre a névre. Ha sürgős - mondta -, és nem röstelli a fáradságot, nézzen ide holnap vagy holnapután. Reméli, a húga addigra kipihen magát...

Ida Kozmáné nevének hallatára mind a tíz körméről lekapta öccsét. Nem, a gyerekek még hetekig nem szabad találkoznia vele. A friss szörnyűségek után még azt a régi borzalmat, szegény Mihály halálát is felidézni? És ki ez az asszony? Nem is elvtársunk.

⁹ Lásd: Népszava, 1920. március 3.

A barátságtalan elutasításra mégsem került sor, Kozmáné nem jelentkezett, sem másnap, sem azután.

De mennyien tódultak negyednap a lakásba! És micsoda lármát csaptak! Hogy adogatták kézzől kézre a pokoljárásból visszatért gyereket! Mindenki eljött, *aki történetesen szabadlábbon volt*: Orbán Hedvig, eltorzított kis bohócarcával, de igen jókedvűen - nemrég jött ki harmadszor a gyűjtőből. Nagy drámai jelenetben adta elő a társaságnak, hogyan tagadták ki annak rendje-módja szerint a szülei, amikor egy csikorgóan hideg napon fölment a lakásra a kabátjáért. Ott volt Köves Sári a mamájával, Szabóné, Bence Béláné, Sanyi úr és sokan mások. Lujza néni, akit egy idő óta figyelnek, óvatosságból csak egy óriási tortát küldött; a kis Olló egy Cérna nevű elvtársát küldte el maga helyett, három szál rózsaszínű papírrózsával. Mozdulni sem lehetett a szobákban a kinyújtott, törökülésbe húzott vagy térdelő lábaktól, pedig mindenütt ültek, a díványokon, székeken, ebédlőasztalon, még az íróasztal lapján, a zongorán is. Egész délután együtt maradtak, s néhány óráig azt képzelhették volna, minden olyan megint, mint egyszer volt, egy év előtt, azon a márciuson, a világ legszebb márciusán.

*

Jó volt otthon. Jó volt reggel heverészni a fülig húzott takaró alatt. Jó volt a cserépkályha csempéinek melege, a maga főzte paprikáskrumpli íze. Jó volt csészéből teát kortyolgatni, s figyelni a kanál koccanását, mikor a cukrot kavarja. Szép volt este az íróasztallámpa fényénél nyugodtan beszélgetni; s szép volt, mindennél szebb volt Irén szárnyaló éneke.

És jó volt elmenni reggel bevásárolni: a cipősarok élén átdöcögni a sáros kociúton. Milyen érdekes minden bolt! Csak lóbálja az ember az üres tejeskannát, és megy-megy a napfényben, nem gondol semmire, s egyszerre csak lent áll a Lágymányosi-tónál; a túlsó part fűzfáinak törzsén méregeti, mennyit emelkedett a víz tegnap óta? Jó volt azután kényelmesen visszaballagni a fűszereshez: otthon mostanában nem róják meg, ha elfelejti fölhozni a reggelihez a tejet.

Állt a járda szélén a karjára akasztott kannával, és pénzét számolta. Futja-e még fél kiló kenyérre is? Csakugyan, pár korona hiányzott. Fölemelte a fejét, s a felhő mögé búvó napba nézve lustán tűnődött, vajon elvesztette-e a pénzt, vagy keveset vitt magával? Egyszerre csak egy lelkendező, integető, rohanó alak tolakodott be ebbe a szép, álmosító világba.

Ida futott feléje, fésületlen, röpködő hajjal. A kislány messziről látta: megint nagyon izgatott. „Ördög vigye, miért nem vittem föl a tejet, reggeli után is leszökhettem volna mászkálni.”

Csak állt, és várta, hogy odaérjen a vihar.

- Az istenért, Ilona, gyorsan a kapu alá! - lihegte a lány. - Nem maradhatunk az utcán.

Bementek az első házba.

Ilonka tudta: baj van. Összehúzott szemöldökkel, kedvetlenül nézett maga elé. „Hagyjatok nekem békét...”

- Hol voltál? Egy órája kereslek! Mit tegyek veled? - mondta a nénje sírósan, és kezét tördelte.

A kislány riadtan pillantott rá. A zilált, zavaros arc láttán szégyent és szánalmat érzett.

- Idu... - mondta.

„...Ida megint nem aludt az éjjel - jutott eszébe. - Jött az az iszonyú álom, erre fölkeltem, és hajnalig ringatott a karjaiban... Ida fiatal asszony, és engem dédelget szegény, nem a férjét... Milyen jó, hogy mellettem maradtál... Anyácskám...” - Forró érzés öntötte el, hála és rajongás, de csak ennyit mondott:

- Mi van?

És Ida vacogó állal elmondta: alighogy Ilonka elment hazulról, becsöngetett Kovácsné. A lépcsőházban minden emeleten kutyakorbácsos tiszték állnak...

Odakint egy felhőcske mögül megint kitáncolt a nap. A kapualja felderült; a fal omladozó vakolata brokátmintában csillogott.

„...Ida miattam retteg. Szegény... - gondolta a kislány. - De nem mer elküldeni magától, pedig...”

A kislány elfordult nénjétől; körmével a felhólyagzott olajfestéket kapirgálta a falon, úgy kezdte:

- Kérlek, Idu, mondd el sorjában, mi történt, akkor meglátom...

Ida furcsán sóhajtott, de már nyugodtabban folytatta:

- Hát ez történt: Kovácsné ki akarta szedni belőlük, kit keresnek?... Hátha nem téged... Felkapott egy kosár vizes ruhát... s a harmadik emeleten, fején a kosárral, megbotlott. Térdre bukott, a kosár legurult... Aztán nevetve szedte össze a ruhákat, s közben megkérdezte, kit akarnak a tiszt urak megsimogatni, tán valami bűdös kommunista lakik a házban? Az, röhögtek, egy kis vörös nő, néhány napja engedték ki a kelenföldi szanatóriumból. Nem árt neki az utókezelés...

A kislány cipője körül fehér volt a kőburkolat a pikkelyekben lepattogzó festéktől. De csak folytatta a roncslást, most már körömráspollyal nyitogatta a ragyaverte fal sebeit.

- Nem megyek haza, Idu - szólalt meg végre. - Holnap se. Sokáig nem. Na, szervusz - mondta félig nevetve, félig sírva. - Légy szíves, nézz körül, szabad-e az utca?

Ida néhány perc múlva visszajött. Folytak a könnyei.

- Nem látok erre senkit. Tedd el. - És egy csomó papírpénzt gyűrt a kislány zsebébe. - Üzenj, ha lehet.

Ilonka cipője orrával összekotorta a lehullott vakolatot. A kis kupac mellé odaállította az üres tejeskannát, aztán hirtelen mozdulattal átölelte a nővére nyakát, és kilépett a kapun.

Nekivágott a városnak.

A BUJDOSÓ

A kislány a híd felé tartott. Homályos ösztöne a pesti körengetegbe vitte. El Lágymányosból! El Budáról! El az otthon tájékáról, ahol a kövek is ismerik!

Fent a magasban felhőrongyokat kergetett a szél. Keleten tündöklő szegélyű viharfelhő tornyosult a város fölé, s a parlament zöldesen ködlő kupolájára vetette mozdulatlan árnyékát.

Meg sem fordult, nem nézte, követi-e valaki? Átment a hídon, elhaladt a Vámház előtt, s belépett a vásárcsarnokba. A csarnok üvegboltozata alatt hideg volt; bántotta a falak közé szorult lárma. Végigsietett a hentesek, halaskofák, vadkereskedők fülkéd között, ki a hátsó kapun. A Csarnok téren sütött a nap, asszonyok nagy kosarakban kankalint árultak. S észre sem vette, megint ott állt a telefonfülke előtt.

Napok óta alig gondolt a közönyös barátira, aki hír, üzenet, búcsú nélkül távozott el. Ha föl-sajgott is benne az esztelen vágy, látni, látni őt, beszélni vele - a gyötrődés már nem töltötte ki egész napját, mint eleinte. Az otthon melege enyhítette sebeit, s ő gondolatok nélkül, eler-nyedve, adta át magát ennek a jó, életető, gyógyító melegségnek, mely tiszta volt, alaktalan, meg nem fogható, és mégis mindig jelenlevő... De most futnia kell hazulról.

Hová menjen? Ha barátja el nem távozik, szorongatottságában legelőször hozzá fordult volna. A finom, fáradt arc, az elgondolkodó szürke szem gyötrelmes-élesen rajzolódott ki előtte: egy fehér felhő könnyű anyagán látta, fönt, az elérhetetlen magasban, mintha valamely rejtett *laterna magica* vetítette volna rá. S Ilona tudta, bárhová nézzen is, egész nap látni fogja ezt az arcot, s a szemekben az első néma kérdést: „Ki vagy?...”

Már órákig állhatott a telefonfülke hátának támaszkodva, mikor hosszú, ferde pászmákban hirtelen megeredt az eső. Mindenki futott a térről, a csarnokba, a kapuk alá. A fülke üres volt, abba húzódott hát, s a nyakába folyt cseppeket törölgetve, elhatározta, most rögtön eldönti, kihez menjen; az utcán tovább nem maradhat. Sorra vette a barátokat, akik a múlt héten eljöttek hozzá, hazatérését ünnepelni. Nem, közülük egyikhez sem mehet. Galileisták, kommunisták. Üldözött vadak, mint jómagam.

Végül is nem látott más megoldást, mint fölhívni Lujza nénit, s tanácsot kérni...

Szakadó esőben futott a csarnok hátsó bejáratához. Bent megcsapta a nedvesség, a párolgó bárányszerű bekecsek, húrok és hagymák nehéz szaga. Eszébe jutott, hogy még nem evett. A karzat fölötti óra fél kettőt mutatott. Vett két kiflit, s majszolni kezdte - meg sem nézte, mennyi pénze van. A Vámház körúton a trafikban kért néhány érmét, de onnan nem akart beszélni. Ugyanazon az úton visszament hát a telefonfülkébe. - „Ebédidő van - gondolta -, Lujza nénit biztosan otthon találom. De ha nincs is otthon, beszélhetek a nyomdásznével, aki az udvari szobában lakik; biztosan ilyenkor ebédelteni a gyerekeit.”

Fölhívta a számot. Tíz percig tartotta a vonalat. De senki sem jelentkezett.

Az eső lassan elállt, a fülkénél telefonálók várakoztak. Újból hívta a számot, többször is, azután átadta helyét, s megint próbálkozott. Így telt el a délután.

A tabáni szelíd nyeregben lebukott a nap. Ilonka a Kálvin térre ment, s az Egyetem utcában egy cukrászdából újra telefonált. De most sem vették föl a kagylót.

Ismerte Lujza néni szokását: ezekben a zavaros időkben még sötétedés előtt hazamegy, s nem mozdul el otthonról. A kislány elszoruló szívvel gondolt arra, hogy az öreg hölgyet talán

letartóztatták. S ha így történt, bizonyára elvitték a nyomdászházaspárt is... A lakás üres, hallgat.

A Kálvin téren meggyújtották az utcai lámpásokat; bizonytalan fényfoltok remegtek az elapadt szökőkút kőfiguráin. Téli hűvösség jött a Duna felől, köd szitált. Ilonka nem töprengett tovább; elindult a Rákóczi út felé. A cukrászdában eszébe jutott egy cím. Akikhez megy, nem kommunisták. De jó emberek.

*

A férfi kis ügynök volt, bevonult. Az asszony albérletbe adta a Kazár utcai sötét lakást, és csapatnyi gyerekével a Kruspér utcába, a bátyjához költözött. Szívesen fogott volna valamihez, hogy ne éljen ingyen a rokonok nyakán, de bármibe is kezdett, balul ütött ki. Nem tudta megszokni a környéket, az egyenes utcákat, a modern házakat, a rideg, világos szobákat, nem értett a Lágymányos zárkózott lakóinak nyelvén. Ott nőtt föl a zsinagóga mögött kezdődő sikátorokban, abban a hangos, tarka világban, mely a Dohány utcától a Kertész utcáig terjed, s íratlan törvényeivel külön kis város Budapest szívében. Egy darab Kelet s egy darab középkor, ahol az emberek az utcára viszik életüket, a családi háborút, örömet, gyászt, az üzletet és az imát; ahol az erkélyeken napnyugtakor galambősz aggastyánok, nyakukba vetett talesszel, kelet felé fordulva mormolják az ősi igéket, ahol göndör, fekete szakállas, pájeszes, szép testes férfiak bokáig érő fekete kaftánban, ezüstnyelű bottal sétálnak az átforrósodott kövezeten, s minden könyvelés, skontó, belég, bélyegző nélkül mesés kötések bonyolítanak le az utcasarok zshivájában, ahol az asszonyok, akár délután is, fésületlenül, pongyolában, lyukas papucsban szaladhatnak le a fűszereshez; s ahol minden harmadik ház előtt utcai árus kínálja éneklő szóval a portékáját, cukorkát, nadrágtartót, poloskairtót, fűszert és zoknit, ragadós, vedlett és mégis oly csábos árukat, drágábban, mint a boltban, de ki bánja? mikor az utcán, a dicsérő, becsmélő, vitázó, hadonászó ácsorgók tömegében oly izgalmas az alkudozás!

Az asszony zöltséget kezdett árulni az egyik Kruspér utcai kis pincében. Szombaton nem tartott nyitva. A többi napokon pedig véletlenül sem tért be hozzá vevő. Így aztán három hónap múlva becsukta a pincét, és vasalást vállalt a házban. A kuncsaftjai azonban egymás után elmaradtak - pedig szépen és olcsón vasalt -, mert az adóhivatali igazgató feleségénél a kisasszony udvarlójának a fizetése felől érdeklődött; az özvegy szolgabíróénak pedig tanácsot adott, hol festesse át olcsón és tartósan a haját. Rosenbergné néhány sikertelen vállalkozás után megmaradt bátyjánál agyonhajszolt, éheztetett cselédnek, de gyerekei miatt jó lélekkel tűrt, és várta vissza az urát.

Tizenhét októberében Rosenbergné reszketve csöngetett be Szekeresék ajtaján. Idát kereste halaszthatatlan ügyben. A testvérek nemigen beszéltek az asszonnyal, noha egy emeleten laktak: de Rosenbergné, mint a ház többi lakóiról, róluk is mindent tudott. Talán a konyha vagy a fülke ablakán át ismerkedett meg, észrevétlenül, életüknek azzal a jelentéktelen darabjával, mely otthon, a szobáikon kívül zajlott le? S abból, amit látott, az egészre, felfogásukra, természetükre is következtetett? A gyerekek sosem tudták meg, miért volt ekkora bizalommal hozzájuk. Ida a fülkébe hívta a reszkető asszonyt, s az kertelés nélkül előállt kérésével. Engedje meg Ida, hogy egy katonaszökevény néhány órát Szekeresék lakásán töltsön. Már két hete rejtegeti bátyja pincéjében a farakás mögött. De rokonai közölték vele, hogy ma hazafuvarozzák a télire való tüzelőt, s most igazán nem tudja, hova küldje a szénporos, rongyos embert. De ha felslíhtolták a fát - amit bátyja bizonyára ellenőrizni fog -, rögtön visszamehet a pincébe; a kulcsot egyedül ő, Rosenbergné kezeli.

A testvérek később megtudták, hogy Rosenbergné még hetekig bujtatta az embert, a maga szükös kosztját is megfizetve vele. A férfi idegen volt; egy kis ügynök, aki Rosenberg úr pársoros levelével állított be az asszonyhoz. Amikor Rosenberg megrokkant és leszerelt, ő is a sógorhoz költözött egy idősecske nővel, aki az anyja vagy a nővére volt. De aztán kitétték

albérlőiket a Kazár utcából, és az egész család visszatért a régi fészekbe. Az asszony egyszer-kétszer később is fölnevezett Szekeresékhez. Sosem jött üres kézzel; hol egy óriási karfiolt, hol egy kis mákot vagy szárított hagymát hozott, ami akkor ritkaságszámba ment. A férj, mint hadirokkant, a Klauzál téri csarnokban kereskedett. Zokni helyett az akkoriban igen kelendő norinbergi cikkeket árulta a nyakába akasztott kosárból: karácsonyfadísz, csatokat s hasonlókat. Az asszony pedig folytatta a régi boltot, amelybe egyszer már belebukott: zöldséges pincéje volt a Kazár utcában. S az üzlet nem is ment rosszul. A legnehezebb időkben is megéltek valahogyan.

*

Az idősecske nő épp kavargatott valamit a tűzhelyen, a rendetlen konyhában. Állával bökött csak az ajtóra:

- Erre. Bent van.

A szobában eszeveszett összevisszaság volt: mint az örültek tanyáján. A kislányt öröm nélkül fogadták. A csinos, kövérkés asszony felére fogyott, s megöregedett, mióta utoljára Budán járt.

- Hallottuk, magukra is rájött a baj. Fogadja őszinte részvételemet - mondta Rosenbergné. Szabaddá tett egy széket, s az ebédlőasztalhoz tolta. Az asztalról piszkos huzatú dunyha lógott a padlóra, vasaló és elmosatlan tányérok között. Az asszony a dunyhára könyökölve, idegesen rángó arccal vizsgálta vendégét.

A férj is kondoleált.

- Előbb vagy utóbb mindnyájan benne leszünk - tette hozzá fejcsóválva.

A fél évvel megkésett, ünnepélyes részvétnyilvánítás - biztosan Feriről emlékeztek meg - kínos zavarba hozta Ilonkát. Legszívesebben mindjárt elköszönt volna, de tudta, akkor mi várna rá: az utca. Kertelés nélkül megmondta hát, miért jött:

- Fogadjanak be ma éjszakára, Rosenberg néni. Nincs hová mennem. Hirtelen jött az egész. Agyon akartak verni a Kruspér utcában.

Az asszony arca eltorzult. Rosenberg két tenyerébe fogta kopaszodó halántékát, és sötéten nézett maga elé.

- Kegyed nem tudja, mi van itt, kisasszony drága - mondta Rosenbergné, s a kislány keze után nyúlt. - Esküszöm az örök Istenre, nem akarok hálátlansággal fizetni, hiszen tudja, de itt nem maradhat. Valaki még följelent minket, és...

- Hát akkor megyek. - Ilonka felállt.

- Na várjon csak - húzta vissza az asszony. - Várjon csak, hallgassa meg, mit csináltak velünk. Salamon, a gyerekek! - fordult férjéhez, aki kibicegett a másik szobába, hogy lecsöndesítse a visongó társaságot. - Kisasszony drága, tudja, nálunk fő szezon a karácsony. Nincs az a bővli, amit karácsony előtt ne lehetne eladni. Az uram az utolsó fillérünket is befektette, két ládára való karácsonyfadíszünk volt. Ez is csak feketén kapható, hogy mennyi utánjárásba került beszerezni! Huszonnegyedikén reggel megy az uram a csarnokba a kosarával - utolsó napig tartottuk az árut, akkor a vevő siet, és minden pénzt megad érte -, megy a Klauzál térbe, én meg a Bözsi nagy kartondobozokban visszük utána az árut... Háromszor fordultunk, letesszük melléje a dobozokat a járdára, hogy kiegészíthesse a kosarát. Ugyanis a bejárat előtt árusít. Hát már tízkor megjelennek az ébredők, és ordítanak: Zsidók, ki! A baromfisok, a belesek, mindenki otthagytá a standját, és pucolt, képzelheti kegyed azt a kárt! Az uram, gondolta, miért menjen, ha ő már kint van, és mit csináljon akkor az áruval? Húsvétkor nem veszi meg senki. Szép csöndben arrább állt hát a bejáratától. De az egyik ébredő - akkor már vége volt

mindennek - odalépett hozzá, és az igazolványát kérte. Látja, hogy az uram Rosenberg és Salamon, na, erre összetépte az engedélyt, és az arcába szórta. Aztán intett egy másiknak, leemelték szegény ember nyakából a kosarat, a járdára borították, és mindent összetapostak. Azt is, ami a dobozokban volt. Láttam volna kegyed azt a sok színes, futtatott üveggömböt, meg azokat az üvegmadarakat a farktollal, a legprímább áru volt! De ez még semmi. Az uram bolond fejfelé rendőrért kiáltott, erre rámentek, és úgy összeverték, hogy egy hónapig feküdt agyrázkódással a kórházban...

Rosenbergné fölsóhajtott, és a dunyha ráncait simogatta.

- De hát már itthon van. Látja, kegyed, már elég jól bírja magát. Igen, de az engedélyt nem meri kiváltani. A régi cégnél is hiába próbálkozott. Kérdezem kegyedet, hogyan vegyenek vissza egy ügynököt, akinek a bokától lefelé egy vasvégtagja van, és nem bírja a talpalást? Ebben a brancsban a talpalás a legfontosabb, kisasszony drága, nem igaz, hogy a duma meg a duma... Azokat a vevőket le kell járni. Most itthon van, és nincs semmi. A pincémet be kellett zárnom; még karácsony hetében megfenyegettek, agyonvernek, ha újév után árulni merek... A házmesterné sógornéja kapta meg a helyiséget... Hát így állunk, kisasszony kedves. Egy reszketés az életem, nem tudom, mikor törnek ránk, ebben az utcában egyszer már végigjárták a lakásokat, mindenkinek van ellensége...

Zavaros tekintettel nézett körül a szobában, mintha az ellenséget a pókhálós sarokból várná.

Ilonka fáradtan, zsibbadtan szólt:

- Sajnálom magukat. De most már igazán megyek, Rosenberg néni.

- Várjon csak, kisasszony drága, hová megy? Hol alszik az éjjel?

Ilonka a vállát vonogatta.

- Sehol. Majd sétálok. Vagy egy kapumélyedésbe állok. Remélem, nem fognak igazoltatni.

Rosenbergné összecsapta a kezét:

- Teremtőm! Egy ilyen fiatal úrilány! Hová jutottunk mindnyájan! Na várjon csak! Te Salamon!

Férjével az egyik pókhálós sarokba húzódott. Halkan tárgyaltak. Aztán visszajöttek az asztalhoz.

- Nézze, kisasszony drága, mit magyarázzam a helyzetet? Minálunk nem aludhat. Múltkor hajnalban a házmesterné egy férfival becsöngetett hozzánk, hogy itt bejelentetlen személyek laknak, még az ágyak alá is benézett, persze, tudta, hogy nincs nálunk senki, csak meg akart zsarolni. Hanem itt van a Bözsike. Karácsony óta albérlő nálunk, semmi köze hozzánk, az alszik a szobájában, aki neki tetszik. Ha olyan nő volna, hát egy férfit is fölhozhatna, igaz? Megkérdezzük a Bözsikét, drágám.

- Ki az a Bözsike? - kérdezte Ilonka.

- Hiszen ismeri a Kruspér utcából! A cselédünk. Az uram hozta oda, mert az albérlők nem akarták fizetni a takarítást.

- Értem... Azt hittem, rokon. És biztosak benne - kérdezte Ilonka -, hogy Bözsi hallgatni fog?

Rosenbergné vendége elé állt, s karjait összekulcsolva mélyen a szemébe nézett:

- A gyermekeim életére esküszöm, kisasszony, hogy úgy megbízhat benne, mint saját megboldogult mamájában - mondta súlyosan. - Tizenöt éve van nálunk. Mikor az a nagy kár ért minket karácsonykor, és be kellett csuknom a pincét, mondtuk neki, Bözsikém, nézzen sürgősen más hely után, nem tudjuk fizetni se a bérét, se a kosztját. De Bözsike nem hagyott

itt minket a bajban. Hogy ő nem megy, adjuk neki albérletbe a cselédszobát, az is valami pénz, ő majd takarítani, mosni jár. Aztán tudja, mit tesz? Hazajön a munkából, és nekiáll segíteni a lakásban. Egy fillér nem sok, annyit sem fogad el most tőlünk; azt mondja, majd megkapja, ami neki jár, ha lesz miből. Ilyen a Bözsike, kisasszony drága. A Bözsike ugyebár keresztény nő, misére jár, őt nem macerálják. Salamon, csöngesd be Bözsikét!

Az idősecske nő megállt az ajtóban. Ilonka most nézte meg először: rideg és zárkózott arc. Csupa szöglet. Keményen összecukott, keskeny száj, gyér pillájú, mozdulatlan szembogarak.

- Bözsike édes, a kisasszonynak nincs hova mennie éjjel. Őt is macerálják - mondta Rosenbergné.

- Maradjon itt - szólt az idős nő.

- Minálunk, Bözsike?

- Azt már nem, nagyságos asszony. Megférünk az én ágyamban is, ha nem röstelli a kisasszony.

- Ugyan, Bözsi néni... - mondta Ilonka zavartan, s mégis megkönnyebbülve. Csak ámult, hogy ez a barátságtalan nő első szóra befogadta.

Megvacsoráztak. Bözsi jött-ment a konyha és a szoba között. Kiszolgáltatta az asszonyt meg a gyerekeket, aztán ő is asztalhoz ült, és sietve bekapta a kihűlt ételt. Az utolsó falattal a szájában Ilonkához fordult:

- Menjen lefeküdni.

S át is kísérté a szobájába. A füstös konyhából nyíló hús kamrácska hívogatóan tiszta volt. Fél ablaka a világítóudvarra nyílt; a szekrény tetején levelüket hullatott muskátlicserepek között, kompótosüvegekben jácinthagymák eregették hosszú fehér gyökerüket, és egy leanderágacska zöldellt. A rozsdás mosdó mellett víz gőzölgött egy kannában.

- Mosakodjon meg, aztán lefeküdhét - mondta Bözsi. Asztalát meg széket áttolta a konyhába, s kinyitotta a vaslábakon álló, összecukott, párnázott sodronyt, amely így az egész fal hosszát elfoglalta. Fölrázogatta a vánkost, aztán hátraszólt a kislánynak: - Ha nincs más helye, holnap is idejöhét. - Eligazította a dunyhát, s kiment.

Ilonka mosdás közben edénycsörömpölést hallott a konyhából. Jó ideje gunnyasztott már, ismét felöltözve, a billegő sodronyágy szélén, s Bözsi még mindig tett-vett odakint. - „Mosogat a családra - gondolta a kislány. - Segítenem kellene.” De nem akart beszédbe elegyedni ezzel a furcsa, szófukar asszonnyal. Elhatározta hát, hogy nem fekszik le, inkább elüldögél kint a konyhában; nem zavarja meg éjjeli nyugalma. Ilonka félt az éjszakától. Hátha iszonyú álma megint jelentkezik...

Már el is bóbiskolt ültében, amikor Bözsi nesztelenül rányitott. Ilonka érezte, hogy két kéz gyöngéden ledönti a párnára, s lehúzza a cipőjét. Erre fölriadt.

- Nem, nem, Bözsi néni, hagyja... Nem vetkőzöm le, majd ideülök az ágy szélére, ülve is tudok aludni, hagyja...

Az asszony földig érő hálóingében fölegyenesedett.

- Maga utál engem, kisasszony. Ne féljen, nem vagyok se beteg, se bűdös, minden este tetőtől talpig lemosakszom szappannal a konyhában.

- Bözsi néni! - A kislány fölugrott, s átölelte az asszonyt. - Bözsi néni! - ismételte sírósan, és simogatni kezdte a fejét, leeresztett, hitvány kis varkocsát. - Bözsi néni, ez az ágy olyan keskeny, maga idős, és egész nap dolgozik, én meg nem csinállok most semmit, és hánykolódom,

és sikongok álmomban... Nem való egy fáradt öregasszonynak az ilyen nyughatatlan hálótárs, mint én, higgye el... - Megcsókolta kétoldalt a szögletes arcot.

Az asszony pillátlan szeme kissé elmosolyodott.

- Hát ha csak ezért nem fekszik le...? Nem vagyok én még öreg, kisasszony, ne gondolja. - Feltúrta a hálóing hosszú ujjait, s megmutatta hófehér, gömbölyű karját. A vörös, vastag, eres nyak alatt magasan ülő formás mellek domborodtak ki a durva vászonból. - Mit gondol, hány éves vagyok? Harmincnyolc. Hát sok az? Igaz, anyja lehetnék. De nekem nem volt soha se gyereke, se senkim, nem sok örömet írt rá az élet az arcomra... Feküdjön csak le, majd én eligazítom, lábtul fekszem magának. Tiszta a lábam, ne féljen, a kezem se lehet tisztább!

Eloították a villanyt, de nagyon éberek voltak mind a ketten.

- Magát miért bántják? Zsidó? - kérdezte az asszony.

- Nem - mondta Ilonka. - Kommunista vagyok.

- Hát azért...

Később Ilonka kérdezett:

- Hallottam, egyedül mosogatta el azt a sok edényt. Nem mertem kimenni. Rosenbergné miért nem segít?

- Nem kívánhatom tőle... Ha nem csinálom meg, napokig úgy marad. A gyerekeket is én mosdatom, öltöztetem, mosok rájuk, különben úgy járnának, mint a cigánypurdék. A nagyságos asszony nem volt ilyen azelőtt. Mintha meghibbant volna, amikor az urát megverték. Félnék. Már minden mindegy ezeknek. Egy gyufaszálat sem tesznek arrébb.

- Ők az én családom - folytatta később. - Ugratnak, szalajtanak, a gyerekek csúnyán beszélnek velem, de hát, kisasszony az anyákkal talán jobban bánnak? Nem tudom, engem nem anya nevelt. De látom itt a házban az öregeket. A nagyságos asszony olyat nem tenne meg, hogy éheztesse, amikor van neki mit ennie, hogy napokig felém se néz, ha beteg vagyok, mint Krauszné itt az emeleten az anyjával... A kis udvariba dugták, hogy ne legyen szem előtt. Csak hát minálunk... ő a nagyságos asszony, én meg cseléd vagyok. Ezen az albrélet nem változtat.

Szemközt kifényesedett a szűk világítóudvar fala. Talán egy ugyanilyen kis kamrában villanyt gyújtottak. Bözsínél nappali világosság lett.

- Hazajött Weisz úr a huszonnégyből - mondta az asszony. - Százaz körtét éget. Reggelig dolgozik, aztán megy az irodába. Valami rajzoló. - Elmosolyodott. - A nagyságos asszony öt év előtt össze akart hozni vele. De a Weisz úrnak pénz kellett.

Hirtelen fölült az ágy végében; előre hajló felsőtestével közelebb került a kislányhoz.

- Tudja-e, kisasszony, hogy maga volt az első élő ember, aki ezt a két orcát megcsókolta? Soha senkitől sem kaptam még simogatást. Még ezektől a Rosenberg-gyerekektől sem, pedig Isten látja a lelkemet...

Könnyek ültek a pillátlan szemekben. Letörölte az öklével, s rekedten folytatta:

- Tudja-e, hogy az életemet adnám értük? De leginkább az asszonyért. Azért négyfelé vágatnám magam. És tudja, miért? Ez az asszony volt az első, aki engem embernek nézett. Maga, kislány, rendes családban nevelkedett, nem is értheti, mit jelent ez egy szegény cselédnek. Tán a huszadik helyem volt, amikor ide beléptem. Egy hét, két nap... Egy hónapnál tovább sehol sem volt maradásom. Faluról jöttem, de hagyjuk ezt, régen volt, rossz emlék... A lakást itt a Kazár utcában akkor még tisztán tartották. Csomagolom ki a motyómat, már a szoba is

tetszett, a mosdóval, jön ki a nagyságos asszony két tiszta új törülközővel, odaadja, hogy tessék, Bözsi. Kérdeztem, mit tegyek velök? Törülközzön meg bennük, nevetett az asszony. Én? - kérdeztem, ezt nekem hozta? Hiszen ez friss ruha. Láttam, az asszony nem érti, leteszi ágyamra a törülközőket. Kisasszony, akkor sírva fakadtam, pedig nem szoktam sírni, és megcsókoltam a kezét. Ő meg azt mondja: - Bolond maga, Bözsi? - Visszaadtam neki az egyik törülközőt. Már kaptam egyet, mondtam. - Na és? - kérdezte az asszony. - A lábát mibe törli? Vagy nem szokott lábat mosni? - Erre én már csak bögttem, mint az állat, az asszony lehülyézett, bevágta az ajtót, s hallom, ordítja befelé a nagyságos úrnak: - Nem lehet ezzel a hisztérikával kibírni, te Salamon, ez nem fog megmaradni. Évek múlva, amikor már úgy voltam náluk, mintha otthon lennék, megkérdezte, miért hisztérizáltam az első nap, hiszen másként a szavamat sem hallani? Megmondtam, hogy úgy megfájdult akkor a szívem, hogy csak sírhattam. Voltam én villában, úriházaknál is, ahol szép fürdőszoba volt, mindenütt csak a piszkos munkákat végeztem, de sehol sem adtak tiszta törülközőt, egyet sem, nemhogy kettőt. A kilépett lány lepedőjébe feküdtem, annak a törülközőjét kaptam, vagy semmit. S hogy mibe törülköztem én addig? Az alsószoknyámba vagy a szennyesembe. Egyik helyemről azért küldtek el, mert a pohártörőbe szárítottam az arcomat, a szakácsné hívta az úrnőt, hogy ő nem marad meg ilyen disznóval. Azóta eltelt tizenöt év, háború is volt, kommün is. Ma már nem mernék megtenni velem, de mennyi mindent kell túrni, mennyit kell hallgatni, a koncert, egy-egy jó szóért! Mi mindent kívánnak tőlem, utálatosat, még ezek is itt, meg ők is, csupa kényelemből, rothadjon le a kezük, hogy maguk semmit meg nem fognak! Tudja, kisasszony, volt egy rövid idő, amikor azt hittem, én is ember vagyok, olyan, mint a többi. Annak most egy éve lehet. Egy lány a házból elvitt a szakszervezetbe. Aztán gyűlésekre is jártam, csak úgy, egyedül. Nem ismerek én senkit, még innen a házból sem. Az egyik előadáson egy szép fiatal lány beszélt nekünk Leninről, aki azt mondta, nincsen jó gyáros vagy rossz gyáros, csak gyáros van. Nem értettem rögtön, de az a szép fiatal lány fölneézett a füzetéből, egészen kipirult, és így szólt hozzánk: „Nos, elvtársnők, most önökről beszélek! Értsék meg: nincsenek jó nagyságák vagy rossz nagyságák, csak nagyságák vannak! Azaz munkaadók, akik kihasználják, kifacsarják, kizsákmányolják önöket!” Máig emlékszem a szavaira. De hát ennek gyorsan vége lett. Mondja, kisasszony, hol van most Lenin? Mit mondott erről a mi nagy bajunkról Lenin?

Ilonka nem felelt. Weisz úr százas égőjének fényében, szétvetett karral, csendesen aludt a cseléd keskeny sodronyágyán.

*

Rosenbergék még föl sem ébredtek, s Ilonka zsebében Bözsi zsíros kenyerével, már egy Király utcai szücs kirakata előtt ácsorgott. A háború előtti évek divatja szerint szabott perzsabundákat nézegette, és azon töprengett: „Most hová? Ki fogad be engem éjjelre?”

A divatjamúlt perzsabundákba öltözött bábuk csak mosolyogtak, de nem feleltek a kérdésre. A szücs kétszer is kidugta fejét az ajtón, s furcsán méregette az ő bundáinál is avultabb fazonú kabátot viselő lányt, aki nyilván megkívánta az egyik göndörfekete gyönyörűséget. Mikor harmadszor is kinézett, Ilonka ráfintorgott, s elindult a Nagymező utca felé.

Hűvös volt, a reggeli szél mintha minden gondolatot kifújtvól a fejéből. Hirtelen vágy fogta el, hogy beüljön a cukrászdába, megegyen egy süteményt: akkor mindjárt jobban forogna az esze. De elvetette ezt a gondolatot. Vigyázni kell Ida pénzére.

Továbbment a szélben. A Teréz-templomból kifelé tartottak a hívek. Vége volt a misének. - „A templomba megyek” - határozta el hirtelen. - „Isteni lesz. Ott nincs szél, és csend van. Gondolkodhatom...” - Megállt a járda szélén, s várt, hogy vissza ne sodorja a kifelé tóduló tömeg.

Zömök, szőke leányt pillantott meg a templom kapujában. Fején a jól ismert szürke báránybőrkuccsma, melyet évek óta viselt, szeptembertől májusig. Lesütött szemmel surrant kifelé; kezében imakönyv.

„Ez megőrült...”

A leány, Ledács Nagy Erika, most végzett matematikus, galileista, párttag és agitátor volt; ifjúmunkásoknak tartott előadásokat az ateizmusról. Ilonka is hallgatta. Gyakran járt Idánál.

De még föl sem ocsúdott rémületéből, mikor még egy ismerős arc tűnt föl a kapuban. Szakács Ágnes. A vegyész. Ágnes is észrevette őt; szeme sarkából finoman ráhunyorított. Aztán lesütötte pilláit, és az imakönyvéből kicsúszott apró keresztjét megcsókolva, táskájába zárta.

„No nem - gondolta Ilonka, s majdnem elnevette magát. - Tömegesen csak a középkorban estek vallási tébolyba az emberek.”

Pár lépést tett. Aztán megállt egy asszony előtt, aki tálcáján jácintcsokrocskákat meg apró ágakat árult, melyeken már kipattantak az első barkák.

- Jácintot kérek, rózsaszínt - mondta Ilonka, szinte büntudattal. Még mindig nem számolta meg a pénzét. Micsoda könnyelműség! Okosabb lenne kenyeret venni.

- Mibe kerül ez a két csomó barka, kedves néni? - hallotta a háta mögött Ágnes hangját. Aztán Erika is feltűnt az oldalán. Vagy hatan álltak már az asszony körül, pénztárcával a kezükben. Ilonka fizetett. Ágnes a táskájában kotorászott. Erika a barkacsomók között válogatott.

- Tessék, tessék kérem, más is akar vásárolni - morgott mellettük egy öregúr.

- A Szűzanyának viszem - mentegetőzött Erika szelíden. A legszebbet szeretném kikeresni.

Míg Ilonka gomblyukába tűzte a csokrot, a lány még egyszer az öregúrhoz fordult:

- A Gyümölcsoltó Boldogasszony oltárára teszem, jobbra, oda a másodikra. Ne tessék haragudni.

Aztán a három lány más-más irányba távozott.

Tíz perc múlva már egymás mellett térdeltek az üres, álmosítóan homályos templomban, az egyik mellékoltár lépcsőjén. Árva mécses derengése hullott lehajtott fejükre. Az ima halk zsongásába különös szavak vegyültek.

- Lebukások voltak - mormolta Ágnes.

- Nem mertünk elmenni hozzád - így Erika.

- Mi van veled?

- Agyon akartak verni. Tegnap. Megszánták a házat. Korbácsos különítményesek. Megint Héjjasék. Nincs hová mennem.

- Az baj.

Az olvasószemek végtelen lassúsággal csúsztak az ujjak között.

- Nem tudtok egy jó címet?

- Azon gondolkozom. Már mindenkit figyelnek.

- Szűzanyám, én sem tudok senkit - sóhajtott Ágnes.

- Valószínűleg minket is figyelnek. Bár eddig nem vettük észre. Azért találkozunk itt.

- Jó hely - mondta Ilonka.

- Na, nem biztos.

Erika elhelyezte barkáit a mosolygó Szűzanya gipszlábai előtt. Aztán ismét az oltár lépcsőjére térdelt. Bűnbánóan, magába roskadva, kezébe temette arcát, s az ujjai közül mormolta.

- Nem tudok semmit. Gyere hozzám. Külön szobám van, lépcsőházi bejárattal. Ócska ház, Akadémia utca... - s megadta a számot meg az emeletet. - Szüleim rendes emberek, de téged nem vállalnának. Nem szabad tudniuk, hogy ott vagy. Ebéd után majd rendezek egy kisebb idegösszeomlást. Most lehet: doktorátusra készülök. Az öregeimnek megmondtam, hogy át fogok szökni a határon, majd Prágában, vagy Bécsben vizsgázom... Nos tehát túlerőltettem magam, ki vagyok merülve, nyugalomra, magányra van szükségem, hogy tanulhassak. Anya és apa ezt meg fogja érteni: nyugodtan jöhetsz, senki sem teszi be a lábát a szobámba, ha én nem akarom. Aztán majd keresünk valami jobbat. Hat órákor kopogtatás nélkül nyiss be, harmadik ajtó a lépcsőtől balra. Isten megáldjon.

Erika megigazította előrecsúszott báránybőrkuccsmáját. Elfelejtette megmártani ujjait a szenteltvíztartóban, amikor kilépett a templomból.

A másik kettő egy ideig még folytatta ájtatosságát, majd külön-külön eltávoztak.

*

Nem lélegzeni. Nem ásítani, nem nevetni. Le nem lépni az ágyról, ablaküvegen át nézni a napot. Éjjel kendővel lekötni a száját, mint az operáló orvos, hogy az álom orvul el ne árulja a rejtőzöt. A szülők hálója Erika szobája mellett volt.

Lesni az ajtót, két lezárt ajtóra vigyázni, a lépcsőházra, meg a hálószoa ajtajára, hogy az első neszre bebújhasson a ruhaszekrénybe. Ebéd közben, míg a szülők a harmadik szobában időznek, begyakorolni a nesztelen mozdulatokat: egy ugrás, két ugrás, három ugrás, és belülről meghúzni a szekrényajtóra erősített zsinórt. Írásban érintkezni szobatársával, mint a süketnémák. A természetes testi dolgok szégyene. Rabság.

Az ötödik napon Erika este ráfirkantotta egy cédulára: „Figyelnek. Egy ember követett hazáig. Holnap menned kell. Intézkedünk.”

*

Másnap délben csukott konflis állt meg az Akadémia utcai ház előtt. Pár perc múlva fiatal nő lépett ki a kapun. Kissé feszes, öreges fekete kosztümöt, cseresznyével díszített békebeli nagy szalmakalapot viselt, s kis utazótáskát vitt. Belülről egy kéz kinyitotta a konflis ajtaját. A fiatal nő beszállt, a ló elindult. Angyalföldre kocogtak.

Ágnes szájára tapasztotta tenyerét, úgy vihogott.

- Úristen, hol szedted ezt a maskarát?

Ilonka megsértődött.

- Mit akarsz, a kosztüm nagyon elegáns. Csak kicsit szorít a hónom alatt. Erika az anyja szekrényéből lopta ki. Utólag majd megmondja, hogy jó helyre került. A kalap sem az övé, tudod, ő kucsmában jár, vagy hajadonfőtt, valakitől szerezte. Mit gondolsz, vegyem le a cseresznyéket?

- Hadd csak. Nagyon jól nézel ki így, ahogy vagy. De jegyezd meg: Sárosi Helénnek hívnak, vidéki úrilány vagy, különbözeti vizsgára készülsz a gimnáziumba. Mondjuk a Práter utcaiba. Bejelentőlapot ne tölts ki, az asszony nem szól, minek fizessen adót az albérlője után? Egyszer már elhelyeztünk nála egy elvtársnőt.

- Hová viszel, Ágnes, kihez?

- Egy mosónőhöz, Angyalföldre. Özvegyasszony, nyugodt hely, csak kicsit kíváncsi a néni. Nem tartozik hozzánk, erre figyelmeztetek. A szoba egy hónapra előre ki van fizetve. Aztán majd meglátjuk.

- De Ágnes! Te adtad a pénzt? Vagy Erika? Tudom, hogy nektek sincs...

- Nyugodj meg, nem mi adtuk. Az elvtársak adták. Több ilyen csoport dolgozik már. Bécsből is kapunk küldeményeket. Vannak, akiket azonnal bujtatni vagy szöktetni kell, élet-halál kérdése, pénz nélkül pedig moccanni sem lehet. Neked magyarázzam? Ó, te kis önérzetes!

Ilonka némán megszorította Ágnes kezét.

- Nézd, kosztra adok egyelőre valamit... - A lány az erszényébe nyúlt.

- Hagyd, Ágnes. Van pénzem. Ida adott.

- Mennyit?

Ilonka a vállát vonogatta.

- Nem is tudom. Nehéz volt elfogadni... Tudod, hogy állunk.

- Nézzük csak.

Ilonka kosztümkabátja zsebéből kivette a gyűrött, rongyos papírpénz-köteget. Megszámolták.

- Hát nem éppen sok, de mégis valami. Majd szerzünk hozzá. Ezeket meg rakd ki az asztalodra. - Ágnes néhány összeszíjazott könyvet meg füzetet vett föl az ülésről, s Ilonka ölébe tette.

- Van fehérneműd?

- Van. - A kislány szórakozottan a kézitáskára mutatott. - Erika adott. - A könyveket forgatta.

- Analitikus geometria. - Differenciál- és integrálszámítás... Szénvegyületek... Mi az ördögöt kezdjek ezzel? Mi ez?

- A régi egyetemi tankönyveim, jegyzeteim. Majd visszaadod, de most rakd csak ki az asztalodra. Úgy tudom, gimnáziumi felvételire készülsz, és tanulsz.

- Hozhattál volna egy érdekes regényt is, Ágnes.

- Ejnye, te! De megnőttek az igényeid! - Ágnes tenyérnyi darabon letisztította a koci ablakát, és kitekintett. - Az utcán ne mászkálj. Érted?

- Nem. Azaz igen, értem. A szobában kuksolok, természetesen. Próbáljatok üzeni Idának. Nyugtalankodik.

A konflis egy emeletes, szomorú ház előtt állt meg. Ágnes fizetett. Átmentek az ócskavassal, törmelékekkel teli szemetes udvaron, s bekopogtattak egy ajtón.

- Tessék besétálni.

A klórszagú gőzös konyhában egészséges, kemény húsú asszony állt a mosóteknő mellett. A kormos falak közé húzott köteleken lepedők száradtak.

- Elhoztam a barátnőmet, Lajcsikné - mondta Ágnes, és kezét nyújtott.

Az asszony a kötényébe törülte kezét, de csak a könyökét emelte az érkező felé:

- Hozta Isten. A szoba kész.

Ilonka főhajtással üdvözölte:

- Sárosi Helén vagyok.

- Örvendek. Fáradjanak be. A kisasszony ismeri a járást.

Tiszta szobácskába léptek. Falusias bútorok álltak benne. Barnára festett kettős ágy, sublód, asztal, háromlábú szék. A falon, aranyos keretben, egy pásztorlányka csókot hintett fehér parókás gavallérjának. Az ablak előtt ócskavasak tetejére hányt, rozsdás tűzhely, égnek álló lábakkal.

- Lajcsikné velem alszik? - kérdezte a kislány szorongva.

Ágnes megnyugtatta:

- Dehogyis. A konyhában alszik a sezlónon. El ne felejtsd, fiam, te itt albérlő vagy, úri kisasszony. Egy hónapot előre fizettél, a szobádban senkinek semmi keresnivalója. A reggelidet, meg miegymást főzd csak meg a konyhán, Lajcsikné úgyis egész nap tüzel. Nos, viszontlátásra! Majd jelentkezünk.

Ilonka a váltás fehéreneműt, a szappant, törülközőt, füzetet meg a ceruzát - minden ingó vagyonát berakta a sublódba. Aztán nem tudta, mihez fogjon, hát leült az asztalhoz. Kinyitotta a szénvegyületeket, valahol a közepén, s olvasni kezdte az érthetetlen szöveget. Fennhangon, mert a szobában nyomasztó csend volt.

- Ebédelt már, kisasszony? - kiáltott be Lajcsikné a konyhából.

- Igen! - szólt vissza Ilonka. - A szénszulfid izzó szénen átvezetett...

- Ha nem sértem meg vele, töltök magának is egy csésze forró kávé. Tessék átjönni!

- Nem, köszönöm, tanulok! - kiáltotta Ilonka.

- Hozzam be?

- Ne, ne, Lajcsikné... Akkor inkább megyek...

„Nem bánthatom meg... így hamarabb szabadulok tőle... Fölhajtom a kávé, s máris visszaugrom a szobámba” - gondolta.

Az asszony egy tepszi kelt rétest vágott föl; cseréptálba tetézte, és meghintette cukorral.

- Fölforralom a tejet - mondta, s a literes lábost a tűzhelyre tette. Aztán kötényével széket törült a kislány alá. - Tessék leülni.

Ilonka már ki akarta rakni az asztalra a Szénvegyületeket, hogy addig is, míg fölforr a tej, tanulmányaiba mélyedjen, de Lajcsikné tányért tett elé, egy mákossal meg egy dióssal.

- Tessék fogyasztani! - Maga is az asztalhoz ült. - A kisasszony hová való?

- Kaposvárra - mondta Ilonka találomra. - Remek ez a rétes, igazán...

De Lajcsikné a szavába vágott:

- Kaposvárra?! - Akkorát csapott tenyerével az asztalra, hogy megcsörrentek a tányérok. - Hiszen akkor földiek vagyunk, kisasszony! Én is kaposi vagyok! Ha elgondolom, hogy drága jó anyám temetése óta nem jártam Kaposvárott... Maga csakugyan odavalósi?

- Ühüm. - Ilonka fél darab rétesel nyelte le zavarát.

- Hogy is mondta, mi a neve a kisasszonynak? Lássá, ilyen buta az én fejem. Kétszer hallottam, s elfelejtettem.

- Sárosi Helén. Lajcsikné, nem fut ki a tej? - feszengett Ilonka a széken. De az asszony meg sem hallotta a kérdést.

- Sárosi Helén! Melyik Sárosinak a lánya? Az igazgató úré vagy a doktor úréké, az orvosé?

- Az orvosé - dadogta Ilonka.

- Drága lelkem! - Az asszony megpaskolta a kislány kezét. - Az az aranyos doktor úr kezelte az én édes jó anyámat utolsó betegségében! Sohasem felejttem el a jóságát. - Újabb réteseket rakott Ilonka tányérjára. - Ne féljen, aranyom, úgy lesz maga itt nálam, mint otthon. Egyik földimtől hallottam, hogy új házat vett a doktor úr. Hol laknak most?

- A templom mellett.

- Abban a szép kertes házban, amelyik az állatorvosé volt?

- Abban. Édes Lajcsikné... Nagyon finom volt a rétes, köszönöm szépen, de kávé már nem kérek, most muszáj tanulnom. - A kislány fölállt az asztaltól.

- Ugyan, ne törje magát egész nap azzal a tanulóssal! - mondta az asszony, s visszanyomta a székre. - Olyan a színe, mint az éretlen citrom! Zöld! No jó, mindjárt mehet, de igya meg előbb ezt a kis kávé! - Vastag föllel töltötte rá a tejet az ujjnyi feketére. - Aztán miért kell magának annyit tanulni?

- Nem mondta a barátnőm? Különböztetire készülök a gimnáziumba. Orvos leszek, Lajcsikné.

- Mint az apja. Hát ez nagyon szép. Aztán átveszi majd a rendelőt is?

- Át - A kislány megint fel akart állni.

- No, maradjon még egy kicsit... Mondja, mit csinálnak a kaposiak? A Bencze ügyvéd úr lánya is Pesten tanul, azzal nem találkozott?

- Nem, hiszen csak most érkeztem.

- Rossz lehet azért magának, így idegenben. A Bencze kisasszony rokonoknál lakik, hallom.

- Nekünk nincs itt atyafiságunk. Csak Kaposban meg Somogyban...

- Nincs-e? Hát a Sárosi ügyvéd úr, a Ferenc körútról? Az a maguk rokona, aranyom!

- Ja... - mondta Ilonka. - Valami régi harag van közöttünk...

- Nem is tudtam - könyökölt az asztalra az asszony. Arca csupa érdeklődés volt. - Tudja, kisasszony, én a legnagyobb házakhoz jártam Kaposon, mindenütt szerettek, jókedvű asszony voltam. Ismerem az egész várost. Hány éves is maga?

- Tizenhét. - Ilonka két évvel megtoldotta a korát; ez a független albérlet így talán hihetőbb lesz.

- Tizenhét! Lásza, hogy felejt az ember. Tizenhárom éve jártam utoljára Kapóson, és nem emlékszem, hogy a doktor úrnak akkor már megvolt a kis leánykája! Arra sem emlékszem, hogy ki szolgált akkor maguknál. Ejnye, ejnye. - Lajcsikné elborult arccal nézett maga elé.

„Most... - gondolta Ilonka. - Most bemegyek a szobába.”

De már jött is az újabb kérdés.

- Grómannénak meglett már a kisbabája? Múlt héten Pesten járt a húga, azt mondta, hogy szegényke mindennap várja. Azóta csak megjött a kis lusta?

Ilonka dermedten bámult az asszonyra.

- A hentesné kisbabája, nem az asztalos Grómanéké. Az majd csak májusban érkezik - magyarázta Lajcsikné.

- Meglett, azt hiszem.

- Gyerek? Vagy lány?

- Nem tudom, Lajcsikné...

- Nem tudja? - hüledezett az asszony. - Hát maguk nem Grómantól hozzák a húst?

- De... nem. Nekünk házhoz küldik...

- Házhoz küldik... - csóválta fejét az asszony. - Hiszen Gróman ott van szemközt magukkal...

Valaki kopogott. Ilonka összerezzent. Hátha ez is kaposi... Háttal ült az ajtónak, nem mert megfordulni. Örült gondolatot forgatott a fejében. Befut a szobába, s kiugrik az ablakon...

- Tessék, tessék! - szíveskedett az asszony. - Tegye le azt a bugyrot, kisasszony! Foglaljon helyet, kóstolja meg ezt a mákost, addig megszámolom a ruhát.

A kisasszony nagyot szuszogott, s az asztalhoz lépett.

- Erzsi!

Ilonka fölugrott, és a lány nyakába borult. Pongor Erzsit régről ismerte; a fiatal újságíró Margit és Ida barátnője volt.

- Most érkeztem Kaposvárról! - hadarta. - De ilyen véletlen! Te, Erzsi! - Csókolgatta jobbról-balról, s a fülébe súgta: - „Segíts, baj van...” - Te, Erzsi! Egy hete készülök írni neked... Erzsikém...

Erzsi viszonzta a csókokat, aztán szépen kivett a tálból egy darab rétest, beleharapott s megkérdezte:

- A gyorsal jöttél vagy a személlyel?

- A személlyel. Tudod, mostanában nagyon spórolunk.

- Hm, hm. Hol laksz?

- Hát itt, Lajcsiknénál.

- Nagyszerű! - Erzsi föl húzta szemöldökét. - Hogy vannak a kaposiak?

- Jól. Nagyon jól.

- Mindenki?

- Mindenki. Apám is.

- És az a drága jó plébános úr?

- Ja... A plébános úr épp influenzás volt, amikor elutaztam. Apám tegnap kétszer is meglátogatta. Injekciót adott neki.

- Én is hallottam valami újfajta injekcióról.

- Azt kapta.

Így nem folytathatták tovább. De Lajcsikné még mindig a ruhát számolta; harmadszor vett kézbe minden darabot. Erzsi karon fogta a kislányt.

- Te, gyereink a szobádba, van egy csomó mesélnivalóm! Titkok! - fordult mosolyogva az asszonyhoz. - Kedves Lajcsikné, addig írja össze kérem a mosásomat!

Bementek a kis szobába.

Jó hangosan nevetgéltek, Erzsi kaposváriakról kérdezősködött. Veszélytelen, elmosódott figurákat rángattak elő: a patikus, az állatorvos, az igazgató, Kovácsék, Nagyék, az alispán... Minden szó kihallatszott. Aztán Erzsi így szólt: - Te, Helén (Ilonka köziben fölírta nevét a füzetre), üljünk inkább az ágyra, mondok valami nagyon érdekes dolgot, de senkinek se mondd tovább...

A többit már csak lehelték.

- Nos?

- Bujkálók. Meg akarnak ölni. Itt azt mondtam, kaposvári vagyok. És a nő is kaposvári! Mennem kell. Azonnal.

- Van hová?

- Nincs.

Erzsi hallgatott egy ideig.

- Gyere hozzám. De veszélyes hely.

- Vállalsz?

- Vállallak.

- Akkor megyek. Kiugrom az ablakon.

- Te bolond. Jó, tudom, földszint. Inkább sétáljunk ki együtt. Majd mondok valamit.

- A poggyászom.

- Azt hagyd. Gyanús lesz.

- Egy szál ingem sincs.

- Majd adok.

- A könyveket el kell vinnem.

- Azt lehet.

Erzsi eltette a Lajcsiknétől kapott mosócédulát, s azt mondta, az Egyetemi Könyvtárba mennek. Ott együtt átnézik a nehéz latin tananyagot, aztán Helén megvacsorázik náluk, s utána folytatják a tanulást. Ha nagyon késő lesz, nem is engedi ki egyedül Angyalföldre. Náluk alszik. Lajcsikné semmi esetre se aggódjék.

Lajcsikné barátságosan elköszönt tőlük, de látszott az arcán, hogy kissé furcsállja ezeket az úrilányokat.

Erzsi az utcáson megnyugtatta a kislányt.

- Évek óta mos rám, de nem tudja a címemet, hiszen folyton vándorlok. Azt hiszem, a vezetékneveket sem tudja. Holnap reggel elmegyek a holmidért, s megmondom, hozzám jöttél lakni, és kész. Vagy elhiszi, vagy nem, keresni nem fog, hiszen a szoba ki van fizetve. Meg aztán Lajcsikné jó asszony. Csak tudod... egy kicsit vidéki.

*

Pongor Erzsi és a Szekeres-lányok barátsága a háború alatt, a Galilei-körben kezdődött. Erzsi akkor már egy radikális polgári lapnál dolgozott, mely az első nagy orosz áttöréstől kezdve, ügyes manőverezéssel, háborúellenes álláspontot vallott. A kör marxista-forradalmár csoportja magáénak vallotta a tehetséges fiatal újságíró, de ha valaki megkérdezte volna tőlük, mit tett Erzsi a mozgalomért, bizonytalan választ kapott volna. A lány a körben rendezett, sokszor zavaros vitákon keményen kimondta véleményét; a fiatalok tisztelettel néztek rá, mert nagy marxista olvasottsága volt, és nagyon világosan fogalmazta meg gondolatait. De a gyakran betegeskedő Erzsit nem látták a tüntetéseken, ő nem sokszorosított, nem terjesztett röpiratokat, nem tanított csoportokat, nem is igen agitált; csak velük volt, egyszerűen, tisztán és hűségesen. Senki sem tudta, hogy a bánatos tekintetű, kreol bőrű leány testét gyógyíthatatlan betegség támadta meg.

Erzsi szülei, nem tudni, miért, közös öngyilkossággal vetettek véget életüknek. Ötéves kislányuk a nagyanya gondozásába került. Aztán ő is elment, és - tizenöt éves korától kezdve - az albérleti szoba lett Erzsi otthona. A sűrűn változó szobák bérét a jómódú rokonok fedezték, akik szűkre szabott havi összeget is juttattak neki; egyébként nem törődtek vele. Erzsi elvégezhetette a gimnáziumot; érettségi után egy szerkesztőségbe került, s akkor már nem szorult rokon támogatásra. Az újságírás mellett két évig egyetemre is járt, de nem folytathatta tanulmányait. Az őszirózsás forradalom napjai előtt egy évi betegszabadságra ment. Szanatóriumi ágyán feküdve, az események csak a láz és a távolság hangfogóján át jutottak el hozzá; tehetetlenségében néma szemlélője volt az októberi, márciusi és augusztusi fordulatnak, úgyhogy sem feltűnést, sem ellenállást nem keltett, amikor szabadsága végén csöndesen elfoglalta régi íróasztalát a szerkesztőségben. Gyenge egészsége miatt nem küldték riportra; az úgynevezett „színes” rovatot csinálta. Naponként megjelenő rövid írásaiiban mindinkább kifinomult az a sajátos forma, mellyel ártatlan lírai csevegéseit a politikai állásfoglalás szintjére emelhetette. Képekkel, ellentétekkel, allegóriákkal zsonglőrösködött; pontosan megérezte a mondatok akusztikáját; de ismerte a botfűlű cenzorok felfogóképességének határait is.

Időnként lázzal s csaknem mindig rossz közérzettel küszködve dolgozott; szomorkás mosollyal jártaként az emberek között, és nem panaszkodott soha senkinek. Ezért mindenki szerette, és sokan fordultak hozzá különféle bajokkal, szerelmi problémákkal. Jó barátai úgy tudták, hogy Erzsi életéből hiányzott a szerelem; ha a hozzá legközelebb állók firtatni próbálták személyes dolgaikat, a lány csak mosolygott, s hirtelen oly titokzatos lett, hogy a bizalmasok bosszúsán visszavonultak. Az ügyes riporter körmondfonságával már betegsége kezdetén színvallásra kényszerítette az orvosokat és a kórterem tapasztaltabb lakóit; tudta, legfőlőbb hat-hét éve van még hátra, s az utolsó években teste, arca, visszataszítóan el fog változni. Érdekes kreol bőre is a betegség kezdeti tünete volt. De a tragikumnak is vannak fokozatai: Erzsi ezzel a ritkán észlelt betegséggel, mely egy fontos mirigy kergét támadja meg, állandó kezelés mellett még hosszú évekig is élélhetett volna. De a lány szervezete allergiás érzékenységgel válaszolt a hormonkiesést pótló gyógyszerre, úgyhogy a készítmény adagolása életveszéllyel járt: orvosai nem alkalmazhatták. A folyamatot nem lehetett megállítani.¹⁰

Margit még az októberi orosz forradalom előtt fölkereste Erzsit. Amikor benyitott hozzá, a lakásadó asszony éppen valami apróság miatt csúnyán szidalmazta a lázasan fekvő lányt. A kis Margit sarkára állt, és elzavarta a félelmetes némbert. A zárkózott Erzsi aztán apránként elmondotta neki egész életét. Margit másnap Idával együtt újra eljött hozzá, s Erzsi anélkül, hogy beszéltek volna róla, megérezte, hogy a nővért is beavatták titkába. Ettől kezdve a két Szekeres-lány roppant élettereje tartotta felszínén. Néha hónapokig nem találkoztak, de Erzsi tudta, hogy a nagy városban testvérei élnek s mellette lesznek akkor is, ha már senkit sem engedhet magához, amikor az orvosokon kívül mindenki mást meg kell már kímélnie elváltozott külsejének látványától.

*

Erzsi most a Németvölgyi úton lakott albérletben, három özvegyasszonynál. A hosszú villamosutazás éppen kapóra jött; mindent elmondhatott róluk. A három nővér, lecsúszott dzsentriasszonyok, sóhajtozva végzik a nagy lakás rendbentartását, s Erzsire hagyják csinos, erkélyes szobája takarítását. Reggelit, ebédet, vacsorát kap; a kosztot a szoba bérével havonta előre fizeti. Ételt mindig maga viszi be a konyhából, s ki is hordja az edényt, úgyhogy a

¹⁰ Erzsi Addison-kórban (bronzbetegségben) szenvedett. A csökkent hormontermelés következtében az arc, a bőr stb. erősen elváltozik.

háziaknak semmi dolguk nála. Érintkezésük udvarias és igen tartózkodó; a hölgyek fennhordják az orrukat, sokkal előkelőbbek, semhogy az albérlők ügyei érdekelnék őket; sőt úgy tesznek, mintha tudomást sem vennének róluk.

- Csak az a baj - mondta Erzsi -, hogy a másik albérlő a szobám mellett lakik. Alezredes a dicső nemzeti hadseregben...

- Jaj - mondta Ilonka.

- Bizony jaj. A rabitzfal oly vékony, hogy minden lépés, minden tüsszentés áthallatszik - egyéb zajokról nem is beszélve. Szobámat napközben is zárva tartom; el akarom kerülni a szomszédok váratlan látogatásait. Márpedig az alezredes úr többször jelét adta barátkozó természetének. Azt is meg kell mondjam, hogy szobám másik oldalán a szalon van; azt nem fűtik, nem használják, úgyhogy... Senki sem hallaná, ha kiáltanék. Érted?

- Értem, a fene egye meg - fintorgott Ilonka.

- A háziaknak nem tűnik föl, ha bezárkózunk, de a zajokra nagyon kell vigyázni. Semmi beszéd. A szobában nincs szőnyeg, egyszerre nem léphetünk, még nem is köhöghetünk.

- Majd nem köhögök - mondta Ilonka. - Megszoktam már Erikánál.

- Azért megtörténik - folytatta Erzsi -, hogy az egyik hölgy végszükségben bekopog hozzám cigarettáért, gyufáért vagy pénzt váltani, esetleg kölcsönkérni...

- Akkor hová dugsz? - kérdezte Ilonka rémülten.

- Ágyban tartalak. Ha valaki kopog, rád dobom a dunyhát, az ágytakarót, mit csinálsz?

A bevonulás észrevétlenül történt. Erzsi ajtaja a hosszú előszoba végén nyílt, négy lépésre a bejáratától. Vakmerően besurrantak.

Vacsoraidőben Erzsi a mosdó széléhez ütötte poharát.

„Álcázó hadmozdulat”, írta föl egy cédulára Ilonkának. S a cserepeket bűnbánó arccal kivitte a konyhába.

- Kárt csináltam, sajnálom - mondta Pataynének. - Ha megengedi, inkább készpénzben térítem meg. - S letett a cserepek mellé harminc koronát. - Kérnék egy másik poharat.

- Bögre nem lesz jó? - kérdezte az asszony bosszús homlokkal. - Nem szeretném, ha valami hiányozna a szervízemből.

- De, nagyon jó lesz - mondta Erzsi, s elkészítette tálcáját. Minden szükségesből egy személynék valót tett rá.

- A tea még nem kész - mondta Patayné. - Majd beviszem. Úgyis szeretnék önnel valamit megbeszélni.

- Szamárság volt - súgta Erzsi a kislánynak, a takaró fölé hajolva. - Látod, nem tudok színészkedni. Tüntetni akartam, hogy nekem csak egy pohár kell, én itt egyedül vagyok... eh, mit, összezavarok mindent... Mindjárt bejön a szobába a vacsorával. Miért dideregsz?

- Nem didergek - súgta Ilonka. - De elfelejtetted rám zárni az ajtót.

Mind a ketten reszkettek.

- Dobd rám a dunyhát és amit csak tudsz.

Az ágyon mindenféle holmi tornyosodott. Erzsi a fal melletti oldalon alagútát vájt, hogy a kislány levegőt kapjon.

Patayné fél óra múlva behozta a tálcát. Egy lágytojást, szeletke kenyeret, kanna teát.

- Sajnos, semmink sincs itthon, ez az utolsó tojásom - mentegetőzött. - Holnap majd pótoljuk.
- Nem vagyok éhes. - Erzsi kedvetlenül félretolta a tálcat.
- Kihűl a tojása - mondta Patayné, s leült. - Mondja, kedves Pongor kisasszony, nem tudna engem, mondjuk szombatig, pár koronával kisegíteni?
- Mennyire volna szüksége?
- Háromszázra.
- Annyim nincs. De százat adhatok.
- Köszönöm. S volna még egy kérésem. Sajnos, nagyon össze kell húzódkodnunk. Kiadom a szalont is. Nem tudná hirdetni a lapban?
- Dehogynem.
- Úgy gondolom, díjmentesen. Önnek, mint munkatártnak, biztosan megcsinálják.
- Kérem - mondta Erzsi elszántan. Isten neki, saját zsebéből kifizeti ömértósága terjedelmes hirdetését! - Tessék leírni a szöveget. - Papírt, ceruzát tolt az asszony elé.
- Még megbeszélem a húgaimmal. Majd behozom.
- Mindjárt indulok a szerkesztőségbe.
- Öt perc múlva bekopogok.

A kislány megrémült. Erzsi egyedül hagy! Éjjelre egyedül hagy...

Negyedóráig vártak, reszkettek. Az asszony behozta a hirdetést, aztán kiment. Erzsi föl-hajtotta a dunyhát, s egy papírszeletet tolt Ilonka elé:

„Ne moccanj, míg vissza nem jövök. Rád zárom az ajtót.”

- Rettenetesen félek - súgta Ilonka. - Nem tudtam, hogy el kell menned.

Erzsi bebújt hozzá.

- A szerkesztőségben éjjel dolgozunk... De ne félj, nem jön be senki. Holnap beteget jelentek. Keresünk más lakást. Mondtam, rossz helyed lesz nálam. Ágnes hol lakik?

- Nem tudom...

*

A kislány teste hideg verejtékben fürdött. Teltek az órák. Egyszer úgy hallotta, mintha valaki halkan lenyomná a kilincset. De nem, képzelődött, Erzsi nem jött meg. Aztán mintha egér surrant volna el az ajtó előtt, valami zizzent. Megint az a surranás: az éjszaka érthetetlen neszekkel telt meg.

- Hát ez meg micsoda?

Égett a villany, Erzsi kabátban állt a csukott ajtó előtt, egy cédulát forgatott a kezében. A kislány fölült az ágyban.

- Ez a pimasz gazember! Kitekerem a nyakát! - A vékonyka, szelíd Erzsi üvöltött: a rabitzfalra szórta szitkait. - A vén disznó! Gyalázatos! Barom! Barom!

Föl-alá topogott a szobában. Arca meg-megrándult, összeharapta lilássá vált ajkait. Mintha iszonyú sebet ütöttek volna rajta, melyet mások előtt rejtegetni kell. Ilonka kérlelve intett a szemével: - Mi bajod? Mi történt?

Erzsi az ágyra dobta a papírszeletet.

- Olvasd el!

„Megveszek Magáért, Kreol Tündérke, könyörgöm, engedjen be, nem fogja megbánni” - volt a papírra mázolva, otromba, cikornyás betűkkel.

A kislány kinyújtotta a kezét, magához húzta a lányt.

- Ugyan, Erzsi, mit törődsz vele, vén disznó, megmondtad neki, ezzel el van intézve! - súgta.

A lány foltos kezét, tenyerének barna vonalait nézte, figyelmes, furcsa tekintettel.

- Kreol tündér, azt írta... Eh, nem érted, Ilona. Egyszer talán majd elmondok.

A tükörhöz ment, s most az arcát vizsgálta, épp oly figyelmesen. Fölfelé simítgatta bőrét, állától a füléig, mint mikor a kamasz tapogatja, hogy serken-e már a szakálla? Azután könyökig feltúrta a kabátot meg a blúzt, s a sűrű, barna pihét borzolta a karján.

Egy ideig még nézte magát a tükörben, majd megrázta fejét, s lassan vetkezni kezdett.

Eloltotta a villanyt, bebújt a kislányhoz, fejükre húzta a takarót.

- Becsúszhatta a szobámba - súgta.

- Hallottam, amikor bedugta a cédulát - mondta Ilonka. - Kétszer is próbálgatta a kilincset.

- Menned kell innen, mihamarabb. Holnap keresek valamit.

- Hazamegyek.

- Nem mégy haza. Mondtam már, bolond vagy.

*

Erzsi minden reggel útnak indult, s csak ebédre jött meg. Délutánonként is elment. Nem talált semmit.

Ilonka három napig fuldokolt a dunyha alatt. Éjszakáik nyugodtabbak voltak. Újabb cédula nem érkezett.

Erzsi a negyedik nap estéjén kiment a tálcájáért. Patayné nagy csomó levelet mutatott a lánynak.

- Nézze csak, Pongor kisasszony, milyen válaszokat kaptam a hirdetésre.

- De kérem...

- Nézze csak az aláírásokat. - Az asszony sorra vette a leveleket. - Dr. Braun Alfréd... Klein Zsigmond, mérnök... Schwartzkopf Henrik, kereskedő... Schwartz, Weisz, Kohn, és így tovább, még véletlenül sincs köztük egy úriember sem. Nem is kérdeztem, ön melyik lapnál dolgozik?

- A Világnál. Kaphatnék vacsorát?

- Nem ismerem azt a lapot - felelte Patayné, s megint csak egy lágytojást helyezett a tálcára.

- Azzal a hirdetéssel még baj lesz - súgta Erzsi a kislánynak, amikor lefeküdt. - Holnap találnom kell valamit, Ilonka.

Lejárta a lábát, de hiába. Patayné aztán a vacsora tálalásánál így szólt hozzá:

- Pongor kisasszony, az alezredes úrtól hallom, hogy a Világ zsidó lap. Igaz ez?

- Nem értem a kérdést, asszonyom - felelte Erzsi nyugodtan. - Mit jelent az, hogy zsidó lap? Tudtommal jogi személyeknek nincs vallásuk.

Érezte, hogy ennél ostobábbat nem is mondhatott volna. Az asszony nem annyira primitív, hogy ne értsen a válaszból.

- Én meg azt csodálom, Pongor kisasszony, hogy ön, keresztény úrilány létére zsidó lapnál dolgozik. Öszintén megmondom, eddig önt úri hölgynek tartottuk, nem is volt semmi kifogásunk...

- Kérem, ha letelt a hónapom, elköltözöm.

- Azt hiszem, ez lesz a legjobb mindnyájunknak.

A hónapból még tíz nap volt hátra. Erzsi szorongva gondolt a változásra. Szobát találni szinte lehetetlen a menekültekkel, vagonlakókkal zsúfolt városban. Eh, mindegy - törődött bele később. - Ilonka addig úgysem maradhat. Most már nemcsak az alezredestől kell félni, hanem ettől az asszonytól is...

De a kislány megkötötte magát: reggel elmegy. Hétkor, amikor a hölgyek még aludtak, kisurrantak a lakásból. A Széna térre mentek. Ilonka a piacon, a standok között sétált, míg Erzsi az egyik ismerős kofával tárgyalt. Egyszer valami szívességet tett neki. Az asszony a kislányt nem fogadhatta be a lakásába - de vállalta, ha kell, pár napig elbujtatja a pincében. Majd zárás előtt jelentkeznek...

Ilonka három napig várakozott egy farakás mögött, a lelakatolt rekeszben. A kofa ellátta takarókkal: termoszüveget, húst, kenyeret vitt neki. A negyedik napon azután Erzsivel együtt fölment a Németvölgyi úti szobába, megmosdott, s beöltözött az újonnan kapott ruhákba.

*

Szakács Ágnes ismét szerzett pénzt az elvtársaktól. Nehezen kapta meg, hiszen alig egy hete adtak neki, nem is keveset, és sokan voltak bajban. S Ágnes ezúttal több pénzt kért, mint először. A pincébe zárt gyermeket azonnal el kellett helyezni, s nem volt más megoldás, mint valamelyik panzióban szobát bérelni számára. Elvtársi-baráti csoportjuk valóságos haditanácsot tartott; végül egy Teréz körüti kis panzióra szavaztak, melynek egyik tulajdonosát többen is ismerték; nagyon jóindulatú, értelmes, középkorú hölgy volt. A mese legyen nagyjából ugyanaz, mint Lajcsiknénál. Ilonka kiállítja a bejelentőt, s azt mondja: rövidesen megszerzi az elveszett kijelentő másolatát is. Az illetőségi hely ezúttal Pécs lesz, Pécsről pedig - hajjaj! - isten tudja, mikor mennek ki a szerbek, hosszú idő eltelik, míg onnan az efféle iratok megérkeznek...

Ilonkának megfelelő öltözékben kellett a finom kis panzióban megjelennie. A lányok úgy vélték, Erika barátnőjük édesanyjának a kosztümje a pincében töltött három nap után nem lesz elég jó - Ágnes egyébként hallani sem akart többé a cseresznyés kalapról. A vékonyka, apró Erzsi holmija nem jöhetett számba, a nyurga Ágnesé sem. Ezúttal Szakács Ágnes édesanyja vált meg fekete szövetszoknyájától, magas nyakú fekete selyemblúzából s kissé idejét múlt fekete bársony kalapjától. A szoknya hosszú volt, bő és lógott, a blúz nyakából mindig kibújt a halcsont, de hát, istenem, nehéz időket élünk!... Ezek a lányok mindenhez jobban értettek, mint az öltözködéshez - törődtek is ők a ruhával! - de volt egy közös elképzelésük: a fekete szín *decens*, tehát a fekete holmi mindig *elegáns*!

Erzsi is ki akart tenni magáért. Kalapja ugyan nem akadt, de csinos sapkájához keskeny bársonyszalagra varrt sűrű fátyolt vett, jól meghúzta az álla alatt, s hajtúkkal rögzítette hátul, a konty mögött. A fátyolnak csak egy baja volt, ötkoronás nagyságú lyuk mutatkozott rajta, épp azon a helyen, amely mindenképp az arca közepére vagy a füle elé került. A beöltözés végén megérkezett Ágnes is, s már aggályoskodott a lyuk miatt

- Nem baj - mondta Erzsí -, majd össze csípem az ujjammal, vagy úgy fordulok, hogy a másik arcomat lássák.

Szekrénye mélyéről előhúzott egy kékróka-boát, melyet évekkal ezelőtt örökölt a nagynénjétől, de sosem hordott; arra tartogatta, hogy pénzzé teszi, ha majd nagyon megszorul.

- Ezt vedd föl, Ágnes, ez nagyon elegáns - mondta.

- Megsülök benne!

- Nem baj, fő, hogy bizalmat keltsünk a tulajokban.

Sietniük kellett. A két lány jobbról-balról Ilonkába karolt. Nevetgélve, zajos diadalmenetben vitték ki barátnőjüket a lakásból. Patayné éppen akkor lépett ki a másik ajtón az alezredes szobájából. Kis biccentéssel felelt Ágnes kezécsókolomjára, de mikor a három lány mögött becsapódott az előszobaajtó, mondhatatlan undorral nézett utánuk. Még a léptük láthatatlan nyomát is feltörölte a flanell ronggyal és keresztthuzatot csinált, hogy kiszellőzzön utánuk.

*

A villamosok zsúfoltak voltak, elszakadtak egymástól; csak a lépcsőházban beszéltek meg a mesét. A panzióban fehér bőbitás szobalány, kellemes kis konyhaszag és az étázfűtés melege fogadta őket. Leültek a hallban.

- Jó itt. - Ilonka körül nézett. - Vanília-szagát érzem. Úgy látszik, itt mindennap süteményt esznek. Mit gondoltok, sokáig maradhatnak?

Wittigné és sógornője, Révészné, enyhe vaníliaillatot árasztva, hamarosan előkerült a konyha tájékaról. A lányok udvariasan fölálltak. Erzsí, a fátyol miatt, Ilonka oldaláról áttért Ágnes mellé.

- Melyikük lesz a mi kedves vendégünk? - kérdezte Wittigné, a gyerektermetű Erzsiről a tömzsi Ilonkára és Ilonkáról ismét Erzsire pillantva. Csak Ágnes ismerte hármuk közül.

- Én - mondta Ilonka, s kezét nyújtott. - Sárosi Helén vagyok.

- Á, a kis gimnazista! - mosolygott Révészné.

- Még nem tettem le a különbözetit, néni, hátha elbuktatnak.

- Már hogyan buknál meg, ha én korrepetállok! A barátnőnk is segít majd. - Ágnes a hölgyekhez fordult, s bemutatta Erzsit.

- Jöjjön, kedvesem, megmutatjuk a szobáját. A poggyász?

- Egyelőre csak ez van nálam - bökött Ilonka a Lajcsiknétől visszaszerzett kis táskára. - A többi...

- A többi nálunk maradt - mondta Ágnes. - Arról én gondoskodom.

Besuhogott Venczellné, a harmadik sógornő is. Mosolygós, kedves arcú asszony.

A másik két hölgy Ilonkával s Ágnessel eltűnt egy szűk folyosó homályában. Erzsí nem tudta, mit mondjon. Venczellné a jobbán ült; ott volt a szakadás.

- Helyes kis dundi lány a barátnőjük - mondta Venczellné. - Hová valósi?

- Pécsi - felelte Erzsí fészengve. - Ismerős ott, asszonyom?

- Én? Még a lábamat sem tettem ki Pestről. Budán sem voltam jóformán - nevetett. - És csak úgy elengedték hazulról a kislányt?

- Érettségizni akar, orvos lesz.

- Nehéz pálya, különösen nőknek. Nem gondolja?

- A barátnőm apja is orvos - mondta a lány.

- Ó, az más. Ezeknek az orvosgyerekeknek már vérükben van az anatómia. Szép foglalkozás azért, nem mondom.

A két sógornő visszajött, leültek a dohányzóasztalkához. Wittigné a fiatalabbik elé tolta a kitöltött bejelentőlapot.

- Cicuska, ezt te intézed el.

Venczellné belepillantott a blankettába. Fölállt, s egy fiókosszekrénykéhez lépett; bélyegzőt, festékpárnát vett ki belőle, aztán visszaült a többiekhez. Az egyik szelvényre rányomta a panzió bélyegzőjét, már a második volt soron. Keze ekkor hirtelen megállt:

- Mi a kislány apjának a foglalkozása? - kérdezte Erzsitől.

- Orvos - mondta Erzsi, a sűrű fátyol alatt.

- Orvos? - Révészné nagyot nézett. - Amikor Ágnes kisasszony lefoglalózta a szobát, azt mondta, hogy tanár.

- Hát ezt nem értem - szólt Venczellné. - A bejelentőn ez áll: Sárosi Aladár, bányamérnök.

A két sógornő a nyomtatvány fölé hajolt.

- Ez valami elírás lesz, asszonyom - mondta Erzsi remegve. - Helén roppant izgatott... A vizsga meg az új környezet... Nagyon megviselte a pécsi megszállás és minden... Különben sem jók az idegei... Emlékszem, velem is megtörtént már, hogy anyám nevét hibásan írtam.

- Ezt tisztáznunk kell a kislánnyal - szólt Venczellné, s kezében a bejelentővel, felállt.

- Hagyd, Cicuska - mondta Wittigné. - Helénke előbb csomagoljon ki, ebédeljen meg; majd délután.

„...Szólni kell Ilonkának... De hogyan...? - kínlódott Erzsi. - Ha most felállok, és bemegyek hozzá, még gyanúsabb lesz.”

Ágnes jött vissza a hallba, egyedül.

- Helént lefektettem - mondta. - Nagyon fáradt szegényke, ebédelni sem kíván. Viszontlátásra

- fordult a hölgyekhez -, köszönünk mindent. Megyünk, Erzsi?

Erzsi az utcán eladogta a történeteket. Ágnes gondolkodott egy ideig, aztán így szólt:

- Azonnal föl kell hívni Ilonkát. Lehetőleg egy férfihang hívja fel, hogy ne miránk gyanakodjanak. Azt kell mondani, hogy a tanára keresi. Aztán töltsön ki új bejelentőlapot.

- Ebből nagy baj lesz - mondta Erzsi. - Megmondtad Révésznének, hogy tanár volt a gyerek apja?

Ágnes a homlokára csapott.

- Az... - Káromkodást harapott el. - Ez az egész dolog nem volt előkészítve, Erzsi. Hármasban még mindent meg kellett volna beszélnünk. Persze a fátyol meg a kékróka nagyon fontos volt! De nem tudtam, hogy Ilonka Lajcsiknének egy orvos atyát adott... Ó, én...

- Lajcsikné úgy meggyötörte azzal a kaposvári doktorral, hogy Ilonka, gondolom, nem akar többé tudni semmiféle orvosról...

Mégis telefonáltak. A férfihangot Ágnes alakította. Szerencsére a hall a beszélgetés alatt üres volt.

- Ne mondjam, hogy a nagybátyám bányamérnök? Vagy a nagyapám? - suttogta a kislány a telefonba.

- Ne... ne... minél kevesebbet mondasz, annál jobb.

Ilonka kitöltötte az új bejelentőt. A pécsi kijelentőt nem is firtatták. Elveszett, ilyesmi mindenivel megtörténhet. Este édesen aludt a puha ágyban, a langyos, enyhén vaníliáskifli szagú szobában.

Csodálatos álma volt. Apuka szobájában állt az ablak előtt, s egyszerre csak mellette volt Stettner Ákos. - Miért tépte össze azt a cédulát, amit a keretbe rakott? - kérdezte Ákos. - Már akkor szerettem magát - felelte. - De most haragszom. - Ne haragudjon rám - mondta Ákos, és megfogta a csuklóját, mint akkor, az orvosi szobában. - El kellett mennem. - Írhatott volna... Miért nem üzent legalább? - Nem tudtam, hogy fontos vagyok neked - felelte Ákos. Színpadon álltak, függöny ereszkedett közéjük, s elválasztotta őket, de még a függöny mögül is hallotta Ákos hangját: - Gondolj rám, ha nagyon nehéz lesz, meglásd, megnyugszol. - És boldogan ébredt.

Az első napot Ákossal töltötte. A pincében átvészelt hetven óra nagyon megviselte, s a csendes szoba jószagú melegében folyton elbóbiskolt a pamlagon. Ébrenléte is szenderegés volt. Közben elhatározta, hogy ezentúl az elalvás előtti fél órát gondolatban mindig vele tölti. S már azt is elhitte, hogy egy nap mégis jön levél vagy üzenet tőle. Csak számlálni kell a napokat, heteket, hónapokat. Minden elmúlt nap közelebb viszi Ákoshoz.

Harmadnap reggel Ágnes jött fel hozzá. Erzsit nem merte magával hozni. A kislány épp fürdött; Wittigné leültette a hallban Ágnest, és csevegett. Nem kíváncsiskodott, de úgy irányította a beszélgetést, hogy Helénnel kapcsolatban több apróságra felelnie kellett. Amikor aztán Ágnes Ilonkának beszámolt beszélgetésükről, kiderült: rosszul felelt. Ilonka mást mondott.

Kint megint téliesre fordult az idő; fúj a szél, darás eső esett. Rosszkedvűen álltak az ablak előtt. A langyos fűtőtesten melengették a kezüket

- Te jó isten... - Ágnes hirtelen felsóhajtott.

- Mi lelt? - kérdezte Ilonka.

Semmi, igazán semmi... Csak valami eszembe jutott.

Nem akarta megrémíteni a gyereket. Előbb ugyanis a szemközti ház homlokzatára nézett, s a ferdén hulló havas esőben nagybetűs felírást vett észre rajta:

BRITANNIA SZÁLLÓ

A Prónay-különítmény főhadiszállása! Hogy ez senkinek nem jutott eszébe! Amatőrök vagyunk, nem forradalmárok. Polgári paccerek!

- Mennem kell - mondta Ágnes idegesen. - Ha baj van, telefonálj. - S megadott egy számot. - Ne kísérv ki.

A hallban Wittigné várta.

- Pár szót szeretnék váltani magával, jöjjön a szobámba - szólt szinte zavartan. Nem kínálta helyet Ágnest, megálltak az ajtóban. - Nagyon kérem, vigyék el a kislányt - mondta. - Nem haragszunk magukra, mindent megértünk; ne is beszéljünk róla. De nem tehetünk mást. Nézze, kedvesem - Ágnest az ablakhoz vezette, s a szemközti házra mutatott: - Veszélyes szomszédság. A túlfizetést természetesen visszatérítjük. És ezzel mindent elintéztünk, ugyebár?

Ágnes megígérte, hogy két óra múlva eljön a barátnőjéért.

A hallban nem volt senki, amikor elmentek. Wittigné egy borítékot adott Ágnesnek, s kezét nyújtott.

- A legjobbakat kívánom. Magának is, Helénke. - Homlokon csókolta a kislányt.

Mikor már a Podmaniczky utca közepén jártak, Ágnes azt mondta Ilonkának:

- Űlj villamosra, és menj a Rákos-pályaudvarra, a fűtőházba. Hívasd ki a kapussal Kovasics Béla bácsit. Mondd, hogy a felesége küldött, nagyon rosszul van, adjon pénzt, talán kórházba viszik. Pénzt persze nem ad. Kovasics elvtárs magas, sovány, szemüveges ember, ötvenes, nehogy mással beszélj. Ő majd elküld valakihez, akinél aludhatsz. Az illető valószínűleg tud egy jó helyet. Ida üzeni, haza nem mehetsz. Le tudnám harapni a fejemet, Ilona!

*

A szemüveges ember belépett a kapus fülkéjébe. Köhögött.

- Tyű, micsoda fűst van itt, Józsikám! - ütögette a mellét. - Gyűjjön ki, kislány.

Néhány lépést tettek a sínek mentén. Aztán a szemüveges elvtárs megállt, szétvetette lábát, s rongyos tárcája rekeszeiben keresgélt. Közben az orrán át dűnnyögte:

- Elmégy, fiam, az Űllői út százketőbe, doktor Petréhez. Elvtársunk. De egy éjszakánál tovább ne maradj. Petre elvtárs majd ad egy címet, ahol a következő napot töltheted. Csak annyit mondj neki, hogy egy jóbaráttól jöttél, és Hajdu Ferencné húga vagy. Este hét után jelentkezz nála.

A negyedik emeletről keskeny lépcső vezetett a padlásra. A fordulóról egyetlen ajtó nyílt, fehérre lakkozott ajtó, rajta a névjegy: dr. Petre Zsuzsanna, a Szent István-kórház orvosa.

A Szent István-kórház orvosa! Vajon ki lehet ez a Petre Zsuzsanna? Petre elvtárs lánya vagy a felesége?

Ilonka mozdulni sem tudott; az izgalom szinte elzsibbasztotta az izmait.

„Így nem csöngethetek be hozzájuk - habozott az ajtó előtt. - Várt még egy darabig, de izgalma nem szűnt. - Hiába, mégis be kell csöngetnem, éjjelre nincs hová mennem. Meg beszélni is akarok ezzel a Petre Zsuzsannával, akárkicsoda. Végre, végre, talán megtudok valamit Ákosról...”

Két asszony kapaszkodott föl a padlásra, ruháskosárral. Ilonka már a negyedik emeletről hallotta sopánkodásukat. Becsengetett a fehér ajtón.

Kedves, fiatal női arc jelent meg a keskeny ablakban.

- Itt lakik Petre doktor úr? Őt keresem. Ezt a címet kaptam...

- Akkor az alighanem én vagyok - nevetett a fiatal nő. - Őt éve magam lakom itt. Tessék, fáradj csak be - szólta, miután Ilonka eldadozta mondókáját. - Erre, egyenesen. Tíz perc múlva kész a vacsora. Nem akarsz addig megfürödni? Vigyázat, két lépcső! A faliszekrényben találsz friss törülközőt.

A forró fürdő s utána a hideg tus megnyugtatta Ilonkát. Körülnézett a manzárdszobában. Műterem lehetett valamikor, erre vallott a három méter széles, apró vaskeretekre osztott gyáráblak. A fehér falakon sok festmény, rajz, vázlat. A padlástérbe épített, ferde mennyezetű, tágas helyiségben szinte eltűntek a bútorok: az alacsony pamlag, könyvespolc, orvosi vizsgálóasztal, műszeres szekrény... Ilonkát Stettner kórházi szobájára emlékeztette ez az otthon, meg a sok festmény a falakon. Kopogott a benyíló ajtaján.

- Gyere, gyere - szólt be az orvosnő. - Éhes vagy? Sajnos a vacsorával várnunk kell. - Szép fogaival ránevetett a kislányra. - Semmi nyomása nincs a gáznak. - A nyitott faliszekrényhez lépett, s a beépített gázresón megemelte a nagy teásüst fedelét. - No, várj csak. - Az üstöt a szobába vitte, majd egy villanyfőzőt kapcsolt be. - Ebben talán gyorsabban felforr.

Csészéket, vaját, kenyeret, cukrot meg egy hatalmas barna teáskannát rakott az asztalra.

- Ha más nincs is, meleg vizünk van bőven - nevetett. - No, de azért csak nem maradunk éhen... - Konzervdobozt vett ki a faliszekrényből. - A szardíniát kedves vendégeimnek tartogatom. Egyik angol páciensem küldött négy dobozzal. Szeretsz a földön aludni, jó matracon, vagy inkább a vizsgálóasztalon akarsz...? - csevegett tovább, mert észrevette a kislány növekvő zavarát.

Minthogy a számtalan csésze kitűnő tea sem oldotta meg Ilonka nyelvét, az orvosnő rákönyökölt az asztalra, s mutatóujjával fölemelte az állát.

- Mondd, fiam, valami bajod van?

- Semmi, doktornő.

- Mondd csak nyugodtan így: Zsuzsa, és tegezz. Az a csekély húsz év korkülönbség nem számít. Mi bajod?

- Mondom, semmi. - A kislány elpirult.

- Ide hallgass, fiam. Velem nyugodtan beszélhetsz. Először is orvos vagyok. Másodszor: jól ismertem a te Feri sógorodat. Ha operációra kerül sor, én asszisztáltam volna Stettnernek. - Zsuzsa egy láthatatlan hajszálát simított ki a homlokából. - Tudsz te erről az operációról? - kérdezte hirtelen elkomolyodva.

- A vakbélműtétről? Tudok - mondta Ilonka.

- Nos? Nem idegennel beszélsz. Ki vele, csak bátran - mondta Zsuzsa. Mutatóujjával még mindig fölfelé emelte a kislány állát.

- Nincs semmi bajom, doktornő, csak...

- Zsuzsa!

- Igen. Nincs semmi bajom, csak nagyon szeretnék kérdezni tőled valamit.

- Halljuk.

- Mondd... mi van Stettner doktorral? Hol él most?

Zsuzsa arca elkomorodott a váratlan kérdésre. Kezét összekulcsolta az asztalon, s egy pillanatig figyelmesen nézte a szemben ülő kislányt.

- Miért érdekel téged, hogy hol van Stettner doktor?

- Nagyon jó barátja a családomnak, hiszen tudod...

- Igen, és?

- És nagyon jó barátom nekem is. Sokat tett értem az utóbbi hónapokban. Neki köszönhetem, hogy...

- Az utóbbi hónapokban? - kérdezte az orvosnő élesen. - Mikor? Decemberben? Januárban?

- Nem... Augusztusban beszéltem vele utoljára...

- Most már emlékszem: láttalak benneteket. Karonfogva vitt be a röntgenszobába. Folytasd.

- Augusztusban beszéltem vele utoljára, és szeptemberben egyszer telefonon. Azután még néhány hétig közvetve hallottunk róla a húga révén; ugyanis megbeszéltük, hogy nem jön fel a lakásunkra. Október közepén Irén nővérem kezét összetörték a rendőrségen. Akkor nem akartunk mutatkozni nála. Telefonáltunk, de sehogy sem sikerült megkapnunk; Irén végül is elment az ambulanciára. Stettner nem volt a kórházban, és felvilágosítást sem kaptunk; azóta nincs hírünk róla. Ezért kérdem. Mi... vagyis én... szóval én nagyon ragaszkodom Stettner doktorhoz, és...

- Hát nem tudod? Nem tudjátok? - kiáltott föl az orvosnő.

- Mit?

Zsuzsa felelet helyett járkálná kezdett a nagy szobában. Közben cigarettára gyújtott, eldobta, ismét rágyújtott, és megállás nélkül rótt a parkettát, még a kerekeken járó vizsgálóasztalt is eltolva útjából. Járt, járt, mindenről megfélekezve, összehúzott szemöldökkel, valami elutasító kifejezéssel az arcán. Ilonka szólalt meg az asztal mellől:

- Elmenjek?

Az orvosnő úgy nézett rá, mintha most vette volna észre, hogy más is van a szobában.

- Te csacsi - mondta, s megsimogatta a lány fejét. - Az embert annyi csapás éri manapság, hogy nem tudna dolgozni, ha a bánatával irgalmatlanul le nem számolna. Én operálok, az én kezem akkor sem remeghet, ha egy órával előbb megtudtam, hogy... Mindegy... Túl váratlanul jött a kérdésed, édes fiam... Pesten szélteben-hosszában beszélnek a Stettner-esetről. De mi az osztályon nem beszélünk róla, én meg aztán éppen nem. Hónapok óta nem gondolok Ákosra, különben végem van, aznap nem vehetek kést a kezembe. De hagyjuk ezt.

- Október közepén... tizennegyedikén vagy tizenötödikén, úgy emlékszem, éppen beszélgettem Ákossal egyik érdekes operációról a szobájában, amikor kopogtattak. Libériás urasági sofőr lépett be. Ákos igen előkelő betegétől hozott üzenetet: azonnali konzíliumra kéri a lakására, lent vár a kegyelmes úr autója. A sofőr szerint most egy ismert belgyógyász és két urológus tartózkodik a beteg mellett, és a sebész főorvost várják, akit telefonon nem tudtak elérni a Svábhegyről. Ákos furcsállotta, hogy a sofőrrel hívatják konzíliumra, s egy másik sürgős vizit ürügyén közölte vele: nem megy, de rögtön fölhívja a beteg lakását, s személyesen is kimentti magát. A sofőr erre nagyon izgatott lett. Azt mondta, a villát most nem lehet fölhívni; a telefon akkor romlott el, amikor Ákost a kórházban keresték. A vonalban lesz a hiba, mert a szomszéd villákból sem tudtak beszélni. Az uraság pedig életveszélyes állapotban van: ő a főorvos úr nélkül semmiképp sem mehet vissza. Stettner erre megkért, hívjam föl a számot. Percenként kértem kapcsolást, nem felelt. Ákos ideges volt; míg telefonáltam, odahajolt hozzám, hogy a sofőr ne hallja, s azt mondta, ha mégis sikerül összeköttetést kapnom, nem megy a Svábhegyre.

- Jó húsz perc telt el a telefonálással. Azután leintett, hagyjam, nem akarja megvárakoztatni a kollégákat, míg a sofőr visszaérkezik az üzenettel; mégis inkább elmegy. A villában, úgy látszik, nagy a fejetlenség a telefonzavar miatt; így történhetett, hogy megfélekeztek a kötelező udvariassági formáról. A sofőrt azonban elküldte. Húsz-huszonöt perc múlva itt a kocsija, tehát háromnegyed órán belül a betegnél lesz. A sofőr tovább követelődött. Csökönyösen hajtogatta, hogy a kegyelmes súlyos állapotban van, a három orvosprofesszor több mint egy órája várakozik már mellette, és ha Ákos ragaszkodik a saját kocsijához - ami újabb idővesztést jelent - őt, a sofőrt vonják felelősségre. Ákos, láttam, dühös volt, de fogta a kabátját, s elmentek.

- Az ablakot verte az eső, kint csúnya szél fújt. Ákos a napokban lábolt ki súlyos influenzájából. Gyapjúsálját meg esőköpenyegét lekaptam a fogasról, és utána szaladtam a lépcsőn.

Épp beszállt a kocsiba, még fogta az ajtó gombját. Amint odaléptem hozzá, láttam, hogy a pirosra lakkozott, hatalmas négyszemélyes autó hátsó ülésén egy férfi ül, meghajtja magát, bemutatkozik, mint a kegyelmes unokaöccse. Ákos kezébe nyomtam a sálát meg az esőköponyeget; láttam az arcán, valami nagyon nem tetszik neki, de csak megköszönte a figyelmességet, és behúzta az ajtót. A piros kocs elindult.

- Ákosnak azóta nyoma veszett.

- Másnap reggel nem jött be a kórházba, nem telefonált, sem az osztályra, sem a professzor lakására. Verát többnyire ő hozta be a kocsiján; ha nem mehetett érte, föl hívtá. De Vera még nem aggódott; Ákos, olykor, ha éjjel operált, és nagyon fáradt volt, bent aludt a kórházban, s csak reggel felé ment haza megfürödni. Aztán még ledőlt egy órára. Ilyenkor megesett, hogy elaludt, s mire a professzorékhoz telefonált, Vera már elindult hazulról. Csak délután kezdtünk aggódni; két súlyos operáció volt soron, és se Ákos, se telefonüzenet. Lakása nem felelt, a professzorékhoz nem üzent. Erre föl hívtuk a svábhegyi páciénst; kiderült, hogy makkegészséges. Kocsija egyébként is vajsárga, mondta, a főorvos úr nyilván valami tréfa áldozata lett.

- Amikor az öreg Stettner professzor mindezt megtudta, belebetegedett az izgalomba. Éjjel súlyos szívrohamot kapott; szanatóriumba kellett szállítani. Vera pedig nem jött többé a kórházba, apja mellett maradt. A szanatóriumban senkit sem fogadott, legjobb barátait sem. Másnap azután már fölvilágosítást is hiába kértünk a professzor állapotáról; a látogatókat föl sem engedték a lépcsőn. Stettnerék eltűntek szem elől. Később a professzor lemondott a tanszékéről. Villája hetekig zárva volt, majd új tulajdonosok költöztek a házba. Azt sem tudjuk, Budapesten élnek-e, vagy valahol vidéken; a levelekre nem válaszolnak. Régi környezetükből nyilván senkit sem akarnak látni. Egy kollégám, aki mostanában Svájcban járt, azt állítja, hogy a Genfi-tó partján látta Verát és az öregurat; egy padon ültek, és a sirályokat etették. Nem tudom, igaz-e, amit mond; tanult férfiak is szeretnek fontoskodni. Az bizonyos, hogy némelyek elhúzódnak az emberektől, ha nagy bánat éri őket. Én nem. Megörülnék, ha nem tudnám, hogy mindennap várnak a betegeim. De lehet, hogy Vera idős édesapját féltve, nyom nélkül akart eltűnni az országból.

- Még valamit el kell mondjak neked. A rendőrségen senki sem tett följelentést. Ennek amúgy se lett volna értelme. Csak másokat kevertünk volna bajba. Elsősorban Verát. Ákos nagyon sokat tett az ősszel... az alatt a pár hét alatt... elvtársainkért. Bizonyára ezért kellett az életével fizetnie. Még azt is megtudtam - mert mi, amennyire lehetséges, kerestük Ákost, nyomoztunk -, megtudtam, hogy azt a feltűnő színű piros kocsit, melybe utoljára beszállt, Megyeren látták akkor éjjel; eloltott reflektorokkal dülöngött az országúton. Néhány kerítést is kidöntött, és kis híján az árokba fordult. A kocsiban a sofőrön kívül öt férfi ült; négyen az ülésen, egy elöl, a vezető mellett. Részegek voltak, kurjongattak, pisztolyból a levegőbe lövöldöztek. Persze senki sem merte feltartóztatni őket.

- Jó lenne, ha hinni tudnám, hogy Vera csakugyan Svájcban van. Maholnap órá is sor kerülhet, ha idehaza maradt. Együtt dolgozott Ákossal... Ez az elkényeztetett kis Vera nagyon is bátor volt. Ó, hogy hiányzik nekem, de nagyon hiányzik most! - Zsuzsa teát töltött a csészékbe. - Ő ismerte Ákost, jobban, mint én. Minden gondolatát ismerte.

- Feküdjünk le Ilonka - mondta Zsuzsa minden átmenet nélkül. - Hétkor kezdődik a szolgálatom. Úgy látom, te is kimerült vagy.

Ágyazni kezdett.

*

Ilonka tágra nyílt szemmel nézte a mennyezetet. Az utcai ívlámpák fénye a leeresztett redőny résein át csíkokat vetett a manzárd lejtős tetejére, s a fényes csíkokon időnként egy-egy apró fekete alak vonult át, fejtetőn állva, a levegőben kalimpáló lábakkal. Az utcán fönnhangzó magányos léptekkel jöttek, aztán kiléptek a semmibe. A kislány egy ideig azon töprengett, micsoda optikai törvény állítja fejtetőre ezeket a hüvelyknyi emberi árnyakat, de azután párnájába fúrta fejét, és semmire sem akart gondolni, semmire, semmire.

Behunyta szemét. Megint azt a fáradt, finom arcot, magas homlokot, vörösesszőke haját látta, s csuklóján érezte a hosszú, vékony ujjak szorítását. A kép olyan világos volt, hogy még az orvosi szoba jodoformszagát is érezte.

„Édes Ákos, édes drága Ákos... - szólította magában -; most már nem gondolhatok rád soha elalvás előtt, mert akkor nincs nyugalom. Most már csak fájni fog, ha rád gondolok. Többé nem kell várnom rád, nem visz közelebb hozzád az idő. Nincs miért számlálni a heteket, hónapokat. Most már tudom, sohasem lesz köztünk más, mint ami eddig volt. Sohasem fogsz szeretni engem.”

Nagyon fájt, úgy fájt, hogy azt hitte, nem bírja elviselni. Szájába tömte a zsebkendőjét, hogy hangosan föl ne zokogjon. Aztán lassan lecsillapodott. „Ennek is vége - gondolta. - Talán nem is szerelem volt. Ki tudja? Csak szeretet. Olyan fiatal vagyok még. Talán nem is tudom, mi a szerelem. - Margitra gondolt meg Irénre. - Ők tudják, de én nem. Édes Ákos... Ha Ákos élne, akkor talán tudnám. Talán? Biztosan...”

Arra ébredt, hogy Zsuzsa sír a sötétben. Először oda akart menni hozzá. De valami szégyenkezésféle visszatartotta.

„Talán szerette Ákost... Zsuzsa szerette Ákost... - töprengett. - Különböben miért mondta, hogy megőrülne, ha nem volna a kórház, ha nem lennének a betegek? És Ákos? Mit érzett Ákos? - De mindjárt elszégyellte magát. - Csak nem vagyok féltékeny?... Mennyivel nehezebb lehet most Zsuzsának. Ő harmincöt éves. Milyen jó, hogy ilyen fiatal vagyok...”

A következő pillanatban már aludt.

Reggel az ébresztőóra berregése keltette föl. - „Csöngettek, be kellene mennem az osztályba, algebraóra lesz, de hová dugjam a rajzot?” - dünnyögte, s fölugrott a matracról. Akkor vette észre Zsuzsát; útrakészen, kabátban, kalapban, állva reggelizett.

- Álmodtál? - kérdezte az orvosnő, szép fehér fogaival mosolyogva, mintha mi sem történt volna. És Ilonka ismételt hümmögésére hozzátette: - Tegnap elfelejtettem leállítani az ébresztőt. De úgyis mindjárt fölkeltettelek volna. Reggelizz meg nyugodtan, s a kulcsot dobd a levélszekrénybe. A csésze alatt találsz egy címet. Kítűnő elvtársak, menj el hozzájuk, de majd csak estefelé. Hat után járnak haza. Itt ne maradj, idegeneknek nem tanácsos a lakásomon tartózkodni. Irénnek majd üzenek, jöjjön ki hozzám a kórházba. Megnézzük, talán tehetünk valamit a kezével. Mi még találkozunk valamikor, Ilonka - mondta, s megcsókolta a kislányt.

- Várj csak doktornő - szólt hirtelen Ilonka, amikor az asszony keze már a kilincsen volt. - Várj, mondok valamit. Nekünk még okvetlenül találkozunk kell. Majd ha... majd ha eljön az ideje. Azt hiszem, tudom, ki gyilkolta meg Ákost... Márciusban beszéltem vele... És mást is tudok... - A kislány egyszerre tisztán látta az összefüggést. - Elvtársaink télen, február közepén, a Bacsó-gyilkosság után... egy kaszányaudvaron... láttak egy nagy, pirosra lakkozott autót, s azt hiszem... úgy gondolom, abban a kocsiban vitték el Ákost is...

*

Szakadó esőben ért ki Óbudára, a San Marco utcába. Csöndes kis ház. Az első emeleten becsöngetett. Nem nyitottak ajtót. Várt, újra csöngetett. Nem jött ki senki.

„Még otthon sincsenek” - gondolta Ilonka. Nem akart a lépcsőházban ténferegni, lement hát az utcára, s beállt a harmadik ház kapuja alá.

Sokáig várt, talán egy óra hosszat is, hogy többször ne kelljen mutatkoznia. S miután az újabb csöngetésre sem nyitottak ajtót, a szomszéd épület kapujában várt. Később egy idős úrtól megkérdezte, mennyi az idő.

- Fél kilenc. De lehet, hogy több. Késik az óráim.

Ilona megijedt. Ilyen késő lett?

Fölrohant az emeletre. Sokáig csöngetett. De nem jelentkeztek.

Ismét megnézte a címet: nem, nem tévesztette el.

Kiment a folyosóra, s hosszas tépelődés után bekopogott egy világos konyha ajtaján.

- Ki az? - szólt ki egy kemény női hang.

- Csak érdeklődnék. Nem tudják, kérem, mikor jönnek haza Vámosék?

Hallgatás. Majd odabent fölcsattant a nő hangja:

- Hordja el magát, vagy rendőrt hívok! Pizok kommunista!

Meg sem állt a Margit-hídig. A Török utca sarkán a vöröslámpás váltókezelőtől megint megkérdezte az időt.

Az furcsán nézett az elázott, fekete kis alakra, arcába világított a lámpájával.

- Fél tíz. Most ütötte el az óra. Mit csavarogsz ilyenkor az utcán, he?

- Nagyanyácskámtól jövök, nagyon beteg... - dadogta a kislány, s a villamosmegállóhoz futott. Fülében ez a szó dobolt: Nagyanyácska! Nagyanyácska! Tudta már, hová megy. Fölugrott a villamosra. Kapuzárás előtt kell érkeznie.

Kozma nénihez ment, a Ráday utcába.

*

Az elfüggönyözött konyhaajtó szélén halvány derengés szüremlett ki a sötét folyosóra.

„Ébren van még!” - Ilonka megkönnyebbült.

Hangosan kopogott; emlékezett, az öregasszony nagyot hall.

Az üvegezett ajtó szélén kialudt a halvány fénycsík. Bent eloltották a villanyt. Mintha bútort toltak volna az ajtó elé, csusszanó zaj hallatszott.

Ilonka megrettent.

Nem, nem megy el mégsem! Innen már nincs hová.

Körülnézett. A folyosón nem volt senki. A konyhák mind sötétek. Talán megijesztette előbb a nénit - hiszen olyan késő van. Halkan megkocogtatta az üveget.

- Nagyanyácska... nagyanyácska... - kérlelte az ajtó előtt. - Eresszen be... én vagyok... Ilonka... emlékezzen... Mihálynál voltam az ősszel... ne féljen... nagyanyácska...

A csusszanó zaj megismétlődött, majd óvatosan fölhajtották a függöny vagy pokróc sarkát.

- Én vagyok, Ilonka, eresszen be Kozma néni.

Kis csönd, aztán résnyire kinyílt az ajtó.

- Jöjjön be gyorsan - súgta egy fiatal női hang.

Állt egy ideig a sötétben, azt hitte, kelepcébe került. Az öreg nagyanya talán már nem is él, lakását más foglalta el. Ajtó nyílt; a szobában, ahol ősszel Mihály feküdt, villanyt gyújtottak. Egy fekete ruhás nő hívta a küszöbről:

- Jöjjön be.

Álltak a sok bútor között, s félénken fürkésztek egymást. Két üldözött vad: mindkettő azt lesi, nem mar-e bele a másik?

A gyászruhás nő megszólalt:

- Múltkoriban kerestem magát a Kruspér utcában. Egy fekete fiatalember azt mondta, beteg.

- Szekeres Ilona vagyok. Nem ismerem önt.

- Kozma Mihály özvegye vagyok. - Az asszony tétován nyújtotta a kezét.

- Ó, Boriska...

Ültek a kereveten és sírtak. Az asszony a párját siratta; a lány a halottait: Ákost, a kedvest, Ferit, apukát, Kósa Danit és a nagyanyácskát... Sírt az asszony, sírt a lány is; de az ő bánata megenyhült a nagy sírásban, a teste elzsibbadt, megnyugodott. S nemsokára ültében elaludt a rozoga kerevet sarkában. Boriska lehúzta róla a vizes cipőt, gyöngéden lefektette, betakar-gatta. Noha éjfélre járt az idő, begyújtott a pléhkályhába.

Akkor sem kérdezett semmit, amikor a kislány a második, harmadik, negyedik nap is ott-maradt a lakásban; Ilonka sem beszélt. Az asszony dolgozni járt, de más útjai is lehettek. Délután hazajött, s megint elment; csak kapuzárás előtt tért vissza késői útjairól. Ilonka rendben tartotta a kis lakást, saját pénzéből gondoskodott vacsoráról. Aztán Boriska másod- naponként pénzt tett a szatyorba, mellyel a kislány bevásárolni járt, s ezzel meg is pecsételték a néma megegyezést, hogy közösen fedezik a háztartási költségeket.

Egyik este az asszony éjfélkor jött haza. Ilonka a roskatag kerevet sarkában várta, s amikor Kozmáné belépett a szobába, megrettent elgyötört, sovány arcától.

Boriskát vetett ágy várta. Nem feküdt le, kabátban, kendőben ült a kerevet másik sarkában, s csak nézett maga elé. Ilonka a keze után nyúlt; az asszony hagyta, hogy megmelengesse élettelen ujjait.

- Mi történt, Boriska? Beszélj!

De az csak a fejét rázta.

Másnap délután nem ment el hazulról. A kereveten gunnyasztottak, némán, szomorúan. S akkor az asszony egyszerre csak a lány kezét kereste:

- Annus meghalt.

A kislány megremegett. Mihály után most Annus is... S itt mellette gyötrődik a feleség, akivel két hét óta él egy földél alatt. Féltékeny?... Még most is?... Ki tudja... Ilona szíve megtelt szánsággal. Csak szorongatta a hideg kezét, s nem tudta, mit mondjon. Megnyugtató, jó, meleg szavakat keresett az asszonynak:

- Beszélj, Boriska. Meglásd, megkönnyebbülsz. Mihály az utolsó hetekben nagyon magányos volt; halála előtt beszélt nekem az életetekről. Annusról is. Utolsó szava a te neved volt. Téged féltett.

Az asszony kételkedő szemmel nézett Ilonára.

- Tudom, te voltál mellette a végén. De azt, hogy rám gondolt, csak az irgalmas szíved mondja. Nem így történt.

A kislány eleresztette a kezét, és fölállt.

- Nem tudok hazudni, Boriska. Így volt.

Az asszony lefeküdt. Ilonka is elkészítette vackát a kereveten. Nem szóltak egymáshoz.

*

Aztán Boriska - lassan, kínlódva, sokszor napokig komor hallgatásba merülve, megriadva és megértést szomjazva - beszélni kezdett:

A különítményes tisztek szinte naponta megkorbácsolták. S amikor kiengedték, megmondták neki, hogy egy képviselőnek - földijének köszönheti szabadulását. Boriska tudta, ennek az úriembernek, lent a kerületben, éppen az ő apja meg a bátyja volt a főkortese.

Nem ment haza a szüleihez. Akkor már fölborult, összeomlott benne minden. Isten és az ő tízparancsolata: Ne lopj, ne ölj, ne paráználkodjál, felebarátod feleségét ne kívánd. Ne lopj? Ők kiáltanak tolvajt? Boriska a házkutatásnál észrevette, hogy az egyik tiszt zsebre vágja apja ezüst cigarettatárcáját, amit a képviselőtől kapott Jó csizmáját, bekecsét földobálták az autóra. Ne ölj? Ó, miket látott abban a pincében! Mit műveltek a lányokkal, asszonyokkal! A megfeszített Jézus ott függött az ajtó fölött; töviskoszorús arca nem pirult el a gyalázat láttán.

Kiszabadult, s Mihályról csak a lapokból tudta, hogy elfogták. A városban akart maradni, a közelében, hogy fölkutassa, gondoskodják róla. Várni kellett és reménykedni, talán az ura is szabad lesz, s ő megcsókolhatja a kezét, mely arcul verte.

- Azt hittem, kikorbácsolták belőled a Britanniában a keresztényi alázatot - jegyezte meg Ilonka sötéten.

- Nem érted ezt, hogyan is érthetnéd? - Az asszony elhallgatott. Küszködve kereste a szavakat, hogy kifejezzon valamit, ami talán csak most vált világossá benne. - Te talán nem köszönnéd meg az orvosnak, hogy a késével megmentette az életedet? Ha még úgy fáj is... A legszebb szavakkal kell azt megköszönni...

*

Csak állt az utcán a Britannia előtt. Nem volt hová mennie. Lakásuknak még a tájékát is kerülte. Félt minden ismerőtől; a fogság alatt megtanulta, hogy az, akihez bizalommal fordulna, nem bízna benne. Így hát a nagyanyához ment; tudta, ő jó szívvel befogadja. A Ráday utcában különben sem ismerik. Ritkán jártak ők nagyanyácskánál...

Mihály akkor már két hete halott volt. A hatósági eljárásokat és a temetést az a magas, vörösseszőke orvos intézte, akit Ilona ki akart hívni Mihályhoz, s akinek később, a halál beállta után telefonált is. Nagyanya nem emlékezett a nevére. Az orvos megnyugtatta az öreg-asszonyt: megfelelő iratokról már gondoskodtak, minden rendben van, ha valaki kérdezősködne, mondja: szorult helyzetében ő fogadta be albérlőnek Mihályt. Az orvos azt is közölte, hogy kívánságára a kislány nem mutatkozik többé a Ráday utcai lakásban - s pénzt adott. Nagyanyát nem is zaklatta senki: évek óta magányosan élt a házban, s ki törődik egy nagyon idős asszony dolgaival? Egy kis ápolónő két-háromszor fölkereste az orvos megbízásából, élelmiszer-csomagokkal kedveskedett neki, de miután unoka-menye odaköltözött, nem jött többet. Boriska Kozma Mihályné néven jelentkezett be, s amikor a nagyanya karácsony táján csendesen elaludt, mint a halott hozzátartozója, saját nevére íratta a lakást.

A nagyanya, csendes, öreges hangján, mint valami nagyon távoli dolgot, mondta el Mihály utolsó heteinek történetét. Boriska csak hallgatta, s napokig nem hitte el, hogy Mihály halott. Borzalmas, kísérteties mesének vélte a történetet, szörnyű álomnak vagy dőre képzelgésnek, amit a magányos vén lélek végül is valóságnak gondol. Azután, mikor a zsúfolt kis szobában alapos tisztogatást végzett, cédulát talált az ágy és a fal között, Mihály kezeírásával: *Annus*,

Életem, ha eljut hozzád ez az üzenet, és túlélsz engem, mondd meg a mieinknek, hogy mindvégig hű maradtam ügyünkhöz és társaimhoz.

Csak akkor értette meg, hogy Mihály meghalt.

A veszteség voltaképpen nem érte váratlanul. Az első napok tépelődései után megint tisztán látta, amit egy időre elködösített benne a fogság: Mihályt nem most veszítette el, hanem évekkal előbb, örökre. Férje nem jött volna vissza hozzá. S most már azt is tudta, hogy eltávolodásuk nem isten büntetése, mert egyházi áldás nélkül egy hitetlen férfi felesége lett, hanem az ő bűne és azé a kegyetlen világé, melyet Mihály le akart rombolni.

Azt a kis cédulát végrendeletnek tekintette. Ismerte Annust. Mihály nem tagadta le kapcsolatukat, csak akkor lett zárkózott, amikor Boriska oktalanságában szemére lobbantotta, hogy azért jár a Visegrádi utcába, mert Annussal akar együtt lenni. Mikor írhatta Mihály az elkallódott sorokat? Talán az utolsó napon, el-elboruló tudattal, s gyöngye kezéből kicsúszott a papír...

Boriska eltette a cédulát, és az ellenséges, idegen városban Annus keresésére indult.

A faluról jött fiatalasszony, aki hat évig volt férjnél Pesten, de az utcáján túl alig ismerte a járást, s nem kötött itt senkivel barátságot - szívósan tört utat magának a bérkaszárnnyak, középületek rengetegében, s birkózott félelmes lakóival. Ő, aki sohasem hazudott, most megtanult alakoskodni. S nem érzett szégyent: a hazugság réseket nyitott ebbe az álnok, ellenséges világba, melyet majd a nálánál erősebbek fognak szétrobbantani.

Először a lakásán kereste Annust, de idegeneket talált. Aztán a házban, a környéken érdeklődött, noha tudta, ha felfigyelnek rá, ismét letartóztathatják. Elment Mihály ismerőseihez, pedig alig ismerte őket. Szabadulása napján egyikhez sem fordult volna segítségért; úgy érezte, megvetik, mert ő hagyta cserben Mihályt. Járt a rendőrségen, a fogházi irodákban, az ügyészeknél, s ha talált egy láncszemet, addig nem nyugodott, míg hozzá nem fűzhetette a következőt. Így jutott el március derekán a Kruspér utcába, Ilonkához, akinek csak a keresztnévét ismerte.

Nem ment vissza Szekeresékhez, mert másnap megtudta, hogy Annus rabkórházban fekszik. Látogatási engedélyt szerzett. A lány félálomban, kábultan feküdt az ágyon; nem adhatta át az üzenetet. Később újra engedélyt akart kérni s akkor közölték vele, hogy Annus meghalt.

Ilona lemásolta a cédulát, Mihály utolsó írását. A másolatot az asszony őrizte meg. Eredetijét a kislány borítékba zárva keblébe rejtette, s megígérte, utat-módot keres, hogy eljuttassa Bécsbe, Margithoz, aki közeli barátságban volt Mihállyal meg Annussal. Ő tudni fogja, kinek a kezébe kell adni az üzenetet.

*

Boriska reggel hétkor már a bankigazgató svábhegyi villája előtt állt. Becsöngetett a kert kovácsoltvas kapuján.

A házmester lóbázva jött a kulccsal. Az asszony barátságosan ráköszönt: - Jóreggelt, Sefcsik úr. - Kedvelte ezt a deressedő, szuszogó embert. Marós volt ő is, mint Mihály. Közel fél éve járt ide takarítani; amikor az öreg beengedte, s a hosszú, kanyargós kerti úton a ház felé tartottak, mindig volt egy-egy jó szava a csendes fiatalasszonyhoz.

Sefcsik úr arcán vasárnapi álmoság ült; a kulcsot lassan illesztette a zárba.

- Ide hallgasson, Kozmáné - szuszogta a kapu mögött -, tűnjön el gyorsan! A főnök rájött, hogy a maga férje vitette el a festményeket a házból. A képek azóta visszatelepedtek, a többi áldással együtt, a fene egye meg, de magát elvitetik. Aztán hallgatni, Kozmáné, mert én is megütöm a bokámat. Fusson, lelkem.

Boriska megfordult, s lefutott a kertek közt kanyargó, kihalt úton. A fordulónál taxi pöfögött fölfelé, megállt. Szombatesti elázott, hangos társaság kászolódott ki a kocsiból. Az asszony intett a sofőrnek. Megvárta, míg fizetnek, beszállt. Pénz volt nála: a Kálvin térig vitette magát. Már nyugodtan lépett a konyhába. A kislány dudorászva öltözködött.

- Ilona, azonnal menned kell. Nekem is. Keresni fognak Mihály miatt.

- Hová mégy? - kérdezte Ilonka elsápadva.

- Nem tudom. Nem maradok Pesten. Menj.

Megcsókolták egymást; a kislány távozott elsőnek a lakásból, ahol négy hétig otthont talált.

*

A két fiúnak közös főbérlete volt Erzsébeten. Ezzel magyarázható, hogy egyik ágyrajáró társuk, a vita hevében, jobb érv híján, becsületbevágó vádat ordított egyszer a képükbe: Munkásarisztokraták!

A bérlemény magányosan álló sufni volt, egy üres telken, ahol a tulajdonos építkezni akart, de többre nem futotta tehetségéből. Talán ez a tervbe vett építkezés volt az oka, hogy Olló és Cérna kezdetben Felvonulási Épületnek becázta hajlékát. De később, mikor a sufni igényesebb alakításokat végeztek, s a hézagos lécfalakat kívül-belül bevonták kátránypapírral, a nedves földet pedig törmeléktéglával kövezték ki - átkeresztelték az ingatlant. Új nevét a bejáratra szögelte, messziről olvasható felirat hirdette pöffeszkedőn, mint a vagyonos osztály víkendházain: *MEGTALÁL-LAK*. Némelyek talán félrevezetőnek vélték ezt a nevet, mások bosszankodtak rajta, hiszen a vizes telek helyrajzi száma sem volt ismeretes, s órákig keringtek, míg rábukkantak... vagy meg sem találták. Ám az új név valójában mélyebb értelmet hordozott: szemtelen fricska volt a hekusok orrára, mert még soha senkit nem találtak meg, akit Olló és Cérna, rövidebb-hosszabb ideig a lakásán bujtattak.

A feliraton idővel kis változtatást eszközöltek. Egy elvtárs - aki egyszer hajnali megbeszélést tartott lakásukon - tapintatosan célzott arra, hogy három *L* alkalmazása egymás mellett: fölösleges fényűzés. Így hát a középső *L*-t szürke festékkel átmázolták.

A *MEGTALÁL-LAK* belső berendezése is eléggé kényelmes volt. A sarkot ismeretlen eredetű szalmával szórták fel, melyet havonta frissel cseréltek; a fekvőhelyet kevésbé rongyos, vízhatlan ponyva fedte. Szénával degeszre tömött dunyhahuzattal takaróztak. Fölborított láda szolgált asztalul, a lócát maguk eszkábálták össze hulladék deszkából. A fiúknak ruhás-szekrényük is volt: két kampósszög. Ami kétségtelen luxus, mivel összesen két rend ruhájukat a vállukon hordták; kabátot nem viseltek. De hát Olló és Cérna folyton egy jobb világról álmodozott, s a két derék kampósszög a jövőbe vetett bizalmukat jelképezte; azt a jövőt, midőn a munkásfiúknak majd... no de ne folytassuk. A berendezést egy három lábon táncoló vasmosdó, lepattogzott lavór, vizeslajt, viharlámpa, kiskályha és két-három foltozott fazék egészítette ki. E tárgyakat - a viharlámpa kivételével - a Cséry-telepen s egy gazdátlan ócskavas-lelőhelyen guberálták össze. Amikor ezerkilencszáztizenkilenc februárjában utolsó szerzeményként a kályhát is fölállították, házavató ünnepséget tartottak, a proletárdiktatúráról rendezett szűkkörű vita formájában. Igaz, az ünnepi alkalomra nem fűtötték be a kályhát, noha odakint dermesztő hideg volt, sőt a kályhacsövet is bevonták, mivel az a bejárat fölé vágott lyukon át arasznyira kinyúlt a szabadba. Még lámpát sem gyújtottak; ha a főbérelőkn kívül mások is tartózkodtak a lakásban, kerültek minden feltűnést. Említsük meg továbbá, hogy a szellemi igényeket kielégítő tárgyak sem hiányoztak a kis hajlékból: a falon polc függött, gyalulatlan, keskeny deszka, könyvekkel; az asztalon karcsú konzervdobozban télen papírrózsa, nyáron mezei virág díszelgett. A falat egy ideig képmások ékesítették; de

augusztusban el kellett őket távolítani, s most már csak Petőfi Sándor lelkes, sovány fiatal arcára emelték sóvár tekintetüket a gyerekek.

Ha Ilonka valamikor augusztusban lép a kis lakba, s megmondja, hogy Hajdu Ferenc sógornője, a két fiú a mártír hozzátartozójának kijáró áhítatos tisztelettel fogadja. De ez a tisztelet később más színezetet kapott. A fiatal lány összekötői munkája a gyűjtő kommunista foglyainál, a különítményes laktanyában vívott egyhónapos harca a fehérterror sötét erőivel, szabadulása, s tevékenységének egyéb részletei, melyeket a fiatalok bizonyos csoportjai akkor már ismertek - határtalan csodálattal töltötték el a két gyereket. Rajongásukat nem titkolták egymás előtt, bár mindketten óvakodtak az érzelmi túlzásoktól. Cérna, aki olvasta *A keresz-ténység eredetét*, meg is bírálta Ollót, aki - szerinte - valami misztikus, a Mária-kultuszhoz hasonló imádattal veszi körül a fiatal elvtársnőt, tán le is borulna a képe előtt. Olló nem vallott színt, elhallgatta, hogy minden vágya egy kis fénykép volna, melyet Petőfi Sándor képmása alá rajpszögelve. Ehelyett ő is megbírálta barátját: Cérna a Kruspér utcában, azon a bizonyos ünnepiesen úgy belészeretett a fiatal elvtársnőbe, hogy „az érzelem elhomályosítja ítélő-képességét a tények reális értékelésénél”.

Azután egy áprilisi vasárnap délelőttjén Ilona testi valóságában is belépett a tisztelet, hódolat, rajongás és szerelem e láthatatlanul izzó légkörébe. A Ráday utcából jött.

*

A *MEGTALÁL-LAK* ajtaja nyitva volt. A kislány óvatosan belesett. A homályos sufniban ferde vállú, szőke pillás fiú kuporgott törökülésben a lócán, és elmerülten olvasott Ilonka ráismert: ez a „szerelő”, aki a bécsi üzenettel Idánál járt.

- Szervusz, Olló - köszönt rá halkan, s máris belépett. - Eljöttem, bajban vagyok.

A ferde fiú, mint a gumilabda pattant föl ültéből.

- Elvtársnő... hebegte. - Hajdu Ferenc hozzátartozója mellett én a végsőig helyt állok. Rendelkezzék velem... Elnézést kérek.

Az ajtóhoz ugrott, s becsukta. Aztán fölállt a lócára, és kihúzta a kályhacső-darabot, melyet egy könyökrészből a szabadba vezettek. A csövet a sarakba támasztotta, megtörölte kezét, s ismét Ilonka elé állt, feszes tartásban. De szelíd kék szeme boldogan ismerkedett a fiatal lány annyiszor elképzelt vonásaival. A sufniba csak az ajtó hézagain át szűrődött némi világosság: az arc mégis tündökölt a sötétben.

Ilonka nem tudta, sírjon-e vagy nevéssen a különös fogadtatáson.

- Hadd ezt az izét, Olló, azt mondtam szervusz, és tegezz. Rám ismertél?

Első pillantásra ráismert. Nem is szokatlan hajviseletéről, hanem ragyogó, okos szeméről. Cérnával egy ízben tüzetesen megtárgyalták a fiatal elvtársnő külsejét; barátja valóban kitűnő leírást adott róla.

- Szervusz elvtársnő - mondta a fiú, s mosolyogva kezét nyújtott.

- Ilona vagyok - fintorgott rá a kislány. - Ilona.

- Hát akkor szervusz, Ilona.

Kezet ráztak.

- Miért csukod be az ajtót, Olló? Megfulladok!

Futva tette meg az utat a villamostól a kis lakig - milyen szerencse, hogy Cérna azon az ünnepségen oly bőbeszédűen eldicsekedett a házukkal... Akkor összeszedtek minden föllel-hető poharat, ibriket, tejesüveget, hogy a szomszédok népségnek friss vizet adjanak... S

míg ő levesestálba, fazekakba eresztette a falmellékít, Cérna a konyhaasztalon le is rajzolta az idevezető utat, s magyarázta, magyarázta... Milyen régen volt! S ma, a veszély pillanatában, mégis eszébe jutottak az utcák, a dülők nevei... Tűzött az áprilisi nap, a hosszú nyargalás s az izgalom elfárasztotta, fulladozott.

- Nyisd ki az ajtót, Olló - mondta.

De a fiú a kátránypapírnak dőlt, s kitárt karjaival őrizte a kijáratot.

- Nem, Ilona. Biztonsági intézkedés. Ha vendégeim vannak, az ajtót mindig csukva tartom. És nem gyújtok lámpát. Értesz, ugyebár. Azonkívül - tette hozzá, s örült a sötétnek - nem szeretném, ha valaki véletlenül kettesben meglátna bennünket a lakásomon. Rossz emberek is vannak, Ilona.

- Hát ez igaz. De azért elég nagy számár vagy - mondta a kislány rosszkedvűen s leült a lócára.

- Elvtársnő, én politikai munkát végzek, s tudom, mi a kötelességem. - A fiú nem mozdult az ajtóból.

- Nincs hová mennem, Olló. Vagy hat hete meg akartak korbácsolni a Kruspér utcában. Tisztek. A lépcsőházban vártak, azóta bolyongok. Ma itt vagyok, holnap ott. Reggel megint el kellett tűnnöm egy jó helyről.

A fiú erre megfeledezett minden óvintézkedésről, s leült a lány mellé a lócára.

- Teszünk valamit. Hadd gondolkozzam.

De egyetlen helyet sem tudott kisütni, ahová Ilonkát nyugodtan elvihetné.

- Várjuk meg Cérnát - mondta végül. - Déltájt hazajön. Ma ő főzi az ebédet. Tisztelje meg házunkat, s tartson velünk.

- Ugyan menj a fenébe, Olló, veletek eszem, és kész. Mondd, te mindig ilyen körülményesen beszélsz?

- Sajnos... - kezdte Olló, de elhallgatott. Azt akarta mondani: ha túltengenek bennem az érzelmek. De idejekorán észbe kapott: a fiatal elvtársnő még félreérthetné.

- Szép lehet itt nálad - szólt Ilonka hirtelen. Nyugtalan lett, maga sem tudta, miért. Felállt, körüljárta a sötét lakást. Végigtapogatta a falakat. - Ez ki? - kérdezte. Csak egy fej körvonalait sejtette a keretben.

- Petőfi Sándor - felelte a fiú. - Kedvenc költőm és az eszményképem.

- Szeretem Petőfit - mondta Ilona. S mély, csöndes hangon elkezdte: - *Még nyílnak a völgyben a kerti virágok...* Eh, mit! - hagyta abba hirtelen. - Hiszen tavasz van! Észre sem vettem az idén. - Keze fölfelé kúszott a lánán, a karcsú konzervdobozon, s valami frisset, puhát érzett a bádog peremén. - Ibolya! Azt hittem, már elvirágzott.

- Mifelénk minden későn nyílik. A kiserdőben szedtem. Akarod?

- Nem, nem, hová vigyem? - A lány keze között zizzent valami. - Hát ez meg mi?

- Rózsa. Papírból. Még a télről maradt.

- Ó!... Nekem is megvan, amit küldtél, Olló - füllentett a kislány. Még akkor este kidobta azt az utálatos papírvirágot, de most valami kedveset kellett mondania ennek a szépségre éhes fiúnak.

Olló hallgatott.

- Tiszteletem jeléül szántam - szólalt meg aztán a sötétben.

Ilonka nevetett. - Mit tisztelsz rajtam? Mondd, Olló, miket szoktál te olvasni?

- Politikát. És marxizmust, ha hozzájutok - nagy ritkán. És verseket.

- Ponyvát nem? - faggatta a kislány.

- Nem. Azaz... - Olló fölsóhajtott. - Régen azt faltam. Nem volt más. De amióta az elvtársak foglalkoznak velem, nem veszek ilyet a kezembe. Miért kérded?

- Csak. - A kislány vállát vonogatta. - Csodálatosan beszélsz. Mint Courths-Mahler. Ismered?

- Sajnos... Sajnos, elvtársnő...

A kislány megsajnálta.

- Tudod mit, Olló? Ha vége lesz ennek a mostani szörnyűségnek, megtanítalak szépen beszélni. Együtt fogunk olvasni, hangosan. Petőfit és Tolsztojt. Ismered Tolsztojt?

- Még nem. De hallottam róla. Megtiszteltetésnek fogom tartani... illetve, az nagyon jó lesz.

- Na látod. Így kell beszélni. Egyszerűen.

Amikor megjött Cérna, tanácskozást tartottak a helyzetről. De Ilonka csak ásítózott a tenyere mögött: az eredmény érdekelte és az ebéd.

- Amíg ti kisütitek, hová visztek, megfőzhetném az ebédet - szólt a lassan csörgedező tárgyalásba. - Mi lesz?

- Paprikáskrumpli, tekintettel a vasárnapra - mondta Olló. Az elvtársnő ugyanis már megígérte, hogy velünk tart, illetve velünk eszik - fordult Cérnához, büszkén.

Igen, valóban előnyt szerzett barátja fölött: ő, éppen ő hívhatta meg Szekeres Ilonkát, kettejük rajongásának tárgyát. De nem is gondolt arra, hogy ezt az előnyt kihasználja. Más miatt volt büszke és boldog. A fiúk, akiket bujtattak, velük ettek, ha volt mit. De lányvendég még nem ült az asztalánál, s ezt az eseményt emberi emelkedése fontos állomásának tartotta.

Cérna zsebre vágott kézzel Olló elé állt. Mintha hidegség csapta volna meg Ilonkát a sötétben: Cérna tekintetéből áradt.

- A kályhacső be van vonva, elvtárs - mondta nyomatékosan.

- Ki kell tűzni - rendelkezett Olló.

- Mi van megint azzal a kályhacsővel? - kérdezte Ilonka. - Kitűzni, bevonni, mint egy zászlót a várfokon. Ebédelni szeretnék!

- Úgy van, Ilona, mint egy zászlót a várfokon - lelkenedett Olló. - A lelencgyerek válla szinte kiegyenesedett. - Az én házam az én váram. - Valahol olvasta ezt az angol mondást, s nagyon megtetszett neki: a *MEGTALÁL-LAK* akkor már a fiúk birtokában volt. - A kályhacső nálunk jelzés, barát és ellenség számára egyaránt - tette hozzá anélkül, hogy végiggondolta volna, mit mond.

- Feudális csökevényeid vannak, Olló - nevetett Ilonka. Nem akarta megbántani, csak ugratta egy kicsit, a fiúk modorában. De Cérna gúnyos hangon támadott:

- Az érzelmi tényezők elhomályosítják Olló tisztánlátását a tények reális mérlegelésénél. Sajnos.

Csúnya célzás volt, alattomos visszavágás a minapi bírálatra.

- Ezt kikérem magamnak! - hallotta Ilonka a ferde vállú fiú dühtől remegő hangját, s nem értette, hogy az az utálatos kályhacső miért vált ki ekkora indulatot a gyerekekből.

- Én pedig kikérem magamnak - mondta Cérna, ugyancsak remegve -, hogy a füstölő kályhacsővel bárkit idecsalogass, amikor egy üldözött elvtársnő a lakáson tartózkodik. Ismered a szabályokat. Ilona - a fiú kamaszos, csúszkáló hangja most férfiasan megállapodott egy mély regiszteren -, Ilona, sajnálom, hogy nem ebédelhetsz meg rendesen, de a barátom nem gondolt a következményekkel. Egyébként nem akartalak megbántani, Olló - fordult újból a fiúhoz.

- Én is elnézést kérek - felelte a kis ferde vállú, és kezét nyújtott.

- Na jó - mondta Ilonka. Nem sokat értett az egészségből, de azt már látta, hogy ebéd nem lesz. - Valóban okosabb, ha nem jön ide senki, amíg itt vagyok. Hát akkor, gyerekek? Menjek? Ha úgysem tudtok semmit...?

- Maradj, elvtársnő, talán később eszünkbe jut valami... Megnézem, mit lehetne enni?

A fiúk gyufát gyújtottak, s a fazekakba néztek.

Az asztalra csomagolópapír került, a papírra két bicska, kenyér, só és a krumplihoz szánt zsír a két fej hagymával, meg a pirospaprika. Aztán meggyújtották a suviksztégelybe öntött olajban úszkáló kanócot. A mécses derekasan füstölgött, de oly gyenge lánggal égett, hogy fénye a kinti világosságban csak annyit számított, mintha a Nap közelében kigyúlna egy kicsiny csillag.

Ünnepi csöndben folyt az ebéd. Ilonka boldog volt: falta a csípős paprikával megszórt zsíros kenyeret, élvezte a hagyma tavaszi ízét. Fecsegett volna, de a két fiú arcára telepedett megfoghatatlan áhítat elnémította. A fekete papírral kárpitozott sufni templommá nőtt, a felfordított láda oltár volt, a mécses lángja szent tűz, az étel áldozat, melyet Olló és Cérna lassú mozdulatokkal mutatott be titokzatos istenségeknek. A kislány, mint hívők közé tévedt profán néző, kissé idegenül, de tisztelettel alkalmazkodott szomszédaihoz a rítus ideje alatt. Nem tudta, hogy a férfitársul két kamasz a Nő, a Szerelem és a Szabadság szentháromsága elé borul, amikor hagymát metél az ő zsíros kenyerére.

*

Nem tudtak dűlőre jutni.

- Akkor hát el kell menni Szakács Ágneshez, hátha megint segít - határozott Ilonka.

- Ismerem az elvtársnőt - mondta Cérna. - Tavalý előadásokat tartott nekünk.

- A szülei, tudom, értelmesek. Azt hiszem, kommunisták. De a lakásukon nem szeretnék mutatkozni.

Megállapodtak, hogy Cérna megy el Ágneshez: ha nincs otthon, megvárja, és elhozza a címet. Ilona addig itt marad.

- Nyargalj! - mondta Olló.

- Repülök - felelte Cérna. - Gyorsvonati sebességgel.

Lassan múlt az idő. A füledt, sötét helyen elakadt a beszélgetés. Ilonkának olyan érzése támadt, hogy a fiú folyton rátapad a tekintetével.

- Sétálhatnánk egyet - feszengett a lócán. - Csak itt a ház körül.

- Nem - felelte Olló határozottan. - Nem volna helyes, ha kettesben látnának bennünket, elvtársnő.

- Hiszen a kutya sem jár erre, csupa üres telek meg mező van körös-körül. Vagy ülünk ki a napra. Azt sem lehet?

- Nem - ismételte Olló. - Biztonsági intézkedés. Nem akarok hibát hibára tetézni.

Odakint hirtelen beborult az ég. Az ajtóres is elsötétült. Éjjeli feketeségben kuporogtak a lócán. Ilonka didergett, s ásítani kezdett. A fiú meggyújtotta a mécsest.

- Kevés az olajunk, sajnós. - A sarokba ment, igazított a szalmán, meggyömösözte a szénát a dunyhahuzatban.

- Volna egy javaslatom... - szólt tétovázva. - Feküdj le, aludj egyet, míg Cérna visszajön. Ki tudja, mekkora utat kell ma még megtenned. Addig őrzöm a bejáratot... - Simított még egyet a dunyhán, s hozzátette: - A huzatot tegnap mostuk ki, elvtársnő. Erre gyere, hátra, vigyázz, meg ne üsd magad a kályhában.

Ilonka leheveredett a szúrós, illatos fekvőhelyen. A mécses kialudt. - Estére nem lesz olaj - szólt Olló, s a kislány hallotta, hogy a lócát az ajtó elé húzza. A villámfénynél pillanatig látta a ferde vállakat, és most éppen olyan jól érezte magát, mint otthon, amikor kiszabadulása után a díványon heverészett, s körülülték a testvérei. Lehunyta szemét.

Elnyújtott, éles füttyre ébredt. A sufni tetején esőcseppek kopogtak.

- Hány óra lehet, Olló? - kérdezte a sötétben,

- Hat negyvennyolc. Most fut a hídra a vonat. Aludtál, Ilona?

A kislány hümmögött. - Nagyon késő lett.

Fölkelt, s amikor a másik meghallotta motozását, világot gyújtott. - Tiszta vizet készítettem a lavórba. Kimegyek, míg rendbe szeded magad, elvtársnő.

Az ajtó gyorsan nyílt s csukódott. Hűvös esőszag csapódott be a pillanatnyi résen. Ilonának nem volt kedve a körülményes tisztálkodáshoz, csak tömött fürtjeit gereblyézte meg fésűjével. Aztán ő is kilépett az ajtón.

De hamarosan be kellett húzódnuk, úgy verdeste őket az eső. Olló visszatolta a lócát az asztal elé, s megint elfújta a mécsest.

- Nem látok semmit - mondta Ilonka a küszöbről.

A fiú melléje állt

- Add a kezed, Ilona... - Alig érintette a lány ujjait. - Két lépés előre... nyugodtan... két lépés jobbra... így... Takarékoskodnunk kell a világítással, sajnós.

Ültek és vártak, nem szóltak egymáshoz. A kislány félt, hogy hangja elárulja növekvő türelmetlenségét; a fiú szerette volna megállítani az időt, egy napig legalább, hogy itt tarthassa még a lányt, az elröppenőt. A vonatok irgalmatlanul jelezték az idő múlását.

- Fél kilenc - mondta Olló.

- Egynegyed tíz...

Tíz óra tájt megérkezett Cérna, csuromvizesen.

Ágnes nem volt otthon, sokáig váratta. Tud egy szobát. Munkáscsalád. Óbudán laknak. Férj, feleség, két kislány, anyós. A férj kommunista. Azt is megbeszélték, mit kell mondani a családtagoknak: árva lány, nemrég vesztette el édesapját, a negyedik polgárira készül magánúton, vizsga után gép- és gyorsíró tanfolyamra iratkozik be. A szoba olcsó. Ágnes majd szerez pénzt. De az asszonynak és az anyósnak nem szabad tudnia, hogy a férj kit bujtat a lakásán.

Egyszer már vittek hozzájuk valakit, egy fiatalasszonyt, aki aztán átszökött a határon. Ágnes holnap reggel nyolckor várja Ilonkát a Flórián tér és a Pacsirta utca sarkán.

- Köszönöm, Cérna, de hát... most hová menjek? - kérdezte Ilona zavartan.

- Nem probléma. Mi a véleményed, Olló?

- Azonos - mondta a fiú megfontoltan. Vigyázott, hogy öröme ki ne csapjon a hangjából. - Itt maradsz, elvtársnő. Ne félj, egy éjszakára biztos helyed lesz. Senki sem bukott le még itt. Megbízható fiatalembereknek ismernek bennünket, ugyanis szabad időnkben a katolikus legényegyletbe is eljárogatunk. - Egy hosszú fekete zsinórra fűzött kongregációs érmét húzott ki az inge alól, s fölfricskázta a levegőbe. - Ez megóv minden bajtól, elvtársnő. Az ember legyen finesz.

Bolondos jókedvük volt a vacsoránál. Cérna, nem tudni, honnan, kenyeret hozott a zubbonya alatt, hagymát és szafaládét.

- Paripa - mentegetőzött a gyerek, amikor Ilonka beleharapott a rózsaszínű húsba.

- Nem baj, Cérna. A paripa tisztább állat mint a disznó. És ez fölséges!

- Azt tanácsolom, hogy bújj a dunyha alá, Ilona, fázni fogsz az éjjel - mondta Cérna, amikor a lányt a magasra tartott mécses lángja mellett fekvőhelyéhez vezették.

- És ti?

- Mi őrségben leszünk. Egyik az asztalon virraszt, másik a lócán alszik. Két órakor van váltás. Akkor megy egy vonat.

- Én kezdem - mondta Olló, és a barna papírt félrehajtva, elfoglalta helyét a ládán.

- Bolondok vagytok. Holnap egész nap lustálkodhatom, ti meg munkába mentek... Elférünk itt hárman is.

- Elnézést, elvtársnő. - Olló leugrott a ládáról, s feszes tartásban a lány elé lépett. - Itt én szabom meg a rendet, az én házamban.

Ilonkának furcsa érzése támadt. Ez a parancsoló hang... az ő háza-vára... a kitűzött-bevont zászló, az őrség meg a többi ünnepélyes, nagy ceremónia... Mi ez?... Gyerekség? Ó, dehogyis! Nem, ez valami más... Miért is csúfolódott a fiúval?

- Hát akkor szervusztok - sóhajtott. - Jóéjszakát. - Oldalára fordult, s kidugta két kezét a dunyha alól, hogy elköszönjön tőlük, s Ollóra mosolygott.

A mécs halk sistergéssel kilobbant.

A kislány nem tudta, melyikük volt az, aki a sötétben keményen megszorította bűcsúra nyújtott kezét. És melyik csókolta meg az ujjait, oly testetlenül, mintha egy lepke szárnyáról inná föl a harmatot.

Kint zúgott a tavaszi eső.

Ilona aludt.

Az őrséget tartó katona egész éjjel figyelte nyugodt pihegését. Társát akkor sem keltette föl, amikor a kétórai vonat dübörögve ráfutott a hídra. Csönd lett megint. Olló nesztelenül az ajtóhoz tapogatózott, s kitárta. A csillagtalan éjszakában friss illatok szálltak a zsendülő, vizes mezőkről. A fiú mélyet lélegzett, hátravetette fejét. Egy esőcsepp hullott a nyakába, s inge alá futott.

Keze fejével letörölte a cseppet, s állán megtapogatta a ritkás borostát. Egyet sóhajtott, majd visszalopakodott a posztjára.

Ő ébresztette Ilonát. A rozsdabarna fűrtökhöz nyúlt... s a kislány már rámosolygott. Cérnát együtt húzták le a lócáról, aztán bezárták a házat, s nekivágtak a felázott dülőknek.

*

Jó, csendes hely volt. A tiszta kamrácska a konyhából nyílt, ablaka az udvarra nézett, ahol az orgonák zöld bugáikat kínálgatták már a napnak. A kerek kút előtt pázsit; a hosszú, selymes fűszálakból százszorszépek dugták ki piros fejceskéiket, s délben már hófehérre nyílván mosolyogtak. A földszintes régi ház mögött sárga út kapaszkodott a dombra, virágzó galagonyabokrok között; az ezernyi fehér csillagocská megrázkódott, ha a gallyak tüskésfekete végére ráröppent néha egy kis tavaszi madár.

A család nem sokat törődött az albérlővel. Az ember, géplakatos, korán reggel indult, s csak vacsorázni jött haza. Evett, s megint elment. Első este kemény kézzel üdvözölte a kislányt, aki paprikáskrumpliját főzte a tűzhelyen: - Isten hozta nálunk, Ilonka kisasszony. - Aztán az asztalhoz ült, kitergetett egy gyűrött újságot, s olvasott. Az asszony gőzmosodába járt; ő is hazajött már. A sámlira telepedve kinyújtotta cölöpnyi vastag, viaszos lábait. Csak szemével követte nagyobbik lánya cikázását a konyha meg az udvar között, de nemigen szólt. A kisebbik gyermek, egy ötéves, sovány kislány az asztal alatt gunnyaszkodott, s le nem vette tekintetét Ilonáról: hangját sem lehetett hallani. Az asszony anyja a forró levest kavarta, főzőkanállal próbálgatva a krumplikockákat, hogy megpuhultak-e. Azután kiosztották az ételt, s körülültek az asztal. A kisebbik gyermek tányérjába is kimérték a levest, de az nem bűjt elő rejtekhelyéről. A férfi szólt:

- Iboly, kihűl a leves!

A kislány nem mozdult, többet nem hívták. Ilonka elkészítette, vacsoráját a szobájába vitte, evett, s lefeküdt.

Mindig az ablak előtt üldögélt, figyelte az orgona gyors nyíladozását, az emelkedő s letűnő napot. Az udvar csöndes volt. A lakók munkába jártak, három lakásban öregek éltek, s a tűző áprilisi nap elől behúzódtak a hűs szobába. Gyermek csak kettő volt, egy szomorú fiúcska, aki törött kanálával gödröket ásott az orgonabokrok tövében, s gyufaskatulyáiban mindennap bogarakat temetett. A másik, egy tizenkét éves kamasz az utcán szórakozott. Fehér kislánya iskolába járt, délután meg a barátnőjénél tanult. Az udvar csak este elevenedett meg. A világos konyhából asszonyok mentek a kútra. Nevetgéltek, beszélgettek a maguk dolgáról; csak ritkán szállt egy-egy pillantás Fehér új albérlője felé. Nem érdekelte őket a gyászruhás kisasszony, aki mindenkitől elhúzódva, egész nap a szobájában tanult.

Ilona, ölében egy füzet, elemista számtanpéldákat írogatott a kockás lapokra, s közben másutt járt az esze. Ágnes jóvoltából kék papírba kötött iskoláskönyvek feküdtek az asztalán néhány vastag regény mellett. A regényeket két nap alatt elolvasta. Azután lassan múlt az idő. Az ellenség most a színpad mögé vonult. S Ilonának mondania kellett a másoktól szájába adott szavakat; a játékban nem volt feszültség, a helyzet nem hozott csattanót, csak folyó, végszók nélkül, az álmosító, véget nem érő monológ, melyre senki sem válaszolt.

Csak nagy ritkán merészkedett ki a házból. Nekivágtak a sárga útnak, s lassan baktatott fölfelé. Mindig ugyanazon az elhagyott úton ment; az egybefolyó időt ezek a sötét oszlopok szakaszokra. Egyik nap lehullottak a galagonyavirágok szirmai: könnyű havuk a bokrok alját fedte. Azután már térdig ért a fű, a muhar kalászt lengetett. Majd kinyílt a bodza széles, fehér tányérja is.

És egyszerre csak minden másképp lett.

Esett az eső, s a sovány kis Fehér Ibolyka, aki három hét óta az öreg orgonafák ágai közé bújva figyelte az ablakban ülő kisasszonyt, a konyhába szorult. A lakásban jó csönd volt, mindenki elment. Ibolyka fölágaskodott a kisasszony ajtaja előtt, s lenyomta a kilincset.

Megállt a küszöbön, s Ilonát nézte: az meg rámosolygott.

- Gyere be!

- Engem itt nem szeret senki - mondta a lányka, s nem mozdult.

- Ugyan no. Látod, én szeretlek.

- Maga igen. Tudom én azt.

- No gyere hát.

Ilona magához húzta a kis soványságot, s térdére ültette. Egész délután mesélt neki. A kislány nem értette a szavakat, de a puha hang olyan volt, mint egy meleg takaró: lassan-lassan egészen a kisasszony ölébe simult, úgy hallgatta. Nem vették észre, hogy a nagymama hazajött.

- Iboly! Iboly! Hol vagy, Iboly? - kiáltott ki az udvarra. - Fuss el gyufáért, te!

- Ibolyka itt van nálam, szakad az eső, Hlavácsné!

Hlavácsné kopogott s benyitott.

- Ráborít valamit a fejére, nincs messze... Nem megmondtam, Iboly, nem szabad a kisasszonyt zavarni! Szedd a lábad!

Hona magához vonta a gyermeket.

- Én hívtam be az unokáját, Hlavácsné. Ugyan, ne küldje el hazulról, nézze, micsoda idő van odakint!

- Nem unokám ez nekem, kisasszony. A vejem unokahúga. Fogadott lány. Rosszféle volt az anyja, a Fehér Terus. A vejem idevette, pedig azt sem tudjuk, kitől való...

Ilonka csak bámult az asszonyra. Alacsony homlokát, simára fésült, fekete haját, vékony száját nézte.

- De Hlavácsné... hogy mondhat ilyet...

Az asszony legyintett.

- Nem érti ez meg, kicsi még ahhoz. - S már nyúlt a gyerek után. - Gyerünk, Iboly, gyerünk! - Ibolyka lecsúszott a kisasszony térdéről.

Hlavácsné magához rántotta.

- Vigyázzon, kisasszony, úgy magára akaszkodik, hogy percnyi nyugta sem lesz tőle. A másik lakónkkal is ezt tette, el is ment!

- Én nem megyek el, Hlavácsné, én szeretem a gyerekeket - mondta Ilona. Füzetére hajolt, s fölírt egy szorzást, különböző nevezőjű törtekekkel. Fájt a szíve a kis soványságért, de nem vitatkozott Hlavácsnéval.

Másnap estefelé megint egyedül volt a lakásban. Vízet hozott a kútról. Az ember akkor jött haza; elébe ment az udvar közepéig, s kivette kezéből a vödöröket.

Ilonka bent a konyhában megkérdezte tőle:

- Fehér elvtárs, nem adná néha kölcsön az újságját? Megkukulok, ha ez így megy tovább. Azt sem tudom, mi történik a világban.

- Az újságból akarja megtudni, elvtársnő? - Az ember egy összehajtogatott napilapot húzott ki a zsebéből, s rácsapott a keze fejével. - Ebből itt, e?

- Hát valahogyan tájékozódni szeretnék, tudja...

- Na, ebből nem tud meg semmit. A többiből sem sokat, de ebből éppen semmit. - Fehér a címre bökött. - Népszava. Júdasok szava! Írtam is a kiadóba, hogy lemondok; ez a lap már csak bitorolja a címét. Nem munkások lapja. A szakik, akiknek a Peyer összezavarta a fejüket, ők is látják már, lassacskán. És egyre többen. A fejük még nem tisztult ki, de undorodnak. Abban a március harmadiki cikkben, amit a Peyer a Vanczákkal íratott, két héttel a Somogyi meg a Bacsó meggyilkoltatása után, abban leleplezte magát a Peyer. „Hogy ez odanyújtja neki *a mi kérges kezünket!*? A *mi* kezünket kínálja föl az a Pájér, a mocskos, a főhóhérnak!?” - hallani az öregektől. Mondogatom is a szakiknak, ne szórd a fillérjeidet haver, a Pájerra, a pénzed bársonyhuzatra kell, hogy a Pájér puhán alá legyen kárpitozva, majd ha megint megülhet egy miniszteri széket.

- Mégis a Népszavát olvassa, elvtárs.

- Persze hogy olvasom. De pénzt nem adok érte. Azt nem. Elkérem a szakiktól. Az ember nem a betűket nézi, hanem ami a sorok között van.

- Én is úgy gondoltam - mondta Ilonka.

- Hát akkor vigye. Vigyázzon, elvtársnő, meg ne lássa magánál az asszony, mert baj lesz.

Másnap is találkoztak a konyhában.

- Tisztesség ne essék szólván, elvtársnő, maga azt gondolja, hogy én szociáldemokrata vagyok, mert előfizettem a Népszavát - mondta Fehér József.

- Gondolja a...! Akkor nem lagnék itt magánál.

- Hát csak tisztázni akartam. Tudja - s az ember nagy mozdulatokkal ingatta a karját -, vagyunk a gyárban néhányan, akik rázzuk ezt a mocskos lepedőt az orruk előtt, hadd örüljenek a szagnak. Odabent a műhelyben, ebédidő alatt olvassuk, hogy mindenki lássa. Aztán a lepedő mögé bújunk, és mondjuk a magunkét a szakiknak. Kívül: Népszava, bévül... no, kitalálhatja. Így csináljuk.

- Az ember mostanság legyen fineszes - kuncogott Ilona.

- Az, fineszes. Hogyan élünk meg máskülönben?

*

Úgy adódott vagy úgy rendezték, hogy néhány percre mindennap beszélgethettek.

Az ember hozta a híreket:

- Most meg ez a rendelet a szénkormánybiztostól. - És a Budapesti Közlönyt teregette ki az asztalra. - Azt mondja: munkakötelezettség. A bányászok kötelesek a bányában személyes szolgálatot teljesíteni. Tudja, ez mit jelent, elvtársnő?

Ilonka nem tudta pontosan, de gondolta: semmi jót.

- Hát hogy a vájár nem küldheti a feleségét a fejtéshez... - fintorgott gúnyosan. - Ezentúl köteles lesz, szegény, maga leszállni. Katonai szolgálatot is személyesen kell teljesíteni... Nem?

- Már közel járt hozzá. Itt a munkakötelezettség, éljen Horthy! Katonai üzembe helyezik a bányákat. Nincs sztrájk a tizenkét órás munkanap meg a bérletörések miatt. Semmi sincs. Csönd lesz. Még a napi kis követelésekért sem léphetnek föl többé. Katonai fegyelem, nyelni.

Majd jönnek az új büntetések: megvonják a kedvezményes élelmiszert, más szóval: megint bércsökkentés lesz. Kiadós, nyolcvan százalékos. Aztán kilakoltatás a telepeken ésatöbbi. Máshová sem mehetnek dolgozni, mert a munkakönyvet bent fogják.

- Olyan lesz itt nálunk a bányamunka, mint régen a robot vagy a rabszolgamunka.

- Olyan, elvtársnő. Vagy még rosszabb. Horthy már a bevonuláskor megfenyegette a bányászokat: ha amerikázni fognak, elkergeti őket, katonákat rendel ki a bányákba. Hát meg kell adni, a főméltóságos állja is a szavát. Itt van, ni. Tudja, mire jó ez, elvtársnő? Mert önekik, *őnekik* jó! Egy elvtárs hozta nekünk az adatokat: a Salgótarjáni tizenkétmillió nyereséggel zárt a tizenkilences csonka évben, a Magyar Általános Kőszén nyeresége húszmillió volt, tizennégygyel több, mint tavaly, az Urikány-Zsilvölgyi meg háromszáz százalékkal emelkedett. A legócskább bányarészvényeket is a névérték tíz-tizenötszörösével jegyzik a börzén. Hát erre kell nekik a munkakötelezettség, elvtársnő...

Máskor Ilonka kérdezett:

- Igaz-e, Fehér elvtárs, hogy a lengyelek általános támadást indítottak a szovjet ellen?

- Igaz. Ezért lógatja az orrát? Sose lógassa. A szovjet majd elkészül velük. Az idő a világforradalomnak dolgozik.

Fehér egyszer estefelé bekopogott Ilona szobájába.

- Jöjjön ki egy kicsit, elvtársnő.

A lány letette a könyvét, átment a konyhába. Az ember behajtotta az udvarra nyíló ajtót. Ilona kérdően nézett rá.

- Csak azt akarom mondani: készülünk május elsejére, de erősen. Mink is, ők is. Biztos értesülésünk van, hogy elsejétől negyedekéig betiltanak minden fölvonulást, gyűlést, összejövetelt, ünnepséget. Aki rendőri felügyelet alatt van, április huszonkilenctől május négyig nem távozhat a lakásáról. A kipróbált elvtársak tehát ki sem tehetik a lábukat az utcára. A csendőrség és a rendőrség hat napig katonai parancsnokság alatt lesz. Teljes készenlét, még a tartalékosokat is behívják. S fölkeszülnek a tömeges letartóztatásokra. Ilyen még nem volt! A fogdák zsúfolva, hát most lefoglalják a magánépületeket is: leállt gyárakban, üres kastélyokban leszünk elszállásolva. Finoman. Én egy fürdőszobás lakosztályt szeretnék kapni, hogy tussolhassak a kihallgatások után. Nincs jobb a hideg víznél a sebekre. Nem baj, a körmenetet mégis megtartjuk.

Ilona szeme fölcsillant.

- Ezen a fölvonuláson én is ott leszek.

Az ember megragadta a lány karját.

- Otthon maradsz! - kiáltott rá. - Megértetted?! Ki nem teszed a lábad a lakásból!

Nyílt a konyhaajtó. Hazajött Hlavácsné; lecsapta szatyráját a sámlira. Fehér eleresztette a lányt, s hátralépett. Ilonka arca pipacsvörös lett: mit hallhatott meg az asszony a beszélgetésből?

- Jóestét, Hlavácsné - mondta kissé rekedten. - Épp főzöm a vacsorámat.

De a tűzhely nem volt begyűjtva.

- Jóestét - felelt kurtán az asszony, s bement a szobába.

Fehér vállat vont; mutatta a lánynak, fogjon már hozzá a főzéshez, rakjon tüzet. Aztán zsebre vágott kézzel kísértelt az udvarra.

*

Fehérné kora reggel, munkába menet előtt benyitott a kislány szobájába.

- Beszédem van magával.

Ilonka még feküdt. Az udvar harmatos árnyékában csikorgott a kút, csattogtak az asszonyok papucsai. Fehérné becsukta az ablakot.

- Tessék. - Ilonka fölült az ágyban.

- Hagyjon békét az uramnak - hadarta az asszony, mintha félelem hajtaná, hogy nem mondhatja el, amiért jött. - Hagyjon békét a családomnak. Hiába rázza a fejét, mindent tudok. Art hiszi, mások is vakok, mint én? Azt hiszi, nem látták, hogy rögtön összedugják a fejüket, ha egyedül vannak? Mi tárgyalni valója van magával az én emberemnek? Velem hétszámra nem beszél, nem ér rá, azt mondja, olvas vagy elmegy. Van szíve magának? Hány éves maga? Anyja lehetnék...

Az asszony elsírta magát.

- Fehérné...

A kislány nem jutott szóhoz - de mit is mondott volna?

- Harminchárom éves vagyok, nem ötven, de még negyven sem, ne gondolja. Csak tönkretett a munka, a munka... Maguk ülnek a szobában, és pihennek. Hát mi vagyok én, gép? Te csak dolgozz, Fehérné, dolgozz megállás nélkül, ne láss, ne hallj! Úgy tesznek, mintha már itt sem volnék...

- De Fehérné...

- Ne tagadja, hogy a gyereket is elfordította tőlem.

- Én? Melyiket?

- Az Ibolyt. Jól tudja.

Ilonka vállat vont. Fehérné eddig nemigen törődött a kislánnyal.

- Iboly oda sem jön hozzám. Magának meg az ölébe ül, mert maga szépen tud beszélni hozzá. Én nem tudok. Régen sem tudtam. És most már...! Az uram meg a szememre veti: nem szeretem a gyermeket. Ez nem igaz. Hát tépjem szét magam?... - Fehérné visszeres, dagadt lábára mutatott. - Mit tudja maga, mi az, öt száját betömni... Felét sem hozom haza a tavalyi keresetnek, aztán most a kenyérért, krumpliért, mindenért tízszer annyit kell fizetni... Az ember meg elhordja a keresetét. Isten tudja, hová; nem iszik, nem cigarettázik, ennek nem kell semmi szórakozás, csak a szakegylet meg a szakegylet, az a passziója. A pénzt is biztosan oda hordja. Hát mit akar maga ettől az embertől? Az apja lehetne magának. Ő... Őt nem kérdelem, ő... egészen más. Maga tanult nő, az kell neki, nem a mosóné... Magának szép a keze, szép a szava. A régi albérlőnk is ő hozta a házba, az is ilyen volt, az is elkezdett vele, tudom én. Mikor elment, megfogadtam, hogy nőt soha többé nem veszek be a lakásba. De mikor úgy kell az a pár korona, nehéz kiadni, azt mondják, vizes a fal...

Ilonka csak ült az ágyán, és a fejét ingatta.

- Mit akar ettől az embertől? - ismételte az asszony. - Isten ellen való bűn az ilyen dolgokkal játszani, kisasszony.

Az ablakhoz ment, rést nyitott rajta. A nap már hosszú, fényes háromszöget vetett az udvar kövezetére; csúcsa villogó mutató, a pázsitot érintette. Hat óra volt. Fehérné kitérte az ablakot. Karjára akasztotta a szatyrot, s kiment a kamrából.

Ilonka megvárta, hogy a konyhaajtó is becsukódjék mögötte. Akkor felöltözött, betette az ablakot, s a kilincsére ráakasztott egy cédulát: „Pár napra valószínűleg el kell utaznom.” Szobáját a hó végéig kifizette; még két heti bért tett az asztalra.

Semmit sem vitt magával. Észrevétlenül osont ki a lakásból.

HARC AZ ÉLETÉRT

Átment a Margit-hídon, az Újpesti rakparton kószált. Gondolatait egyetlen pontra sűrítette, mint a kötél táncos, aki fönt a levegőben teljes izomzatát csak a következő mozdulatra feszíti: most hogyan lépjek?

Hogyan és hová?

Arra is gondolt, hogy hazamegy. Mindent inkább, de ebből az alakoskodásból elég. Csakhogy Ida, Ágnes közvetítésével, a napokban válaszolt az újabb üzenetére, s kérve kérte, egyelőre a Krusper utca közelébe se menjen. Gyanús alakok ólálkodnak a ház körül. Hová menjen hát?

Észre sem vette, hogy az alsó rakpart peremén jár, a szürke sodrású víz fölött. Társzekerek dübörögtek el mellette a gránitkockákon, kocsisok kiáltottak rá, s fenyegették meg ostorukkal. Nem látta, nem hallotta őket, csak ment, ment a víz fölött, szórakozottan, tépelődve. Ekkor fordult meg fejében először a gondolat: El innen! El a városból! El az országból! Mire vár még? Ákos elment örökre. Nincs kit várnia. De a szökést elő kell készíteni. S addig hová?

Elvtársakhoz, régi barátokhoz? Most, május elseje előtt? Még csak tanácsért sem fordulhat hozzájuk ezekben a napokban. Hát akkor? Megint egy idegen családba csempéssze be magát, s hazudjon, alakoskodjon? Hazudni sokszor kell ebben a mostani világban, de csak az ellenségnek szabad. A barátnak nem.

De hát akkor hová? Hová?

„Valami semleges helyre kellene mennem - gondolta. - A Népszállóba vagy diákotthonba. Talán egy tömegszállásra, ahol lányok vannak...” - De nem ismert ilyen helyet. S rájött, hogy a Népszállóban, a diákotthonokban most a fehérterror emberei ülnek, iratokat kérnek, szimatolnak, faggatnák...

Egy ügyvéd jutott eszébe. Ki tudja, tán be is fogadná egy-két napra... Sömjén Géza a galileista Duczynska Ilona védője volt. Sömjén nem kommunista, nem is szocialista: de emberséges, művelt, radikális gondolkozású polgár, akihez a galileisták nyugodtan fordulhattak tanácsért. Ida a rendőrségi vallatás után fölkereste Sömjént, akinek mostohalányait éveken át korrepetálta, s az ügyvéd azóta több ízben is adott neki gépírási munkát...

- Icuka! Ilonka! Icuka! Hé! Mit csinál maga ott?

Megfordult. A rakparton két kövér mecklenburgi közeledett csattogva-dübörögve egy üres söröskocsival. Sanyi úr megállította nehéz lovait, s fölemelkedett a bakon.

- Icuka, maga az? Mi a csudát mászkál ott a víznél? Alig ismertem meg, bizisten, felnőtt kisasszony lett magából az ünneplés óta! - A kocsis megemelte zsíros kalapját.

A felnőtt kisasszony pedig két bakugrással a kocsi mellett termett.

- Sanyikám... Sanyi úr... - dadogta zavartan. - Maga mindig a legjobbkor jön, Sanyi úr! Ha tudná, milyen nagy bajban vagyok, Sanyi úr!

A kocsis lenyújtotta kezét a magas ülésről.

- Hát akkor hopp, szálljon föl ide mellém a hintóra, Icuka, ha szabad magát így neveznem. Mert én most Kőbányára megyek áruért. Útközben szépen elmondja.

A vasabroncsos kerekek vad csörömpölése el-elnyelte Ilonka szavait, amint előadta barátjának az utolsó hetek történetét. Sanyi úr egy-egy kínos részletnél kalapját mélyen a szemébe húzta,

majd amikor a helyzet nyugvóponthoz érkezett, hátrabökte megint. Bizony nem volt ez olyan vidám kocsikázás, mint az őszi. Már a Rákóczi úton zörögtek, amikor Sanyi így szólt:

- Az utcán nem fogja tölteni az éjszakát, Icuka. Délután, ha már végeztem, elmegyek Ida kisasszonyhoz. Megbeszélem vele a dolgot. S ha megint csak azt mondja, hogy nem, akkor eljön énhozzám. Majd kifundálok valamit a sógorasszonyom számára... Nagy hárpia, de nem fogja megenni magát. Csakhogy ez nem megoldás. Holnap megint futhat szállás után. De mondok én magának valamit, Icuka. Hallottam egy új iskoláról a Zuglóban, se nem zárda, se nem javítóintézet: református nagyságák vannak ott, svájciak vagy angolok, nem is tudom már. Azok a nagyságák biztosan befogadnák magát. A szomszédasszonyom, hadiözvegy szegény, a nagyobbik lánya épp akkora, mint maga; az anyja dolgozni jár, ez meg elcsavargott, lopott, meg más egyebet is művelt, no... Hát ott fölvetnék... Fizetni sem kell érte... És most szakmára tanítják az angol nagyságák, három év múlva szabadul, addig az iskola eteti, ruházza. Mondja a szomszédasszonyunk, hogy csupa olyanforma lány lakik ottan, akivel valami baj történt; nem mondom én, nem magához illő társak, de ott legalább nem bántják. Aztán, ha javul a helyzet, hát alászolgája, odébbáll. Ezt tudom csak tanácsolni Icuka, maga okos lány, tudja, ilyen helyzetben az ember nem válogatós... Lesz ez még jobban is egyszer, isten segédelmével.

Ilonka ráállt. De mielőtt a Keletinél leszállt volna a kocsiról, fél hétre találkozót beszéltek meg Sanyi lakása közelében, az egyetemi templomban. Ilonka egyelőre csak fölvetelre jelentkezik. Ha befogadják, megy a holmijáért, és közben megkapja az otthoniak üzenetét. Ha Ida azt üzeni, hogy jöjjön haza, szépen hazamegy. De ha nem mehet haza, és az iskolában sem vennék föl, Sanyiéknál tölti az éjszakát. A mai napnak ezzel elvetették a gondját.

*

Az Erzsébet királyné úti villamos kevés utassal döcögött a Zugló széles, néptelen házsorai között. Ilonka leült az ablak mellé, egy csinos fiatal asszonnyal szemben, aki iskolásfüzeteket javíttatott a térdén. A címkék elárulták a latin dolgozatokat.

- Kézit csókolom - köszönt Ilonka, mintha ismerné. A fiatal asszony szórakozottan rámosolygott, biccentett, s folytatta a javítást.

- Tanárnő kérem - szólította Ilonka a hölgyet -, valami angol vagy svájci iskolát keresek itt a Zuglóban... Hol kell leszállnom? És miféle iskola az?

A fiatal asszony gyors, kutató pillantást vetett a furcsán öltözött, értelmes arcú lányra, s kissé idegenkedve kérdezte:

- Föl akarod ott magad vétetni, kislányom?

- Én? Á, dehogy... hiszen én gimnazista vagyok. Csak a vicinénk megkért, érdeklődjem. Nagyon szegények, apa nincs, pincében laknak a sok kisgyerekekkel, megsajnálta őket... A kislánya lop, és fiúkkal csavarog... Ezt az új intézetet ajánlották neki... Jó helyen vannak ott a lányok?

- Nagyon helyes, nagyon helyes, jobb helyre nem is fordulhatnának. Ismerem az iskolát; egy külföldi protestáns szervezet tartja fenn, fiatalokú lányoknak... a kommün alatt lezüllött ifjúság megmentésére. - A hölgy fölsóhajtott. - Hihetetlen, hogy micsoda rombolást végzett az a négy hónap a gyermekekben! De Isten segítségével be fogjuk gyógyítani a sebeket. Ez az intézmény egy modern pedagógiai elvek szerint vezetett munkaiskola, bentlakással. Tizenhárom-tizenhat éves megbotlott leányokat vesznek föl, szakmát adnak nekik, és visszavezetik őket az istenfélő, becsületes emberek társadalmába. A második megállónál szállj le, kislányom. - A tanárnő kedves mosollyal fejezte be a társalgást, s ismét füzetébe mélyedt.

- Köszönöm szépen... - rebegte Ilonka szelíden, aztán kinézett az ablakon, s egy fintort vágott a másik sínen szembefutó villamos felé. „No nem baj - vigasztalta magát. - Itt legalább nem kell gyónni, s ez nagy könnyebbség. Tehát az új lecke: az istenfélelem. Nem fogok belőle jelesen vizsgázni, annyi szent. De majd igyekszem.”

*

Leszállt a villamosról, s máris elébe meredt a frissen vakolt, rideg kaszárnyaépület, az aranybetűs felirattal:

A TÖRVÉNYNEK BETÖLTÉSE A SZERETET

Pál lev. a Róm. 13. r. 10. v.

Lenyomta a nehéz kilincset. A kilincs azonban nem engedett.

Most a csengővel próbálkozott. Az éles rikoltásra hosszú, tompa zúgás felelt, kaput azonban nem nyitottak. Várt egy ideig, s újra csengetett. Ekkor a bejárat mellől, a falba vágott nyíláson át kiszólt egy nyers hang:

- Ne csöngessen annyiszor! Jöjjön be.

Az ajtó most már kinyílt.

A portásfülke előtt fekete ruhás, simára fésült asszony állt; tekintete a kislány feje fölött valahová messze, talán e bolygón túli tájakra nézett.

- Felvételre szeretnék jelentkezni.

- Várjon - mondta a portásnő. - Oda álljon a sarokba, a lépcső mellé. A lépcsőt széles üvegfal zárta el az előtértől. - Ne támaszkodjon az üvegnek! - A nő bement a fülkébe. Házi telefonon beszélt valakivel.

- Jöjjön - mondta aztán a kislánynak, s az egyik karikára fűzött kulccsal nyitotta az üveгаjtót.

- Törölje meg a lábát. Alaposabban.

A dísztelen, széles lépcsőház ijesztően tiszta volt. Mintha testetlen lelkek közlekednének rajta, akik nem járnak cipőben. Az asszony az emeleten másik kulccsal kinyitott egy fehérre lakkozott ajtót, melynek nem volt kilincse, csak gombja. Míg a portásnő a kulcsaival babrált, Ilonka észrevette, hogy a tágas folyosóra csupa ilyen kilincs nélküli ajtó nyílik.

A szobában nagytestű, negyvenes asszonyt talált. Világoskék vászonruhát, ropogósra keményített fehér kötényt, fehér bóbitát viselt. Csattanós-piros arca, mint a pogácsaalma; az embernek kedve támadna beléharapni. De a tekintetében nem volt semmi kedvesség. Olyan szakavatottan nézte meg a belépőt, mint egy tárgyat, melyet mindjárt megfelelő helyen el kell raktározni.

- Felvételre szeretnék jelentkezni, kedves nővér - mondta Ilonka.

- Itt nincsenek semmiféle „kedves nővérek”, mi diakonissza testvérek vagyunk - szólt a kékruhás nő, rendreutasítóan. - Nem tudja? - S feleletet sem várva, megkérdezte:

- Gyászol?

- Édesapámat gyászolom - felelte Ilonka elpirulva, pedig igazat mondott: hirtelen úgy érezte, mintha most, ebben a szobában, megint elvesztette volna apukát. - Teljesen árva lettem.

- Ez nem árvaház - mondta a nő ridegen. - Itt dolgozni kell.

- Tudom, diakonissza testvér. Dolgozni akarok és imádkozni. Senkim sincs... Senkim sincs, csak az Isten.

- Isten mindenütt jelen van, és végtelen irgalmában beköltözik az elvetemült bűnös szívébe is, ha az nyomorúságában hozzá kiált És akkor a bűnös szív is az Ő temploma lesz. - A diakonissza kis szünetet tartott, aztán hozzátette: - Közel vagyok az Úr a töredelmes szívekhez, és a töredelmes lelkeket megtartja, 34. zsoltár, 19. vers. - Majd összekulcsolta kezét, s lehajtott fővel kurta áhítatot tartott.

- Ámen - mondta Ilonka zavartan. - Jövel, édes Jézus.

Az almapiros nő hirtelen fölszegte fejét.

- Miért nem hord gyászfátyolt?

Ilonka rövid fürtjeihez kapott. Ez a haj...!

A másik szárazon folytatta:

- Pál apostolnál írva vagyok: Tiszteld a te atyádat és a te anyádat, hogy jól legyen néked dolgod, és hosszú életű légy e földön, mely első parancsolat az ígérettel egyetemben, levél az Efezusbeliekhez, 6. rész, 2.3. vers. Maga meg csupasz fejjel járkal a gyászévben? Szálljon magába, leány. Talán bocsánatot nyer rút tiszteletlenségéért. Mert igen irgalmas az Úr és könyörülő, Jakab levele, 5. rész, 11. vers.

- Elvesztettem a fátyolos kalapomat... ma délelőtt... a vasútnál... a nagy tolongásban... - dadogta a kislány.

- Vidéki?

- A Bácskából menekültem, csak a ruháimat hozhattam magammal. Nincs hová mennem, diakonissza testvér, nem ismerek itt senkit... Pénzem sincs... Nem szeretnék... nem szeretnék az utcára kerülni...

- Őrizetbevételben, bíróság előtt volt? Javítóintézetbe utalva volt? - kérdezte a pogácsaalma hidegen.

- De kérem... én tisztességes lány vagyok!

- Mind ezzel kezd. Beteg?

- Teljesen egészséges vagyok - felelte Ilonka. - Tavaly a tüdőmmel volt egy kis baj, egy kis hurut, de már teljesen meggyógyult...

- Ne tetesse magát. Jól tudja, miről van szó. A tüdejére egyelőre nem vagyunk kíváncsiak. De betegséget nem engedünk ide behurcolni. Holnap reggel orvosi vizsgálatra megy. Itt a házban.

„...Tehát fölvesz...” - gondolta Ilonka megkönnyebbülve.

- És... milyen szakmát tanulhatok itt? - kérdezte.

- A lányok házimunkával kezdik. Súrolás, kefézés, szénhordás, meg ami munka a házban adódik. Ha látjuk magában az igyekezetet, később művirágkészítést, kézi- és esetleg géphímzést tanulhat. Nos, mit néz?

- Csak arra gondoltam, hogy jobb szeretnék szabás-varrást vagy cipőfelsőrész-készítést tanulni, annak később nagyobb hasznát látom... Nem a házimunkától húzódozom, megszoktam én azt, csakhogy...

- Szóval a munkától húzódozik, a kitartó, figyelmet igénylő munkától, amelynél nem lehet viháncolni, és minduntalan fölugrálni a munkaasztal mellől. Ezt is ismerjük. Nem baj. Itt majd megtanulja, hogy minden munka Istenért legyen. Pál apostol ír a Kolosszébeliekhez:

És valamit cselekesztek, szívetek szerint cselekedjétek, mint az Úrnak és nem embereknek, 4. rész, 23. vers. Meglássad, hogy amely szolgálatot az Úrban vettél, azt betöltsed, 4. rész, 17. vers.

Ilonka papírrózsákat látott, emeletnyi magasságban, s háta mögött lángpallossal az Úr angyala ösztökölte, hogy gyorsabban, még gyorsabban tekerje a vékony drótra a zöld csíkokat...

- Kérem, ahogy parancsolja, diakonissza testvér - mondta nagyon halkán. - Akkor most elhoznám a ruhámat.

A piros képű asszony megnyomta a falicsengő gombját.

- A ruhájáért majd elküldünk. Átadom a csoportvezető testvérnek, fölveszik az adatait. Iratai vannak?

- Minden a táskámban maradt - mondta a kislány hirtelen fölvidulva. - S a ruhámért magamnak kell elmennem... Nem tudom megadni a címet. Mondtam, diakonissza testvér, nem ismerek én senkit Budapesten, a Keletinél megkértem egy nénit... nagyon rendes asszony volt, egy ház mesterné... hogy otthagyhassam a holmimat. Hát ha nem vesznek föl az iskolába, nehéz a táska, nem szerettem volna hiába cipelni. A házat megismerem, de én bizony nem néztem meg se az utca nevét, se a házszámot, gondoltam, úgylát odatalálok.

- El kell kísértetni - szólt a csoportvezető diakonissza, aki a kislány első szavainál lépett a szobába. Ő is olyan derűs világoskék-fehérbe öltözött, mint a másik nő, de a tekintetéből hidegség és szigor áradt.

- Igen, el kell kísértetni - mondta a másik, s egy táblázat fölé hajolt. Mutatóujjával végigfutott a rovatokon, majd a csoportvezetőhöz fordult: - De ma nem adhatok kísértőt. Senkit sem vonhatok el a munkájától. A lány holnap menjen a ruhájáért. Hogy hívják?

- Sárosi... Sárosi Helén... De hát nekem... - kezdte Ilonka izgatottan.

- Előneve van? - kérdezte a csoportvezető. - Nem hazudik maga?

- Nem... Nekem nincs előnevem kérem, csak Sárosi Helén vagyok, így is akartam mondani. De diakonissza testvér, nekem azonnal el kell mennem a táskáért. Pillanatnyi nyugtom sem volna, a téli meg a tavaszi kabátom meg a cipőm is benne van... Ha elvesz... - S a két nő mozdulatlan arcát látva, hozzátette: - A családi bibliánk is a csomagban van. Ezerhétszáz-huszonnyolcból kelt benne az első bejegyzés. Ez minden, amit szegény édesapám holmijából magammal hozhattam...

A két diakonissza összenézett. A felettes alig észrevehetően vállat vont.

- Elvégre mi senkit nem kényszerítünk, hogy az iskolánkba lépjen - mondta hidegen. - Az Úr útjai kifürkészhetetlenek. Ha visszajön, föl vesszük. Ha nem jön vissza, akkor teljesedjék az Ő szent akarata! Mehet a ruhájáért.

- Visszajövök, hogyne jönnék vissza! - mondta a kislány, és szinte hálásan nézett a két világoskék-fehér nőre. - Hiszen magamtól jöttem ide... De ne tessék két-három óránál hamarabb visszavárni, messze a Keleti, a táskámban meg igen nehéz...

Majdnem „dicsértessék”-kel búcsúzott, de még idejekorán észbe kapott: - Isten velük - mondta.

- Előbb írja alá ezt a nyilatkozatot.

A kislány el sem olvasta az elébe tolt gépírást. Most már mindegy! Aláírta a nevét. Két es-ipszilonnal. Sárossy. Hadd legyen meg az örömük!

S repült le a lépcsőn. A villanyportás tompán zúgott, kinyíltak előtte az ajtók.

Kiszabadult.

*

Sömjén ügyvéd várójában nagyon sokan ültek.

„Úristen, ha én ezeket kivárom, még lekésem a találkozót Sanyival” - gondolta Ilonka. De hamarosan megnyugodott. A szomszéd szoba lefüggönyözött ajtajából egy csinos fiatal lány szólította a várakozókat; volt hogy ketten is mentek be egyszerre. S néhány perc múlva már a másik kijáraton el is távozhattak, mert sorra került a következő. Csak egy öszülő, bájos hölgy időzött jó fél óráig az ügyvédnél.

A kislány elterpeszkedett karosszékeiben. Sűrű szövésű függönyök burkolták homályba a pipázónak berendezett szobát. A fotelekben ülő ügyfelek, mintha foghúzásra várakoznának. Ki tudja, talán gyilkosok, sikkasztók, panamisták hozzátartozói... Hanem a hely kissé színpadias volt. Ez a nagy kriminalista jó rendező lehet. A megszürt világítás letompította a színeket, elmosta a formákat; mint egy idegeket zsongító injekció, készítette föl a felet, hogy odabent megadással fogadjon minden kínos értesülést. A sok keleti szőnyeg a legkisebb neszt is fölfogta; ebben a csöndben volt valami a tragédiák utolsó felvonását megelőző percek szorongó némaságából.

A kislány szeme lassanként megszokta a cigarettafüstös homályt, s kíváncsian tapogatta végig a díszletet, a kellékeket. A sarokban a török díványok aranyhímzésű párnái henyélni hívo-gattak; süppedős alacsony fotelek álltak a gyöngyházzal berakott dohányzóasztalkák körül, az asztalokon szépen megmunkált, furcsa bronztárgyak; egy állványon csibukgyűjtemény, mellette vízpipa. A falakat teljesen beborították az olajfestmények. Keleti tárgyú valamennyi: parázsló szemű arab szépségek kínálták olvatag idomaikat, itt burnuszos beduin vágtatott fehér paripáján a bókáló pálmák alatt, ott mecsetek, minaretek fehérlettek, amott a bazár zsivajgott tömördek népével, s mindjárt mellette idétlen teve bámult a pusztaságba, bölcs, közönyös szemekkel. Émelyítő bőségben áradt a tarkabarka vásári egzotikum a szoba mesterkelt fülleltetésébe.

„Ejha - gondolta a kislány, mikor szeme egy vérvörös sivatagi naplementéhez érkezett. Maga sem tudta, miért, a sufni, a Petőfi-kép, meg Olló konzervdobozban viruló papírrózsái jutottak eszébe, és már nem érezte olyan förtelmesnek azokat a szegény művirágokat. - De vajon jó helyen járok-e itt?”

Az egyetemista lányok, akik tizenhét nyarán belépőjegyhez jutottak a hazaárulásért perbe fogott Duczynska Ilona főtárgyalására, mind beléserettek a húszéves kollégina védőjébe, a hamvas bőrű, ősz, elegáns, karcsú Sömjén Gézába. Már a tárgyalás elején megbűvölte őket a neves ügyvéd gyönyörű, mély orgánuma; elkáprázva hallgatták első összecsapását a honvéd-ügyésszel. Duczynska a várt halálos ítélet helyett két és fél évet kapott. Mi az? Heteken belül úgylis kitör a forradalom, s megnyílnak börtöne kapui! Ida, a meg nem vesztegethető, akkor is gúnyos megjegyzéseket tett. „Mit lelkendeztek, kisasszonyok? - kérdezte. - Sömjént busásan megfizették Duczynska gazdag külföldi rokonai, hogy elvállalja a zimmerwaldi eszméket terjesztő húgocska védelmét - s amellet ez a burzsoá ügyvéd, a sok pénzért, csapnivaló munkát végzett.” - És Idának a maga szempontjából igaza is volt. Sömjén Géza, Duczynska szándékait semmibe véve, nevetségbe fullasztotta ügyfele egész tevékenységét, kamaszosan rajongó kis úrilánynak tüntette föl a forradalmárnőt, s együgyű fickóknak galileista társait.

A hallgatóság első sorában egy harmincöt-negyven év körüli, jól öltözött nő ült, aki leplezetlen izgalommal figyelte a főtárgyalást - mindaddig, míg a hadbíróság ki nem ürítettette a termet. Ez az asszony dr. Salgó Gézané, Berman Nelly, a sokat szereplő feminista volt.

Nelly férje, dr. Salgó, az ismert ügyvéd, akit csak a „másik Géza” néven emlegettek, mint népfölkelő tiszt vonult be a háború utolsó évében, s a hadbíróságra került. Ő képviselte a vádat a pécsi katonai lázadás rögtönítélő bíróság elé állított résztvevői ellen. Akkor májusban a monarchia eresztékei már recsegték-ropogtak. Mindenki tudta, hogy a háborút elvesztették,

mindenki tudta, amit a csendőrség főfelügyelője hivatalosan is jelentett: több százezer magyar katonaszökevény bujkál az országban, a front mögött naponta robbannak ki katonai zendülések - és Salgó Géza, ez a fekete parolis, lapuló fiskális halálos ítélet kiszabását kérte Pécssett tizenkét fiatal közlegény fejére. De Salgó Nelly a kivégzések után is tüntetően ott ült a hallgatóság első sorában a baloldaliak ellen folyó perek főtárgyalásain, forró rokonszenvvvel és néma helyesléssel figyelve a vádlottakat. A galileisták főtárgyalásán is elfoglalta szokott helyét: fekete szemét hol a kis Duczynskára, hol a védőjére függesztette. Ez a szempár a szavaknál is érthetőbben beszélt: minden megfontolást elvető kiállásra sarkallta a lányt, szuggerálta a férfit. Hatalmas vállaival, erős mellével, bús fekete fejével lenyűgözött amazonnak vélted volna inkább, mint egy mesésen kereső pesti ügyvéd feleségének. Amikor a hadbíróság elrendelte a zárt tárgyalást, s a hallgatóság zúgolódva vonult ki a tereméből, Nelly még megfordult az ajtóban, egy olyan hosszú, gyilkosan gyűlölködő pillantást vetett a hadbírák merev arcára, hogy senki sem csodálkozott volna, ha ott menten letartóztatják.

Sokan tudták róla, hogy tizenhat éves korában titkon már jegyben járt a Salgó irodájában bojtárkodó Sömjénnel. De aztán a „másik Gézához” kényszerítették. Négy év alatt három leánygyermeket szült neki, s egyre boldogtalanabb, nyugtalanabb lett. Majd a kommün alatt eladósorban levő lányai rábeszélésére elvált Salgótól. Pesten szélteben-hosszában beszéltek - egyébként a férj, a feleség és az elhagyott vőlegény is terjesztette a maga baráti körében -, hogy ennek a házasságnak a Pécssett hozott tizenkét halálos ítélet adta meg a kegyelemdőfést. Sömjén, aki tisztos távolból hűségesen várt Nellyjére, huszonkét év után feleségül vehette egykori menyasszonyát. Azután a láncait széttépő amazon, a feministákkal együtt, rövidesen eltűnt a közéletből.

Ilonka beleunt a beduin szépségek és a tevék nézegetésébe, s nem bánta volna, ha a fekete Nelly most váratlanul belépne a szobába, és...

De már szólították is.

A magas dolgozóból csak a mennyezetig érő könyvespolcokat meg középpűt a csillárnak főlserelt, vasláncon függő vitorláshajót látta, melynek piros villanykörtéi nyugtalan foltokat vetettek a homályos szobába - s máris leültették az íróasztal mellé. Az olvasólámpa csak egy óriási tintatartóra, egy blokkra meg az ezüst villanycsengőre vetítette fehér fénykörét.

- Ismerem a helyzetet, kislányom - mondta a szép Sömjén Géza. - Ida nénje a minap nálam járt egy kis munkával, s megkérdezte, nem tudnék-e valami nyugodt helyet magácska számára. Sajnos, biztatás nélkül kellett elengednem. Bevallom, már arra is gondoltam, hogy meghívom magácskát egy-két hétre hozzánk, de elvettem, el kellett vetnem ezt a csábító gondolatot. Talán tudja, hogy feleségem leánykái jóformán többet vannak nálunk, mint az otthonukban, édesapjuknál... Nem tehetem, kislányom, nem tehetem, már csak Salgó kollégám iránti tekintetből sem... Egy csésze feketét azért megiszik velem, ugye? - S íróasztalán kétszer megnyomta a csengőt.

Ilonka elhárító mozdulatot tett. De rögtön fölrémlett benne Sanyi félelmetes sógornője, akihez ma este talán el kell mennie, s mégis megkockáztatott egy kérdést:

- Nem úgy gondoltam, hogy a családjánál alkalmatlankodjam, ügyvéd úr - mondta kissé bizonytalanul. - De ha ön nem tud segíteni, talán a felesége... Nem beszélhetnék vele? A feministák... hiszen a feministák között többen rokonszenveztek velünk...

- Ó, a feministák...! Csak ide, Edit kérem, az íróasztalra - mondta Sömjén a csinos lánynak, aki behozta a kávé. - Keserűen parancsolja, vagy édesen? - mosolygott Ilonkára, kezében a csíptetőbe fogott cukorral. S hogy nem kapott választ, egy apró kockát a csészébe ejtett. - A feministák már tizenkilenc elején lejáraták magukat, egy szavuk sem volt többé, sem a városnál, sem másutt. Ma pedig...! Ismeri Bédy-Schwimmer Rózsát? - A látogató bólintott. -

Nos, akkor meg fog érteni. A feministák nagy baklövést követtek el: tizenkilenc elején ki-erőszakolták Károlyiéknál, hogy legalább egy-két nőt küldjön ki valahová követnek. Károlyi csakugyan kinevezte Rózsikát Bernbe. Roppant derék, képzett nő, de - *honni soit qui mal y pense*, akarom mondani: tisztesség ne essék szólván, a társasági modor ábécéjét sem ismeri. S mi történt? A francia követ estélyén az indiai gyermekházasságok borzalmairól csevegett az angol követ feleségével, az olasz követ feleségének pedig előadást tartott az egyház és az állam elválasztásának szükségességéről. Az előadás azzal végződött, hogy a szép olasz grófné türelmét veszítve sarkon fordult, és faképnél hagyta Rózsikát. Az egész berni társaság hetekig ezen derült. Ami a dolog lényegét illeti, Rózsikának tökéletesen igaza volt, de hát kérem...

Sömjén újabb feketét töltött magának, fölhörpintette, majd eltolta a tálcat, így folytatta:

- Ha a feleségemet küldik ki Bernbe, mint ahogy volt is szó róla, biztosíthatom, nem vallunk kudarcot. Éppen tegnap kapott másodszor meghívást a fiatal Széchenyi grófné teadélutánjára. Gondolom, magácska is hallotta e bájos hölgy nevét, Vanderbilt-lány, az egész Gyermekvédő Ligát ő finanszírozza... Látja, a teáról jut eszembe, milyen figyelmetlen vagyok, ugye tölthetek magának is még egy csésze kávé? Mondhatom, feleségem a Széchenyiéknél rendezett első teán az egész társaság középpontja volt, és... No, ne menjen még, szabad még egy feketét? Úgy örülök, hogy elbeszélgethetek magácskával. Ida nővérével is roppant érdekes eszmecseréket szoktunk folytatni... Keserűn parancsolja, vagy édesen?

A cukorcsíptető várakozva állt meg a levegőben.

„Nem fogsz lerázni - gondolta Ilonka. - Ida nővérem évekig gürcölt a buta lányaid mellett, most az egyszer mutasd meg te is, mennyit érsz.” - És gyorsan kimondta:

- Nem is úgy gondolom, ügyvéd úr, hogy a feministák hivatalos úton helyezzenek el. Tudom, ez most lehetetlen. Hanem a felesége... baráti összeköttetései révén... a felesége talán tudna valakit, aki...

Sömjén lecsapta a cukortartó fedelét.

- Szegény gyermekem, szegény kislányom... - kezdte behízselő hangon, hogy jóvátegye az ezüstdoboz kemény kattanását. - Szegény kicsi lányom, hát azt hiszi, nem vezettem volna be kérés nélkül a feleségemhez, ha ő ebben az ügyben segítségünkre lehetne? Sajnos, meg kell mondanom magácskának: szegény feleségem fél éve betegeskedik. - Sömjén tekintete elborult; hosszú ujjával hátrasimította ősz haját, le a tarkójáig. - A szíve nincs rendben. Az izgalmak, a három politikai fordulat, a családi ügyeink - mindez roppant megviselte. Teljesen visszavonult a társadalmi munkától. Drága, szegény asszony a legnagyobb kíméletre szorul. Két hete föl sem engedem kelni az ágyból, úgyhogy pillanatnyilag...

Ilonka fölállt.

- Hát akkor...

Még kezét sem nyújtott az ügyvédnek, amikor kivágódott a harmadik szoba ajtaja. Kövér, élénk, tizenhétéves-forma kislány rontott be, egyenesen Sömjénhez futott, s a csészéket fölborítva, a nyakába ugrott.

- Kezit csókolom, Géza bácsi, hol a mama? - hadarta szelesen. Kalapja a földre esett, haja kibomlott. - Máris indulnunk kellene, a mama megígérte, hogy ma ő jön velem az Operába. De előtte Bácskaiéknál teázunk, különben megint a papával tölthetem az estét! Hol a mama!

- De gyermekem - Sömjén gyöngéden lefejtette magáról a lányt. - Micsoda dolog, bejelentés nélkül betörni Géza bácsihoz, mikor feleket fogad? És...

A kislány a szavába vágott:

- Edit azt mondta, nincs bent senki. - Durcás arccal Sömjén székének karfájára telepedett, s a cukortartóért nyúlt.

- Micsoda modor ez, gyermekem? Bocsásson meg - fordult Sömjén a látogatóhoz -, bemutatom magának a legkisebb lányunkat. Médi - Ilona. - A fruskák kezét fogtak. - Médi, mint látja, a legszeleburdibb és legszórakozottabb ifjú hölgy egész Budapesten. Operába készül, fölrohan a mamájáért, hogy majd együtt mennek, és elfelejti, hogy az édesanyja két hete gyengélkedik. Médikém, most hagyj magunkra, egy óra múlva megbeszéljük az esti programot. Addig menj be anyádhoz, kérlek.

Médi furcsa arcot vágott. Bambán meredt mostohaapjára, majd hirtelen egy kis cinkos mosoly villant föl szemében. Ilonka látta: most mindjárt ő is belép a játékba.

S valóban, Médi a homlokára csapott.

- Ó, én idióta! Úristen, Géza bácsi, mondd, hát nem én vagyok anya három lánya közül a legkomiszabb? Így megfélekezni mindenről, de mindenről!

A csúnya játék mégis zavarba hozhatta Médit, mert mélyen elpirult, s ahogy jött, mint a szélvész, kiszáguldott a szobából.

Ilonka fölugrott a karosszékből. De Sömjén két vállánál fogva gyöngéden visszanyomta a helyére.

- Öt percig tartóztatom még, kislányom - mondta, s ismét csengetett. - A feminista asszonyoknál sokkal előkelőbb dámához szeretném beajánlani magácskát. Ha valaki, hát ez a hölgy tehet valamit - még ma is. Angol levél lesz. Edit - mondta az ajtóban megjelenő gépíróőrnőnek. - Saját kézbe, cégjelzés, másolat nélkül. Külön magyar fordítást kérek a kisasszony számára. Diktálok, fiam.

Ilonka elképedve bámult az ügyvédre. Már nyelvén volt a gorombaság, de nem tudta, utána hogyan szabadulna innen, hát lenyelte, s megvárta, míg Sömjén eldarálta az érthetetlen szöveget, s míg a másik szobában elkészült a levél. Sömjén közben még a lelkére kötötte: személyesen adja át a címzettnek. A másik tanácsot Ilonka már csak fél füllel hallotta: a látogatásnál célszerű lenne kissé választékosabb öltözkében megjelenni... Zúgott a feje, émelygett.

Aztán zsebre vágta a levelet, s kelletlenül elfogadta Sömjén búcsúra nyújtott kezét.

Lebotorkált a lépcsőn, megállt a kapualjban, s csak forgatta a vastag, merített papírból készült borítékot. Az istenfáját! Ez a Széchenyinének szól! Na, Szekeres Ilona, ilyet se pipáltak még neked. Nézd csak meg, mi az istencsudáját kell annak az amerikai multimilliomos grófnének átadnod?

Feltépte a borítékot, elolvasta a fordítást:

Méltóságos Grófné!

Emberbaráti, jóságos szívére hivatkozva, engedje meg, hogy legszemélyesebb jóindulatába ajánljam, e levél átadóját, egy nagy műveltségű, sokat próbált budapesti család ifjú sarját, aki az események következtében vagyon, támasz, család és otthon nélkül maradt. Teljesen kiszolgáltatva a nyers környezet kivédhetetlen támadásainak, leányerényét veszélyeztetve látja, s oltalmat, fedezet keres valamely szociális vagy vallási intézmény védő falai között. Ha Méltóságos Grófné bármit tehetne e gyermek érdekében, hálára köteleznék

*tisztelő hívét és alázatos szolgáját
dr. Sömjén Géza s. k.*

- A leányerényem! - Ilonka kiköpött a lépcsőház tükörfényes márványpadlójára, aztán darabokra tépte a papírokat, s már emelte karját, hogy a sarokba vágja a kérvény roncsait, de mást gondolt. Kiment a körútra, s az első útjába kerülő szemetesládába dobta. „Mit lehessen tudni...!” - gondolta. Az Andrássy út sarkán álló óra ötöt mutatott. Ez jó! Csak másfél óra múlva kell találkoznia Sanyival.

*

(- Szamár vagy, fiam - mondta később Ida -, hiszen Sömjén lényegében teljesítette a kérésedet. Nem is hittem volna, hogy ilyen tisztességes. Félti a feleségét, félti a lányokat, ezt nem veheted rossznéven tőle. Azonkívül - fél Salgótól. Ha kiszivárogná, hogy Nelly férje kommunistát bujtat - ami ilyen családban aligha maradhat titok -, Salgó menten kitörné a szép Sömjén nyakát! A legjobb helyre ajánlott, édes fiam; Vanderbilt Gladyshez vagy a pártfogoltjához senki sem mer hozzányúlni. Még mit nem! A levél pedig remekmű volt! Nem érted? Csodálatos virágnnyelven írta meg, és mégis mindent megmondott. Csak nem képzeled, hogy egy pesti ügyvéd egyszerűen rátelefonál Gladysre: Grófné, szíveskedjék sürgősen elbujtatni az én kis házi kommunistámat, egy Hajdu-rokont, akit Héjjasék üldöznek, s nincs hol lehajtania a fejét! Mondom, szamár vagy, ha egy pillanatig is így képzelted.

- Úgy képzeltem - felelte Ilonka komoran -, hogy Sömjén akkor ott a kalózhajó lámpásának fényében hirtelen meggondolta magát. Ahogy mondod: egy Hajdu-rokon valamikor még érdekes kapcsolat lehet. Miért ne tegyen két lóra egyszerre - ha ezzel semmit sem kockáztat?

Ida elnézte egy darabig húga megnyúlt arcát, mely most szinte koravénnek tűnt. S ezúttal adós maradt a válasszal.)

*

Még remegett a fölindulástól, el volt gyöngülve; villamosra ült. A Kígyó téri végállomásnál leszállt, s nem törődve a veszéllyel, hogy fölismerik, a régi Váci utca felé indult. A találkozói majd nézegeti a kirakatokat, eltereli a gondolatait Sömjénről, s megnyugszik. Évek óta nem járt a Belvárosban, sosem érdekelték az üzletek meg a korzózók. Meglepődött, mennyire elsűrűskült ez az utca a háborús időkben. Az élénk, elegáns, keskeny nagyvárosi utcára azóta vidékies unalom nehezedett: a régi házak vakolata málladozott, csillag alakban szétfutó papírcsíkok tartották össze a drága kis boltok repedt kirakatüvegét; mögöttük alig volt áru, s bent, a gyatrán világított helyiségben, a pultokra könyökölve várták a segédek a ritka vevőt. Csak a virágkereskedés s az ékszerüzlet előtt várakozott egy-egy külföldi rendszámú automobil. A borús, meleg tavaszi délután esőt ígért, sétálók nem voltak. Csupán egy porcelánnadrágos, sárga kesztyűs, monoklis gavallér lépdelt a kocsit közepén a testőreivel, két hatalmas farkaskutyával, jobbra-balra nézelődve, hogy kibe tudna belékötni. A korzó örökös rémét, ezt a duplaelőneves, nyugalmazott huszárkapitányt, aki arcpirító ocsmányságokat mondogatott a mellette elhaladó nőknek, nem fékezte meg senki. A kapitány ugyan nem párbajozott, amióta egyik ellenfelének golyója szétroncsolta jobb csuklóját, de a kutyák nélkül nem ment az utcára. Ilonka egy kirakat elé állt, s háttal az úttestnek, megvárta, hogy a hírhedt hármas elhaladjon mögötte.

A kirakatban üres kalaptartó árválkodott a rádobott fátyollal. Három oldalt földig érő, csiszolt tükrökben látszott a keskeny utca, s az utcán, három nézetben, egyetlen emberi figura, egy fekete ruhás nő. Ilonka első pillanatban nem ismert magára, aztán kíváncsian tanulmányozni kezdte azt az idegen lényt, aki a kirakattól szembenézett vele.

Hetek óta nem állt tükör előtt, még a fésülködésnél sem: Fehéréknél apró zsebtükreben igazította meg a haját. A kényszerű alakoskodás kedvét szegte; nem játszott már, nem akart igazi szerepeket. A tükörkép idegen nőjében olyan vonásokat fedezett föl, melyeket eddig hasztalan igyekezett magában kialakítani: testének anyaga makacsul ellenállt. Az idegen

lénynek tojásdadan elkeskenyülő, érdekes arca volt, csontos, de vékony orral, puha, kicsit nagy szájjal s alig hunyorgó, szép csillogó szemekkel. Ilonka gondosan szemügyre vette ezt az alakot, aki már alig emlékeztette saját, esetlen kis figurájára. Válla széles volt; az öreges fekete blúz selyméből lágyan domborodtak ki formás keblei. Dereka is sokkal vékonyabb volt az övéénél, termete inkább izmosnak tűnt, mint kövérnek, még a más méretére készült ruhában is. A hosszú szoknya eltakarta a bokáját. „Még ma fölszegem egy arasznyival - gondolta Ilonka -, s a föld alól is kerítek valami csinos ruhát.” - Egyre elégedettebben nézte a tükörképét. - „Hát ilyen volnék?” - álmélkodott. Oldalnézetből látta csak, mennyire megnőtt, megvékonyodott. „Senki sem hinné, hogy csak tizenöt és fél éves vagyok. Két-három hónap alatt nővé lettem. Ida rám sem ismer majd, ha hazamegyek.”

Haza! Az otthon oly távolinak tűnt e pillanatban, mint kinőtt, levetett, régi énje. - „Ma este talán haza kell mennem, de hiába változtam meg, azért még fölismerhetnek. Csak a hajam volna másféle - nyugtalankodott. Ostobaság ez a szabadgondolkodó hajviselet. Az ember ne vágja folyton a többiek fejéhez a nézeteit. Különb is, az én tapasztalataimmal mosolyognom kell a drága George Sandon - mit látott ő az életből? Nagy dáma volt, az is maradt holta napjáig, minden bohémeskedés ellenére. S mi vagyok én? A kis vörös, a kis vörös; mindenkinek a frizurámon akad meg először a szeme. Hát nem leszek vörös. Nem! Akkor a kutya sem ismer rám. És talán Ida is hazaenged.”

Rákacsintott a tükörképére, mintha kedves pajtások lennének, elbúcsúzott tőle, s egy kapu alá állt, hogy összeszámolja pénzét. Azután fodrászüzletet keresett.

A Régiposta utcai kis helyiségben égő gázlángok nyári meleget ontottak. Éppen végeztek az egyetlen hölgyvendéggel. Ilonka egy kézmozdulattal elhárította a hajlongó segédet, s a mesterhez fordult.

- Megföstetném a hajam. Mibe kerül?

A válasz mehökkentette. Ilyen hatalmas összeggel nem számolt. De már nem visszakozhatott.

- Rendben van. És mennyi ideig tart?

- Egy óra, másfél - mondta a mester. - Nálam nem szokás menetrend szerint dolgozni. A mi hölgyeink ráérnek.

Ilonka vállat vont, s leült a forgatható székre.

- Aranyszőkét parancsol vagy hamvasszőkét? - kérdezte a segéd, fésűjével belekapva a vendég hajába.

Ilonka csalódottan emelte föl a tekintetét.

- A mestert kérem.

- A mester úr jelenleg el van foglalva, hölgyem - vigyorgott rá a segéd a tükörből. S valóban, a helyiség végéből, a függönnyel elválasztott térségből, hallatszott a férfi hangja:

- Zöld az adu.

- Kvárt a bélával, százas, ultimó - csattogtak a kidobott lapok.

- Ha nem siet a hölgy... - kezdte a segéd.

- Sietek - intette le Ilonka. - Fogjon hozzá.

- Méltóztassék teljes bizalommal lenni. Részemről ehhez a *teint*-hez az aranyszőkét ajánlom.

- Feketére fesse.

- Parancs. Talán a legújabb kékesfekete árnyalatot?
- Nem. Koromfeketét vagy szénfeketét, nem tudom, minek hívják.
- Igenis, csókolom a kezeit. Tessék rám bízni. - A segéd akkorát hajolt, hogy a feje majdnem belebukott a vendég ölébe.

Ilonka a tükörből követte az unalmas műveletet. Kis fésűvel és fogas csíptetőkkal barázdákat nyitottak a feje búbján, sűrűn egymás mellett, s a választék mentén festékes vattával tapogatták a hajszálakat. A munka fele már elkészült, amikor a kirakatbelinél is idegenebb arc nézett vissza rá a tükörből. Margithoz hasonlított inkább, mint eddigi énjéhez.

- Egy fekete copf mibe kerül? - kérdezte hirtelen ötlettel, a nénye görögös nagy kontyára gondolva.
- Kétszáz korona. Vendéghaját méltóztatik? - kérdezte a segéd a tükörből.
- Nem, köszönöm. Csak érdeklődtem - mondta Ilonka. Maradék pénzből arra már nem futotta volna.
- Bálba készül, hölgyem? - kérdezte megint a vigyorgó ábrázat.
- Igen, bálba. Fess katonatisztek fognak megtáncoltatni.

A segéd festékes ujjai végigsimítottak a felemás fürtökön, s várakozva megálltak a vendég nyakszirtjén:

- Ha nem veszi tolakodásnak, hölgyem, jövő vasárnap együtt szórakozhatnánk. Tudok egy...
- Szíveskedjék a hajammal foglalkozni - lökte el Ilonka a segéd karját. Legszívesebben fölugrott volna, kifutott volna az utcára. De ezzel a fejjel...? Elővette a ráspolját, s körmeit kezdte tisztogatni, hogy ne is lássa azt a vigyorgó ábrázatot.
- Oppardon. - A segéd festékes ujjai megint a kislány feje búbján babráltak.

Ilonka maradék pénzén másfél méter, tenyérnyi széles, fekete atlaszszalagot vásárolt. Egy kapu alatt körülkötötte a fején, nyakszirtjén meg egy nagy masni pótolta a kontyot. Vissza-ment a tükrös kirakathoz, s alaposan megnézte magát. „Nem rossz - fütyöntett -, a hajamból jóformán semmi sem látszik, s ami látszik, szénfekete. Még a szemöldökömet is utánahúzom egy kis cipőpasztával. A tulajdon testvérem sem fog rám ismerni.”

*

Az egyetemi templom kapuja zárva volt.

- Mi ez? Vége a litániának?!

Megkérdezett egy járókelőt.

- Pszt! - A kövérkés úr ujját ajkához emelte. - Nem látta a cédulát? Ott függ a kapun. Május harmadikáig este hatkor zárják a templomokat. - Halkabbra fogta hangját: - A nemzetközi zsidó kommunisták pokolgépet próbáltak elhelyezni Budán egy katolikus templomban. Hát kérem, ezért. - Mélyen megemelte a kalapját. Nem ennek a fekete máslis kislánynak köszönt; az Isten háza előtt tisztelgett, s továbbment.

Ilonka türelmetlenül róttá az aszfaltot. De egy kis öröm is bizsergett benne: „Hát ennyire félnek tőlünk? Ennyire? Pedig most a lengyelek támadnak, a szovjet elvtársaktól egyelőre nem számíthatunk segítségre. Hogyan is mondta Fehér? Ne fájjon ez nekem, majd elkészül a szovjet a lengyelekkel is. Úgy látszik, épp emiatt fő a fejük, hát jönnek a dajkamesékkal, a pokolgéppel. Meg a zsidó kommunistákkal. Nekem ugyan édesmindegy, hogy valaki zsidó-e vagy nem zsidó, gondoljunk csak Bergnerre meg Reinhardtra, ja, meg Heinére is - de Feri

talán zsidó volt? Ida zsidó? Margit zsidó? A vöröshadseregben talán csupa zsidó munkás harcolt, hitközségi igazolás nélkül nem is kaptak volna fegyvert? Ó, hogy némely ember milyen ostoba!”

De hol késik ennyit Sanyi?

Az eget felhők borították, a házak között már sűrűsödött az alkonyat. Nem tudta, mennyi ideje sétálhatott már. Szemközt egy órás mester műhelye volt; átment, hogy megnézze az időt. De a régi, nehéz állóórák közül egyik sem járt; a kisebbeket pedig éjjelre bevették a kirakatból. Ilonka felsóhajtott, s folytatta a rövid ingajárást az egyetem sarkát díszítő kúttól a papnevelde sarkáig.

A templommal szemben, az órás előtt rendőr strázsált. Már szemet szúrt neki a magányosan járkáló furcsa lány; átballagott hát a túlsó oldalra, s ráförmedt: - Mit keresel itt?

Ilonka már majdnem visszafeleselt, hogy hallja maga, engem ne tegezz! - de hirtelen ráeszmélt: A rendőrség! A rémület egy pillanatig szavát vette. Szívére szorította kezét, úgy nézett föl az egyenruhásra.

- Nem keresek én semmit, rendőr bácsi. Csak várok valakire. Jaj, de megijesztett.

A rendőrt mintha meglepte volna a finom, puha hang; oldalvást nézett a lányra.

- A templom előtt nincs közlekedés! Átmenni a túlsó oldalra, aztán be az Egyetem utcába vagy a Kecskeméti-be!

Ilonka összekulcsolta a kezét.

- Istenem, Istenem, hát igaz, hogy azok a szocialisták megint készülnek valamire? Hogy Budán...

- Mozgás! - kiáltott rá a rendőr.

- Kérem szépen - mondta Ilonka -, tessék engem meghallgatni. Randevúm van a vőlegényemmel, együtt akartunk litániára menni. És a templom be van zárva. Tán fél órája várok itt, mert a Sanyit biztos nem engedte el a főnöke, ilyenkor a hó végén sok náluk a munka, de jönni fog, most már kell jönnie, és ha nem várom meg... hát abból nagy baj lesz, rendőr bácsi... mert az én vőlegényem... az én vőlegényem...

Elpityeredett, hogy időt nyerjen. A rendőr megfogta a karját. A kemény marok szorításában egyszerre tisztán látta, hogy most csak egyet cselekedhet. Rátette kezét az ember karjára:

- Ne gondolja, rendőr bácsi, hogy mi rossz emberek vagyunk. Itt a papneveldeben is van egy jó ismerősünk... Tessék őt megkérdezni... kíséren föl hozzá... ő majd megmondja... De a vőlegényemet itt okvetlenül meg kell várnom.

A rendőr óvatosan méregette a bolondos lányt. Mit lehessen tudni, még valami papot hoz a nyakára, talán egy püspöknek az unokahúga, és akkor kész a fegyelmi. A lánynak úrias a beszéde. Nem fél tőle. Ez nem.

Elengedte hát a karját.

- Hallja, hordja el magát vagy bekísérem.

Ilonka egy mosolyt villantott a rendőrré, s futásnak eredt - nem az Egyetem tér felé, ahogy megparancsolták, hanem ellenkező irányba. A papnevelde kapuja előtt megállt, és hosszan csengetett.

Az alacsonyan száguldó felhőkből csattogva, zuhogva, hirtelen megeredt az eső.

*

- Kihez van szerencsém, s mivel szolgálhatok?

A komoly arcú, őszes férfi fölállt íróasztala mellől, s a látogató felé indult, akit egy kispap kísért a szobájába, s most betette mögötte az ajtót.

- Doktor Szekeres Ida húga vagyok, Ilona. Néném nem tud erről a lépésemről, hónapok óta nem mehetek haza. És most életveszélyes helyzetbe kerültem. Mentsen meg, professzor úr. De ha akarja - mondta a kislány szinte kiabálva -, mindjárt átadhat a rendőrnek. Itt az órák előtt posztol.

Nagy lélegzetet vett, s csöndesebben folytatta:

- Be akart kísélni az utcáról, mert már egy óráig ácsorogtam a templom előtt. Azt mondtam, itt a szemináriumban van egy jó ismerősöm, az majd igazol.

A pap mozdulatlanul hallgatta.

- Ön pontosan tudja, hogy mi kik és mik vagyunk. Vártam valakire, aki erre az éjszakára szállást ígért nekem. De késett. Nem várhattam tovább, a rendőr miatt. És most nincs hová mennem.

Ilonka állva hadarta el mindezt; az ajtófélfának támaszkodott.

- Foglaljon helyet, leányom. - A pap a könyvespolcok előtt álló kopott bársonykarosszékre mutatott, s leült a látogatóval szemben. - Úgy. Most pedig halljuk, minek köszönhetem a bizalmát?

Ilonkát a csöndes hang és ez a néhány egyszerű szó lecsillapította. Nagyon nyugodt lett. Rákönyökölt az írásokkal megrakott asztalra, s kissé előrehajolva beszélt:

- Professzor úr... - Nem akarta *atyámnak* szólítani a papneveldei tanárt. - Professzor úr, önt tájékoztatták a mi családi kapcsolatainkról. A... felfogásunkról is. És ön tél folyamán mégis többször munkát adott a nénémnek, aki három fiatal testvérét tartja el. Azt hiszem, ma ez elég ok a bizalomra.

- Milyen munkákra céloz, leányom?

Ilonka megérezte a kérdés mögött az óvatos puhatolódzást. „Hát csak forgasson ki - gondolta.

- Nem tudja, ki vagyok.”

- Egy latin kézirat gépeléséről beszélek. Meg egy matematikai mű kefelevonatának korrektúrájáról...

- Ön ismeri Szekeres doktorkisasszony minden befutó munkáját?

- Nem, dehogy... - mondta Ilonka elvörösödve. - De hát a mostani helyzetünkben kénytelenek vagyunk... Néha kénytelenek vagyunk megosztani egymással a felelősséget. Nem tudom, érthetően beszélek-e?

A pap némán bólintott.

- Télen az egész család egy szobában lakott. Az a gépelés sürgős volt. Ida nehezen olvasta a latin kéziratot, és... - Ilonka zavartan mosolygott. - Bevallom, segítettem neki. A kétes szavakat én kerestem meg a szótárban. Azután össze kellett olvasni a kéziratot meg a másolást. Persze láttam, hogy egy vallásfilozófiai munkáról van szó, amit csak katolikus pap írhatott.

- Gimnazista? - kérdezte a pap.

- Csak voltam. Ősszel már nem vettek föl az iskolába.

- Folytassa, leányom.

- Az a latin kézirat, őszintén szólva... feldühített. Ilyesféle írásokkal mi, testvérek, elvből nem foglalkozunk... Úgyhogy...

- Folytassa csak, gyermekem - mondta a pap mosolyogva.

- Annyira meg voltunk zavarodva, én meg a bátyám... annyira nem értettük az egészet, hogy...

- Mondja csak.

- Hogy hát sarokba szorítottuk Idát. Meg kellett mondania, kitől kapta a munkát. Így aztán megtudtuk, hogy egyik professzora révén került kapcsolatba önnel. Jól ismerjük a professzort... azaz... én meg a bátyám nem találkoztunk még vele, de tudjuk, hogy igen kiváló ember, tehát...

- Nos? - kérdezte a pap, le nem véve szemét a kislányról.

- Tehát megnyugodtunk. Ez a segítség akkor nagyon sokat jelentett nekünk, de ha Ida megtagadta volna a felvilágosítást, akkor mi...

A kislány egy akaratlan mozdulattal félrelökte az írásokat.

- Visszaküldték volna a kéziratot?

- Vissza.

- No lám - mondta a pap. Ő is kissé előrehajolt, s állát az ujjai közé fogva, növekvő figyelemmel hallgatta látogatóját.

- Ida persze számolt azzal, hogy mi, testvérek fegyelemhez szoktunk. Sem a mások, sem a magunk dolgairól nem fecsegünk... Ez az ő nevelése! És... Nem tudom, hibáztatja-e professzor úr a nénémet, hogy...

- Miért hibáztassam? Mert a nevemet otthon megemlítette? - A pap kiegyenesedett. - Tetteimért csak Istennek tartozom számadással, leányom.

- És az egyházi feljebbvalójának nem, professzor úr? Nem kérhetik számon öntől, hogy... Idának munkát adott? Hiszen éppen ezért kérdeztem. Ne gondolja, hogy mi fecsegünk... és még kellemetlensége támadhat azért, mert...

A pap meglepetten nézett a fiatal lányra.

- Mulandó dolgokban véges az emberek ítélete - mondta csendesén. - De nekünk most más megbeszélni valónk van. Beesteledett, s ha jól értettem, nincs szállása. Szabad ég alatt nem töltheti az éjszakát. Mit tegyek hát? Ebben a házban, mint tudja, fiatal kispapok élnek, a tanítványaim, önt itt nem helyezhetem el. Talán a portásunk felesége jöhetne szóba. De őt nem kívánom beavatni. - Cigaretára gyújtott, s tekintetével tűnődve követte a mennyezet felé úszó kacskaringós füstszalagot. - Ki az, leányom, aki magának szállást akart adni? Ha hallgatnia kell, ne válaszoljon.

- Megmondhatom. Egyszerű ember, kocsis. Évek óta ismeri a családukat, és... most az ősszel nagyon jó volt hozzánk. Lehet, hogy már a templom előtt sétál az esőben. Idától is kell hoznia üzenetet. El fog jönni, ismerem őt, mindenképpen eljön, s várni fog rám, akár éjfélig is. De hát a rendőr...

- Értem. - A pap újabb cigaretára gyújtott. - Várjon. - Átment a szomszéd szobába. Felöltöben, kalappal, ernyővel Jött vissza. Ilonkának feltűnt, milyen fáradt lett az arca.

- Adjon kérem pontos leírást arról az emberről. Én majd megvárom, és beszélek vele.

- De professzor úr...

- Ne húzzuk az időt. Tehát?

...Úristen! Milyen is Sanyi?... Ilonka csak annyit tudott mondani, hogy középtermetű, barna, és gyűrött, zsíros, barna kalapot visel.

A kandalló párkányán álló, régi oszlopos óra egymás után csengette a negyedórákat.

A pap csuromvizesen jött vissza.

- Pár percre ismét magára kell hagynom - mondta, s a másik szobába ment.

„...Nem beszélt vele” - gondolta Ilonka rémulten.

A pap most magasan csukódó kabát helyett reverendába öltözve tért vissza.

- Teremtett lélek sem járt az utcán ebben a szakadó esőben - mondta. - Csak a rendőr állt a szemközti kapualjban egy alacsony, fekete férfival. Bokáig érő viaszosvászon kabát volt rajta. A fején csuklya. Elsétáltam előttük néhányszor, adomázgattak, szidták az esőt - nem gondoltam, hogy a maga ismerőse lett volna. Amikor jött a váltás, elmentek. Sajnálom, ez a találkozás nem sikerült. Valami okosabbat kell kieszelnünk.

Hallgattak egy ideig, majd a pap a kislány arcába nézett. Hosszasan, mintha olvasni próbálna a félig gyermeki vonásokból.

- Maga nagyon fiatal - szólalt meg végül. - Nehéz választás elé kell állítanom. Talán el tudnám helyezni egy házban. De az a szenvedés háza, gyermek. Mosolyt nem fog látni. Anyák és feleségek irigy pillantása követi lépteit. Átkozni fogják - mert ép és egészséges. Talán ki is akarják marni maguk közül, a megtiprottak, reményt vesztek közösségéből. De hogy honnan jött, kicsoda, senki sem kérde - ha okosan viselkedik.

Ilonka összehúzta a szemöldökét.

- Sok szenvedést láttam kilenc hónap alatt, atyám. Testvéreimet, társaimat megtiporták, megnyomorították. Hová akar hát küldeni?

- Budán van egy kis házunk, a gyógyíthatatlanok, nyomorékok otthona. Egyik apácarendünk fiókéntézte. - A pap a kandallón vidáman ketyegő órára pillantott. - Ha gondolja, máris telefonálhatok a főtisztelendő anyának.

A kislány szótlanul nézett maga elé. Amikor a hallgatás már hosszúra nyúlt, a pap ismét megkérdezte:

- Ne telefonáljak? Gondolja, nagyon nehéz lesz, leányom?

Ilonka fölállt. A könyvespolchoz lépett, nekitámaszkodott. S amint ott állt a bőrkötéses főlíansok sorai előtt, hátravetett fejjel, szabadon hagyott nyaka napbarnított hamvasságával, tündöklő drágakő szemével, a papnak úgy tűnt, mintha ez a női fej egy nagyon fiatal Minerva feje volna, arany-elefántcsont szobortöredék, melyet restauráció közben tévedésből egy másik csonka leletre illesztettek: egy idős patríciasasszony bő redőkbe rejtett kötestére. A kis fekete alakból a pap már csak ezt a hitet és fiatalságot sugárzó, merész arcot látta. És elfordította róla a tekintetét.

- Élni akarok, atyám - mondta Ilonka halkán. - De megmondom önnek: tizenhárom éves korom óta ateista és materialista vagyok. Ida neveltje. Hogyan kell okosan viselkednem? Nem tudom. Egyet azonban biztosan tudok: nem fognak megtéríteni.

A pap is fölállt. Bizonytalan lépést tett, mintha a lány felé indulna, de rögtön megfordult. Végigmérte a szobát, s a kandallónál állapodott meg. S onnan messziről mondta a látogatónak:

- Ne gondolja, leányom, hogy a vallomása meglep. Csak a szellemi fejlettségén csodálkozom. Maga nagyon fiatal. Tizenhat-tizenhét évesnek gondolom. - A pap a kopott szőnyeg arabeszk-

jeit vizsgálta, majd mintha nehezen szakadna el a szövevényes mintától, hirtelen fölvetette fejét:

- Maga nagyon fiatal, de ne féljen: mi nem akarjuk megtéríteni. Csekély a mi elménk ahhoz, hogy a szellem fegyvereivel hódítsunk meg lelkeket. Az Úr fogja magát megvilágosítani. Jön az életben egy pillanat, gyermekem, amikor összeomlik magában minden. Magában és maga körül. Mindenfelől rettegés környékezi. És akkor Ábrahám kebelébe vágyakozik majd, az egyedül biztonságos révbe. Akkor megérzi majd Istent.

- Félelemből fogok hinni, atyám? Fél esztendeje naponként szembenézek a halállal.

A pap feketén, egyenesen elszakadt a kandalló fehér márványától. Megindult a könyvespolc felé. Lépésnyi távolságban állt meg a lány előtt. Vállára tette a kezét:

- Ön kemény és erős. Talán csak a végső pillanatban, a halál előtti percekben támad majd föl szívében a vágyakozás az Úr felé. S úgy hozhatja a sors, hogy amikor átlépni készül az örökélet küszöbén, Isten szolgálja éppen akkor nem lesz maga mellett, s nem adhatja meg a feloldozást Vigyázzon, leányom, amíg nem késő. Vigyázzon, gyermekem...

- Hogy a pokolra ne kerüljek? Rossz lenne, ha most meg kellene halnom, fiatalon, de miért féljek? Tudja-e, hány fiataalt láttam meghalni mostanában? Barátot, rokont, társakat! Nyitott szemmel mentek mind a halálba, mert tudták, miért halnak meg. Mi nem rettegünk az ismeretlentől. Mi hisszük, hogy halálunkkal közelebb hozzuk az ember boldogságát itt a földön, és...

A pap elgondolkozva nézte a kipirult, értelmes arcot.

- Milyen fiatal vagy, leányom, milyen fiatal! - mondta fojtott indulattal. Talán irigyelte ezt az ifjú nőt... a hitéért.

- Professzor úr - törte meg Ilonka a csendet -, ha engem, a hitetlent, a kommunistát be-csempész egy egyházi intézménybe, ön, ön, alighanem a lelki üdvösségét kockáztatja...

- Talán csak az állásomat - mosolygott a pap.

- Akkor hát miért teszi?

A pap ajka körül lassan eltűnt a mosoly.

- Ön meg a társai egy vérengző dúvaddal folytatnak harcot föld alatti állásaikból - kezdte, súlyosan megnyomva a szavakat. - Ez a vad az Apokalipszis fenevadánál is fertelmesebb. Emberi nevet visel, melyet felesleges kimondanom. Ha le nem fogják a kezét... Ön meg a társai szövetségeseink lehetnek egy feladat végrehajtásában...

Ilonka idegenkedve követte a pap szóvirágokba öltöztetett gondolatmenetét. „Miért kerülgeti a kását?” - gondolta. S nyersen megkérdezte:

- Hogyan értsem ezt? Úgy gondolja, hogy átmenetileg minket is fölhasználhatnak?

- Egy közös cél érdekében - felelte a pap nyugodtan. - Ezen nem kell megütköznie, gyermekem - emelte föl csillapítóan a jobbját. - Elképzelhető, hogy bizonyos politikai helyzetben, a közös ellenség elleni akciókban önök sem zárkóznának el az egyházzal való együttműködéstől - ha az az együttműködés az önök részéről sem jelent elvi megalkuvást. Talán ön is tudja, hogy a közelmúltban, amikor már nyilvánvaló volt, hogy elvesztettük a háborút, s a hadműveletek folytatása tízezrek okatlan lemészárlását eredményezheti csupán - akkor egy magyar főpap...

Hirtelen elhallgatott.

- Giessweinre céloz? - kérdezte Ilonka élesen.

- Igen, Giesswein prelátus úrra, aki akkor tizenhétben is Jézus tanításához híven cselekedett: megadta, ami a Császáré, a Császárnak - és ami Istené, Istennek. Palotájában találkozott az azonnali fegyverszünetet követelő titkos mozgalom vezetőivel, akik között ott voltak egy forradalmi szocialista csoport megbízottai is. Erkölcsi és anyagi támogatást ígért...

- Úgy hallottam - szakította félbe Ilonka -, hogy lehúzta ujjáról a püspöki gyűrűt, és mindjárt oda is akarta adni. Csakhogy... tudja, atyám, a mi embereink nem értékesíthették volna azt az ékszert: lebukott volna az egész társaság. Úgyhogy...

A pap járkálni kezdett a szobában.

- Amiatt a gyűrű miatt Giesswein prelátus úr Horthy főrendiházának első ülésén vesszőfutást szenvedett - mondta szomorú mosollyal. - A főrendek nyilvánosan kommunistabérencnek bélyegezték. S ő azt felelte rágalmozónak: „Keresztényebbek voltak azok, mint maguk.” Ezzel felkelt helyéről, és távozott az ülésteremből. Azóta sem tette be a lábát az országház épületébe.

Ilonka a vállát vonogatta:

- Nem tudom... Nekem mindez új és nagyon távoli. A ma és a holnap foglalkoztat.

- Ön kérdezett, leányom, és én válaszoltam. Rövidebben is felelhettem volna: szívesen segítek magán, egy-két aprósággal szívesen álltam rendelkezésére a nővérenek is, hiszen ma bizonyos tekintetben egy célért dolgozunk.

Ilonka összeszűkülött szemmel nézett a papra:

- Tehát szövetségesnek tekint?

- Igen.

- Ha józanul nézzük a dolgot, a két szövetséges közül az egyik ma gyenge, a másik meg erős. Mégis, mit kíván tőlem - hogy úgy mondjam, mi volna az ára annak, hogy engem egy egyházi intézményben...

A pap egy kézmozdulattal félbeszakította:

- Megnyugtatom, senki sem kívánja öntől, gyermekem, hogy meggyőződése ellen cselekedjék. Némi alkalmazkodásra azonban szükség lesz - saját inkognitója és életbiztonsága érdekében. Tehát okosan kell viselkednie, ennyi az egész.

- Értem... - felelte Ilonka. Gondolkozott egy ideig, majd mosolyogva hozzátette: - Rendben van, professzor úr. Áll az alku.

A pap intően emelte fel mutatóujját:

- A cinizmus nem szolgál ifjú éveinek ékességére, leányom. - Járkálni kezdett megint a szobában; aztán ismét megállt a lány előtt: - Arra nem gondol, hogy a fekete reverenda alatt is emberi szív dobog? Gyöngé, gyarló magányos szív, telve nagyon is emberi indulatokkal, érzésekkel, részvétellel, szeretettel...

- De... - mondta Ilonka vontatottan. - Gondoltam erre is. Elvégre...

A pap az órára tekintett.

- Későre jár, gyermekem. De megpróbálhatok még telefonálni.

- Próbálja meg kérem, professzor úr.

A pap csak hosszú idő múlva, bosszús arccal jött vissza.

- A felvételt elintéztam. De ezúttal minden rábeszélő képességem csődöt mondott: csak holnap reggel fogadják az otthonban. És most mit csináljak magával, gyermekem?

- Ne fáradjon, professzor úr. Közben úgy döntöttem: erre az éjszakára mégis visszamegyek a hónapos szobámba. Nem, nem fognak bántani - mondta a pap megrendült, néma pillantására - ... hiszen nem rossz emberek... De el kell mennem onnan, mert nem akarok valakinek fájdalmat okozni...

A pap csak nézte a lányt fájó, fürkésző tekintettel, majd nézésével lassan beburkolta egész alakját, mintha el akarná szigetelni minden idegen érintéstől, óvni akarná, mint a sajátját.

- Igen, menjen el onnan - mondta izgatottan. De rögtön kijózanodott, s már mosolyogva folytatta: - Ha segítségre lesz szüksége, telefonáljon, bármikor rendelkezhet velem. De talán okosabb lenne, ha nem a saját nevén hivatna...

- Igen - mondta Ilonka, s ő is mosolygott. - Sárosi Helén fogja keresni, professzor úr.

- Jó... Helén. A húgom keres majd, kis Helén. Az Úr talán megbocsátja, hogy egy gyermek érdekében ehhez a kis csalafintasághoz folyamodom. Isten áldja meg... Isten áldja meg, Helén...

A szeminárium homlokzatán elsötétült egy ablak. Kitért karral a keretbe fogódzkodva állt fönn a pap az arcát verdeső esőben, s a kihalt utcára nézett. A lámpafényeket visszaverő vizes kövezeten, nagy férfiernyő alatt, magasraemelt szoknyában lépdelve át a tócsákon, magányos nő sietett a Veres Pálné utca felé. A pap ezt a szökdécselő óriási fekete gombát nézte, míg el nem tűnt a sarkon. Már csak az eső csattogott az üres utcán, de nem mozdult az ablakból. Állt a mellére tapadó, vizes reverendában, míg az egyetemi templom harangja elütötte a tizenkettőt. Akkor behúzta a zsalukat, becsukta az ablakot. A májusi esőben alvó város emberi tenyészete feléje küldte párát, s ő ezt a lehetőséget akarta kirekeszteni a dolgozószobájából. De a hasadékokon, a falon át is beszivárgott hozzá, különválva a többitől, egy zamatos, friss illat, izgatón és mérgezőn, s a pap szorongva vette tudomásul, hogy talán soha többé nem szabadulhat jelenlététől.

*

Az asszony dagadt lábát áztatta a konyhában. Fehér az asztalnál ült és olvasott. A szobából áthallatszott Hlavácsné fűjtató horkolása.

- Egy férfi kereste, kapuzárás után jött. Mondtam, hogy elutazott. Akkor valami levelet írt. Bent van a szobájában. Hát mégsem utazik el? - kérdezte az asszony.

- Holnap reggel, Fehérné, holnap hazautazom - mondta Ilonka, a fejére csavart vastag férfisált igazgatva. - Őszig otthon maradok. Búcsúzom is maguktól, köszönöm a...

Az asszony még mélyebben hajolt a víz fölé. Úgy tett, mintha nem látná a feléje nyújtott kezet. Fehér fölállt, s szótlanságban kezet fogott a lánnyal.

Ilonka a kormos lámpa világánál alig tudta kibetűzni a ceruzával odavetett sorokat:

Tisztelt Icuka, jelen címét Ida kisasszony adta tuttomra, mert már zuhogott az eső hogy talán kegyed nem tud eljönni. Üzeni, hogy most ne menjen haza, mert a hely nem alkalmas. Ernőkét...

Itt három elmázolt, olvashatatlan sor következett.

Sokáig vártam kedves nővére aki későn jött haza amiért én is elkéstem és kegyedet ott nem találtam egy órát vártam esőben, de gondoltam ijen időben csak a kiveret kutya jár az ucán és a rendőr is nagyon kérdezett kire várok, hogy ő azt a lányt megnézi és mikor

jött a váltás, idejöttem, Hallom kegyed elutazik szerencsés jó utat kívánok talán meg se kapja jelen soraimat és máshol boldogul. Minden jót kívánok hűséges barátja és tisztelője S.

Ott volt hát! Mégis ott volt! - Ilonka felsóhajtott. - Hogyan is gondolhattam, hogy cserbenhagy!

A konyhaajtó kinyílt, s mindjárt becsukódott. Távolodó léptekeket hallott, majd a házmesterné hangját:

- Hová, hová ilyen későn, Fehér úr? Talán csak nem csinált megint valami bolondot az asszony? - Fehér mondott valamit, aztán becsapódott a kapu, s az udvarra ismét ráborult a csend.

Ilonka kisimította a levelet. Csavargatott a petróleumlámpán, s mikor a láng kis szökdécselés után erőre kapott, az írás fölé hajolva kibetűzte az elkent sorokat:

Ernőket a kegyed ismerősei megverték betegen fekszik odahaza mert a kegyed címét nemakarta bmondani nekik de erről kegyed netugyon Icuka Hála Istennek nagybaj nem történt.

Ilonkával fordult egyet a szoba. Ernő! Fiúka! Drágám! Az én ismerőseim? Tehát megint a korbácsos tisztek. Miért nem beszélt?

Fölugrott az asztal mellől, holmiját bedobálta a táskába, s már ki is osont volna a lakásból, s indult volna haza, de hirtelen észbe kapott: éjfél is elmúlthatott már. Ki kellene csöngetni a házmesternét. Fehér pedig alig negyedórája mehetett ki a kapun. És most ő, utána... Fehérné holnap biztosan értesülne... Úristen, dehát miről értesülne Fehérné? Miről? Ilonka visszadobta táskáját az asztalra. Eh, mindegy! Az udvar, úgy látszik, egy ideje leskelődik rá - és most így menjen el, éjnek idején, újabb gyanút ébresztve a szegény asszonyban?

Kiment a konyhába, bögréjét a vödörbe merítette, s hosszú kortyokban nyelte a vizet. Ez kissé lecsillapította. Asztalára könyökölve gondolkodott. Hiszen az sem lenne okos, ha éjfél után váratlanul beállítana a lakásba... Holnap az egész Kruspér utca erről beszélne... S megborzadt, ha arra gondolt, hogy éjnek idején a Lágymányosra kell gyalogolnia. Őrjáratok... igazoltatás... Megint elővette a levelet. „Hálistennek nagy baj nem történt”... - ezt írja Sanyi. „Sanyi ismer, nem hazudik nekem, nem ezt írná, ha Ernő...”

Ráborult az asztalra.

*

Nem tudta, aludt-e, álmodta-e, hogy halkan megkoccant az ablak. A lámpában már elfogyott az olaj, kialudt. Koromsötét volt a szobában.

„Talán a macska” - gondolta. Kinyújtózkodott, megreccsent alatta a szék. Erre a finom kocogás megismétlődött. Szabályosan kitartón.

Levetette cipőjét, s a behajtott ablakhoz lépett. Valaki állt kint az alacsony párkány előtt. Gyufa lobbant föl, s rögtön kialudt. A felvillanó fényben megismerte Fehért. Hátrahőkölt.

- Bemegyek magához egy pillanatra - suttogta az ember. - Ne féljen tőlem, elvtársnő.

Az ablakszárny kinyílt. Az ember felhúzódkodott a párkányra, egy mozdulattal átvette lábait, s lecsúszott a padlóra. Becsukta az ablakot.

- Miért megy el? Bántotta az öregasszony? Feleljen! - suttogta rekedten. S hogy nem kapott választ, indulatos, el-elakadó hangon folytatta: - Én magáért felelősséggel tartozom: megértette? Mondtam, hogy ezen a héten nem mozdulhat ki a lakásból! Ha bántották, hát

bántották, kibírja. Maga már nem gyerek! Hol csavargott egész nap? S ki az a férfi, aki este idejött? Magához beszélek! Feleljen!

A lány valahonnan a közelből mondta:

- A férfi felől nyugodt lehet, Fehér elvtárs. Régi jó barát, a nővérem üzenetét hozta.

- Beszéljen már, miért megy el? Ki bántotta?

- Senki. Haza akarok menni.

- Jól van, elvtársnő, nem kérdezem. Ha maga nem tud velem őszintén szólni, akkor én beszélek. A tegnapi eset után csúnyákat mondhatott magának a feleségem. Vagy az öreg-asszony. Valami volt, láttam, amit láttam.

- Nem bántott egyik sem, Fehér elvtárs. Én bántottam meg a feleségét... amit nagyon sajnálok. De most talán fejezzük be...

- Ide hallgasson, elvtársnő - mondta az ember csöndesen. - Nem kell elszökni innen. Holnapután május elseje. Várjon egy hétig - akkor majd keresünk más helyet. Addig ki kell bírnia, magának is, meg az asszonynak is. Nem rossz asszony ez, kitapasztalhatta. De a feleségemnek sem lehet panasza rám. Nem. - Elhallgatott, majd hozzátette: - Legföljebb az, hogy a magam útját járom. De ezen már az atyáúristen sem segít. - Felsóhajtott. - Az anyja megint felpiszkálta szegényt. Majd megnyugszik. Ne törődjön vele.

Az udvar végében fölrikkant a kakas. Hirtelen betört, s gyorsan erősödött a májusi szürkület. A kamra sötétjéből már kibontakozott a szekrény.

- Most menjen - mondta a lány.

- Marad?

A férfi az üveg derengésében látta, hogy a fekete alak lassan ingatja a fejét.

- Bátyámat megverték a különítményesek, mert nem adta meg a címemet.

Az ember nehéz sóhajjal válaszolt:

- Utazzon el innen! Ki, Bécsbe!

- Megpróbálom...

- Isten áldja meg, elvtársnő.

- Isten áldja meg, Fehér elvtárs.

Kezet szorítottak.

Fehér az ablakon át távozott.

Ilonka hallotta, amint kulcsával a konyhaajtón motoz, és káromkodik. Itt is, ott is feltárult egy-egy ablak az udvaron. Aztán halkán kinyílt és becsukódott a Fehérek szobájába vezető ajtó.

A kislány az asztalhoz ült, s várta a reggeli kapunyitást.

*

Hosszú árnyék hullott be a gangról a napsütötte küszöbre.

S Ida, a higgadt Ida felkiáltott. De rögtön odafutott a hűgához, behúzta a konyhába, átölelte, összecsókolta. Aztán lassan eltolta magától a kislányt, s hosszan, véget nem érően vizsgálta az arcát.

- Megörültél, fiam?
- Miért, olyan rosszul áll?
- Mit beszélsz?
- Hát hogy nagyon ronda-e?
- Micsoda, édes fiam?
- A frizurám. Nagyon borzasztó?

Ida arca földerült:

- Nahát! Észre sem vettem! Mutasd! - Megforgatta a kislányt. - Micsoda ötlet! Remek! Remek! És hogy megnőttél, picinyem! Alig ismerek rád! Akkora vagy már, mint én! Hanem ez a ruha! - Ida undorodva csípte ujjá közé a fekete szövetet. - Mintha temetésről jönnél.

„...Nem lehet nagy baj...” - gondolta Ilonka, s most már megkérdezte:

- Ernő fekszik?
- Igen. De ki fogja heverni. Petre Zsuzsa mondja, ő kezeli. Kérlek, ne menj be most hozzá. Elaludt. Fájdalmai vannak.
- Úristen! - Ilonka elfehéredett. - A veséje?
- Szerencsére a veséje nem sérült meg. Törés sincs. Mondom, két-három hét alatt kiheveri. Csak hát - szegény fiúnak csupa kék meg zöld az ülepe. Nem bír a hátán feküdni. Ismered őt.
- Ismerem - mondta Ilonka komoran. - Hogyan történt?
- Itt az utcában elfogták, s egy pincébe hurcolták. Vasbotokkal próbálták kivenni belőle, hogy hol bújkálsz.
- Kicsodák?
- Nem tudjuk. Lehet, hogy civilbe öltözött különítményesek vagy a nyomozóik. Vagy műegyetemisták. Az a nyomorult Sanyi mégis megmondta? Megtiltottam neki...
- Esküszöm az élő istenre, Ida, hogy Sanyi nem mondta el! Te csak ne bántsd Sanyit! Nem is találkoztam vele. Másként tudtam meg.
- Ne füllents, fiam.
- Sokáig vártam. Elkerültük egymást.
- De miért jöttél haza? Nem vettek föl a svájciak? Nem volt hová menned?
- De volt. A svájciak fölvettek, de én nem maradtam. Szereztem egy új helyet, az apácáknál, egy nyomorékkotthonban.
- És oda ki ajánlott be? - kérdezte élesen a nővér.

- A pap.

Ida elpirult.

- A Papnevelde utcai, nem a másik - nézett rá Ilonka ártatlanul.
- Monddd, fiam, öt percig sem lehet veled komolyan beszélni?
- De lehet, *Idu*. Sanyi nem jött, a rendőr be akart kísérni, hát fölmentem a paphoz.
- Nem igaz. Ne vezess félre, Ilona.

- Miért vezetnélek félre? Igaz. Bevallom, a pap egész idő alatt akkora szemeket meresztett rám, hogy...

- Talán még nem látott eleven kommunistát - nevetett Ida kicsit reszketősen.

- Hogyhogy? Te is jártál nála.

- Én soha. Jolán közvetített, a gróf útján. Különböztetnem mondhatom, olyan vagy ebben a fekete maskarában, mint egy kitömött madárijesztő.

- Hát akkor a pap is azért meresztgette rám a szemét. Telefonálj neki még délelőtt, hogy *Helén* üzeni: mégsem ment be reggel az otthonba. Esetleg... majd pár nap múlva jelentkezni fog.

- Tehát volt hová menned! Örült vagy, Ilona, örült vagy, hazajönni ide, mikor nem kellett volna...

- De kellett.

Ida végighúzta remegő kezét a homlokán.

- Ilona...

- Talán meghámozom ezt a krumplit.

A kislány felgyúrte selyemblúza ujját, és egy csorba késsel nekiesett az asztalra öntött fekete, penészedő gumóknak.

*

A fiú fölemelte sovány karjait, hogy átkulcsolja a kislány nyakát, s lehúzza magához. De éles fájdalom nyilallt a vállába.

- Hajolj fölém, Ilona. Tedd rám az arcodat.

Tenyere közé fogta az atlaszszalagot, s lehúnyt szemmel csókolgatta a hógát, ott, ahol érte, az állát, a nyakát.

- Na jó - mondta a kislány, s fölegyenesedett.

- Könnyelmű vagy. Miért jöttél haza?

- Csak. Szólj, ha friss borogatás kell.

- Tudtad, hogy beteg vagyok?

- Ühüm.

- Ezért jöttél?

- Hadd ezt az izét, Ernő. Hozzak borogatást?

- Ida üzente. Megtiltottam Idának!

- Ida azt üzente, ne jöjjek haza. Semmi mást. Sanyi írt.

- Mikor?

- Mindegy. Tegnap. Tegnap este.

- Mégis, te miattam jöttél haza.

- Egy fenét. Nincs hová mennem. Óbuda már nem volt jó. - A kislány kifelé indult.

- Ne menj ki most Ilonka, drágám... - A fiú utána nyújtotta karjait.

- Te, ne merészelj bögni, mert megpofozlak.

- Nem bögök, csak maradj a szobában.

Az ablak nyitva volt. Felhők között bujkáló napsugár ficáncolt a párnán. Azután lesiklott a székre, és az ülésre dobott kurta szövetnadrágból szívta azt a kevéske szint, amit a sok mosás benne hagyott. A fiú lehunyta szemét.

- Eresszem le a rolettát?

- Ereszd le. Nem akarok látni semmit, senkit. Csak téged. De téged a sötétben is érzek.

- Meghülyültél, fiam.

Az áldott homályban egy légy zümmögött, meghitt, családi muzsikával töltve meg a szobát. Olyan volt, mint régen, a nyári vakációban, mikor az ebédutáni forróságban a díványon heverésztek.

Lassan elbóbiskoltak; Ilonkának ez volt az utolsó éber gondolata:

„Mégiscsak disznóság, Ernőnek kinő már a szakáll, és még mindig fiúruhában jár! Ha pénzem lesz megint...”

Álmában számokkal vesződött. Vett Ernőnek egy elegáns zsakettet, részletre, de aztán mégis készpénzben fizetett. És sehogy sem tudta kiszámítani az öt százalék skontót, pedig azt a kasszánál be kell mondani, mindenképpen be kell mondani...

*

Idának vissza kellett adnia a kölcsönkapott írógépet. A pap nem küldött újabb munkát; Sömjén sem hívatta. A házban alig volt pénz. Ida hozzányúlt hát az utolsó tartalékhoz. A gyerekek mindig éhesek voltak.

- Este családi tanácskozás lesz - jelentette Ernő a húgának, amikor az friss borogatást rakott rá. - Szeretném valami rendes étellel megtölteni a gyomromat.

Ketten Ernő ágyára telepedtek; Irén az ablakhoz húzódott. Kikönyökölt az éjszakába, s valahová messzire nézett. Ilonka alig váltott vele néhány szót a viszontlátás óta. A lány levertnek látszott, máskor meg valami nagy nyugtalanság hajtotta. Ilyenkor a lakásban bolyongott: hol az egyik tárgyat fogta a kezébe, hol a másikat, mintha leltárba venne mindent. Húga egyszer rányitott a konyhában, amikor a kredenc előtt állt, s szomorúan tologatta ide-oda a csorba poharakat. Máskor az íróasztal elé ült, és sokáig nézte apja fényképét - amit azelőtt sosem tett. Nem énekelt mostanában, s elmaradtak a négyszemközti jó beszélgetések is. Legszívesebben Margit fülkéjében heverészett egymagában. „Ugyan min töprenghet annyit? - Ilonka egy szóval sem merte megkérdezni. - Biztosan nincs híre Jancsitol, aggódik érte” - gondolta. Úgy tűnt, hármuk közül csak Ida vette könnyen, hogy Irén visszasüppedt megint régi, vég nélküli álmodozásaiba. Alig szólt hozzá, a kislánynak mégis olyan érzése támadt, hogy külön egyetértés van közöttük. A nővér úgy néz néha Irénre, mint egy nyugós gyerekekre, akinek rövidesen kiveszik a manduláját: hagyni kell, mindenben engedni kell neki, majd túlesik rajta, szegényke.

- Először is járjuk végig a lakást, és írjuk össze, mit lehet eladni - nyitotta meg Ida a tanácskozást. - Gyere, Ilona, hozz papírt meg ceruzát.

Megtárgyaltak minden bútort - de ma, mikor mindenki elad, mit lehet kapni az ilyen divatjamúlt darabokért, melyek még a házkutatások nyomait viselik? A csillár? Azt előbb le is kell szerelni, helyette pár méter zsinórt s foglalatot venni - de miből? És ki szereli föl, ha Ernő beteg? Kihúztak minden fiókot, átnézték a polcokat - ugyan kinek kellene azok a foltozott lepedők, a rozsdamarta evőeszközök? Két értékük volt, de arról hallgattak: a könyvtár meg a zongora.

- Kár a beszédért - mondta Ernő a szomszéd szobából. - Ha pénz kell, hát el kell adni.

- Mit, fiam? - kérdezte Ida.

- Mama zongoráját.

Kimondta. Ernő kimondta.

- A zongora Iréné - csattant föl a kislány.

- Engem hagyjatok ki ebből. - Irén hátra sem fordult. - A zongora már épp úgy a tiétek, mint az enyém.

- Nem értelek, Irén. Hiszen Petre azt mondja, szépen javul a kezed. Lehet, hogy évekig eltart, de meg fogsz gyógyulni. Legyen eszed. Soha nem vehetsz magadnak ilyen zongorát.

- Ne gyötörj, Ilona. A zongora a mamáé volt, tehát most mind a négyünké!

A kislány dühös lett.

- Értem már, Irén. Hát persze, nekünk is épp annyi közünk van a zongorához, mint neked. Kedvem szottyanhat Ernővel négykezeset játszani. Ő játssza lent a *Palkó, te drága rajkót*, én meg fönt a boci, boci tarkát, egyszerre. Ida lapoz nekünk. Te pedig hallgatsz minket, és élvezel.

De senki sem méltatta feleletre. A testvérek csak Idától túrték el a gúnyolódást. Irén nem mozdult az ablakból. Csendesen hullottak a könnyei. A régi szonátázásra gondolt. A tapsra, lent az utcán...

- Adjuk el a könyvtárt - mondta Ida.

- Könyveket nem adunk el! - kiáltotta Ernő és Ilonka egyszerre.

- Mi a véleményed, Irén? - kérdezte mégis a fiú.

- Nem tudom - szólt hátra a lány, furcsa hangon.

Végül mégis a zongoránál maradtak. Amikor megjöttek a vevő emberei, hogy elszállítsák a hangszeret, Irén elbújt a fiúkében. Ilonka idegességében a körmét rágta. Ernő azt mondta: mintha koporsót vinnének ki a házból. Csak Ida volt nyugodt. Fürgén rendelkezett az emberekkel; mintha örülne, hogy sikerült túladniuk a lakás legterjedelmesebb darabján.

Szép pénz jutott a kezükbe, négyezer korona. A batikolt zongoratakarót kifeszítették a falon, ahol egy nagy darabon lehorzsolódott a festés. Ilona a muskátlikat a faliszőnyeg alá állította, a padlóra, s bánatos mosollyal megjegyezte, hogy egészen csinos így, olyan mint egy „vígsházai sarok” valami ateliében játszódó darabban - de Ernő, aki még a koporsó-fantáziával és könnyeivel küszködött, dühös morgásával elnémította. Idát azonban rég nem látták ilyen élénknek. Behívta Irént, s azt mondta, mivel nagy összegről van szó, meg kell beszélni, mi legyen a pénzzel.

- Mire jó ez? - kérdezte Ernő. - Tudtommal a pénzt te osztod be.

- Épp erről van szó. A pénzt nem lehet beosztani. Csak a legegyszerűbbet mondom: a telefon decemberben még húsz fillér volt, ma két korona. Jövő hónapban talán négy lesz vagy nyolc. Horthy atyánk majd gondoskodik róla. Rohamosan drágul minden. Lehet, hogy két hónap múlva egy pár zoknit sem vehetek Ernőnek a zongora árából. Pedig ezeket már unom stoppolni. - Félrelökte az ebédlőasztalon halomba rakott harisnyákat: a család egész készletét.

- Tehát?

- Osszuk el négy részre. Mindenkire jut ezer korona. Ennek negyedét, kétszázötven-kétszázötven koronát beadunk a közös kasszába; ebből az ezresből fedezzük a háztartást,

kosztot, mosást. Kétszázötven koronát pedig mindenki kézhez kap, az az övé. S a fennmaradó ötszáz-ötszázat leadjátok nekem. Élelmiszert veszek rajta, úgyhogy két hónapra, hat hétre, remélem, el leszünk látva...

Először Ilonka fintorgott: - Ez élelmiszerhalmozás.

- Úgy van - mondta Ernő.

- Júliusig a négyezer korona levegő lesz. Abból még senki sem lakott jól.

A gyerekek hallgattak.

- Nos? - kérdezte a nővér.

- Mire való ez az osztzkodás? - morgott Ernő. A közös kassza egész jól bevált.

- A pénzt most el kell osztani, fiam - mondta Ida. - Legyen meg mindenkinek a tartalékja. Nézd, Ernő, ha ez a banda nem hagy neked nyugtot, úgyis el kell menned.

- De hová, Ida? Tudsz számomra ebben a városban egy egérlyukat, ahol megbújhatok? Akkor Ilonkát miért nem viszed oda?

- Nem is így gondoltam. Menned kell, végképp. - Ida nyugat felé mutatott. - Előbb arra. Aztán meg erre, Keletre. Egy kis kerülővel.

- Nem megyek - mondta Ernő csendesen.

- Inkább agyonvereted magad? De miért? Semmiért! Senkiért!

- Jóég tudja, Ida. Szeretem ezt az átkozott várost. Ezt az utcát, a lakást. Nem lehet innen elmenni.

Irén a fiú felé fordította zaklatott, sápadt arcát. Szeme tele volt könnyel.

- Te miért bógsz? - kérdezte tőle Ida nyersen.

- Mert durva vagy... mert Ernőnek igaza van... mert én sem tudok innen elszakadni...

Felugrott a székről, s járkálni kezdett a szobában.

- Nézd, Ernő - mondta Ida keményen -, ha te agyon akarod veretni magad, abba nincs beleszólásom. De a húgod nevében ne beszélj. Ilonának is mennie kell innen - minél messzebbre. Legyen kezében a pénz, hogy bármikor indulhasson. A saját pénze. Ahogy ismerem, nem nyúlna a közöshöz, mikor a többinek is csak élnie kell. Ma ő kerülhet kényszerhelyzetbe, holnap te vagy Irén. S ha valamelyikünknek nagyobb összegre lesz szüksége, úgy mint eddig, ezután is kivesszük a közös kasszából.

- No jó, Ida, az osztzkodás ebből a szempontból csakugyan helyes volna. De te azt mondd, a pénz egy hónap múlva úgysem ér semmit, sőt talán két nap alatt is jócskán leolvad. Akkor hát mire való mindez? Min osztzkodunk voltaképpen? A semmin?

- A pénzt majd értékállóan befektetjük. Még a külön kétszázötven koronákat is.

- De mi értékálló ma?

- Az arany. Háromezerhatszáz-nyolcszáz koronáért aranyat kell venni.

A gyerekek úgy bámultak rá, mintha egy özönvíz előtti hulló emelkedett volna ki hirtelen a karosszék mélyéből. S lassan kigyulladt az arcuk.

- Tehát spekuláljunk! És te mondd ezt? Te, Ida? - rivallt rá a fiú.

- Találj ki jobbat - mondta a nénje. - Állítsd meg az inflációt. Húzd föl Horthyt az első lámpavasra.

- Apám megfordulna sírjában, ha látná, hogy mi folyik itt! - mondta Ernő keserűen.

- Ne pufogtass frázisokat, édes fiam! Jól tudod, hogy apánk...

- Hallgass!

- Apám szégyellné, hogy a lánya vagy, Ida - állt Ilonka a nővér elé. - Ernő rosszul fejezte ki magát, de így gondolta. És ugyanazt gondolom én is. - Már rekedten folytatta: - Nekem nem kell a mocskos aranyad, egy fillért sem fogadok el a négyezer koronából! Tartsd meg magadnak! Úgy látszik - hadarta izgatottan -, újabban erősen hatnak rád bizonyos ismerőseid. A pap, a gróf, az ügyvéd és a feminista felesége! Te síber! Te spekuláns!

- Te...! - Ida keze pofonra emelkedett.

Irén, mint a macska, egyetlen ugrással a nővér mellett termett. Akkorát lökött rajta, hogy megtántorodott.

- Hozzá ne nyúlj a kislányhoz, Ida, mert... mert...

- Mondd csak ki, hogy agyonvágysz - felelte a nővér alig hallhatóan. - Köszönöm szépen. Mindhármatoknak köszönöm. Amint látom, negyedfél éves családfői működésemmel sok sikert és még több szeretetet arattam.

- Förtelmesek vagytok - nyögte Ernő az ágyban.

Ez volt az első veszekedés Szekeres Ábris családjában. Indulatos szavak sosem estek közöttük. Ida, a családi hagyományhoz híven, egyszer sem emelt kezét a kisebbekre - még meg sem legyintette őket. Ida csak gúnyos szavakkal vert - s néha keményen. De akkor is úgy, hogy el lehetett felejteni. S most apjuk szobájában ültek, némán, fölindultan, egymástól távol, négyfelé tekintve, és mindegyik a maga ártatlanságát bizonygatta önnön lelkiismerete előtt.

- Az az átkozott pénz! Az volt az oka - háborgott magában Ilonka.

- Az a piszkos pénz! - ökredezett ágyában Ernő, a falnak fordulva.

- Amiatt a pénz miatt volt! Érdekes? Érdekes? - kínlódott Irén.

- Ostoba kölykök! - zúgolódott Ida. - Az a négyezer korona elvette az eszünket.

„Hát ezért volt minden? Ezért?” - gondolta keserűen. De hamarosan lehiggadt, s elűzte magától ennek a csúnya közbjátéknak még az emlékét is. Miért is tépelődjék? Feladatai vannak! S a feladatokat el kell végezni.

Az ő kezében volt a négyezer korona, így hatalmi szóval döntötte el a kérdést.

- Testvérek és elvtársak - próbált tréfás hangot megütni, de érezte, nem sikerült -, a pénz egyelőre nálam marad, s mint mondtam, aranyat veszek érte. De nem akarom megszegni az ígéreteimet; ezért a kétszázötven koronát kiutalom, bár ugyanúgy az ablakon is kihajigálhatnám. Ha valaki másképp döntene, adja át a pénzét, és én beváltom aranyra. Egyébként a vásárlással és a beváltással nem én akarok foglalkozni. Van egy elvtársunk, szakember, bankban dolgozik...

Marék papírpénzt emelt ki a fiókból, s leszámolt két kupacba kétszer kétszázötven koronát. A többit visszatette.

- Ez Ernőé, ez Ilonáé - mondta. - Irénnel majd külön elszámolok. Én benthagyom a pénzemet.

Irén nem szólt semmit, a gyerekek is hallgattak. A pénz ottmaradt az íróasztal lapján.

Ida megvetette az ágyakat, aztán Irénnel együtt kiment a konyhába.

*

A kislány éjjel fölébredt. Melege volt, megszomjazott. Óvatosan kitapogatózott a konyhába, vízért.

A fülkeajtó hasadéka fénycsíkot vetített. A testvérek suttogva tárgyaltak odabent. Ilonka az ajtóhoz lopódzott, de hiába figyelt, csak egy-egy szót értett a beszélgetésből: ... deviza... schilling... árfolyam... arany...

A hallgatózó kislány valami ájult szomorúságot érzett. „Hát ide jutottak Szekeresék... Pénz, pénz és pénz.”

Érezte, hogy ezen az estén valami lezárult az életében. Vége lett a gyermekkorának, visszahozhatatlanul...

De most másféle szavakra lett figyelmes. Izgatott hangok, mondattöredékek hallatszottak a fülkéből:

...mégpedig a legsürgősebben, Irén... Mondom, semmi értelme... Beszélj, amit akarsz, én csak övele együtt... de akkor övele együtt vernek agyon... Jó, hát erről még beszélhetünk, Ida... - s a fülkében megreccsent a dívány.

Ilonka visszasurrant a szobába. A felhők közt bujkáló hold halvány derengést szitált. Ernő kinyújtotta kezét az ágyból.

- Fölébresztettek? - kérdezte a kislány.

- Nem bírok aludni.

- Én sem.

- Kint vannak még?

- Azt hiszem, itt valami készül, Ernő.

- Irénnel. De minket nem avatnak be a család ügyeibe.

- Nem.

A kislány leült az ágyra.

- Mondd, Ernő - kérdezte hirtelen -, igazán olyan mocskos az az arany, amit Irén zongorájáért vesznek? Erre felelj Ernő!

- Nem tudom. Én már semmit sem tudok, Ilona.

- Mire is kell nekünk az arany voltaképp? Nyerészkedni akarunk? Vagy hagyjuk, hogy mint a barmokat, minket is agyonverjenek? Hagyjuk agyonverni Irént, a nyomorékot, a másik nyomorékkal együtt?

Kifulladt, elhallgatott. S újra kezdte:

- És az élelmiszerek, Ernő. Éhen veszünk. Miért nem engednek dolgozni? És ha aranyat vásárolunk, kinek a pénzéből? Elvettük mi azt valakitől? Az a pénz mindig itt volt a lakásban, a zongorában. Kiuzsoráztunk mi valaha is valakit? Minket uzsoráztak ki, apát, Idát. Igaz? Beszélj már!

- Mit mondjak, drágám? Ez mind igaz.

- Olyan bonyolult az élet, Ernő! S úgy fáj, hogy ilyen bonyolult!

Ráborult a fiúra, s csendesen sírni kezdett. Így aludtak el.

Ida később benézett hozzájuk. Megállt az ágy mellett: tűnődött, átvigye-e a gyermeket a díványra? - „El sem bírnám már. - Elmosolyodott erre a gondolatra. - Picinyem...”

Hát hagyta őket. Csak egy takarót terített a kislány csupasz lábára.

*

A pénz másnap reggel nem volt az íróasztalon.

Ida kétszáz koronát a kredencfiókba tett. A többbit számolatlanul becsomagolta, átkötözte, s a bankba ment vele, ahhoz a bizonyos elvtárshoz. Amikor leszámolta az összeget, kétszázötven koronával több volt, mint amennyiről nyugtát kért. A lány egészen megzavarodott. A két százast talán szórakozottságból visszatette. De hogyan került hozzá még ötven? Összesen sem volt ennyi pénz a házban. „Úgy látszik, az én eszemet is elvette az a rongyos négyezer...” - gondolta ingerülten.

Ilonka nővére távozása után kisurrant a lakásból. A Király utcába ment. Mindkét oldalon végignézte a kirakatokat. Fölrta magának az érdekes holmik árát. S hosszas szemlélődés után végül is úgy határozott: megveszi a hatvan koronás sötétkék-fehérpöttyös kartonruhát a Tulipán áruházban és a százhetvenhat koronás szürke öltönyt Weisz és Grün férfikonfekció szabóságánál. Be is nyitott a Tulipánba, de hirtelen mást gondolt. Weisz és Grün öltönye talán nem is lenne megfelelő. Közelről kellene megnézni a szövetet.

A szövet átlátszó volt, mint a szita. Mutattak egy másik öltönyt is, az meg vastag és merev volt, akár a zsákvászon. Alighanem papírt kevertek a fonálhoz. Százötvennyolc koronáért! Fölhúzta az orrát, s kiment az üzletből. Hát akkor legyen inkább használt ruha, de tartós. A különbözetből talán még blúzt is vehet magának.

A Laudon utca kis ócskásai egész készletüket bemutatták. De nem talált megfelelőt. Aztán rájött, hogy az árut hátulról, a bolt mögötti sötét odúkból kell előhozatni. Így került elé egy vadonatújnak látszó, gyönyörű, sötétkék, puha gyapjúöltöny. A kereskedő kétszázhusz koronát kért érte. Alkudozás nélkül becsomagoltatta: már alig várta, hogy otthon kiteregesse a zsákmányt.

Amikor a Tulipán előtt elsietett, mégiscsak meg kellett állnia a második kirakatablak előtt. Az üveg mögött az a sötétkék kartonruha hívogatta, elegánsan fölgombostűzött aljjal. Sütött a nap, a kislány megizzadt fekete blúzában. Majd megszakadt a szíve ezért a ruháért. De hát csak harminc koronája maradt.

Visszament a Laudon utcába. Nem sokat válogatott. Az első boltban, ahol használt női ruhákat árultak, vett huszonkettőért egy fehér ingblúzt.

Maradt még nyolc koronája. Ebből cukrot vásárolt, „Erzsébet téri kavicsot”, az apró fajtából. Mire hazaért, a kökemény, lassan olvadó, tarka foltos gömböcskék utolsó szemét is elszopogatta. Finom volt.

Éjjel égve kellett hagyni az olvasólámpát, mert Ernő nem tudott aludni. Egész nap az öltönyben gyönyörködött. De a nap nem volt elég hosszú. Éjszaka is az öltönyt nézte: a könyvespolc sarkán lógott, egy vállfán.

*

Otthon amúgy is puskaaporos volt a levegő: vagy talán nem akarta elrontani a két gyerek örömét? Ida nem vette elő rögtön a kislányt, amiért tilalma ellenére elcsavargott a városba. Másnap reggel pedig Ilonka még mélyen aludt, amikor elment hazulról.

Irén kenyérért állt sorba. Ernő ébredt elsőnek, és jajgatott. A kislány álmosan föltápászkodott a díványról, s ment a mosdótálért, hogy ólomvízben megmártsa a lepedőt, melybe a fiút válltól térdig becsavarja.

A fürdőszobában kicsúszott kezéből az ólomvizes üveg, és szilánkokra tört a köpadlón.

Csak állt, csupasz lábakkal a tócsában, tanácstalanul.

- Ilona! - jajgatott a fiú odabent. - Ilona!

- Nem tudsz egy pillanatig várni, Ernő? Most más dolgom van! Ne nyaggass egész nap!

Cipőbe bújt, hálóingére fölkapta régi zöld kabátját, övet csavart derekára, s csupasz fejjel, borzas fürtökkel rohant a patikába. Az ismerős fiatal patikussegéd szolgálta ki: hozomra kapta meg tőle az ártalmatlan ólomvizet. Csak azon ütközött meg, hogy a fiatalember jobbulást kívánt Ernőnek. Hát már a Fehérvári úton is tudják...?

Dél felé járt az idő, már a negyedik borogatást adta a fiúnak, amikor az előszobában három pötyögtetéssel halkán megszólalt a csengő.

- Jövök! - kiáltott Ilonka.

De az ajtó előtt nem Irén állt, s nem is Ida, hanem egy férfi.

- Szabad? - mondta. Szelíden félretolta a meglepett kislányt, s belépett.

- Mit óhajt?

Ilonka nem tudta, kiféle lehet az idegen. Kövérkés, nagyon fehér bőrű, szőke bajszerű fiatalember volt, kissé kidülledt kék szemmel. - „Ez nem detektív - gondolta. - Az félrelökött volna az ajtóból.”

- Komoly ügyben szeretnék beszélni magával, kisasszony. Lehetőleg négyszemközt. De nem az előszobában.

- Tessék.

Bementek az ebédlőbe.

- Ki küldte? - kérdezte a kislány.

- Senki. A magam jószántából jöttem. Nézze, miért kerteljek sokat? Mindjárt megmondom: nem fogok bemutatkozni. Nem szeretném, ha a nevem...

Ilonka hallgatott.

- Magácska tudtommal ma vagy tegnap érkezett haza. S erről már az egész utca tud.

- Vidéken voltam - mondta Ilonka, hogy időt nyerjen. Olvasni próbált a semmitmondó arcból.

- Üdültem egy kicsit.

- Két rövidke hónapig - nevetett a fiatalember. - Szerintem nem ártott volna tovább maradnia.

- Nem értem.

- Ma óvatosnak kell lenni, igen, de velem ne legyen bizalmatlan. Itt lakom a környéken. Tudom, mi történt a családjával. Ez, ugyebár, nem titok - az egész Lágymányos ismeri magukat. Én érző ember vagyok, kérem. Segíteni szeretnék magácskán.

- Még most sem értem.

- Nézze, kislány, elárulok magának valamit. Két hónapja figyelik a lakásukat. Menjen el innen. Magát rövidesen megint le fogják tartóztatni.

- De hát ki ön? Én nem ismerem.

- Nézze kérem, az ember sosem tudhatja, honnan jön segítség. Nézzon a szemembe, és látni fogja, hogy csak jót akarok. S ezt be is fogom bizonyítani. Menjen el innen! Menjen el az országból. Nem mondhatok többet. De ha akarja, segítségére leszek. Negyvennyolc óra alatt szerzek útlevelet Ausztriába. De ha gyorsan akar menni, papír nélkül is átsegítem. Ott barátokra talál - csak jusson túl a határon. Ha akarja, elkísérem Sopronba. Nekem ott vannak

összeköttetéseim. Nem történhet baj. De határozza el magát, gyorsan. Még ma vagy holnap. Holnapután már talán késő lesz, kisasszony.

Ilonka nem válaszolt.

A hallgatás túl hosszúvá nyúlt. A fiatalember homlokán apró izzadságcseppek gyöngyöztek. Szivarzsebéből egy kendőcskét húzott elő, s letörölte. Tarkóját is felszárította. Ahogy föl-emelte a karját, kissé visszacsúszott a kabátujja, s vékony aranykarperec villant meg a csuklóján... Nőies láncocska, apró aranyszív fityegett rajta. - Áhá...!

- Tessék?

- Nem szóltam semmit - mondta a kislány. - Csak gondolkodtam.

- Igen, gondolkozzék, gondolkozzék. Nézze, beszéljünk nyíltan. Ne higgye, hogy anyagi érdek vezet, nem kérek magától semmit. Egy fillért sem.

- Uram - mosolygott rá Ilonka -, köszönöm. Csakhogy én nem akarok elmenni, sem útlevéllal, sem anélkül. Én nem csináltam semmit, nem érintkeztem kommunistákkal, nem tudok semmiről és senkiről a világon - miért szökjem külföldre, mikor itt a családom, itt a hazám? De azért köszönöm szépen. Erre tessék. - Szélesre kitérte az ebédlőajtót. - Jónapot kívánok.

- Nézze - mondta a fiatalember -, estefelé még mindenesetre visszajövök. Talán addig meg-gondolja a dolgot. Hm, hm... Kár, hogy nincs több bizalma hozzám...

*

- ... Csak a végén jöttem rá, hogy ez a Csuvas - suttogta a kislány. - Állt a szobában, beszélt, és nem tudtam, kicsoda. Hátborzongató. Gesztesiné a kaszárnyában egy provokátorra figyelmeztetett bennünket, aki a rokonát Ostenburgék kezére juttatta. A pontos személyleírást is megadta nekünk. Mégsem ismertem föl. Csak amikor megláttam a karperecet az arany-szívvvel. Képzeld el, Ernő. Női karperecet hord ez a gyilkos, zsuzsuval. Fehértől tudom, hogy azokat az elvtársakat, akik szabályos útlevéllal akartak kijutni Bécsbe, néhány nap múlva Vác fölött kivetette a Duna. És a Dunában végezték mások is, akiket Sopronból kellett volna átvezetni a határon... Fehér valószínűnek tartja, hogy provokátorok átadták őket a magyar határőröknek, aztán...

- Ilona, öltözz, és menj innen, azonnal - mondta a bátyja.

- Fiúkám, az ég szerelmére, hová menjek?

- Nem tudom. De most menj. Ezek érted jönnek. Hallod? - Ernő már ordított.

- Nem megyek.

- Te Ilona... - sziszegte a fiú, s felkönyökölt az ágyban. - Ha két perc múlva még a lakásban vagy, fölkelek, lemegyek a pincébe, fölásom akár a tíz körmömmel is, és magamhoz veszem a kézigránátot. Az első emberbe, aki ebbe a lakásba lép, belevágom. Aztán jöhet a folytatás.

- Zsarolsz?

- Igenis, zsarollak.

A kislány lehajtotta fejét. Némán ült néhány pillanatig, majd a fiú keze után nyúlt De az elfordult tőle.

- Indulás, Ilona.

- Jó, megyek - mondta a kislány, s fölugrott az ágyról. - De ezt magammal szeretném vinni. - Az íróasztalhoz ment, az apja fényképeért.

- Nézd meg, hagyott-e Ida pénzt a fiókban vagy a kredencben - morogta Ernő.

A kredencben két százas volt és némi apró.

- Az egészet elviszed.

- Rendben van. Csókoltatom őket.

A fiú magához húzta a kislányt.

- Szervusz, fiúka.

- Szervusz, drágám.

„Nem látom többé” - gondolták mind a ketten.

*

Keresztül-kasul villamosozta a várost.

A Mária Terézia téren egy trafikból fölívta a szemináriumot.

- A főtisztelendő kamarás úr távol van - felelte egy üde, fiúsan csengő hang. - Mit jelenthettek, ki kereste?

- Az unokahúga. Sárosi Helén. Igen, Sárosi. Mikor jön haza a nagybátyám?

- Alkalmasint holnap. Az esti vonattal.

- Köszönöm. - Ilonka fölakasztotta a kagylót.

„...Hát akkor most mégiscsak elmegyek a grófhöz - húzta össze a szemöldökét. - Elveim ellenére. - Sötét arccal lapozgatott a névsorban. - Mi is a keresztnéve? Igaz, Elek. Pollner... Polnay... Pongrácz Sándor... dr. Pongrácz Elek. Hm. Csak így? Hiszen ez itt van mindjárt a közelben!”

A csendes józsefvárosi utcában a kis palota, vöröstéglás homlokzatával, oldalszárnyain a kecses loggiákkal, tenyérnyi zöld kertre nézett, melyet vasrács kerített el a járdától. A kertcskéből széles lépcső vezetett egy földszinti szalon földig érő ablakaihoz: mintha kerekeken gördítették volna ide valamely ódon olasz városkából. Pedig mindössze vagy ötven éve épült, s nem is palota volt, hanem bérház. Ilonka megnézte a lakók jegyzékét. Két-két lakás a földszinten s a két emeleten: orvos, miniszteri tanácsos, kúriai bíró - olvasta a nevek mellett. A másodikon az utolsó lakás Pongrácz Eleké, aki Ida professzora volt.

A negyvennyolc éves arisztokrata tudós filozófiát adott elő. Ida mellékszakul ezt a tudományágat választotta, s Pongrácznál vizsgázott. Évek óta barátságos kapcsolatban voltak: pedig ritka kivétel, ha professzor és hallgató a hivatalos érintkezésen túl mint ember az emberrel beszél egymással. Barátságuk voltaképpen egy másik kapcsolat mellékhajtása volt: Pongrácz professzor Idát egyik nőhallgatója, a matematikaszakos Bulyáki Jolán otthonában ismerte meg közelebről. A két lány akkor elsőéves volt: a Galilei-körben kötöttek barátságot.

Jolán özvegy édesanyja, Tera néni szövőnő volt egy kelenföldi gyárban. Vasutas férje után nyugdíjat kapott: nagyobb gond nélkül élt kettesben a lányával. Jolánt polgáriba és gyorsgépíró tanfolyamra járatta; a lány tizennégy éves korában már állásba ment. De munkája mellett magánúton elvégezte a gimnáziumot is, s beiratkozott bölcsésznek. Az egyetemi évek költségeit aztán korrepetálásokból fedezte.

Bulyáki Jolán az első félévet hallgatta, amikor a professzora reménytelenül belé szeretett. Pongrácz minden évben, rendszerint karácsony tájt, megkérte szép tanítványa kezét, de Jolán következetesen nemet mondott az állhatatos grófi udvarlónak. Ez a „furcsa ember” (Ida otthon így emlegette) túl nagy koponyájával, kopaszodó halántékával és szemüvege mögül csodálkozó kék szemével vén gyereknek tűnt, akinek még nem volt ideje felnőni: s valóban, akik jól

ismerték, azt állították róla, hogy hatalmas tudása mellett igen csekély élettapasztalata van. Örökösen szürke, lötyögős ruhájában a nagyon csinos, magas termetű Jolán válláig ért, s kissé lehajtott fejjel, a vastag pároslencse fölött, alulról fölfelé nézett rá. Szeme ilyenkor még jobban kitérült. Jolán rátarti volt. Szintoly félve titkolta előkelő kérését, mint egy szégyenletes kapcsolatot. Az egyetem falain kívül sehol sem mutatkozott a professzorral, pedig Pongrácz szerette volna partnerül megnyerni kulturált szórakozásaihoz, s Jolán is jól érezte magát a társaságában. Nem mutatkoztak együtt, de a kollégák sejtették, hogy Jolán és a kikoszorózott kérés között mély barátság szövődhetett. Nem volt titok: a gróf esztendő óta Bulyákiéknál tölti a szombat délutánt.

Pongráczot Bulyákiék sohasem hívták magukhoz, s ha jött, egy szóval sem marasztalták. Jolán két hónapja ismerte, amikor egyik vasárnap délből csakettben, cilinderrel vizitelt. Tera néni éppen gyors ebédet főzött, Jolán a ruháikat vasalta: siettek, mert Ürömrre ígérkeztek disznótorra, s fél kettőkor indult a vicinális. Jolán szerette volna elküldeni a hívatlan látogatót, de nem vitte rá a lelke; ha már eljött, hát csak kerüljön beljebb. A konyhába vezette, s bizony még a hokedlit sem törölte le a tiszteletére. Pongráczot ez szemlátomást épp oly kevésbé zavarta, mint a tájékozatlanságból felöltött csakett; cilinderét maga mellé tette a kőpadlóra, s az előírásos tíz perc helyett addig maradt, míg Tera néni az asztalra nem állította a leveses-fazekat. A nők sem zavartatták magukat; kedélyesek, kedvesek voltak, de egy árnyalattal sem szívesebbek, mint ahhoz a tíz-tizenöt fiatalemberhez, aki megfordult náluk. Pongrácz mégis újból eljött; ezúttal szombat délután. A két nő épp a nagymosás ruháit vasalta: megint csak a konyhában fogadták. Aztán a szombat délutáni látogatások állandósultak. Bulyákiné ezen a napon mindig otthon volt. Hol a sötét bútorokkal zsúfolt szobában, hol a konyhában üldögéltek: Pongrácz pöttyös bögréből kortyolgatta Tera néni teáját, s órákon át beszélgetett a két nővel a világ és az élet dolgairól. A barátság idővel úgy elmélyült, hogy olykor hármuk legbizalmasabb dolgai is szóba kerültek. Emellett Bulyákiéknál a családi hangulatú együttléteken is csak a merev „professzor úr” megszólítás járta: de ha Tera néni egyszer-egyszer nagyon belefeledkezett a beszélgetésbe, és „édes fiamnak” szólította a nála két-három évvel idősebb grófot - Pongrácz elgondolkodó arca üdvözült mosolyra derült, s távozásakor kézcsokkal búcsúzott az asszonytól.

Bulyákiék Ó utcai sötét kis lakása csupa illat volt, mint egy melegház. A gróf szombatonként mindig egy-egy kis virágcsereppel állított be hozzájuk, amit a Hold utcai csarnokban vásárolt. Üzletből sosem rendelt virágot, mert tudta, Jolán visszaküldené, mint tizenhárom karácsonyán azt a szalma és jég közé csomagolt mimózacskot, melyet a Rivierán adatott fel, amikor az első elutasítás után letörtén, felejteti akarva, hirtelen elutazott. Jolán csak ezeket a diákos, szerény jácint- meg muskátlicserepeket fogadta el barátjától. Pongrácz már évek óta járt Bulyákiékhoz, amikor nyolcvanéves édesanyja meghívta a lányt. Jolán udvariasan megköszönte a meghívást - de kimentette magát. Pongrácz hasztalan érvelt. Nem és nem: Jolán nem akart a grófnéval teázni. S Bulyákiné a varrása fölött még bólogatott is, éppen csak hogy ki nem mondta: ugyan, ne erőltesse, professzor úr, mire való Jolánnak ez az ismeretség?

A professzor szerelme s kettejük barátsága már évek óta tartott, de Pongrácznak az a szerény vágya sem teljesülhetett, hogy egyszer otthonában, anyja nappalijában vagy az ő könyvei között láthassa Jolánt. Nem értette, a lány miért tartja magát távol, mikor ő otthonosan mozog az Ó utcai prolikálásban. Úgy lépett be mindig Bulyákiék konyhájába, ahol a virágok illatához családi fesztelenséggel egy kis káposztaszag is keveredett, mint aki egy heti számkivetettség után hazaérkezik. Csak akkor fogta el valami kínos, feszélyező érzés, ha Jolán valamelyik pajtása toppant be váratlanul. Ilyenkor elnémult, mintha szavát vágták volna, s hamarosan távozott. Szerelmének ismerősei közül csak Szekeres Idát kedvelte, a tanítványát, aki, különösen az első időkben - talán Jolán kívánságára? - gyakran szegődött negyediknek a szombat délutáni baráti együttléteken.

De volt más is, ami Pongráczot abba a sötét kis konyhába vonzotta. Ez a környezet egy ifjúkori élményét idézte, talán a legmélyebbet, mely több mint két évtized után is nyugtalanította. Az arisztokrata fiú Oxfordban folytatta egyetemi tanulmányait, s mint a századvég humánusan érző fiatal intellektueljei közül annyian, ő is válságokban vergődött: a tömegek növekvő nyomora láttán szégyenletesnek érezte kiváltságos helyzetét, s kiutat keresve vívódásaiból, Angliában, a néhány éve megalakult Fábíánus Társasághoz csatlakozott. A fábíánusok célja, a szocializmus békés úton való előkészítése, megfelelt nézeteinek és temperamentumának. Valaki bevezette a társaság alapítóinak baráti körébe is, ahol ragyogó fiatal tehetségekkel került kapcsolatba: írókkal és egy szociológus házaspárral, Webbékkel. Ez a kör nemcsak szellemi és ízlésbeli igényeit elégítette ki; az exkluzív angol *college*-ben társadalmi rangot is adott neki.

Érdekes, elégedett hangú beszámolókat küldött haza édesanyjának, akivel gyermekkorától megosztotta gondolatait. De öt esztendeig haza sem látogatott. Aztán alig egy év múlva a levelek hangja megváltozott. Pongrácz életében újabb válság következett: megcsömörlött a légüres térben kimunkált elmélettől, mely milliók szenvedését egy ködösen távoli időpontban akarta megszüntetni, s megcsömörlött propagandistáinak, a literátoroknak szellemességétől is - ettől az egész katedráról hirdetett szocializmustól, melynek oly kevés köze volt az emberhez s az ember boldogságához. Elek gróf egyik este tükre előtt fehér nyakkendőt kötött a frakkjához. Két miniszterrel kellett Webbéknél vacsoráznia - az este nem ígérkezett érdekesnek. Kár az időért, gondolta. „Micsoda figura vagyok... - nézett végig magán. - Az ám: a frakkos szocialista. Hovatovább esztendeje élek Angliában, rengeteg embert ismerek - de megittam-e már egy pohár sört egy angol munkással? S elbűvölő háziasszonyunk ült-e már egyszer is munkásasszonyok külvárosi konyhájában, mindennapi gondjaikról beszélgetve? Dehogya. Mikor szakított volna erre időt? Hát hogyan merészelünk mi írni, értekezni, tervezni a tömeg jövőjéről? Belekontárkodni emberek sorsába, mikor annyira sem ismerjük észjárásukat, mint a hátsólovainkét?” - Elek gróf utolsót igazított fehér nyakkendőjén, s mélységesen szégyellte magát.

Még a tanév vége előtt bekapcsolódott a settlement-mozgalomba. A nyári szünetben néhány egyetemi hallgatóval egy nyomorúságos londoni munkásnegyedbe költözött; rossz kocsmákban, dűledező raktárakban felvilágosító előadásokat tartott mindenféle közhasznú kérdésről. Idős nyomdász házaspárnál lakott. Az öregekkel étkezett: megismerkedett a szomszédokkal, majd az egész utcával. Mikor a téli szünetben visszatért, már beszélte - jól-rosszul - a nyelvüket, a londoni külvárosok sajátos, ízes és levetkőzhetetlen nyelvét, a *cockney*-t, mely eleve falat emel az angol proletárok ivadékai elé: ha egy munkásfiú kivételesen megszerzi is a tudományos fokozatot, a *cockney* elszigeteli őt az úri kasztok tagjaitól - mihelyt kinyitja a száját... A *gentleman*-ek messzire kerülnek a pusztaság lehetőségét is, mint a pária árnyékát a brahmanok. Talán ez az egyszerű udvariassági gesztus: az igyekezet, hogy beszéde az önként vállalt környezet nyelvéhez igazodjék, a buzgón elnyelt „h” hangzók nyitották meg előtte a munkásnegyed nyomorúságos otthonait. Pongrácz a szünetekben mindig vissza-visszatért új barátaihoz, s öt év alatt a nyomor sokféle arcát látta. Anyjának így írt erről: „Megnyíltak előttem az élet ismeretlen mélységei, ahová a filozófia mérőőnjé soha le nem ereszkedhetik.” Majd az egyetemi fokozat megszerzése után terveket, reményeket tért vissza hazájába. A settlement-mozgalmat akarta elindítani Magyarországon; elképzelésében ennek a mozgalomnak kellett volna magasabb belső szintre emelni a tömegeket, s felkészíteni a munkásságot - legalább a Földnek ezen a kis darabján - a jövőre.

Egyik miniszter nagybátyja Budapesten már az egyetemi karrier útját egyengette a nagytudású, de kispénzű fiatalember számára: s a protektort kissé kellemetlenül érintették a rokon újkeletű rigolyái. A munkások, akikkel Pongrácz kapcsolatot teremtett, hamarosan gyanakodva elfordultak tőle; vezetőik zavaros fejtegetései kellős-közepén nemegyszer durván

letorkolták. A hivatalos körök pedig - istenem, csak megmosolyogták országboldogító terveit. „A vörös gróf” semmit sem nyomott a latban: nem tartottak tőle. Pongrácz pedig megbántva és fölzaklatva visszavonult, és tudományos munkájába temetkezett. Huszonhét éves korában kinevezték magántanárrá a filozófia történetéből. S ezerkilencszázötben, harminchárom éves korában, igen fiatalon, tanszéket kapott.

A kilencszázötös orosz forradalom egy időre fölrázta passzivitásából, bár ezt a forradalmat éppoly tragikusan időszerűtlennek tartotta, mint a harmincöt év előtti francia kísérletet. Tizenhét novemberéről is nagyjából így vélekedett kezdetben. De a Bulyákiék körében eltöltött négy esztendő nem múlt el nyom nélkül, s Pongrácz gondolkodásmódja megváltozott. Tizenkilenc március huszonegyediké után ő is azok közé a professzorok közé tartozott, akik a helyükön maradtak: nem szöktek ki Bécsbe, beteget sem jelentettek, hanem a tanácskormány rendeletei értelmében folytatták előadásait.

Április egyik késő délutánján éppen a földszinti néptelen, sötét keresztfolyosón levő tanári szobája felé tartott, hogy összeszedje jegyzeteit az előadásához, amikor az ajtó előtt két fiatalember várta. Idegen arcok - nem az ő hallgatói. Az egyik, hátát az ajtónak feszítve, elállta a bejáratot. Pongrácz fél kézzel arrébb akarta tolni a fiút. De az ráemelte a kezét. „Gróf úr, önnek itt semmi keresnivalója, ön a dolgozók egyetemén nem taníthat! - Takarodjék! - kiáltott rá háta mögött a másik. - Szobáját pedig lepecsételjük!” - „Engedek az erőszaknak” - felelte Pongrácz, és sarkon fordult. Még aznap panaszt nyújtott be az egyetem tanácsához. Egy hét múlva értesítették, hogy az ügyet kivizsgálják, de míg a támadók személye nem tisztázódik, arra kéri, testi épsége megóvásának érdekében ne mutakozzék a fakultás területén. Jolán és Ida (aki akkor mint tanársegéd dolgozott a matematikai intézetben) azt gyanította, hogy a támadást kívülről szervezték meg az ellenforradalmárok, s könnyen tettelegessé fajulhatott volna: távolabbi célja pedig zavarkeltés volt az egyetemen. A két lány föltevése mellett szól, hogy az incidens után naponta érkeztek durván rágalmozó, fenyegető névtelen levelek a professzor lakására.

A tanév a vöröshadsereg májusi harcainak idején korábban zárult. Pongrácz ősszel ismét meghirdette előadásait, azzal a megfontolással, hogy ebben az új, keservesen nehéz helyzetben nem futamodhat meg sem hallgatói, sem tanítási kötelezettsége elől. Az előadásokat azonban a második szemeszterben sem kezdhette meg. Már közeledett a tanév vége, de közel kilenc hónapja húzódó fegyelmi ügyében még nem született határozat.

*

A szombat délutáni látogatások rendje megszakadt. Ida nem mutakozhatott Bulyákiéknál, csak kerülő úton hallott róluk. Pongrácz három-négy hetenként valamelyik kültelki kávémérésben találkozott Jolánnal. A lánynak ez ideig nem volt kellemetlensége; az utolsó években mindig a háttérben, csöndben és ügyesen dolgozott. Így a Statisztikai Hivatalban, ahol röviddel a kommün előtt alkalmazták, néhány elvtársán kívül senki sem sejtette politikai nézeteit; ősszel simán igazolták. Jolán kívánta úgy, hogy a professzor az új helyzetben ne járjon föl a lakásukra. Pedig Pongrácz számára ezek a hetenkénti találkozások jelentették az élet egyetlen örömét.

Szerette Jolánt, a társtalanul töltött ifjúság ki nem élt szenvedélyével, tovatűnő férfikora makacs ragaszkodásával, s a lány tartózkodása még jobban hozzákötötte. Adni szeretett volna neki, mindig és mindent adni: szerelmet, barátságot, otthont. Gyöngédséget, melyet nem volt kire pazarolnia. Semmit nem kért volna számon a szeretett nőtől: Jolán teljesen szabad lett volna mellette. Reménytelenül reménykedve szerette őt: valami csodálatos fordulatban bízott, hogy egy nap mégis a lány ujjára húzhatja a karikagyűrűt, melyet gyerekes babonából hét év óta a levéltárcájában hordozott.

A professzor nem tudta: a csoda tizenkilenc májusában már-már bekövetkezett Ida figyelmeztette Jolánt, hogy az egyetemi merényletnél csak egy hajszálon függött Pongrácz élete. Az egyik támadónál fegyver volt, és ha a gróf szóváltásba kezd vagy utat akar nyitni, dulakodás közben lelövik. A támadók menekülésének útját is biztosították, de úgy látszik, mégsem mertek fegyvert használni, mert a gróf szóváltás nélkül, azonnal távozott - s így a merénylők nem hivatkozhattak volna jogos önvédelemre.

Jolán gyötrelmes heteket élt át, s a grófhöz érkező fenyegető levelek elviselhetetlenné fokozták nyugtalanságát. Ekkor vált világossá előtte, mennyire ragaszkodik barátjához. Szembe nézett magával, s az önvizsgálat eredményét így összegezte: „Szeretem őt. Már évek óta!”

„Hát akkor? - tépelődött tovább. - Mi választ el tőle? Az a huszonkét év korkülönbség, amellyel Elek ostromát már annyiszor leszereltem? Nem igaz! Vagy félek, hogy föléim kerekedik? Ő adna mindent ebben az egyenlőtlen házasságban, anyagi biztonságot, kulturált életkeretet, tudást, műveltséget, talán még a karrierhez vezető utat is ő egyengetné - és én, én csak elfogadnék, mindig csak elfogadnék... S elfogadni nehéz... De hiszen ez nem igaz, ez sem igaz! Hiszen mindenemet odaadnám Eleknek: a szerelmemet, fiatalságomat!”

Jolán számtalan változatban megfogalmazta magában a mondókáját, mellyel tudtul adja Eleknek, hogy a felesége lesz. De mindegyik megfogalmazásban volt valami, aminek kimondásától idegenkedett. Múltak a napok, és Jolán csak hallgatott. Azután egyik este anyja leült az ágya szélére; fényképeket vett elő, s kirakta a takaróra. Megfakult képecskék: az apa szép, kövér, kackiás bajuszú katonaképe a boszniai megszállás idejéből a szülők vőlegény-menyasszony képe meg egy kis bádoglemez, gyorsfényképész fölvétele: a fiatal házaspárról. Anyja karjában az első gyermek, Sándorka, akit Jolán már nem ismert. Az ikrekről nincs fénykép, szegénykéek nagyon korán elmentek. Azután még egy kép az apáról: igazolványból vágták ki, amikor az irat már nem kellett. Arca ijesztően sovány, halántéka beesett. Hatvanasnak gondolná az ember, pedig negyvenkettő volt, amikor meghalt. A fölvétel fél évvel a halála előtt készült.

- Gondolj most órájuk, Jolán, gondolj órájuk, hogy mi volt az ő életük - mondta az anya csöndesen. - Úgy könnyebb lesz határozni.

- Hogy érti ezt, mama? - kérdezte a lány megütközve. S ijedten gondolta: „A mama mindent tud...”

- Arra gondolj, Jolán, hogy apád tüdővészben halt meg... Hogy bátyád a két esztendőt, az ikrek meg a hat hónapot sem érték meg. Ha nem állok a gép után éjjel a mosóteknő mellé, és ki nem vakarlak abból a vizes angyal földi lakásból, téged sem tudlak fölnevelni. Régen volt, jobb, hogy elfelejtettük mind a ketten, de van úgy, hogy emlékeznünk kell rá.

- Miért mondja ezt most? Mama!

Az asszony Jolán barna fejére tette a kezét.

- Hiszen megmondtam már, gyerekem. Miért csodálkozol? A sok iskolától te nem lettél hazug, mint némelyek. Szerencsédre! - Bulyákiné elnevette magát. - Mert akkor elűznék a háztól! El én! No, aludj rá még egyet. Nehéz lesz, édes lányom, de kettesben majd ezt is elviseljük. Mint a többi...

Összeszedte a fényképeket, visszarakta a dobozba, a dobozt be a sifonba, s ő is lefeküdt.

Jolán ezen az éjszakán eldöntötte: a Bulyáki Tera lánya nem mehet férjhez Pongrácz Elekhez, ha még úgy szereti is. Ha férjhez menne hozzá, hát szemem kellene köpnie magát.

Reggelre tisztázott egy másik kérdést is, mely az éjszakai döntés után első ízben bukkant föl benne. Igen-igen keserves volt határozni, még keservesebb, mint a házasság kérdésében. Ha

nem mehet férjhez Elekhez - legyen a szeretője? „Huszonhat éves vagyok - gondolta -, függetlenek vagyunk mindketten... nagyon boldogok lennénk. Így, így talán szabad, így talán lehet... Kinek mi köze hozzá? Vagy...?”

Az ablakpárkány sarkából rövid, fényes háromszöget vágott le a város felé emelkedő nap. De a szobában homály volt, homály, mint délben is; a szűk utcában az északra néző ablak sohasem kapott napfényt. Nyáron, késő délután ismét megjelent a ragyogó háromszög a párkányon, ezúttal a jobb sarokban, s ha eltűnt, máris lámpát kellett gyújtani, pedig odakint még tündököltek a háztetők. „Szegény mama - gondolta Jolán -, ezért a kevéske fényért vállalt két éven át éjjelre mosást.” - S szemével a háromszög gyors fogyását követve, dűlőre jutott abban a másik kérdésben is. - „Nem leszek Elek szeretője... Pongrácz Eleké nem, soha. Elek szíve tiszta, mint egy gyermeké; ő nem tudja, de én tudom, hogy az ő helye mégsem itt van, közöttünk. A mi rangunkba is bele kell születni. És benne kell nevelkedni. Tüdőbajban, mosóteknő mellett, gép mellett, bányában. Lemondhatok-e a rangomról? Nem. Hazudjak hát az enyéimnek? S Eleknek is? Jóisten...!”

Az ébresztőóra berregni kezdett. Kiugrott az ágyból, leállította. A mama majd csak egy óra múlva indul Kelenföldre. Hadd aludjon még egy keveset.

*

- Vegyen, kérem, vagy adjak inkább a tányérjára? Anyám miatt mindig ilyen könnyű kis villásreggelit találnak nálunk. Mit adhatok a teájába? Inkább üresen issza? Fél órára felejtjük el a gondjainkat, gyermekem.

A gróf dolgozószobájában ültek egymással szemközt, az alacsony asztalnál. Egy fekete ruhás, fehér kötényes asszony, akit Pongrácz Pankának szólított, nagy ezüstitálcát tett közéjük, tányérokkal, csészékkel és az étellel. Papírvékonyra vágott hideg hússzeletek, saláta, vékonyra szelt pirított kenyér, vaj, gyümölcs és tea: ez volt az ebéd. A tágas szoba falait eltakarták a mennyezetig érő könyvespolcok; ami könyv, folyóirat nem fért el a polcokon, a szőnyegen volt föltornyozva, foteleken, asztalokon, a kandalló párkányán, még az ablakpárkányon is. Sötét oszloptalapzatokon néhány nagyon szép szobor, cserépben, vázában sok virág - ez volt a szoba minden dísze. Ha Ilonkát két órával előbb nem zaklatja föl a Csuvas, itt nagyon jól érezte volna magát. A gróf... no hát a gróf igazán kedves ember. A kislány arra gondolt, hogy ő Jolán helyében talán mégis férjhez ment volna hozzá. Az nem baj, hogy kopaszodik. A szeme olyan, mint egy kisfiué.

Még a gyümölcsnél tartottak, amikor a gróf abbahagyta az almahámozást, és szemüvege fölött a kislányra nézett.

- Talán mégis tudok a maga számára egy megfelelő lakást - mondta. - Mégpedig azonnalra. Ismeri Bulyákiékat?

- Csak Jolánt. De Tera néniről is sokat hallottam, Idától. Ida szereti őt... márpedig az sokat jelent.

- Nagyon jó barátaim - mondta a gróf.

- Tudom - mondta a kislány.

- Hallott arról, hogy a múlt tavasszal két fiú megtámadott az egyetemen?

- Igen. Akkor még nem kellett vigyázni a nyelvünkre. Úgy tudom, nem találták meg őket.

- Nem. De a felbujtók kézre kerültek: csupa K. u. K. katonatiszt. Ők vallottak a gyerekekre, arra a két fanatizált gimnazistára. Nos, ez az ügy csak a folytatása miatt tartozik ránk. A támadás után ugyanis heteken át kaptam a névtelen leveleket. Megfenyegettek, hogy anyám szeme láttára vernek agyon, ha nem pusztulok Budapestről. Nem vagyok ijedős ember,

gyanítottam, hogy a levélírók alighanem a lakásomra pályáznak, és csupán ürügyül említik a személyem elleni politikai kifogásokat. Hogy magyar arisztokrata létemre a bolsevikokat szolgálom, és hogy én, a zsellérnyúzó gróf még mindig az egyetemen vagyok, és mételyezem az ifjúságot. Kérem, ne nevéssen, szó szerint idéztem. Íme egy példája a *contradictio in adiecto*-nak, vagyis - tette hozzá magyarázatként - az önellentmondásnak; mégis a szerzők dicséretére legyen mondva, a két *gravamen*, illetve: sérelem ritkán szerepelt együtt ugyanazon írásműben.

A professzor türelmetlenséget látott hallgatója arcán, s mentegetőzve folytatta:

- Nagyon is elkalandoztam a tárgytól, de a zsellérnyúzással kapcsolatban még hadd említsem meg magának, gyermekem, hogy családi birtokunk Balatonföldváron egy háromszobás régi nyaralóból meg ezerkétszáz négyszögöl kertből állt, s ez a ház sem az enyém volt, hanem anyámé. Ház mestert, kertészt nem tartottunk; Panka gondozgatta a kertet, mégpedig - ha itthon voltam - az én hathatós segédletemmel. Anyám gyönyörű rózsatöveket nevelt, mind az én oltásom, de a kertet is magam ástam fel tavasszal. A nyaralót egyébként tíz év előtt eladtuk, s az árából rendbe hozattuk ezt a lakást. A megmaradt fél ezer koronáért pedig anyám azt a nagyon érdekes holland sorozatot vette meg nekem, melyre régóta fájt a fogam: Spinoza összes műveinek kritikai kiadását, továbbá...

- Ne tessék mentegetőzni, professzor úr - szakította félbe Ilonka, bocsánatot kérő pillantással. De a szemüveges vén gyerek már belemerült kedvenc játékába, és nem figyelt föl a vendég szép tekintetére. A kislány mulatott is rajta, bosszankodott is: múlt az idő. - Mi - folytatta -, vagyis én, hogy úgy mondjam, közvetve elég jól ismerem magát, és nekem... illetve, minékünk otthon... ne vegye rossznéven, hogy megmondom, jó véleményünk van magáról. Valami ötlete volt az előbb, hogy hová mehetnék: tudja, elfut az idő, professzor úr!

- Látja, látja - csóválta fejét Pongrácz -, ha az ember olyan magányosan él, mint én: fecsegő lesz, akár egy ostoba vénasszony. De még vissza kell térnem a levelekre. Mondom, nem vagyok ijedős ember, anyámat azonban szerettem volna megkímélni az esetleges izgalmaktól. Barátnőim, Jolán meg Ida is kapacitáltak, menjünk el a lakásból. Akkor számba vettem ismerőseimet - barátaim nincsenek -, s kiderült, hogy senkim sincs. Azokhoz, akik a kommün alatt oltalmat nyújthattak volna, nem akartam fordulni - ugye megérti? A többiek szemében pedig Pongrácz Elek a vörös gróf volt, akit legszívesebben leütöttek volna, mint a veszett kuttyát.

Levette szemüvegét, s furcsa, álmos nézéssel folytatta:

- Még a júniusi ellenforradalom előtt feljött hozzám Tera barátnőm Jolánnal: készül valami, baj lesz, távozzunk azonnal a lakásból! Ha nincs jobb megoldás, egy időre költözzünk hozzájuk. Felajánlották egyetlen szobájukat. Anyám nagyon hálás volt a meghívásért, de nem akart kimozdulni megszokott környezetéből, emléktárgyai közül. Ő igen idős, a nyolcvanötödiket tapossa, s a háborús években, szabadgondolkodó létére, lassanként a vallás felé fordult. Szinte második gyermekébe esett, s gondolatvilágában egyre nagyobb teret foglalt el a múlt s ifjúsága kálvinista neveltetésének rég elhalványult élményei. S valóban, a predesztinációban¹¹ való hit öregségére ismét megadta anyámnak azt a belső tartást, melyre oly nagy szüksége van ebben az embertelen világban. Én nem osztozom hitében, mi több, veszedelmesnek tartok egy ilyen lelki attitűdöt, mely erkölcsi s fizikai passzivitásra készíti az élet válságos helyzeteiben - de egy nyolcvanöt éves matrónával nem szabad vitatkoznunk. Küldött, menjek én egyedül, ha helyesnek tartom - persze vele maradtam. A júniusi puccs után egy ideig nem jött fenyegető levél. Ősszel pedig nem taníthattam. A kommün alatti magatartásom miatt

¹¹ *Predesztináció*: a kálvinista vallás tanítása szerint Isten minden ember sorsát előre elrendeli.

fegyelmet kaptam, s ez az ügy még ma is folyamatban van. De Horthy bevonulása után újból megindult a levéláradat. Fenyegetések özöne. Amikor ezt Jolánnak megemlítettem, ismét felajánlotta nekünk a szobát, s most már erőiesen sürgette: nagyon aggódott értünk. Ketten is meg akartuk győzni anyámat: hasztalanul. Ő egyre azzal érvelt, bízik Istenben, hogy a családja körében - értsd: a családi képek s férje kegyelettel őrzött ereklyéi között - fejezheti be életét. Mit tehattunk? Jolán megcsókolta anyámat, s azzal búcsúzott: ha mégis menni kell innen, mindig tárt karokkal várják, mint egy kedves nagyanyácskát, s dédelgetésben ott sem lesz hiba. Anyám szeme könnyes lett, csak simogatta Jolán kezét - és maradt. Azt gondolom, gyermekem, jobb helyre nem is mehetne, mint Bulyákiékhöz. Mondja meg barátnőimnek, hogy én küldöm anyám helyett. Különben ne mondja, nincs erre semmi szükség. Kitűnő emberek, kitűnő emberek! Induljon talán máris, Ilona.

*

A kislány elgondolkodva ment le a lépcsőn.

„Micsoda figurák! - tűnődött. - Jolánnak mégiscsak igaza van: ki tud múmiákkal egy földél alatt élni? Esetleg egy másik múmia. Hanem múzeumi tárgynak mind a kettő megjárja. Érdekesekek, s amellettt ártalmatlanok. Na, ez a gróf. Szemre pedig szinte eleven embernek tűnik. De belül? Ott valami oszlásnak indult. Gorkij talán rájuk is azt mondaná: »*volt emberek*«. Egyszer talán ők is éltek. Ma már nem. Halottak. Nyugodjanak békében. Nem lesz számukra soha feltámadás.”

Most vette csak észre: hiszen ellenkező irányba tart! Már a Mátyás tér közelében jár. Kelletlenül befordult a Conti utcába, s a Rákóczi út felé baktatott. „Csak ne kellene most Bulyákiékhöz mennem! - dohogott. - Beszélni, beszélni, megint! Inkább kiszellőztetném a fejem! Jaj, ez a fülleltség odabent a grófnál! Pedig tárva-nyitva voltak a kertre néző ablakok!”

A délután java már elfutott: a nap letűnőben volt a keskeny utca tetői mögé. Sietni kell...

A katonai fogház épülete előtt széles ívben átkerült a túlsó járdára. Egy csíkos trikóban verejtékező ember, aki ócskavassal megrakott kezikocsit húzott az úttesten, utána kiáltott valamit. A földszintes házak mentén sietett tovább. A kapukban nők ácsorogtak, rikító, virágos pongyolájuk alól kitűnedezt hűsszínű harisnyába bujtatott lábuk. Egyik-másik oda-szólt az arra haladó férfiaknak, de ki mogorván, ki meg vállvonogatva továbbment.

Mint mikor a kültelki este csöndjében kivágódik egy kocsmajátó, s duhaj hangok verik föl a környéket - lárma, ordítózás támadt hirtelen a házsorok között. A József utca felől, a járdán és az úttesten, emberek rohantak a Népszínház utca irányába. Ilonka hátra sem tekinthetett - továbbbsodorták. Futtában elkapott egy-egy szót: „Átkozott banda!... Razzia!... Az ébredők!...”

Az összetorlódott, eszeveszettül menekülő sokaság szinte a házfalhoz lapította. A földszintes házak kapujába kitódultak a nők. Csupasz karok nyúltak ki, kezek ragadtak meg egy-egy rohanó, csapzott férfit: - Gyere, gyere apuskám, nem kell fizetni!... - Hozzánk nem jönnek be!... - No, befelé, mentsd a bőröd, muki! - S amint Ilonka a fal tövében előre furakodott, látta, hogy a nők nevetve, visítózva behúzzák a házakba a kifulladás embereket, s bezárulnak mögöttük a kapuk.

- Nagysádkám! Hé, nagysádkám! - süvöltött valahonnan egy éles hang. - Magának szólok! Hé, idenézzen hát!

Vagy öt lépésnyire, derékig kihajolva az ablakból, piros ruhás nő integetett.

A szaladó emberek hirtelen megtorpantak a keskeny úttesten, egy részük megfordult, ellenkező irányba igyekezett, de az előrenyomulók vastag ékben közéjük fűródtak, visszalökték, a

járdára préselték őket. Mint a fortyogó katlanból, bugyborékol ki a tömegből a dühödt káromkodás:

- A krisztusát!

- Barmok!

- Te állat! Összetöröd a vesémet!

Valaki azt üvöltötte:

- Vissza! Lezárták a Népszínház utcát!

Erre megint felvisített a piros ruhás nő:

- Nagysádkám! Ide! Ide! Nagysádkám!

Aztán eltűnt az ablakból.

Mire Ilonka odáig nyomakodott, egy széket jelent meg a járda fölött.

- Álljon rá! Másszon be! Gyorsan!

Csak hogy a kavargó sokaságban nem lehetett a széket a kövezetre állítani. A piros ruhás nő csuklójánál fogva húzta föl a kislányt; Ilonka hasztalan keresett támasztékot a fal omladozó vakolatán. De végül is bent volt a szobában; a nő becsukta az ablakot, s összehúzta a függönyt. Az asztalon petróleumlámpa égett.

A kislány ruhája elől csupa mész volt; blúza hónaljától a háta közepéig széthasadt. Sajgott a válla, karját mintha többől kiszaggatták volna, lábszárát végighorzsolta az ablakpárkány. Harisnya beakadt egy szögbe, s ronggyá lett; a karcolás nyomán vér serkent ki a bőrén. Rémműlten ereszkedett le a megvetett ágyra. Kint egyre erősödött a lárma.

- Jól kinézett volna, nagysád - szólalt meg a nő. Még lihegett az erőfeszítéstől; ő is leült az ágyra. Cigarettára akart gyújtani, de keze annyira remegett, hogy a táncoló gyufaszál nem lobbant föl - el is hajította a dobozt. - Szóval... - alig bírt beszélni - ... szóval - hunyorított egyet a szeme sarkából - ... szóval kegyednek jobb lesz most idebent. Ne féljen, ide be nem teszik soha a lábukat, nem bántanak minket. Aztán ha vége a murinak, maga is elmegy szépen. Hát megismert, nagysádkám?

- Én? Nem mindjárt... - mondta Ilonka. - De aztán rájöttem, hol találkoztunk. Valahol a Sírkert utcában lakik a vőlegénye, igaz?

- Ó, csak lakott. Már nem ő a vőlegényem - legyintett a kis nő. - De azért csuda rendes volt akkor kegyedtől, hogy üzent volna a fiúnak - csak az az asszony nem hagyta...

Lábdobogás, üvöltés hallatszott az utcáról. Egymásra meredve ültek és hallgattak.

- Mondja kérem, mi ez itt most? - kérdezte Ilonka remegve.

- Az ébredők - vont vállat a nő. - Lezárták az utcát, végigmennek a lakásokon, és mindenkit igazoltatnak. Azt is, akit az utcán elkapnak. A Contiban mindig van valami grimbusz: tudja, itt a Népszava, meg a fogház... Pár mukinak beverik a fejét, aztán továbbmennek. Egy óra múlva megint csönd lesz. Kit keresett akkor a Maglódiban? Kegyed kommunista, nagysádkám?

- Én? Á, dehogyan... - mondta Ilonka. - Eltűnt egy barátnőm...

- Akkor hát zsidó. Nekem megmondhatja. Nincs nekem semmi bajom se a kommunistákkal, se a zsidókkal. De hát potyára azért nem hozok be senkit. Tudja, az egyik mindenfélét kérdez, hogy ki volt az anyám, még az ükanyám is érdekli, meg hogy ilyen fiatal nő miért nem jár

dolgozni? A másik meg goromba: még neki áll följebb, pedig azzal a kampós orrával biztosan összeverték volna, ha el nem bújik nálam. Hát kell ez nekem, mondja, nagysádkám?

- Nagyon kedves, hogy engem mégis behívott - felelte Ilonka zavartan. Lehajolt, s zsebkendőjével a lábszárából szivárgó, szétkenődött vért szárítgatta.

- Na hallja! Láttam én már kint a Maglódiban azon a pofiján, hogy kegyed kicsoda! - A nő most alaposan megnézte a vendéget. - Teremtőm, Jézusom! Édes Szűzanyám! Hát ezt hogy csinálta?

- Valami szög volt a falban. Csak azt nem tudom, hogyan megyek így haza. - Ilonka kibújt a cipőjéből, s levette harisnyáit. - Adjon tűt, cérnát, kérem, megpróbálom összevarrni a blúzomat.

- Várjon - mondta a nő.

Vizet öntött a lavórba, s letette az ágy elé. Valami pasztillát dobott a tálba, s egy csomag vattát hozott.

- Mossa meg előbb a lábát - mondta. - Fertőtlenítő van benne.

- Ugyan már! - Ilonka elpirult. Lehajtott fejjel tisztogatta a karcolás környékét.

- Vesse le a blúzá, nagysádkám, közben megvarrom.

Egyikük sem boldogult vele. A Laudon utcai használt blúz háta egészen szétfoslott.

- A fejemet teszem rá, hogy az utcán az első rendőr leigazoltatja - mondta a kis nő. - A Maglódiban, emlékszem, csinosan volt öltözve. Micsoda szoknya ez? Mintha most lopta volna.

- Kaptam - mondta Ilonka zavartan. - Tudja, már rég nem voltam otthon.

- Ajaj. Szóval baj van.

- Ühüm.

- Na várjon, várjon. - A nő félénk mosollyal megállt a kislány előtt. Kezet nyújtott. - Én a Pirike vagyok.

- Én meg Helén - mondta a vendég. Lerázta ujjairól a vizet, s megszorította a másik kezét.

- Szép név - mondta Piri, elboruló tekintettel. - Bújjon ki gyorsan abból a szoknyából, nézze csak, körös-körül leszakadt a fölhajtás! No, siessen, itt nem lehet soká meztelenkedni!

- Valóban - mondta Ilonka ijedten, s a lavórban állva, nem tudta, mihez is fogjon előbb.

- Jódozza csak be magát, majd én fölvarrom. - Piri átvette a szoknyát.

Néhány öltést tett, aztán gondolt egyet: szájába vette a tűt, a szoknyát hirtelen összegöngyölte, s mielőtt Ilonka észbe kaphatott volna, begyömöszölte a kis vaskályhába. A kályhában még parázs volt: vizesfazék gőzölgött a tetején. Kellemetlen bűz kezdett terjengeni a szobában.

Ilonka vizes lábbal a kályhához futott. Lezsápta az ajtaját - perzselt gyapjú füstje szállt az arcába. A szekrényben motozó lányhoz ugrott. Megmarkolta a vállát, s rázni kezdte:

- Gyalázatos disznó! Örült! Mit csinált?

- Pssz... pszt, Helén! - Piri egy mozdulattal elpenderítette a kislányt. - Csönd legyen, mert bejön a madám! Nem tűr ricsajt a házban. Azt a kacatot sajnálja? Úgy nézett ki benne, mint egy temetési ló decemberben. Fogja, tessék! - Könnyű nyári ruha röpiült a kislány felé. - Tessék! - A ruhát egy pár harisnya követte.

- Meddig meztelenkedik még itt? Mozgás, csibi, mozgás! - nevetett Piri. S elkomolyodva hozzátette: - Ne féljen, egyszer sem volt még rajtam. Tegnap vettem a Tulipánban.

A kislány csak állt, karján a sötétkék, pöttyös ruhával, hol azt nézte, hol Pirit, bíborpirosan. A kis nő türelmét veszítve elkapta a ruhát, s nem éppen gyöngéd kézzel ráhúzta a fejére, vállára. Aztán mint egy megvadult csikó, nagyokat szökdelve körülszáguldotta a kislányt, nyert, nevetett.

- Jó, jó - mondta Ilonka -, mit örül? Biztosan hiányozni fog magának ez a ruha.

- Nekem? Azt hiszi, nincs más? - Piri kitárta a megtömött, keskeny szekrényt. - És ha nem volna? Azt hiszi, nem keresem meg három nap alatt? Ezekkel a lábakkal? - Térdig fölrántotta piros szoknyáját. - Ezzel a pofámmal? - A tükör elé ugrott.

Kedves, puha, nagyon fiatal arcocskára nézett Ilonkára a bevakult foncsor foltjai közül.

- Hány éves?

- Tizenkilenc. Még csak harmadik éve vagyok a szakmában - nevetett élesen a lány.

Kilestek a függöny mögül. A lezárt kapuk előtt jelvényes őrszemek strázsáltak. Piri ablaka alatt darutollas fiatalemberek vitatkoztak egy keménykalapos, tisztviselő formájú férfival.

Leültek az ágyra, nevetgéltek, csacsiságokat mondtak. Ilonka semmit sem kérdezett; Piri se nagyon. Magáról nem beszélt. Csak azt említette meg, hogy három éve nem volt otthon, pedig szeretné látni a hűgát. Az rendes lány, varrodába jár.

Nehéz, csoszogó léptek hallatszottak az udvar felől. Ajtócsapkodás. - Lányok! lányok! - kiáltozott egy vaskos, rekedt női hang. - Kifelé! Kifelé!

- A madám - mondta Piri, s kiköpött a padlóra. - Úgy látszik, elmentek. Helénke, távozzék. Egyszerűbb lenne az ablakon át. Nem magas. Le mer ugrani?

- Le.

Félrehajtották a függönyt. Az utcasarkon égett a gázlámpa; a szemközti emeletes épületek ablakai világosak voltak. Házmesterek álltak a sötét kapukban, s a lakókkal csendesen tárgyalták az eseményt.

- Pá, Helénke - mondta a kis nő.

- Pá, Pirike - köszönt el a kislány, s egy gyors mozdulattal átölelte.

Az ugrás sikerült. Ilonka még fölített az utcáról, s a körúti villamos felé futott.

Az elülső peronon szorongott, s számolgatta, odaérkezik-e a kalauz, mire az Andrassy útnál megáll a kocs, vagy előbb kell-e leugrania? Izgalmas percek voltak. Közben egyszerre csak eszébe jutott:

„Ha ismét könyvtárba lehet járni, első dolgom lesz, hogy megint kiveszem Magnus Hirschfeld könyvét a „Korunk nemi életé”-t. Mikor Ida tavaly meglátta nálam, kikapta a kezemből: nem értem, mi baja volt vele, hiszen Hirschfeld orvos, tudományos műveket ír. Persze kár, hogy Pirit nem lehetett kikérdezgetni - talán megtudtam volna tőle egyet s mást, ami nem lesz benn a Hirschfeldben. Ézelmi dolgokat. Szegény Piri! Ó...! Hát az a Maupassant-novella, amit Ernő olvasott?! Arról a házról: három napra becsukták az üzemet, mert a nők egy kislány bérmlására mentek. Amint hazamegyek, rögtön elolvasom. Jaj, de mikor megyek én megint haza? Mikor lehet megint könyvtárba járni? Mikor lehet élni?”

*

Csöngetett, csöngetett, de Bulyákiék nem nyitottak ajtót.

„Nincs semmi baj - gyűrte le félelmét. - Megvárom, míg hazajönnek.”

A szomszéd konyhából tizenkétéves-forma kislány tette ki a szemetet.

- Bulyákiékat tetszik várni? - kérdezte.

- Igen.

- Ma már nem jönnek haza. Jolánka kivette a szabadságát, elutazott Ürömrre. A néninek fáj a dereka, három napig nem megy be a gyárba, ő is Ürömrre ment. De hétfőn megjönnek.

Ilonka a Nyugatira vágatott. Fölhívta a szemináriumot.

- Megérkezett már a nagybátyám?

- Kihez van szerencsém? - kérdezte ugyanaz a friss, fiús hang.

- Sárosi Helén keresi. Délben is telefonáltam.

- Ó, igen. Igen. - A hang elbágyadt. - Telefont kaptunk, hogy a főtisztelendő kamarás úr csak holnap reggel érkezik a kilencessel. Méltóztassék talán megadni a számot.

- Nem, köszönöm. Holnap reggel megint fölhívom.

Átbotorkált a füstös előcsarnokon, lábak, batyuk, katonaládák között kanyarogva. Eltikkadt tömeg várta, a kőpadlóra telepedve, bizonytalan időben induló vonatát. Sőhajtozó, morgolódo emberek támaszkodtak cőkmőkjuknak; volt, aki elnyúlt a csupasz kövön, s alvással rövidítette meg az időt.

Az étterembe ment, s tejeskávét rendelt - haj, de messze volt már a grófi ebéd! Tej nincs, mondta a pincér, de valódi frank-kávéval fél óra múlva szolgálhat - addig úgysem megy vonat. S letett egy újságot az asztalkára.

Ilonka undorral megfordította; ebben a lapban legföljebb az apróhirdetéseket volt érdemes olvasni. *Házasság*. Jól szituált, komoly ötvenes férfi keres fiatal, csinos... „Szegény Piri, talán ő is egy ilyen komoly ötvenessel kezdte.” *Vegyes*. Daxlikutya és fagylaltgép... „Atyám, kinek kell ma fagylaltgép?” ... Hordók, kifogástalan állapotban... „Jó lenne most egy hordó, ahová éjszakára bebújhatnék... Nem olyan romantikus, mint az elefántszobor hasa, ahol Gavroche tanyázott Párizsban, de jóval kényelmesebb...” Plakáttervezés - „nicsak” - kézi festésű lámpa-ernyők, rendelésre is. Mielőtt lakását berendezi, forduljon bizalommal a Virginia Atelierhez, Retteghegy V., Vadász utca 57, műterem. Szaktanács... „Úristen, hiszen ez a Virgó! A Retteghegy Szűz! Egy ugrásnyira!”

Az étterem órája háromnegyed tízet mutatott. Nem várta meg a kávé; a hátsó ajtón kiosont a pályaudvarról.

*

Virgó Margit évfolyamtársa volt az iparrajziskolán. Nevét a fiúktól kapta: nadrágos egyénnel nem állt szóba, szeplői kivörösödtek, ha egy férfi a könyökével véletlenül hozzáért. Deszka-termetén érdekes fejlet hordott: magas, elkeskenyülő homlok, karvalyorr, szépen rajzolt, keskeny száj. A kollégák utálták, de tisztelték, mert tehetséges volt, és keményen dolgozott.

Tizenhét ősztől kezdve gyakran látták a Galilei-körben. A tanácsköztársaság első napjaiban beállított Szekeresékhez: Margitot kereste. Margit akkor már nem lakott a testvérekkel, de többnyire ott vacsorázott. A vacsora ideje még messze volt, de Virgó megvárta. Ilonka tartotta szóval a lányt, s nagyon jól elszórakoztak. Aztán megjött Margit. Virgó egyenesen megkérte: szerezzen neki plakátmegrendelést a népbiztosságon, meghálálja. Margit szelíd gúnnyal

fölvilágosította, hogy nem foglalkozik kijárással, de fölösleges is a közvetítő. Megmondta, kihez forduljon; és vigye magával rajzait. Virgó rögtön kapott megrendelést, s az első megbízást továbbiak követték. A kért plakátok témája nem a politikai harc közvetlen, napi feladataihoz kapcsolódott, s nem is követelte meg a kifejezőmód első pillantásra ható, azonnal mozgósító eszközeit. Virginia a gyermekszociális és egészségügyi kérdések köréből kapott - számára kellemes - feladatokat. Erőtéljes, szép plakátjai mindenkinek tetszettek.

Két hét múlva ismét fölkereste Szekereséket, hogy Margit baráti segítségét megköszönje. Hajduné nevetve elhárította: egy lépést sem tett az érdekében. Virgó erre további terveiről kezdett beszélni, s éjfélig maradt. A testvéreknek az volt az érzésük, hogy a társtalan, külön leány szívesen építene ki szorosabb kapcsolatot a családdal.

A Vadász utca ötvenhét régi, elhanyagolt, kétemeletes kis családi ház volt. Ilonka jól ismerte belső elrendezését, tudta, kik laknak benne. Margitnak tizenkilenc telén, a kommunista vezetők letartóztatásakor egyik elvtársát sürgősen el kellett helyeznie, s a Vadász utcai házmesterre gondolt, akit Feri Oroszországból ismert. Ilonka beszélt vele ebben az ügyben. Éppen nem találta otthon, de addig is terepszemlét tartott, s aztán Bredák bácsitól megtudta a továbbiakat. A háromlakásos ház a Retteggy-testvérek tulajdona volt. A második emeleten az idősebbik fivér lakott a családjával; az elsőt a nőtlen fiú és Virginia, két külön lakásban. A műtermet a padlástérből választották le. A földszinten volt a házmester odúja - az udvarból nyíló helyiségeket diótörőüzemnek vagy raktárnak adták ki. De bérlő ritkán akadt, mert a falakról az egész földszinten csöpögött a víz. Az elegáns Lipótváros kellős közepén, a tözsde hivalkodó épületétől s a Szabadság tér modern bérpalotáitól egy ugrásra állt ez a ház, de nem volt benne gáz: a villanyt is csak a háború előtt vezették be; a lakásokban se fürdőszoba, se WC, Bredák bácsi megmutatta a világítóudvarra nyíló kis függőfolyosót az emeleteken, a közös árnyékszékkel, és a falba erősített vaslétrát, melyen a háztetőre lehet kapaszkodni.

*

- Egyedül vagy? - kérdezte Ilonka, mikor Virgó ajtót nyitott.

- Igen, mi tetszik? - kérdezte a lány fanyar mosollyal.

- Nem emlékszel rám?

- De, hogyne - mondta Virgó, s állva maradt az ajtóban.

- Hát akkor fogadj be erre az éjszakára. Nincs hol aludnom ma. Tíz óra után az utcán igazoltatások vannak... Reggel hétkor elmegyek.

Virgó arcán kivörösödtek a szeplők.

- Ez nagyon kellemetlen. Nem ismered a helyzetemet. Ma lassanként mindenkire rájár a rúd. Én nem voltam kommunista. Soha nem is állítottam - -

- Tudom - vágott közbe Ilonka. - Azért jövök hozzád.

- Nem tudtam, hogy nálatok ez ma érdemnek számít.

- Ezt nem mondtam!

- Az más. Mondom, nem voltam kommunista, de még ma sem tartom bűnnek, hogy akkor a napfényt meg a fogmosást népszerűsítettem. Azt a pár plakátot most mégis számon kéri tőlem, mintha én törtem volna magam a vörös kormány kegyeiért. Nem vagyok független. Fivéreimmal lakom egy házban. Két bátyám felelős állásban van... Nem, nem most kaptak pozíciót, csak megmaradtak ott, ahol a forradalom előtt és a kommün alatt voltak. Mint mások... De nekünk, sajnos, vigyáznunk kell, hogy kikkel érintkezünk, kik fordulnak meg nálunk. Árgus szemekkel figyelnek. Hogy mást ne mondjak, a házmesterem, aki húsz éve...

- Hadd ezt, Virginia - felelte Ilonka. Gyengeség lepte meg, neki kellett támaszkodnia az ajtófélfának. - Azt képzeltem egy pillanatig, hogy talán fönt a műteremben... Ki kereshet nálad holnap reggelig? Hiszen csak egy negyedórája jutott eszembe, hogy idejöjjenek. - Már azt sem tudta, mit beszél: szégyenkezett, félt.

A lány összeráncolta szemöldökét.

- Te most kínos helyzetbe hoztál. Sajnálom, mégis azt kell mondjam: nem lehet. Menj, kérlek. A csengőt lent mindjárt bal kéz felől találod.

*

Becsukódott az ajtó. Várt egy ideig a koromsötét lépcsőházban, aztán levetette cipőjét, s föltaogatott a második emeletre. Megkereste a világítóudvarra nyíló folyosó ajtaját. S egyszerre vidám lett. Kárörvendve gondolta: „Kifogok rajta! Hát majd a végében éjszakázom. Kibírom!”

A véce ajtaja zárva volt.

Visszaosont az első emeletre. Ott is zárva találta az árnyékszékét.

Arra gondolt, lelopakodik Bredák bácsihoz, bekéredzkedik hozzá. De nem. Holnap ki is kell menni a házmeisterlakásból. Ha a *virágó*¹² véletlenül meglátja, isten tudja, mit művel az öreggel, feljeleni.

Akkor hát a folyosón kell maradnia.

Az éjszaka sötét volt, a darabka eget sem látta a világító udvar fölött - beleolvadt a fekete falakba. És ha a *virágó* vagy a bátyja éjjel kilátogat?

Megint felosont a második emeletre. Nem ismerte tovább a járást, de könnyen megtalálta a lépcsőt: fel a padlásra! Két ajtót tapogatott ki: ezek is zárva voltak.

Macsákak nyivákkoltak valahol a közelben, szerelmes-keservesen. Megfojtotta volna őket.

Aztán rádöbrent, ha valaki a másodikon felgyújtja a villanyt, és meglátja, hogy a padlástér előtt lapul, besurranó tolvajnak nézi, és rendőrt hív. Újra visszalopódzott hát az első emeletre.

A folyosó ajtaja a lépcső mellől nyílt. Kimérte a távolságot a bejáratok és a folyosó között. Ha neszezést hall, három-négy ugrással a lépcső közepére, a fordulóhoz ér, mielőtt még bárki is kiléphetne a lakásból.

Legjobb hát a folyosón maradni. Itt alighanem nincs villany. Végigtaogatta a falat; nem talált kapcsolót.

Még nem ütötte a tizenkettőt, amikor a fivér ajtaja felől motozást hallott. A folyosó végéhez ugrott: A vaslétrára! Föl a háztetőre! De nem bírta átlépni a korláton: visszariadt a feneketlen sötétből. Nincs más, mint a lépcső. Valaki kicsoszogott a lakásból: ő már a második emelet fordulójában állt, a falhoz lapulva. Gyertyafény derengett a lépcsőházban, s megint eltűnt. A hosszú várakozás alatt dühroham fogta el. „Így elveszteni az eszemet! Lezuhantam volna a létráról!”

Szürkületkor megeredett az eső. Szél verte a vizet a folyosóra. Nem mert behúzódní a lépcsőházba. A ropogásra keményített kartonruha összeesett, s a lábszárához tapadva lógott rajta. Fürtjeiről nyakába csurgott a víz, hideg erecskében futott végig a hátán.

¹² *Virago* (latinul): némbor.

Kivilágosodott, s nem tudta, mit tegyen. A fivértől nem tartott már. Emberi számítás szerint... De a *virágó*. Rettenet, szégyenkezés fojtogatta, mintha ruhátlanul várná az idő múlását.

Aztán hallotta, hogy lent kaput nyitnak.

Fölvette cipőjét, és becsöngetett a *virágóhoz*.

*

A lány már ébren volt. Rögtön ajtót nyitott, beengedte.

- Köszönöm a vendéglátást - nevetett rá Ilonka. - Ugyanis a házában éjszakáztam. - Belépett a konyha nyitott ajtaján, körülnézett. - Légy szíves, rajk tüzet, és adj reggelit. No, ez nagyszerű, villanyvasalód van. Csak egy pokrócot kérek, mert ki akarom vasalni a ruhámat, az alsós szoknyámat, satöbbi. Adhatnál szappant, törülközőt, így mégsem mehetek az utcára.

- Kérlek szépen - mondta Virginia.

Több szót nem váltottak.

Hét órakor Ilonka megreggelizve, frissen, csinosan kilépett a kapun.

Bredák bácsi a járda szélén állt; komótosan eregette pipájából a füstöt, s nézte, ahogy a ház előtt, a stráfkocsira fölrakják a rongybálákat. Megpillantotta a kislányt. Elmosolyodott, és egy lépést tett a kapu felé.

De Ilonka apró fejmozdulatokkal nemet intett. Az öreg erre sarkon fordult. Más dolga nem lévén, pipája füstjén át egy darabig a szemközti vásárcsarnokba igyekvő asszonyságokat nézegette.

*

A lankás gyümölcsöskert egyik oldalát bokrok szegélyezték. Szélesen elágazó, dús orgonák nyújtották a napnak bugás termésüket. Az orgonák tövében keskeny, kitaposott ösvény vezetett; az ösvény másik szélére köszmétebokrokat ültettek. A köszméte mögött fű, a fűben elvadult almafák, meggyfák, melyeket már sok éve senki sem gondozott. Csak az ösvény végén, lent az útnál terebélyesedő diófa hozott gyümölcsöt, de azt a járókelők verték le. Éppen csak át kellett bújni az iszalagsövényen - az apácák nem tartottak kutyát.

Napjában kétszer, a híg ebéd s a sovány vacsora után, amikor az apácák egyszerre csak úgy eltűntek, mint a kámför - Ilonka kisurrant a kertbe, s a kis ösvényre tért. Lassú léptekkel ballagott lefelé, addig a helyig, ahol az orgonabokrok kihajló ágai az ösvény fölé borulnak; a levelek zöld alagútja elrejtette mindenki elől. Legelőbb éretlen, ecetnél is savanyúbb pöszmétével hessegette el az örökös árpaleves vagy a fokhagymás kelkáposzta ízének emlékeit. Aztán futásnak eredt, s meg sem állt a diófaig. Az ösvény egyenes volt, minden mozdulatát figyelhették volna a házból, de az összeboruló orgonák elzárták itt a kilátást. Szabadon mozgott a házban, a gyümölcsösben, éppen csak a férfiak szobájába volt tilos belépnie - de nyugtalan lett, ha idegen tekinteteket érzett.

Álldogált egy darabig, a fa törzsének támaszkodva, s elnézte a Sashegy három kopár kúpját - oly idegenül, vadul szöktek föl a házak, gyárak, városi kertecskék közül, mintha a föld csak az imént vetette volna ki őket a gyomrából. Ilonka az ebédutáni forróságban a hegy derekát övező kis fenyves hűsége vágyott; de napnyugta előtt föl szeretett volna kapaszkodni a legmagasabb keleti kúpra, ahonnan belátni az egész Lágymányost. Talán az ő házuk kéményeit is megtalálná, a négy vidáman forgó szélkakassal. A pesti partot nézné föntről, mint otthon, az ablakukból - ilyenkor messze, messze, Kőbányáig minden ház, minden tető, minden kémény külön életet él a nyugatról kapott tiszta fényben: a szürke körengeteg fél órára felpiroslik, aztán magára ölti ismét füstből és párából szőtt köznapi fátylait.

Milyen közel az otthon, és mégis milyen távol! Néhány szárnycsapás a levegőben, s a madár már odaér. A gondolatnak is vannak szárnyai. De Ilonka kedveszegett, társtalan volt. Múltak a napok, már számon sem tudta tartani, hány nap múlt el, s nem érkezett még üzenet a külső világból. A ház foglya volt ő is, mint a többi lakó. A gyógyíthatatlan betegek és ápolók: az apácák.

Nem bántották, nem faggatták, nem kívántak tőle semmit. Első este kis rózsafüzért s egy imakönyvet kapott Antónia nővértől, hogy részt vehessen a közös imákban. Reggel misére ment a folyosó végén lévő kápolnába. Ez minden. Mégis került itt mindenkit, elbújt valamelyik sötét szögletbe, vagy kilopódzott a kertbe, hogy ne kelljen látnia, hallania semmit.

Csak három betegszoba volt. Kettőben férfiak, egyben nők; ott az ő ágya. A nőkhöz nem jönnek látogatók. Ilonka nem kérdezősködött, de tudta: senkijük sincs. Mégsem bírta elszánni magát, hogy az ágyuk mellé üljön vagy segítsen a nővér irgalmas szolgálatában. Nem is volt rá szükség. A gömbölyű, csinoska Antónia nővér, mint egy mosolygó gép, pontosan, fürgén, hibátlanul ellátta dolgát. Reggel, ha benyitott, este, ha búcsúzott, még kedvesen el is tréfálkozott a betegekkel. Bizonytalán ez is a fogadalommal vállalt kötelességekhez tartozik. De Antónia buzgó imáit talán inkább meghallgatta az isten, mint szelíd tréfáit a betegek. Mikor húsosan, egészségesen, erélyes lépteitől rezgő szárnyas kornetjében az ajtó felé sietett, kikilobbant a gyűlölet a már befelé forduló szemekből. Megérzi-e ilyenkor Antónia ezeket a tekinteteket?

Ilonka csak két férfit ismert, látásból. Egy görnyedt hátú, ötvenes embert, akinek sárga volt az arca s a szeme fehérje. Botjára támaszkodva estefelé kívánszorgott a kertbe, s nehézkesen leereszkedett a fű szélén álló töredezett Mária-szobor talapzatára. Maga elé nézett, nem beszélt; botjával néha végigkaszált a magas fűvön, aztán, mintha ez a mozdulat mondhatatlanul elfárasztotta volna, sóhajtván föltápászkodott, s roskadozó léptekkel visszament a házba.

A fiatalembert Ilonka az ablakból ismerte. Ebéd után mindennap eljött hozzá az anyja, s estig vele maradt. Kerekeken járó ágyát az ablak elé tolta, hogy fiát süsse a nap. Az ágy kicsi - csak gyerekágy, mert a fiatalember kevés helyet foglal el: feküdni nem tud, csak ülni. Összegabalyodott lábait születésétől fogva nem nyújtotta ki. Könyökei összeértek a mellén, kezei ernyedten csüngtek. Ferde törzsét s nagy fejét szakadatlan ritmusban himbálta egész nap. Ilonka mindig elkapta tekintetét az arcáról, melyen kiütközött a fekete szakáll.

Az anya előbb megmosdatta, aztán kirakta a szatyorból a sok elemózsiát, és kedveskedve, gügyögve megetette. A nyomorék rengeteget evett; rágatlanul nyelte el a szájába rakott falatokat, s ha nem kapta rögtön a következőt, tagolatlan, elnyújtott üvöltés tört ki a torkán. Az anyának könnyes lett a szeme, s odaszólította az apácát. - Hallotta, kedves nővér? Szilveszter kérte a húst! Ugye mondtam, ugye mondtam, hogy javul az állapota? Mindent ért már, meglátja, beszélni fog! Az Isten irgalmas hozzá: fiam szegény lelkét nem hagyja elpusztulni. Ó, csak megérném azt a napot, mikor majd az Üdvözítő testét magához veheti!

Emerencia nővér a derekáról lógó olvasóval megérintette a fiú homlokát. - Az Atyának és Fiúnak... - mormolta, s visszament a másik beteghez.

Ilonka megtudta, hogy ezek a gyengeelméjű nyomorékok ritkán élik túl a serdülés korát. Az asszonynak otthon három egészséges fiatal gyermeke volt; férje durván bánt vele, verte, mert a családot meg az üzletet emiatt a szerencsétlen fia miatt elhanyagolta.

*

A nap lenyugodott, szúnyogfelhők szálltak a Feneketlen-tó felől; egy zümmögő raj a diófa körül járta esti táncát. Ilonka visszament a házba.

Amikor kilépett az orgonák sátra alól, egy férfit pillantott meg: éppen bekanyarodott a ház sarkán. Pillanatig látta csak. A férfi a Somlói úti kertajtón tűnhetett el, vagy bement a házba, az egyik betegszobába. Az otthon homlokzata a Somlói útra nézett - ott volt a bejárat -, aki a gyümölcsösből a házba tartott, meg kellett kerülnie az épületet, mert a konyhából kivezető ajtót csak az apácák használhatták.

Ilonka a férfi után rohant. Benézett a kapun, a folyosóra, ahonnan a szobák nyíltak. Nem volt ott. A kertajtón nem mert kilépni, fölkapaszkodott hát az alacsony kerítésre, hogy többet lásson. Az úton senki sem járt.

„Pedig nem álmodtam - ismételte magában. - Biztos, hogy nem álmodtam.”

A szobában már eloltották a villanyt. Levetkőzött, s elnyúlt az ágyán. Egész éjjel arra a magas férfira gondolt, aki a szürkületben hirtelen föltűnt előtte. Egyik kabátujja könyökből üresen lógott; botra támaszkodott, s mintha erősen sántított volna.

*

Már reggeltől a Mária-szobor tövében kuporgott a magas fűben, s szemmel tartotta a szobák ablakait. Ebéd után a sárga arcú ember az ablak elé állt, s kinyújtotta reszkető kezét, mintha azt vizsgálná, nem csöpög-e az eső? Pedig felhőtlen égen süttött a nap. Egyik szobatársa odalépett hozzá.

- Gyönyörű az idő, uram, jöjjön, járunk egyet a kertben.

A sárga arcú ember fejét rázta, megfordult, s eltűnt a szoba mélyében.

Ilonka fölkelt a fűből. Szembenézett a hálóköntösbe bújó ápolttal. Az igent intett. A kislány lassan elsétált az ablakok alatt, s befordult az ösvényre.

*

- Gyere - mondta Bodnár János. - Ne félj, nem lesz baj. A derék apácák sejtik, hogy kik elől dugtak ide minket. Téged is, engem is. Csak a lényeket nem tudják: azt hiszik, roppant előkelő kitért zsidók vagyunk, talán maga a római pápa, de legalábbis a hercegprímás a keresztatyánk. Gyere hát, Ilona. Tíz lépésnyi távolságban kövess. Szedd a lábad, mert kint már nem fogok sántítani.

Átöltözött, városi ruha volt rajta. Ilonka várt, míg János átbújik az iszalag alatt, s egy perc múlva ő is kint volt a Ménesi úton. A férfi méteres léptekkel száguldott a Sashegy felé.

A fenyőerdőcske szélén, a kökénybokrok tövében telepedtek le, a derékig érő fűben. Lihegett, piros volt mind a kettő.

- Jancsikám... - mondta a kislány, s a fiatalember keze után nyúlt, szinte segílyt kérően.

János azzal a meleg mozdulattal szorította magához Ilona kezét, mint akkor télen, a Gellért-hegyen, aztán ajkához emelte, s megcsókolta.

- Testvére... no...

Darazsak dongtak körülöttük, a szellő kakukkfű illatát hozta a csúcsról. A torzszülött fiatal-ember, a sárga arcú férfi és Antónia nővér rezgő kornetje szétfoszlott, mint a köd.

Ilonka elmosolyodott. Már otthon volt.

*

- ... A te pap barátod... mit mondok? Nem is barátod, hanem tisztelőd, a főtisztelendő kamarás úr üzent Idának, s találkozott vele. Csak úgy mellékesen mondom: kitűnő ötlet volt hozzá menned! Nálatok azóta megváltozott a helyzet: Irén már nincs otthon...

- János!

- Semmi baj, jó helyen van. Ne kérdezd, hol, nem mondhatom meg. Elmegyünk innen, Ilona. Én utasítást kaptam, hogy menjek. Augusztus óta köröznék. Már lehetetlen itthon dolgoznom. Irén persze velem tart, Bécsben rögtön összeházasodunk. Ida is, én is több mint egy hónapig próbáltuk rávenni, hogy menjen előre. De nem akart elindulni - csak velem együtt. Én meg nem akartam, hogy hozzám legyen kötve az úton. Ezzel az én különleges ismertetőjelemmel - János a karjára mutatott - túl kockázatos lett volna. A napokban végre megegyeztünk - én megyek előre, s amint Bécsből életjelt adtam, Irén utánam jön. Éjjel indulok innen, Ilona.

A kislány nem szólt. Egy hosszú fűszál kesernyés végét rágcsálta.

János ránézett. „Mennyire hasonlítok egymáshoz Irénnel - gondolta. - Ha valami nagyon fáj neked, te is hallgatsz.”

Megfogta a kislány kezét.

- Ne féltsd Irént. Mindent gondosan előkészítettek nekünk. Elvtársak vezetnek át a határon, és...

- Na jó - mondta a kislány. Elnézett valahová, a bokrok fölé. S egy idő múlva halkán hozzátette: - Szeretnék elbúcsúzni Iréntől.

- Nem búcsúznak, Ilonám - rázta meg a fejét János. - A mihamarabbi viszontlátásra - Bécsben!

A kislány fölhúzta a vállát.

- Beszélni szeretnék vele. Csak pár percre, János.

- Kockázatos - mondta a másik, de amikor látta, hogy Ilona hirtelen elkomorul, hozzáfűzte: - Talán mégis nyélbeüthetjük valahogyan... Pár nap óta itt a szállása, a közelben. Ebédidő után figyeld a Ménesi utat, Ilona. De nem ígérem biztosan...

János aztán rögtön rátért arra az ügyre, ami miatt - a pap ajánlásával - pár napra fölvétette magát az otthonba. Hosszas megbeszélés volt. S amikor végeztek, máris indultak visszafelé. A Sashegy tövében elváltak.

*

Este, a sötét folyosón, a szobák előtt, váratlanul megint egymásba ütköztek.

- Szerencsés jó utat, János... - súgta a kislány.

A fiatalember fél karjával egy pillanatig magához szorította.

- Vigyázz magadra, Ilona, drágám... Viszontlátásra...

A kislány megvárta, míg a kertajtó becsukódott. Aztán bement lefeküdni. Szédülve tapogatózott ágyához. A hold akkor bújt el egy felhő mögé. Fullasztó, meleg szél támadt. Sóhajok keltek a szobában. Viharos éjszaka lesz...

„Látom-e még valaha?” - hánkolódott forró lepedőjén a kislány. Félt...

*

Ilonka a sövény mögött a fűben hasalt. A sűrű iszalagban megritkította a sötétzöld levelek és a fehér csillagvirágok szövevényét, s a hézagokon át kémlelte az utat. Második napja várta már Irént.

A túlsó oldalon egy csapat iskolásfiú jött, táskáját lóbálva. Mögöttük sovány, fejkendő nő; jókora füleskosarat szorított magához, s csípőjére támasztva vitte. Ilonka csak akkor ismerte

meg, amikor a búvóhelyével szemközt megállt, s letette a kosarát. Fáradt mozdulattal végigsimított a homlokán, s tanácstalanul körülnézett, kit kérhetne meg, hogy segítsen.

Ilonka fölugrott. A nyíláshoz futott, melyet a diótolvajok használnak, s kibújt az útra.

„Ne rohanj hozzá - csillapította magát. - Ne rohanj most...”

Állt egy ideig a sövény előtt, szemét ernyőzve nézte a napsütötte utat, aztán rézsút átsétált a túlsó oldalra, s Irén háta mögé került. A lány lehajolt a kosaráért.

- Segítsek? - lépett hozzá. Remegett a hangja. Nem nézett a testvéreére.

- Igen. Kérem - mondta Irén.

Újabb csapat iskolásgyerek közé kerültek. Megfogták a káposztáskosár két fülét s elindultak a Délivasút csuklója felé.

Ilonka két napja készült erre a rövid, percekre szabott találkozóra. Mennyi mondanivalója volt Irén számára! Gondolatban egyszer már elbúcsúzott tőle. A kaszárnyában, a halál árnyékában. De amit a halál előtt oly fontos kimondani, megismételhetjük-e, ha mégis visszatértünk az életbe?

Most Irén megy el - ki tudja, milyen sors elé? Ha mindazt elmondaná neki, amit magában egyszer már szavakba öltöztetett, egy álló napig csak beszélne, beszélne. Ó, mi mindenről...! Ákosról, legelőbb Ákosról... De most a legfontosabbra is alig lesz idő. Aztán rájött, hogy a legfontosabbat egyetlen mondatban is elmondhatja. „Nagyon szeretlek, Irén, te állsz hozzám a legközelebb.” Ennyi az egész. Súlyos szavak - hiszen ők nem szoktak beszélni az érzéseikről. Irén meg fogja érteni, mi minden sűrűsödik e szavakban.

Az Alkotás utca elejéhez értek, s még egyikük sem szólt egy szót sem. Alig-alig is néztek egymásra. Ilonka is, Irén is könnyeivel küszködött.

- Nehéz? - kérdezte a kislány. Szava szinte elveszett a villamos csörömpölésében.

- Nagyon nehéz - mondta Irén. - Nagyon nehéz innen elszakadni.

- Jancsival leszel.

- Akkor is.

Irén megállt, letették a kosarat.

- Ne gyere tovább, Ilonám.

- Jó, hát nem.

Egy diáksapkás gimnazista utánuk fordult. Furcsa, gondolta. Ugyan miért csókolgatja ez a kis fekete úrilány a nyílt utcán azt a szomorú kis cselédet?

*

Egyik délután Ilona engedélyt kért Antónia nővértől, hogy átmelessen Pestre, fogat húzatni.

- Lehet, hogy sokáig kell majd várnom, kedves nővér. A doktornőhöz sok beteg jár.

- Igyekezzen vissza, Helén - mondta a nővér. - Vacsora előtt zárjuk a kaput. - Az apácák tudták, hogy a kislány csak átmeneti lakó az otthonban: szabadon mozoghatott. Egyébként is ismerték már: csendes, visszahúzódo teremtés, nem él vissza a szabadságával. Csak a gyümölcsösben szokott sokáig elábrándozni.

Ha sejtették volna, hogy a jámbor teremtésnek találkozója van egy fiatalemberrel a Belvárosi Kávéházban!...

Mi tagadás: Ilonka megrémült, amikor János a Sashegyen megmondta, hogy össze fogja hozni egy fiatalemberrel, s rögtön személyleírást is adott róla: visszataszító ábrázat, ficsúros öltözködés, nyegle modor. Ilonka kézzel-lábbal tiltakozott: ő bizony nem megy el a kávéházba! Még valami Csuvas-féle alak hálójába kerülnek! De János megnyugtatta, ne féljen, ismeri az illetőt: elvtárs és a barátja. A kislány mégis szorongó érzéssel hallgatta. Ficsúros öltözködés? Nyegle modor? Ilyen kommunistáról még nem hallott! Barát? És mégha rokon volna is! Már be akart számolni Joós Katalin utolsó látogatásáról, mégis hallgatott - ez most már nem segít... De János végül is elmondott egyet s mást a különös elvtársról.

- Nagyot mondok, Ilona - kezdte. - Ez az elvtárs a legmerészebb férfi, akivel valaha találkoztam. De úgy lehet építeni rá, mint a kösziklára. Veszélyes megbízatása van: ősz óta szervezi a halálra keresett kommunisták kiszöktetését az országból. Elriaszt az öltözködése és a modora, testvére? - János nevetett. - Ez csak álcázás, Ilonám, kitűnő álcázás! Szabad mozgást biztosít mindenfelé. Ugyan melyik detektívnek lesz gyanús az ébredő jelvényes, bilgeri csizmás, szögediesen beszélő, hangos fiatalember, aki újabban hol Sopronban, hol Szombathelyen, hol Budapesten bukkan föl a legforgalmasabb kávéházakban, vendéglőkben, s a feketéje mellé a Turfhíreket meg a Tőzsdei Kurírt kéri a pikolótól? Kinek támad az a gondolata, hogy ez a lángvörös hajú, mulatós fiatalember, aki százast ragaszt a primás homlokára - veszélyes kommunista? Csúf vörös haja és vörös szakála egyébként festve van. Az illetőnek ugyanis a hivatásán kívül van egy-két különleges szakmája is, s ennek most nagy hasznát veszi. Ez az ember - nevezzük Fregoli mesternek - mosolygott János - ez a Fregoli vidéki színészházaspár fia, s maga is színésztehetség. Gyerekkorában folyton a színpalak mögött ténfergett. Majd a háború alatt, az orosz fogságban beügyeskedte magát egy színházba: előbb a kulisszaraktárban dolgozott, később a fodrász, aztán a sminkmester mellett, mint afféle mindenre használható ember, s közben megtanulta a fodrászatot és a maszkírozást. Fregoli mostanában gyakran változtatja a külsejét. A maszkjai olyan tökéletesek, hogy a Nemzeti sminkmesterének is becsületére válnának.

- Hát jó - mondta a kislány, megnyugodva.

János közölte vele a biztosító mondatokat is, melyekkel Fregolihoz kell lépnie a kávéházban. A találkozói időpontját ők ketten csak ötödnapra tűzték ki. János ugyan már elintézte fölvetését az otthonban, de számolt azzal, hogy nem sikerül Ilonkával azonnal beszélnie.

*

Forgóajtó tolta befelé. A tükrös teremben az asztalkák mellett minden hely foglalt volt. Kékes cigarettafüst felhőzött a fejek fölött a villanyfényben. Az Eskü útra néző, földig érő ablakok tárva-nyitva voltak; az aszfaltra telepített asztaloknál nagyobb társaságok ültek a csíkos vászonellenző alatt. A nők legyezték magukat, pedig az Erzsébet-híd felől már ferdén érkeztek a napsugarak, s a kávéház teraszára árnyékot vetett a kétoldalt felállított babérsövény. Ilonka egy ideig tétozva állt, merre induljon a nagy, zsúfolt teremben, aztán pár lépést előre ment, s lassan körülnézett. Máris megpillantotta, akit keresett.

A bejáráshoz legközelebb eső ablak mellett, a pamlagülésen vörös szőrzetű férfi ült; fácántüzeke, zöld vadászkalapját maga mellé dobta. Hosszú lábszárait kinyújtotta az asztalka alatt; aki elhaladt előtte, ki kellett térnie, hogy meg ne botoljon a sárga bilgeri csizmában. A férfi két jelvényt viselt testhezálló vadászkabátja hajtókáján; apró, fehér zománc kettőskeresztet s az ébredők turulmadarát. Monoklijával egy vicclap fölé hajolt, s a fűzőbe préselt, derékig csupasz, fekete harisnyás hölgyikéket nézegette. Ilonka odalépett hozzá:

- Á, maga is itt van, Dezső?

Dezső fölkapta fejét, leejtette szeméről a monoklit.

- Csókolom a kezecskéit, Lilike, ezer éve nem láttam. Csak nem egyedül?

- Mit képzels! - mondta Ilonka. - A bátyámmal van randevúm, úgy látszik, késik a szemtelen...

- Ez a Bélus, ez a Bélus! - harsogta a férfi. - Meg fogom mosni a fejét. Parancsoljon, Lilike. Foglaljon helyet addig az én asztalomnál. - S a másik oldalra tette vadászkalapját.

Minden rendben. Ilonka leült a férfi mellé. Nagyon szorosan voltak, combja a bricsesz nadrághoz préselődött, de másik oldalán a pamlagon egy kövér férfi ült, aki nem mozdult. Dezső becsukta a vicclapot, színházi magazint húzott ki az asztalra tornyozott újságok közül. A címlapról Fedák hunyorgott műpillái alól vaksi, kancsal szemével, szép vállait kínálgatva. - Nézze, Lilike - mondta a férfi -, mint egy márványszobor! Hát még a folytatás, a lábak! Zsazsa sohasem fog megvénülni. Pedig testvérek között negyvenéves.

Ilonka rákönyökölt az asztalra, s a magazin fölé hajolt. Összebújva nézték az örökifjú színésznőt.

- Irtó sikkes - mondta Ilonka feszülten.

- Rajzokat fogok az újságba csúsztatni - súgta Dezső mosolyogva. - Ne húzódjon el tőlem - folytatta, s oly közel hajolt Ilonka füléhez, hogy a vörös szakáll a nyakához ért. - Vihogjon időnként, mintha valami csiklandósat mondanék.

- Vihogni tudok - felelte a kislány, de túl izgatott volt, s csak tűzpirosan bámult az újságra.

- Vigyázzon, előbb elmagyarázom, aztán tegye el. - Az elvtárs a nádkeret nyelénél fogva fölemelte a képeslapot. Fejük megint összehajolt. Aztán a fedezék mögött megjelent az első rajz, s eltakarta Éry Loncsi káprázatos estélyi ruháját. - Éry se mai csirke, kérem, hanem ezek az idomok! - harsogta a férfi. Még mélyebben hajoltak a kép fölé. - A tanyák, majorok, emberek neve mind föl van írva, írásban megkapja a jelmondatokat is. A rajzokat a pontos irány miatt adom, mert a járt utat kerülnie kell. Sokszor csak egy fa, kő vagy néhány bokor jelzi, merre kell tartania. Tehát ide figyeljen, s szóljon, ha valami nem világos...

- Hihihhi!

Öt aprólékosan kidolgozott, selyempapírra rajzolt, tenyérszerű nagyságú térkép vándorolt Ilonka zsebébe. S egy külön cédula, nevekkal, mondatokkal. A térképek a nyugati országhatár egy darabját ábrázolták, az előtte álló út öt szakaszával. A cédulán parasztok nevei, akik majd kézzel kézre adják, míg elérkezik a lánc utolsó szeméhez. Ahhoz az elvtárshoz, aki a Lajta fák közé rejtett, sekély gázlóján éjjel osztrák területre vezet. De a vasúti állomástól tizenöt kilométert dűlőkön, dombokon, erdőkön, bozóton, völgyeken s vízmosásokon át egyedül kell megtennie. Dezső még egy budapesti címet is közölt Ilonkával, ahol Berda Stefánia névre szóló hamis iratait átveszi: a vasúton igazoltatások vannak, megfelelő okmányok nélkül nem indulhat.

A kövér férfi fizetett s elment. A kislány kissé elhúzódtól Dezsőtől. Félig szembefordult vele, s leeresztett pillái mögül szemügyre vette az arcát. A rajzok úgy elfoglalták, hogy idáig jóformán nem látott mást szomszédjából, csak a visszatérítő vörös szőrzetet... Jellegzetes arc, állapította meg, de miért tűnik oly ismerősnek? „Mintha már láttam volna valahol” - gondolta.

- Ezt nézze, Lilike. - Dezső megint a képesújságra bökött. S ismét le kellett hajtania a fejét, a másik suttogó szavait figyelve. - A rajzokat és a cédulát legkésőbb holnap reggel meg kell semmisíteni. Az emberek, akik magának segíteni fognak, az életükkel játszanak. Ezek a cédulák nem kerülhetnek más kezébe. Megértette, kérem? Mit gondol, elegendő lesz egy éjszaka, hogy a rajzokat, neveket, jelmondatokat pontosan az emlékezetébe vesse? Meg tudja majd jegyezni az összes részleteket?

- Azt hiszem, igen - mondta a kislány, le sem véve szemét a férfi arcáról. - Igen, egész biztosan tudom, hogy mindent megjegyzek...

- Tanácsolom, másolja le ötször, hatszor, akár tízszer is a térképeket, míg valamennyit fejből is le tudja rajzolni - folytatta az elvtárs. - El ne felejtse: emberek életét tartja a kezében. Minden papírt kora reggel megsemmisíteni, és hallgatni! Az útiköltséget holnap reggel kapja meg az iratokkal együtt. Délben vonatra ül.

- Van pénzem, elvtárs. Kétszáz korona.

- Az elvtársak az útiköltséget már a rendelkezésére bocsátották. Az a magáé. Átveszi a dolgokat, és nem okoskodik, nem beszél.

- Értem. Megbízhat bennem - mondta Ilonka. Izgalom, öröm és félelem kavargott benne: nem tudta elhinni, hogy ilyen közeli a szabadulás.

Végeztek; a férfi a magazinban lapozgatott, mintha még időt hagyna a kislánynak, hogy megnyugodjék, átgondolja a tervet, talán még valami felvilágosításra van szüksége. Ilonka ismét megnézte a férfi arcát. A vörösre festett haj kurtára nyírva. A keskeny szemöldök túl messze kezdődött az orrtőtől: két félbemaradt barnás ív hajlott a leszegett szemek fölé. Sovány arcán a rövidre vágott, erős növésű vörös szakáll franciás kis hegyben végződött. Kiugró orr; tömött vörös bajsza az ajkakra konyult, az egész ember vörös, vörös, rút, idegen volt - és mégis...

Az elvtárs, mintha megérezte volna a fürkésző pillantást. Föltekintett. S ekkor az élénk szürke szempár, a lekonyuló bajusz alá rejtett szépvonalú száj, a merészen ívelt rövid orr hirtelen nyomra vezette Ilonkát. Ó az! Persze hogy látta már ezt az arcot, s nem is egyszer! Fényképeken, simára borotválva, jaj, de jóképű volt! De látta egyszer dús, hosszú fekete szakállal is, épp oly soványan, mint most. Ilonka lesütötte a szemét.

- Szeretnék valamit kérdezni magától - mondta mosolyogva.

A férfi összevonta félbemaradt szemöldökét, s a magazinban lapozgatva, oktató hangon válaszolt:

- Kerüljük a fölösleges beszédet. Vagy talán nincs tisztában valamivel? Kétségei vannak?

- Ó, semmi, de semmi kétségem sincs már! - mondta a kislány, s most annyi édesség volt a hangjában, hogy a férfi megint föltekintett. - Csak azt szeretném megkérdezni: ha az elutazásom előtt véletlenül még beszélhetnék a nővéremmel, vagy üzenhetnék neki - megmondhatom-e, hogy ismerőse, a tisztelendő úr ismét Budapesten van, jó egészségben? Az utóbbi időben mintha kissé aggodott volna a tisztelendő úr miatt, s szeretném megnyugtani.

Az elvtárs elnézően mosolygott.

- Nem tudom, mit feleljek erre a kérdésre. Nem ismerem sem a nővérét, sem tiszteletre méltó papi ismerősét. Beszéljen, kérem, érthetően.

- Az egy kicsit nehéz lesz... - súgta Ilonka a magazin fölé hajolva. Fejük megint összeért. - Nehéz lesz, de azért megpróbálhatom. Ugye, megérti: nem könnyű dolog nyíltan bevallanom, hogy a nővérem, aki szintén kommunista, megfigyeléseim szerint bizalmas kapcsolatot tart fenn egy fiatal, görögkeleti lelkésszel. Nos, igen. Januárban véletlenül együtt láttam őket. Kenyérért álltak sorban. Ebben még nincs semmi kivetni való. Csak hát aztán otthagyták a sort, és a Mészöly utcai lépcsőn fölmentek a teljesen kihalt Mátyosi útra, pedig már erősen alkonyodott, s láttam, hogy a pap bele is karolt a nővérembe. Higgye el, elvtárs, nem szokásom mások dolgaiba beleütni az orromat, a nővérem dolgaiba pláne nem - de bevallom, akkor utána mentem. Nem kíváncsiságból, ne gondolja. Féltettem a nővéremet. Mikor aztán fönt a hegyen bekanyarodtak abba az elhagyatott kis parkba, megnyugodtam. Hagytam őket,

hazamentem. Nagyon fújt a szél, sem a hely, sem az idő nem volt alkalmas holmi komoly hitvitákra, térítgetésre...

A vörös elvtárs becsukta a magazint, s derűsen rámosolygott Ilonkára.

- Nagy kópé maga, kislány. De ez a komolyság, ahogyan maga a nővére vigyáz, látja, ez tetszik nekem. - Csúfondáros és mégis meghatott mosollyal, ültében mélyen meghajolt a lány előtt. - Ha nem kávéházban volnánk, most megcsókolnám a kezét.

- Ó, hagyja csak! Igazán nem sürgős! - A kislány szemében ezer ördög bujkált. - Azt hiszi, nekem még nem csókolt kezét senki? Kétszer is kaptam kézcsókot, még hozzá nagyon romantikus környezetben: egyszer éjjel kettőkor a Gellérthegyen, egyszer meg a Sashegyen, a kis fenyvesben. A másik sógoromtól. Megszoktam már a sógori kézcsókokat. Az is valami? Mit néz úgy rám? Január óta tudom, hogy a nővérem férjhez ment egy görögkeleti paphoz. Nem, ezt senki sem mondta nekem - csak úgy rájöttem, magamtól. Tudja, Gábor, az a göndör, fekete szakáll, no és a hozzávaló is kitűnően meg volt csinálva, csak hát az én szememet nem könnyű megcsalni...

*

A Somlói úti kiskapu zárva volt, pedig még nem érkezett el a vacsora ideje. Nyugtalanul húzta meg a csengőt.

Antónia nővér rezgő fehér kornettel sietett ki a házból.

- Jöjjön, gyorsan - mondta, míg remegő ujjai a kulccsal babráltak. - Egy darabon elkísérem. - S bezárta maga mögött a kertajtót.

Elindultak az úton lefelé.

- A házba többé nem léphet be - mondta Antónia el-elakadó lélegzettel. - A kis Pfaff Szilveszterhez délután látogatóba jött az édesapja. Láta magát, amint éppen kilépett a női betegek szobájából. Majd leesett az álla. Mindent tudunk, Szekeres Ilona. Pfaff Kristófnak festéküzlete van a Budafoki úton. Magukat az egész környék ismeri. Mi hallgatni fogunk... Pfaff testvérünk is hallgatni fog, a felesége is, beszéltem velük... Isten irgalmazzon a lelkének, leányom. - Az apáca megállt az úton, szembefordult vele. Olvasója végén megcsókolta a keresztet, s megérintette vele a kislány homlokát. - Fusson, gyermek. Ne lássák magát a házunk közelében.

Sarkon fordult, s Ilonka egy ideig hallotta még az erős cipők távolodó kopogását.

*

Nem futott el. Lassan ballagott lefelé a Somlói úton. A Kelenhegyi út sarkán a citadella irányába fordult.

„Most már minden mindegy. Egészen mindegy. Egészen. Nincs tovább.”

Aztán eszébe jutott Gábor és a rajzok. Az ígéret.

„Bokrokban mégsem tölthetem az éjszakát. Órjárat, csavargók. És sötétben hogyan tanuljam meg a térképet?”

„Hazamegyek. Az utolsó éjszakára hazamegyek. Holnap úgyis itthagynom a várost, örökre.”

*

Kapuzárás előtt osont be a házba. Testvérei kétségbeesett arccal, némán fogadták. Csak annyit mondott, holnap indul Bécsbe, János gondosan előkészítette az utat. Reggel hétkor távozik a lakásból. Éjjel azonban írnia lesz, kéri, ne figyeljék, ne zavarják. Hatra állítsák be az

ébresztőórát. Megcsókolta Idát és a fiút, s rögtön megágyazott. Ida a díványa mellé állította a csomagolópapírral leborított íróasztallámpát, s a kislány dereka mögé gyűrve párnáját, rajzolni kezdett.

Hangos csattanásra riadt föl. - „Mi az?” - A szobában csönd volt, a testvérek mélyen aludtak. - „Álmodtam?” - Nem, nem álmodott. Térdéről lecsúszott a vastag könyv, az koppant a padlón. Az alátét, egy félbemaradt rajzzal. Úristen! Nem emlékezett, hány térképet rajzolt le, és hányszor. Föltúrta az egész díványt. De csak ezt az egyet kezdte el. Ültében, rajzolás közben nyomta el az álom.

Halálos fáradtságot érzett. Minden tagja sajgott, nem emlékezett egyetlen névre, egy bokorra, fára sem. - „Egy órát aludnom kell - mormolta magában. - Fel kell frissülnöm kissé, aztán folytatom. - Megnézte az órát. Fél tizenkettő. - Holnap fél hétig még hosszú az idő. Ha friss az agyam, három óra alatt megtanulom az egészet.”

Fél kettőre csavarta az ébresztőt, párnája alá dugta a listát meg a rajzokat, eloltotta a villanyt, s nyomban álomba merült.

*

Eltévedtek. Régóta bolyongtak már a sötétben, s nem találták meg a Lajtát. Cipőtalpa levált, sarkán fölhólyagzott a bőr. Halálosan fáradt volt. Szerencsére csempészekkel találkoztak, akik ismerték az utat. Két férfi megfogta a hóna alatt, támogatták, vitték, lába alig érte a földet. Már a közelben hallotta a folyó csendes zúgását. S akkor egyszerre csak ott voltak a határőrök, lövöldözés támadt, egy sebesült felsikoltott, lábdobogás, jajgatás...

Hideget érzett a halántékán. Megpróbálta fölnyitni a szemét.

A szobában égett a villany, darútollas tisztek, katonák voltak a lakásban. Ida hálóingben futkosott egyiktől a másikig, sikoltozott. Szanaszét hánytak mindent. Két katona karddal szurkált a párnákba, toll szállt szerteszét. Ilonka a halántékához nyúlt, s megfogta a revolvercsövet.

- Fölébredt végre? Ki az ágyból!

Egy darutollas vigyorgott az arcába. Bután visszamosolygott rá:

- Mi tetszik?

- Öltözni!

- Igen.

„A rajzok! A lista!” - emlékezett hirtelen.

Ida már hálóingére kapkodta ruháját; Ernő felöltözve a sarokban állt, földreszegzett tekintettel: két pisztoly csöve meredt rá.

- Ida, dobd ide a fehérneműmet, a ruhámat! - kiáltotta Ilonka, s a tiszthez fordult: - Tessék megengedni, hogy a takaró alatt öltözzem föl... Szégyellem magam ennyi ember előtt... alig van rajtam valami.

- Na hát csak gyorsan! - mordult rá a tiszt, s elfordult. Az íróasztalhoz lépett, a többiekhez, akik a fiókokat borították ki a padlóra.

- Három kiló aranyuk van, a sógoruk rabolta - hallotta még a kislány, de Ida kezéből már az ágyra röpültek a ruhadarabok. Összekapott mindent, s a takaró alá bújt.

Keze a párna alá kúszott. Gombócokba gyűrte a selyempapírokat, s lenyelte. Könnyen ment. De még egy darab csomagolópapírt is el kellett tüntetni, a saját rajzával. Összetépte, részletekben próbálta legyűrni. Nem csúszott le. Félt, hogy kihányja azt is, amit már lenyelt.

Aztán egyszerre csak gyomrában volt az egész. Öklendezett, égett a torka. Mélyeket lélegzett, hogy az inger elmúljon. Lassan fölhúzta nadrágját, alsószoknyáját. Valaki lerántotta róla a takarót.

- Mit csinál? - ordított rá a tiszta.

- Rosszul lettem - dadogta a kislány. - Tessék kiengedni, de gyorsan.

A tiszta intett egy katonának. Kikísérték. A katona az ajtó előtt maradt. Hallotta az öklendezést, aztán zúgott a víz. A kislány puffadt, vérvörös arccal, könnyes szemmel kitámolygott.

A csatorna örökre elnyelte a menekülési tervet.

Magára húzta ruháját, s a tükör elé állt. Egyszerre csak jókedve támadt. Megfésülködött, és széles fehér szalagot kötött a hajába; arca a masnival mindjárt gyerekesebbnek tűnt.

Ezalatt felállt a fegyveres kíséret. Húsz puskás, revolveres ember. A három testvért közrefogták, és elindították őket. Ilonka még egy pillantást vetett az íróasztalra. Három óra! A különítményesek talán félóráig lehetnek a lakásban. Tehát elaludta a félkettes ébresztőt! Elszorult a szíve. - „Az ígéretem... Megszegtem az ígéretem... Ó, ez a szörnyű, szörnyű fáradság...”

A nap már fölkelte a Keleti üvegkupolája mögöl, amikor a törődött, sápadt, rendetlen kis csoportot beterelték a Palace-szálló kapuján. A Szekeres-testvérek így tudták meg, hogy az Ostenburg-különítmény kezébe kerültek.

*

Ültek a hallban, és vártak. Nem tudták, mire, mennyi ideje. El-elbóbiskoltak, de fölriadtak megint. A helyiség végén meg-meglódult a forgóajtó; jajveszékelés, sikongás csapódott be, valahonnan az alagsorból vagy a pincéből, aztán a rés bezárult, elvágta a hangokat. Tisztek, estélyiruhás hölgyek és szmokingos férfiak jöttek-mentek, borgőzősen. A civilek nagy szemet meresztettek a fegyveresek között gubbasztó fiatalokra, s tovább sétáltak, föl, a szobáikba. Aztán egy ideig nem volt forgalom. Megjelentek a takarítóasszonyok. Később jól öltözött nők és férfiak jöttek le a lépcsőn, s a hall megtelt vendégekkel. Karosszékekbe telepedtek az asztalkák mellé; tálcán hozták nekik a reggelit. Volt itt minden, kávé, csokoládé, tojás, sonka, narancs. A reggelizők kíváncsian nézegették a fura alakokat - de a három kopott, éhes szemű fiatal szemlátomást nem rontotta el étvágyukat. Ó, Istenem. Budapesten az ilyesmi már megszokott látvány... Még mindig sok ebben a városban a kommunista.

Aztán kihallgatásra kísérték őket. A legfelső emeletre.

Hosszú folyosón váraoztak, ahonnan csupa ajtó nyílt. A hotelszobákban folytak a kihallgatások. Szekereséket a folyosó végén állították fel, az utolsó ajtóval szemben. Kiabálás meg egy-egy elcsattant pofon hallatszott ki: - Fizetsz, zsidó, vagy nem fizetsz? - Ilonka Ernőre nézett. A fiú arca sárga volt. De már szólították is őket a szobába.

- Kérem... - Ilonka hívás nélkül az asztalhoz lépett, a két tiszta elé. - Mielőtt kihallgatnak, engedjék meg, hogy a nagybátyámnak telefonáljak. - Megmondta a nevet, a pap egyházi címét s a szemináriumban viselt tisztségét. - Itt valami tévedés történt. Aranyat kerestek nálunk. Mi szegények vagyunk, árvák. Nagybátyám igazolni fog minket. - S az íróasztal mellé szerelt készülékhez lépett. A darutollas tisztek nevettek. Az egyik a kislány után nyúlt, lehúzta a csuklóját.

- Lóvá akarsz tenni minket, cica? Miféle szerzet a nagybátyád? Azt nem úgy mondják, hogy pap, hanem hogy rabbi. Rabbinus. Ti zsidók vagytok, aranyos.

- Úgy vagyunk mi zsidók, mint maga, főhadnagy úr. Közös ősünk, Ádám révén. Néhai anyám egyébként homoroghi és sárándi Szalóky Sarolta volt.

- Micsoda? - Az egyik tiszt fölpattant az asztal mellől.
- Tessék, a születési bizonyítványom - szólalt meg Ernő váratlanul, s rongyos tárcájából kihúzott egy papirost.
- Maguk bihariak? - kérdezte a tiszt meghökkenve.
- Anyám családja bihari - vágta rá Ilonka. (De a mama sohasem beszélt a családjáról: gyerekei csak azt tudták, hogy megszökött hazulról, mert apuka felesége akart lenni.) - Másodunoka-testvérek Jenő bátyámmal - tette hozzá óvatosan.

A két tiszt halkan tanakodott.

- Tessék. - Egyikük a készülékre mutatott.
- Parancsoljon - nyújtotta át Ilonka a tisztnek a másik hallgatót. Már tudta, mit fog mondani.
- Kérem, kérem - hárította el a darutollas. - Csak tessék nyugodtan beszélni.
- Szóljon a főtisztelendő kamarás úrnak, hogy a húga keresi, Helén, életbevágóan sürgős ügyben - mondta Ilonka kurtán, amikor kapcsolást kapott. - A családban ugyanis Helénnek becéznek - súgta hátra a tiszteknek.

A beszélgetés rövid volt.

- Minden lehetőet megteszek - mondta a pap.
- Idával nem akar beszélni, Jenő bácsi? - kérdezte Ilonka. - Itt áll mellettem.
- Nem, most nem.

A tisztek későbbre halasztották a kihallgatást.

Szekereséket elvezették. Egy másik folyosón kétágyas szobát nyitottak nekik. Beparancsolták őket, s rájuk zárták az ajtót.

Reszketve álltak a szoba közepén.

Ida egyszerre csak levetette magát az ágyra. Szájára szorította tenyerét; rázta a nevetés. Ilonka, mint egy kölyökkutya, ráhemperedett, nővére nyakába fúrta a fejét, az öklét a szájába tömte, s ő is nevetett. Ernő odament hozzájuk, s csendesesen leült az ágyra, furcsán mosolygott, didergett.

- Barmok... Barmok... - mondta Ida, amikor lecsillapodott. - Hanem te, te, te Ilona!

És csókolgatta.

- Ida, azzal a nyomorult arannyal mégis baj lesz. Meg fogják találni - mondta Ernő.
- Semmit sem fognak megtalálni! Az arany sohasem volt a lakáson.
- Hanem hol?
- Egyik ékszerész ismerősöm üzletében.
- Érdekes ismerőseid vannak, Ida - mondta a kislány csípősen.

- Vannak - hagyta rá a nővér. - A leányuk galileista volt. Óbudán, a zsinagóga közelében van egy icipici üzletük. Jegygyűrűket, bérnálási ajándékokat, szűzmáriákat, türkiz fülbevalókat, gránát brossokat - ilyesmiket árulnak. Még tizenhétfőből ismerem őket: a fiúkkal röplapokat dugtunk el a boltban.

- Az más - mondta Ilonka kegyesen. - Most jut eszembe! Ernő, bocsánat, Idának mondanom kell valamit, téged igazán nem érdekel.

A fiú kelletlenül az ablakhoz sétált.

- *Idu* - súgta a kislány nővére fülébe -, tegnap beszéltem a férjeddal. Ne tagadd, *Idu*, ő már bevallotta, hogy férj és feleség vagytok. Gábor tegnap Budapesten járt, de már elutazott. Nem tudja, mikor jön vissza. Azt üzeni, ha lehet, a szokott módon jelentkezik. Ebben a rumliban egészen megfeledkeztem az üzenetről... Egyébként úgy tudja, hogy ma délből én is útnak indulok. De abból már nem lesz semmi.

- És ha ma kiszabadulunk?...

- Akkor sem indulhatok. Tudod, Ida... egy kis baj történt velem az éjjel... Elaludtam, és nem tanultam meg az írásban kapott útírányt... S a cédulát reggel megsemmisítettem. Ezt okvetlenül mondd meg Gábornak, ha találkoztok. De ne beszéljünk róla többet. Olyan fáradt vagyok...

*

Három napig étlen-szomjan tartották őket a hotelszobájában. Az ágyon heverésztek, aludtak. Aztán a negyedik nap reggelén kimehettek a Palace-ból.

Elfásultak, agyuk eltompult. Lassan ballagtak a Rákóczi úton, a körút felé. Hallgattak.

- És most? - állt meg Ernő a Nemzeti előtt. - Mi lesz most?

- Nem megyek veletek. Nem megyek haza - mondta a kislány.

- Talán az lesz a legokosabb - sóhajtott Ida.

- Feltétlenül a legokosabb - bólintott Ernő.

- Tudod, hová megy?

- Tudom.

- Cím?

- Nincs cím. Majd üzenek.

- Üzenj mihamarabb. Pénzt küldök. Amennyit csak akarsz. Próbálj elutazni, Ilona.

- Szeretnék.

- Én csak a pénzt küldhetem...

- Az most a legsürgősebb. Anélkül mozdulni sem tudok.

*

A testvérek ekkor még nem tudtak arról az egészen mindennapi, jelentéktelen kis incidensről, mely akkor zajlott le, mikor a Palace-szálló vendégszobájában a dupla ágyon heverésztek a kihallgatás után. Az Ostenburg-különítmény néhány tisztje épp abban az órában rámolta ki Óbudán azt a kis ékszerboltot; persze a kasszaszekrényt is, ahol a megőrzésre átvett aranyat tartották. Ez a kiszállítás nem függött össze sem a Szekeres-testvérek őrizetbevételével, sem a lakásukon végzett házkutatással. Ne keressünk logikai összefüggést ott, ahol nincs. Óbudán aznap délután egy másik kis zsidó ékszerüzletéből is *transzferálták*¹³ az árukészletet. Egyik tulajdonos sem emelt komolyabb kifogást a tiszt urak tevékenysége ellen, sőt előzékenyen át is adták nekik a kasszakulcsot: a látogatók mégis agyba-főbe verték a két idős kereskedőt, s az üzletben segédkező feleséget is.

¹³ *Transzferálni, transzferálás* (latinul); tulajdonképpen: adótartozás miatt lefoglalt ingóságok hatósági elszállítása. (Itt gúnyos értelemben.)

Csak úgy...

De hát ki kérdezheti, miért csapott be az istennyila pont ebbe a kis viskóba - és miért nem mellette, abba a másikba?...

...Két hónap. Hatvan nap. Ilona majd csak arra fog emlékezni, hogy hatvan nap alatt vagy negyven helyen éjszakázott. Hol? Kinél? Nem tudja. Néha egy szó, egy név vagy egy mozdulat fölillant egy-egy töredékes emléket. Bécsben vár valakit az utcán, szórakozottan olvassa a plakátokat, s szeme fönnakad egy félmondaton: „...végrehajtás terhe mellett köteleztetik...” - S ott, a bécsi utcán, a szép barokk palota falának dőlve, Ilona egyszerre csak egy fiatal asszonyra, a magyar tanárnőjére emlékezik, aki két éve nyáron pár napig bújtatta. A kisgyerekek miatt a ruhásszekrényben rejtőzött. Dél előtt jött a végrehajtó. A fordulat után Veronát elbocsátották a várostól, állás nélkül tengődött. Lakásában már minden darab bútort lefoglaltak házbértartozásra. A végrehajtó ki akart tehát nyitni egy szekrényt, azt, amelyben ő kuporgott. De Verona hátával az ajtónak dőlt, kitérte karjait: „Itt a nyolcvan százalékos hadirokkant uram öltönyejei vannak - mondta. - Ezt a szekrényt ön csak a testemen át közelítheti meg.” - ... Elmúlik hat év. Berlinben vasárnapi sokaság hullámszik a járdán, munkanélküliek vonulnak az úttesten, végeláthatatlanul. Ilona egy órája megy a tömeggel, s már nehezen bírja a járást: gyermeket vár rövidesen. Belekarol férjébe, rátámaszkodik, de nem áll ki a sorból. Templom előtt haladnak el éppen; az utcára kicsapódik az orgonabúgás és az ének: „Jó Pásztorunk, édes Jézus...” - S a berlini sugárúton, a tüntetők között, hirtelen eszébe jut a Jó Pásztor, az a kopottas, parázsló szemű emberke, aki egy külföldi jótékonyági intézmény budapesti irodája előtt, záraskor megszólította. Többen is mondták neki, hogy az intézmény vezetője útlevelet eszközölt ki politikai üldözöttek számára, akik azután beutazási engedélyt is kaptak egy semleges országba. Ilona egész nap várakozott, s mikor végre a vezető színe elé bocsátották, s előadta baját, a hölgy kiutasította. Akkor sem volt hová mennie: a férfi a lakására vitte. Már sokan szorongtak a két kis szobában: a Jó Pásztor meg a felesége senkitől nem kérdezte meg a nevét. Leves, mosdóvíz és fekvőhely várta az odavetődött bujkálókat, s rövid áhítat után nyugodalmas éjszaka. Másnap távozáskor megköszönte a férfinak, hogy befogadta. Ekkor mintha hirtelen kialudt volna az emberke tekintete. „Ne köszönjön nekem semmit”, mondta, „nem magáért tettem. Én az Úrnak vagyok pásztor, s Vele van számadásom. Jó munka az eltévedt juhokat az Ő aklába terelni. Az én asztalom az Úr jászola.” S a berlini utcán Ilona keze megint ököbe szorul... - ... Majd sok-sok év múlva, a háború előtt, Moszkva környékén egy kolhozban művelődési házat avatnak. Ilona meghívást kapott az ünnepségre. A műsor egyik számát az önkéntes tűzoltók szolgáltatták. A karvezető beinti az énekeseket - s a dobogó egyszerre csak elsüllyed, s Ilona a Budai Színpad sötét színpadján áll... Fiatal tűzoltó lábujjhegyen lépkedve a sугólyukhoz vezeti... „Másson csak be ide, elvtársnő...” Elbújtatta egy éjszakára, s megosztotta vele sörből és liptóiból álló vacsoráját... -... Eltelik ismét két évtized... Budapesten megkérlik Ilonát, írja meg emlékeit a tizenkilenc-húszas évekből: országszerte gyűjtik a föltáratlan adatokat, okmányokat a negyvenéves jubileumra. Ilona ifjúsága már a történelemé - rögzítendő anyag: egy dokumentum a sok közül, melyből e kor ábrázolói talán érdekes híradást meríthetnek. S Ilona munkához lát. De amikor ezerkilencszázhusz nyarához érkezik, megáll kezében a toll. Hogyan is volt?... Hiába, csupán az a három epizód bukkan föl emlékezetében: a ruhásszekrény, az ahol meg a sугólyuk. Események, emberek, arcok, helyek, helyzetek - mindent, mindent elfelejtett. Akkor nyáron már nagyon fáradt volt...

*

Két hónap után a kislány ismét kapcsolatot talált elvtársaival.

Megint csak a véletlen sodorta elé az utcán Szakács Ágnes. Ilonka rossz bőrben volt; Ágnes megijedt, amikor sovány, szomorú arcát megpillantotta.

A fiatal kommunisták csoportja, mely Ilonkát tavasszal a Teréz körúti panzióba elhelyezte, újból tanácskozott. De most sem tudtak jobb megoldást, mint a panziót. Talán már nem is volt Budapesten olyan szabadlábbon élő, a kommunistákkal együttérző ember, akinek lakását, mozgását ne figyelték volna az utcánként, házanként megszervezett besúgók. Nemzetvédelmi és vörösvédelmi megbízottak és a megbízottak megbízottjainak tízezrei működtek a fővárosban: volt csendőrök, altisztek, papok, állami tisztviselők s a fehér kémiszolgálat egyéb önkéntesei. A gyilkos tiszti különítmények garázdálkodásával egyidejűleg kiépültek az intézményes fehérterror egész országot behálózó szervezetei is. Fűszál nem nőtt a réten, hogy mohó szemek ne lestek volna rezdülését.

A kommunisták baráti csoportja ezúttal egy előkelő, drága belvárosi panziót választott ki, melynek vendégei nagyrészt vidéki földbirtokosok voltak. Úri társaság, a gyanúnak még csak az árnyéka sem férközhet hozzájuk! Az elvtársak pénzt szereztek, s Ilonka egy jó bőrönddel, három csinos nyári ruhával s hamis iratokkal fölszerelve vonult be a Gerda-panzióba, hogy ott csöndben megvárja a mentési akció eredményét.

A kislányt sürgősen át kell szöktetni a határon - vélekedtek az elvtársak. De hogyan szervezik meg a szökést? Itt megoszlottak a vélemények. „Idegen névre szóló, valódi osztrák papírokat kell szerezni” - mondta az egyik. - „A gyerek az osztrák okmányokkal üljön vonatra, s ki se szálljon Bécsig”... Csakhogy olyan fiatal osztrák nőt, elvtársat vagy szimpatizálót találni, akinek kora és személyleírása nagyjából megegyezik Ilonkéval, s aki át is adja az iratait: igen nehéz feladat volt. Bécsből reméltek segítséget. Ám e megoldás lebonyolítása igent hosszadalmasnak látszott.

A másik lehetőség megvalósítása jóval rövidebbnek ígérkezett. A gyermeket - iratok, útlevél nélkül - be kell csempészni a bécsi hajóra. A vonatokon, hajókon megszigorították ugyan az utóbbi hetekben az ellenőrzést - de kockázat nélkül nincs menekülés. Ez a megoldás még mindig egyszerűbbnek látszott, mint az a harmadik eshetőség, mely szintén fölvetődött a megbeszélésen: hamis iratokkal fölszerelve a határállomásig utazni, s onnan rejtett utakon, gyalogszerrel átszökni Ausztriába. De a határátlépés megszervezéséhez nem tudtak kellő kapcsolatokat szerezni. Ilonka hallgatott Szennai Gáborról - különben is, hol keresnék ide-oda utazgató sógorát? Idával és az otthonnal is megszakadt a kapcsolat - csak harmadkézből érkezett egy-egy szűkszavú híradás, hogy élnek, megvannak.

A kislány naphosszat rózsaszín tapétás, csipkefüggönyös szobáscskájában üldögélt, iskoláskönyvekkel, füzetekkel borított asztala előtt vagy a kereveten hevert, regénnyel a kezében, de nem olvasott. Gondolatok nélkül szendergett nappal is. Most, hogy a szakadatlan hajsza máról holnapra megszűnt, s nem voltak óráról órára megoldást sürgető gondjai, egyre vágyott: pihenni, elernyedni, aludni. Pedig gyakran meglátogatták; többnyire Ágnes jött vagy Erzsébet jelentkezett, sárga arcocskájával, örökösen dideregve a nyári forróságban. Mással nem találkozott, nem beszélt. Ágnes barátnője egy nemrég lezajlott mellhártyagyulladásra hivatkozva, megkérte a panziósnét, hogy Ilonka a szobájában étkezhessék. A panziósné - barátságos uriasszony - néha bekopogott hozzá, megkérdezte, van-e valami kívánsága, s máris távozott. Ilonka körül csönd volt és nyugalom.

Egyik nap aztán Ágnes jött a hírrel: megegyeztek az egyik bécsi hajó kapitányával. Az elvtársak óvatosan érdeklődtek a kapitány személye felől, s kinyomozták, hogy a derék férfiúnak zsidó származású a felesége, egy gyönyörű fiatal asszony, akit ez a deresedő ember nagyon szeret. Ágnes erre az érzelmi mozzanatra gondolva kezdett tárgyalni vele. A kapitány

elmondta, hogy a pesti utcán két csúnya zsidóverés szemtanúja volt - s az ilyesmi nincs az ínyére; furkósbottokkal nem fogják megteremteni a keresztény Magyarországot. Órák hosszat beszélgettek, s a végén már kitűnően megértették egymást: Ágnes csak ekkor hozakodott elő kérésével. Hajlandó volna-e bizonyos összeg ellenében, iratok nélkül Bécsbe vinni egy fiatal zsidó leányt, akit az ébredők súlyosan bántalmaztak Budapesten? A kapitány erősen gondolkodott, majd kijelentette: dupla tiszteletdíjért megkockáztatná. Mindjárt meg is beszéltek a módozatokat: Helénke, mint a kapitány lánya a szolgálati kajütben utazik. Felesége fogja kikísérni a hajóállomásra, s ott mindenki szeme láttára meg is csókolja majd. Az a fontos, hogy a nők indulás előtt háromnegyed órával a Hangli előtt találkozzanak, s együtt érkezzenek az állomásra. A kapitány a hajón várja őket; kimegy Helénkéért a rakpartra, karon fogja, s a hajóra vezeti, egyenest a parancsnoki kabinba, aztán rázárja az ajtót. A rendőrségi igazoltatás fél órával indulás előtt kezdődik. Ugyanakkor katonatisztek szállnak a hajóra, s igazoltatják az utasokat. A kislánynak már előbb bent kell ülnie a kajütben. A többi az ő dolga. A kapitány megnyugtatta Ágnest: a dolog menni fog. Különben nem vállalná.

Ágnes harmadnap kora reggel Köves Sári és két igen csinosan öltözött fiatal lány társaságában, jókedvűen robbant be a Gerda-panzióba. S a hangos beszédre megjelenő panziósnénak készségesen elmagyarázta, hogy barátnőjükért jöttek, egész napra kiviszik a Szigetre. Az egyik lánynál jókora tömött vászonszatyor volt: az elemózsia. A szatyor újságpapír-töltelke aztán a kályhába került, s helyére Ilonka kevés holmiját gyömöszölték be. Majd csivitelve elvonultak.

Két perccel korábban érkeztek a találkozóra. A Hangli kertjében már elfoglalták megszokott asztalukat a reggeliző törzsvendégek, a Duna-part ínyenc szerelmesei, akik a hangos korzó óráiban közelébe sem mennek ennek a környéknek. Ilyenkor csöndes minden. A Duna-sor pirosra festett székei most is üresen ásítoztak a reggeli fényben; a tisztára söpört, aszfaltozott sávon csak néhány szobalány ödögött, aki a gazdája kuttyját sétáltatta. Görkorcsolyás kamasz száguldott végig a korzón, s amikor üvöltözve elsüvített mellettük, a cseléd lányok dühösen rángatták félre a nyüszítő jószágokat. De a karcsú, koromfekete szemű, fehér napernyős szépasszony, akit Ágnes várt, nem volt sehol.

Kínzó lassúsággal küszört az óramutató. Ágnes öt percnyi hasztalan várakozás után lement az alsó rakpartra. Nem vesztegethettek több időt: Ilonkának tíz percen belül a hajón kell lennie. Azt gondolta, hogy talán valami félreértés történt, s a kapitányné lent várja a kislányt a hajóállomás közelében. A parton már gyülekeztek az utasok, de a járódeszkát még nem tolták ki a hajóról. Ágnes óvatosan kerülgette a várakozó, izgatott csoportokat. A fehér napernyős asszonyt azonban nem látta. Megérkeztek a rendőrök, a hajóhídról leakasztották a vasláncot, kitolták a járódeszkát. Először vagy húsz darutollas tiszt szállt be, aztán a rakparton megkezdődött az igazoltatás. Ágnes ekkor pillantotta meg a parancsnoki hídra lépő kapitányt. Csípőre tett kézzel állt, s a partnak fordult: szembenéztek egymással. Majd, levette fehér tengerészsapkáját, megtörölte izzadt homlokát, s alig észrevehetően nemet intett a fejével.

Beszállni már úgysem lehetett volna. Úgy látszik, a kapitány meggondolta magát. Vagy az asszony ijedt meg? Talán történt valami, s már a parancsnoki kabinban sem lehetett volna biztonságosan utazni? Eh mindegy! Ez az út végképp lezárult.

Ágnes rosszkedvűen ment föl a korzóra. Ilonkát és a három lányt a Szigetre küldte: maradjanak csak ott, késő délutánig, nehogy a kislány hazatérése föltűnést keltsen. Ő meg elsietett elvtársaihoz, beszámolni a kudarcról - s új megoldást keresni.

*

A napfény, a színek, a virágok a Szigeten s a reggeli izgalom: mindez nagyon fölzaklatta Ilonkát. Fáradtan kapaszkodott fel a lépcsőn. Noha még csak hét óra felé járt az idő, elhatározta, meg sem várja a vacsorát. Elsötétíti a szobát, lefekszik, s máris aludni fog.

Az alvásból nem lett semmi.

A panzióban nagy fölfordulás, izgalom fogadta. - A méltóságos asszonynak váratlanul vendégei érkeztek a pátriájából, Ilona-napot ünnepelni - magyarázta a bútorokat tologató inas. S máris jött a panziósné. Megkérte, erre az egy éjszakára engedje át a szobáját. Tapintatlan kívánság volt; azzal enyhítette, hogy meghívta Ilonkát az esti mulatságra. - Az egész panziót vendégül látom, ma este együtt leszünk, mint egy nagy család. Maga lesz a harmadik ünnepelt Helénke - mondta mosolyogva. - Ugyanis Éry Loncsi barátnőm velem tartja a neve napját. Reggel előtt itt senki sem kerül ágyba... Majd a hallban készítették magának finom fekvőhelyet... A kis heverő elé állítatom a spanyolfalat, olyan lesz, mint egy külön kis fülke... Én is aludtam már ott, ha szállóvendégeim jöttek hazulról... Ugye megteszi nekem ezt a szívességet, angyalom?

A kislány dühös volt, hogy őméltósága egyszerűen kitelepíti a szobájából. De az asszony nem tárgított.

Tíz órakor, amikor már azt hitte, megfélekeztek róla, vacsorához hívták. A szobalány egy göngyöleg friss ágyneművel jött, lecsapta a kerevetre. - Ez a vendégeké - mondta. - Tessék kimenni az ebédlőbe.

Ilonka meglepetten állt az előtérben. A hall, az ebédlő és a kártyaszoba virágdíszbe öltözött. Azaleák, hortenziák mosolyogtak a parkettára állított örökzöld növények között, vázákban rózsák, szegfűk, gladioluszok tömege tarkállott. - Micsoda fölajtás! - mondta az egyik bársonyruhás panzióvendég az ajtóban. - S mindez a nagyherceg barátnője, az orosz táncosnő tiszteletére! Holnap minden visszakerül az üzletbe, drágám, még az azaleákat is kibérelték. Mint az inasokat meg az ezüstöt. - Ugyan már, tréfálsz, angyalom - nevetett a másik nő. - Dehogy! Meglásd, az egész nagyszerűségből csak a vágott virág marad itt holnapra. A telefonnál véletlenül végighallgattam az alkudozást. Ilus valósággal rimázkodott: ne reggel hétkor, hanem délben jöjjenek a virágokért, amikor a vidéki vendégek már elutaztak. Huszonnégy cserép hortenzia, huszonnégy azalea... - A nők továbbmentek.

- Ejha! - fütyentett Ilonka. Szabaddá vált az ajtó, belépett az ebédlőbe.

Libériába öltözött inasok tologatták a székeket az ezüsttel, kristállyal, hatalmas zsardiniekkal megrakott, patkó alakú asztal köré. Az ebédlő különben üres volt. Ilonka a széthúzott szárnyasajton át látta a szalonban összegyűlt vendégeket. Harminc-negyven szmokingos férfi és estélyi ruhás nő álldogált kisebb-nagyobb csoportokban: likőröspohárral a kezükben fecsegték, nevetgéltek.

„No jó - gondolta a kislány, s végignézett fehér blúzában, sötétkék szoknyáján. - Úgy illek én ezek közé, mint a... mint a...” - Arra gondolt, hogy kiszökik, elbújik valahol, de hol? Nem lehet, keresni fogják. Az asztal végéhez oldalgott. Minden tányér mellé díszes kis névkártyát tettek: megkereste a magáét. A baloldalon, az utolsó helyet kapta. Nem ment be a többiekhez; a szoba sarkában egy ember nagyságú citromfa fényes leveleit vizsgálgatta, s közben a szalon felé lesett.

Szinte ugyanabban a pillanatban két nő lépett két gavallér karján a széles szárnyasajtó küszöbére. Egy fiatal, magas, sovány, fekete asszony, homlokába vágott sima hajjal; aranszálakból szőtt, testhezálló ruhája magasan végződött a nyakban, de csupaszon hagyta térdeit, s derékig meztelen háta alatt csillogó uszályban folytatódott. Az uszályt a gavallér lakkcipője gyors kis mozdulattal hátra is lökte a padlón, hogy bele ne gabalyodjon. A fiatal nő

seprős szempillái alól hosszan rápillantott a másikra, egy bizonytalan korú, szépen dekoltált asszonyra, aki magasra fésült, szőke hajába óriási strucctollat tűzött; a lány fekete zuhatag elomlott hófehér vállain, s a háta közepét simogatta.

- Tessék - mutatta a fiatal s gúnyos kis fintorral megállt az ajtóban.

- Ó, parancsoljon - mondta az idősebb asszony mosolyogva. - Hiszen én itt voltaképpen otthon vagyok. - S udvariasan hátralépett.

A másik kurtán biccentett; zavartan mosolygó gavallérja karján elsőnek vonult be az ebédlőbe. Az inas megmutatta helyét. Kis vállrándítással leült, körülbelül a középre.

„Az orosz táncosnő” - gondolta Ilonka. Még mindig a citromfánál ácsorgott. De a strucctollas, érett asszonyt is megismerte: Éry Loncsi, Tholdalagi grófné, az ünnepekt primadonna. Éry azonban az ajtó mellett, csevegni kezdett ismerőseivel, s kis testőrcsapatával körülvéve, asztalszomszédja karján utolsónak lépett az ebédlőbe, mikor a többi vendég már elfoglalta helyét. Testőrei megálltak mögötte. Az inas alátolta a széket, de a kíséret addig nem távozott, míg a művésznő egy kecses kézmozdulattal el nem bocsátotta őket. Minden szem a divára szegeződött. Éry helye a patkó formájú asztal pompás virágdíszétől jobbra esett, míg szomszédja, egy kúriai bíró, aki bevezette, szabályszerűen a balján ült, pontosan szemben a virággal: ilyenformán ő került az asztalfőre. A virágdíszről balra ült a táncosnő. A beszélgetés elnémult, egy nyári légy egyetlen zümmögése hallatszott csak az ebédlőben. Mindenki látta, hogy a háziasszony ezzel a merőben szokatlan ültetéssel szántsándékkal meg akarta kerülni a kényes kérdés eldöntését: ki a rangelső a vendégek között? A nagyherceg udvarképes fiatal metressze? Vagy a negyven év óta forró sikereket arató operettszallag, aki egy gróf törvényes hitvese? Ámde Éry úgy vonult be utolsónak az ebédlőbe, mint egy rangrejtve utazó királynő, aki éppen túlzott szerénységével hívja föl a figyelmet. S ha ez a bevonulás sem döntötte volna el az etikettkérdést, később olyasmi történt, ami minden kétséget eloszlatott.

A bíró átkozottul nevetségesnek érezte helyzetét a két nő között ezzel a parádés virágdíszrel maga előtt, s szólt az inasnak, hogy a virágokat helyezze a grófné elé. Éry finom mosollyal nyugtázta a figyelmességet. Az ezüst medencéből kivett egy szál gyönyörű rózsát, tányérja elé tette, s fenséges gesztusával úgy rendelkezett, hogy a virágokat rakják a táncosnő terítéke elé. A fiatal nő, mintha nem is látná az asztaldísz vándorlását: fesztelenül rákönyökölt az abroszra, s élénk csevegésbe kezdett másik asztalszomszédjával.

Ilonka a citromfa mellől nézte, s majdnem elnevette magát.

- Sárosi Helénke kisasszony? - lépett hozzá egy köpcös, nagyon fekete férfi. - Engedje meg, hogy bemutatkozzam. Milosevics Milán - csapta össze a bokáját, s kezét csókolt. - Magácska, úgy látom, az asztalszomszédom. Szabad? - s karját nyújtotta.

A patkónak erre a végére öméltósága a panzió vendégeit telepítette. Ilonka futólagos találkozásból ismerte az arcokat. Már mindenki elfoglalta helyét, az inasok hozták a tálakat; így bemutatkozás helyett csak kedvesen bólintott.

Az asztal alsó régióiban még nem ült el az izgalom.

- Vigye tovább, vigye tovább - reccsentett rá a bársonyruhás hölgy az inasra, aki az előételtől akart a tányérjára tenni. - Ha valami becsületes magyaros fogást hoz, abból kínálhat. - Szomszédjához fordult:

- Ilyen sértést! Micsoda galádság! De Éry finoman visszavágott! Ki ez az orosz nő voltaképpen?

- Állítólag egy tábornok leánya. Bárónő. Azt mondják, tizenöt éves kora óta a nagyherceg barátnője.

- Maga ismer valakit ebből a társaságból? - kérdezte Ilonkától a fekete férfi. - Úgy látszik, itt nem szokás bemutatni a vendégeket. Pótoljuk, kérem, a mulasztást. Ez idő szerint disznókereskedő vagyok Baján. Nyolcszáz holdam volt a Bácskában, jó zsíros föld, fele saját, fele bérlet, bejöttek a kutya szerbek - nem mondom tovább.

- Ó... - felelte Ilonka.

- Egy hete lakom itt, de még nem találkoztam magácskával. Sem az ebédnél, sem a vacsoránál...

- A szobámban eszem, és egész nap tanulok.. Érettségire készülök...

- Brávó! Erre iszunk egyet!

A kislány fejét rázta.

- No, csak egy kortyot, Helénke, így nem illik koccintani. - Milosevics mélyen a szemébe nézett. - Mondja, honnan ismerem én magát? Ezt az eredeti fejecskét már láttam valahol. Nem járt magácska Baján? Vagy Szabadkán?

- Nem, soha, összetéveszt valakivel.

- Az lehetetlen! Nem szokásom fiatal lányoknak bókolni, de ez a fejecske, ez a szem, ez az arc... Nem szaladgál még egy ilyen nő ebben az országban.

Ilonka megijedt. Alig várta a vacsora végét, hogy szabaduljon szomszédjától. De amikor a háziasszony asztalt bontott, a disznókereskedő rögtön a karját nyújtotta, s a szalonba vezette:

- Jöjjön, Helénke, látom, maga sem ismer itt senkit, én sem, üljünk le ide ebbe az eldugott sarokba. Én nem táncolok, engedje meg, hogy elszórakoztassam.

A kiürített ebédlőben táncolni kezdtek, aztán mindenki visszatódult a szalonba. Inasok jöttek-mentek, nagy tálcákon hozták a pezsgőspoharakat. A disznókereskedő szakadatlanul ivott és beszélt. Ilonka alig figyelt rá; mint egy bolond film villódzott előtte a mulatozás.

Körülnézett, hogyan osonhatna ki észrevétlenül? De nem mert föltűnést kelteni. Aztán Éry énekelt érzelmes dalocskákat és sikamlós kuplékat; a malacságoknál óriási strucc toll-legyezője mögé rejtette pirulni nem tudó, kikészített arcát. A vendégek tomboltak. Éryt körülvették a férfiak, letérdeltek előtte, csókolták a kezét, föl, könyökig. Valaki eloltotta a nagy csillárt; csak a falikarok sárga ernyővel borított égő őrledek a nagy szalonban. A pamlagokon, a fotelek karfáin férfifejek hajoltak a nők vállaira. Suttogás hallatszott, és hirtelen kis nevetések, mindenünnen. Ilonka remegve fölállt a karosszékéből.

- Hová megy, Helénke? - kérdezte Milosevics, és megfogta a karját.

- Elegem van ebből - mondta a kislány. - Eresszen.

- Kis csacsi. - A disznókereskedő bizonytalanul talpra állt, s visszaerőltette a karosszékbe. - Most kezdődik csak a jó hangulat. Megiszik két pohár pezsgőt, meglátja, mindjárt milyen jól érzi magát. Pssz! Pincér! - szólt egy tálcával arra menő inasnak. - Tegyen le ide két pohár pezsgőt a kisasszonynak, nekem hármat.

- Nem iszom, nem kell, mondom, hogy eresszen!

Az inas furcsa pillantást vetett rá. Kettejük közé tolt a nagy tálcát, s letett a férfi elé három pohár pezsgőt. Milosevics elengedte a kislány karját. Egy mozdulat, s magára borította volna a poharakat.

- A kisasszonynak hozok limonádét - mondta az inas, s mintha intett volna a szemével: Ne tessék botrányt csinálni, mire jó az?

Állt előttük még egy darabig, tálcáját rendezgetve, aztán továbbment.

- Helénke, csak egy pohárával! - dadogta a disznókereskedő, de mintha hirtelen megfeledkezett volna a lányról, fölhajtotta mind a három poharat. Ilonka szökni próbált, erre mindjárt észbe kapott, rátette kezét a kislány csuklójára. - Ha maga most itthagya engem, belevágom ezt a három poharat abba a cifra tükörbe, a keserves istenit ennek a világnak!

- Méltóztassék. - Az inas jött vissza pezsgősüveggel, poharakkal, jéggel, citrommal, ásványvízzel. Az üveg durrogott, töltött. - Méltóztassék. - Aprósüteményt tett a kislány elé, s limonádét készített. Ezüst csipeszével jégdarabkákat ejtett a pohár fenekére. - Elegendő? - kérdezte. - Bocsánat. - Megint pezsgőt adott a férfi kezébe, majd visszatért a limonádéhoz. - Hány kanál cukrot parancsol? - Suttogóra fogta a hangját: - No most szökjön el szép csendben, kisasszony, nincs ez már egészen magánál. Ne féljen, vigyázok, nem megy maga után. Fél óra alatt az asztal alá itatom.

Ilonka hálásan ráemelte a tekintetét. Az inas egy citrommag után halászott a gyöngyöző italban. „Milyen kedves, jó az arca - gondolta a kislány. - Ez az egyetlen ember formájú lény ebben az állatkertben.”

Míg a jeges citromvizet itta, az aransárga homályban Éry ezüst fényű toalettjét látta egy fotelban elomolva, s dús fehér vállait. Éry kacagott. Két férfi térdelt előtte; egyik harisnyás lábát tartotta a tenyerén, a másik magasra emelt egy ezüst bál cipőt, s nagy kortyokkal hörpölt belőle. A csoport mellett pincér várakozott, szalvétába csavart pezsgősüveggel. A kislány felállt, s a kis írószoba ajtajához surrant.

Kinyitotta. Mindjárt visszahőkölt. Egy pár volt a szobában. A táncosnő az íróasztal tetején ült, s lassan lógázta hosszú lábait. Cigarettázó férfi állt mellette; mosolyogva beszélgettek, idegen nyelven, alighanem franciául.

*

Szobájáig futott, megnyomta a kilincset. De nem engedett. Erre bekopogott.

Suttogást hallott, majd kiszólt egy riadt női hang:

- Ki az? Megőrültetek?

Visszarohant a folyosón. Benyitott a fürdőszobákba, hogy bezárkózzék valahol, de mintha az egész panzió megbolydult volna, mindenütt jöves-menés, a nők arcukat készítették ki, fészülködtek, leszakadt pántokat varrattak föl a szobalányokkal. Furcsán fénylő szemek bámultak a berakott szoknyás, fehér blúzos kislányra: „Te mit keresel itt?” - s ahogy riadtan visszavonult, összenevettek a háta mögött.

Ide-oda cikázott egy ideig, aztán újra benyitott a hallba. Üres volt. A széttolt szárnyasajtókon át látta, hogy az ebédlőben megint táncolnak; a szalonból csak halványsárga világosság szűrődött ki, a kártyaszobában folyt a játék. Ilonka a kandallóhoz surrant. Már előtte állt a hímzett paraván, egy magas, többrészes spanyolfal, mely máskor az etázfűtést keríti el. Ilonka bebújt a védett helyre, s lekuporodott a kis heverőre. Képesalbummal a térdén, szorongva figyelte a szomszéd szobákban egyre hangosabbá váló mulatozást.

Egyszerre léptek közeledtek a szőnyegen. A paraván mellett, a falnál garnitúra állt. Valaki leült a közelében. Kis ideig nem hallott semmit, majd megszólalt egy suttogó hang:

- Gyönyörű, édes asszony... Ne húzza el a kezét... Nincs itt senki, bentről nem látnak minket. Elluska...

- Maga ivott, Andor.

- Ittam, persze hogy ittam. Két pohárka pezsgőt. De igaza van, részeg vagyok. A bőre, a haja megrészegít. Mondja, meddig fog még kínozni?

Az asszony nevetett, felelt is valamit, de a kislány nem értette.

- Ne... ne mozduljon... mondom, nem látnak ide. Ellácska, gyönyörűm, beszéljünk őszintén: ha egy fejedelmi ajándékot raknék a lába elé, valóban fejedelmi ajándékot - mondja, akkor igen? Akkor meghallgat? Igen?

Az asszony vidáman nevetett.

- Úgy látom, maga jócskán ivott az este, Andor.

- Sosem voltam még éjfél után ilyen józan, Ellácska.

- Sikkasztani fog, kedves barátom? Vagy betörni? - nevetett az asszony. - A kaszinóban, úgy hallom, megint veszteségei voltak.

- Nem fogok sikkasztani, Ellácska, sem csálni, sem rabolni, bár a maga szemei egy talpig becsületes úriembert is megtántorítanak. Az ajándékot máris itt őrzöm a zsebemben.

Egy ideig csönd volt. Majd az asszony halk, bűgő hangja:

- Mutassa, Andor.

- Ellácska, azzal nem sokra megyünk, ha megmutatok magának egy összehajtogatott cédulát, melyre egyetlen mondatot írtam. Egy frissen szerzett információt. Ez az információ nekem két-háromszázezer koronát ér meg. De ha nem használom föl, hanem tovább adom magának, hogy közölje az urával, az én nagyra becsült Guszti barátommal, akkor Guszti ezt az értesülést megfelelő helyen a háromszorosáért is értékesítheti. Hogy miért, hogyan, azt ő majd elmeséli - ez a dolog üzleti része. De én magával csak szerelemről akarok beszélni, gyönyörű asszony.

- Nem értem.

- Nézze, Ellácska, ismer engem: gavallér vagyok. Mondja ki azt a szót, amiért egy hónapja könyörgöm, csak azt az egy szót mondja ki, és mindenről tájékoztatom. Adja ide a kezét... Igen? Ellácska, igen?

Az asszony felnevetett.

- Maga részeg. Ne bolondozzon, Andor.

- Mikor érkezik haza az ura?

- Holnap... dehogyis, hiszen már reggel van. Ma jön a déli expresszel.

- Akkor délben beszélhet az ügyről Gusztival. És én délután öt órára várom magát - énnálam. Megfelel?

- Megfelel. Persze ha...

- Csakis akkor. Te édes...

- Nos?

- Tudja, kinek a tiszteletére rendezte bájos háziasszonyunk ezt a pazar Ilona-napot?

- Gondolom, Éry Loncsi...

- A grófné, anélkül, hogy sejtette volna, ma csak epizódszerephez jutott. Pontosabban: villámhárítónak kellett. A primadonnaszerep a szép orosz táncosnőé volt. Tudja, ki ez a nő, Ellácska?

- Mindenki tudja. A szegény cár nagybátyjának a barátnője.
 - Nem.
 - Hogyhogy? Hát nem látta, hogy főhelyre ültették a vacsoránál, jobban mondva az egyik főhelyre, mert kettőt kellett kreálni: neki és Érynek. Így aztán az asztalfőre egy teljesen súlytalan férfi került, hahaha! Ilus az ilyesmiben zseniális!
 - Ha tudná, milyen zseniális! A táncosnő ugyanis már két év óta nem a nagyherceg, hanem Zacharoff barátnője. Ezt talán csak egy tucat ember tudja egész Európában.
 - S ebbe a tucatba maga is beletartozik, Andor! Maguk, újságírók...
 - Ebből élünk, Ellácska.
 - Ez nagyon érdekes, de úgy tudom, másról beszéltünk...
 - Téved. Tudja, ki az a Zacharoff, gyönyörűm?
 - Valami rémlik... Nem, nem tudom.
 - Zacharoff Európa leggazdagabb embere. Ő finanszírozta Venizeloszt, aki Görögországot a háborúban az antant oldalára állította. Rejtélyes egyén, de tagadhatatlanul zseniális. Orosz nevű, görög származású fezőr, akiből angol főnemes lett, s hadianyaggyárai vannak a ködös Albionban. Sir Basil Zacharoff a háború alatt hadianyagot szállított az antantnak, a központi hatalmaknak, Romániának, ide is, oda is, mindenkinek, aki fizetett. Szállított nyíltan, szállított csempészáruként, földön, vizen, talán még a levegőben is - Zacharoff előtt nincs akadály. Tavaly óta pedig ez a szép orosz nő dolgozik neki a Balkánon.
 - Nos?
 - Látta, kik foglalkoztak vele az este?
- Az asszony nevetett.
- Nők. Le sem mentek a nyakáról.
 - Maga a közelében állt, amikor táncolni kezdtünk.
 - Igen, valaki rögtön felkérte. De ő a fejét rázta. S Dóra rögtön tolmácsolt: a bárónő nem táncol szalontáncokat. Egész este senkit sem engedtek a közelébe.
 - Igen, ez meg volt rendezve, de biztosra veszem, hogy sem Dóra, sem a többiek nem tudták, mire megy a játék? Ellácska, tudja, ki az az úr, aki a táncosnőt fölkererte?
 - Bemutatták, valami Tolnai vagy Zolnai, nem jegyeztem meg. Csak azt szeretném tudni, mire akar maga kilyukadni?
 - Mindjárt meglátja. Az az úriember vezérkari ezredes.
 - Áh? - mondta az asszony. - Mindjárt gondoltam. Ezek a katonatisztek civilben is úgy mozognak, mintha egyenruha volna rajtuk. De mondja, mondja már!
 - Egyet nem árulhatok el magának, gyönyörű asszony: hogy hogyan sikerült kihallgatnom a táncosnő és az ezredes beszélgetését... Akkor surrantak ki, külön-külön a szalonból, amikor Andris bátyám a grófné cipőjéből itta a pezsgőt... Senki sem ügyelt rájuk. Azután.. Azután meg sötét volt a szalonban.
 - Veszedelmes emberek maguk, újságírók... Nos?
 - Nos, hogy rövid legyek: a táncosnő nehézágú, puskák, tankok, repülőgépek szállítására tett ajánlatot. Románián át, a Dunán. Korlátlan mennyiségben...

- Édes Andor, és az antant? És a fegyverszüneti szerződés? És a béketárgyalások Párizsban? És Clemenceau?

- Ez is szóba került. A táncosnő szerint az angol meg a francia kormány is szemet huny - ha csempészúton jön be hozzánk a hadianyag. Nyíltan szállítani persze egy szál puskát sem lehet. Nem akarom magát politikával untatni, gyönyörű asszony, de gondolja meg: a bolsevikok Varsó alatt állnak. Tudja, hogy ez mit jelent? Tudja, hogy hány kilométerre van a mi panziónk, a mi kerevetünk Varsótól? Ne... ne borzongjon, édes... Hetek óta folynak már a titkos tárgyalások, Lengyelországgal katonai szövetséget akarunk kötni. Az oroszok ellen. Csapatokat küldenénk a lengyeleknek, és megszállnánk a Felvidéket, hogy a csehek Lengyelországot hátba ne támadhassák. Közös lengyel-magyar határ - mi leszünk a védőbástya a Nyugat előzőnlése ellen. Horthy és Pilsudski! Horthy és Pilsudski ma Európa reménysége! A békekonferencia miatt a tanácskozások persze a legnagyobb titokban folynak. De Zacharoff arról nevezetes, hogy nincs Európának az a pontja, ahol a kellő pillanatban meg ne jelenne, ha nagyszabású üzlet ígérkezik. De mi sem járnánk rosszul. Zacharoff szédületes sikerének egyik titka talán éppen ez az elv: élni, és másokat is élni hagyni. Mit gondol, mit fog kapni Ilus azért a szívességért, hogy megrendezte ezt a kis Ilona-napi mulatságot, és társasági formák között - még hozzá nem is egy gyanúsán exkluzív társaságban - összehozta a feleket? Minimum egy trafikjogot kap. Persze nem akármilyen trafikra gondolok; nagytrafik a Váci utcában, vagy a Keletinél. Tudja, mi ma egy nagy trafik? Valóságos aranybánya!

- Mondja, kedves barátom - kérdezte az asszony -, maga komolyan két-háromszázezer koronát kap a lapjától, ha ezt a pikáns kis történetet megírja?

- Édes, ártatlan angyalom! Ne, ne kapja el a kezét... Édes ártatlan kicsi nő, maga olyan üde és naiv, mintha tegnap jött volna ki a zárdából! A háromszázezer koronát nem a lapomtól kapom... Azért kapom, hogy *ne írjam meg* ezt a pikáns kis történetet!

- Áhá! - mondta az asszony. - No és Guszti? Hogyan kapcsolódik be Guszti?

- Úgy, hogy... - A férfi köhintett. - Nézze, Guszti az információ birtokában *kikapcsolhat* bizonyos közvetítőket. Nekem ez nincs módomban, de neki igen. Ő, az ő pozíciójában közvetlen érintkezést kereshet magával Zacharoff-fal... s ez a kapcsolat összecszerően többet jelent, mint amennyi az én fájdalomdíjam lenne. Világért sem akarnám félrevezetni, de talán milliókról van szó. Ahogy az én nagyra becsült Guszti barátomat ismerem, nem lesz kicsinyes a feleségével, aki neki ezt az üzletet hozta. Úgy gondolom, sem anyagi, sem... egyéb tekintetben.

- Andor! - nevetett az asszony. - Vigyázzon, mert még beleszeretek magába...

Csend következett. Majd a nő kissé elfulladt hangon mondta:

- Jöjjön, táncoljunk egyet, aztán angolosan eltűnők.

- Hazakísérhetem?

- Szó sincs róla! Itt a kocsi.

- Nem vinne el a kocsiján?

- Nem.

- Tehát délután ötkor.

- Délután ötkor.

Átmentek a táncolókhöz.

*

- Vigyetek el innen! Azonnal! - mondta Ilonka Ágnesnek.
- Isten áldjon meg, Ilona, hová vigyelek? Tudsz te vigyázni magadra, nem vagy csecsemő. Most már légy türelemmel.
- Megfulladok ebben a mocsokban! Nem bírok egy levegőt szívni velük!
- Nem-e? Hát egy év óta milyen levegőt szívsz? Mi van egy év óta itt ebben az országban mindenütt, ahová csak lépsz? Rothadás. Mondd, fiam, vatta volt idáig az orrodban, hogy nem érezted? Megint tanultál valamit. Majd ha eljön az ideje, még hasznát is veheted a tapasztalataidnak. Te is, mi is, mindnyájan. Gondolom, értesz. De most ülj le, hadd vegyek mértéket a koponyádról.
- Megőrültél?
- Nem, fiam. Csak újabban koponyatani vizsgálatokat végzek.

*

Ágnest az Ilona-napi részletes beszámolóból az döbbsentette meg leginkább, amit Milosevics a kislány „érdekes fejcskéjéről” mondott. Ők egészen más szemmel nézték egymást - s Ilonán nem találtak semmi feltűnőt, a nagyon értelmes és igen kifejező szemén kívül. Az bizonyos, hogy ebben a szerencsétlen országban ilyen kurta hajcsigákat nemigen látni, csak a gyermekek fején. Valami kirívó, pogány tiszteletlenség van ebben a hajviseletben: megfosztani legszebb ékességétől a nőt, akit az Isten hosszú hajjal teremtett - mi ez, ha nem az évezredek megszentelt hagyományainak fölrúgása? „Nem - döntötte el magában Ágnes -, Ilonka így nem indulhat útnak. Ha piros kokárdát tűzne a blúzára - nos, akkor sem vallhatna többet magáról.”

Az elvtársak a meghíúsult hajóraszállítás után rögtön döntöttek, hogy Ilonkának útlevelet kell szerezni. Szabályos útlevelet nem jöhet számításba. Hamisat szerezni pedig körülményes dolog: pénz, idő és nehezen kiépíthető kapcsolatok kérdése. Az első lépést azonban máris meg kell tenni: fényképet csináltatnak. Ágnes másnap felment a panzióba, hogy a felvétel időpontját közölje a kislánnyal.

Az egyik elvtárs vállalta, hogy a föld alól is szerez egy kölcsöngépet, s elkészíti a fölvételeket. (Ha a kislány fényképészhez menne... mit lehessen tudni, nem jelenne-e meg a kirakatban ez az „érdekes fejcske”?) Ágnes hamarosan megint eljött a fotografussal. Selyempapírba burkolt csomagot hozott.

- Tessék. Az elvtársak küldik. Remélem, eltaláltuk a gusztusodat.
- Mi ez? Sütemény? - kérdezte Ilonka. - Látom, fölvet benneteket a pénz.
- Az. Jól mondod. Na, bontsd ki már!

(Amióta Ágnes a kislányt oly elárvultan viszontlátta, sosem jött hozzá üres kézzel.)

Ezúttal egy párka volt a selyempapírban. Hosszú női hajzat, se nem sötét, se nem világos, se nem sűrű, se nem ritka. Minden második nőnek ilyen a haja.

- Komolyan, muszáj ezt viselnem?
- Csak indulástól érkezésig.
- Meg fogok sülni benne - sóhajtott a kislány.
- Hallod, Gyula! - fordult a társához Ágnes. - Ez a hála. Lejártam a lábamat, míg ezt a műtárgyat megszereztem. Mit kellett törnöm a fejem, míg rájöttem, milyen mesét mondjak, miért kell nekem ez a párka. Mert ma már az is gyanús, ha valaki egy pár cipőpertlit vásárol. Hátha csak arra tartogatja, hogy adandó alkalommal az első lámpavasra fölhúzza vele a

rendszer valamelyik jelességét... Hallottad volna, miket mondtak nekem a fodrászok; ez így kényes dolog, nem fog passzolni, hogy naiva- vagy anyaszerephez kell-e, aszerint aranszőkét vagy feketét ajánl, de miért jövök éppen őhöz, mikor a műkedvelőket sokkal jobban kiszolgálják a kölcsönzőben - és így tovább.

- És te mit feleltél?

- Hát hogy az unokanővéremnek kell. Hajdúbagoson lakik, és jövő héten lesz az esküvője az ortodox sakterrel, úgyhogy az egybekelés előtt le kell vágatnia a haját.¹⁴ De pillanatnyilag spanyolban fekszik, nem utazhat föl Pestre, a parókájáért - jaj, rémes lenne, ha a haja miatt el kellene halasztani az esküvőt! Húzd már a fejedre.

A kislány fintorogva engedelmeskedett. A frufru a szemöldökét csiklandozta.

- Nem baj, levágunk belőle - biztatta Ágnes. - Menj a tükörhöz. Milyen érzés?

- Laza.

Ilonka merev nyakkal állt föl a székről. De a paróka már az első lépésnél lecsúszott az orra hegyére.

- Te jó Isten...!

Gyula hahotázni kezdett, Ilonka prüszkölt, köpködött.

- Márpedig ennek mennie kell! Tűt, cérnát kérek - mondta Ágnes.

- A nyakamhoz varrod?

- Szemtelen vagy, hallod!

Ágnes ujjnyi széles ráncot varrt a paróka vászonbélésébe. A ránc nyomott, és hurkát vetett.

- A haját föl kellene fésülni, akkor nem látszik. Tűzd föl a kontyot a fejed tetejére, még a mamám is így hordja - vélte Gyula.

- De az nagyon ronda - tiltakozott a kislány.

- Ez is szempont? - förmedt rá Ágnes. - Csúszik vagy nem csúszik?

- Most nem csúszik.

Leültették a tükör elé. Ágnes megcsinálta a századvégi frizurát. A hurka így nem látszott, de a paróka oldalt, a fül mögött és hátul, a nyakszirten természetellenesen elállt.

Tanácsstalanul bámultak egymásra.

- Hagyjuk talán ezt az izét... - kezdte Ilonka.

- Hallgass! - mordult rá Ágnes dühösen. - Muszáj passzolnia!

- Tömjétek ki vattával.

A vattával sem passzolt. Hiába öltögették a tömést, a vászonbéléshez: ide-oda csúszkált, jobbra-balra.

- Gumit bele! - tanácsolta Gyula.

- Hozok gumit.

Ágnes óvatosságból kétféle gumit hozott. Gömbölyű vékonyat, amit a nők a zsirardikra varrva kontyuk alá csúsztatnak, hogy malomkerék-kalapjukat le ne vigye a szél. És szélesebb, lapos

¹⁴ Ortodox zsidó szokás.

gumit is. A lány előbb a vékonyabbal próbálkozott. De nagyon nehéz volt egyenletesen betartani a vásznat, egyik fültől a másikig. Talán túl szűkre sikerült a fejbőség: a kislány a parókát alig tudta ráhúzni a fejére.

- Legalább tartani fog - vélte Ágnes.

Ilonka görögös kontyot csavart magának, s vashajtúkkal megtűzdelte lent a tarkóján.

- Remek! - ujjongott Ágnes. - Nézd csak, Gyula! Ki mondaná, hogy nem a saját haja?

Ilonka öléből lecsúszott a fésű, utánakapott. Haja, mint a bumeráng, kontyostól, mindenestől elrepült.

- A fene üssön ebbe az istenverte vacakba... - sziszegte Ágnes. De nem adta meg magát. Gyula és Ilonka dülöngélt nevetteben: ő a lapos gumiszalagot varrta.

A paróka így még nehezebben ment föl.

- Na? - kérdezte Ágnes.

- Szorít.

- Hát csak szorítson. Menj a tükörhöz.

Nem történt semmi.

- Tornázzál, Ilona.

- Kezet a csípőre! - Derékhajlás jobbra, balra, fel! - Gyula tapsolta a ritmust.

Még mindig semmi.

- Csináljak hidat? - kérdezte Ilonka.

- Csinálj.

A paróka a hidat is kibírta. Gyula kicsomagolta a magnéziumot, készülődött a felvételhez.

- Mosolyogj - szólt Ágnes a modellre.

- Hogyan mosolyogjak? - nyöszörögte a kislány. - Mintha vasabroncsba volna szorítva a fejem.

- Kibírod. A Hanglitól Bécsig kibírod.

A próba fél óráig sem tartott. Amikor végre Ilonka levehette a parókát, homlokán sötétvörös csík látszott.

- Homlokpánt, mint a reneszánszkori női portrékon - vigasztalta Gyula, aki művészet-történésznek készült.

„Töviskoszorú ez, mint a Megfeszítetté” - gondolta Ágnes, míg nedves zsebkendőjével a gyermek gyulladt bőrét borogatta.

*

Ezer korona érkezett Bécsből az útlevele, egy ügyvéd címével, akit a kislánynak föl kell keresnie. Ágnes vitte hozzá az üzenetet. Megnyugtatta Ilonkát: Bécsből információt is közöltek az illetőről, de az elvtársak óvatosságból itt is tudakozódtak. - Ez a fiatal ügyvéd rokonszenvez velünk, és megbízható ember - mondta Ágnes. - Négy elvtárs jutott ki nemrég Bécsbe az ő segítségével. Érintkezésbe léptünk a hozzátartozókkal. Barátaink az egyik emigránst személyesen ismerik.

Kiderült, hogy erről a fiúról hallomásból Ilonka is tud. Vöröskatona volt, kizárták a műegyetemről; együtt járt Ernővel az elektrotechnikus tanfolyamra.

- Azt is tudnod kell, Ilona - folytatta Ágnes -, hogy Benedek semmit sem fogad el a közreműködéséért. Ezer korona - ennyi a készkiadása. Egy valódi útlevelel illetéke nyolcszáz korona. Valaki a rendőrségről lopja a passzusokat, s persze megfizetteti magának ezt a szívességet. De mondhatom, bagóért csinálja. Pedig a bőrét viszi a vásárra. Ha egy ilyen útlevelel birtokosa lebukik és köp, az ügyvéd is, a rendőrségi alak is elveszett. Valami élheterlen, sokgyerekes kistisztviselő lehet az illető, hogy kétszáz koronáért akkora kockázatot vállal, mikor ma fényes nappal rabolni sokkal jobban kifizetődik, és korántsem oly veszélyes.

- Vannak például kis ékszerüzletek, kis izraeliták boltjai - fűzte hozzá Ilonka. Tudott már az arany transzferálásáról.

- Igen - hagyta rá Ágnes.

Ilonka mégis szorongva lépett be az ügyvédhez. Alighogy leültették, nyílt az ajtó. Két kislány futott a szobába. Bögrét meg valami üvegcsövet szorongattak a kezükben. Letették az asztalra, aztán jobbról-balról ráakaszkodtak az ügyvédre, és csókolgatták.

- Apa! Apa! Csináltunk szívárványt! Csináljak neked is?

Benedek szóhoz sem jutott, lányai majd megfojtották csókjaikkal. Nevetve próbálta lerázni őket.

- Bocsánatot kérek... az ikreim. No, most menjetek ki, Julis, Marcsa, majd később, majd később...

Gyönyörű, széke, négy-öt éves leánykák voltak, szakasztott egyformák.

- Néné! Csináljak neked is szívárványt? - Julis... vagy Marcsa? lemaszott apja térdéről, és Ilonka elé állt. Kigömbölyödött, piros arccal fújta a szappanbuborékot.

- Hát... - Ilonka mosolyogva nézett az ügyvédre.

Kopogtak az ajtón. Nagyon bájos fiatalasszony nyitott be, tálcával a kezében.

- Szabad? Itt vannak a kis gonoszok! No megálljatok. Bocsásson meg - fordult Ilonkához -, az uram ma még nem jutott ebédhez. - Teát és vajás kenyeret tett az íróasztalra. - Ne hagyja kihűlni, szívem - mondta férjének.

Kiemelte apja öléből a kislányt, s mint egy babát, a hóna alá kapta; a gyerek feje s a tagjai lazán lógtak lefelé. A másikat kézen fogta.

- Hagyjátok most apát dolgozni, később majd bejöhetnek. No, hozd szépen a bögréket... Ugye nem haragszik? - mosolygott Ilonkára.

- Néné! Maradj itt, később csinálhatsz te is szívárványt! - kiáltott vissza Julis... vagy Marcsa? az ajtóból. Mindhárman kimentek.

- Ez az én irodám, kérem - mondta az ügyvéd bűnbánó mosollyal. - Az ikrek roppant elevenek és barátkozók. Higgye el, valóságos üdülés a magamfajta, száraz mesterséget űző férfinak, ha időnként betör hozzá egy kis napsugár. - Maga elé húzta a tálcát, s az ügyfélhez fordult: - Feleségem azt mondja, ne hagyjam kihűlni a teámat, és én be szoktam tartani az utasításait. Közben nyugodtan beszélgethetünk. Mivel szolgálhatok, kérem?

Ilonka a bécsi utasítás szerint válaszolt. Nevét nem mondta meg.

- Értem - mondta Benedek, miután végighallgatta a lányt. - Rendszerben van. Megpróbáljuk. Egy fényképre meg ezer koronára van szükségem... Ön, kisasszony, kitöltetlen útlevelet kap,

lepecsételt fényképpel. Hogy tudja, mit tart majd a kezében, máris megmondom: a nyomtatvány valódi, a pecsétek is, csupán a fényképre nyomott pecsét sarka és a kiállító tisztviselő névaláírása hamis. Az útlevel adjusztálását én csináltatom meg - egy kipróbált, megbízható, ügyes egyénnel. Ön aztán olyan személyi adatokat ír be, amilyent jónak tart. Helyesebb, ha erről nem is tájékoztat. Milyen nap is van ma? Péntek. Akkor kérem, hogy szerdán ugyanebben az időben fáradjon ide az iratért. De előbb talán telefonáljon...

Ilonka nehéz lélegzettel hallgatta az ügyvéd magyarázatát. Hát ilyen egyszerű az egész? És ilyen gyorsan, napok múlva már indulhat is? Nem tudta, örül-e, vagy már meg is bánta, hogy idejött... Furcsa érzése támadt... De miért érzi úgy, hogy itt valami nincsen rendben... hogy ő... most valami csúnyát tesz... odaadja a pénzt... Ó, istenem...

- Nos?

A kurta kérdésben nem volt se sürgetés, se kíváncsiság.

- Gondolja meg még egyszer alaposan a dolgot - mondta az ügyvéd. - Ha most kételyei támadtak, ne határozzon, én később is rendelkezésére állhatok. Ön nagyon fiatal - folytatta, nyugodt tekintettel vizsgálgatva a lány arcát -, s csak azért nem figyelmeztettem bizonyos körülményekre, mert biztosra vettem, hogy barátai már tájékoztatták. Ezekkel az útlevelekkel mostanáig nem volt semmi baj. Remélem, nem is lesz. De önnek tudnia kell, kedves kisasszony, az útlevel fölhasználása mégis kockázattal jár. A kiszolgáltatása is, kétségtelenül; ezzel számolok. Ha valami baj történik, nevem aligha marad titokban.

- Ügyvéd úr - szólalt meg a kislány alig hallhatóan -, éppen ezért...

- Nos? Mondja csak, bátran.

- Nézze, ügyvéd úr... - A kislány fölemelte a fejét. - Nem szeretném, ha ön többet kockáztatna, mint amennyit vállal. Szóval én nem akarom becsapni magát.

Most az ügyvéd hallgatott. Kissé apás - fölényes mosollyal csóválgatta a fejét.

- Tudja, hogy ki vagyok?

- Nem. De nem is kérdeztem. Teljesen megbízok azokban, akik hozzám küldték.

- Szekeres Ilona vagyok...

Az ügyvéd arcán rögtön látta, hogy ez a név semmit sem mond neki.

- ... Szekeres Margit húga. Nem emlékszik, ősszel, mikor Margitot elfogták, a lapok tele voltak a nevével? Mocskos rágalmaikkal. Nővérem nagy fogás volt. Aztán kijutott Bécsbe... Itt úgy tudják, öngyilkos lett, de nem igaz.

- Szekeres Margit... Szekeres Margit... Nem emlékszem...

- Tudja ki volt Hajdu Ferenc?

- Azt tudom.

- Margit Hajdu Ferenc felesége. Én meg Hajdu sógornője vagyok.

- Értem... - mondta Benedek. - Szegény kislány - tette hozzá aztán.

- Ez még nem minden, ügyvéd úr. Héjjasék és Ostenburgék majd egy éve halálra keresnek a rokonaim miatt. Voltam a kelenföldi kaszárnyában, voltam a Palace-ban is. De föl is jelentettek, hogy veszedelmes kommunista agitátor vagyok. Igaz is: agitáltam. Ha baj történik az útlevelemmel, ügyvéd úr - nem *énvelem*, én tudok hallgatni, kipróbáltam -, de ha a szálak valahogyan önhöz vezetnek, hát akkor... akkor... akkor maga az én útlevelemért drágán fog fizetni.

Az ügyvéd járkálni kezdett a szobában.

- Magának boldog kis családja van... ezért mondom... - szólt utána a kislány, amikor a széke előtt elhaladt. - Nyolcéves voltam, mikor az apám meghalt. S még ma is hiányzik.

Az ügyvéd az ajtóhoz ment.

- Marcsa! - szólt át a másik szobába. - Jöjjön be, szívem, egy pillanatra.

A fiatalasszony mosolyogva állt meg a küszöbön.

- Csukja csak be az ajtót. Kérdezni akarok magától valamit. Ez a kis elvtársnő Hajdu Ferenc sógornője. Már volt egy csomó kellemetlensége. A bécsiek küldték hozzám. Adhatunk neki útlevelet?

Az asszony meghökkenve nézett férjére.

- Miért ne, Tibor?

- Tehát igen. Köszönöm, szívem, csak hallani akartam a maga véleményét is.

Marcsa értetlenül rázogatta a fejét. Bizonytalan lépést tett a kislány felé. Ilonka felállt.

- Reméljük, nem lesz semmi baj - mondta a fiatalasszony. Gyöngéd bőrén pirosság futott át. - Minden jól, elvtársnő. - Kezet nyújtott.

Ilonka hirtelen mozdulatával mintha át akarta volna ölelni. De aztán nagyon is keményen, fiúsan rázta meg a kezét.

- Köszönöm, hogy ilyen becsületes volt hozzám - mondta az ügyvéd, mikor a felesége mögött becsukódott az ajtó. - Csak arra kérem, írjon egy lapot, ha szerencsésen megérkezett. Nagyon megnyugtatóna.

- Én... én... - dadogta a kislány, és már kint is volt.

A Tigris utca házai a késő délután fényében fürödtek. A szürke tetőkön minden darab pala kirajzolódott, a homlokzatokon árnyéktalanul éles volt minden párkány, a napot tükrözte minden ablak; az előkertek bokrain minden levél az égbolt felé fordult. A világ tiszta volt és érthető. Ilonka lassan leballagott a Mészáros utcába. Itt már korai árnyak szálltak a magas házak közé, de oly könnyedek, mintha a fény testvérei lennének. A sárga templom mögött már szedelőzködtek a kofák. Egy asszony vödreiből nagy kosárba rakta a megmaradt virágokat.

Mint a mohó éhség, úgy támadt a kislányra a vágy: „Virágot viszek nekik! Most, rögtön!”

De tudta, hogy csak egy koronája van, amit Ágnestől kapott omnibuszra.

- Néni! - állt a sokszoknyás, széles farú kofa mellé, aki a kosár meg a vödrök között hajladozott. - Nénike! Úgy szeretnék virágot vinni valakinek... valakiknek, akik nagyon jók voltak hozzám - de otthon felejtettem az erszényemet. Becsületszavamra, holnap meghozom. Nézze, holnapig úgyis elhervad minden ebben a nagy melegben, nem tudja eladni. Megvenném az egészet... Nénike, az isten áldja meg magát...

A kofa egy nyaláb georginát igazított el a kosárban. Meg se fordult, úgy szólt hátra:

- Hallja, maga nagyon szemtelen.

- Hát akkor... akkor adjon egy koronáért... - A kislány a zsebébe nyúlt. - Szentséges Úristen! Úristen!

A bankjegycsomó és a fénykép nála maradt. A beszélgetés izgalmaiban az ügyvéd sem gondolt rá, hogy elkérje.

Az asszony a rémült hangra megfordult. Rózsapiros fiatal arcocskát látott, szép könnyes szemeket, egy reszkető lányt, s nem értette, mi történt.

- Valami baja van? - kérdezte.

- A szívem... fáj a szívem... - rebegte a kislány, s mellére szorította kezét. - Rám jön néha, ha... szóval, ha hirtelen nagy izgalom ér. Tessék csak nézni.

Az asszony előbb csak rábámult, aztán mégis rátette kezét a fehér blúzra. A lány szíve kalapált, kalapált, de csak úgy, mint az övé.

- Hát micsoda nagy izgalom érte magát?

- A virágok... meg hogy nincs nálam az erszény... - mondta a kislány szemlesütve. - De már múlik. Tessék hát nekem egy koronáért virágot adni.

És nyújtotta az asszonynak a pénzt.

- Na, fogja. - A kofa az egész nyaláb rózsaszínű georginát a kislány karjába rakta.

- Ennyit ad egy koronáért?

- Mi az? Nem elég? Bánja az ördög, vigye még ezt is, holnap úgyis kidobhatom az egészet. - A kofa most sárga georginákat rakott a rózsaszínűek tetejére.

- Kezit csókolom - mondta a kislány, arcát a gyönyörű virágokra hajtva, és lassan elindult.

- Hé! - hallotta a háta mögül. - Hé!

Megfordult. A kofa begörbített ujjával intett, hogy jöjjön vissza.

- Odaadtam a koronát, nem? - kérdezte Ilonka. Egészen megzavarodott.

- Kell is nekem a maga koronája! Itt van, fogja! - Az asszony fölnyalábolta, ami még a kosarában maradt, s az egészet Ilonka karjába tette. Cineákat meg gladioluszokat, rózsákat. - Vigye, legyen boldog vele. Legalább nem kerül a szemétre!

A kislány csak állt, pirosan, szótlanul.

- A szívére tudok egy nagyon jó teát. Az öreganyám...

De a kislány nem hallgatta végig. Talán megrémült, hogy amilyen könnyen övé lett ez a sok virág, olyan könnyen vissza is vehetik tőle; egyszerre sarkon fordult, s repült visszafelé.

- Hisz ez bolond - morgolódott magában a kofa. Aztán fejére tette kosarát, s kezében az üres vödörrel, megindult az alagút felé.

A Tigris utcában az ügyvéd nyitott ajtót. Nagyot nézett, mikor Ilonkát meglátta.

- Fogja! - nyújtotta a kislány a küszöbről az egész tarka nyalábot.

- Mit csináljak vele? - szabódott az ügyvéd.

- A magáé. És Marcsáé - mondta Ilonka, mikor megszabadult a virágoktól. Majd a fényképet meg a pénzt letette az asztalra. - Elfelejtettem itthagyni. De nem az útlevelem miatt jöttem vissza...

- Ejnye - mondta az ügyvéd. - Észre sem vettem! No de...

Elhallgatott, mert ügyfele már száguldott lefelé a lépcsőn.

*

Ágnes és Erzsi egy héttel a virágvásárlás után a múltkorinál is korábban csöngetett be a panzióba. Fél hét sem volt még; az inas csak jó sokára kecmergett elő, szabálytalan öltözetben.

A hajnali látogató ezúttal letompította a hangját.

- Megint a Szigetre megyünk - mosolygott az inasra. - Hétkor kint szeretnénk reggelizni.

- Csöndesen, kérem... - Az inas a lányokat Ilonka szobájába vezette.

- Ezt a gyönyörű bőröndöt kár itthagyni öméltóságának - sóhajtott Ilonka, míg Ágnes egy cipődobozba tömködté a holmiját.

- Több is veszett Mohácsnál! - nevetett a lány. - Gyerünk, gyerünk! Add ide a mosdóholmit.

- A másik dobozban mi van?

- Harapnivaló. Ha elkap a tengeri betegség, tíz percenként egyél valamit. A legjobb ellenszer.

Nevettek, jókedvük volt, mintha csakugyan kirándulásra készülnének a környékre. Csak Erzsi állt csendesen az ablak előtt.

- Rosszul vagy? - kérdezte Ágnes.

- Nem tudom... Azt hiszem, lázam van. Fázom. - Erzsi odalépett hozzájuk. - Talán okosabb lesz nem menni veletek.

- Menj haza, Erzsi, feküdj le. Délután fölugrom hozzád. Ne... hagyjátok ezt - mondta az összeölelkező lányoknak. - Nincs búcsúzás, fiaim! A mihamarabbi viszontlátásra!

Ilonka mégis átölelte, megcsókolta barátnőjét.

- Mondd meg Margitnak, írjon néha, ha lehet. Vigyázz magadra, Ilonám.

- Vigyázz magadra te is, Erzsi.

- Láttad, milyen sárga az arca? - kérdezte a kislány, mikor kettesben maradtak.

- Erzsi nagyon beteg.

...Nagyon beteg? A kislány megijedt. Ők ezt csak akkor mondják, ha... Igen, ha...

- Menthetetlen? - kérdezte lassan.

- Valószínűleg. Hacsak hamarosan föl nem találják a bronzkór új gyógyszerét, melyet Erzsi szervezete elbír. Nemrégiben tudtam meg, hogy mi baja.

- Tudja, hogy menthetetlen?

- Évek óta. Tudja azt is, hogy a külseje borzalmasan el fog változni. Hiszen máris...

- Mi lesz vele, Ágnes? Senkije sincs!

- Mellette leszünk, Ilona. Csak a nővérei tudták, hogy milyen beteg. Ida most nem járhat hozzá. Ő szólt nekem, mert Erzsi talán rövidesen nem is tud már dolgozni. Ida nem akarta őt előbb nyugtalanítani a nagy érdeklődésünkkel. Erzsi most huszonnégy órát sincs egyedül. Valamelyikünk mindig szakít időt, hogy...

Álltak némán a nyitott doboz mellett. Aztán Ágnes fölkapta a fejét:

- Mozgás, Ilona! Indulunk! Hagyd most ezeket a gondolatokat. Nekünk élnünk kell, fiam.

Nagy kerülővel vették az utat a hajóállomáshoz. Reggeli nap csillogott át a ködön. A belvárosi boltok még nem ébredtek. Csöndes utcácskákon át jutottak ki a Károly körútra. Egyiknek sem volt kedve beszélni.

Ágnes a körút elején befordult egy régi ház kapuján.

- Ide most bemegyünk. Már tegnap kinéztem neked ezt a házat.

- Ágnes! Ne bolondozz! Lekéssük a hajót!

- A rendőrök előtt fogsz fészülködni?

Ilonka a fejéhez kapott. A paróka! A panzióban maradt!

- Sose idegeskedj! Itt van a zsebemben.

A kétemeletes ház lépcsője csigavonalban fordult. Ha valaki a kanyarodóban állt, nem látták az emeletről.

- Menjünk inkább a padlásra.

- Fölösleges. Húzd a fejedre, aztán nyugodtan fészülködj meg. Tartom a tükröt.

A frizura pillanatok alatt elkészült.

- Egész tisztességes polgári külsőd van.

Nevettek. Összekapaszkodva rohantak le a lépcsőn. Odakint a nap fölszippantotta a ködöt.

Ágnes a Vámház körúton megállt a csarnok előtt.

- Várj egy pillanatig.

- Ágnes, ne hagyj egyedül! - kérlelte a kislány. Maga sem tudta, miért, a szabadulás utáni első reggel emléke rohanta meg hirtelen.

- Egy perc az egész!

Ilonka a falnak dőlt. Nem látta a zajos sürgést-forgást, az a márciusi boldog, havas reggel csillogott körülötte, s most is az a régi ujjongó izgalom csapott föl benne, mint akkor, mikor telefonálni ment Ákosnak a Csarnok térre. S éppoly élőn, elevenen látta most is azt a szelíd, fáradt arcot s az első, kérdő tekintetet... Szemével követte a távolba tűnő látomást, amint elúszott az égbolt kékségében. - Most nem szabad rád gondolnom, Ákos - mondta magának. - Nagyon fáj. Úgy fáj, hogy megbénul bennem minden. Élnem kell, Ákos. És ez néha oly nehéz.

Ágnes az álmodozó kislány vállára tette a kezét. - Gyerünk. - Három szál krémszínű, gyönyörű legényvirágot vett a csarnokban.

- Nekem hoztad? Mondom, fölvet a pénz benneteket - morgolódott Ilonka, hogy leplezze szomorúságát.

- Ne mondj semmit. Ha látom, hogy simán átcúsztál, és a parton nincs semmi baj, valakivel beküldöm a csokrot a hajóra. Ez lesz a jeladás. Akkor menj be a kabinodba.

Ó, az az út a rakparton a Vigadó térig! Ilonka búcsúzott a várostól. „Te szép folyó! Ti kedves budai hegyek! Ezerszer láttalak, s nem tudok betelni veletek! De keserves elszakadni innen!”

A Vigadó térről levezető lépcsőket kordonnal zárták el. Előttük két-két rendőr állt. A bécsi hajó utasai a korzón várakoztak. Komor arcok, kevés beszéd. Az emberek fázósan behúzták nyakukat a hirtelen kerekedett erős szélben. Vagy a félelem ösztökélte őket: kicsire összehúzódnak most, észrevétlenül elsurranni... Csupán egy nyersselyem kosztümös, gyémánt-fülbevalós, erősen kikészített, szénfekete hajú, sovány hölgy darálása hallatszott. Véget nem érő utasításokat adott a szobalányának, aki egyik kezében a kézitáskát fogta, a másikkal meg egy apró pincsikutyát tartott pórázon.

- Hétfőn el kell menni a fűzőmért, Mariska, küldje rögtön utánam... Ne felejtse el a blúzaimat a tisztítóba vinni... Ha nagyon fúj a szél, nem kell sétálni a Murcikával, nehogy levegye róla a pórázt a Mandula utca előtt... A telefon...

- Igenis, méltóságos asszony.

Egy csapat rendőr érkezett; az állomásépület kiugró teteje alá két asztalt vittek. Az útlevel-ellenőrzést végző rendőrtisztek elfoglalták helyüket a listák, bélyegzők, könyvek mögött. A hajóról kitolták a járódeszkát. Darutollas tisztek sorfala zárkózott fel a híd és a stég mindkét oldalán, a parttól a hajóig. Egy tucat tiszt az asztalon ülő rendőrtisztviselők mögé állt. Az egyik lépcső tetején a rendőr lekapcsolta a vasláncot, s akinek hajójegye volt, áteresztette.

- Beszállás! - kiáltotta valaki az alsó rakparton.

- Most rakd föl a napszemüveget. Állj majd a korlát mellé, a kabin közelébe - mondta Ágnes.

- Hát szervusz.

- Szervusz.

Ilonka beállt a sorba.

- Neve? Anyja neve? Utazásának célja? - pattogtak a kérdések. A rendőrtisztek hosszú listákban keresgéltek, mielőtt a második asztalhoz léphetett.

Itt megint sokáig forgatták Ilonka útlevelét.

- Egyedül utazik?

- Igen.

- Utazásának célja?

- Orvosi konzultáció.

A rendőrtiszt kezébe vette a bélyegzőt.

- Várj csak. - Egy tiszt hátulról a vállára tette a kezét. - Miért hord maga ekkora napszemüveget? - kérdezte Ilonkától.

- Szembajom van.

- Vegye le.

Ilonka a cipődobozokat körülményesen elhelyezte a kövezeten. Aztán két kézzel leakasztotta a sötétszürke üveget, hogy a haja valahogy el ne csússzék. Könnyező, hunyorgó szemmel nézett a felhővel takart napba.

- Mi baja a szemének?

- Valószínűleg szürke hályog. Lehet, hogy operálni kell.

- A magyar egyetemi klinika nem elég jó magának?

- Dehogyanem. Csak sokba kerül. Nem győzzük a költségeket. Nem szeretnék húszéves koromra megvakulni. Bécsben ingyen konzultálhatok, az operációért sem kell fizetnem. Anyám unokatestvéréhez megyek, egy kitűnő specialistaához.

- Neve?

- Kucsera Mária.

- Nőre bízza magát?

- Én? Á, dehogy. Engem hívnak Kucsera Máriának. Hiszen tetszik látni az útlevelemet.

- Az orvos nevét kérdeztem.

- Dr. Josef Schmidt, Ottakenring 27, Wien - felelte Ilonka nyugodtan. A részletes bécsi utasításban azt is megadták, hogy szükség esetén erre a nemlétező orvosra hivatkozzon.

A tiszt egy fényképes nyilvántartóban keresgél.

- Mehet - mondta végül.

A rendőrtiszt ráütötte a pecsétet az útlevele.

Az utasoknak a hajóhídon és a stégen libasorban kellett végighaladniuk a darutollasok sorfala között. Negyven-ötven szempár vizsgálta az arcokat.

- Hol vannak az elsőosztályú kabinok? - kérdezte Ilonka a baknál álló matróztól.

- Balra.

A korlátra könyökölt és várt. A parton fogyott a sor, a korlát mellett egyre többen szorongtak.

- Szabad?

A kifestett fekete asszony melléje furakodott. Zsebkendőjével búcsút intett a korzón várakozó szobalányának. Vagy Murcikának, a pincsinek.

- Kucsera Mária! Hol van Kucsera Mária? - hallotta Ilonka a háta mögött.

Megfordult. Egy darutollas főhadnagy szólította, virággal a kezében.

- Tessék? - lépett hozzá Ilonka.

- Parancsoljon, kezit csókolom. - A tiszt összevágta a bokáját. - Barátnője megkért, hogy adjam át ezt a virágot. Nagyon röstell, de későn érkezett, és csókoltatja.

- Ó, hát ez roppant kedves magától... - mosolygott rá Ilonka a szemüveg mögül, s a kabinja felé indult.

A kabinablak a balpartra nézett. - „Kár - gondolta Ilonka - nem láthatom a visegrádi várat, sem Esztergomot.” - Kinyitotta az ablakot, Ágnes kereste. A lépcső megint le volt zárva, az utolsó utasokat vizsgálták. Ágnes fönt állt a korzón, a vaskorlát mögött. Ilonka kihajolt, integetni akart. De rémülten visszahúzódott. Becsukta az ablakot, és összerántotta a függönyt.

A galérián egy fiatalember közeledett a hajó faráról a közép felé. Az utasok csomagjait kerülgetve, jobbra-balra tekingetett. A kislány csak akkor vette észre, mikor már a kabinja elé ért. A férfi is meglátta őt, monoklija után nyúlt, hogy jobban megnézze a csinos formájú nőt, de mire a kabátgombjába akadt zsinórt letekerte, s szemébe csípte az üveget, az utas már nem volt az ablakban.

A kislány magára zárta az ajtót. - „Ő az! - koccantak össze a fogai. - Mit keres ez a hajón, civilben? Az utasokat figyel? Ellenőrzés a parton, ellenőrzés a beszállásnál - nem elég? Mindenütt, mindenütt utánunk szimatolnak!”

Rögtön megismerte, civilben is. Az a Gabi nevezetű főhadnagy volt, aki az első kihallgatáson, mikor rongyos zsebéből kidugta ujjait, gúnyosan odaszólt: „Mondja, a kommunista agitátornők mind ilyen sikkesek?” - s az utolsó éjszakán a szobájába hívta szórakozni... Csak nem fogja végigjárni a női kabinokat is? Elhatározta, akárki zörget, nem felel. Alvást színlel, nem mozdul, akkor sem, ha rátörök az ajtót. Lesz, ami lesz... Ő beteg, hagyják békén. Zsebében az orvosi bizonyítvány. (A Szent István-kórházból, dr. Petre aláírásával...)

Ruhástól leheveredett az ágyra, s feje búbjáig húzta a takarót.

Aludt-e? Vagy gondolatai foglalták el annyira, hogy észre sem vette, amikor elindult a hajó? Lassú dohogás remegtette meg a padlót, az ágy vele remegett.

Hol járnak? Hány óra lehet? Alkonyodik már, vagy beborult az ég? Álmos szürkesség telepedett a lefüggönyözött kis kabinra.

„Ez az első utazásom - gondolta bánatosan a kislány -, és ebben a fülledt kabinban kell kuksolnom. Milyen szép is lehet ez a lassú út a Duna völgyében fölfelé! Még esőben is, a felhőbe öltözött hegyekkel!” - De nem, nem esik, azt hallaná. Az ablakhoz lépett. Hang sem hallatszott a galérián, mintha néma utasokkal úszna a hajó. A gépek lágyan duruzsoltak. Kilesett a függöny szélén. Széles hátú, olajosan sima hullámokat látott, arrébb meg egy keskeny sávot a partszegélyből, vízbe hajló fűzeket. - „Vajon Vác alatt járunk-e még? Vagy már elhagytuk a Duna-kanyart?” - Egyszer hallotta, hogy a kelet, majd dél felé tartó folyam a visegrádi hajtűnél, szűk medrében a kitüremelő hegyeket kerülgetve, északnak halad egy darabon; aki először túrázik ezen a tájon, megzavarodik, mert - úgy tűnik - itt a nap nyugaton kél, és keleten nyugszik. - „Furcsa érzés lehet” - tűnődött a kislány, s egy ideig elszórakozott a nyugaton kelő nap gondolatával, de aztán undor fogta el az egész fejtetőre állított világtól, és nem tudta, mire gondoljon...

Még nem volt éhes, mégis kibontotta az élelmiszeres dobozt. Nagy üveg baracklekvár volt benne - ugyan honnan szerezték ezt a kincset? - meg száraz teasütemény. Addig rágcsálta a kekszet, míg el nem fogyott. Pukkadásig megtelt a gyomra, de nem tudott mit tenni, hát a barackízt kóstolgatta. A praktikus Ágnes kanalat is tett a dobozba. Ette hát a lekvárt, fintorogva, mert túl édes volt, de aztán annak is végére ért. Az üres üveget a dobozzal együtt a mosdó alá állította. Szédült egy kicsit. - „Mindjárt rosszul leszek, friss levegőre kellene mennem.” - De rést sem mert nyitni az ablakon.

- Olvasni fogok.

Elővette a dobozban levő ruhája alá csúsztatott drága könyvet: egy rongyossá nyűtt Courths-Mahler regényt, „A mostohalány”-t. Pótolhatatlan, fontos könyv! Páratlan oldalain, a hatodik sortól minden másodikban, a legfinomabb varrótű hegyével láthatatlan szúrást kaptak a betűk. A megjelölt betűk egymásutánja adja a titkos szöveget, melyet csak erős nagyítóval lehet olvasni. Ezzel a könyvvel több fontos üzenet ment az elvtársaknak. Ilonka személyesen fogja átadni a bécsi pártcsoporthoz egyik vezetőjének.

Leheveredett az ágyon, s belelapozott a mostohalány keserveibe; a második feleség valóban gyalázatosan intrikált az ártatlan teremtés ellen, komoly kérését is elfordította tőle. Ilonka pár perc múlva visszatette a könyvet a doboz fenekére. Hányinger lepte meg, sokkalta erősebb, mint az imént; ez a vékonyka Courths-Mahler még jobban megfeküdte a gyomrát, mint a kiló baracklekvár.

Hangot hallott a kabin alatt. Különös, csukló hang volt, mint egy mélyről feltörő s hirtelen elfojtott, nagy sóhaj. Mozgolódás támadt a galérián. Léptek, beszéd, mintha a dermedt hajó egyszerre megelevenedett volna. Ilonka az ablakhoz lépett.

- A határ - hallotta egy férfi mély, csöndes hangját. Aztán valaki fölsírt.

Az ajtó mögött jövés-menés, izgatott suttogás, kérdések. A kabinok utasai kifelé tódultak, a hajó jobboldali galériájára.

Ilonka kissé félrehúzta a függönyt. - „Hát mégis! Mégis megmenekültem!” - Hangosan mondta a kabin fülledt csöndjében, de a szavaknak most nem volt különös jelentésük. Csak annyi, mintha azt mondaná: Itt a fogaskerekű végállomás, kiszállás következik!

Megigazította haját, arcot, kezét mosott, és kiment a kabinból. Körülnézett a galériákon, fölment a fedélzetre is. A monoklist nem látta sehol. - „Biztosan kiszállt Nagymaroson, a határon túl semmi dolga” - gondolta. Visszatért a jobb galériára, ott sokan álltak. Fiatal lány, tizenhétéves-forma, fejét egy sápadt asszony vállára hajtotta, és csöndesen sírt. - Nyugodj meg, édesem - csillapította az asszony, s a haját simogatta.

Ilonka a korlátnak támaszkodva nézte a vizet, s a hegyes-dombos partvonulatot. Ismerős hang ütötte meg a fülét: odafordult. A szobalányos-pincsikutyás nő állt mellette, egy férfi oldalán.

Átkarolva tartották egymás derekát, válluk összeért. A partot nézték. - Öt óra, és megérkezünk, szerelmem - mondta lágyan az asszony. - Még öt óra, és ismét emberek leszünk.

Az asszony közben átöltözött. Egyszerű sötét ruha volt rajta, füléből eltűnt az ékszer, arcáról a festék. Haja, az a kisütött, szénfekete haj is más lett: sima, barna, erősen ősülő.

„Ó, hát te is... - gondolta Ilonka. - A szobalányod talán a testvéred volt... vagy a legjobb elvtársad. A pincsikutyádat egy állatkereskedőtől bérelted!” - Ilonkának kedve lett volna lekapni fejéről a parókát, s meglöbögteni az asszony meg a párja előtt - mégsem tette. De nem állta meg, hogy rájuk ne mosolyogjon, mikor visszatért kabinjába.

Útlevelellenőrzés, vámvizsgálat a Pest után beszállt utasoknál. A hajó elfordult a szobi stégtől. Ilonka kabinablaka alatt egy utas mindig hangosan bement a föltünedező kikötőket:

- Komárom... Gönyü...

Lassan kúsztak az órák.

- Pozsony...

Ilonka a függöny résén át megnézte Pozsonyt.

- Wien! Bécs!

Hóna alá kapta a dobozt. Ki a folyosóra, ki a korláthoz! A keskeny folyosó már megtelt utasokkal, poggyással. Kabinja a hosszú sor közepén volt, alig tudott befurakodni az ajtaja előtt a várakozók közé. Lárma, izgatott beszéd, topogás, káromkodás töltötte meg a szűk teret; váratlanul fölsírt egy nő, aki az imént még nevetett... Ilonka csak ezt a hosszú, füledt ketrecet látta, kínlódo, türelmetlen szállítmányával.

A gépek dohogása megszűnt. A hajó lökést kapott, oldalával hozzáurlódott valami szilárd, ellenálló tömeghez - onnan tudta, hogy kikötöttek. Végtelen lassúsággal folyt az útlevel- és vámvizsgálat. Egy vámtiszt végre belenézett a dobozába, egy hivatalnok a passzusába - mehetett.

Ügyeskedett, furakodott, de még mindig tömött sorban szorongtak előtte az emberek. Hiába ágaskodott a háta, a kalapok mögött, nem látta a partot. Rettenetesen dobogott a szíve, feje tűrhetetlenül fájni kezdett.

„Érdekes - gondolta -, most jut eszembe, egész úton fájt a fejem. És észre sem vettem.” - Körülnézett, valakit keresett a tömegben. - „Mire várok még?”

Lekapta a parókáját, s egy erőteljes csuklómozdulattal az előtte állók feje fölött a Dunába röpítette.

- Segítség! - sikoltott egy hisztérikus hang. Valaki megpillantotta a vízen úszó hosszú női haját. - Egy hulla!

- Vízbe ugrott egy nő!

- Mentőöv! Hol a mentőöv?!

A várakozók között irtózatoss kavarodás támadt.

- Fenét ugrott a vízbe! - kiáltotta Ilonka mögött egy férfi. - Nyugalom! Nyugalom! Ez a kis hölgyike használaton kívül helyezte a parókáját.

Nevetés támadt, a nők visítotztak, többen megveregették a kislány vállát.

- Engedjék előre! - mondta most a férfi a háta mögött. - Megérdemli! Kitűnő cirkusz volt, nem? Éljen a rövid hajú hölgyike!

*

A kikövezett parton, a vágányok előtt, a sóderes kifutón először egy fehér hajú asszonyt pillantott meg a kezdődő szürkületben. Az asszony kendőjét lobogtatta.

- Margit! Margit! - ordította torkaszakadtából a kislány.

Harminc-negyven főnyi kis csoport állt testvére mögött. Ismerősök? Ismeretlenek? Ki az az asszony, kezén a két apró gyerekekkel? Klári! A parton már észrevették Ilonkát, s vörös kendőkkel integettek neki. De a kislány csak a fehér hajú asszonyt látta, és a másikat, a két gyerekekkel.

Aztán rálépett a járódeszkára... végtelennek tűnő néhány méter... A tömeg szétfolyt előtte, és már az övéi között állt.

Húszfelé húzták, tízen csókolták, ölelték egyszerre. Ekkor egy ismerős, izgatott hang csattant föl a nevetés, kiáltás ujjongó zűrzavarában:

- Elvtársak! Elvtársnők! Álljunk arccal a hajó felé, és énekeljük el az Internacionálét Ilona elvtársnő megmenekülésének örömére!

Ilonka körül a gyűrű lassan kitágult, s odalépett hozzá a kis Olló. Látta-e már a fiút az üdvözlők között? Kezet szorított-e már vele? Olló három szál hosszú szárú, rózsaszínű rózsát nyújtott át; frissen vágott virágot.

- Tisztelem és örömöm jeléül, drága elvtársnő. Állj ide a középre.

A sor nehezen rendeződött. Mindenki kiabált, mindenki Ilonka közelében akart maradni. A kislányt végül is Margittal és Gesztesinével együtt a középbe tuszkolták, Olló fölemelte a karját:

Föl, föl, ti rabjai a Földnek!...

Negyven fiatal torokból szállt dacosan és ujjongva az ének, a gomblyukakban, a blúzok kivágásában vörös kendők virítottak az alkonyatban. A kikötőben munkájukat végző hajósok s az utasok, a magányosak, s azok is, akiket hozzátartozók vártak - visszafordultak vagy megálltak, csodálkoztak, s kalaplevéve, fölvetett fővel tisztelegtek. Az asszony és a férfi is, aki összeölelkezve állt Szob után a hajón, a fiatalokkal énekelt:

A Föld fog sarkából kidőlni...

Ilonka egy utolsó pillantást vetett a bécsi hajóra. A járódeszkát már betolták. A gépek megint dohogtak. A parancsnoki hídon, a fedélzeten, a termekben kigyulladtak a lámpák.

Fönt a fedélzeten, a parancsnoki híd lépcsője mellett magányos férfi állt, mozdulatlanul. A kikötő ívlámpáinak fénye egyenesen az arcába hullott; fél szemén féhéren szikrázott a monokli.

Ilonka merően belenézett a monokli szikrázásába. A férfi feje rándult egyet: most ismerte meg a sor közepén álló lányt. És sóbálvánnyá válva meredt rá, foglyára, aki szinte kartávolságnyira van tőle, elérhetetlenül - s akit most ez a csapat vörös ördög a Sátán zsolozsmáival ünnepel.

Ilonka egyszerre csak kikapta a vörös kendőt Margit blúzából, s kacagva integetett neki. Zúgott az ének, de a kislány csak nevetett és integetett a vörös kendővel, integetett még akkor is, mikor a hajó elfordult a parttól, s besiklott egy híd boltozata alá.

*

- Klári! Hát megvagy?

- Nem is hallottad?

Ilonka a fejét rázta.

- Máig sem tudjuk pontosan, hogy mi történt. Hatunkat levittek Kecskemétre. A kaszárnya-udvaron már álltak az akasztófák. Aztán megint gyorsan autóra raktak bennünket. Vissza, Pestre, az ügyészségre. Az ügyészség fogházában ültünk még egy hónapig, aztán mehettünk. Most itt vagyunk... De sajnos, nem mindnyájan... Kern elvtárs is üdvözölni akart a hajónál. Kern elvtárs! Jöjjön, jöjjön!

Sápadt, sovány férfi bicegett Ilonkához. Bemutatkozott, kezet ráztak.

- Maga talán többet tud erről az ügyről, mint mi, az érdekeltek - mondta mosolyogva.

- A sógorom még akkor éjjel beszélt az angol küldöttekkel - felelte Ilonka. - Azonnal indultak Kecskemétre. Többet én sem tudok. - Most Margithoz fordult:

- Hol van Irén?

- Prágában. Itt a szociáldemokrata boncok kellemetlenkedtek Jancsival - így hát továbbmentek.

Ilonka fölsóhajtott. - Ki tudja, mikor látom újra Irént! - De a barátok megint kézről kézre adták, mindenki beszélni akart vele, s borús gondolatát elűzte a többiek öröme.

- Hol a harmadik gyereked, Klári? - kérdezte Ilonka.

- Ó, az még nagyon pici! Otthon hagytam az urammal.

- Ez az a néni, aki kiszabadított, anyu? - Gesztesiné lánya nagy szemekkel nézett Ilonkára.

- Ez, Julikám.

Ilonka karjaiba kapta a csöppséget, s csókolgatta.

- Tedd le már azt a gyereket! Nekem mi marad? - zsörtölődött mellette valaki. Ilonka puha kezet érzett a haján.

- Lujza néni! Mi van magával, Lujza néni?

Az öreg hölgy csókra nyújtotta arcát. A gödröcskés kövér arc nagyon kicsi lett.

- Megöregedtem, Ilona, megöregedtem. Nem számítok többé, levegő vagyok. Ezek már nem félnek tőlem. Képzeld, Pesten le akartak tartóztatni. Szégyen, gyalázat, kénytelen voltam kereket oldani. Egyszer majd elmondom, hogyan tettem lóvá Horthyt.

Új és új arcok bukkantak föl a kislány előtt, az ünneplők gyűrűjében. Orbán Hedvig furakodott mellé Köves Sárival. De a kislány fölágaskodott, s kezét egy törődött asszony felé nyújtotta, akit egy fiatal férfi tartott szorosan átölelve.

„...Hogy megöregedett!!...” - gondolta Ilonka.

- Jánka néni! Édes Jánka néni! Maga is kijött a hajóhoz!

Hedvig helyet adott; Jánkáné lassan a kislányhoz lépett.

- Ez a kisebbik fiam, ő hozott ki - mutatott kísérijére.

- Engedjenek már hozzá! Elvtársak, vissza kell mennem a kórházba!

A kör megnyílt egy kicsi, vékony asszony előtt.

- Ilonkám!

Mikor a kislány meg akarta csókolni, elfordította arcát.

- Hányszor gondoltam rád, Rózsí, úgy féltettelek! De hol kerestelek volna?!

„...Rajág Lajos üzenetét majd holnap adom át Rózsának...” - gondolta Ilonka, elszoruló szívvel.

A kislány körül megint összeszűkült a gyűrű. Kérdések röppentek felé:

- Kinek integettel?

- Hogyan szereztél útlevelet?

- Mi van Idával?

- Ernő...?

Csinos, törékeny termetű fiatal lány tört utat magának a könyökével:

- Mi van itt? Hivatalos fogadás? Két elvtársnő szeretne beszélni veled, Ilona, és nem tud a közeledbe férkőzni! Jöjjenek! - húzott előre Duczynska egy fiatal asszonyt. - No jöjjön, jöjjön maga is, elvtársnő.

- Boriskám! Kovács néni! Drága Kovács néni!

Egyszerre ölelkeztek össze mind a hárman.

- Együtt jöttünk ki, egy helyen dolgozunk Boriskával. Vissza kell sietnünk, Ilonka. Komisz a gazda - magyarázta Kovácsné, a kislány vállát simogatva. - De majd elmegyünk hozzád, és mindent megbeszélünk.

Hogyan értesültek a milliós Bécsben a barátok és az elvtársak, hogy Ilonka melyik hajóval érkezik? Ki tudja?... A kommunista emigránsok vitték szét a hírt? Az érkező elé ment mindenki, aki ismerte és szerette őt. De ismeretlenek is kijöttek a hajóállomásra, akik csak hallomásból tudtak Szekeres Ilonáról: galileisták, Margit és Ida pesti elvtársai, ifjúmunkások. Meg egy iskolatárs is eljött üdvözölni őt: Pintér Kati az anyjával...

Duczynska fölemelte a kezét, kis csöndet kért, s azt mondta a fiataloknak:

- Nem gondoljátok, hogy Ilonának már haza kellene mennie? Saját testvére talán még öt szót sem válthatott vele.

Margit a sínek mellett állt, kissé elhúzódva a többiektől, egy magas, őszes férfi társaságában.

- Csakugyan! Ilona fáradt!

- Elkísérjük Ilonát! - hallatszott innen is, onnan is.

- De csak tisztes távolból, elvtársak! - figyelmeztette őket Duczynska. - Szekeresék szeretnék végre magukban lenni!

*

A kislány körül lassan oszladozott az embergyűrű.

Margit karon fogta a férfit, akivel a hűgára várva beszélgetett, s odavitte hozzá.

- Ez Zentia Szevér, Ilona - mondta.

Kezet fogtak. A kislány fáradtan mosolygott.

- Induljunk, Ilonka - sürgette Margit. - Alig állsz a lábadon. Sokat kell még villamosoznunk.

- Ó, nem vagyok fáradt! Menjünk gyalog! Még ma szeretném látni Bécset, éjjel!

- Amerre én lakom, nincsenek se műemlékek, se parkok, se színházak. Vasúti vágányok vannak, raktárak, bérkaszárnnyák, majdnem olyanok, mint otthon. És gyalog nagyon messze van innen, Ilona.

- Nem baj! Ne ültess be most a zsúfolt villamosba, Margit!

A barátokat megkérték, ne kísérjék haza őket. De Margit szólt Ollónak, tartson velük, minthogy a közvetlen közelében tanyáznak. A hajdani erzsébeti főbérő itt egy tömegszállás lakója volt.

Zentia doktor csatlakozott még hozzájuk, noha Margit nem hívta.

Elindultak; Margit, mint iskoláslány korában, átölelte húga vállát.

Összesimulva mentek elől. Átvágtak a kikötő mögött, a raktárépületekhez vezető sínhálózaton.

- Hogy megnőttél, Ilonka! Kettőnk közül most te vagy a magasabb! - Az asszony hátraszólt a doktornak, aki Ollóval a nővérek mögött baktatott: - Szevér! Ugye azt mondtam, hogy vastag hangú, tömzsi kamaszlány a húgom! És tessék! Egy év alatt kész nagylány lett! Igaz?

Margit megállt, megvárta őket. Ilonka nagyon elpirult. „Mit akar velem? Mit mutogat?” - gondolta bosszúsan. A doktor furcsán nézett rá.

- Mintha csak magát látnám a nagyszebeni házban, Margit. Szakasztott ilyen volt hét évvel ezelőtt.

- Jó, nem azért mondtam - felelte az asszony csöndesen. Karon fogta Ilonkát, s erősen kilépve, előre sietett.

- Szerelem? - kérdezte a kislány, amikor a doktort meg a fiút már messze maguk mögött hagyták. - Ugyan. Még mindig szeret?

- Látod - mondta az asszony.

- És te?

- Nem tudom. Nagyon jó barát.

Raktárépületek hosszú sora előtt jártak.

- Hogyan került Bécsbe? - kérdezte hosszú hallgatás után a kislány.

- Alighogy kijutottam ide, leszerelt. Kellemetlenségei voltak miattam. Néhány hónap múlva emigrált. Traján Párizsban van. A háború kitörése után mindketten átszöktek Romániába, román állampolgárok lettek. Amikor aztán Románia belépett a háborúba, behívták őket. Traján is, Szevér is hadikórházat vezetett. Romániába nem akarnak többé visszatérni. Szevér itt nosztrifikáltatta a diplomáját. Most az itteni egyetemi klinikán dolgozik.

- Tudta, hogy Bécsben vagy?

- Tudta. Náncsi megírta neki Svájcból. Náncsit egy bázeli kórházban alkalmazták. Rólam Stettner Verától hallott, aki mint műtősnő került oda. A két lány nagyon összebarátkozott Bázelen. Tudod, Ilona, az első értesítést Verának és Ákosnak küldtem. Ők szereztek útlevelet nekem... ők adták a pénzt is a szökhöz...

- Ó, Margit! Tudod, mi történt Ákossal?

- Tudom.

- Egyszer majd... - mondta a kislány nagyon halkán - ... egyszer, majd sokkal később... majd szeretnék beszélni veled Ákosról...

Nénje megszorította a karját, de nem kérdezett.

- Irénnek gyereke lesz - mondta Margit, mikor már hosszú ideje rótták szótlanul az utcákat.

A kislány hirtelen megállt a kocsit közepén.

- Mikor, mondd?

- Tavasszal. Azt hiszem, áprilisban. Gyere, Ilona.

Némán mentek tovább.

Egy lámpás fénykörébe értek, s a kislány látta, hogy Margit könnyezik.

- Kár, hogy apuka nem láthatja Irén gyerekét. Gyönyörű gyereke lesz, biztosan - mondta Margit, szomorúan mosolyogva. De a kislány tudta, hogy most Ferire gondol. És a meg nem született gyermekre.

Mozdonyok tolattak valahol a közelben; a háztetők fölött a gázgyár óriási, zömök henger-tornya sötétlett a városi fények éjszakai derengésében. *Favoritenstrasse* - olvasta Ilonka az utcasarkon.

- Gyereket szeretnék - mondta Margit váratlanul. - Úgy szeretnék egy gyereket, Ilona.

A kislány lehajtott fejjel lépegetett mellette.

- Tőle? - kérdezte nagyon-nagyon sokára, szinte már összefüggéstelenül.

- Nem tudom...

- Menj férjhez hozzá, Margit - mondta a kislány. - Nézd... mi itt maradtunk, nekünk élnünk kell.

- Hiszen élek, Ilona. Dolgozom... Minden percem a párté... minden gondolatom az elvtársaké. Sokszor mégis nagyon egyedül vagyok. Nehéz. Ezt te még meg sem értheted.

A kislány lassan felhúzta vállát.

- Talán nem. - Gondolkozott egy ideig, aztán megkérdezte: - Voltaképpen miért nem mégysz hozzá? Talán azért, mert nem szereted?

- De... azt hiszem...

- Hát akkor?

- Nem tudom... Másképp gondolkodunk, ó Ilona, egészen másképp.

- Meg fogod nevelni - mondta a kislány kurtán. - Azt hiszem, jó anyag. Akkor pedig érdemes. Ákosra gondolt.

Az asszony szeme megint könnyes lett.

- Ferit nem kellett nevelnem. Feri nevelt engem... Nem, nem is nevelt, tanított, a pillantásával, a lélegzetvételével is...

Kis sétatér mellett haladtak el. Az első levelek hullottak a fákról.

A hűvös esti szél homlokukhoz sodort egyet, a zöld levél száraz, összezsugorodott vázát. De tudták, hogy ez még nem az ősz, hogy holnap megint forrón süt a nap, s újra kezdődik minden, mert az élet folyik tovább... Az ő gyermekkoruk tegnap lezárult - de hosszú, hosszú még az ifjúság!

Szigliget (Soponya) - Visegrád, 1959.